İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi

el-Minhâc
ve
Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

10. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümemize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şîha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şîha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

٤٢/٣٢- كِتَابُ الرُّؤْيَا

42/32- RÜYA KİTABI

[.../١- باب في كون الرُّؤْيَا مِنْ اللَّهِ وانها جزء من النبوة]

[.../1 RÜYANIN ALLAH'TAN (BİR LÜTÜF) VE NÜBÜVVETTEN BİR PARÇA OLDUĞUNA DAİR BİR BAB][1]

٥٨٥٧-١/١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا أُعْرَى مِنْهَا غَيْرَ أَنِّي لَا أُزَمَّلُ حَتَّى لَقِيتُ أَبَا قَتَادَةَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا مِنْ اللَّهِ وَالْحُلْمُ مِنْ الشَّيْطَانِ فَإِذَا حَلَمَ أَحَدُكُمْ حُلْمًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ

5857-1/1- Bize Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer birlikte İbn Uyeyne'den -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis etti. BIze Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti. Ben rüya görüyordum da bundan dolayı sıtmaya yakalanmış gibi titrerdim. Ancak örtünmezdim. Nihayet Ebu Katâde ile karşılaştım ve bu hali ona söyledim. O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Rüya Allah'tandır. Hul (kötü rüya) ise şeytandandır. Sizden biriniz hoşuna gitmeyen bir hul görecek olursa, sol tarafına üç defa tükürür gibi yapsın ve şerrinden Allah'a sığınıversin. Şüphesiz ki o kendisine zarar vermeyecektir."*[2]

٥٨٥٨-.../٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ وَعَبْدِ رَبِّهِ وَيَحْيَى ابْنَيْ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ

1 Tuhfetu'l-Eşrâf 'den eklenmiştir.

2 Buhari, 5747, 6984, 6995, 7005, 7044; Ebu Davud, 5021; Tirmizi, 2277; İbn Mace, 3909; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12135

عَلْقَمَةَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِمْ قَوْلَ أَبِي سَلَمَةَ كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا أُعْرَى مِنْهَا غَيْرَ أَنِّي لَا أُزَمَّلُ

5858-.../2- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Bize Süfyan, Ebu Talha'nın azadlısı Muhammed b. Abdurrahman, Said'in iki oğlu Abdu Rabbih ve Yahya'dan ve Muhammed b. Amr b. Alkame'den tahdis etti. Bunlar Ebu Seleme'den, o Ebu Katâde'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ama onların hadisi rivayetlerinde Ebu Seleme'nin: Ben bir rüya görürdüm de ondan dolayı sıtmaya yakalanmış gibi titrerdim fakat örtünmezdim sözlerini zikretmedi.[3]

٥٨٥٩-.../٣- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا أُعْرَى مِنْهَا وَزَادَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ فَلْيَبْصُقْ عَلَى يَسَارِهِ حِينَ يَهُبُّ مِنْ نَوْمِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

5859-.../3- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi Zührî'den bu isnad ile rivayet etti. Ama ikisinin de hadisi rivayetlerinde "ondan dolayı sıtmaya yakalanmış gibi titrerdim" ibaresi yoktur. Yunus'un hadisinde de: *"Uykusundan uyandığı zaman sol tarafına üç defa tükürsün"* ibaresini ekledi.[4]

٥٨٦٠-٢/٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا مِنَ اللهِ وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ فَقَالَ إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا أَثْقَلَ عَلَيَّ مِنْ جَبَلٍ فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ فَمَا أُبَالِيهَا

5860-2/4- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilal- yahya b. Said'den şöyle dediğini tahdis etti. Ebu Seleme b. Abdurrahman'ı şöyle derken dinledim: Ebu Katâde'yi şöyle derken dinle-

3 5857 numaralı hadisin kaynakları

4 5857 numaralı hadisin kaynakları

dim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Rüya Allah'tandır, hul ise şeytandandır. Bu sebeple sizden bir kimse hoşuna gitmeyecek bir şey görecek olursa, sol tarafına üç defa tükürür gibi yapsın ve onun şerrinden Allah'a sığınsın. Muhakkak o (rüya) ona zarar vermeyecektir"*

(Ebu Seleme) dedi ki: Şüphesiz ben bir rüya görürdüm de bana bir dağdan daha ağır gelirdi. Bu hadisi işittikten sonra artık ona aldırmaz oldum.[5]

٥٨٦١–.../٥– وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ فَإِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ وَابْنِ نُمَيْرٍ قَوْلُ أَبِي سَلَمَةَ إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ وَزَادَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَةِ هَذَا الْحَدِيثِ وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ

5861-.../5- Bunu bize Kuteybe ve Muhammed b. Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den bu isnad ile rivayet etti.

es-Sakafî'nin hadisinde: Ebu Seleme: Şüphesiz ben rüyayı görürdüm de, dedi, ibaresi bulunmakla birlikte Leys'in ve İbn Numeyr'in hadisi rivayetlerinde Ebu Seleme'nin sözünden itibaren hadisin sonuna kadar olan kısım yoktur.

İbn Rumh da bu hadisi rivayetinde: *"Ve yattığı yanını değiştirip öbür yanına yatsın"* ibaresini eklemiştir.[6]

٥٨٦٢–٣/٦– وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنْ اللَّهِ وَالرُّؤْيَا السَّوْءُ مِنْ الشَّيْطَانِ فَمَنْ رَأَى رُؤْيَا فَكَرِهَ مِنْهَا شَيْئًا فَلْيَنْفُثْ عَنْ يَسَارِهِ وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ لَا تَضُرُّهُ وَلَا يُخْبِرْ بِهَا أَحَدًا فَإِنْ رَأَى رُؤْيَا حَسَنَةً فَلْيُبْشِرْ وَلَا يُخْبِرْ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ

5 5857 numaralı hadisin kaynakları

6 5857 numaralı hadisin kaynakları

5862-3/6- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman, Ebu Katâde'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Salih rüya Allah'tandır. Kötü rüya şeytandandır. Sizden biri rüya görüp de o rüyasının herhangi bir şeyinden hoşlanmayacak olursa sol tarafına tükürür gibi yapsın ve şeytandan Allah'a sığınsın. O rüya ona zarar vermeyecektir. Onu da kimseye anlatmasın. Eğer güzel bir rüya görecek olursa sevinsin ve sevdiklerinden başkasına haber vermesin."*[7]

٥٨٦٣-٤/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا تُمْرِضُنِي قَالَ فَلَقِيتُ أَبَا قَتَادَةَ فَقَالَ وَأَنَا كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا فَتُمْرِضُنِي حَتَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللهِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ وَإِنْ رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتْفُلْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّهَا وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ

5863-4/7- Bize Ebu Bekr b. Hallâd el-Bahili ve Ahmed b. Abdullah el-Hakem tahdis edip, dedi ki... Ebu Seleme dedi ki: Şüphesiz ben bir rüya görürdüm ve o beni hasta ederdi. Sonra Ebu Katâde ile karşılaştım. O dedi ki: Ben de gerçekten bir rüya görürdüm ve o beni hasta ederdi. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Salih (iyi) rüya Allah'tandır. Bu sebeple sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse bunu ancak sevdiği kimselere anlatsın. Eğer hoşuna gitmeyen bir rüya görürse sol tarafına üç defa tükürür gibi yapsın ve şeytanın şerrinden ve o rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın, onu da kimseye anlatmasın. Şüphesiz o rüyanın ona zararı olmayacaktır."*[8]

٥٨٦٤-٥/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ الرُّؤْيَا يَكْرَهُهَا فَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا وَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ

5864-5/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu riva-

7 5857 numaralı hadisin kaynakları
8 5857 numaralı hadisin kaynakları

yet etti: *"Biriniz hoşlanmadığı bir rüya görürse sol tarafına üç defa tükürsün ve üç defa şeytandan Allah'a sığınsın ve (rüyada iken) yattığı yan tarafından öbür tarafına dönsün."*[9]

Şerh

(5857-5864 numaralı hadisler)

(5857) "Ben bir rüya görürdüm de ondan dolayı sıtmaya yakalanmış gibi titrerdim. Ancak örtünmezdim." Yani sıtmaya yakalanmış gibi sarılıp sarmalanmazdım. "U'ra: sıtmaya yakalanmış gibi titrerdim" hemze ötreli ayn harfi sakin re harfi fethalı olup onun hakkında zahiri bilgim dolayısı ile korktuğum için sıtmalı gibi oluyordum demektir. Dil bilginlerinin, dediklerine göre ayn harfi ötreli re harfi de şeddesiz olarak ura yuri diye kullanılır. Bu da sıtmanın sebep olduğu titreme demektir.

"Rüya Allah'tandır, hul şeytandandır." Hul (kötü/şeytani rüya) ha harfi ötreli lam harfi sakindir. Rüya lafzında hemze bulunmakla birlikte ortadaki bu hemzenin söylenmemesi de (rûya) da caizdir.

İmam Mâzerî dedi ki: Rüyanın hakikati hakkında ehl-i sünnetin görüşü şudur: Şanı yüce Allah uyuyan kimsenin kalbinde tıpkı uyuyanın kalbinde yarattığı gibi bir takım inançlar/kanaatler yaratır. Şanı yüce Allah da dilediğini yapandır. Ne uyku hali ne uyanıklık onun dilediğini yapmasına engel değildir. O bu inançları (kanaatleri) yarattığı zaman da sanki bunu ikinci bir halde yaratacağı yahut daha önce yaratmış olduğu başka bir takım hususlara dair bir bilgi olarak göstermiş gibidir. Uyuyanın kalbinde -kendisi uçucu olmadığı halde- uçmayı yarattığı zaman bunun azami anlamı onun vakıada farklı olan bir hususa inanmış olmasıdır. Böylelikle bu inanış -yüce Allah'ın bulutu yağmura alamet olarak yarattığı gibi- başka şeye bir alamet olur. Hepsi de yüce Allah'ın yarattığıdır. Ama o şeytanın hazırda bulunmadığı bir halde onu sevindirecek şeylere bir alamet olarak kıldığı rüya ve inançları yaratır. Zararlı olan şeylere alamet olan hususları da şeytanın hazır bulunması halinde yaratır. Bu sebeple o rüyanın yanında hazır bulunduğu için o mecazen şeytana nispet edilir. Gerçekte ise onun bir fiili müdahalesi yoktur. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Rüya Allah'tandır, hul şeytandandır"* buyruğunun anlamı budur. Yoksa şeytan da bir şeyler yapıyor anlamında değildir. Buna göre rüya, sevilen rüyanın adı hul ise hoşlanılmayan rüyaların adıdır. el-Mâzerî'nin açıklamaları bunlardır.

Başkası da şöyle demiştir: Sevilen rüyanın Allah'a izafe edilmesi şereflendirme izafeti (izafet-i teşrif)dir. Halbuki hoşlanılmayan rüya böyle nisbet

9 Ebu Davud, 5022; İbn Mace, 3908; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2907

edilmez. Bununla birlikte her ikisini de yaratan yüce Allah'tır. O'nun tedbir ve iradesi ile meydana gelir. Bunlarda şeytanın bir etkisi yoktur. Ama hoşlanılmayan rüyadan o da hazır olur, onu beğenir ve ondan dolayı da sevinir.

"bu sebeple biriniz hoşlanmadığı bir hul görürse... kendisine asla zarar vermeyecektir" daha önce açıklandığı gibi "haleme: hul gördü" lam harfi fethalıdır. Hul ise ha harfi ötreli lam harfi sakindir. *Sol tarafına üç defa tükürür gibi yapsın"* diğer rivayette (5859) *"Uykusundan uyandığı zaman sol tarafına üç defa tükürsün"* başka bir rivayette (5863) *"sol tarafına üç defa tükürsün..."* diğer rivayette (5864) *"sol tarafına üç defa tükürsün..."* denilmektedir. Bu rivayetlerden anlaşıldığı üzere "felyenfüs (tükürür gibi yapsın)" felyemsuk ve felyetful (tükürsün) diye üç lafız zikredilmiştir. Rivayetlerin çoğunluğu ise "felyenfus (tükürür gibi yapsın)" şeklindedir. Daha önce Tıp Kitabında bu lafızlar arasındaki fark ve her üçü de aynı manadadır, belki de hepsinden kasıt tükürüksüz latif bir üfürmek/üflemek demek olan nefesdir diyenler de açıklanmış idi. Bu durumda (tükürmek anlamındaki) tefl ve bask da mecazi olarak ona göre yorumlanır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"o kendisine zarar vermeyecektir"* buyruğu da şu demektir: Böyle yapmayı şanı yüce Allah bu rüyadan dolayı meydana gelecek hoşlanılmayan halden kurtulmak ve esenliğe kavuşmak için bir sebep yaratmıştır. Tıpkı sadakayı malı korumaya ve belayı def etmeye sebep olarak takdir etmiş olduğu gibi.

Bu rivayetlerin cem edilip hepsi ile birlikte amel edilmesi gerekir. Buna göre hoşuna gitmeyen bir rüya görecek olursa sol tarafına üç defa tükürüp bu arada: euzubillahimineşşeytan ve min şerriha: Şeytan'dan ve şerrinden Allah'a sığınırım desin, öbür tarafına dönsün ve (sonra) iki rekat namaz kılsın. Böylelikle bütün rivayetlerle amel etmiş olur. Şayet yalnız bunların bir kısmını yapacak olursa hadislerin açıkça ifade ettikleri gibi yüce Allah'ın izni ile onun zararını önlemek için o kadarı da yeterli olur.

Kadı Iyaz dedi ki: Üç defa (sola) tükürür gibi yapmayı emretmesi hoşlanmadığı rüyasında hazır bulunmuş olan şeytanı kovmak, onu tahkir etmek ve ondan tiksinmeyi ifade etmek içindir. Özellikle sol tarafa bunu yapmasının istenmesi ise solun kirli, hoşlanılmayan ve benzeri şeylerin tarafı oluşundan dolayıdır. Sağ ise onun zıddıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hoşlanılmayan rüya hakkında: *"Onu kimseye anlatmasın"* buyurmasının sebebi de şudur: Belki o kişi bu rüyayı zahiren görünen şekline uygun olarak hoşlanılmayan bir şekilde yorumlayabilir ve bu yorum da ihtimal dahilinde olduğu için o yorum yüce Allah'ın takdiri ile bu şekilde gerçekleşebilir. Çünkü rüya bir kuşun ayağı üzerindedir. Bu da

şu demektir: Rüyanın iki ihtimali olup bu iki ihtimalden birisine göre yorumlanacak olursa o yoruma yakın bir şekilde gerçekleşir. İlim adamlarının, dediklerine göre bazen rüyanın zahiri görünüşü hoşlanılmayan bir şekil olmakla birlikte sevilen bir şekilde yorumlanabilir. Aksi de mümkündür. Bunu bu işin ehli olan kimseler bilir.

Sevilen güzel rüya hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu ancak sevdiğine haber versin"* buyurmasının sebebi de şudur: Bu rüyasını sevmediği bir kimseye bildirecek olursa o kimsenin nefret ya da kıskançlığı kendisini hoş olmayan bir şekilde yorumlamaya itebilir ve o taktirde yorumlandığı şekli ile de gerçekleşir. Böylelikle de rüya kötü bir şekilde yorumlandığı için o halde üzülür ve rahatsız olur. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Salih rüya ve kötü rüya"* tabirleri ile ilgili olarak Kadı Iyaz dedi ki: Salih rüya ile güzel rüya" tabirleri zahiren güzel anlamına gelme ihtimali olduğu gibi onun sahih bir rüya olduğu da kastedilebilir. Kötü rüya ifadesi de yine aynı şekilde iki anlama gelebilir. Birisi zahiren kötü diğeri ise te'vili kötü demektir.

(5862) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Güzel bir rüya görürse onu anlatsın..."* Nüshaların bir çoğunda ye harfi ötreli, ondan sonraki be sakin olmak üzere "felyubşir" şeklinde ibşar ve büşra (sevinmek, müjdelemek)den gelmektedir. Bazılarında ise ye harfi fethalı olarak (felyebşir) bazılarında ise neşr kökünden gelmek üzere (nun) ile (felyenşur) şeklindedir ki bu da yaymak anlamındadır.

Kadı Iyaz el-Meşarik ile (Müslim) şerhinde bu bir tashiftir, demiştir. Bazılarında da sin harfi ile "felyestur" (gizlesin) diye "setr (etmek)"den gelmektedir. Allah en iyi bilendir.

٥٨٦٥-٦/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ تَكْذِبُ وَأَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا وَرُؤْيَا الْمُسْلِمِ جُزْءٌ مِنْ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ وَالرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ فَرُؤْيَا الصَّالِحَةِ بُشْرَى مِنَ اللهِ وَرُؤْيَا تَحْزِينٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَرُؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ الْمَرْءُ نَفْسَهُ فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا النَّاسَ قَالَ وَأُحِبُّ الْقَيْدَ وَأَكْرَهُ الْغُلَّ وَالْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ فَلَا أَدْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ

5865-6/9- Bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekki tahdis etti, bize Abdulvehhab es-Sakafî, Eyyub es-Sahtiyânî'den tahdis etti, o Muhammed b.

Sîrîn'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Zaman yaklaştığı vakit müslümanın rüyası hemen hemen yalan çıkmaz. Aranızda rüyası en doğru çıkanınız sözü en doğru olanınızdır. Müslümanın rüyası nübüvvetin kırk beş cüzünden bir cüzdür. Rüya üç kısımdır. Birisi salih rüya olup Allah'tan bir müjdedir. Diğeri şeytanın üzüntü verdiği bir rüyadır. Bir diğer rüya çeşidi de kişinin kendi kendisi ile konuşmasındandır. Sizden biriniz hoşuna gitmeyen bir şey görecek olursa kalkıp namaz kılsın ve onu insanlara anlatmasın."* (Ravi) dedi ki: Ben (rüyada) bukağıyı severim ama tasmadan hoşlanmam, bukağı dinde sebat demektir." Bu sözler hadisten midir yoksa bunları İbn Sîrîn mi söylemiştir bilmiyorum.[10]

٥٨٦٦-.../١٠- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَيُعْجِبُنِي الْقَيْدُ وَأَكْرَهُ الْغُلَّ وَالْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ

5866-.../10- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Eyyub'dan bu isnad ile haber verdi ve hadisi rivayetinde dedi ki: Ebu Hureyre dedi ki: Bukağı hoşuma gider ama tasmadan hoşlanmam. Bukağı dinde sebat demektir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: *"Müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür."*[11]

٥٨٦٧-.../١١- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ وَهِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ النَّبِيَّ ﷺ

5867-.../11- Bana Ebu Rabî' tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti, bize Eyyub ve Hişam Muhammed'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den: Zaman yaklaştığı vakit..., dedi ve hadisi nakletti ama hadisinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i sözkonusu etmedi.[12]

٥٨٦٨-.../١٢- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَأَدْرَجَ فِي

10 Ebu Davud, 5019; Tirmizi, 2270; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14444

11 Tirmizi, 2291; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14452

12 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14424

الْحَدِيثِ قَوْلَهُ وَأَكْرَهُ الْغُلَّ إِلَى تَمَامِ الْكَلَامِ وَلَمْ يَذْكُرِ الرُّؤْيَا جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ

5868-.../12- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... Muhammed b. Sîrîn, Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti ve hadisin arasına "ve ben tasmadan hoşlanmam" ibaresini sözün tamamına kadar derc etti. Ayrıca "rüya nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür" ibaresini zikretmedi.[13]

٥٨٦٩-٧/١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَأَبُو دَاوُدَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ

5869-7/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer ve Ebu Davud tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, hepsi Şu'be'den rivayet etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den, o Ubade b. es-Sâmit'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür"* buyurdu.[14]

٥٨٧٠-.../١٤- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ

5870-.../14- Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Sâbit el-Bünânî'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunun aynısını rivayet etti.[15]

٥٨٧١-٨/١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ

13 Buhari, 7017 -muaallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14494

14 Buhari, 6988; Ebu Davud, 5018; Tirmizi, 2271; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5069

15 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4423

5871-8/15- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür"* buyurdu.[16]

٥٨٧٢-.../١٦- وَحَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ الْخَلِيلِ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ يَرَاهَا أَوْ تُرَى لَهُ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنْ النُّبُوَّةِ

5872-.../16- Bize İsmail b. el-Halil de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, A'meş'den haber verdi. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize A'meş, Ebu Salih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslümanın gördüğü -yahut kendisine gösterilen- rüyası"* İbn Mushir'in hadisinde ise *"salih rüya, nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür."*[17]

٥٨٧٣-.../١٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ رُؤْيَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنْ النُّبُوَّةِ

5873-.../17- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Abdullah b. Yahya b. Ebu Kesir haber verip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bize Ebu Seleme, Ebu Hureyre'den tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Salih adamın rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür"* buyurdu.[18]

٥٨٧٤-.../١٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا عَلِيٌّ يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَرْبٌ يَعْنِي ابْنَ شَدَّادٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

5874-.../18- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti, bize Ali -yani b. el-Mubarek- tahdis etti. (H.) Bize Ahmed b. el-Münzir de tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti, bize Harb -yani b. Şeddad- tahdis etti. (İbnu'l-Mübarek'le) ikisi Yahya b. Ebu Kesir'den bu isnad ile rivayet etti.[19]

16 İbn Mace, 3894; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13284

17 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12423, 12442

18 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15382

19 İbnu'l-Müsenna ile Ahmed b. Münzir'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15409, 15368

٥٨٧٥-.../١٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِيهِ

5875-.../19- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye Abdullah b. Yahya b. Ebu Kesir'in babasından rivayet ettiği hadisin aynısını rivayet etti.[20]

٥٨٧٦-٩/٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ النُّبُوَّةِ

5876-9/20- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (Ebu Usâme ile) birlikte ikisi dedi ki: Bize Ubeydullah, Nafi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Salih rüya nübüvvetin yetmiş cüzünden bir cüzdür"* buyurdu.[21]

٥٨٧٧-.../٢١- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

5877-.../21- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said de tahdis edip, dediler ki: Bize Yahya, Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdis etti.[22]

٥٨٧٨-.../٢٢- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ قَالَ نَافِعٌ حَسِبْتُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ النُّبُوَّةِ

5878-.../22- Bunu bize Kuteybe ve İbn Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Fudeyk de tahdis etti, bize Dahhak -yani b. Osman- haber verdi (Leys ile) ikisi Nafi'den bu isnad ile rivayet etti. Leys'in hadisinde şöyle denilmekedir: Nafi dedi ki: Zannederim İbn Ömer: "Nübüvvetin yetmiş cüzünden bir cüz", dedi.[23]

20 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7837, 14785
21 İbn Mace, 3897; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7957
22 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8206
23 Kuteybe ile İbn Ebu Fudeyk'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8313, 7715

Şerh

(5865-5878 numaralı hadisler)

(5865) *"Zaman yaklaştığında müslümanın rüyası hemen hemen yalan çıkmaz."* Hattâbi ve başkaları dedi ki: Denildiğine göre zamanın yaklaşması gece ve gündüzün mutedil olması (yakın uzunlukta olması) demektir. Bununla kıyametin yaklaşmasının kastedildiği de söylenmiş ise de rüya tabircileri dışında birincisi daha meşhur bir kanaattir. Bununla birlikte hadiste ikinci kanaati pekiştiren ifadeler de gelmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Aranızda rüyası en doğru çıkan sözü en doğru olanınızdır." Hadis zahiri itibari ile mutlaktır. Kadı Iyaz da bazı ilim adamlarından şu kanaati nakletmektedir: Bu ilmin ardının arkasının kesileceği, âlimlerin ve salih insanların sözü ile ameli ile aydınlanılan kimselerin olmayacağı ahir zamanda olacaktır. Yüce Allah bunu bu eksiği telafi eden onun yerini tutan ve onlara bir uyarıcı olarak takdir buyuracaktır. Ama birinci açıklama daha güçlüdür. Çünkü konuşmasında doğru sözlü olmayan kimsenin rüyasında da rüyasını anlatmasında da tutarsızlık olur.

(5865) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"müslümanın rüyası nübüvvetin kırk beş cüzünden bir cüzdür"* diğer bir rivayette (5866) *"müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür"* bir diğer rivayette (5866) *"salih rüya nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür"* bir diğer rivayette (5873) *"salih adamın rüyası nübüvvetin kırk beş cüzünden bir cüzdür"* bir diğer rivayette de (5876) *"salih rüya nübüvvetin yetmiş cüzünden bir cüzdür"* buyurulmaktadır.

Böylelikle üç farklı rivayet gelmiş bulunmaktadır. Meşhur olan kırk altı'da bir, ikincisi kırk beş, üçüncüsü de yetmiş cüz (den bir cüz) rivayetidir.

Müslim'den başka kaynaklarda İbn Abbas'ın rivayetinde *"kırk cüzden bir cüz"* şeklinde iken bir rivayette de kırk dokuz (cüzden bir cüz) denilmektedir. Abbas (radıyallâhu anh)'ın rivayetinde "elli cüzden", İbn Ömer rivayetinde "yirmi altı (cüzden)" Ubade rivayetinde ise "kırk dört cüzden" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Taberi, bu farklılığın rüyayı gören kişinin durumunun farklılığına bağlı olduğuna işaret etmektedir. Salih müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüz olur, fasığın rivayeti ise yetmiş cüzden bir cüz olur.

Bundan maksadın rüyaların kapalı olanlarının yetmiş cüzden bir cüz, açık seçik olanlarının ise kırk altı cüzden bir cüz anlamında olduğu da söylenmiştir.

Hattâbi ve başkaları dedi ki: Kimi ilim adamı da şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yirmi üç yıl boyunca vahiy geldi. Bunun on yılı Medine'de, on üç yılı Mekke'de idi. Bundan önce ise altı ay boyunca vahiy ona rüyada gösterilirdi. Bu ise kırk altı cüzden bir cüzdür.

el-Mâzerî dedi ki: Bir diğer açıklamaya göre maksat şudur: Rüyaların, O'nun gördüklerine benzeyen tarafları vardır. Ayrıca (salih kimselerin) rüyalarının (nübüvvete) nübüvvetin kırk altı'da birini benzerliği vardır. Bazıları birinci görüşü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nübüvvetten önce rüya gördüğü sürenin altı ay olduğu Sâbit olmamıştır denilerek ve ayrıca nübüvvetten sonra çok sayıda rüyalar gördüğü ve bunların da altı aya eklenmesi gerektiği bu durumda da oranın değişiklik göstereceğini söyleyerek tenkit etmişlerdir.

el-Mâzerî dedi ki: Bu ikinci itiraz geçersizdir. Çünkü meleğin gönderilmesi sureti ile vahiyden sonra görülen rüyalar sayılmaz ama bununla şunun kastedilmiş olma ihtimali de vardır: Rüyada gayba dair haber vermek sözkonusudur. Bu da nübüvvetin semerelerinden birisidir. Ama bu nübüvvetin sınırları içinde değildir. Çünkü yüce Allah'ın şeriatleri bildiren hükümleri açıklayan bir nebi gönderip, bu nebinin ebediyyen gayb olan bir hususu haber vermemesi mümkündür. Bu durumu ise onun nübüvvetine bir gölge düşürmez ve nübüvvetin maksadını etkilemez. Nübüvvetin bir bölümünü teşkil eden bu gayba dair haber vermek ise meydana gelecek olursa ancak doğru olarak meydana gelir. Allah en iyi bilendir.

Hattâbi dedi ki: Bu hadis rüyanın durumunu daha da pekiştirmekte, rüyanın konumunu tahkik etmektedir. Rüyanın nübüvvetin bölümlerinden bir cüz olması ancak nebiler hakkındadır. Başkaları hakkında değildir. Nebilere de -Allah'ın salat ve selamları onlara- uyanıkken vahiy gönderildiği gibi uykuda iken de vahiy gönderilirdi. Hattâbi (devamla) dedi ki: Bir ilim adamının, dediğine göre hadis: Nübüvvette muvafakat etmek sureti ile gelen rüya kastedilmektedir. Çünkü bu nübüvvetten geriye kalan bir cüzdür. Allah en iyi bilendir.

(5865) "Ben ise bukağıyı severim ama tasmayı sevmem. Bukağı ise dinde sebattır." İlim adamları der ki: Bukağıyı sevmesinin sebebi iki ayağa konulmasından dolayıdır. Bu ise masiyetlerden, kötülüklerden ve çeşitli bâtıllardan alıkoymaktır. Tasmanın konulduğu yer ise boyundur. Bu da cehennemliklerin niteliğidir. Yüce Allah da: *"Biz onların boyunlarına tasmalar koyduk"* (Yasin, 8) ve: *"O vakit tasmalar onların boyunlarında olacaktır"* (Mümin, 71) buyurmaktadır.

Rüya tabiri âlimleri de bu iki lafzı çeşitli konumlara yerleştirip şöyle demişlerdir: Bir mescitte yahut hayır işlenen bir yerde ya da güzel bir halde iken ayaklarına bukağı vurulduğunu görecek olursa, bu onun bu husustaki sebatına delildir. Aynı şekilde velayet makamındaki bir kimse bunu görecek olursa onun o makamda sebat göstereceğine delildir. Bir hasta, bir mahpus, bir yolcu ya da sıkıntılı bir kimse bunu rüyasında görürse bu da onun orada o halde sebat göstereceğine delildir. Şayet bukağı ile birlikte bir de tasma bulunursa bu sefer hoşlanılmayan hal daha da ağır basar. Çünkü bu azaplandırılacakların niteliğidir.

Tasmaya gelince, eğer boyunda görülürse yerilen bir durumdur. Eğer beraberinde başka karineler de bulunursa veliliğe delalet eder. Nitekim her bir vali boynunda tasma olduğu halde haşredilecektir. Ta ki adaleti onu ondan kurtarıncaya kadar. Eğer boynunda bağ olmayıp elleri bağlı ise bu da güzeldir ve her iki elinin şerden uzak olduğuna delildir. Bazen bunların cimriliklerine de delil olabilir, yapmayı niyet ettiği fiilleri yapamayacağına da delil olabilir.

١/٢- بَاب قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي

1/2- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN: "RÜYADA BENİ GÖREN BENİ GÖRMÜŞ OLUR" BUYRUĞU BABI

٥٨٧٩-١٠/١- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيع سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ وَهِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي

5879-10/1- Bize Ebu Rabî' Süleyman b. Davud el-Atekî tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beni rüyada gören beni görmüş demektir. Çünkü şüphesiz şeytan kendisini bana benzetemez"* buyurdu.[24]

٥٨٨٠-١١/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي الْيَقَظَةِ أَوْ لَكَأَنَّمَا رَآنِي فِي الْيَقَظَةِ لَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي وَقَالَ فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ أَبُو قَتَادَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ رَآنِي فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ

24 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14423

5880-11/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Rüyada beni gören uyanıkken de beni görecektir -yahut da: Uyanıkken beni görmüş gibidir- şeytan ise kendisini bana benzetemez."*

(İbn Şihâb) ayrıca dedi ki: Ebu Seleme dedi ki: Ebu Katâde dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beni gören hakkı görmüş olur"* buyurdu.[25]

٥٨٨١-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنَا عَمِّي فَذَكَرَ الْحَدِيثَيْنِ جَمِيعًا بِإِسْنَادَيْهِمَا سَوَاءً مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ

5881-.../3- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize Zührî'nin kardeşinin oğlu tahdis etti, bize amcam tahdis etti, (deyip) her iki hadisi birlikte her iki ayrı senedi ile ve birebir Yunus'un hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[26]

٥٨٨٢-١٢/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ رَآنِي فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَآنِي إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَمَثَّلَ فِي صُورَتِي وَقَالَ إِذَا حَلَمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يُخْبِرْ أَحَدًا بِتَلَعُّبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي الْمَنَامِ

5882-12/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rüyada beni gören beni görmüş demektir. Çünkü şeytanın kendisini bana benzetmesi onun yapabileceği bir şey değildir"* buyurdu. Ayrıca şöyle buyurdu: *"Biriniz bir rüya (hul) gördüğü taktirde rüyada şeytanın kendisi ile oynamasını kimseye haber vermesin"* buyurdu.[27]

---

25 Ebu Seleme'nin Ebu Katade'den rivayetini Buhari, 3996; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12136; Ebu Seleme'nin Ebu Hureyre'den rivayetini Buhari, 6993; Ebu Davud, 5023; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15310'da rivayet etmişlerdir.

26 5880 numaralı hadisin kaynakları

27 İbn Mace, 3902; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2914

٥٨٨٣-١٣/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ رَآنِي فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَشَبَّهَ بِي

5883-13/5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti... Câbir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Uykuda (rüyada) beni gören beni görmüş demektir. Çünkü şeytanın kendisini bana benzetmesi yapabileceği bir iş değildir"* buyurdu.[28]

Şerh

(5879-5883 numaralı hadisler)

(5879) *"Beni rüyada gören bir kimse beni görmüş demektir. Çünkü şeytan kendisini bana benzetemez."* Başka bir rivayette (5883) *"Beni rüyada gören beni görmüş demektir. Çünkü şeytanın kendisini bana benzetmesi yapabileceği bir şey değildir"* başka bir rivayette (5882) *"Şeytanın kendisini benim suretime benzetmesi yapabileceği bir iş değildir"* bir diğer rivayette (5880) *"beni gören hakkı görmüş demektir"* bir rivayette de: *"beni rüyada gören bir kimse uyanıkken de beni görecektir -yahut da uyanıkken beni görmüş gibi olur-"* denilmektedir.

İlim adamları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Beni görmüş olur"* buyruğunun anlamı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbnu'l Bakillani dedi ki: Bu şu demektir: Onun rüyası sahihtir. Karmakarışık anlamsız rüyalar değildir, şeytanın benzetmelerinden de değildir. Onun bu açıklamasını *"hakkı görmüş olur"* rivayeti desteklemektedir. Yani o rüya sahih (doğru) bir rüyadır. Rüya gören bir kimse bazen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i bilinen niteliklerinden farklı bir şekilde görebilir. Bir kimsenin O'nu rüyasında ak sakallı görmesi gibi. Bazen O'nu, biri doğuda diğeri batıda iki kişi aynı zamanda rüyasında görebilir ve onların her biri O'nu kendi yerinde görebilir. el-Mâzerî bunu İbnu'l Bakillani'den naklettikten sonra şunları söylemiştir: Daha başkaları da: Hadis zahiri üzeredir, demiş ve maksadın şu olduğunu belirtmişlerdir: O'nu gören bir kimse O'nu (görmesi ile) idrak etmiş olur. Bunun önünde bir engel yoktur. Akıl bunu imkansız görmüyor ki hadisi zahirinden başka bir anlama göre yorumlamak mecburiyeti olsun. O'nun bazı hallerde niteliklerinden farklı bir şekilde görülmesi ya da aynı zamanda iki ayrı yerde bulunanlar tarafından görülmesine gelince, şüphesiz ki bu O'nun nitelikleri hakkındaki bir yanlışlıktır. Ayrıca O'nun niteliklerinin gerçeğinden farklı bir şekilde hayalen gösterilmesidir. Kişi de bazen bir takım hayalleri görünen bir şey olarak

28 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2712

zannedebilir. Buna sebep ise O'nun adeten gördükleri ile irtibatlı olarak hayalini kurmasıdır. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zatı görülmüş ve nitelikleri ise gerçek şekli ile görülmeyip hayali olarak görülmüş olur. İdrakte ise gözlerin son derece keskin ve gerçekçi görmesi ile mesafenin yakın olması da şart olmadığı gibi, görünen kimsenin yerde defn edilmiş olması ya da yerin üzerinde görünür olması da şart değildir. Şart olan onun sadece var olmasıdır. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cisminin yok olduğuna dair delil bulunmamaktadır. Aksine bazı hadislerde cisminin (olduğu gibi) kaldığını gerektiren ifadeler gelmiştir. (Devamla) dedi ki: Eğer rüyasında kendisine öldürülmesi haram olan birisini öldürmesini emrettiğini görse, bu O'nun gerçek olarak görülen değil, hayali sıfatlarının görülmesidir. el-Mâzerî'nin açıklamaları bunlardır.

Kadı Iyaz dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Beni görmüş olur, yahut hakkı görmüş olur. Çünkü şeytan kendisini benim suretime benzetemez"* buyruğu ile kastedilen ise O'nu hayatta iken bilinen nitelikleri ile görmesi hali hakkındadır. Eğer O'nu o niteliklerden farklı bir şekilde görürse, rüya hakikati bulunan bir rüya değil, te'vil edilmesi (yorumlanması) gereken bir rüya olur. Kadı Iyaz'ın bu açıklaması zayıftır. Aksine doğru olan şudur: İster bilinen sıfatları ile O'nu görmüş olsun ister başka türlü görmüş olsun -el-Mâzerî'nin zikrettiği sebep dolayısı ile- O'nu gerçek manada görmüş olur.

Kadı Iyaz dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Yüce Allah, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şu özelliği vermiştir: İnsanların rüyalarında O'nu görmesi sahih (doğru) ve hepsi haktır. Şeytanın hilkati itibari ile O'nun suretine girmesinin engellenmesi de rüyada O'nun dili üzere yalan söylememesi içindir. Nitekim yüce Allah nebilere -selam onlara- mucize gibi olağanüstü bir hal vermiştir. Ayrıca uyanıklık halinde de şeytanın O'nun suretine girmesi de imkansızdır. Eğer böyle bir şey olsa hak ve batıl birbirine karışır ve böyle bir surete bürünme korkusundan (ihtimalinden) ötürü onun getirdiklerine de güvenilmez. Bundan dolayı yüce Allah onu (rüyayı) şeytandan, dürtülerinden, vesvesesinden, telkinlerinden, hile ve tuzaklarından korumuştur. Aynı şekilde onların bizzat kendilerini rüyada görmeyi de (şeytanın onların kılıklarına girmeye karşı) himaye etmiş, korumuştur.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının ittifak ettikleri üzere yüce Allah'ın rüyada görülmesi caizdir ve bu rüya sahih (doğru)dur. İsterse insan onu cisimlerin niteliklerinde görmesi halinde olduğu gibi ona layık olmayan bir nitelikte görmüş olsun. Çünkü o görülen şanı yüce Allah'ın zatından başkasıdır. Zira şanı yüce Allah hakkında cisme bürünmek de hallerinin farklı oluşu da -Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rüyada görülmesinin aksine- caiz değildir (imkansızdır). İbnu'l Bakillani dedi ki: Rüyada yüce Allah'ın görünmesi kalbe

gelen bir takım ilhamlardır. Bunlar da o rüyayı gören kimse için olmuş ya da olacak diğer bir takım hususlara dair -diğer görülen rüyalarda olduğu gibi- delaletlerdir. Allah en iyi bilendir.

(5880) *"Rüyada beni gören uyanıkken de beni görecektir -yahut: uyanıkken beni görmüş gibidir-"* ilim adamları der ki: Eğer bu gerçek manada vakıa olarak meydana gelmişse *"beni görmüş gibidir"* buyruğu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"beni görmüş demektir yahut hakkı görmüş olur"* buyruklarına -daha önce açıklaması geçtiği gibi- benzer. Eğer *"uyanıkken beni görecektir"* buyruğu sözkonusu ise bunun hakkında da farklı görüşler vardır:

1. Bundan maksat O'nun çağında yaşayanlardır. Yani O'nu gören bir kimse hicret etmemişse yüce Allah onu hicret etmeye ve uyanıkken gözleri ile O'nu görmeye muvaffak kılar.

2. Yani o rüyada bu gördüğünün tasdikini ahiret yurdunda uyanıkken görecektir. Çünkü ahrette, dünyada O'nu görmüş olan da görmemiş olan da bütün ümmeti O'nu görecektir.

3. Ahirette O'nu, O'na özel bir yakınlık sureti ile şefaatinin hasıl olması ve buna benzer bir surette görecektir demektir. Allah en iyi bilendir.

٢/٣- بَاب لَا يُخْبِرُ بِتَلَعُّبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي الْمَنَامِ

2/3- UYKUDA İKEN ŞEYTANIN KENDİSİ İLE OYNADIĞINI HABER VERMEME BABI

٥٨٨٤-١٤/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِأَعْرَابِيٍّ جَاءَهُ فَقَالَ إِنِّي حَلَمْتُ أَنَّ رَأْسِي قُطِعَ فَأَنَا أَتَّبِعُهُ فَزَجَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ لَا تُخْبِرْ بِتَلَعُّبِ الشَّيْطَانِ بِكَ فِي الْمَنَامِ

5884-14/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre yanına gelip de: Ben rüyamda başımın koparıldığını, kendimin de onun arkasından onu takip ettiğimi gördüm, diyen bir bedeviye bunu anlatmamasını söylediğini ve: *"Rüyada şeytanın seninle oynadığını haber verme"* buyurduğunu rivayet etti.[29]

29 İbn Mace, 3913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2915

٥٨٨٥-١٥/٢- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي ضُرِبَ فَتَدَحْرَجَ فَاشْتَدَدْتُ عَلَى أَثَرِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْأَعْرَابِيِّ لَا تُحَدِّثْ النَّاسَ بِتَلَعُّبِ الشَّيْطَانِ بِكَ فِي مَنَامِكَ وَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ بَعْدُ يَخْطُبُ فَقَالَ لَا يُحَدِّثَنَّ أَحَدُكُمْ بِتَلَعُّبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي مَنَامِهِ

5885-15/2- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir bedevi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Rüyada başımın koparıldığını ve yuvarlandığını ben de arkasından koştuğumu gördüm, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bedeviye: *"Rüyanda şeytanın seninle oynamasını insanlara anlatma"* buyurdu. Yine (Câbir) dedi ki: Daha sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hutbe verirken: *"Sakın sizden bir kimse rüyasında şeytanın kendisi ile oynamasını anlatmasın"* buyururken dinledim.[30]

٥٨٨٦-١٦/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي قُطِعَ قَالَ فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ إِذَا لَعِبَ الشَّيْطَانُ بِأَحَدِكُمْ فِي مَنَامِهِ فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ النَّاسَ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ إِذَا لُعِبَ بِأَحَدِكُمْ وَلَمْ يَذْكُرْ الشَّيْطَانَ

5886-16/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşecc de tahdis edip dedi ki: ... Câbir dedi ki: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Rüyada başım koparılmış gibi gördüm, dedi. (Câbir) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü ve: *"Şeytan rüyasında birinizle oynadığı taktirde o kişi bunu insanlara anlatmasın"* buyurdu. Ebu Bekr'in rivayetinde: *"Birinizle oynandığı zaman"*, dedi ve "şeytan" ı sözkonusu etmedi.[31]

Şerh

(5884-5886 numaralı hadisler)

"Bir bedevi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: *Rüyamda başımın koparıldığını ve benim de arkasından gittiğimi gördüm*, dedi. Nebi (sallallâhu

30 İbn Mace, 3912; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2308

31 5885 numaralı hadisin kaynakları

aleyhi ve sellem) ona bunu yapmamasını söyleyerek: *Rüyanda şeytanın seninle oynadığını haber verme* buyurdu."

el-Mâzerî dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu adamın rüyasındaki anlamsız karmakarışık rüya bulunduğunu vahiy ile öğrenmiş yahut da rüyada ona bunu gösteren bir delaletle bilmiş ya da bu şeytanların üzüntü vermek istediği hoşlanılmayan hallerden olduğunu anlamış olma ihtimali vardır.

Rüya tabircileri ise kitaplarında başın koparılması hakkında açıklamalar yapmış ve bunu o rüyayı gören kimsenin içinde bulunduğu nimetlerden ayrı kalması yahut kendisinden yukarıda olanların bu nimetlerden ayrılması ve böylelikle onun saltanatının sona ermesi bütün durumlarında bir değişiklik meydana gelmesi diye yorumlamışlardır. Ancak bu rüyayı gören kişi köle ise özgürlüğüne kavuşacağına, hasta ise şifa bulacağına, borçlu ise borcunun ödeneceğine, hac etmemişse hac edeceğine, kederli birisi ise sevineceğine, bir sebepten korkuyor ise güvenlik bulacağına delildir. Allah en iyi bilendir.

٣/٤- بَاب فِي تَأْوِيلِ الرُّؤْيَا

3/4- RÜYANIN TEVİLİ (YORUMU) HAKKINDA BİR BAB

٥٨٨٧-١٧/١- حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ الزُّبَيْدِيِّ أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَوْ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَرَى اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطِفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا بِأَيْدِيهِمْ فَالْمُسْتَكْثِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ وَأَرَى سَبَبًا وَاصِلًا مِنْ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَعَلَا ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ بِهِ ثُمَّ وُصِلَ لَهُ فَعَلَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَاللَّهِ لَتَدَعَنِّي فَلَأَعْبُرَنَّهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اعْبُرْهَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمَّا الظُّلَّةُ فَظُلَّةُ الْإِسْلَامِ وَأَمَّا الَّذِي يَنْطِفُ مِنْ السَّمْنِ وَالْعَسَلِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ وَلِينُهُ وَأَمَّا مَا يَتَكَفَّفُ النَّاسُ مِنْ ذَلِكَ فَالْمُسْتَكْثِرُ مِنْ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنْ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ

بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوصَلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا قَالَ فَوَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِّي مَا الَّذِي أَخْطَأْتُ قَالَ لَا تُقْسِمْ

5887-17/1- Bize Hâcib b. el-Velid tahdis etti, bize Muhammed b. Harb ez-Zübeydi'den tahdis etti, bana ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah'dan haber verdiğine göre İbn Abbas yahut Ebu Hureyre'nin tahdis ettiğine göre bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. (H.) Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus'un İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe kendisine şunu haber verdi: İbn Abbas'ın tahdis ettiğine göre bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bu güce rüyamda azar azar yağ ve bal damlatan bir bulut gördüm. İnsanların da ondan avuçları ile aldıklarını gördüm. Kimisi çok kimisi az aldı. Bir de gökten yere ulaşan bir ip gördüm. Senin o ipi tutup onunla yukarı yükseldiğini gördüm. Sonra senin akabinde bir adam da onu tuttu o da yükseldi. Sonra onu bir başka adam tuttu o da yükseldi. Sonra onu bir başka adam tuttu ve ona tutunmuşken koptu. Sonra onun için o ip bağlandı o da yükseldi, dedi.

Ebu Bekr: Ey Allah'ın Rasûlü! Babam sana feda olsun. Allah'a yemin ederim ki beni bırak da bu rüyayı ben yorumlayayım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu yorumla"* buyurdu. Ebu Bekr dedi ki: Bulut İslam'ın bulutudur. O buluttan azar azar damlayan yağ ve bal Kur'ân'dır, onun tatlılığı ve yumuşaklığıdır. Ondan insanların avuçlayarak almalarına gelince, bu da Kur'ân'dan çok alan ile az alanı temsil eder. Gökten yere ulaşan ip ise senin üzerinde olduğun haktır. Sen onu tutuyorsun ve Allah da onunla seni yükseltiyor. Sonra senin arkandan gelen bir adam da onu tutacak ve o da onunla yükselecek. Daha sonra onu bir başka adam yakalayacak o da onunla yükselecek. Sonra bir başka adam onu tutacak ve onu tutuyorken ip kopacak. Sonra onun için o ip bağlanacak ve onunla yükselecek. Ey Allah'ın Rasûlü! Babam sana feda olsun. İsabet mi ettim, hata mı ettim? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kısmında isabet ettin bir kısmında hata ettin"* buyurdu. Ebu Bekr: Allah'a yemin ederim ey Allah'ın Rasûlü! Nerede hata ettiğimi bana söyle, dedi. Allah Rasûlü: *"Yemin etme"* buyurdu.[32]

---

32 Buhari, 7046, 7000; Ebu Davud, 3267, 3269, 4633; İbn Mace, 3918; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5838

٥٨٨٨-.../٢- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ مُنْصَرَفَهُ مِنْ أُحُدٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَأَيْتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطِفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ

5888-.../2- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Ubeydullah b. Abdullah'dan o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Uhud'dan döndüğü sırada bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bu gece rüyamda azar azar yağ ve bal damlatan bir bulut gördüm deyip, hadisi Yunus'un hadisi ile aynı manada rivayet etti.[33]

٥٨٨٩-.../٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَوْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ كَانَ مَعْمَرٌ أَحْيَانًا يَقُولُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَحْيَانًا يَقُولُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أَرَى اللَّيْلَةَ ظُلَّةً بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ

5889-.../3- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas yahut Ebu Hureyre'den diye rivayet etti. Abdurrezzak dedi ki: Ma'mer, bazen İbn Abbas'dan diyor bazen de Ebu Hureyre'den diyordu. Buna göre bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Bu gece ben bir bulut gördüm deyip, öncekilerin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[34]

٥٨٩٠-.../٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ كَثِيرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ مِمَّا يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ مَنْ رَأَى مِنْكُمْ رُؤْيَا فَلْيَقُصَّهَا أَعْبُرْهَا لَهُ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتُ ظُلَّةً بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

5890-.../4- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Muhammed b. Kesir tahdis etti, bize süleyman -ki o İbn Kesir'dir- Zührî'den tahdis etti, o Ubeydullah b. Abdullah'dan, o İbn Abbas'dan rivayet ettiğine

33 5887 numaralı hadisin kaynakları

34 5887 numaralı hadisin kaynakları

göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına söylediği sözlerden birisi de: *"Sizden kim bir rüya görmüşse onu anlatsın ben de o rüyasını ona yorumlayayım"* buyururdu. (İbn Abbas) dedi ki: Bir adam geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Bir bulut gördüm deyip, hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak rivayet etti.[35]

Şerh

(5887-5890 numaralı hadisler)

(5887) *"bu gece rüyamda azar azar yağ ve bal damlatan bir bulut gördüm..."* "Zulle" bulut demektir. Tı harfi ötreli (tentufu) ve kesreli (tentifu) azar azar damlatıyordu demektir. "Yetekeffefûne" avuçları ile alıyorlardı, anlamındadır. Sebeb de ip demektir. Vâsıl (varan) ise ulaştıran demektir.

"el-leyle" hakkında Saleb ve başkaları şunları, demiştir: Sabahtan itibaren güneşin batışına kadar "el-leyle: bu gece" denilir. Güneşin zevalinden geceye kadar ki zamanda ise el-bariha (dün) denilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"bir kısmında isabet ettin, bir kısmında hata ettin"* buyruğunun anlamı hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. İbn Kuteybe ve başkalarının, dediklerine göre bu: Sen bu rüyanın yorumunu yaparken açıklamasında isabet ettin ve gerçek şekli ile onu yorumlayabildin. Fakat ben sana emretmeden önce onu yorumlamakta acele ettiğin için hata ettin. Başkaları da şöyle demektedir: İbn Kuteybe'nin ve ona muvafakat edenlerin bu açıklaması tutarsızdır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta ona izin vermiş ve onu yorumla, demiştir. Onun hata etmesi rüyanın bir kısmını yorumlamamasından dolayıdır. Çünkü rüyayı gören kişi: "Ben azar azar yağ ve bal damlatan bir bulut gördüm", dedi, Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh) da bunu Kur'ân, Kur'ân'ın tatlılığı ve yumuşaklığı ile yorumladı. Bu ise ancak balın yorumudur. Fakat yağın yorumunu yapmadı. Bunun yorumu ise sünnettir. Dolayısı ile Kur'ân ve sünnet demesi gerekirdi. Nitekim Tahavi de buna işaret etmiş başkaları da şöyle demiştir: Hata Osman (radıyallâhu anh)'ın halifelik görevinden alınmak istenmesinde meydana gelmiştir. Çünkü rüyayı gören kişi rüyasında onun ipi tutmakla birlikte o sırada ipin koptuğunu ifade etmişti. Bu da Osman (radıyallâhu anh)'ın bizzat görevden ayrılmasına delildir. Ebu Bekr es-Sıddîk ise bunu bir adamın o ipi yakalaması ve bu sırada ipin kopması sonra da bu ipin onun için bağlanması ve onunla yükselmesi diye yorumlamıştır. Osman (radıyallâhu anh) ise görevinden zorla azledilmiş, öldürülmüş ve başkası göreve getirilmişti. O halde bunun yorumunda doğru olan ipin bağlanmasının kendi kavminden bir başkasının göreve getirilmesi şeklinde yorumlanması idi.

35 5887 numaralı hadisin kaynakları

Başkaları ise: Hata onun rüyayı yorumlamayı istemesidir, demiştir.

"Allah'a yemin ederim ey Allah'ın Rasûlü! Nerede hata ettiğimi bana söyle. Allah Rasûlü: Yemin etme buyurdu." Bu hadis, ilim adamlarının şu görüşlerine bir delildir: Sahih hadislerde yemin edenin yemininin gereğini yerine getirmesi emredilen hususlar ancak, o yemin edenin yeminini yerine getirmekte bir kötülük ve açık bir meşakkat bulunmaması hali hakkındadır. Eğer bunlar varsa yemin edenin yeminini getirmek emrolunmaz. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın yemininin gereğini yerine getirmekte bir maslahat olmadığını görünce o yemininin gereğini yerine getirmedi. Belki de bu kötülük Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o ipin Osman (radıyallâhu anh)'ın elinde iken kopmasının onun öldürülmesi demek olduğunu, buna bağlı olarak da meydana gelecek savaş ve fitneler olduğunu bilmesi idi. Bunların yayılmasından korktuğu için bunları söylemekten hoşlanmadı. Yahut da kötülük, yorumlamakta acele etmesini kabul etmeyip insanlar arasında onu azarlamasıdır, ya da o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra o ipi tutacak olan adamları tayin etmemesinde hata etmiştir. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları muayyen olarak açıklasaydı bu bir mefsedet (kötülük) olabilirdi. Allah en iyi bilendir.

Bu hadisten de şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Rüyayı yorumlamak caizdir.

2. Rüyayı yorumlayan kişi isabet de edebilir, hata da edebilir.

3. Rüyanın kayıtsız ve şartsız bir şekilde ilk yorumlayıcının yorumu gibi çıkacak diye bir şey yoktur. Bu onun o rüyayı doğru bir şekilde yorumlaması ve yorumunun isabetli olması halinde sözkonusudur.

4. Yemin eden (ve and veren) kimsenin yemininin gereğini yerine getirmekte bir kötülük yahut açık bir zorluk varsa, o yemininin gereğini yerine getirmek müstehap değildir.

Kadı Iyaz dedi ki:

6. Yine bu hadiste şu da anlaşılmaktadır: Yemin ederim diyen kimseye kefaret düşmez. Çünkü Ebu Bekr (radıyallâhu anh), yemin ederim sözünden fazlasını söylememiştir.

Ama Kadı Iyaz'ın bu sözüne gerçekten hayret edilir. Çünkü Müslim'in Sahihi'nin bütün nüshalarında bulunan ibare şudur: Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Rasûlü! Bana söylemelisin... Bu ise açıkça bir yemindir ve bunda uksimu: yemin ederim yoktur. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: İmam Malik'e: Rüya yorumunu yapacak kişinin kanaatine göre kötülüğe işaret ediyorsa onu hayırlı bir şekilde yorumlayabilir

mi diye soruldu? O: Maazallah, nübüvvetle mi oynanacak. O nübüvvetin cüzlerinden birisidir diye cevap vermiştir.

(5890) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına: *sizden rüya gören kimse...* derdi." Kadı Iyaz dedi ki: Onlara göre bu lafzın anlamı şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu çokça yapardı. Ravi: Onun yaptıklarından birisi de..., demiş gibidir.

7. Hadis-i şerifte rüya ilmi, rüyaya dair soru sormak ve onu yorumlamak teşvik edilmektedir.

İlim adamları der ki: Ashabın sormaları ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine rüya yorumunu öğretmesi, faziletini ve rüyanın yüce Allah'ın dilediği şekli ile gayba dair bir kısım haberleri kapsaması şeklinde anlaşılır.

٤/٥- بَاب رُؤْيَا النَّبِيِّ ﷺ

4/5- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN RÜYASI BABI

٥٨٩١-١٨/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ كَأَنَّا فِي دَارِ عُقْبَةَ بْنِ رَافِعٍ فَأُتِينَا بِرُطَبٍ مِنْ رُطَبِ ابْنِ طَابٍ فَأَوَّلْتُ الرِّفْعَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةَ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ دِينَنَا قَدْ طَابَ

5891-18/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Uyuyanın gördüğü şey olan rüyada bir gece sanki biz Ukbe b. Râfi" imişiz gibi gördüm. Bize İbn Tâb, taze hurmasından getirirdi. Ben de bunu dünyada yükselmenin ahirette de (güzel) akıbetin bizim olacağı ve dinimizin de artık olgunlaştığı anlamında yorumladım"* buyurdu.[36]

Şerh

"İbn Tâb, taze hurmasından hurma" bu da İbn Tâb taze hurması (mutab) ve İbn Tab kuru hurması (temr) İbn Tab hurma salkımı, İbn Tab hurma dalı diye bilinir. Bunlar Medine ahalisinden bir adam olan İbn Tabe izafe edilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dininizin olgunlaştığına"* kemale erdiğine, hükümlerinin artık karar bulduğuna, temel kaidelerinin de sağlamlaştığına yorumladım demektir.

36 Ebu Davud, 5025; Tuhfetu'l-Eşrâf, 316

٥٨٩٢-١٩/٢- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ أَخْبَرَنِي أَبِي حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَرَانِي فِي الْمَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ فَجَذَبَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبِّرْ فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ

5892-19/2- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti... Abdullah b. Ömer'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rüyada bir misvak ile misvaklandığımı gördüm. Biri diğerinden daha büyük iki adam beni çekti. Ben de misvakı onlardan küçük olanlarının eline verince bana: Büyük olana ver denilmesi üzerine onu büyük olana verdim"* buyurdu.[37]

٥٨٩٣-٢٠/٣- حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ جَدِّهِ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ وَرَأَيْتُ فِيهَا أَيْضًا بَقَرًا وَاللَّهُ خَيْرٌ فَإِذَا هُمُ النَّفَرُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ وَإِذَا الْخَيْرُ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ بَعْدُ وَثَوَابُ الصِّدْقِ الَّذِي آتَانَا اللَّهُ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ

5893-20/3- Bize Ebu Âmir Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî ve Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme Bureyd'den tahdis etti, o dedesi Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Rüyamda Mekke'den hurmalıkları bulunan bir yere hicret ettiğimi gördüm. Benim hatırıma oranın Yemâme ya da hecer olduğu geldi. Bir de baktım ki o Medine Yesrib imiş. Yine bu, dediğim rüyamda bir kılıç salladığımı gördüm. Kılıcın baş tarafı koptu. Meğer bu Uhud günü müminlerden şehid olanlar demekmiş. Sonra onu bir daha salladım. En güzel haline döndü. Meğer o da Allah'ın nasib ettiği fetih ve müminlerin bir araya gelip toplanması demekmiş. Yine orada bir kaç inek gördüm. -ki Allah hayırlı olan(ı takdir buyuran) dır- meğer onlar da Uhud günü müminlerden o bilinen topluluk imiş. Hayır*

37 Buhari, 246 -muallak olarak-; Müslim, 7433; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7689

da Allah'ın daha sonra getirdiği hayırlar ve Allah'ın Bedir günü sonrasında bize getirdiği o sıdkın sevabı imiş."[38]

Şerh

"Rüyada Mekke'den hurmalıkları bulunan bir yere hicret ettiğimi gördüm... Bir de baktımki orası Medine Yesrib imiş." Burada geçen "vehel: zannetmek, kanaat etmek" zannım kanaatim, inancım anlamındadır.

Hecer, bilinen bir şehirdir. Bahreyn'in en önemli kentidir. Bilinen bir şehir olup İman Kitabı'nda açıklaması geçmişti.

Yesrib ise Medine'nin cahiliye dönemindeki adıdır. Yüce Allah ona Medine adını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Taybe ve Tâbe adlarını vermiştir. Buna dair açıklamalar da etraflı bir şekilde Hacc Kitabı'nın son taraflarında geçmiş bulunmaktadır. Bir hadiste de "yesrib: başa kakmak, ayıplamak" lafzı hoş görülmediğinden ötürü ve ayrıca cahiliye dönemi isimlerinden olduğu için Medine'ye Yesrib denilmesi nehyedilmiş olmakla birlikte bu hadiste ona "Yesrib" adını vermesi ise şöyle açıklanmıştır: Muhtemelen bu, bu ismin kullanılmasının yasaklanmasından önce idi. Bu, bu ismi vermenin caiz olduğunu, yasağın da haram kılmak için değil tenzih için olduğunu Beyân etmek içindir diyen de açıklandığı gibi bu isim, Medine'yi bu isimle tanıyan kimselere hitap edilmiştir diye de açıklanmıştır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), hem Yesrib adını hem de şer'i adını zikrederek "Medine Yesrib" buyurmuştur.

"Yine bu rüyamda bir kılıcı salladığımı gördüm... Öncekinden daha güzel oldu." İlim adamlarının, dediklerine göre burada kılıç sallama ile ilgili yorum Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açıklamasını zikrettiği şekildedir. Çünkü kişinin kılıcı kendileri ile -tıpkı kılıcı ile hamle yaptığı gibi- hamle yapıp ileri atıldığı yardımcılarıdır. Kılıç başka bir yerde çocuk, baba, amca yahut kardeş yahut zevce diye de yorumlanabilir. Bazen velayet (kamu görevi) yahut emanet, adamın dili ve delil getirmesine de delil olabildiği gibi zâlim bir yöneticiye de delil olabilir. Bütün bunlar ise o rüyayı gören ya da gördüğü rüyada bu anlamlardan birisine tanıklık eden ve eklenecek diğer karinelere göre netleşir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben yine o rüyada bir kaç inek gördüm... Bedir gününden sonra Allah'ın bize getirdiği doğruluk sevabıdır"* Müslim'den başka kaynaklarda bu hadisde: *"Ve boğazlanan inekler gördüm"* ziyadesi ile zikredilmiştir. Bu ziyade ile de belirtilen şekilde rüyanın yorumu tamamlanmış olmaktadır. Çünkü ineklerin boğazlanması Uhud'da öldürülen ashabın (radıyallâhu anhum)'un öldürülmesi demektir.

---

38 Buhari, 3622, 3987 -muhtasar olarak buna yakın-, 4081, 7035, 7041; İbn Mace, Rüya, 3921; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9043

Kadı Iyaz dedi ki: Biz bu lafzı bütün ravilerden müpteda ve haber olmak üzere re harfi fethalı olarak "vallahu hayrun" (ki Allah hayırlıdır) diye bir de "Bedir günü sonrasında" (anlamındaki) "ba'du yevmen bedrin" ibaresinde ba'du lafzının dalı ötreli "yevme" lafzının mim harfi nasb ile zaptettik. Yine Kadı Iyaz'in, dediği üzere dal harfi nasb ile de rivayet edilmiştir.

İlim adamları der ki: Bu, Allah'ın ikinci Bedir gazasından sonra müminlerin kalplerine verdiği sebattır. Çünkü insanlar onlarla savaşmak için askerler toplamış, onları korkutmuşlardı. Bu hal ise onların imanının artmasına sebep olmuş ve: *"Allah bize yeter o ne güzel vekildir, böylelikle onlara bir kötülük dokunmaksızın Allah'tan bir nimet ve bir lütuf ile geri döndüler"* (Ali İmran, 174) sonra da düşman onlardan çekindiği için ayrılıp dağılmış ve karşılarına çıkmamışlar.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadis şarihlerinin çoğunluğu şöyle demiştir: Bu, Allah'ın sevabı daha hayırlıdır demektir. Yani Allah'ın maktullere vereceği, onlar için dünyada kalmalarından daha hayırlıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Daha uygunu ise *"Allah hayırlı olandır"* buyruğunun rüyanın bir parçası olduğu ve bunun inekleri gördüğü sırada rüyada kendisine telkin edilen ve söylendiğini işittiği bir sözdür diyenlerin açıklamasıdır. Buna delil de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir de baktım ki meğer hayır Allah'ın daha sonradan getirdiği hayırdır"* sözleridir. Allah en iyi bilendir.

٥٨٩٤-٢١/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ الْمَدِينَةَ فَجَعَلَ يَقُولُ إِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ فَقَدِمَهَا فِي بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَفِي يَدِ النَّبِيِّ ﷺ قِطْعَةُ جَرِيدَةٍ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ قَالَ لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْعَةَ مَا أَعْطَيْتُكَهَا وَلَنْ أَتَعَدَّى أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ وَلَئِنْ أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ وَإِنِّي لَأُرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ وَهَذَا ثَابِتٌ يُجِيبُكَ عَنِّي ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ إِنَّكَ أَرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَأَهَمَّنِي شَأْنُهُمَا فَأُوحِيَ إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ أَنِ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنْ بَعْدِي فَكَانَ أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيَّ صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةَ صَاحِبَ الْيَمَامَةِ

5894-21/4- Bana Muhammed b. Sehl et-Temimî tahdis etti, bize Ebu'l-Yemân tahdis etti, bize Şuayb, Abdullah b. Ebu Huseyn'den haber verdi, bize Nafi b. Cubeyr, İbn Abbas'dan şöyle dediğini tahdis etti: Yalancı Müseylime, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken Medine'ye geldi ve: Eğer Muhammed (yönetim) işi(ni) kendisinden sonra bana verirse ben de ona uyarım demeye koyuldu. Medine'ye kendi kavminden çok sayıda kimselerle gelmişti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de beraberinde Sâbit b. Kays b. Şemmas da bulunduğu halde yanına gitti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elinde de bir parça hurma dalı da vardı. Arkadaşları arasında bulunan Müseylime'nin başında durarak: *"Benden şu dal parçasını dahi istesen bunu sana vermem ve ben Allah'ın senin hakkındaki emrini aşmam. Andolsun eğer arkanı dönüp gidecek olursan Allah senin canını alacaktır ve şüphesiz sen gördüğüm kadarı ile hakkında bana ne gösterildi ise gösterilen o kişisin. İşte Sâbit de benim adıma sana cevap verecektir"* buyurduktan sonra yanından ayrılıp gitti.

İbn Abbas dedi ki: Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Gerçekten sen gördüğüm kadarı ile hakkında bana ne gösterildi ise gösterilen o kişisin"* buyruğuna dair soruşturdum. *Ebu Hureyre bunun üzerine bana haber verdiğine göre Nebi* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *şöyle buyurmuştu: Ben uykuda iken elimde altından iki bilezik olduğunu gördüm. Onların bu hali (kalbimi) meşgul etti. Bunun üzerine rüyada bana onları üfle diye vahyedildi. Ben de onları üfledim. Her ikisi de uçtu. Bu iki bileziği benden sonra çıkacak iki yalancı diye yorumladım. Bunlardan birisi San'a'nın ele başı el-Ansi, diğeri ise Yemâme elebaşısı Müseylime oldu."*[39]

Şerh

"Müseylime el-Kezzâb çok sayıda kimse ile Medine'ye geldi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yanına geldi." İlim adamlarının, dediklerine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitmesi onun ve kavminin müslüman olmaları ümidi ile kalplerini ısındırmak ve Allah'ın kendisine indirdiklerini tebliğ etmek içindi.

Kadı Iyaz dedi ki: Muhtemelen ona geliş sebebi Müseylime'nin kendi diyarından onunla karşılaşmak üzere gelmiş olması idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun yaptığına bir karşılık (mükafat) olmak üzere geldi. (Kadı Iyaz, dedi ki) Müseylime o zaman da müslüman olduğunu izhar ediyordu. Onun küfrü ve irtidadı bundan sonra ortaya çıktı. Bir başka hadiste de: Onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiği belirtilmektedir. Bunların farklı iki sefer olma ihtimali vardır.

39 Buhari, 3620, 4373, 7461; Tirmizi, 2292; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6518, 13574

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müseylime'ye: *"Allah'ın senin hakkındaki emrini aşmayacağım"* buyurmasına gelince. Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde geçmiş olmakla birlikte Buhari'de: *"Sen Allah'ın senin hakkındaki emrini aşmayacaksın"* şeklinde gelmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Her ikisi de doğrudur. Birincisi şu demektir: Ben Allah'ın bana senin hakkında vermiş olduğu emri aşmayacağım. Çünkü onun bana verdiği emre göre ben senin için sözkonusu olmayan benden sonra seni halife tayin etmek yahut ortak yapmak gibi isteklerini kabul etmeyeceğim gibi ayrıca Allah'ın bana indirdiklerini de tebliğ edeceğim ve senin bu durumunu en güzel yol hangisi ise onunla bertaraf edeceğim. İkinci şeklin anlamı da şudur: Sen elde etmeyi umduğun nübüvvet ve bu maksatla uğraşırken helak olmak sureti ile hüsrana uğramak şeklindeki Allah'ın senin ile ilgili emrini aşamazsın. Yahut da yüce Allah'ın kaza ve kaderinde senin bedbahtlığına dair takdirin dışına çıkamazsın demektir. Allah en iyi bilendir.

"Eğer arkanı dönüp gidersen Allah canını alacaktır." Yani bana itaatten yüz çevirecek olursan Allah seni öldürecektir. "Akr" öldürmek demektir. Dişi deveyi akretmek onu öldürmek anlamındadır. Nitekim Yemâme günü yüce Allah onu öldürdü. Bu da nübüvvetin mucizelerindendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İşte Sâbit de benim adıma o sana cevap verecektir"* buyruğu hakkında ilim adamları şunu söylemişlerdir: Sâbit b. Kays, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hatibi (sözcüsü) idi ve gelen heyetlerin hutbelerine (konuşmalarına) ve onların ağızlarına geleni söylemelerine o cevap veriyordu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onları benden sonra çıkacak iki yalancı diye yorumladım... diğeri ise Yemâme elebaşısı Müseylime'dir."* İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benden sonra çıkacak"* buyruğu onların güçlü ve kuvvetli halleri ya da savaşmaları ve nübüvvet iddiaları benden sonra ortaya çıkacak anlamındadır. Yoksa her ikisi de onun zamanında idiler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Elimde de iki bilezik gördüm."* Bundan sonraki diğer rivayette de: *"Elime iki bilezik koydu"* denilmektedir. Dil bilginlerinin, dediklerine göre (bilezik anlamındaki lafız olan) "sivar" kelimesi sin harfi kesreli olarak da söylenir, ötreli olarak (süvar şeklinde) de söylenir. Hemze ötreli olmak üzere "usvâr" da denilir. Böylelikle bunlar üç ayrı söyleyiş olmaktadır. İkinci rivayette bütün nüshalarda bu kelime "usvâreyn: iki bilezik" diye kaydedilmiştir. Bu durumda "vadaa: koydu" kelimesi vav ve dad harfleri fethalı olarak okunur. Bunda da fail (özne) zamiridir. Yani yeryüzü hazinelerini getirip gelen, ellerime iki bilezik koydu demek olur. Doğrusu budur. Bazıları ise dat harfi ötreli olmak üzere "vudia" diye zaptetmişlerdir.

Bu ise "esvâreyn: iki bilezik" lafzının mansub olması dolayısı ile zayıftır. Bununla birlikte yine zayıf bir surette de açıklaması yapılabilir. "Yedey: iki elim" ye harfi tesniye olmak üzere şeddelidir.

"Rüyada bana onları üfle diye vahyedildi." Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları üfleyip uçmaları, yok olacaklarına kalkıştıkları işin sonunun geleceğine delildir. Nitekim böyle olmuştur. Bu da mucizelerdendir.

٥٨٩٥-٢٢/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ خَزَائِنَ الْأَرْضِ فَوَضَعَ فِي يَدَيَّ أُسْوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَكَبُرَا عَلَيَّ وَأَهَمَّانِي فَأُوحِيَ إِلَيَّ أَنْ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوَّلْتُهُمَا الْكَذَّابَيْنِ اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ

5895-22/5- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu (nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bize tahdis ettikleridir deyip, aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben uyurken bana yeryüzü hazineleri getirildi. (Onları getiren) elime altından iki bilezik de koydu. Bunlar bana çok büyük bir iş geldi ve beni meşgul ettiler. Bunun üzerine bana onları üfle diye vahyedildi. Ben de onları üfledim, onlar da yok oldular. Bu iki bileziği benim aralarında bulunduğum iki yalancı olan San'a'nın elebaşısı ile Yemâme'nin elebaşısı diye yorumladım."*[40]

Şerh

"Yeryüzü hazineleri bana getirildi" bazı nüshalarda "hazineler" anlamındaki lafzın başına be harfi getirilerek "bihazâin" denilmektedir. Bazılarında da (hemzeden sonra vav getirilmeksizin) "utîtu" diye kaydedilmiştir. Bu da bundan önceki rivayete göre yorumlanır. Müslim'den başka kaynaklarda ise *"mallarının hazinelerinin anahtarları"* şeklindedir.

Allah'a hamd olsun ki bütün bunlar (bu vaadler) gerçekleşmiştir. Bu da mucizelerdendir.

٥٨٩٦-٢٣/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِي رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيِّ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى الصُّبْحَ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ الْبَارِحَةَ رُؤْيَا

40 Buhari, 7036, 4376; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14707

5896-23/6- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti... Semura b. Cundeb dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldıktan sonra onlara (cemaate) yüzünü döner ve: *"Aranızda dün bir rüya gören var mı"* diye sorardı.[41]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldıktan sonra yüzünü onlara döner... buyururdu." Müslim'in bütün nüshalarında (dün anlamındaki lafız) bu şekilde "elbâriha" diye kaydedilmiştir. Bu da zevalden önce dahi olsa geçen geceye "bâriha" demenin caiz olduğuna delildir. Sa'leb ile başkalarının kanaatine göre ise ancak zevalden sonra "bâriha" kullanılır. Onların gerçek anlamı budur. Bununla birlikte mecazi olarak zevalden önce kullanılmasının önünde de bir engel yoktur demek istemiş olmaları da muhtemeldir. Böylelikle onlar hadisi de mecaz anlamı ile kabul ederler. Eğer öyle değilse bu hadis gereğince onların bu kanaati bâtıl olur.

Hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

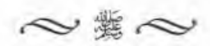
1. Namaz kıldıran imamın selamını verdikten sonra cemaate dönmesi müstehaptır.

2. Rüyaya dair soru sormak onu hemen te'vil etmek (yorumlamak) ve günün ilk saatlerinde bunu erken yapmaya çalışmak -bu hadis dolayısı ile- müstehaptır. Bir diğer sebep ise zihnin dünya maişetleri ile uğraşarak dağılmasından önce toplu halde bulunmuş olması, diğer taraftan rüyayı gören kimsenin henüz rüyada şaşırmasına sebep olacak bir hal ile karşılaşmayacak kadar yakın bir süre önce görmüş olmasıdır. Ayrıca bu rüyasında hayra teşvik etmek yahut bir masiyetten sakındırmak ve buna benzer elin çabuk tutulmasının müstehap olduğu bir husus da bulunabilir.

3. Sabah namazından sonra ilme, rüya yorumuna ve buna benzer hususlara dair konuşmalar yapmak mübahtır.

4. İlim ya da başka bir sebep için otururken kişinin arkasını kıbleye dönmesi mübahtır.

Allah en iyi bilendir.

41 Buhari, 845, 386, 2085, 2791, 3236, 4674, 6096, 1143, 3354, 7047; Tirmizi, 2294; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4630

٤٣/٣٣- كِتَاب الْفَضَائِل
43/33 FAZİLETLER KİTABI

١/١- بَاب فَضْلِ نَسَبِ النَّبِيِّ ﷺ وَتَسْلِيمِ الْحَجَرِ عَلَيْهِ قَبْلَ النُّبُوَّةِ

1/1- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN NESEBİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ VE NÜBÜVVETTEN ÖNCE TAŞIN ONA SELAM VERMESİ BABI

٥٨٩٧-١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ جَمِيعًا عَنْ الْوَلِيدِ قَالَ ابْنُ مِهْرَانَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي عَمَّارٍ شَدَّادٍ أَنَّهُ سَمِعَ وَاثِلَةَ بْنَ الْأَسْقَعِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ

5897-1/1- Bize Muhammed b. Mihrân er-Razi ve Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm birlikte el-Velid'den tahdis etti. İbn Mihrân dedi ki: Bize el-Velid b. Müslim tahdis etti, bize Evzai, Ebu Ammar Şeddad'dan tahdis ettiğine göre o Vasile b. el-Eska'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şüphesiz Allah, İsmailoğulları arasından Kinane'yi seçti. Kinane'den de Kureyş'i seçti. Kureyş'den Haşimoğullarını seçti, Haşimoğulları arasından da beni seçti"* buyururken dinledim.[42]

٥٨٩٨-٢/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ حَدَّثَنِي سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ

5898-2/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Câbir b. Semura dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben daha peygamber olarak gönderilmeden önce Mekke'de bana selam veren bir taş olduğunu biliyorum. Onu şimdi de tanıyorum"* buyurdu.[43]

---

42 Tirmizi, 3605, 3608; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11741

43 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2135

Şerh

(5897-5898 numaralı hadisler)

(5897) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah, İsmailoğulları arasından kinaneyi seçti..."* hadisi bizim mezhep âlimlerimiz, Araplardan Kureyş'in dışındakilerin Kureyşlilere kuf (denk) olmadığına, Haşimoğullarından olmayanların -Muttaliboğulları müstesna- onlara denk olmadığına delil göstermişlerdir. Çünkü Haşimoğulları ile Muttaliboğulları sahih hadiste açıkça ifade edildiği gibi aynı şeydir. Allah en iyi bilendir.

(5898) *"Ben peygamber olarak gönderilmeden önce... hâlâ da onu tanıyorum."* Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir mucizesi vardır.

Yine bu hadiste bazı cansız varlıklardan temyiz (ayırd etme) gücü olduğu da tesbit edilmektedir. Bu da yüce Allah'ın taşlar, taşlar hakkındaki: *"Onların bir kısmı Allah korkusundan aşağı yuvarlanır"* (Bakara, 74) buyruğu ile *"Onu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur"* (İsra, 44) buyruğuna da uygundur.

Bu ayet-i kerime ile ilgili olarak meşhur bir görüş ayrılığı vardır. Sahih olan ise bunların gerçek manada Allah'ı tesbih ettikleri ve yüce Allah'ın daha önce zikrettiğimiz gibi onda kendisine göre bir temyiz (ayırd etme gücü) yarattığı şeklindedir. Bunlardan birisi de Musa (a.s)'ın elbisesi ile birlikte uzaklaşan taş, zehir katılmış koyun kolunun konuşması, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çağırması üzerine iki ağaçtan birisinin yanına gitmesi ve buna benzer hususlar buna örnektir.

٢/٢- بَاب تَفْضِيلِ نَبِيِّنَا ﷺ عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ

2/2- NEBİMİZİN (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) BÜTÜN YARATILMIŞLARA ÜSTÜN KILINDIĞI BABI

٥٨٩٩-٣/١- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا هِقْلٌ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ حَدَّثَنِي أَبُو عَمَّارٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ

5899-3/1- Bize el-Hakem b. Musa ebu Salih tahdis etti... Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kıyamet gününde Âdemoğullarının seyyidi (efendisi) benim. Üzerinden kabrin yarılıp açılacağı ilk kişi benim. İlk şefaat isteyecek de şefaati ilk kabul edilecek de benim"* buyurdu.[44]

44 Ebu Davud, 4673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13586

Şerh

"Kıyamet gününde Âdemoğullarının seyyidi (efendisi) benim..." Herevi dedi ki: "Seyyid" hayır hususunda kavminden daha üstün olan kişi demektir. Başkası da "seyyid" zorlu ve sıkıntılı hallerde kendisine sığınılan, onların işlerini gören, onları zorlayan şeyleri kendi adlarına yüklenen ve bu sıkıntılarını onlardan uzaklaştıran kişidir diye açıklamışlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyada da ahirette de onların seyyidi olmakla birlikte *"kıyamet gününde"* buyurmak sureti ile bunu kayıtlaması orada seyyidliğinin (efendiliğinin) herkes tarafından açıkça görülecek ve bu hususta onunla tartışacak, onunla inatlaşacak bir kimsenin -dünyadan farklı olmak üzere- kalmayacak olmasından dolayıdır. Çünkü dünyada bu hususta kafirlerin kralları ve müşriklerin liderleri onunla çekişmiş bulunuyor. Bu kayıtlama ise yüce Allah'ın: *"Bugün mülk kimindir? Bir tek ve kahhar olan Allah'ındır"* (Mümin, 16) buyruğundakine anlam itibari ile yakındır. Halbuki mülk bundan önce de yalnız O'nun idi. Ama dünyada mülke sahip olmak iddiasında olanlar yahut da mecazi manada mülkün kendisine izafe edildiği kimseler vardı. Ahirette ise bütün bunların sonu gelmiş olacaktır.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben Âdemoğullarının seyyidiyim"* buyruğunu övünmek için söylemiş değildir. Aksine Müslim'den başka eserlerde yer alan meşhur hadiste övünmediğini: *"Ben Âdemoğullarının seyyidiyim ama övünmüyorum"* diye açıkça ifade etmiştir. Bunu ise iki sebepten dolayı söylemiştir. Birisi yüce Allah'ın: *"Rabbinin nimetine gelince (onu) hep anlat"* (Duha, 11) buyruğunun gereğini yerine getirmektir. İkincisi ise bu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine bilmeleri, inanmaları, gereğince amel etmeleri ve yüce Allah'ın kendisine emrettiği şekilde mertebesinin gerektiği gibi O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) ta'zim etmeleri için tebliğ etmekle yükümlü olduğu Beyân kabilinden olmasıdır.

Bu hadis-i şerif, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün yaratılmışlardan daha faziletli olduğuna delildir. Çünkü ehl-i sünnetin kanaatine göre Âdemoğulları meleklerden daha faziletlidir. Kendisi de Âdemoğullarından da diğerlerinden de daha faziletlidir.

Diğer hadiste geçen: *"Nebiler arasında fazilet farkı gözetmeyin"* buyruğunun cevabı da beş türlü verilmiştir:

1. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), o hadisi kendisinin Âdemoğullarının efendisi olduğunu bilmeden önce söylemiştir. Bunu öğrenince böylece de haber vermiş oldu.

2. O hadisi bir edep ve bir mütevazilik olmak üzere söylemiştir.

3. Yasak ancak başkasının daha faziletli olduğu söylenen kimsenin faziletinin eksiltilmesi sonucunu vermek ile ilgilidir.

4. Hadisin vurud sebebinde meşhur olduğu şekilde düşmanlığa ve fitneye götürecek şekilde bir üstünlük iddiasında bulunmak yasaklanmıştır.

5. Yasak sadece bizzat nübüvvetin kendisinde üstünlük iddiasına özeldir. Bu hususta bir üstünlük yoktur. Üstünlük ancak özellikler ile ve diğer faziletlerle sözkonusudur. Bununla birlikte fazilet farkı olduğuna inanmak da mutlaka gereklidir. Çünkü yüce Allah: *"İşte biz o Rasullerin bazısını bazısına üstün kıldık"* (Bakara, 253) buyurmuştur.

"İlk şefaat isteyen ve şefaati ilk kabul edilecek olan" ikincisini sözkonusu etmemesinin sebebi, iki kişinin şefaat etmekle birlikte ikinci olanın birincisinden önce şefaat etmesinin de ihtimal dahilinde olması dolayısıyladır. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب فِي مُعْجِزَاتِ النَّبِيِّ ﷺ

3/3- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MUCİZELERİ HAKKINDA BİR BAB

٥٩٠٠-٤/١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا بِمَاءٍ فَأُتِيَ بِقَدَحٍ رَحْرَاحٍ فَجَعَلَ الْقَوْمُ يَتَوَضَّئُونَ فَحَزَرْتُ مَا بَيْنَ السِّتِّينَ إِلَى الثَّمَانِينَ قَالَ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ

5900-4/1- Bana Ebu Rabî', Süleyman b. Davud el-Atekî de tahdis etti. Bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti, bize Sâbit'in Enes'den tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir su getirilmesini istedi. Kendisine geniş bir kâse içinde su getirilince oradakiler de abdest almaya koyuldular. Ben (abdest alanları) altmış ile seksen kişi arasında tahmin ettim. Parmakları arasından kaynayıp duran suya bakmaya koyuldum.[45]

٥٩٠١-٥/٢- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَحَانَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوَضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوهُ فَأُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِوَضُوءٍ فَوَضَعَ

45 Buhari, 200; Tuhfetu'l-Eşrâf, 297

رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّئُوا مِنْهُ قَالَ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّأَ النَّاسُ حَتَّى تَوَضَّئُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ

5901-5/2- Bana İshak b. Musa el-Ensari de tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ikindi namazının vakti geldiği bir sırada gördüm. İnsanlar abdest için su aradılarsa da o suyu bulamadılar. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e abdest için su getirildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kaba elini koydu ve insanlara ondan abdest almalarını emir buyurdu. (Enes) dedi ki: Ben suyun parmaklarının altından kaynayıp durduğunu gördüm. İnsanlar da sonuncularına varıncaya kadar herkes abdest aldı.[46]

٥٩٠٢-٦/٣- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابَهُ بِالزَّوْرَاءِ قَالَ وَالزَّوْرَاءُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ السُّوقِ وَالْمَسْجِدِ فِيمَا ثَمَّهْ دَعَا بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ فَوَضَعَ كَفَّهُ فِيهِ فَجَعَلَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّأَ جَمِيعُ أَصْحَابِهِ قَالَ قُلْتُ كَمْ كَانُوا يَا أَبَا حَمْزَةَ قَالَ كَانُوا زُهَاءَ الثَّلَاثِ مِائَةِ

5902-6/3- Bana Ebu Gassan el-Mismaî tahdis etti, bize Muaz -yani b. Hişam- tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ashabı ez-Zevra'da iken -ravi dedi ki: ez-Zevra Medine'de pazar ile mescit yakınında orada bir yerdir, dedi- içinde su bulunan bir kâse getirilmesini istedi. Elini onun içine koydu. Su parmaklarının arasından kaynamaya başladı. Bütün ashabı abdest aldı. (Katâde) dedi ki: Ben: Ey Ebu Hamza! Kaç kişi idiler, dedim. O: Üçyüz kişiye yakın idiler, dedi.[47]

٥٩٠٣-٧/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ بِالزَّوْرَاءِ فَأُتِيَ بِإِنَاءِ مَاءٍ لَا يَغْمُرُ أَصَابِعَهُ أَوْ قَدْرَ مَا يُوَارِي أَصَابِعَهُ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ هِشَامٍ

5903-7/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Enes'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ez-Zevra'da iken O'na parmaklarını dahi kapatmayan yahut da parmaklarını kapatacak kadar bir suyun

46 Buhari, 169, 3573; Tirmizi, 3631; Nesai, 76; Tuhfetu'l-Eşrâf, 201

47 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1379

bulunduğu bir kap getirildi. Sonra da Hişam'ın hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti.[48]

٥٩٠٤-٨/٥- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ أُمَّ مَالِكٍ كَانَتْ تُهْدِي لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي عُكَّةٍ لَهَا سَمْنًا فَيَأْتِيهَا بَنُوهَا فَيَسْأَلُونَ الْأُدْمَ وَلَيْسَ عِنْدَهُمْ شَيْءٌ فَتَعْمِدُ إِلَى الَّذِي كَانَتْ تُهْدِي فِيهِ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَتَجِدُ فِيهِ سَمْنًا فَمَا زَالَ يُقِيمُ لَهَا أُدْمَ بَيْتِهَا حَتَّى عَصَرَتْهُ فَأَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ عَصَرْتِيهَا قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَوْ تَرَكْتِيهَا مَا زَالَ قَائِمًا

5904-8/5- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Câbir'den rivayet ettiğine göre Malik'in annesi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisine ait bir tulum içinde bir miktar yağ hediye ederdi. Sonra oğulları gelip ondan katık istediklerinde -ki yanlarında hiçbir şey olmuyordu- annesi bu sefer içinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yağ hediye gönderdiği tuluma gider, içinde bir miktar yağ görürdü. Bu tulumdan çıkan yağ, evinin katığını sağlayıp durdu. Nihayet onu sıktı. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidince *"onu sıktın mı"* buyurdu. Um Malik: Evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer ona ilişmemiş olsaydın hâlâ bu hâli ile devam ederdi"* buyurdu.[49]

٥٩٠٥-٩/٦- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَطْعِمُهُ فَأَطْعَمَهُ شَطْرَ وَسْقِ شَعِيرٍ فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَامْرَأَتُهُ وَضَيْفُهُمَا حَتَّى كَالَهُ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ وَلَقَامَ لَكُمْ

5905-9/6- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Câbir'den rivayete göre bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek kendisine yiyecek bir şeyler vermesini istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona yemesi için yarım vesk arpa verdi. Adam o yarım veskden hanımı ve misafirleri ile birlikte yeyip durdu. Nihayet onu ölçtü. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince *"Eğer onu ölçmeseydin hâlâ ondan yemeye devam ederdiniz ve sizin için böyle kalmaya devam ederdi"* buyurdu.[50]

48 Buhari, 3572; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1183

49 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2959

50 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2960

٥٩٠٦-١٠/٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا مَالِكٌ وَهُوَ ابْنُ أَنَسٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ عَامِرَ بْنَ وَاثِلَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَخْبَرَهُ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ غَزْوَةِ تَبُوكَ فَكَانَ يَجْمَعُ الصَّلَاةَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمًا أَخَّرَ الصَّلَاةَ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا ثُمَّ دَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ ذَلِكَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا ثُمَّ قَالَ إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللهُ عَيْنَ تَبُوكَ وَإِنَّكُمْ لَنْ تَأْتُوهَا حَتَّى يُضْحِيَ النَّهَارُ فَمَنْ جَاءَهَا مِنْكُمْ فَلَا يَمَسَّ مِنْ مَائِهَا شَيْئًا حَتَّى آتِيَ فَجِئْنَاهَا وَقَدْ سَبَقَنَا إِلَيْهَا رَجُلَانِ وَالْعَيْنُ مِثْلُ الشِّرَاكِ تَبِضُّ بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ قَالَ فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ هَلْ مَسَسْتُمَا مِنْ مَائِهَا شَيْئًا قَالَا نَعَمْ فَسَبَّهُمَا النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ لَهُمَا مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ قَالَ ثُمَّ غَرَفُوا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ الْعَيْنِ قَلِيلًا قَلِيلًا حَتَّى اجْتَمَعَ فِي شَيْءٍ قَالَ وَغَسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِيهِ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهَا فَجَرَتِ الْعَيْنُ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ أَوْ قَالَ غَزِيرٍ شَكَّ أَبُو عَلِيٍّ أَيُّهُمَا قَالَ حَتَّى اسْتَقَى النَّاسُ ثُمَّ قَالَ يُوشِكُ يَا مُعَاذُ إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ أَنْ تَرَى مَا هَاهُنَا قَدْ مُلِئَ جِنَانًا

5906-10/7- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize Ebu Ali el-Hanefi tahdis etti, bize Malik -ki o b. Enes'dir- Ebu Zubeyr el-Mekki'den tahdis ettiğine göre Ebu Tufeyl, Amir b. Vasil'e kendisine şunu haber verdi: Muaz b. Cebel kendisine haber vererek dedi ki: Tebuk gazvesi yılında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık. Namazı cem ederek kılardı. Öğle ile ikindiyi birlikte akşam ile yatsıyı da birlikte kıldı. Nihayet bir gün namazı geciktirdi. Sonra dışarı çıktı. Öğle ile ikindiyi birlikte kıldı. Sonra içeri girdi. Bundan sonra dışarı çıkarak akşam ile yatsıyı birlikte kıldı. Sonra da şöyle buyurdu: *"İnşaallah yarın Tebuk pınarına varacaksınız. Ama sizler oraya kuşluk vakti olmadan varamayacaksınız. Sizden o pınarın yanına ulaşan hiçbir kimse ben gelinceye kadar hiçbir şekilde elini suyuna değdirmesin."*

Biz de pınarın yanına geldik. Daha önce iki adam oraya gelmişti. Bir ayakkabı bağı gibi ince bir miktar su akıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o iki kişiye: *"Elinizi suyuna değdirdiniz mi"* diye sordu. Her ikisi evet deyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), onlara ağır sözler söyledi ve onlara Allah'ın söylemesini dilediği şeyleri de söyledi. Sonra elleri ile o pınardan azar azar avuçlamaya başladılar. Nihayet o su bir şeyde toplandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun içinde ellerini ve yüzünü yıkadı, sonra da o suyu

tekrar o pınara geri boşalttı. Bu sefer pınar coşarak akmaya başladı. -Yahut bol su akıttı, dedi. Ebu Ali bu ikisinden hangisini söylediğinde şüphe etti- nihayet insanlar su ihtiyaçlarını aldılar. Sonra: *"Ey Muaz! Eğer ömrün uzarsa sen buralarının bahçelerle dolduğunu görmen yakındır"* buyurdu.[51]

٥٩٠٧-١١/٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ فَأَتَيْنَا وَادِيَ الْقُرَى عَلَى حَدِيقَةٍ لِامْرَأَةٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اخْرُصُوهَا فَخَرَصْنَاهَا وَخَرَصَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَشَرَةَ أَوْسُقٍ وَقَالَ أَحْصِيهَا حَتَّى نَرْجِعَ إِلَيْكِ إِنْ شَاءَ اللهُ وَانْطَلَقْنَا حَتَّى قَدِمْنَا تَبُوكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَتَهُبُّ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَلَا يَقُمْ فِيهَا أَحَدٌ مِنْكُمْ فَمَنْ كَانَ لَهُ بَعِيرٌ فَلْيَشُدَّ عِقَالَهُ فَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَجُلٌ فَحَمَلَتْهُ الرِّيحُ حَتَّى أَلْقَتْهُ بِجَبَلَيْ طَيِّئٍ وَجَاءَ رَسُولُ ابْنِ الْعَلْمَاءِ صَاحِبِ أَيْلَةَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِكِتَابٍ وَأَهْدَى لَهُ بَغْلَةً بَيْضَاءَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَهْدَى لَهُ بُرْدًا ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى قَدِمْنَا وَادِيَ الْقُرَى فَسَأَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَرْأَةَ عَنْ حَدِيقَتِهَا كَمْ بَلَغَ ثَمَرُهَا فَقَالَتْ عَشَرَةَ أَوْسُقٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنِّي مُسْرِعٌ فَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ فَلْيُسْرِعْ مَعِيَ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَمْكُثْ فَخَرَجْنَا حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ هَذِهِ طَابَةُ وَهَذَا أُحُدٌ وَهُوَ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ خَيْرَ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ثُمَّ دَارُ بَنِي سَاعِدَةَ وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ فَلَحِقَنَا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَيَّرَ دُورَ الْأَنْصَارِ فَجَعَلَنَا آخِرًا فَأَدْرَكَ سَعْدٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ خَيَّرْتَ دُورَ الْأَنْصَارِ فَجَعَلْتَنَا آخِرًا فَقَالَ أَوَ لَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ

5907-11/8- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman b. Bilal, Amr b. Yahya'dan tahdis etti, o Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Saidi'den, o Ebu Humeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Tebuk gazvesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık. Vadi'l-Kurâ'da bir kadına ait bir bahçeye yolumuz uğradı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"bu bahçeden alınacak hurma miktarını tahmin edin"* buyurdu. Bunun üzerine biz de onu tahmin ettik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun on vesk mahsul vereceğini tahmin etti ve: *"İnşaallah biz yanına geri dönünceye kadar sen de*

51 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11322

bunun mahsulünü tesbit et" buyurdu. Sonra yola koyulduk. Nihayet Tebuk'e vardık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu gece üzerinize şiddetli bir rüzgar esecek. O rüzgarın estiği sırada sizden kimse ayakta durmasın. Devesi olanlarınız da onun bağını bağlasın"* buyurdu. Sonra şiddetli bir rüzgar esti. Bir adam ayağa kalktı, rüzgar onu kaldırıp Tay dağlarına bıraktı. Eyle hükümdarı İbnul Alma'ın elçisi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir mektup getirdi ve O'na beyaz bir katır hediye etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona bir mektup yazdı ve kendisine çizgili bir elbise hediye etti. Sonra geri döndük. Nihayet Vadil Kur'aya geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadına bahçesi hakkında *"mahsulü ne kadarı buldu" diye* sordu. Kadın: on vesk cevabını verince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben acele edip hızlı gideceğim. Aranızdan isteyen benimle birlikte acele etsin, dileyen de kalsın"* buyurdu. Sonra yola çıktık. Nihayet Medine'ye yaklaştığımızda o: *"İşte bu Tâbe'dir. Bu da Uhud'dur. O bizi seven ve bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyurdu ve sonra da şunları ekledi: *"Şüphesiz Ensar yurtlarının en hayırlısı Neccaroğulları yurdudur. Sonra Abduleşheloğulları yurdu, sonra AbdulHâris b. el-Hazrec yurdu, sonra da Saideoğulları yurdudur. Bununla birlikte bütün Ensar yurtlarında (hanelerinde) hayır vardır"* buyurdu.

Sonra Sa'd b. Ubade bize yetişti. Ebu Useyd dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ensar yurtlarının hangisinin hayırlı olduğunu söylediğini ve bizi sona koyduğunu görmedin mi, dedi. Bunun üzerine Sa'd, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişti ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ensar hânelerini hayırlı oluşlarına göre sıraladın ve bizi sona bıraktın deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayırlılardan olmanız size yetmiyor mu"* buyurdu.[52]

٥٩٠٨-١٢/٩- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَخْزُومِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ مِنْ قِصَّةِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ وُهَيْبٍ فَكَتَبَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِبَحْرِهِمْ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ وُهَيْبٍ فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ

5908-12/9- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Muğire b. Seleme el-Mahzûmî tahdis etti, (Affan ile birlikte), dediler ki: Bize Vuheyb tahdis etti, bize Amr b. Yahya bu isnad ile "Bununla birlikte Ensar'ın bütün hanelerinde hayır vardır" sözüne kadar tahdis etti ve ondan sonrasındaki Sa'd b. Ubade ile ilgili olayı zikretmedi. Vuheyb'in hadisinde de şunları ekledi.

52 Daha önce Hacc Kitabı'nda 3358 numaralı hadiste kaynakları gösterilmişti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona onların diyarını (nın idaresini) yazdı. Fakat Vuheyb'in hadisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona yazdı ibaresini zikretmedi.[53]

Şerh

(5900-5908 numaralı hadisler)

Bu hadislerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmakları arasından suyun fışkırması, suyun çoğaltılması ve yemeğin çoğaltılması hususlarının hepsi açık ve besbelli mucizelerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mucizeleri değişik yerlerde ve farklı durumlarda göstermiştir. Hepsi toplam olarak tevâtür derecesine ulaşmıştır.

Az miktardaki suyu çoğaltması, Enes, İbn Mesud, Câbir ve İmran b. Husayn'ın rivayetleri ile sahih olarak gelmiştir. Aynı şekilde yemeğin çoğaltılması mucizesi de onun tarafından değişik yerlerde ve pek çok durumda farklı niteliklerde görülmüştür. Daha önce rukye kitabında mucizenin gerçek mahiyeti açıklanmış, mucize ile keramet arasındaki fark belirtilmişti. Bundan önce de yemeğin ve başka şeylerin nasıl çoğaltıldığına dair açıklamalar da geçmiş bulunmaktadır.

(5900) "Ona genişçe bir kâse getirildi" ibaresindeki "rahrah" re harfi fethalı ha harfi sakindir. Bu da kenarları kısa genişçe kap demektir.

"Parmaklarının arasından kaynayan suya bakmaya başladı." Suyun buradaki kaynayış keyfiyeti hakkında iki görüş vardır. Bu iki açıklamayı Kadı Iyaz ve başkaları nakletmiştir. Kadı Iyaz'ın Müzeni'den ve ilim adamlarının pek çoğunun naklettiği birinci açıklamaya göre bu şu demektir: Su bizzat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmakları arasından çıkıyor ve onlardan kaynıyordu. Bu görüş sahipleri der ki: Bu, mucize olarak suyun taştan kaynayıp fışkırmasından daha büyüktür. Bunu bir rivayette: Suyun parmaklarından kaynadığını gördüm" ifadesi de desteklemektedir.

İkinci açıklamaya göre yüce Allah'ın suyu bizatihi çoğaltması ihtimalidir. Böylelikle su bizzat parmaklarından değil de parmakları arasından kaynayıp coşmaya başlamıştır. Her ikisi de açık bir mucize ve gözkamaştırıcı bir nübüvvet delilidir.

(5901) İnsanlar abdest suyu aradı" buradaki "vedu: abdest suyu" meşhur okuyuşa göre vav harfi fethalıdır. Kendisi ile abdest alınan suya denilir. Bunun söyleyiş şekilleri ile ilgili açıklamalar daha önce Taharet Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

53 3358 numaralı hadiste gösterilen kaynaklar

"Sonuncularına kadar abdest aldılar." Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde bu şekildedir.

(5902) "Üçyüz kişi kadar idiler." Buradaki "zuha: kadar" kelimesinde ze harfi ötreli ve sonu medlidir. Üçyüz kişi kadar (üçyüze yakın) demektir. Bu rivayette "üçyüz" denilirken bundan önceki (5900) rivayette "altmış ile seksen arası" denilmektedir. İlim adamları der ki: Bunlar değişik iki ayrı zamanda meydana gelmiş ve her ikisi de Enes tarafından rivayet edilmiş iki ayrı olaydır.

Buradaki "üçyüz" lafzı bütün nüshalarda bu şekilde "elif lamlı"dır. Bu sahihtir. Buna dair açıklamalar da İman Kitabı'nda Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği: "Müslüman olduğunu kaç kişinin ifade ettiğini bana yazın" hadisinde geçmiş bulunmaktadır.

(5902) "Pazar ile mescit yanında oralarda" bütün nüshalarda (oralarda anlamındaki) "semmeh" lafzı bu şekilde kaydedilmiştir. Dil bilginleri der ki: (peltek) se fethalı olarak "semme" ve sonu he (yuvarlak te) semmeh" aynı anlamdadır. Orada burada demektir. Buna göre sonunda yuvarlak te yoksa uzak içindir, te varsa yakın içindir.

(5904) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer onu (sıkmayıp) bıraksaydın hâlâ öyle kalacaktı"* bu şekilde var olmaya devam edecekti demektir.

(5906) Tebuk gazvesi hadisinde "namazları cem ederdi" hadisi daha önce Namaz Kitabı'nda geçmişti. Bu hadiste suyun çoğaltılması hususunda açık bir mucize ve seferde iki namazı cem ile birlikte kılınacağı hükmü anlaşılmaktadır.

"Pınar da ayakkabı bağı gibi incecik akıyordu." Biz burada bu kelimeyi "tebiddu: incecik akıyordu" te harfi fethalı be kesreli dat şeddeli olarak zaptetmiş bulunuyoruz. Kadı Iyaz da ravilerin burada bu kelimeyi dat ile ittifakla rivayet ettiklerini nakletmektedir. Bu da akıyordu demektir. Fakat orada (namaz bölümünde) bu kelimenin zaptı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları bunu dat ile bazıları ise bunu sad ile (tebussu şeklinde) parlıyordu anlamında zaptetmişlerdir. Şin harfi kesreli olarak "şirak" ise ayakkabı bağıdır. Oldukça suyu az akıyordu demektir.

"Pınar coşarak aktı" yani suyu çok ve hızlı aktı.

"Bahçelerle dolacak" yani bahçelerle dolacak, mamur olacak. "Cinan" cenneh'in çoğuludur. Bu da mucizelerdendir.

Kadın ile ilgili hadiste (5904) "tulumu sıktığında" yağın bereketinin kaybolduğu, adam ile ilgili (5905) arpayı ölçünçe bittiği belirtilmektedir. Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın arpayı ölçünce bittiği şeklindeki hadisi de bunun gibidir.

İlim adamları der ki: Bundaki hikmet şudur: Tulumu sıkmak ve arpayı ölçmek teslimiyete ve yüce Allah'ın rızkına tevekküle aykırıdır. Böyle bir işe kalkışmak tedbir almayı da ve kişinin kendi güç ve imkanlarına bağlanması ile şanı yüce Allah'ın hikmetlerinin ve faziletinin sırlarını kuşatmaya kalkışmak için kendini zorlamak mahiyetinde olduğundan bu işleri yapanlar bu bereketin sona ermesi ile cezalandırılmış oldu.

(5907) Bahçe hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Alınacak hurma miktarını tahmin edin"* buyruğunda "uhrusuha" re harfi ötreli ve kesreli (ihrisuha şeklinde) okunabilir. Ötreli söyleyiş daha meşhurdur. Yani ne kadar hurma vereceğini tahmin edin.

Buradan âlim zatın arkadaşlarını böyle bir alıştırma yolu ile sınamasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

"Hadika" eğer etrafında duvar ile çevrili ise hurma ağaçlarından oluşan bahçe demektir.

"bu gece üzerinize şiddetli bir rüzgar esecektir... Onu Tay dağlarına attı." Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gayba dair haber vermesi ve rüzgarın estiği zaman da ayakta durmanın zararından korkulmasında apaçık bir mucize vardır. Yine bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine ne kadar şefkatli, onlara karşı ne kadar merhametli, onların maslahatına ne kadar önem verdiği, din ya da dünya hususunda onlara zarar verecek hususlardan kendilerini ne kadar sakındırdığı anlaşılmaktadır. O develerin bağlanmasını ancak herhangi bir devenin bağından kurtulup kaçmaması için emir buyurmuştu. Böylelikle deve sahibi onu aramak için ayağa kalkmak ihtiyacını duymasın ve böylelikle rüzgardan zarar görmesin.

Taylıların iki dağı ise meşhurdur. Bunlardan birisine eca diğerine ise selma denilir. Tay ismi ise sonrasında hemze gelen şeddeli bir ye ile söylenir. "seyyid" veznindedir. Tay Yemen'den bir kabilenin atasıdır. Nesebi Tay b. Eder b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe b. Himyer'dir. et-Tahrir sahibinin, dediğine göre Tay (sonu) hemzeli de hemzesiz de söylenir, iki ayrı söyleyiştir.

"İbnu'l-Albâ'nın elçisi geldi." Albâ ayn harfi fethalı lam sakin ve sonu medlidir.

"Ona beyaz bir katır hediye etti." Buradan kafirin hediyesinin kabul edilebileceği hükmü anlaşılmaktadır.

Bu hadis ile onunla zahiren tearuz eden (çatışan) bir diğer hadisin Beyânı daha önce geçmiş ve her iki hadisi cem ve telif etmiş idik.

Burada sözü edilen katırın adı Düldül olup, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bilinen katırıdır. Ama buradaki hadis lafzının zahirinden anlaşıldı-

ğına göre o bu katırı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Tebuk gazvesi sırasında hediye etmiştir. Tebuk gazvesi ise hicretin dokuzuncu yılında olmuştu. Halbuki bu katır, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında önceden de vardı. Bu katır üzerinde, sahih hadislerde meşhur olduğu gibi Huneyn gazasında bulunmuştu. Huneyn gazası ise Mekke fethi akabinde sekizinci yılda gerçekleşmişti. Kadı Iyaz dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ondan başka bir katırının olduğu rivayet edilmemiştir. O halde hadisteki "o katırı ona hediye etti" sözü bundan öncesi hakkında yorumlanır. Zaten hediye vermeyi vav ile "gelmek" e atfetmiş bulunmaktadır. Bu ise sıralamayı gerektirmez. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu Uhud'dur. O bizi seven ve bizim de kendisini sevdiğimiz bir dağdır"* buyruğuna dair açıklamalar Hacc Kitabı'nın sonlarında geçmiş bulunmaktadır.

"Ensarın yurdunun hayırlısı Neccaroğulları diyarıdır." Kadı Iyaz dedi ki: Burada kasıt o diyarın ahalisidir. Bunlardan da kasıt kabilelerdir. Neccaroğullarının faziletli olduğunu belirtmesi ise onların erken İslam'a girmiş olmaları ve din uğrunda güzel işler yapmış olmalarıdır.

"Sonra AbdulHâris b. Hazrecoğulları diyarı" nüshalarda bu şekilde "Abdul Hârisoğulları" diye geçmektedir. Kadı Iyaz bunu naklettikten sonra bu ravilerden kaynaklanan bir hatadır. Doğrusu "Abd" lafzını hazfedilmesi sureti ile el-Hârisoğullarıdır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona diyarlarının idaresini yazdı." Buradaki "bahr" onların diyarları, yurtları demektir. Bihar da köyler kasabalar anlamındadır.

٤/٤- بَاب تَوَكُّلِهِ عَلَى اللهِ تَعَالَى وَعِصْمَةِ اللهِ تَعَالَى لَهُ مِنْ النَّاسِ

4/4- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN YÜCE ALLAH'A TEVEKKÜLÜ, YÜCE ALLAH'IN DA ONU İNSANLARA KARŞI KORUMASI BABI

٥٩٠٩-١٣/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سِنَانِ بْنِ أَبِي سِنَانٍ الدُّؤَلِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ غَزْوَةً قِبَلَ نَجْدٍ فَأَدْرَكَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَعَلَّقَ سَيْفَهُ

بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا قَالَ وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْوَادِي يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ رَجُلًا أَتَانِي وَأَنَا نَائِمٌ فَأَخَذَ السَّيْفَ فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي فَلَمْ أَشْعُرْ إِلَّا وَالسَّيْفُ صَلْتًا فِي يَدِهِ فَقَالَ لِي مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي قَالَ قُلْتُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ فِي الثَّانِيَةِ مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي قَالَ قُلْتُ اللَّهُ قَالَ فَشَامَ السَّيْفَ فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

5909-13/1- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Ebu Seleme'den, o Câbir'den rivayet etti. (H.) Bana Ebu İmran Muhammed b. Cafer b. Ziyad -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize İbrahim -yani b. Sa'd- Zührî'den haber verdi. O Sinan b. Ebu Sinan ed-Duelî'den, o Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Necit taraflarına doğru bir gazaya gittik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) diken ağacı çok olan bir vadide bize yetişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ağacın altına inip konakladı, kılıcını da o ağacın dallarından birisine astı. İnsanlar da ağaçların altında gölgelenmek maksadı ile vadinin içinde etrafa dağıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben uyumakta iken bir adam bana geldi. Kılıcı (mı) aldı. Uyandığımda o başımın üstünde ayakta duruyordu. Ansızın ve ben farketmeden kılıcın elinde kınından sıyrılmış olduğunu gördüm. Bana: Seni benden kim koruyabilecek, dedi. Ben: Allah, dedim. Sonra ikinci bir defa: Seni benden kim koruyabilecek, dedi, ben Allah, dedim. Bunun üzerine kılıcı kınına soktu. İşte o şu oturan adamdır"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir şey demedi.[54]

٥٩١٠-٢/١٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي سِنَانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ الدُّؤَلِيُّ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَهُمَا أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةً قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَلَ النَّبِيُّ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ فَأَدْرَكَتْهُمُ الْقَائِلَةُ يَوْمًا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ وَمَعْمَرٍ

5910-14/2- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî ve Ebu Bekr b. İshak da tahdis edip dedi ki: ... Câbir b. Abdullah el-Ensari -ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabındandı- haber verdiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi

54 Buhari, 2910, 2913, 4134, 4135, 4136; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2276, 3154

ve sellem) ile birlikte Necid taraflarında bir gazaya katıldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geri döndüğünde o da onunla birlikte geri döndü. Bir gün kafile onlara yetişti. Sonra İbrahim b. Sad ve Ma'mer'in hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[55]

٥٩١١-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِذَاتِ الرِّقَاعِ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ وَلَمْ يَذْكُرْ ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

5911-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Câbir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte geldik. Nihayet Zâturrika denilen yere vardığımızda deyip Zührî'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti ve: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bir şey demedi ibaresini zikretmedi.[56]

Şerh

(5909-5911 numaralı hadisler)

Bu babta Câbir (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadis yer almaktadır. Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in tevekkülü ve şanı yüce Allah'ın onu insanlardan koruması Beyân edilmektedir. Nitekim yüce Allah: *"Allah insanlardan seni koruyacaktır"* (Maide, 67) buyurmaktadır.

Hadisten çöllerdeki ağaçların gölgesine çekilmenin, silahı ve başka şeyleri bu ağaca takmanın caiz olduğu, harbi olan kafiri karşılıksız serbest bırakmanın caiz olduğu hükmü anlaşıldığı gibi bu hadis, ayrıca yüce Allah'ın gözetimi altında olduğu şuuruna sahip olmayı, affetmeyi, başkalarının hatalarını tahammülle karşılamayı, kötülüğe iyilikle karşılık vermeye de teşvik vardır.

"Dikenli ağaçları bol bir vadi" idah dikenli her bir ağaca verilen bir isimdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir adam bana geldi"* buyruğu hakkında ilim adamları der ki: Bu adamın adı "Gavres"dir. Gures diye de söylenir. Kadı Iyaz her iki şekli de naklettikten sonra doğrusu fethalı (Gavres) söyleyişidir. Bazı Buhari ravileri ise bunu ayn ile (Avres) diye zaptetmiş iseler de doğrusu Gayn ile (Gavres) olduğudur.

55 5909 numaralı hadisin kaynakları

56 1946 numaralı hadisin kaynakları

Hattâbi dedi ki: Bu kişinin adının küçültme ismi olarak Guveyris yahut da Gavres olarak şüphe belirten ifade ile nakledilmiştir. Kişinin adı Gavres b. el-Hâris'dir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bir başka hadiste de bu haberin aynısı nakledilmiş ve orada adamın adı "Du'sur" diye kaydedilmiştir.

"Kılıç kınından sıyrılmış olduğu halde elinde idi... sonra kılıcını kınına soktu." Buradaki "şâme" kılıcını kınına koydu anlamındadır. Kılıcını çektiğini anlatmak için bu fiil kullanıldığı gibi kınına yerleştirdiği zaman da bu fiil kullanılır. Buna göre bu zıt anlamlı fiillerdendir. Burada kasıt ise kılıcını kınına soktuğudur.

٥/٥- بَاب بَيَانِ مَثَلِ مَا بُعِثَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ

5/5- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) İLE BİRLİKTE GÖNDERİLEN HİDAYETİN VE İLMİN MİSALİNİ BEYÂN BABI

٥٩١٢-١٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ مَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتْ الْكَلَأَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتْ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَرَعَوْا وَأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينِ اللهِ وَنَفَعَهُ بِمَا بَعَثَنِيَ اللهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلَّمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ

5912-15/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Amir el-Eş'arî ve Muhammed b. el-Alâ -lafız Ebu Amir'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Usâme, Bureyd'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidayet ve ilmin misâli bir araziye yağan yağmur gibidir. Bu arazinin bir kısmı güzeldir ve pek çok miktarda ot ve çimen bitirir. Bir kısmı da çoraktır, suyu tutar. Allah da onunla insanları faydalandırır. Kendileri oradan içtikleri gibi sularlar ve otlatırlar. (Yağmur) yerin bir başka kısmına da isabet etmekle birlikte ancak orası dümdüzdür. Ne suyu tutar ne ot bitirir. İşte bu Allah'ın dininde fıkıh sahibi (bilgi*

sahibi) olup, Allah'ın benimle gönderdikleri ile kendisine fayda sağladığı, öğrenip öğreten kişinin misâli ile buna (büyüklenerek) baş kaldırmayan (dönüp bakmayan) ve benimle gönderilen Allah'ın hidayetini kabul etmeyenin misâli budur."[57]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilmin misâli... hidayeti kabul etmeyenin misâli budur."*

Gays: Yağmur demektir. Uşb kela ve haşiş hepsi de bitkinin ismidir. Ama haşiş kuru (ot) uşb ve maksur (sonu medsiz) kele ise özel olarak yaş ot hakkında kullanılır. Hemzeli "kele" kuru hakkında da yaş hakkında da kullanılır. Hattâbi ve İbn Faris dedi ki: Kele, kuru hakkında kullanılır, demiş ise de bu şaz ve zayıf görüştür.

"Ecâdib" ot bitmeyen yere denilir. Hattâbi dedi ki: Bu suyu tutan ve üzerinde suyun çabucak akmadığı yer demektir. İbn Battal, el-Metali sahibi ve başkaları ise ecâdib kıyasa uygun olmayarak "cedb"in çoğuludur. Nitekim "husn"un çoğulu olarak mehâsib kullanmaları da böyledir. Halbuki kıyasa göre mehâsin "mahsen"in çoğuludur.

Hattâbi dedi ki: Bazıları da buradaki "ecâdib" lafzını "ehâdib" diye söylemiş iseler de bunun bir kıymeti yoktur. Bazıları ise cim ve re ile "ecârid", demişlerdir. Bu ise doğrudur. Yani eğer böyle rivayet gelmişse doğrudur. Asmai dedi ki: Yer hakkında "ecârid" ot bitmeyen yer demektir. Yani orası bitki örtüsü bulunmayan çıplak arazi anlamındadır. Bazıları da hı, zel ve başında hemze ile -ihâzenin çoğulu olmak üzere- ihâzat olduğunu söylemişlerdir ki bu da suyu tutan suyun biriktiği yer demektir. El-Metali sahibi Hattâbi'nin sözünü ettiği bu şekilleri zikrederek bunların nakledilmiş rivayetler olduğunu belirtmiştir. Kadı Iyaz ise şerhte Müslim'de olsun başka kaynaklarda olsun bu kelime ancak dal harfi ile verimli bitki bitirenin zıt anlamlısı olan "el-cedb"den türemiş bir lafız olarak kaydedilmiştir. Zaten hadis şarihleri de buna göre hadisi şerh etmişlerdir.

Kaf harfi kesreli olmak üzere "ka"ın çoğulu olan "kî'ân" düz arazi demektir. Düz ve pürüzsüz anlamında olduğu söylendiği gibi bitkisi olmayan yer anlamında olduğu da söylenmiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de açıkça belirttiği gibi bu hadiste kasıt da bu anlamdır. Bu kelime aynı zamanda "ekvu ve ekvâ" diye de çoğulu yapılır. Kaf harfi kesreli olarak "kiah" de aynı anlamdadır. Asmai dedi ki: Kaatuddar: evin önündeki düzlük (avlu vs.) demektir, demiştir.

57 Buhari, 79; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9044

Sözlükte "fıkh" ise anlamak demektir. Mazi fiili kaf harfi kesreli "fekihe" muzarisi ise kaf harfi fethalı "yefkahu" diye feriha yefrahu gibi gelir. Mastarının kaf harfi sakin "fıkh" şeklinde olduğu da söylenmiştir. Şer'i anlamı ile fıkıh ise Kitabul Ayn sahibi el-Herevi ve başkaları şöyle demektedirler: Bundan kaf harfi ötreli "fekuha" diye gelir. İbn Dureyd ise birincisi gibi kesreli olarak "fakiha" denileceğini söylemiştir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın dinini fıkh eden kimse" buyruğundan kasıt ise bu ikinci anlamdır. Böylelikle bu meşhur olan söyleyişe göre kaf harfi ötreli (fekuha) şeklinde İbn Dureyd'in görüşüne göre ise kesreli olarak (fakiha) diye söylenir. İki şekilde de (hadis) rivayet edilmiştir. Ama meşhur olan ötreli (fakuha) rivayetidir.

"Onun bir kısmı suyu kabul eden iyi topraktır" anlamındaki ibare Müslim'in bütün nüshalarında "taifetun tayyibetün: bir kısmı iyi" şeklindedir. Buhari'de ise "onun bir kısmı temiz olup suyu kabul eder" şeklinde nun harfi fethalı ve sonra kaf ile "(tayyibe yerine) nakiyye" diye geçmektedir. Bu da aynı manadadır. Buhari'nin rivayetlerinde meşhur olan da bu şekildir. Bunu Buhari de başkaları da peltek se ve gayn ile ondan sonra gelen be harfi ile "sağbetun" diye rivayet etmiştir. Hattâbi dedi ki: Dağlarda ve kayalıklardaki su birikintileri anlamındadır. "es-Sağb" de aynı anlamdadır. Çoğulu ise "suğban" diye gelir.

Kadı Iyaz ve el-Metali sahibi dedi ki: Bu rivayet nakilcilerin bir hatası, bir tashif ve manayı değiştiren bir rivayettir. Çünkü bu birinci kısım bitkinin yeşerdiği yere misal olarak verilmiştir. Sağbe denilen yerde ise bitki yeşermez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Suladılar"* buyruğu ile ilgili olarak dil bilginleri der ki: Seka ve eska: Su verdi, suladı aynı anlamda iki söyleyiştir. İçmek için ona suyu vermek anlamında "seka" ona içecek bir şey ayırmak, vermek için de "eska" kullanılır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Reva: otlattılar"* lafzı da Müslim'in bütün nüshalarında böylece gelmiş olmakla birlikte Buhari'de "vezerau: ekin ektiler" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de doğrudur, Allah en iyi bilendir.

Hadisin manalarına ve maksadına gelince, hadis Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in getirdiği hidayette yağan yağmuru misal vermektedir. Yani arazi üç türlüdür. İnsanlar da bu şekilde üç türlüdür. Birinci arazi türü yağmurdan faydalanır ve eğer o sırada toprak ölü ise yağmurdan sonra canlanır ve ot bitirir. Böylelikle insanlar da hayvanlar da ekinler ve başka şeyler de ondan yararlanır. İşte birinci tür insanlar da bu şekildedir. Bunlara hidayet ve ilim ulaşır ve o bunu belleyerek kalbi hayat bulur, onunla amel eder, başkasına onu öğretir, böylelikle hem kendisi yararlanır hem başkasına faydalı olur.

İkinci tür arazi ise kendisi yararlanmayı kabul etmez. Ama onun da bir faydası vardır ki o da suyu başkası için tutmasıdır. Böylelikle insanlar da hayvanlar da ondan yararlanır. İkinci tür insanlar da böyledir. Bunların belleyen, öğrenen kalpleri olmakla birlikte kendilerinin derinlemesine bir anlayış ve kavrayışları da yoktur. Kendisi ile manaları ve hükümleri çıkartacak şekilde akli bir derinlikleri de bulunmamaktadır. Ayrıca bunların itaat uğrunda ve bu bilgi ile amel etmek yolunda ciddi bir gayretleri de yoktur. Bu sebeple onlar bu ilmi (hidayeti) öğrenirler. Tâ ki onların yanında bulunan ilme ihtiyacı bulunan susamış, yararlanabilecek ve başkalarına faydalı olabilecek bir öğrenci gelip bu ilmi onlardan öğreninceye kadar. Böylelikle o da ondan yararlanır. Bu suretle bunlar kendilerine ulaşan (hidayet) ile başkalarına fayda sağlamış olurlar.

Üçüncü tür arazi ise çoraktır, orada ne bitki ne de benzeri bir şey vardır. Kendisi sudan yararlanmaz ve başkası ondan yararlansın diye de suyu tutmaz. İnsanların üçüncü türü de böyledir. Onların belleyen kalpleri, uyanık kavrayış ve anlayışları yoktur. İlmi dinledikleri zaman ondan yararlanmazlar, başkalarına faydalı olmak için de onu belleyip öğrenmezler. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste çeşitli türden ilimler vardır. Bunlardan biri misal vermektir, bir diğeri ilim öğrenip öğretmenin fazileti ve bunlara ileri derecede teşvik ile ilimden yüz çevirmenin yerildiği gibi hususlardır. Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب شَفَقَتِهِ ﷺ عَلَى أُمَّتِهِ وَمُبَالَغَتِهِ فِي تَحْذِيرِهِمْ مِمَّا يَضُرُّهُمْ

6/6- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN ÜMMETİNE ŞEFKATİ VE KENDİLERİNE ZARAR VERECEK ŞEYLERDEN ONLARI SAKINDIRMAKTA MÜBALAĞA GÖSTERMESİ BABI

٥٩١٣-١٦/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ مَا بَعَثَنِيَ اللهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ فَأَطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ فَأَدْلَجُوا فَانْطَلَقُوا عَلَى مُهْلَتِهِمْ وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَأَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاحَهُمْ فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ

5913-16/1- Bize Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Usâme Bureyd'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şüphesiz benim misâlim ile Allah'ın benimle gönderdiğinin misâli kavminin yanına gidip de: Kavmim, gerçekten ben orduyu gözlerimle gördüm ve ben size çıplak uyarıcıyım. Kurtulmaya bakın diyen bir adamın misâline benzer. Kavminden bir grup ona itaat ederek gece vakti erkenden yola koyulup yavaş yavaş yol alırlar. Aralarından bir grup da yalanlayarak oldukları yerde sabahı ettiler. Sabah olunca da ordu onlara baskın yaptı. Hepsini helak edip onları toptan imha eder. İşte bana itaat edip getirdiklerime uyan kimsenin misâli ile bana karşı gelip getirdiğim hakkı yalanlayanın misâli budur."*[58]

٥٩١٤-١٧/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُرَشِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتِ الدَّوَابُّ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهِ فَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقَحَّمُونَ فِيهِ

5914-17/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Muğire b. Abdurrahman el-Kuraşi, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim misâlim ile ümmetimin misâli bir ateş yakan bir adamın misâline benzer. Hayvanlar ve kelebekler o ateşin içine düşmeye başlar. Ben sizi bellerinizden yakalamış olduğum halde siz zorla onun içine atılıyorsunuz"* buyurdu.[59]

٥٩١٥-.../٣- وَحَدَّثَنَاه عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

5915-.../3- Bunu bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Ebu Zinad'dan bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[60]

٥٩١٦-١٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهَا

58 Buhari, 6482, 7283; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9065
59 Tirmizi, 2874; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13879
60 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13700

جَعَلَ الْفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا وَجَعَلَ يَحْجُزُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا قَالَ فَذَلِكُمْ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ أَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنْ النَّارِ هَلُمَّ عَنْ النَّارِ هَلُمَّ عَنْ النَّارِ فَتَغْلِبُونِي تَقَحَّمُونَ فِيهَا

5916-18/4- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bize naklettiği hadislerdir. Böyle deyip çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim misâlim bir ateş yakan adamın misâline benzer. Ateş etrafını aydınlatınca kelebelekler ve şu ateşin içindeki hayvanlar onun içine düşmeye başlarlar. Ateşi yakmış olan adam onlara engel olmak istediği halde onlar ondan kurtularak ateşin içine düşerler. İşte benim misâlim ile sizin misâliniz de bunun gibidir. Ben sizi ateşe düşmemeniz için ateşten uzak dur, ateşten uzak dur diyerek bellerinizden yakaladığım halde siz benden kurtularak onun içine atılıyorsunuz"* buyurdu.[61]

٥٩١٧-١٩/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سَلِيمٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مِينَاءَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا وَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنْ النَّارِ وَأَنْتُمْ تَفَلَّتُونَ مِنْ يَدِي

5917-19/5- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize İbn Mehdi tahdis etti, bize Selim, Said b. Mîna'dan tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim misâlim ile sizin misâliniz bir ateş yakan bir adama benzer. Derhal cırcırlarla kelebekler o ateşin içine düşmeye başlarlar. Kendisi ise onları ateşten uzaklaştırmaya gayret eder. Ben de ateşe düşmemeniz için sizi bellerinizden yakaladığım halde sizler benim elimden kurtuluyorsunuz."*[62]

Şerh

(5913-5917 numaralı hadisler)

(5913) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Şüphesiz ben çıplak uyarıcıyım* (en-nezirul uryan)" buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şu açıklamayı yapmışlardır: İşin aslı şudur: Bir adam kavmini uyarıp onlara korkmalarını

61 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14771

62 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2265

(tedbir almalarını) gerektiren bir hususu bildirmek istedimi, elbisesini çıkarır ve elbisesi ile -onlardan uzak bulunuyorsa- onlara yaklaşan tehlikeyi haber vermek maksadı ile işaret eder. Bu işi yapanların çoğunluğu, onların öncüleri ve onları kontrol edip gözetleyenleridir. Derler ki: Bunu böyle yapmasının sebebi görenin bunu daha açık görmesi, daha garip ve görünüş itibari ile daha kötü olmasından dolayıdır. Bu sebeple bu hâl düşmana karşı gerekli hazırlıkları yapmaları için daha ileri derecede teşvik edicidir.

Bunun, ben düşman ordusunun kendisine yetiştiği ve elbisesini aldığı uyarıcıyım. İşte bu çıplak hâlimle sizleri uyarıyorum anlamında olduğu da söylenmiştir.

"en-neca" sonu medli olarak kendinizi kurtarmaya bakın, kurtarmanın yollarını arayın demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu lafzın bilinen kullanımı tekil için olduğu taktirde medli söylenmesidir. Ebu Zeyd ise burada kasr ile söyleneceğini de nakletmiştir. Eğer bunu tekrar edecek olurlarsa bu taktirde hem medli hem de kasır ile "en-neca en-neca" derler.

"Geceleyin yola koyulurlar ve ağır ağır giderler." İdlac gecenin ilk vaktinde yola koyulmak demektir. İsmi dal harfi fethalı olarak "delce" diye gelir. Eğer gecenin son vaktinde çıkılacak olursa dal harfi şeddeli olarak "iddelece" diye kullanılır. Bunun da ismi dal harfi ötreli olarak "dulce" diye gelir. İbn Kuteybe ve başkaları da şöyle demiştir. Kimileri bunların her birisi hakkında da her iki şeklin kullanılmasını caiz görmüştür.

"Ala mühletihim: yavaş yavaş, ağır ağır" ibaresi bütün nüshalarda bu şekilde mim harfi ötreli he harfi sakin ve lam harfinden sonra te ile kaydedilmiştir. el-Cem Beyne Sahihayn'de ise te harfi getirilmeden mim ve harfleri fethalı olarak "ala mehelihim" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de doğrudur.

"Ordu sabahleyin onlara baskın yaptı, onları helak etti, onları toptan imha etti" onların köklerini kuruttu demektir.

(5917) *"Cırcırlar ve kelebekler içine düşmeye başladılar"* diğer rivayette (5614) *"hayvanlar ve kelebekler"* denilmektedir. Bir rivayette (5914) *"ben bellerinizden sizi yakalamış olduğum halde siz de onun içine atılıyorsunuz"* denilirken diğer rivayette (5917) "siz ise ellerinden kurtulmaya çalışıyorsunuz" denilmektedir.

Feraş: kelebekler, Halil'in, dediğine göre bu sivrisinek gibi uçan bir canlıdır. Başkaları ise ateşe düşen küçük sivrisinekler gibi görünenlerdir. Cenâdib ise "cundub"un çoğulu olup bunun da üç söyleyişi vardır. Dal harfi ötreli (cundub) ve fethalı (cundeb) şekilleri üçüncüsü ise Kadı lyaz'ın naklettiği şekilde cim harfi kesreli ve dal harfi fethalı (cindeb) söyleyişidir. Çoğulu olan

(cenâdib) ise çekirgelere benzeyen cırcırlardır. Ebu Hâtim dedi ki: Cırcır yaratılışı itibari ile çekirgeye benzeyen çekirge gibi dört kanatlıdır. Ondan daha küçük olup uçar ve geceleyin ileri derecede ses çıkartır. Başka şekilde de açıklanmıştır.

"Tekahhum: Atılmak" ise ileri atılmak ve kendisini sağlama almadan zor işlere kendini atmaktır. Huczenin çoğulu olan "hucez" ise peştemallerin şalvarların bağlandığı yerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben de sizi bellerinizden yakalıyorum"* anlamındaki ibare iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi hı harfi kesreli ve zel harfi ötreli olmak üzere ismi fail (etken ortaç) "âhizun" şeklinde diğeri ise muzari fiil olarak ve tenvinsiz şekilde zel harfi ötreli "âhızu: tutmuş olduğum halde" şeklindedir. Birincisi daha meşhur olmakla birlikte her ikisi de sahihtir.

"Teffelletûn: kurtuluyorsunuz" iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi te harfi fethalı fe şeddeli ikincisi te harfi ötreli fe harfi sakin şeddesiz lam kesreli (tüflitun) rivayetidir. Her ikisi de sahihtir. Elinden kurtulmak ve kaçmak için seninle çekişen sonra da kurtulup kaçan kimse hakkında kullanılır.

Hadiste anlatılmak istenen de şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), cahillerin ve masiyetleri ile şehvet ve arzuları ile muhalefet edenlerin ahiretteki ateşe ardı arkasına düşmelerini ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bundan onları alıkoymak ve onları alıkoyabilmek için de engelleyebileceği yerlerinden onları yakalamak istediği halde o ateşin içine düşmekteki ısrarlarını hevası sebebi ile ve ayırdetme gücünün zayıflığından ötürü dünya ateşine ardı arkasına dökülen kelebeklere benzetmektedir. Her ikisi de bu halleri ile kendi kendisini helak etmeye çokça uğraşmakta ve bilgisizliğinden ötürü bu yolda da çalışıp çabalamaktadır.

٧/٧- بَاب ذِكْرِ كَوْنِهِ ﷺ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ

7/7- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN NEBİLERİN SONUNCUSU OLDUĞU BABI

٥٩١٨-٢٠/١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بُنْيَانًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يُطِيفُونَ بِهِ يَقُولُونَ مَا رَأَيْنَا بُنْيَانًا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا إِلَّا هَذِهِ اللَّبِنَةَ فَكُنْتُ أَنَا تِلْكَ اللَّبِنَةَ

5918-20/1- Bize Amr b. Muhammed en-Nâkid tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Benim misâlim ile diğer nebilerin misâli güzel bir ev yapıp onu güzelleştiren bir adama benzer. İnsanlar onu dolaşmaya başlayınca, biz bundan daha güzel bir yapı görmedik, (yeri boş kalmış) şu kerpiç olmayaydı, derler. İşte o kerpiç benim"* buyurdu.[63]

٥٩١٩-٢/٢١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ ابْتَنَى بُيُوتًا فَأَحْسَنَهَا وَأَجْمَلَهَا وَأَكْمَلَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهَا فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ وَيُعْجِبُهُمُ الْبُنْيَانُ فَيَقُولُونَ أَلَا وَضَعْتَ هَاهُنَا لَبِنَةً فَيَتِمَّ بُنْيَانُكَ فَقَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ فَكُنْتُ أَنَا اللَّبِنَةَ

5919-21/2- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bize tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisler zikretti: Yine Ebu'l Kâsım (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedi ki: *"Benim misâlim ile benden önceki nebilerin misâli, güzel bir şekilde bina eden ve -köşelerinden bir köşedeki bir kerpiçlik yer dışında- onu güzelleştirip mükemmel yapan bir kimsenin misâline benzer. İnsanlar o evi dolaşmaya koyulduklarında yapı onların hoşuna gidiyor ve: Keşke buraya da bir kerpiç koysaydın da bu yapın tamam olsaydı derler."* Bunun üzerine Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte o kerpiç benim"* buyurdu.[64]

٥٩٢٠-٣/٢٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بُنْيَانًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ قَالَ فَأَنَا اللَّبِنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ

5920-22/3- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti, o Ebu

63 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13705
64 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14770

Salih es-Semmân'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim ve benden önceki nebilerin misâli, güzel bir bina yapıp onu güzelleştiren bir adamın misâli gibidir. Ancak o binanın köşelerinden bir köşesinde bir kerpiçlik yeri boş bıraktığı için insanlar o yapıyı dolaşıp onu beğenmekle birlikte: Neden bu kerpiç (yerine) konulmadı, derler. (Allah Rasûlü) buyurdu ki: İşte o kerpiç benim ve ben nebilerin sonuncusuyum."*[65]

٥٩٢١-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلِي وَمَثَلُ النَّبِيِّينَ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

5921-.../4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim misâlim ile benden önceki nebilerin misâli..."* deyip hadisi buna yakın olarak zikretti.[66]

٥٩٢٢-٢٣/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَتَمَّهَا وَأَكْمَلَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ مِنْهَا وَيَقُولُونَ لَوْلَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنَا مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ جِئْتُ فَخَتَمْتُ الْأَنْبِيَاءَ وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سَلِيمٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ بَدَلَ أَتَمَّهَا أَحْسَنَهَا

5922-23/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Selim b. Hayyam tahdis etti, bize Said b. Mîna Câbir'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Benim ve diğer nebilerin misâli, bir kerpiçlik yer dışında tam ve eksiksiz bir ev bina eden bir adamın misâli gibidir. İnsanlar o eve girip ona hayran kalıyorlar ve: Keşke o kerpiçin yeri (boş olmasaydı) derler. Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*: İşte o kerpiçin yeri benim, ben geldim ve peygamberlerin sonuncusu oldum"* buyurdu. Bunu bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti. Bize İbn Mehdi tahdis etti, bana Selim bu isnad ile aynısını rivayet etti ve "tam yaptığı" yerine "güzelce yaptığı" , dedi.[67]

65 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12817

66 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4008

67 Buhari, 3534; Tirmizi, 2864; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2260

Şerh

(5918-5922 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim misâlim ile benden önceki nebilerin misâli... işte o kerpiç benim ve nebilerin sonuncusu benim"* buyruğunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fazileti, nebilerin sonuncusu olduğu, ilim ve başka hususlarda misal vermenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Lam fethalı be kesreli "lebine: kerpiç" kelimesi be harfi sakin ve lam harfi fethalı (lebne) bununla birlikte benzerlerinde olduğu gibi lem harfi kesreli (libne) de söylenebilir. Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ تَعَالَى رَحْمَةَ أُمَّةٍ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا

8/8- YÜCE ALLAH BİR ÜMMETE RAHMET DİLEDİĞİ TAKTİRDE ONUN NEBİSİNİ ONDAN ÖNCE KABZEDER BABI

٥٩٢٣-١/٢٤- قَالَ مُسْلِم وَحُدِّثْتُ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ وَمِمَّنْ رَوَى ذَلِكَ عَنْهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنِي بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ رَحْمَةَ أُمَّةٍ مِنْ عِبَادِهِ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَنَبِيُّهَا حَيٌّ فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ يَنْظُرُ فَأَقَرَّ عَيْنَهُ بِهَلَكَتِهَا حِينَ كَذَّبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ

5923-24/1- Müslim dedi ki: Bana Ebu Usâme'den tahdis edildi. Bunu kendisinden rivayet edenler arasında İbrahim b. Said el-Cevheri de vardır. Bize Ebu Usâme tahdis etti, bana Bureyd b. Abdullah Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivayet etti: Şüphesiz aziz ve celil Allah kulları arasından bir ümmete rahmet murad ederse, o ümmetin nebisinin ruhunu o ümmetten önce kabzederek o nebiyi o ümmetten önce giden bir öncü yapar ve eğer bir ümmeti helak etmek isterse nebisi hayatta iken onu azablandırır, o bakıp durduğu halde o ümmeti helak ederek nebilerini yalanlayıp emrine baş kaldırdıkları zaman, ümmetini helak etmek sureti ile onun gözünü aydınlatır."[68]

Müslim dedi ki: Bana Ebu Usâme'den tahdis olundu..." Mâzerî ve Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadis Müslim'deki munkatı' hadislerdendir. Çünkü o bu hadisi kendisine Ebu Usâme'den tahdis edenin adını vermemektedir.

68 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9072

Derim ki: Ama bu gerçekten bir munkatı'lık değildir. Bu ancak meçhul birisinin rivayetidir. İtimad edilir bazı nüshaların haşiyesinde de şu kaydedilmiştir: El-Culûdî dedi ki: Bize Muhammed b. el-Museyyeb el-Ergiyani tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Said el-Cevheri bu hadisi Ebu Usâme'den bu isnadı ile tahdis etti, denilmektedir.

٩/٩- بَاب إِثْبَاتِ حَوْضِ نَبِيِّنَا ﷺ وَصِفَاتِهِ

9/9- NEBİMİZ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN HAVZI İLE O HAVZIN SIFATLARININ SABİT OLDUĞU BABI

Kadı Iyaz -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dedi ki: Havz ile ilgili hadisler sahihtir, ona iman etmek farzdır. Havz'ı tasdik etmek imandandır. Havz, ehl-i sünnet ve cemaate göre zahiri üzere kabul edilir, te'vil olunmaz ve hakkında ihtilaf edilmez. Kadı Iyaz dedi ki: Havz ile ilgili hadisler nakil itibari ile mütevatirdir. Bunu ashab-ı kiramdan çok sayıda kişi rivayet etmiştir. Müslim bu hadisi (Abdullah) b. Amr b. el-As, Aişe, Um Seleme, Ukbe b. Âmir, İbn Mesud, Huzeyfe, Hârise b. Vehb, el-Müsdevrid, Ebu Zer, Sevban, Enes, Câbir b. Semura'dan rivayet ettiği gibi Müslim'den başkaları da bunu Ebu Bekr es-Sıddîk, Zeyd b. Erkam, Ebu Umâme, Abdullah b. Zeyd, Ebu Berze, Suveyd b. Cebele, Abdullah b. el-Sunabihi, el-Bera b. el-Azib, Ebu Bekir kızı Esma, Kays kızı Havle ve başkalarından rivayet etmişlerdir.

Derim ki: Bu hadisi yine Buhari ve Müslim aynı şekilde Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri gibi Buhari ve Müslim'den başkaları da Ömer b. Hattâb, Aiz b. Ömer ve başkalarından da rivayet etmişlerdir. Bütün bunları İmam Hafız Ebu Bekir el-Beyhaki, el-Bas Venüşur adlı kitabında senetleri ile ve çok sayıdaki rivayet yolları ile zikretmiş bulunmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Esasen bunların bir kısmı dahi hadisin mütevatir olmasını gerektirmektedir.

٥٩٢٤-١/٢٥- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ

5924-25/1- Bana Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti, bize Zâide tahdis etti, bize Abdulmelik b. Umeyr tahdis edip dedi ki: Cundeb'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i: *"Ben Havzın başına sizden önce varacağım"* buyururken dinledim.[69]

69 Buhari, 2589; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3265

٥٩٢٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ جَمِيعًا عَنْ مِسْعَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جُنْدَبٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

5925-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Bişr tahdis etti, (Veki' ile) birlikte Mis'ar'den rivayet ettiler (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, ikisi (Muaz ve Cafer) dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, (Muaz ile) ikisi Abdulmelik b. Umeyr'den, o Cundeb'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[70]

٥٩٢٦-٢٦/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلًا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ مَنْ وَرَدَ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا وَلَيَرِدَنَّ عَلَيَّ أَقْوَامٌ أَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُونِي ثُمَّ يُحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ قَالَ أَبُو حَازِمٍ فَسَمِعَ النُّعْمَانُ بْنُ أَبِي عَيَّاشٍ وَأَنَا أُحَدِّثُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ فَقَالَ هَكَذَا سَمِعْتَ سَهْلًا يَقُولُ قَالَ فَقُلْتُ نَعَمْ قَالَ وَأَنَا أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ لَسَمِعْتُهُ يَزِيدُ فَيَقُولُ إِنَّهُمْ مِنِّي فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ بَدَّلَ بَعْدِي

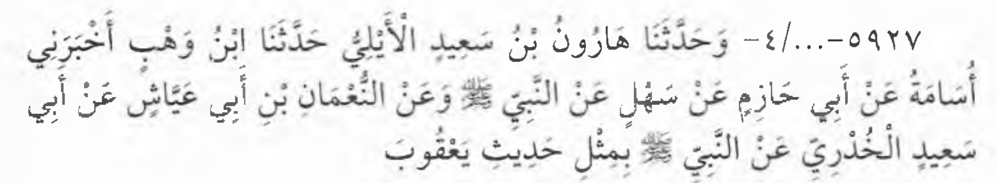
5926-26/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kari- Ebu Hâzim'den şöyle dediğini tahdis etti: Sehl'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i: *"Ben sizden önce Havzın başına varmış olacağım. Gelen (Havzdan) içer. Ondan içen de ebediyyen susamaz. Benim yanıma kendilerini tanıdığım ve onların da beni tanıyacakları bir takım kimseler de gelecek ama, sonra benimle onların arasına engel konulacak"* buyururken dinledim.

Ebu Hâzim dedi ki: en-Nu'man b. Ebu Ayyaş da ben kendilerine bu hadisi naklederken dinledim. O: Sen Sehl'i böyle derken mi dinledin, dedi. Ben: Evet, dedim.

Bu sefer o (en-Nu'man): Ben de Ebu Said el-Hudrî'ye ondan bunu rivayet ederken dinlediğime ve ona ilavede bulunarak şunları söylediğine şahitlik ederim: *"Onlar bendendir. Bu sefer: Gerçekten sen bunların senden sonra*

70 5924 numaralı hadisin kaynakları

ne işler yaptıklarını bilmezsin denilecek. Bunun üzerine ben de: Benden sonra (yolumu) değiştirenlere uzak olsunlar, uzak olsunlar diyeceğim."[71]

5927-.../4- Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Usâme, Ebu Hâzim'den haber verdi, o Sehl'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. Ayrıca en-Nu'man b. Ebu Ayyaş'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Yakub'un hadisinin aynısını rivayet etti.[72]

Şerh

(5924-5927 numaralı hadisler)

(5924) *"Ben sizden önce Havzın başına varmış olacağım"* dil bilginleri der ki: Farat: Önce varmak" fe ve re harfleri fethalıdır. İsmu fail/etken ortaç, fârıt ise su içmek için gidenlerin önlerini ve Havzı kovaları ve buna benzer su edinmek için gerekli hususları düzeltip hazırlamak üzere önden giden kişi demektir. Buna göre *"ben Havza sizden önce varmış olacağım"* buyruğu suyu elde etmek için hazırlık yapan gibi sizden önce gitmiş olacağım demektir.

(5926) *"Ondan içen ebediyyen susamaz"* (susamak anlamındaki) "zama" sonu hemzeli ve kasırlıdır. Nitekim Kur'ân-ı Azimuşşan'da da böyle geçmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisin zahirinden anlaşıldığı üzere Havzdan içmek, hesaba çekilmekten ve ateşten kurtulmaktan sonra olacaktır. İşte bundan sonra bir daha susamayacak olan kişi odur. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Denildiğine göre ondan ancak cehennem ateşinden kurtulması takdir edilmiş olanlar içecektir. Bununla birlikte bu ümmetten olup, Havzdan içmekle birlikte hakkında cehennem ateşine gireceği takdir edilmiş olanlar orada susamak azabı ile azaplanmayacaktır. Aksine onun azabı farklı şekilde olacaktır. Çünkü bu hadisin zahirinden anlaşıldığı üzere ümmetin tamamı -irtidat edip kafir olan müstesna- ondan içecektir. Bir diğer görüşe göre bütün mümin ümmetler kitaplarını sağ taraflarından alacaklar, sonra Allah onların asi olanlarından dilediği kimseleri azaplandıracaktır. Kitaplarını sağ taraflarından ancak kurtulanların alacağı da söylenmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun bir benzeri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun başına gelen içer"* buyruğudur.

71 Buhari, 7050, 7051; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4782

72 Tuhfetu'l-Eşrâf, 4664

Bu hadiste, oraya gelenlerin hepsinin içecekleri hususunda açıktır. Ondan içmekten alıkonulacaklar ancak irtidad ettikleri için oraya yaklaştırılmayacak ve yaklaşmaları engellenecek olanlardır. Abdest Kitabı'nda bu uzaklaştırma ve uzaklaştırılacaklar ile ilgili açıklama geçmiş bulunmaktadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Suhkan suhkan"* buyruğu onlar uzak olsunlar, onlar uzak olsunlar demektir. Mastar (mefulü mutlak) olarak nasbedilmiştir. Te'kid için de tekrar edilmiştir.

(5927) "Bize Harun b. Said tahdis etti... O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti ve en-Nu'man b. Ebu Ayyaş'dan, o Ebu Said'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den" ilim adamları der ki: Burada atıf Sehl'e yapılmıştır. Buna göre "ve Nu'man'dan" diyen kişi Ebu Hâzim'dir. O bu hadisi önce Sehl'den rivayet ettikten sonra, en-Nu'man'dan o Ebu Said'den diye rivayet etmiştir.

٥٩٢٨-٥/٢٧- وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ الْجُمَحِيُّ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْوَرِقِ وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَا يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا قَالَ وَقَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ وَسَيُؤْخَذُ أُنَاسٌ دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي فَيُقَالُ أَمَا شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ وَاللَّهِ مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ قَالَ فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا أَوْ أَنْ نُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا

5928-27/5- Bize Davud b. Amr ed-Dabbî de tahdis etti, bize Nafi b. Ömer el-Cumahi, İbn Ebu Muleyke'den şöyle dediğini tahdis etti, Abdullah b. Amr b. el-As dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim Havzım bir aylık mesafedir. Onun köşeleri (kenarları) eşittir. Suyu gümüşten beyaz, kokusu miskten hoş, testileri semanın yıldızları gibidir. Ondan içen ondan sonra ebediyyen susamaz."*

(İbn Ebu Muleyke) dedi ki: Ebu Bekir kızı Esma da dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben Havzın başında durup sizden benim yanıma geleceklere bakacağım. Bazı kimseler yanıma gelmesin diye alıkonulacak. Ben de: Rabbim! (bunlar) benden ve benim ümmetimdendir diyeceğim. Bunun üzerine: Senden sonra ne amel ettiklerini farketmedin mi? Allah'a yemin olsun ki onlar senden sonra ökçelerinin üzerine arkalarını dönüp gittiler denilecek."*

(Nafi b. Ömer) dedi ki: Bunun için İbn Ebu Muleyke de şöyle derdi: Allah'ım! Ökçelerimiz üzerine geri dönmekten yahut dinimizden dönüp fitneye düşürülmekten sana sığınırız.[73]

٥٩٢٩-٢٨/٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ ابْنِ خُثَيْمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَصْحَابِهِ إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ أَنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ فَوَاللهِ لَيُقْتَطَعَنَّ دُونِي رِجَالٌ فَلَأَقُولَنَّ أَيْ رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي فَيَقُولُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا عَمِلُوا بَعْدَكَ مَا زَالُوا يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ

5929-28/6- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Yahya b. Süleym, İbn Huseyn'den tahdis etti, o Abdullah b. Ubeydullah b. Ebu Muleyke'den rivayet ettiğine göre Aişe'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ashabı arasında bulunuyorken şöyle buyururken dinledim: *"Ben Havzın başında sizden yanıma gelecekleri bekleyeceğim. Allah'a yemin ederim ki bir takım kimseler yanıma gelmesin diye önleri kesilecek. Ben ise: Rabbim (bunlar) benden ve benim ümmetimdendirler diyeceğim. O: Senden sonra ne amel ettiklerini bilmiyorsun. Onlar hep ökçeleri üzerine gerisin geri dönüp gittiler buyuracak."*[74]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Havzım bir aylık mesafedir. Köşeleri (kenarları) da birbirine eşittir"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu eni boyu gibidir (kare şeklindedir) anlamındadır. Nitekim (bu) kitapta (5945 numaralı) zikredilecek Ebu Zer yolu ile gelen hadiste de: "Eni boyu gibidir" buyurulmaktadır.

"Suyu gümüşten beyazdır" bütün nüshalarda gümüş demek olan "velik" kelimesi ve harfi kesreli olarak kaydedilmiştir. Nahivciler derler ki: Şüphesiz bu şundan daha üstündür anlamında "efalu" vezninde gelen beğeni fiili ancak mazisi üç harfli olan fiillerden yapılır. Eğer daha fazla harfli ise bu şekilde ismi faili (ismu tafdil olarak) getirilmez. Onun mastarı kullanılır. Bu sebeple: "Me ebyada zeyden: Zeyd ne kadar beyazdır" da "Zeydun ebyadun min amrin: Zeyd Amr'dan beyazdır" da denilmez. Ancak "me eşedde beyadahu: Ne kadar da beyazdır" ve: "Huve eşeddu beyadan min keza: bu şundan daha beyazdır" denilir. Şiirde nahivcilerin kabul etmedikleri bu kullanım türleri de kullanılmış olmakla birlikte onlar bunu kıyasa esas alınmayacak şaz olarak

73 Buhari, 6593, 7048; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15719

74 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 16242

değerlendirmişlerdir. Ama bu hadis böyle bir kullanımın doğruluğuna delildir. Az kullanılıyor olsa dahi bir söyleyiştir. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Onu zayi eden ondan başkasını daha da zayi eder (derken adyau) şeklindeki kullanımı da bu kabildendir.

٥٩٣٠-٢٩/٧- وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّدَفِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَافِعٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أَسْمَعُ النَّاسَ يَذْكُرُونَ الْحَوْضَ وَلَمْ أَسْمَعْ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا كَانَ يَوْمًا مِنْ ذَلِكَ وَالْجَارِيَةُ تَمْشُطُنِي فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ أَيُّهَا النَّاسُ فَقُلْتُ لِلْجَارِيَةِ اسْتَأْخِرِي عَنِّي قَالَتْ إِنَّمَا دَعَا الرِّجَالَ وَلَمْ يَدْعُ النِّسَاءَ فَقُلْتُ إِنِّي مِنَ النَّاسِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنِّي لَكُمْ فَرَطٌ عَلَى الْحَوْضِ فَإِيَّايَ لَا يَأْتِيَنَّ أَحَدُكُمْ فَيُذَبُّ عَنِّي كَمَا يُذَبُّ الْبَعِيرُ الضَّالُّ فَأَقُولُ فِيمَ هَذَا فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ فَأَقُولُ سُحْقًا

5930-29/7- Bana Yunus b. Abdula'lâ es-Sadafi de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr -ki o b. el-Hâris'dir-in haber verdiğine göre Bukeyr kendisine el-Kâsım b. Abbas el-Haşimi'den tahdis etti, o Um Seleme'nin azadlısı Abdullah b. Râfi''den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanların Havzı sözkonusu ettiklerini işitirdim de bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat işitmemiştim. Yine böyle bir günde cariye de saçlarını tarıyorken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey insanlar"* buyurduğunu işittim. Cariyeye: Benden uzak dur, dedim. Cariye: Ama sadece erkekleri çağırdı, kadınları çağırmadı, dedi. Ben: Şüphesiz ben insanlardanım, dedim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben sizden önce Havza varmış olacağım. Sakın ola ki sizden biriniz gelip de kaybolmuş devenin engellendiği gibi benden engellenmesin. Ben bu neden böyle oluyor diyeceğim, bunun üzerine: Şüphesiz sen, senden sonra olmadık neler çıkardıklarını bilmiyorsun denilecek, bunun üzerine ben de: O halde uzak olsunlar diyeceğim"* buyurdu.[75]

٥٩٣١-.../٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ وَهُوَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَافِعٍ قَالَ كَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ

75 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17173

وَهِيَ تَمْتَشِطُ أَيُّهَا النَّاسُ فَقَالَتْ لِمَاشِطَتِهَا كُفِّي رَأْسِي بِنَحْوِ حَدِيثِ بُكَيْرٍ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ

5931-.../8- Bana Ebu Man er-Rakaşi, Ebu Bekr b. Nafi ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize: Ebu Amir -ki o Abdulmelik b. Amr'dir- tahdis etti, bize Eflah b. Said tahdis etti, bize Abdullah b. Râfi' tahdis edip dedi ki: Um Seleme şunu tahdis ederdi: Kendisi taranmakta iken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minber üzerinde: *"Ey insanlar!"* buyurduğunu işitince kendisini tarayan cariyesine: Saçlarımı topla deyip hadisi Bukeyr'in Kâsım b. Abbas'dan diye naklettiği rivayetine yakın olarak rivayet etti.[76]

٥٩٣٢-٣٠/٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ إِنِّي فَرَطٌ لَكُمْ وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ وَإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَنَافَسُوا فِيهَا

5932-30/9- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ukbe b. Âmir'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün çıkıp Uhud şehidleri üzerine cenaze namazı gibi namaz kıldı. Sonra minbere çıkıp şöyle buyurdu: *"Ben sizden önce gideceğim. Sizin üzerinize bir şahidim. Şüphesiz ben -Allah'a yemin ederim- şu anda Havzıma bakıyorum. Şüphesiz bana yeryüzü hazinelerinin anahtarları -yahut da yeryüzünün anahtarları- verildi. Ve muhakkak ben Allah'a yemin ederim ki sizin için benden sonra şirk koşacaksınız diye korkmuyorum. Ama sizin için onun uğrunda birbirinizle yarışacağınızdan korkarım."*[77]

٥٩٣٣-٣١/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا وَهْبٌ يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ مَرْثَدٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ كَالْمُوَدِّعِ لِلْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ فَقَالَ إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ وَإِنَّ عَرْضَهُ كَمَا

76 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17173

77 Buhari, 1344, 3596, 4042, 4085, 6426, 6590; Ebu Davud, 3223, 3224; Nesai, 1953; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9956

بَيْنَ أَيْلَةَ إِلَى الْجُحْفَةِ إِنِّي لَسْتُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا وَتَقْتَتِلُوا فَتَهْلِكُوا كَمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَالَ عُقْبَةُ فَكَانَتْ آخِرَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ

5933-31/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud şehidleri üzerine namaz kıldıktan sonra hem yaşayanlarla hem ölmüşlerle vedalaşırcasına şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ben sizden önce Havzın başına gitmiş olacağım. Onun eni Eyle ile Cuhfe arası gibidir. Gerçek şu ki ben sizin için benden sonra şirk koşacaksınız diye korkmuyorum. Ama ben sizin adınıza dünyadan ve onun uğrunda birbirinizle yarışacağınızdan, birbirinizle savaşacağınızdan ve sizden öncekilerin helak olduğu gibi böylelikle helak olacağınızdan korkarım."*

Ukbe dedi ki: Bu benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde son görüşüm oldu.[78]

٥٩٣٤-٣٢/١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ وَلَأُنَازِعَنَّ أَقْوَامًا ثُمَّ لَأُغْلَبَنَّ عَلَيْهِمْ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي أَصْحَابِي فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ

5934-32/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Şakik'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben sizden önce Havzın başına varmış olacağım. Bir takım kimseler hakkında çekişeceğim sonra onlar aleyhine yenik düşürüleceğim. Ben de: Rabbim! Arkadaşlarım, arkadaşlarım diyeceğim. Bana: Sen şüphesiz senden sonra olmadık neler çıkardıklarını bilmezsin denilecek."*[79]

٥٩٣٥-.../١٢- وَحَدَّثَنَاه عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ أَصْحَابِي أَصْحَابِي

5935-.../12- Bunu bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de Cerir'den tahdis etti, o A'meş'den bu isnad ile rivayet etti ve rivayetinde: *"Arkadaşlarım, arkadaşlarım"* lafızlarını zikretmedi.[80]

---

78 5932 numaralı hadisin kaynakları

79 Buhari, 6575; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9263

80 5934 numaralı hadisin kaynakları

٥٩٣٦-.../١٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ جَمِيعًا عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ وَفِي حَدِيثِ شُعْبَةَ عَنْ مُغِيرَةَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ

5936-.../13- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İkisi Cerir'den rivayet etti. (H.) Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, birlikte Muğire'den, o Ebu Vail'den, o Abdullah'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den A'meş'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Şu'be'nin Muğire'den hadisi rivayetinde: Ebu Vail'i... dinledim denilmektedir.[81]

٥٩٣٧-.../١٤- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ كِلَاهُمَا عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ وَمُغِيرَةَ

5937-.../14- Bunu bize Said b. Amr el-Eş'asî de tahdis etti, bize Abser haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Kudayl tahdis etti, ikisi Husayn'den, o Ebu Vail'den, o Huzeyfe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den A'meş ve Muğire'nin hadisine yakın olarak rivayet etti.[82]

٥٩٣٨-٣٣/١٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَزِيعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حَارِثَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ حَوْضُهُ مَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَالْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْرِدُ أَلَمْ تَسْمَعْهُ قَالَ الْأَوَانِي قَالَ لَا فَقَالَ الْمُسْتَوْرِدُ تُرَى فِيهِ الْآنِيَةُ مِثْلَ الْكَوَاكِبِ

5938-33/15- Bana Muhammed b. Abdullah b. Bezi' tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, Şu'be'den tahdis etti, o Ma'bed b. Halid'den, o Hârise'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i: *"Havzı, sana ile Medine arası kadardır"* buyururken dinlemiştir.

Bunun üzerine el-Müstevrid kendisine: "Peki onun "kapları" buyururken dinlemedin mi, dedi. O hayır, dedi. Bunun üzerine el-Müstevrid: "Orada kaplar yıldızlar gibi görülecektir" (buyurdu), dedi.[83]

---

81 Buhari, 6576, 7049; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9292

82 Buhari, 6575 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3341

83 Buhari, 6591, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3287

٥٩٣٩-.../١٦- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْخُزَاعِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَذَكَرَ الْحَوْضَ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ الْمُسْتَوْرِدِ وَقَوْلَهُ

5939-.../16- Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'ara da tahdis etti... Hârise b. Vehb el-Huzai dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim... deyip Havz'ı da zikretti ve hadisi önceki gibi rivayet etmekle birlikte Müstevrid'in sözü ile onun (Hârise'nin) sözünü zikretmedi.[84]

٥٩٤٠-١٧/٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا مَا بَيْنَ نَاحِيَتَيْهِ كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ

5940-34/17- Bize Ebu Rabî' ez-Zehrânî ve Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- tahdis etti, bize Eyyub Nafi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz önünüzde bir Havz vardır. Onun iki tarafı arası Cerba ile Ezruh arası kadardır"* buyurdu.[85]

٥٩٤١-.../١٨- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْمُثَنَّى حَوْضِي

5941-.../18- Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nafi', İbn Ömer'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz önünüzde Cerba ile Ezruh arası kadar bir Havz vardır"* buyurdu. İbnu'l-Müsennâ rivayetinde "benim Havzım", dedi.[86]

٥٩٤٢-.../١٩- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ قَالَ عُبَيْدُ

84 5938 numaralı hadisin kaynakları
85 Ebu Davud, 4745; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7538
86 Buhari, 6577; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8158

اللهِ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ قَرْيَتَيْنِ بِالشَّأْمِ بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ ثَلَاثِ لَيَالٍ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بِشْرٍ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

5942-.../19- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, (Numeyr ile) ikisi dedi ki: Bize Ubeydullah bu isnad ile aynısını tahdis etti ve şunları ekledi: Ubeydullah dedi ki: Ben ona sordum da o (bunlar) Şam'da iki kasabadır. Her ikisi arasında üç gecelik bir mesafe vardır. İbn Bişr hadisinde üç gün, demiştir.[87]

٥٩٤٣-.../٢٠- وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ

5943-.../20- Bana Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Hafs b. Meysere, Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ubeydullah'ın hadisinin aynısını rivayet etti.[88]

٥٩٤٤-٣٥/٢١- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ فِيهِ أَبَارِيقُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ مَنْ وَرَدَهُ فَشَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهَا أَبَدًا

5944-35/21- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Abdullah'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz önünüzde Cerba ile Ezruh arası gibi bir Havz vardır. Onda semanın yıldızları gibi ibrikler vardır. Oraya varıp da ondan içen artık bundan sonra ebediyyen susamayacaktır."*[89]

٥٩٤٥-٣٦/٢٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَا آنِيَةُ الْحَوْضِ قَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَآنِيَتُهُ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ وَكَوَاكِبِهَا أَلَا فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ الْمُصْحِيَةِ آنِيَةُ

87 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8001, 8104

88 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8241

89 Tirmizi, 2445; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11953

الْجَنَّةِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا لَمْ يَظْمَأْ آخِرَ مَا عَلَيْهِ يَشْخَبُ فِيهِ مِيزَابَانِ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ عَرْضُهُ مِثْلُ طُولِهِ مَا بَيْنَ عَمَّانَ إِلَى أَيْلَةَ مَاؤُهُ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ

5945-36/22- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve İbn Ömer el-Mekki de -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Abdulaziz b. Abdussamed el-Ammî haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Ebu İmran el-Cevni'den, o Abdullah b. Es-Samid'den, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Havzın kapları nedir, dedim. O: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki. Onun kapları karanlık ve bulutsuz gecedeki semanın yıldızlarından ve gezegenlerinden daha fazladır. Cennetin kaplarından içen bir kimse artık sonuna kadar susamayacaktır. O Havza cennetten iki oluk bol bol akar. Ondan içen bir daha susamaz. Eni boyu gibidir. Amman ile Eyle arası kadardır. Suyu sütten çok daha beyaz ve baldan çok daha tatlıdır."*[90]

٥٩٤٦-٣٧/٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالُوا حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمَرِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنِّي لَبِعُقْرِ حَوْضِي أَذُودُ النَّاسَ لِأَهْلِ الْيَمَنِ أَضْرِبُ بِعَصَايَ حَتَّى يَرْفَضَّ عَلَيْهِمْ فَسُئِلَ عَنْ عَرْضِهِ فَقَالَ مِنْ مَقَامِي إِلَى عَمَّانَ وَسُئِلَ عَنْ شَرَابِهِ فَقَالَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ يَغُتُّ فِيهِ مِيزَابَانِ يَمُدَّانِهِ مِنَ الْجَنَّةِ أَحَدُهُمَا مِنْ ذَهَبٍ وَالْآخَرُ مِنْ وَرِقٍ وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ بِإِسْنَادِ هِشَامٍ بِمِثْلِ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ عُقْرِ الْحَوْضِ

5946-37/33- Bize Ebu Gassan el-Mismaî, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Muaz -ki o b. Hişam'dır- tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'dan, o Ma'dan b. Ebu Talha el-Ya'muri'den, o Sevban'dan, o Allah'ın Nebisi'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Ben Havzımın kenarında insanları -üzerlerine su sıçrayacak kadar asamla vurup- yemenliler için uzaklaştıracağım"* Ona Havzın enine

90 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2116

dair soru soruldu. O: *"Ayakta durduğum bu yerden Amman'a kadardır"* buyurdu. Havzın içeceği hakkında soru soruldu O: *"Sütten çok daha beyaz, baldan tatlı olacaktır. İçine gürül gürül iki oluk akacaktır. Onlar bu Havza suyu cennetten akıtırlar. Onların biri altından diğeri gümüştendir."*

Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Hasan b. Musa tahdis etti, bize şeyban, Katâde'den Hişam'ın isnadı ile ve onun hadisi ile aynı şekilde tahdis etti. Şu kadar var ki o: *"Ben kıyamet gününde Havzımın kenarının yanında olacağım"*, demiştir.[91]

٥٩٤٧-.../٢٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ مَعْدَانَ عَنْ ثَوْبَانَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ حَدِيثَ الْحَوْضِ فَقُلْتُ لِيَحْيَى بْنِ حَمَّادٍ هَذَا حَدِيثٌ سَمِعْتَهُ مِنْ أَبِي عَوَانَةَ فَقَالَ وَسَمِعْتُهُ أَيْضًا مِنْ شُعْبَةَ فَقُلْتُ انْظُرْ لِي فِيهِ فَنَظَرَ لِي فِيهِ فَحَدَّثَنِي بِهِ

5947-.../24- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Yahya b. Hammâd tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'dan, o Ma'dan'dan o Sevban'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Havza dair hadisi rivayet etti. Ben (Muhammed b. Beşşâr) Yahya b. Hammâd'a, dedim ki: Bu senin Ebu Avane'den işittiğin bir hadis (mi)dir, dedim. O: Ben bunu aynı zamanda Şu'be'den de işittim deyince ben: Benim için ona bakar mısın, dedim. O da benim için ona baktı ve sonra onu bana tahdis etti.[92]

٥٩٤٨-٣٨/٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَّامٍ الْجُمَحِيُّ حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَأَذُودَنَّ عَنْ حَوْضِي رِجَالًا كَمَا تُذَادُ الْغَرِيبَةُ مِنْ الْإِبِلِ

5948-38/25- Bize Abdurrahman b. Sellam el-Cumahi tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben Havzımdan bir takım kimseleri yabancı devenin uzaklaştırıldığı gibi uzaklaştıracağım"* buyurdu.[93]

٥٩٤٩-.../٢٥- وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

91 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2116

92 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2116

93 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14379

5949-.../25- Bunu bana Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bana babam tahdis etti, bana Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip aynısını rivayet etti.[94]

٥٩٥٠-٣٩/٢٦- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَدْرُ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنْ الْيَمَنِ وَإِنَّ فِيهِ مِنْ الْأَبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ

5950-39/26- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim Havzım Eyle ile Yemen'den San'a arası kadardır ve şüphesiz ondaki ibrikler semanın yıldızlarının sayısı gibidir"* buyurdu.[95]

٥٩٥١-٤٠/٢٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ الصَّفَّارُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ صُهَيْبٍ يُحَدِّثُ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَيَرِدَنَّ عَلَيَّ الْحَوْضَ رِجَالٌ مِمَّنْ صَاحَبَنِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتُهُمْ وَرُفِعُوا إِلَيَّ اخْتُلِجُوا دُونِي فَلَأَقُولَنَّ أَيْ رَبِّ أُصَيْحَابِي أُصَيْحَابِي فَلَيُقَالَنَّ لِي إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ

5951-40/27- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti... Bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana arkadaşlık edenlerden bir takım kimseler şüphesiz Havz'ın başında yanıma gelecekler. Nitekim ben onları gördüğüm ve bana arz olunacakları zaman benden uzaklaştırılacaklar. Ben de: Rabbim! Bunlar benim sahabeciklerimdir. Benim sahabeciklerimdir diyeceğim. Bana: Gerçek şu ki sen senden sonra olmadık neler çıkardıklarını bilmezsin denilecektir."* buyurdu.[96]

٥٩٥٢-.../٢٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ جَمِيعًا عَنْ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْمَعْنَى وَزَادَ آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ

94 Buhari, 2367; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14385
95 Buhari, 6580; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1558
96 Buhari, 6582; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1069

5952-.../28- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mushir tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize İbn Kudayl tahdis etti, hepsi el-Muhtar b. Fulful'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi bu manada rivayet etti ve: *"Kapları yıldızların sayısı kadardır"* ibaresini ekledi.[97]

٥٩٥٣-٤١/٢٩- وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ وَهُرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَاللَّفْظُ لِعَاصِمٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا بَيْنَ نَاحِيَتَيْ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَالْمَدِينَةِ

5953-41/29- Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymî ve Hureym b. Abdula'lâ da -lafız Âsım'a ait olmak üzere- tahdis etti, bize Mutemir tahdis etti, ben babamı dinledim: Bize Katâde, Enes b. Malik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Havzımın iki kenarının arası San'a ile Medine arası gibidir."*[98]

٥٩٥٤-٤٢/٣٠- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ ح وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُمَا شَكَّا فَقَالَا أَوْ مِثْلَ مَا بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَعَمَّانَ وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْ حَوْضِي

5954-42/30- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti, bize Hişam tahdis etti. (H.) Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti, bize Ebu'l Velid et-Tayalisi tahdis etti, bize Ebu Avane tahdis etti, ikisi Katâde'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak her ikisi de şüphe ederek: Ya da Medine ile Amman arası gibi, dediler. Ebu Avane'nin hadisinde ise *"benim Havzımın iki kenarı"* denilmektedir.[99]

٥٩٥٥-٤٣/٣١- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرُّزِّيُّ قَالَا حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ قَالَ أَنَسٌ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ تُرَى فِيهِ أَبَارِيقُ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ

97 Daha önce kaynakları 892 numaralı hadiste gösterildi. Bu fazlalığı ise Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1579

98 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1231

99 Harun b. Abdullah'ın hadisini, İbn Mace, 4304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1370; Hasan b. Ali el-Hülvani'nin hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1442

5955-43/31- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî ve Muhammed b. Abdullah el-Ruzi tahdis edip dedi ki: ... Enes dedi ki: Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ondaki altın ve gümüş ibrikler semadaki yıldızların sayısı gibi görülür."*[100]

٥٩٥٦-.../٣١- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ مِثْلَهُ وَزَادَ أَوْ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ

5956-.../31- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip aynısını zikretti ve: "Yahut da semadaki yıldızların sayısından daha fazla" ibaresini ekledi.[101]

٥٩٥٧-٤٤/٣٢- حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعِ بْنِ الْوَلِيدِ السَّكُونِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي رَحِمَهُ اللهُ حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ أَلَا إِنِّي فَرَطٌ لَكُمْ عَلَى الْحَوْضِ وَإِنَّ بُعْدَ مَا بَيْنَ طَرَفَيْهِ كَمَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَأَيْلَةَ كَأَنَّ الْأَبَارِيقَ فِيهِ النُّجُومُ

5957-44/32- Bana el-Velid b. Şuca b. el-Velid es-Sekûnî de tahdis etti... Câbir b. Semura Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Şunu bilin ki ben sizden önce Havz'ın başına gideceğim. Muhakkak onun iki kenarının arası San'a ile Eyle arası gibidir. Ondaki ibrikler yıldızlar gibidir."*[102]

٥٩٥٨-٤٥/٣٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَعِيلَ عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامِي نَافِعٍ أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيَّ إِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ

5958-45/32- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Hatim b. İsmail, el-Muhacir b. Mismar'dan tahdis etti, o Amir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'dan şöyle dediğini rivayet etti. Câbir b. Semura'ya kölem Nafi ile birlikte şu mektubu yazdım: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

100 İbn Mace, 4305; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1193
101 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1302
102 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2162

sellem)'den dinlemiş olduğun bir şeyi haber ver. O bana şunu yazdı: Ben O'nu: *"Havzın başına ilk gidecek olan ben olacağım"* buyururken dinledim.[103]

Şerh

(5929-5958 numaralı hadisler)

(5928)'de: *"Testileri semadaki yıldızlar gibidir."* Başka bir rivayette (5944) *"Onda semanın yıldızları gibi ibrikler vardır."* Bir diğer rivayette (5945) *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki onun kapları, semadaki yıldızların ve gezegenlerin sayısından fazladır."* Başka bir rivayette (5944) *"Ve ondaki ibrikler semadaki yıldızların sayısı gibidir"* başka bir rivayette (5952) *"Kapları yıldızların sayısıncadır"* bir diğer rivayette (5938 ve 5955) *"Onda altın ve gümüş ibrikler semadaki yıldızların sayısı gibi görülür."* Bir rivayette (5957) *"Ondaki ibrikler yıldız gibidir"* buyurulmaktadır.

Doğru ve tercih olunan kapların sayısı ile alakalı bu söylenenlerin zahiri üzere olduğu ve bunların semadaki yıldızlardan çok olduklarıdır. Aklen bunun önünde bir engel olduğu gibi bunun böyle olmasına mani şer'i bir engel de yoktur. Aksine şeriat bunu pekiştirerek varid olmuştur. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki onun kapları semadaki yıldızların sayısından fazladır"* buyurmaktadır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu sayının çokluğuna bir işarettir. Bunun amacı da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O omuzundan asayı indirmez"* türünden bir anlatımdır. Bu ise şeriatte de dilde de bilinen bir husus olan mübalağa türündendir. Eğer hakkında haber verilen çok azametli ve kendi türünde en ileri dereceye ulaşmışsa bu gibi anlatımlar yalan sayılmaz. Ancak böyle değilse hüküm aksinedir. Bir kimsenin: Ben onunla bin defa konuştum, onunla yüz kere karşılaştım demesi de buna benzer. Eğer bu işler çokça tekrarlanmışsa bu söz de caizdir, değilse olmaz. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlar olmakla birlikte doğru olan birincisidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Havz hakkındaki (5933) *"Eni Eyle ile Cuhfe arası kadardır"* diğer bir rivayette (5940) *"iki tarafı arası Cerba ile Ezruh arası gibidir"* buyrukları ile ravinin (5942) *"bunlar Şam bölgesinde aralarında üç gecelik mesafe bulunan iki kasabadır"* açıklaması, diğer rivayette (5945) *"Eni boyu gibi olup Amman ile Eyle arası kadardır"* bir rivayette (5946) *"Benim durduğum bu yerden Amman'a kadar"* bir diğer rivayette (5950) *"Havzımın miktarı Eyle ile Yemen San'ası arası gibidir."* Bir diğer rivayette (5938) *"Havzımın iki kenarının arası San'a ile Medine arası gibidir"* buyurulmaktadır.

103 4688 numaralı hadiste kaynakları gösterildi.

"Eyle" Şam bölgesinin aşağı taraflarında deniz kıyısında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medinesi ile Dimaşk ve Mısır arasında orta bir yerdedir. Kendisi ile Medine arasında yaklaşık on beş merhale, kendisi ile Dımaşk arasında yaklaşık on iki merhale, kendisi ile Mısır arasında yaklaşık sekiz merhale uzaklıktadır.

Hâzimi dedi ki: Buranın Hicaz bölgesinin sonu, Şam bölgesinin başlangıcı olduğu söylenir.

Cuhfe ile ilgili açıklama daha önce Hacc Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Burası ise Medine'den yedi merhale kadar uzaklıkta Mekke ile Medine arasında bir yerdir.

Cerba ise fethalı bir cim, sakin bir ra ve maksur bir elif iledir. Doğru ve meşhur olan bu elifin maksur olduğudur. el-Hâzimi de "el-Mu'telif Fi'l-Emâkin" adlı eserinde bunu böylece kaydettiği gibi Kadı Iyaz el-Metali sahibi ve cumhur da bunu böylece zikretmişlerdir. Kadı Iyaz ile Metali sahibi dedi ki: Bu lafız Buhari'nin bazı ravilerinde memdud olarak kaydedilmiş ise de -ikisi de- bu bir hatadır, demişlerdir. et-Tahrir sahibi ise bu med ile söylenir, kasr ile de söylenebilir, demiştir. el-Hâzimi dedi ki: Cerba ahalisi yahudi idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine Eyle başkanı Lihye b. Ru'be ve Ezruh ahalisinden bir grup kimse ile birlikte gelip eman istediklerinde kendilerine eman belgesi yazıp vermişti.

Ez-Ruh ise fethalı hemzeden sonra sakin bir zel, ötreli bir re ve ha iledir. Cumhurun söylediği meşhur söyleyiş budur. Kadı Iyaz ve el-Metali sahibinin söylediklerine göre bazıları da bunu cim ile (ezruc) diye rivayet etmişlerdir. Ama bu şüphesiz bu tashiftir, demişlerdir. Durum ikisinin, dedikleri gibidir. Burası Şevbek'in kıble tarafında Şam'ın kıyılarında bir şehir olup, kendisi ile Şevbek arasında yaklaşık yarım günlük mesafe vardır. Aynı zamanda bu kuzey tarafında eş-Şerat yakınlarındadır. Tebuk ise ez-Ruh'un kıble tarafında olup ikisi arasında dört merhale kadar bir uzaklık, Tebuk ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'si arasında da yaklaşık on dört merhalelik bir mesafe vardır.

Ayn harfi fethalı, mim harfi şeddeli olarak Amman ise Şam'ın Belka tarafında bir belde (şehir)dir. el-Hâzimi dedi ki: İbnul A'râbî dedi ki: Bu ismin "amme yaummu: geneli kapsadı, kapsar"dan faalan vezninde gelmiş ve marife olarak munsarıf olmayıp nekire olarak da munsarıf olması mümkündür. Aynı şekilde bu kelimenin "amen"den "fe'al" vezninde gelmesi de mümkündür. Bu durumda kendisi ile şehir kastedildiği taktirde marife ve nekire olarak munsarıf olur. Açıklamaları bunlardır ama hadis rivayetlerinde ve başkalarında bilinen bunun munsarıf olarak kullanılmadığıdır.

Kadı Iyaz dedi ki: Havzın eninin miktarı hususundaki bu farklılık rivayetler arasında ızdırap olmasını gerektirmez. Çünkü bu tek bir hadiste gelmiş olmayıp ravileri farklı bir çok hadiste gelmiştir. Bu hadisler de değişik durumlarda bu hadisleri işitmiş ashab-ı kiramdan bir topluluktan gelmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hadislerin her birisinde bu ifadeleri Havzın kenarlarının birbirlerinden uzaklığı ile genişliğine dair bir misal olarak vermiştir. Sözü geçen bu şehirler arasındaki uzaklık sebebi ile konunun daha iyi anlaşılması için söylenmişlerdir. Yoksa sınırını kesin olarak belirlemek için miktarını anlatmak üzere söylenmiş ifadeler değildir. Aksine bunları uzaklığın büyüklüğünü bildirmek için söylemiştir. Böylelikle bütün rivayetler bir arada cem ve telif edilmiş olur. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki: Bu ifadelerden az olanlar daha fazla olanlara mani değildir. Daha çok mesafeyi dile getiren, hadisin zahirine göre Sâbit olur, arada bir çelişki sözkonusu olmaz. Allah en iyi bilendir.

(5930) "Ben de insanlardanım" sözü kadınların da en-nas hitabının kapsamına girdiğine delildir. Bu üzerinde ittifak olunmuş bir husustur. Ama erkeklere hitabın kapsamına kadınların girdiği hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Bizim mezhebimize göre kadınlar erkeklere hitabın kapsamına girmez. Yine bu hadiste lafızların umum ifade eden manalarını esas ve delil almanın Sâbit olduğu da anlaşılmaktadır.

(5931) "Saçlarımı topla" deki "kuffî: topla" emri kef iledir. Yani onu topla ve başımın saçlarının bir kısmını diğerinin yanına getir demektir.

(5932) "Uhud şehidleri üzerine cenaze namazı kıldı." Yani onlara cenaze namazı duasını yaptı. Bu hadisin şerhi daha önce Cenazeler Kitabı'nda geçti.

"Ve ben Allah'a yemin ederim, şu anda Havzıma bakıyorum." Bu Havzın daha önce geçtiği gibi zahiri anlamına uygun olarak gerçek manada bir Havz ve şu an yaratılmış ve var olduğuna dair açık bir ifadedir.

Buradan, bir şeyin büyüklüğünü anlatmak ve pekiştirmek için yemin istenmeden dahi yemin etmenin caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır.

"Bana yeryüzü hazinelerinin anahtarları -yahut yeryüzünün anahtarları- verildi... Ama ben sizin için... korkarım." Burada bütün nüshalarda (anahtarlar anlamındaki) "mefâtîh" lafzı her ikisinde de (te harfinden sonra ve ha'dan önce) ye ile kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu ye harfi hazfedilerek "mefatih" olarak da rivayet edilmiştir. Ye harfini de kaydederek rivayet edenlerin bu rivayetine göre kelime "miftâh"in çoğuludur. Elifi hazfedenlerin rivayetine göre ise bu "mifteh"in çoğuludur. Bunlar da bu kelimenin iki ayrı söyleyişidir.

Bu buyrukda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birden çok mucizesi dile getirilmektedir. Çünkü hadisin manası onun ümmetinin yeryüzünün hazinelerine sahip olacağını haber vermektedir. Nitekim bu gerçekleşti. Yine ümmetinin toptan irtidad etmeyeceğini de belirtmektedir. Yüce Allah ümmeti bu halden muhafaza buyurmuştur. Dünyalık hususunda ümmetin bir biri ile yarışacağı da dile getirilmektedir. Bütün bunlar meydana gelmiş bulunuyor.

(5933) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud şehidlerine namaz kıldı. Sonra yaşayanlara da ölmüşlere de vedalaşırcasına minbere çıktı. Bu benim O'nu minber üzerinde son görüşüm oldu." Bunun manası şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud şehidlerinin defnedildikleri yere çıktı, onlarla vedalaşan kimse gibi onlara dua etti. Sonra Medine'ye girdi. Minbere çıktı. Yaşayanlara da vedalaşan bir kimsenin yapacağı bir konuşma ile hitab etti. Nitekim en-Nevvâs b. Sem'ân da şöyle demiştir: Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu vedalaşmak isteyen bir kimsenin verdiği öğüde benziyor.

Bu hadiste de mucize manasında bir husus vardır.

(5945) *"Onun kaplarının sayısı semadaki yıldızların ve gezegenlerin sayısından çoktur. Haberiniz olsun hem de karanlık ve bulutsuz bir gecedeki..."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ela: Dikkat edin"* lafzı şeddesizdir ve söz başlangıcında kullanmak içindir. Özellikle karanlık ve bulutsuz geceyi sözkonusu etmesi ise böyle bir gecede yıldızların daha çok görünmesinden dolayıdır. Karanlık geceden maksat da yıldızların çıkmış olduğu ve ay'ın olmadığı gecedir. Çünkü ay'ın bulunduğu gece yıldızların bir çoğu görünmez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Cennetin kapları"* buyruğundaki "âniyeh" lafzını bazıları merfu olarak (aniyetü şeklinde) bazıları da nasb ile (aniyete şeklinde) zaptetmişlerdir. Her ikisi de doğrudur. Çünkü ref ile okuyanlar mahzuf bir mübtedanın haberi olarak okumuşlardır. Yani onlar cennetin kaplarıdır. Nasb ile okuyanlar da "a'ni: kastediyorum" ya da buna benzer bir fiil takdiri ile nasbetmişlerdir. "Ahira ma aleyhi: Sonuna kadar" ise (ahir lafzı) mansubtur. Bunun bir benzeri daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

"Yeşhubu" şin ve hı ile baştaki ye fethalı olup hı harfi ise ötreli de fethalı da (yeşhabu) diye okunabilir. "eş-Şahb" de akmak demektir. Asıl anlamı ise koyun sağan bir kimsenin koyun memesini sıktığı her seferinde elinin altından akan süt anlamındadır.

(5946) "Ma'dan el-Ya'muri" ismindeki "el-Ya'muri" nisbetinde mim fethalı da okunabilir (el-ya'meri şeklinde) ötreli de okunabilir. Ya'mer (ya da ya'mur)e nisbettir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben Havzımın başında iken"* de ki "ukr" ayn harfi ötreli, kaf harfi sakindir. Bu da develerin havuza (su içmek) için vardıkları vakit durdukları yerdir. Arka tarafı anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Yemenliler için... insanları uzaklaştıracağım." Yani ben Yemenliler üzerine suyu aksın diye Yemenlilerin dışındaki diğer insanları uzaklaştıracağım. Bu ise yaptıkları güzel işleri İslam'a erken girmeleri ve Yemenlilerden olan Ensarlar dolayısı ile onlara O'nun vereceği bir mükafat olmak üzere içmekte onları öncelemesi sureti ile onlara bir ikramı olacaktır. Onlardan olmayanları kendileri içsin diye uzaklaştıracaktır. Nitekim dünyada da onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i düşmanlarına ve hoş olmayan durumlara karşı müdafaa etmişlerdi. Buradaki "yerfedda aleyhim: üzerlerine sıçraması" onların üzerine aksın anlamındadır.

Burak ile ilgili hadiste "teri akıncaya kadar zorluk çıkardı" anlamındaki ibarede de bu fiil kullanılmıştır. Dil bilginleri ve garibul hadis âlimleri bunun asıl anlamı göz yaşı(nın akması)ndan gelmektedir. Göz yaşı parça parça aktığı vakit "erfeddÂdem" denilir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadiste sözü edilen "asası" Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önceki kitaplarda "sahibul hirâve: asa sahibi" diye nitelendirilmesi esnasında kendisinden "hirave" diye bahsedilen asadır. Dil bilginleri der ki: He harfi kesreli olarak "hirave" asa demektir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nitelikleri hakkında bunun anlamı ile ilgili açıklama benim bu hadis ile ilgili olarak bana zahir görünen bu anlamdan başkası da yoktur.

Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlar olmakla birlikte onun "hirave"nin açıklaması olarak bu asayı sözkonusu etmesi uzak ya da bâtıl bir ihtimaldir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "hirave" ile nitelendirilmesinden kasıt insanların kendisi ile birlikte görecekleri ve bunun doğruluğuna önceki kitaplarda sözü edilen ve geleceği müjdelenen kişi olduğuna delil görecekleri bir niteliğini dile getirmektir. Dolayısı ile bunu ahirette sözkonusu olacak bir asa ile açıklamak doğru olamaz. "Sahibul hirave"in yorumu ile ilgili doğru açıklama muhakkik imamların yaptıkları şu açıklamadır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elinde çokça asa tutardı. Bir diğer görüşe göre ise o asa önünde olduğu halde yürür ve asa onun önüne yere saplanarak ona doğru (sütre olarak) namaz kılardı. Sahih'de meşhur olan rivayet de budur. Allah en iyi bilendir.

"Ona iki oluk akar ve onu besler." Ye harfi fethalı, ötreli de kesreli de okunabilen gayn ile "yeguttu" ve "yegitti" diye söylenebilir. Nitekim Sâbit,

el-Hattâbi, el-Herevi, et-Tahrir sahibi ve cumhur da böyle, demişlerdir. Diyarımızın nüshalarının bir çoğunda da bu şekildedir. Kadı Iyaz da bunu çoğunluktan diye böylece nakletmiştir. el-Herevi dedi ki: Bunun anlamı da şudur: Bu iki oluk onun içine ardı arkasına hızlı bir şekilde suyu akıtırlar., dediklerine göre bunun asıl anlamı bir şeyin ardı arkasına yapılmasıdır. Her zaman için hızlıca ona su akıtırlar diye de açıklanmıştır. Bazı nüshalarda ötreli ayn ve be harfi ile "yeubbu" diye de kaydedilmiştir. Bunu Kadı Iyaz el-Üzrî'nin rivayetinden de naklederek el-Harbi de bunu böylece zikrektmiştir deyip bunu az önceki anlamda yani her iki oluğun akmalarının kesintisiz olduğu anlamında açıklamıştır. Ayrıca "el-ubb" tek bir nefeste hızlıca içmek demektir, demiştir. Kadı Iyaz dedi ki: İbn Mâhan'ın rivayetinde ise peltek se ve ayn harfi ile "yesubu" diye kaydedilmiştir ki bu da hızlıca şarıl şarıl akar anlamındadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu beslerler"* ye harfi fethalı, mim harfi ötreli olarak "yemuddanihi" onun suyunu artırır ve çoğaltırlar demektir.

(5948) *"Havzımın yanından yabancı bir devenin uzaklaştırıldığı gibi bir takım kimseleri uzaklaştıracağım"* buyruğu şu demektir: Develerini sulayan bir kimse yabancı bir deve kendi develeri ile birlikte su içmek istediği vakit onu develerinin yanından uzaklaştırdığı gibi uzaklaştırırım.

(5950) Harmele'nin rivayeti ile gelen Enes hadisinde: *"Havzım Eyle ile Yemen'in San'a şehrinin arası kadar gibidir..."* Bazı nüshalarda "kaf" ile "kema: gibi" diye kaydedilmiştir, bazılarında ise "lam" ile "lima" şeklindedir.

"Ve şüphesiz ondaki ibrikler semanın yıldızlarının sayısı gibidir" ibaresindeki "keadedi: sayısı gibi" kaf ile kaydedilmiş olmakla birlikte bazı nüshalarda ise "liadedi" diye gelmiştir. Her iki şekil de sahihtir.

(5951) *"Bana arkadaşlık etmiş olanlardan bazı kimseler Havza gelecekler..."* Bu hadiste geçen "ihtelecü: koparıldılar, ayrılıp uzaklaştırıldılar" demektir.

"Usayhâbî: sahabeciklerim" lafzı rivayetlerde küçültme ismi ve iki defa tekrar edilmiş olarak kaydedilmiştir. Bazı nüshalarda ise yine tekrar edilmiş olarak ama, küçültme ismi değil de "ashabi" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu da onların ridde ehli (ondan sonra Ebu Bekir (radıyallâhu anh) döneminde irtidad edenler) oldukları şeklinde bunu yorumlayanların bu yorumlarının sahih olduğuna delildir. Bundan dolayı onlar hakkında suhkan suhkan: uzak olsunlar, uzak olsunlar buyurmuştur. Bunu ise bu ümmetin günahkarları hakkında söylemez. Aksine onlara şefaat edecek ve onların durumları O'nu meşgul edecektir. Yine denildiğine göre bunlar iki sınıftır. Bir kısmı İslam'dan değil de dosdoğru yolda yürümekten irtidad eden (dönen) günahkar kimse-

lerdir. Bunlar salih amelleri kötü amellerle değiştiren kimselerdir. Diğer kısmı ise gerçek manada küfre irtidad eden, ökçeleri üzerine gerisin geri dönen kimselerdir. Çünkü tebdil: değiştirmek her iki kesimi de kapsar.

(5954) *"Havzımın iki kenarı arası"* iki tarafı arası demektir. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠ - بَاب فِي قِتَالِ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ

10/10- CEBRAİL'İN VE MİKAİL'İN UHUD GÜNÜNDE NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) UĞRUNDA SAVAŞTIKLARI'NA DAİR BİR BAB

٥٩٥٩-٤٦/١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ قَالَ رَأَيْتُ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَنْ شِمَالِهِ يَوْمَ أُحُدٍ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابُ بَيَاضٍ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ يَعْنِي جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَام

5959-46/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr ve Ebu Usâme, Misar'den tahdis etti, o Sa'd b. İbrahim'den, o babasından, o Sa'd'den şöyle dediğini rivayet etti: Uhud gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağında ve solunda üzerlerinde iki elbise bulunan iki adam -yani Cebrail ve Mikail aleyhimesselamı- gördüm. Her ikisini de ne önce görmüştüm ne de daha sonra gördüm.[104]

٥٩٦٠-٤٧/٢ - وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا سَعْدٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ يَوْمَ أُحُدٍ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَنْ يَسَارِهِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بِيضٌ يُقَاتِلَانِ عَنْهُ كَأَشَدِّ الْقِتَالِ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ

5960-47/2- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti... Sa'd b. Ebi Vakkas dedi ki: Uhud gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağında ve solunda üzerlerinde beyaz elbise bulunan iki adam gördüm. Onun uğrunda en çetin bir şekilde savaşıyorlardı. Onları daha önce de görmemiştim, daha sonra da görmedim.[105]

---

104 Buhari, 4054, 5846; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3843

105 5959 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(5959-5960 numaralı hadisler)

(5959) "Uhud gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağında ve solunda... gördüm." Diğer rivayette (5960) "biri onun sağında diğeri onun solunda... savaşıyorlardı." Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüce Allah'ın nezdindeki üstün değeri, Onunla birlikte savaşan melekleri indirmek sureti ile O'na ikramı açıklandığı gibi meleklerin de savaştığı ve onların savaşmalarının Bedir gününe özel olmadığı da Beyân edilmektedir. Bunun Bedir'e özel olduğunu söyleyenlerin kanaatlerinin aksine doğrusu budur. Bu hadis de bu iddia sahibinin kanaatini reddetmek hususunda gayet açıktır.

Hadiste beyaz elbise giymenin fazileti, melekleri görmenin nebilere mahsus olmadığı, onları ashabın ve velilerin de görebilecekleri Beyân edildiği gibi melekleri gören Sa'd b. Ebu Vakkas için de bir menkıbe bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

١١/١١- بَاب فِي شَجَاعَةِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَام وَتَقَدُّمِهِ لِلْحَرْبِ

11/11- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAHRAMANLIĞI VE SAVAŞ İÇİN İLERİ ATILMASI HAKKINDA BİR BAB

٥٩٦١-٤٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَشْجَعَ النَّاسِ وَلَقَدْ فَزِعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَانْطَلَقَ نَاسٌ قِبَلَ الصَّوْتِ فَتَلَقَّاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَاجِعًا وَقَدْ سَبَقَهُمْ إِلَى الصَّوْتِ وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لِأَبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ فِي عُنُقِهِ السَّيْفُ وَهُوَ يَقُولُ لَمْ تُرَاعُوا لَمْ تُرَاعُوا قَالَ وَجَدْنَاهُ بَحْرًا أَوْ إِنَّهُ لَبَحْرٌ قَالَ وَكَانَ فَرَسًا يُبَطَّأُ

5961-48/1- Bize Yahya b. et-Temimî, Said b. Mansur, Ebu Rabî'' el-Atekî ve Ebu Kâmil -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya, bize Hammâd b. Zeyd, Sâbit'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların en güzeli, insanların en cömerdi, insanların en kahramanı idi. Bir gece Medine halkı korktu. Bazı kimseler sesin geldiği tarafa doğru gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla (gittikleri taraftan) gelişinde karşılaştı. Sese doğru kendilerinden önce gitmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

ve sellem) boynunda kılıç olduğu halde Ebu Talha'ya ait çıplak bir atın üzerinde idi. Onlara: *"Korkmayın, korkmayın"* diyordu. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biz bu atı bir derya bulduk. -Yahut şüphesiz o bir deryadır-"* buyurdu.

Enes dedi ki: Halbuki o, ağır yürüdüğü bilinen bir attı.[106]

٥٩٦٢-٤٩/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَزَعٌ فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ مَنْدُوبٌ فَرَكِبَهُ فَقَالَ مَا رَأَيْنَا مِنْ فَزَعٍ وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا

5962-49/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' Şu'be'den tahdis etti, o Katâde'den, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti. Medine'de bir korku olmuştu. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Ebu Talha'ya ait Mendub adında bir atı emanet olarak alıp ona bindi ve: *"Korkulacak bir şey görmedik. Biz gerçekten bunu (atı) bir derya (gibi) gördük"* buyurdu.[107]

٥٩٦٣-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ قَالَ فَرَسًا لَنَا وَلَمْ يَقُلْ لِأَبِي طَلْحَةَ وَفِي حَدِيثِ خَالِدٍ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَنَسًا

5963-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis edip (Muhammed ile birlikte), dediler ki: Bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti. İbn Cafer'in hadisinde şöyle denilmektedir: O bize ait bir atı, dedi. Ebu Talha'ya ait (bir atı) demedi. Halid'in Katâde'den diye rivayet ettiği hadisde: Enes'i... dinledim, dedi.[108]

Şerh

(5961-5962 numaralı hadisler)

(5961) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi, insanların en kahramanı idi..." Bu hadiste yüce Allah'ın

106 Buhari, 2820, 2908, 3040, 2866, 6033; Tirmizi, 1687; İbn Mace, 2772; Tuhfetu'l-Eşrâf, 289

107 Buhari, 2627, 2857, 2862, 2968, 6212; Ebu Davud, 4988; Tirmizi, 1685, 1686, Tuhfetu'l-Eşrâf, 1238

108 5962 numaralı hadisin kaynakları

nebisine ikram ve ihsan buyurduğu güzel nitelikler ve bunların kemal belirten nitelikler olduğu Beyân edilmektedir.

"Kılıç boynunda olduğu halde Ebu Talha'ya ait çıplak bir atın üzerinde idi... Ağır yürüdüğü kabul edilen bir attı." Diğer rivayette (5962) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Talha'ya ait Mendub denilen bir atı emanet aldı..." buyurulmaktadır.

"Yubetta'u: Ağırlığı ile bilinen acizliği ile ve kötü yürüyüşü ile bilinen at" demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Korkmayın"* yani korkuya kapılmayın yahut da size zarar verecek korkulacak bir şey yoktur demektir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duruma açıklık getirecek şekilde ve insanlar daha varmadan önce dönmek sureti ile bütün insanlardan önce düşmanın bulunduğu yere çıkmaktaki ileri derecedeki acelesinden kahramanlığının açıkça anlaşıldığını görüyoruz.

2. At, ağırlığı ile bilinen bir at iken çok hızlı yürüyen bir ata dönüşmesi sureti ile bereketinin ne kadar büyük olduğu ve mucizesinin Beyânı. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Biz onu bir derya gibi bulduk"* buyruğunun anlamı budur. Bu da adımları geniş ve hızlı atması anlamındadır.

3. Ölüm tehlikesi kesin olmadığı sürece düşman ile ilgili haberleri açığa çıkarmak için insanın tek başına ileri gitmesi caizdir.

4. Emanet (ariyet) almak caizdir.

5. Üzerinde kaza yapmak maksadı ile emanet (ariyet) alınmış at üzerinde gazaya çıkmak caizdir.

6. Kılıcı boyuna asmak müstehaptır.

7. Korkunun gitmesi halinde insanlara korkulacak bir şey kalmadığı müjdesini vermek müstehaptır.

Bu hadiste bu atın adı Mendub olarak kaydedilmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in atları arasında Mendub adında bir at da vardı. Muhtemelen bu at kendisine Ebu Talha'dan sonra geçmiştir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki: Aynı ismi taşıyan iki at olmaları ihtimali de vardır.

١٢/١٢- بَاب كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ مِنْ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ

12/12- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM), HAYIR HUSUSUNDA İNSANLARIN EN CÖMERDİ SERBESTÇE ESEN FAYDALI BİR RÜZGAR GİBİ İDİ

٥٩٦٤-٥٠/١- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام كَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلِخَ فَيَعْرِضُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقُرْآنَ فَإِذَا لَقِيَهُ جِبْرِيلُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنْ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ

5964-50/1- Bize Mansur b. Ebu Muzâhim tahdis etti, bize İbrahim -yani b. Sa'd- Zührî'den tahdis etti. (H.) Bana Ebu İmran Muhammed b. Cafer b. Ziyad da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize İbrahim, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayır hususunda insanların en cömerdi idi. En çok da Ramazan ayında cömert olurdu. Şüphesiz Cebrail (aleyhisselâm) her yıl Ramazan ayında ay bitinceye kadar onunla karşılaşır, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Kur'ân'ı ona arz ederdi. Cebrail Onunla karşılaştığında da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayır hususunda serbestçe esen faydalı bir rüzgardan da daha cömert olurdu.[109]

٥٩٦٥-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

5965-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Mubarek, Yunus'dan tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi Zührî'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[110]

109 Buhari, 5, 1902, 3220, 3554, 4997; Nesai, 2094; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5840

110 5964 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(5964-5965 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayır hususunda insanların en cömerdi idi... Serbestçe esen faydalı rüzgardan daha da cömert olurdu."

Hadisteki: "En çok da Ramazan ayında cömert olurdu." Buradaki "ecved: Daha cömert, en cömert" dal harfi merfu ve mansub olarak rivayet edilmiş olmakla birlikte merfu rivayet daha sahih ve daha meşhurdur.

er-Rihul Mürsele: Serbestçe esen faydalı rüzgar: den kasıt ise hızlı esişinde ve faydasının genel oluşunda rüzgar gibi olurdu demektir.

"Her yıl onunla karşılaşırdı." İbare bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz da bunu bütün rivayet ve nüshalardan böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: Bazı nüshalarda ise "sene" yerine "gece" denilmiştir. Mahfuz olan bu olmakla birlikte birincisi ile de aynı manadadır. Çünkü "bitinceye kadar" ifadesi her gece anlamına gelir.

Hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cömertliğinin ne kadar çok olduğu Beyân edilmektedir.

2. Ramazan ayında daha çok cömert olmak müstehaptır.

3. Salihlerle karşılaşmak halinde ve onlardan ayrılmanın akabinde onlarla karşılaşanın etkisi ile daha çok cömert olmak ve daha çok hayır işlemek.

4. Kur'ân'ı karşılıklı ders ve müzakere etmek müstehaptır.

١٣/١٣- بَاب كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا

13/13- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM), İNSANLAR ARASINDA AHLAKI EN GÜZEL OLANDI BABI

٥٩٦٦-١/٥١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ وَاللَّهِ مَا قَالَ لِي أُفًّا قَطُّ وَلَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَهَلَّا فَعَلْتَ كَذَا زَادَ أَبُو الرَّبِيعِ لَيْسَ مِمَّا يَصْنَعُهُ الْخَادِمُ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ وَاللَّهِ

5966-51/1- Bize Sa'd b. Mansur ve Ebu Rabî'' tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Sâbit el-Bunani'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e on yıl boyunca hiz-

met ettim. Allah'a yemin olsun ki asla bana bir üf demedi ve herhangi bir şey hakkında da, neden bunu yapmadın, bunu keşke yapsaydın da demedi.

Ebu Rabî' rivayetinde: Hizmetçinin yaptığı işlerden olmayan (bir iş için neden bunu yapmadın demedi) ibaresini ekledi ve onun: "Allah'a yemin ederim" sözünü de zikretmedi.[111]

٥٩٦٧-.../٢- وَحَدَّثَنَاه شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سَلَّامُ بْنُ مِسْكِينٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسٍ بِمِثْلِهِ

5967-.../2- Bunu bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Sellam b. Miskin tahdis etti, bize Sâbit el-Bunani Enes'den aynısını tahdis etti.[112]

٥٩٦٨-٥٢/٣- وَحَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَعِيلَ وَاللَّفْظُ لِأَحْمَدَ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَنَسًا غُلَامٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْدُمْكَ قَالَ فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ وَاللَّهِ مَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا وَلَا لِشَيْءٍ لَمْ أَصْنَعْهُ لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا

5968-52/3- Bunu bize Ahmed b. Hanbel ve Zuheyr b. Harb da birlikte İsmail'den -lafız Ahmed'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Abdulaziz, Enes'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde Ebu Talha elimden tuttu ve beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürüp şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Enes akıllı bir çocuktur. Sana hizmet etsin.

"Enes dedi ki: Yolculukta da ikamet halinde de O'na hizmet ettim. Allah'a yemin ederim ki yaptığım bir şey için bunu niçin böyle yaptın demediği gibi yapmadığım bir şey için de: Bunu neden böyle yapmadın demedi."[113]

٥٩٦٩-٥٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ حَدَّثَنِي سَعِيدٌ وَهُوَ ابْنُ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تِسْعَ سِنِينَ فَمَا أَعْلَمُهُ قَالَ لِي قَطُّ لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا وَلَا عَابَ عَلَيَّ شَيْئًا قَطُّ

111 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 306

112 Buhari, 6038; Tuhfetu'l-Eşrâf, 436

113 Buhari, 2768, 6911; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1000

5969-53/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Zekeriyya tahdis etti, bize Sa'd -ki o b. Ebu Burde'dir- Enes'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dokuz yıl hizmet ettim. Onun hiçbir zaman bana niçin şunu şunu yapmadın, dediğini de bilmiyorum, beni herhangi bir şeyden dolayı ayıpladığını da bilmiyorum.[114]

٥٩٧٠-٥٤/٥- حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ زَيْدُ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ إِسْحَقُ قَالَ أَنَسٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا لِحَاجَةٍ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا أَذْهَبُ وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجْتُ حَتَّى أَمُرَّ عَلَى صِبْيَانٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَبَضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي قَالَ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ يَا أُنَيْسُ أَذَهَبْتَ حَيْثُ أَمَرْتُكَ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ أَنَا أَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَنَسٌ وَاللَّهِ لَقَدْ خَدَمْتُهُ تِسْعَ سِنِينَ مَا عَلِمْتُهُ قَالَ لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا أَوْ لِشَيْءٍ تَرَكْتُهُ هَلَّا فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا

5970-54/5- Bana Ebu Mân er-Rekaşi Zeyd b. Yezid tahdis etti, bize Ömer b. Yunus haber verdi, bize İkrime -ki o b. Ammar'dır- tahdis edip dedi ki: İshak dedi ki: Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), İnsanlar arasında en güzel ahlaklılardan idi. Bir gün beni bir ihtiyaç için gönderdi. Ben: Allah'a yemin olsun ki gitmeyeceğim, dedim. Halbuki içimden Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana emrettiği iş için gitmek vardı. Dışarı çıktım. Nihayet pazarda oynayan çocukların yanından geçtim. Ansızın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkamdan beni ensemden yakaladığını görüverdim. Ona baktığımda o gülüyordu. *"Ey Enescik! Sana emrettiğim işe gittin mi"* buyurdu. Ben: Evet derhal gidiyorum ey Allah'ın Rasûlü!, dedim.

Enes dedi ki: Allah'a yemin ederim O'na dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım bir şey için niçin şunu şunu yaptın da demedi, yapmadığım bir şey için de şunu şunu yapsaydın olmazmıydı da demedi.[115]

٥٩٧١-٥٥/٦- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا

114 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 858
115 Ebu Davud, 4773; Tuhfetu'l-Eşrâf, 184

5971-55/6- Bize Şeyban b. Ferruh ve Ebu Rabî'' de tahdis edip, dediler ki: Bize Abdulvaris Ebu Teyyah'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların en güzel ahlaklısı idi.[116]

Şerh

(5966-5971 numaralı hadisler)

(5966) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e on yıl hizmet ettim..." Bir rivayette (5969) "Bir şey dolayısı ile beni ayıplamadı" bir rivayette (5969, 5970) "Dokuz yıl" bir rivayette (5971) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların en güzel ahlaklısı idi" denilmektedir.

Hadiste geçen (5966) "bana üf bile demedi" Kadı Iyaz ve başkaları üf lafzının on ayrı şekilde söylendiğini zikretmektedir...[117]

Bu kelime hoşlanılmayan her bir şey için kullanılır. Bu tekil, ikil, çoğul, müennes ve müzekker hakkında değişmeksizin tek bir lafız olarak kullanılan isim fiildir. Yüce Allah da: *"Onlara (anne babana) üf bile deme"* (İsra, 23) buyurmuştur.

Herevi dedi ki: Sıkıntı veren ağır bulunan her bir şey hakkında ona üf denilir. Bunun küçümsemek anlamında olduğu da söylenmiştir. Bu da az demek olan "efef"den alınmıştır. "Kattu: hiçbir zaman, hiçbir şekilde..." lafzı da bir kaç şekilde telaffuz edilir...[118]

Olumsuz maziyi te'kid için kullanılır.

Rivayetlerin bir çoğunda "on yıl" diye kaydedildiği halde burada (5969-5970) "dokuz yıl" demesinin anlamına gelince. Bu, dokuz yıl ve birkaç ay demektir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'de fazlasız ve eksiksiz olarak on yıl ikamet etmiştir. Enes'in hizmete başlaması ise ilk sene içerisinde olmuştu. Buna göre "dokuz yıl" rivayetinde küsüratı saymamıştır. Bunun yerine tam seneleri itibar almıştır. "On yıl" rivayetinde ise bu küsüratı tam yıl gibi saymıştır. Her ikisi de doğrudur.

Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahlakının kemali, güzel geçimi, hilmi ve affediciliği açıkça ifade edilmektedir.

---

116 Daha önce 1498 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi.

117 Burada "üf" lafzının Arapça nasıl söyleneceği ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Gerek görülmediğinden ayrıca tercüme edilmemiştir. (Çeviren)

118 Burada da "Kattu" lafzının telaffuz şekilleri açıklanmıştır. Gerek görülmediği için tercüme edilmedi. (Çeviren)

١٤/١٤- بَاب مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ لَا وَكَثْرَةُ عَطَائِهِ

14/14- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM), KENDİSİNDEN İSTENEN HİÇBİR ŞEYE ASLA HAYIR DEMEMİŞ OLDUĞU VE ÇOKÇA VERDİĞİ BABI

٥٩٧٢-١/٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ لَا

5972-56/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne'nin İbnul Münkedir'den tahdis ettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir şey istenmiş olup da hayır, dediği görülmemiştir.[119]

٥٩٧٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ مِثْلَهُ سَوَاءً

5973-.../2- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize el-Eşcaî tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- tahdis etti, (Eşcaî ile) ikisi Süfyan'dan, o Muhammed b. el-Münkedir'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim deyip birebir aynısını zikretti.[120]

٥٩٧٤-٣/٥٧- وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْإِسْلَامِ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ قَالَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ أَسْلِمُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءً لَا يَخْشَى الْفَاقَةَ

5974-57/3- Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymî de tahdis etti... Musa b. Enes babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den müslüman olmak için her ne istenmişse mutlaka onu vermiştir. (Enes devamla) dedi ki: Ona bir adam geldi de o adama iki dağın arasındaki koyunları

119 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 3035

120 Buhari, 6034; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3024

verdi. O adam kavmine geri dönüp: Kavmim, müslüman olun. Şüphesiz Muhammed fakirlikten korkmayan bir şekilde bağışlarda bulunuyor, dedi.[121]

٥٩٧٥-٥٨/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَأَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ أَيْ قَوْمِ أَسْلِمُوا فَوَاللهِ إِنَّ مُحَمَّدًا لَيُعْطِي عَطَاءً مَا يَخَافُ الْفَقْرَ فَقَالَ أَنَسٌ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا فَمَا يُسْلِمُ حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا

5975-58/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Enes'den rivayete göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki dağ arasında bulunan koyunları istedi. O da o koyunları ona verdi. Bu adam kavmine gidip: Kavmim, müslüman olun. Allah'a yemin ederim ki Muhammed fakirlikten korkmayan bir eda ile bağışlarda bulunup veriyor, dedi.

Enes dedi ki: Gerçek şu ki bir adam dünyayı istemekten başka bir maksadı bulunmaksızın müslüman oluyordu. Fakat müslüman olması ile birlikte İslam'ı dünyadan ve dünyanın üzerindeki her şeyden daha çok seviveriyordu.[122]

٥٩٧٦-٥٩/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ غَزَا رَسُولُ اللهِ ﷺ غَزْوَةَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَاقْتَتَلُوا بِحُنَيْنٍ فَنَصَرَ اللهُ دِينَهُ وَالْمُسْلِمِينَ وَأَعْطَى رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ مِائَةً مِنَ النَّعَمِ ثُمَّ مِائَةً ثُمَّ مِائَةً قَالَ ابْنُ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ صَفْوَانَ قَالَ وَاللهِ لَقَدْ أَعْطَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا أَعْطَانِي وَإِنَّهُ لَأَبْغَضُ النَّاسِ إِلَيَّ فَمَا بَرِحَ يُعْطِينِي حَتَّى إِنَّهُ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ

5976-59/5- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti... İbn Şihâb dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Fetih (yani) Mekke Fethi gazvesini yaptı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberindeki müslümanlarla birlikte çıkıp Huneyn'de savaştılar. Allah dinini ve müslümanları zafere kavuşturdu. O gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Saffan b. Umeyye'ye yüz koyun verdikten sonra bir yüz daha sonra bir yüz daha verdi.

121 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 1614

122 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 359

İbn Şihâb dedi ki: Bana Said b. el-Müseyyeb'in tahdis ettiğine göre Saffan: Andolsun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana o verdiklerini verdiğinde insanlar arasında en nefret ettiğim kişi idi. Ama o bana artık o insanlar arasında en sevdiğim kişi oluncaya kadar vermeye devam etti.[123]

Şerh

(5972-5976 numaralı hadisler)

(5972) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir şey istenip de hayır, demiş değildir." Bundan sonra da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müellefe-i kulüb'e ve başkalarına verdiklerine dair hadisleri zikretmektedir. Bütün bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar büyük çapta cömert olduğunu, cömertliğinin ne kadar geniş olduğunu açıklamaktadır. Bu da dünya malından kendisinden ne istenmişse vermiştir anlamındadır.

(5973) "Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize el-Eşcaî tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti." Diyarımızdaki bütün bu nüshalarda bu şekilde "Muhammed b. el-Müsennâ" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz da bunu el-Culûdî'den böylece nakletmiştir. İbn Mâhan'ın rivayetinde de Muhammed b. Hatim diye kaydedilmiştir, Ebu Mesud el-Dimeşki de, Halef el-Vasıti de böylece zikretmiştir.

(5975) "Ona iki dağın arasındaki koyunları verdi." Yani bunlar iki dağın arasını dolduracak kadar çok sayıda koyundu. Bu hadiste ve bundan sonrakinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müellefe-i kulüb'e yaptığı bağışlar sözkonusu edilmektedir. Kalpleri İslam'a ısındırılacak (müellefe-i kulüb)'e bu şekilde bağışlarda bulunabileceğinde görüş ayrılığı yoktur. Ama onlara zekattan pay olarak verilir mi bunda görüş ayrılığı vardır. Bize göre daha sahih olan onlara zekattan da beytül malden de pay verileceği şeklindedir. İkinci görüşe göre ise onlara zekattan pay verilmez, özel olarak beytül malden verilir. Bunlar kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen müslümanlar içindir. Kalpleri İslam'a ısındırılacak kafirlere gelince, onlara zekattan pay verilmez. Zekatın dışında onların dışında bir şeyler verilip verilmeyeceği hususunda da görüş ayrılığı vardır. Bize göre daha sahih olan ise onlara bir şey verilmez. Çünkü yüce Allah ilk dönemlerinden ve müslümanların azlık zamanlarından farklı olarak kalpleri ısındırılacaklara muhtaç olmayacak şekilde İslam'ı aziz kılmış bulunmaktadır.

"Enes dedi ki: Şüphesiz bir adam dünyadan başka bir şeyi istemeyerek müslüman olurdu da..." Nüshaların bir çoğunda "müslüman olur olmaz" şeklinde iken bazılarında "femayünsi: akşam olmadan..." şeklindedir. Her

123 Tirmizi, 666; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4944

ikisi de sahihtir. Birincisinin anlamı müslüman olduktan sonra ancak kısa bir zaman geçince derhal İslam'ı her şeyden çok sevmeye başlıyordu. Yani o önce kalbindeki doğru bir maksat dolayısı ile değil dünyalık için müslüman olduğunu açığa vurur. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bereketi ve İslam'ın nuru sayesinde henüz kısa bir süre geçmeden kalbi imanın hakikati ile genişleyiveriyor, iman kalbinde sağlamca yer ediyordu. O vakit de artık İslam'ı dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha çok seviyordu.

٥٩٧٧-٦٠/٦- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ وَعَنْ عَمْرٍو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرٍ أَحَدُهُمَا يَزِيدُ عَلَى الْآخَرِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قَالَ سُفْيَانُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ سُفْيَانُ وَسَمِعْتُ أَيْضًا عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ يُحَدِّثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ وَزَادَ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ لَقَدْ أَعْطَيْتُكَ هٰكَذَا وَهٰكَذَا وَهٰكَذَا وَقَالَ بِيَدَيْهِ جَمِيعًا فَقُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَجِيءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ فَقَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ بَعْدَهُ فَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى مَنْ كَانَتْ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ عِدَةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِ فَقُمْتُ فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَعْطَيْتُكَ هٰكَذَا وَهٰكَذَا وَهٰكَذَا فَحَثَى أَبُو بَكْرٍ مَرَّةً ثُمَّ قَالَ لِي عُدَّهَا فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُ مِائَةٍ فَقَالَ خُذْ مِثْلَيْهَا

5977-60/6- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, İbnul Münkedir'den tahdis ettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı dinlemiştir. (H.) Bize İshak da tahdis etti, bize Süfyan, İbnul Münkedir'den haber verdi, o Câbir'den rivayet etti. Ayrıca Amr'dan, o Muhammed b. Ali'den, o Câbir'den -biri diğerine göre daha fazla lafızlar ilavesi ile- rivayet etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Süfyan dedi ki: Muhammed b. el-Münkedir'i şöyle derken dinledim. Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim. Süfyan ise şöyle dedi: Ben ayrıca Amr b. Dinar'ı da Muhammed b. Ali'den şöyle derken dinledim: Câbir b. Abdullah'ı dinledim -biri diğerine göre başka lafızlar ziyadesi ile rivayet etti- dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bahreyn malı bize gelecek olursa sana şöyle ve şöyle ve şöyle verdim bil"* buyurdu. Bu arada her iki elini bir araya getirip avucunu gösterdi. Ama Bahreyn malı gelmeden önce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ruhu kabzedildi. Ondan sonra Ebu Bekir'e (halifeliğinde) geldi. O da bir münadiye emir verince münadi şöyle seslendi: Kime Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve-

rilmiş bir sözü yahut bir alacağı varsa gelsin, dedi. Ben de kalktım ve şunları söyledim: Şüphesiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bahreyn malı bize gelirse sana şöyle ve şöyle ve şöyle verdim bil"* buyurmuştu, dedim. Bunun üzerine Ebu Bekir de bir defa avuçladıktan sonra bana: Bunu say, dedi. Ben de onu saydım. Beşyüz olduğunu gördüm. O: Onun iki mislini al, dedi.[124]

٥٩٧٨-٦١/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ وَأَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمَّا مَاتَ النَّبِيُّ ﷺ جَاءَ أَبَا بَكْرٍ مَالٌ مِنْ قِبَلِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ دَيْنٌ أَوْ كَانَتْ لَهُ قِبَلَهُ عِدَةٌ فَلْيَأْتِنَا بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

5978-61/7- Bize Muhammed b. Hatim b. Meymun tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Amr b. Dinar, Muhammed b. Ali'den haber verdi, o Câbir b. Abdullah'dan rivayet etti. (Amr b. Dinar) dedi ki: Bana Muhammed b. el-Münkedir de Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettikten sonra Ebu Bekir'e el-Alâ b. el-Hadramî tarafından gönderilen bir miktar mal geldi. Bunun üzerine Ebu Bekir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den alacağı olan yahut O'nun tarafından kendisine verilmiş bir sözü olan bize gelsin deyip, İbn Uyeyne'nin hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti.[125]

Şerh

(5977-5978 numaralı hadisler)

(5977) "Ebu Bekr (radıyallâhu anh) bir defa avuçladı, sonra bana: Onu say, dedi..." Yani onunla birlikte onun iki katı daha al. Böylelikle hepsi binbeşyüz eder. Çünkü üç defa avuçlamış demektir. Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın onun için kendi eli ile avuçlamasının sebebi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in halifesi oluşundan dolayıdır. Onun eli Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eline geçmiş oluyordu. Onun da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in avucu ile üç avuç alacağı vardı.

Bu hadisten, verilen sözün yerine getirilmesi gereği anlaşılmaktadır.

Şafii ve cumhurun, dediğine göre verilen sözü yerine getirmek onu ifa etmek vacip değil müstehaptır. Hasan(-ı Basri ve kimi Maliki âlimleri) ise vacip olduğunu söylemişlerdir.

124 Amr en-Nakid'in hadisini Buhari, 2598; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3033'de; İshak'ın hadisini Buhari, 2296, 2683, 3137, 4383; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2640'da rivayet etmişlerdir.

125 5977 numaralı hadisin kaynakları

١٥/١٥- بَاب رَحْمَتِهِ ﷺ الصِّبْيَانَ وَالْعِيَالَ وَتَوَاضُعِهِ وَفَضْلِ ذَلِكَ

15/15- KÜÇÜK ÇOCUKLARA, ZAYIFLARA MERHAMETİ, ALÇAKGÖNÜLLÜLÜĞÜ VE BUNUN FAZİLETİ BABI

٥٩٧٩-٦٢/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمَانَ وَاللَّفْظُ لِشَيْبَانَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وُلِدَ لِي اللَّيْلَةَ غُلَامٌ فَسَمَّيْتُهُ بِاسْمِ أَبِي إِبْرَاهِيمَ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَى أُمِّ سَيْفٍ امْرَأَةِ قَيْنٍ يُقَالُ لَهُ أَبُو سَيْفٍ فَانْطَلَقَ يَأْتِيهِ وَاتَّبَعْتُهُ فَانْتَهَيْنَا إِلَى أَبِي سَيْفٍ وَهُوَ يَنْفُخُ بِكِيرِهِ قَدْ امْتَلَأَ الْبَيْتُ دُخَانًا فَأَسْرَعْتُ الْمَشْيَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا أَبَا سَيْفٍ أَمْسِكْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمْسَكَ فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّبِيِّ فَضَمَّهُ إِلَيْهِ وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ فَقَالَ أَنَسٌ لَقَدْ رَأَيْتُهُ وَهُوَ يَكِيدُ بِنَفْسِهِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَدَمَعَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَاللَّهِ يَا إِبْرَاهِيمُ إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ

5979-62/1- Bize Heddad b. Halid ve Şeyban b. Ferruh'un ikisi Süleyman'dan -lafız Şeyban'a ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Sâbit el-Muğini, Enes b. Malik'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu gece bir oğlum oldu, ona babam İbrahim'in adını verdim"* buyurdu. Sonra onu Ebu Seyf adındaki kuyumcu bir adamın karısı olan Um Seyf'e verdi. Ona gitmek üzere yola koyuldu. Ben de O'nun arkasından gittim. Nihayet Ebu Seyf'in yanına vardık. O sırada körüğünü üfürüyordu. Ev duman dolmuştu. Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünden hızlıca yürüdüm ve: Ey Ebu Seyf! Körüğü çalıştırmayı durdur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi, dedim. O da durdu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuğun getirilmesini istedi, onu bağrına bastı ve Allah'ın demesini dilediği sözleri söyledi.

Enes dedi ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde O can çekişirken gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözlerinden yaş aktı ve: *"Gözden yaş akar, kalp üzülür ama Rabbimizin razı olduğundan başka bir söz de söylemeyiz. Allah'a yemin olsun ki ey İbrahim! Biz senden dolayı üzülüyoruz"* buyurdu.[126]

126 Buhari, 1303 -muallak olarak-; Ebu Davud, 3126; Tuhfetu'l-Eşrâf, 405

Şerh

"Enes b. Malik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ..." Hadiste geçen "el-kayn" kaf harfi fethalı olarak demirci demektir.

1. Buradan, doğan çocuğa doğduğu gün isim vermenin caiz olduğu, nebilerin -Allah'ın salat ve selamları onlara- isimlerini vermenin de caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki mesele de ilgili bablarında geçmişti.

2. Âlim ve büyük zattan birilerinin evine ya da benzer bir yere gittiği taktirde arkadaşlarından bazılarını beraber götürmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

3. Büyüklere karşı uyulması gereken edep de gösterilmektedir.

"O can çekişirken" ruhunu teslim ederken, yani ruhunu teslim halinde bulunuyorken.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözlerinden yaş aktı..." buyruklarından da şu anlaşılmaktadır:

Hasta için ağlamak ve üzülmek caizdir. Bu kadere rızaya aykırı değildir. Aksine bu Allah'ın kullarının kalbine yerleştirdiği rahmettir. Yerilen ise ağıt yakmak, yüksek sesle feryad edip bağırmak ve buna benzer bâtıl sözler söylemektir. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ve biz Rabbimizin razı olduğundan başkasını söylemeyiz"* buyurmuştur.

٥٩٨٠-٦٣/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ بِالْعِيَالِ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ كَانَ إِبْرَاهِيمُ مُسْتَرْضِعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَإِنَّهُ لَيُدَّخَنُ وَكَانَ ظِئْرُهُ قَيْنًا فَيَأْخُذُهُ فَيُقَبِّلُهُ ثُمَّ يَرْجِعُ قَالَ عَمْرٌو فَلَمَّا تُوُفِّيَ إِبْرَاهِيمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي وَإِنَّهُ مَاتَ فِي الثَّدْيِ وَإِنَّ لَهُ لَظِئْرَيْنِ تُكَمِّلَانِ رَضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ

5980-63/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Uleyye'dir- Eyyub'dan tahdis etti, o Amr b. Said'den, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Zayıflara (aile halkına) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha merhametli kimseyi görmedim (Enes) dedi ki: İbrahim onun için Medine'nin avali kısımlarında süt anneye verilmişti. O'da onunla birlikte

biz de giderdik ve ev dumanla olduğu halde eve girerdi. Onun süt babası demirci idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbrahim'i alır, onu öper sonra geri dönerdi.

Amr dedi ki: İbrahim vefat edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz İbrahim benim oğlumdur ve o memeden süt emerken öldü. Cennette onun süt emmesini tamamlayacak iki süt annesi vardır"* buyurdu.[127]

٥٩٨١-٦٤/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا أَتُقَبِّلُونَ صِبْيَانَكُمْ فَقَالُوا نَعَمْ فَقَالُوا لَكِنَّا وَاللَّهِ مَا نُقَبِّلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّهُ نَزَعَ مِنْكُمُ الرَّحْمَةَ وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ

5981-64/3 -Bize Ebu Bekr b .Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki :Bize Ebu Usâme ve İbn Numeyr Hişâm'dan tahdis etti .O ,babasından ,o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti :Bedevilerden bazı kimseler Allah Rasûlü'nün huzuruna geldiler .Siz ,çocuklarınızı öpüyor musunuz ,dediler.)Ashab .(Evet ,dediler .Bedeviler :Ama biz ,Allah'a yemin ederiz ki) çocuklarımızı (öpmeyiz ,deyince Rasulullah) sallallâhu aleyhi ve sellem :(*"Allah sizden merhameti çekip almışsa ben ne yapabilirim"* buyurdu.

İbn Numeyr ise (rivayetinde): "Senin kalbinden merhameti", demiştir.

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha çok zayıflara (aile halkına) merhametli kimse görmedim..." Burada sözü geçen avani, Medine yakınlarındaki köylere denilir. "Zayıflara daha çok merhametli" ibaresi nüsha ve rivayetlerde meşhur olan ve görülen ifade bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazı rivayetlerde ise (bil iyal: zayıflara yerine) "bil ibad: kullara" şeklindedir.

Bu ifadeler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in güzel ahlakı güçsüzlere (aile halkına) merhameti dile getirildiği gibi çocuğu süt anneye vermenin caiz olduğu, zayıflara (aile halkına) ve çocuklara merhametin, çocukları öpmenin fazileti de anlaşılmaktadır.

"O memede iken (süt emerken) öldü..." Yani o süt emme yaşında iken yahut da anne memesinden gelen süt ile gıdalanıp beslenmekte iken öldü.

Zı'r: Süt anne lafzında zı harfi hemzelidir. Başkasının çocuğunu emzirene denilir. Bu çocuğa süt veren annenin kocasına da aynı şekilde "zı'r" denilir. Buna göre bu lafız hem erkek hem dişi hakkında kullanılır.

127 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 1108

*"Cennetteki iki süt annenin süt emmesini tamamlaması"*na gelince, yani süt emme süresini iki yıla tamamlayacaklardır. Çünkü o on altı yahut on yedi aylıkken vefat etmişti. İki senenin geri kalan süresini onlar emzireceklerdir demektir. Çünkü bu süre (iki tam yıl), Kur'ân nassı ile tam olarak süt emme süresidir.

et-Tahrir sahibi dedi ki: İbrahim'in süt emme süresinin bu şekilde tamamlanması vefatının akabinde olmuştur. Böylelikle hemen ölümü ile birlikte cennete girmiş olup orada kendisine ve babasına (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikram olmak üzere süt emme süresini tamamlamıştır. Kadı Iyaz dedi ki: Burada sözü geçen (İbrahim'in süt babası) Ebu Seyf'in adı el-Bera'dır. Karısı Um Seyf'in adı ise el-Münzir kızı Havle el-Ensariye'dir. Onun künyesi Um Seyf ve Um Burde'dir.

٥٩٨٢-٦٥/٤- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ أَبْصَرَ النَّبِيَّ ﷺ يُقَبِّلُ الْحَسَنَ فَقَالَ إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنْ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ وَاحِدًا مِنْهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ

5982-65/4- Bana Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer de birlikte Süfyan'dan tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Akra b. Hâbis, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i Hasan'ı öperken gördü de: "Benim on oğlum var, onlardan birisini öpmüş değilim, dedi." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Gerçek şu ki merhamet etmeyene merhamet olunmaz"* buyurdu.[128]

٥٩٨٣-.../٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

5983-.../5- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi. Bana Ebu Seleme, Ebu Hureyre'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[129]

٥٩٨٤-٦٦/٦- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا

128 Ebu Davud, 5218; Tirmizi, 1911; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15146

129 Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 15286

أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ وَأَبِي ظَبْيَانَ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ لَا يَرْحَمْ النَّاسَ لَا يَرْحَمْهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

5984-66/6- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim, ikisi Cerir'den tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahmi ve Ali b. Haşrem tahdis edip dedi ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti, bize Muaviye tahdis etti. (H.) Bize Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Havs -yani b. Giyas- tahdis etti, hepsi A'meş'den, o Zeyd b. Vehb ve Ebu Zabyan'dan, o Cerir b. Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İnsanlara merhamet etmeyene aziz ve Celil Allah da merhamet etmez"* buyurdu.[130]

٥٩٨٥-.../٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ

5985-.../7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' ve Abdullah b. Numeyr, İsmail'den tahdis etti, o Kays'dan, o Cerir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Ebu Ömer ve Ahmed b. Abde tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti, o Nafi b. Cübeyr'den, o Cerir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den A'meş'in hadisini aynen rivayet etti.[131]

Şerh

(5982-5985 numaralı hadisler)

(5982) *"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"* bir rivayette de (5984) *"İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez"* buyurulmaktadır. İlim adamları der ki: Bu genel bir hüküm olup, çocuklara da başkalarına da merhameti kapsar.

(5984) "Ebu Zabyan" isminde zı harfi fethalı da kesreli de (Ebu Zıbyan diye) söylenir.

130 Buhari, 6013, 7376; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3211

131 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Tirmizi, 1922; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3228'de; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Ebu Ömer'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 3234

١٦/١٦- بَاب كَثْرَةِ حَيَائِهِ ﷺ

16/16- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN ÇOKÇA HAYÂLI OLDUĞU BABI

٥٩٨٦-١/٦٧- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي عُتْبَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي عُتْبَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ

5986-67/1- Bana Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be Katâde'den tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Ebu Utbe'yi, Ebu Said el-Hudrî'den tahdis ederken dinlemiştir. (H.) Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ahmed b. Sinan da tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den tahdis etti, o Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Utbe'yi şöyle derken dinledim: Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), perdesi arkasındaki bakireden daha hayalı idi. O bir şeyden hoşlanmadı mı biz onu yüzünden anlardık.[132]

٥٩٨٧-٢/٦٨- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو حِينَ قَدِمَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْكُوفَةِ فَذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَمْ يَكُنْ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا قَالَ عُثْمَانُ حِينَ قَدِمَ مَعَ مُعَاوِيَةَ إِلَى الْكُوفَةِ

5987-68/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Osman b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Cerir A'meş'den tahdis etti, o Şakik'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Muaviye'nin Kufe'ye geldiği sırada biz de Abdullah b. Amr'ın huzuruna girdik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i zikrederek dedi ki: O ne çirkin konuşur ne de çirkin konuşmaya gayret ederdi. Yine şunları söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ahlakı en güzel olanlarınız en hayırlılarınızdandır"* buyurdu.

132 Buhari, 3562, 3563, 6102, 6119; İbn Mace, 4180; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4107

Osman: Muaviye ile birlikte Kufe'ye geldiği zaman, demiştir.[133]

٥٩٨٨-.../٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ يَعْنِي الْأَحْمَرَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

5988-.../3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Veki' tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Ebu Halid -yani el-Ahmer- tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[134]

Şerh

(5986-5988 numaralı hadisler)

(5986) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), örtüleri arkasındaki bakire kızdan daha hayalı idi..." Azra: bakire demektir. Çünkü "uzre" denilen bekaret derisi yerinde durmaktadır. Hidr: örtü ise evin yan tarafında bakire için çekilen perdeye denilir.

"Hoşlanmadığını yüzünden anlardık" ibaresinin anlamı da şudur: Haya ettiğinden ötürü o şeyi söylemezdi. Bunun yerine yüzü değişirdi. Biz de O'nun bu işten hoşlanmadığını anlardık.

Hadiste hayanın fazileti dile getirilmektedir. Haya, iman şubelerinden birisidir ve her şeyi ile hayırdır. Hayırdan başka bir şey de getirmez. Bütün bu hususlar daha önce İman Kitabı'nda geçtiği gibi bunları etraflı bir şekilde de açıklamış bulunuyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi güçsüzlüğe ve takatsizliğe gitmediği sürece teşvik edilmiş bir husustur.

(5986) "O ne çirkin konuşur ne de çirkin konuşmaya gayret ederdi." Kadı Iyaz dedi ki: "Fahş"in asıl anlamı fazlalık ve sınırın dışına çıkmak demektir. Taberi: Fahiş; dili müstehcen, konuşması müstehcen kişi demektir. İbn Arafe dedi ki: "Araplara göre favahiş çirkin şeyler demektir. Herevi dedi ki: Fahiş; çirkinlik sahibi, müstehcen kişi demektir. Mütefahhiş ise kendisini çirkinliğe zorlayan kişi ve durumunun kötülüğünden ötürü bunu kasten yapan kişi demektir. Bazı hallerde hayasızlık yapan kimseye de mütefahhiş denilebilir.

"Muhakkak ahlakı en güzel olanlarınız en hayırlılarınızdandır" buyruğunda, güzel ahlak teşvik edilmekte ve güzel ahlak sahibinin fazileti Beyân edilmektedir. Güzel ahlak ise yüce Allah'ın nebilerinin ve gerçek dostlarının niteliğidir. Hasan-ı Basri dedi ki: Güzel ahlakın gerçek mahiyeti karşılıksız iyi-

133 Buhari, 3559, 3759, 6029, 6035; Tirmizi, 1975; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8933

134 5987 numaralı hadisin kaynakları

lik yapmak, başkalarını rahatsız etmekten uzak durmak ve güler yüzlü olmak demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Güzel ahlak, insanlarla güzel ve güleç bir yüzle oturup kalkmak, onlara sevgi göstermek, onlara şefkat ve merhamet edip onlara katlanmak, kusurlarını bağışlamak (hilm), hoşlanılmayan hallerde onlara sabır ile katlanmak, büyüklenmeyi terk etmek, onlara haksızlık yapmaya kalkışmamak, kabalıktan, öfkelenmekten ve sorgulamaktan uzak durmaktır. (Kadı Iyaz, dedi ki): Taberi güzel ahlakın tabii bir güdü mü olduğu yoksa sonradan kazanılan bir şey mi olduğu hususunda selefin görüş ayrılığının olduğunu nakletmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Doğrusu onun bir kısmının tabii olarak insanda bulunduğu, bir kısmının da güzel ahlak edinmek gayreti ile ve başkalarına uymak sureti ile elde edildiğidir. Allah en iyi bilendir.

١٧/١٧- بَاب تَبَسُّمِهِ ﷺ وَحُسْنِ عِشْرَتِهِ

17/17- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN GÜLÜMSEMESİ VE GÜZEL GEÇİMİ BABI

٥٩٨٩-٦٩/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ قُلْتُ لِجَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَكُنْتَ تُجَالِسُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ كَثِيرًا كَانَ لَا يَقُومُ مِنْ مُصَلَّاهُ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتْ قَامَ وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ فَيَأْخُذُونَ فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ فَيَضْحَكُونَ وَيَتَبَسَّمُ ﷺ

5989-69/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Simâk b. Harb'den şöyle dediğini haber verdi: Câbir b. Semura'ya: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile aynı mecliste oturup kalkar mıydın, dedim. O, evet, pekçok, dedi. Kendisi sabah namazını kıldığı yerden güneş doğuncaya kadar kalkmazdı. Güneş doğdu mu kalkardı. Ashab ise cahiliyeye dair hususlar hakkında konuşmaya dalar ve gülerlerdi. O ise gülümserdi.[135]

Şerh

"Sabah namazını kıldığı yerinden güneş doğuncaya kadar kalkmazdı... O gülümserdi." Hadiste sabah namazından sonra zikrin ve namazın kılındığı yerde -mazeret bulunmadığı sürece- kalmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu, selefin ve ilim ehlinin yaptıkları bir sünnetti. Onlar bu vakitte güneş doğuncaya kadar sadece zikir ve dua ile uğraşırlardı.

135 1523 numaralı hadisin kaynakları

Yine bu hadisten, cahiliye dönemi insanları ile onlardan başka diğer ümmetlerin haberleri hakkında konuşmanın da caiz olduğu, gülmenin de caiz olduğu ama daha faziletli olanın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in genel olarak yaptığı gibi gülümsemekle yetinmek olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. İlim adamları der ki: Çokça gülmek mekruhtur. Belli bir mertebe sahibi ile ilim ehlinin bunu yapması ise daha çirkindir. Allah en iyi bilendir.

١٨/١٨- بَاب رَحْمَةِ النَّبِيِّ ﷺ لِلنِّسَاءِ وَأَمْرِ السَّوَّاقِ مَطَايَاهُنَّ بِالرِّفْقِ بِهِنَّ

18/18- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KADINLARA MERHAMETİ VE KADINLARIN BİNEKLERİNİ SÜREN KİMSELERE ONLARA RIFK İLE MUAMELE ETMELERİNİ EMRETMESİ BABI

٥٩٩٠-١/٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَغُلَامٌ أَسْوَدُ يُقَالُ لَهُ أَنْجَشَةُ يَحْدُو فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا أَنْجَشَةُ رُوَيْدَكَ سَوْقًا بِالْقَوَارِيرِ

5990-70/1- Bize Ebu Rabî' el-Atekî, Hâmid b. Ömer, Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil birlikte Hammâd b. Zeyd'den tahdis etti. Ebu Rabî' dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seferlerinden birisinde iken Enceşe denilen siyahi bir köle de ezgi okuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Enceşe! Yavaş sür ve şişelere dikkat et"* buyurdu.[136]

٥٩٩١-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَأَبُو كَامِلٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ بِنَحْوِهِ

5991-.../2- Bize Ebu Rabî' el-Atekî, Hâmid b. Ömer ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Sâbit'den tahdis etti, o Enes'den buna yakın olarak rivayet etti.[137]

٥٩٩٢-٣/٧١- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى عَلَى أَزْوَاجِهِ وَسَوَّاقٌ يَسُوقُ بِهِنَّ يُقَالُ لَهُ أَنْجَشَةُ فَقَالَ وَيْحَكَ يَا أَنْجَشَةُ

136 Buhari, 6149, 6161, 6202, 6209; Tuhfetu'l-Eşrâf, 300, 949
137 5990 numaralı hadisin kaynakları

رُوَيْدًا سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ قَالَ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ تَكَلَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِكَلِمَةٍ لَوْ تَكَلَّمَ بِهَا بَعْضُكُمْ لَعِبْتُمُوهَا عَلَيْهِ

5992-71/3- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da ikisi İbn Uleyye'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, bize Eyyub Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevcelerinin yanına geldiğinde Enceşe denilen bir sürücü de onların bineklerini sürüyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Vay sana Enceşe! Yavaş sür ve şişelere dikkat et"* buyurdu.

(Eyyub) dedi ki: Ebu Kilâbe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir söz söyledi ki sizden biriniz o sözü söylemiş olsaydı bundan dolayı ona sitem ederdiniz.[138]

٥٩٩٣-٤/٧٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ مَعَ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُنَّ يَسُوقُ بِهِنَّ سَوَّاقٌ فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ أَيْ أَنْجَشَةُ رُوَيْدًا سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ

5993-72/4- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Yezid b. Zürey', Süleyman et-Teymî'den haber verdi, o Enes b. Malik'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Malik de tahdis etti, bize Yezid tahdis etti, bize et-Teymî, Enes b. Malik'den şöyle dediğini tahdis etti. Um Süleym, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri ile birlikte idi. Onların bineklerini de bir sürücü sürüyordu. Allah'ın Nebi'si: *"Ey Enceşe! Yavaş sür ve şişelere dikkat et"* buyurdu.[139]

٥٩٩٤-٥/٧٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ رُوَيْدًا يَا أَنْجَشَةُ لَا تَكْسِرْ الْقَوَارِيرَ يَعْنِي ضَعَفَةَ النِّسَاءِ

5994-73/5- Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in güzel sesli bir ezgi okuyucusu vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Yavaş ol ey Enceşe! Şişeleri kırmayasın"* buyurdu. Bununla zayıf kadınları kastediyordu.[140]

---

138 5990 numaralı hadisin kaynakları

139 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 883

140 Buhari, 6211; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1397

٥٩٩٥-.../٦- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ

5995-.../6- Bunu bize İbn Beşşâr da tahdis etti... O Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti ve: Güzel sesli bir ezgi okuyucusu ibaresini zikretmedi.[141]

Şerh

(5990-5995 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Enceşe! Yavaş sür ve şişelere dikkat et"* bir diğer rivayette (5992) *"Vay sana Enceşe..!"* bir diğer rivayette (5994) *"Ey Enceşe! şişeleri kırmayasın"* buyurdu. Bununla güçsüz kadınları kastediyordu.

Enceşe ismi fethalı hemze sakin nun cim ve şin iledir. "Ruveydeke: Yavaş ol" lafzı ise hafs edilmiş bir mastar ile sıfat olmak üzere nasbedilmiştir. Bu da onlara rıfk ile ve yumuşaklıkla muamele etmesini emretmek anlamındadır.

"Sevkake: Sür" de cer harfinin düşürülmesi ile nasbedilmiştir. Yani sürmende şişelere rıfk eyle demektir.

İlim adamları der ki: Kadınlara: "kavârîr" adını vermesi çabuk kırıldığı ve fazla dayanıklı olmadığı için camdan yapılmış bir şişeye benzeterek onların da azimetlerinin zayıflığından dolayıdır. Diğer taraftan ilim adamları onlara "kavârir: şişeler" denilmesindeki maksadın ne olduğu hususunda Kadı Iyaz'ın ve başkalarının zikrettiği iki farklı görüşü vardır. Kadı Iyaz'a da ve başkalarına göre de bu iki görüşün daha sahih olanı aynı zamanda Herevi'nin, et-Tahrir sahibinin ve başkalarının da kesin olarak da doğru bulduğu görüşün de anlamı şudur: Enceşe güzel sesli birisi idi. Onları taşıyan develere de ezgi söylüyor ve kariz ve recez türünden bazı şiirler ile kısmen kadınlardan söz eden beyitler de okuyordu. Bundan dolayı kadınların fitneye düşmelerinden ve onun ezgisinin etkisinin kalplerinde yer etmesinden emin olmadığı için bu işten vazgeçmesini emir buyurdu. Arapların meşhur mesellerinden (atasözlerinden) birisi de: Şarkı zinanın basamağıdır (merdivenidir) sözleridir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in maksadına ve lafzın gereğine daha uygun görünüyor. Nitekim Müslim'de yer alan hadiste zikredilen Ebu Kilâbe'nin sözleri de buna delildir.

İkinci görüşe göre bu sözünden maksat yumuşak sürmektir. Çünkü develer ezgiyi işittikleri vakit hoşlarına gider ve hızlı yürürler. Bu hızlı yürüyüşleri

141 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1369

ise biniciyi rahatsız eder ve yorar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ona bunu yasakladı. Çünkü bu şekilde hızlı hareket halinde kadınlar güçlerini kaybedebilir ve zarar görmelerinden ve düşmelerinden korkulur.

(5992) "Vay hak: Vay sana" ibaresi Müslim'de bu şekilde kaydedilmiş olmakla birlikte başka kaynaklarda "vayleke: vay sana" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Sibeveyh dedi ki: "Veyl" kelimesi helake düşen bir kimse hakkında söylenir. "Veyh" kelimesi ise helake düşmeye yaklaşmış olan kimseyi vazgeçirmek için söylenir.

Ferrâ dedi ki: Veyl, veyh ve veys aynı anlamdadır.

Bir diğer görüşe göre "veyh" hak etmediği bir helakin içine düşen kimse için söylenen bir sözdür. Yani bu bizim kendi anlayışımıza göre bu durumda olan kimse için söylenir ve böylelikle onun için mersiye yakılmış ve ona merhamet dilenmiş olur. Veyl ise bunun tam aksinedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazı dil bilginlerinin, dediklerine göre bu lafızlar ile bunlardan anlaşılan (bed) dua anlamının gerçek manası kastedilmez. Bunlarla ancak övgü ve şaşkınlık anlatılmak istenir.

Bu hadislerden -ha harfi ötreli ve sonu medli olmak üzere- fuda (develere ezgi okumak) nın caiz olduğu, kadınlarla birlikte yolculuğa çıkmanın ve mecazi ifadeler kullanmanın caiz olduğu anlaşıldığı gibi, kadınların erkeklerden ve onların -vaaz ve benzeri konuşmalar dışında- sözlerini işitmekten uzak durmaları da anlaşılmaktadır.

١٩/١٩- بَاب قُرْبِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَام مِنْ النَّاسِ وَتَبَرُّكِهِمْ بِهِ

19/19- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN İNSANLARA YAKIN OLUŞU VE ONLARIN ONUN BEREKETİNDEN YARARLANMAK İSTEMELERİ BABI

٥٩٩٦-٧٤/١- حَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي النَّضْرِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ يَعْنِي هَاشِمَ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآنِيَتِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ فَمَا يُؤْتَى بِإِنَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فِيهَا فَرُبَّمَا جَاءُوهُ فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا

5996-74/1- Bize Mücahid b. Musa, Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu Nadr ve Harun b. Abdullah birlikte Ebu Nadr'dan tahdis etti. Ebu Bekir dedi ki:

Bize Ebu Nadr -yani Haşim b. el-Kâsım- tahdis etti, bize Süleyman b. Muğire Sâbit'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), sabah namazını kıldığı zaman Medine'nin hizmetçileri içlerinde su bulunan kapları ile gelirlerdi. Ne kadar kap getirilirse mutlaka elini de içine daldırırdı. Bazen de ona soğuk sabah günlerinde gelirler O da elini o kaplara daldırırdı.[142]

٥٩٩٧-٢/٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالْحَلَّاقُ يَحْلِقُهُ وَأَطَافَ بِهِ أَصْحَابُهُ فَمَا يُرِيدُونَ أَنْ تَقَعَ شَعْرَةٌ إِلَّا فِي يَدِ رَجُلٍ

5997-75/2- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i berber traş etmekte iken ashabının O'nun etrafını sardıklarını gördüm. Onlar (aralarından) bir adamın elinden başka bir yere bir saç telinin dahi düşmesini istemiyorlardı.[143]

٥٩٩٨-٣/٧٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ امْرَأَةً كَانَ فِي عَقْلِهَا شَيْءٌ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً فَقَالَ يَا أُمَّ فُلَانٍ انْظُرِي أَيَّ السِّكَكِ شِئْتِ حَتَّى أَقْضِيَ لَكِ حَاجَتَكِ فَخَلَا مَعَهَا فِي بَعْضِ الطُّرُقِ حَتَّى فَرَغَتْ مِنْ حَاجَتِهَا

5998-76/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Enes'den rivayete göre bir kadının akli bir rahatsızlığı vardı. Bir gün: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim senin tarafından görülmesini istediğim bir ihtiyacım var, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Um Fulan! Bak hangi sokakta istiyorsan (geleyim) ve senin ihtiyacını göreyim"* buyurdu. Yollardan birisinde o kadın ihtiyacını görünceye kadar o kadınla başbaşa kaldı.[144]

Şerh

(5996-5998 numaralı hadisler)

(5996) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), sabah namazını kıldığı zaman Medine hizmetçileri içinde su bulunan kapları ile gelirlerdi..." Diğer rivayette (5997) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i berber O'nu traş ederken... gördüm." Diğer hadiste (5998) "Bir kadının akli bir rahatsızlığı vardı..."

142 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 419
143 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 420
144 Ebu Davud, 4819; Tuhfetu'l-Eşrâf, 326

Bu hadis-i şeriflerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in insanların arasına çıkması, hak ehli haklarına kavuşsun, onların doğru yolu bulmak isteyenleri doğru yola girsin, fiil ve hareketlerine tanık olup ona uysunlar diye insanlara ne kadar yakın durduğu Beyân edilmektedir. İşte yöneticilerin de böyle olması gerekir.

Bu hadis-i şeriflerde:

1. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müslümanların maslahatı için kendisinin meşakkat çekmeye sabredip katlandığı, kendisinden bir ihtiyacının görülmesini isteyen yahut da elinin değmesi ve -zikrettikleri gibi- suya sokması sureti ile bereketinden istifade etmek isteyenlerin istediklerini kabul ettiği görülmektedir.

2. Buradan da salihlerin izleri ile teberrük edilebileceği anlaşıldığı gibi ashab-ı kiramın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in izleri ve etkileri ile teberrük etmeleri, aynı zamanda pek kerim olan o elini kaplara sokmasının bereketinden yararlanmak, O'nun pek değerli saçını teberrüken almak ve elini çabuk tutan bir kimsenin eline düşmesi dışında saçının bir telinin dahi yere düşmesine fırsat vermeyecek kadar O'na ikramda bulunmaları da Beyân edilmektedir.

3. Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o zayıf kadın ile birlikte (sokakta) durmak sureti ile ne kadar mütevazı olduğu da açıklanmaktadır.

"Yollardan birisinde onunla başbaşa kaldı." Yani gidip gelinen bir yolda ihtiyacını görmesi için onunla birlikte durdu ve tenhada ona fetva verdi. Buradaki başbaşa kalış yabancı bir kadınla halvette kalmak değildir. Çünkü böyle bir yer insanların gidip geldikleri bir yerdir. Onlar O'nu da o kadını da görüyorlardı. Ama kadının konuşmasını duymuyorlardı. Çünkü kadının sormak istediği mesele açıklanmak istenmeyen bir mesele idi. Allah en iyi bilendir.

٢٠/٢٠- بَاب مُبَاعَدَتِهِ ﷺ لِلْآثَامِ وَاخْتِيَارِهِ مِنْ الْمُبَاحِ أَسْهَلَهُ وَانْتِقَامِهِ لِلَّهِ عِنْدَ انْتِهَاكِ حُرُمَاتِهِ

20/20- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN GÜNAHLARDAN UZAK DURMASI, MÜBAH OLANDAN KOLAY OLANINI TERCİH ETMESİ, ALLAH'IN HARAM KILDIKLARININ ÇİĞNENMESİ HALİNDE DE ALLAH İÇİN ÖÇ ALMASI BABI

٥٩٩٩-١/٧٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

5999-77/1- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine okunan rivayetler arasından tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum. O, Urve b. ez-Zubeyr'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki işten birisini seçmekte serbest bırakılırsa günah olmadığı sürece mutlaka kolay olanlarını alırdı. Eğer günah ise insanlar arasında ondan en uzak kişi O olurdu. Aziz ve celil Allah'ın haram kıldığı bir hususun çiğnenmesi hali müstesna. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi adına öç almamıştır.[145]

٦...-.../٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُحَمَّدٍ فِي رِوَايَةِ فُضَيْلٍ ابْنُ شِهَابٍ وَفِي رِوَايَةِ جَرِيرٍ مُحَمَّدٌ الزُّهْرِيُّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ

6000-.../2- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim de birlikte Cerir'den tahdis etti. (H.) Bize Ahmed b. Abde de tahdis etti, bize Fudayl b. İyaz tahdis etti, (Cerir ile ikisi) Mansur'dan o Muhammed'den rivayet etti. Fudayl'ın rivayetinde: "İbn Şihâb'dan" Cerir'in rivayetinde de "Muhammed ez-Zührî Urve'den o Aişe'den" denilmektedir.[146]

٦٠٠١-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ

6001-.../3- Bunu bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan bu isnad ile Malik'in hadisine yakın olarak haber verdi.[147]

٦٠٠٢-٧٨/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ أَحَدُهُمَا أَيْسَرُ مِنَ الْآخَرِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ

145 Buhari, 3560, 6126; Ebu Davud, 4785; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16595

146 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16679

147 Buhari, 6853; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6709

6002-78/4- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), biri diğerinden daha kolay iki işten birisini seçmekte muhayyer bırakıldı mı mutlaka günah olmadığı sürece daha kolay olanını seçerdi. Eğer günah olursa insanlar arasında ondan en uzak O olurdu.[148]

٦٠٠٣-.../٥- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ أَيْسَرَهُمَا وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ

6003-.../5- Bunu bize Ebu Kureyb ve İbn Numeyr de birlikte Abdullah b. Numeyr'den tahdis etti, o Hişam'dan bu isnad ile "daha kolay olanını... (seçerdi)" ibaresine kadar zikredip bundan sonrasını zikretmediler.[149]

٦٠٠٤-٧٩/٦- حَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ وَلَا امْرَأَةً وَلَا خَادِمًا إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

6004-79/6- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eli ile hiçbir şeyi ne bir kadını ne bir hizmetçiyi dövmedi. Allah yolunda cihad etmesi hali müstesna. Ona herhangi bir şekilde kötülük yapılmış ise hiçbir zaman bunu yapandan intikam almadı. Allah'ın haramlarından bir şeyin çiğnenmesi hali müstesna. O vakit de aziz ve celil Allah için intikam alırdı.[150]

٦٠٠٥-.../٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ

6005-.../7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Abde ve Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile biri diğerine ziyade eyleyerek rivayet etti.[151]

148 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16847
149 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16994
150 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16848
151 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr'in hadisini İbn Mace, 1984; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17262'de; Ebu Kureyb'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17051, 17618

Şerh

(5999-6005 numaralı hadisler)

(5999) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki iş arasında muhayyer bırakılacak olursa günah olmadığı sürece onların en kolay olanlarını alırdı..." bu hadisten anlaşıldığına göre haram ya da mekruh olmadığı sürece daha kolay ve daha yumuşak olanı alıp yapmanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüce Allah tarafından serbest bırakılması ihtimali vardır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hakkında iki cezanın bulunduğu bir hususta seçimde bulunmakta yahud da kendisi ile kafirler arasında savaşmaktan ve cizye almaktan birisini seçmekte ya da ümmeti hakkında ibadette olabildiğince çaba ve gayret harcamak ile yeteri kadarından ibaret olanını yapmaktan birisini seçmek hususunda serbest bırakılırdı. Kendisi de bütün bu hususlarda daha kolay olanı seçerdi.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Aişe (radıyallâhu anhâ) validemizin: "Günah olmadığı sürece" sözü kafirlerin ve münafıkların onu seçmekte serbest bırakması halinde düşünülebilir. Eğer serbest bırakan şanı yüce Allah yahut müslümanlar ise buradaki istisna munkatı olur.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın haram kıldığı bir hususun çiğnenmesi hali dışında nefsi için intikam almadı." Bir diğer rivayette (6004) "Ona bir kötülük yapılıp da o kötülüğü yapandan intikam almış değildir..." Burada "nile minhu: O'na kötülük yapılması" O'na sözlü ya da fiili bir eziyette bulunulması demektir. Yüce Allah'ın haram kıldığı bir şeyin çiğnenmesi ise O'nun haram kıldığı bir işin işlenmesi demektir.

"Allah'ın haram kıldığı bir hususun çiğnenmesi hali müstesna." Bu munkatı bir istisna olup anlamı şudur: Ama Allah'ın haram kıldığı bir husus çiğnenecek olursa yüce Allah için bu işi yapandan intikam alır demektir.

Bu hadiste affetmek, hataları bağışlamak (hilm), eziyetlere tahammül etmek, haram olan bir işi ya da benzeri bir fiili işleyen kimseden yüce Allah'ın dini için intikam alıp o dine yardım etmek teşvik edildiği gibi ayrıca imamların (liderlerin, yöneticilerin) hakimlerin ve diğer evliya-i umurun (yönetim kÂdemelerinde bulunan kimselerin) bu güzel ahlak ile ahlaklanmalarının, kendileri adına intikam almayarak yüce Allah'ın hakkını da ihmal etmemelerinin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları hakimin kendisi lehine de kendisi lehine şahitlik yapmasının caiz olmadığı kimseler lehine de hüküm veremeyeceği hususu üzerinde icma etmişlerdir.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eli ile hiçbir şeyi ne bir kadını ne bir hizmetçiyi vurdu..." Hadiste zevceye, hizmetciye ve bineğe vurmanın te'dib için mübah olsa bile terkedilmesinin daha faziletli olduğu anlaşılmaktadır.

٢١/٢١- بَاب طِيبِ رَائِحَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَلِينِ مَسِّهِ وَالتَّبَرُّكِ بِمَسْحِهِ

21/21- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KOKUSUNUN HOŞ, DOKUNMASININ YUMUŞAK OLDUĞU VE ONA EL SÜRMEK/ ONUN EL SÜRMESİ İLE TEBERRÜK BABI

٦٠٠٦-١/٨٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادِ بْنِ طَلْحَةَ الْقَنَّادُ حَدَّثَنَا أَسْبَاطٌ وَهُوَ ابْنُ نَصْرٍ الْهَمْدَانِيُّ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الْأُولَى ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَهْلِهِ وَخَرَجْتُ مَعَهُ فَاسْتَقْبَلَهُ وِلْدَانٌ فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدَّيْ أَحَدِهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا قَالَ وَأَمَّا أَنَا فَمَسَحَ خَدِّي قَالَ فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْدًا أَوْ رِيحًا كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةِ عَطَّارٍ

6006-70/1- Bize Amr b. Hammâd b. Talha el-Kannâd tahdis etti, bize Esbât -ki o b. Nasr el-Hemdâni'dir-, Simâk'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ilk namazı kıldım. Sonra ailesinin yanına çıktı. Ben de O'nunla birlikte çıktım. Karşısına bir kaç çocuk çıkınca her birisinin yanaklarına elini sürmeye başladı. Bana gelince benim de yanağıma dokundu, elinden bir serinlik yahut da bir attârın (kokucunun) sepetinden onu çıkartmış gibi bir koku hissettim.[152]

٦٠٠٧-٢/٨١- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا هَاشِمٌ يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ أَنَسٌ مَا شَمَمْتُ عَنْبَرًا قَطُّ وَلَا مِسْكًا وَلَا شَيْئًا أَطْيَبَ مِنْ رِيحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا مَسِسْتُ شَيْئًا قَطُّ دِيبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلْيَنَ مَسًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6007-81/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Cafer b. Süleyman, Sâbit'den tahdis etti, o Enes'den rivayet etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da -lafız kendisine ait olmak üzere- tahdis etti, bize Hâşim -yani b. el-Kâsım- tahdis etti, bize Süleyman -ki o b. el-Muğire'dir- Sâbit'den tahdis etti. Enes dedi

152 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2136

ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kokusundan daha hoş ne bir amber ne bir misk ne de başka herhangi bir şey koklamış değilim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dokunmasından da daha yumuşak ne bir atlasa ne bir ipeğe dokunmuş değilim.[153]

٦٠٠٨-٨٢/٣- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَزْهَرَ اللَّوْنِ كَأَنَّ عَرَقَهُ اللُّؤْلُؤُ إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ وَلَا مَسِسْتُ دِيبَاجَةً وَلَا حَرِيرَةً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا شَمِمْتُ مِسْكَةً وَلَا عَنْبَرَةً أَطْيَبَ مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6008-82/23- Bana Ahmed b. Said b. Sahr ed-Dârimî de tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aydınlık beyaz tenli idi. Teri inci gibi idi. Yürüdüğünde sağa sola meylederdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in avucundan daha yumuşak ne bir atlasa ne bir ipeğe dokunmuş değilim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kokusundan daha hoş ne bir misk ne de bir amber koklamış değilim.[154]

Şerh

(6006-6008 numaralı hadisler)

(6006) "İlk namaz" dan kasıt öğle namazıdır. "Vildan" küçük çocuklar demek olup tekili "velid" diye gelir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çocukların yanaklarını okşaması güzel ahlakı ve çocuklara merhameti, onlara yumuşak davranması açıklanmaktadır.

Bu hadislerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kokusunun hoş olduğu Beyân edilmektedir ki bu da yüce Allah'ın O'na ikramda bulunup verdiği bir üstünlüktü.

İlim adamları der ki: O hoş koku sürünmemiş olsa dahi bu hoş koku Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir sıfatı idi. Bununla birlikte O, meleklerle karşılaşması, vahyi alması, müslümanlarla oturup kalkması dolayısıyla da kokusunun daha da hoş olması için çoğu zaman güzel koku kullanırdı.

"Bir attârın sepetinden çıkartılmış gibi" buradaki "cu'ne: sepet" cim harfi ötreli, ondan sonra hemzelidir. Hemzenin vav'a dönüştürülmesi (kalb edilmesi) ile terki de caizdir. Benzerlerinde olduğu gibi. Çoğu kimse ya da çoğunluk "vav" harfine göre zikrederler. Kadı Iyaz dedi ki: Kelime hemzelidir. Hemzenin telaffuzu bazı hallerde terkedildiği de olur. Cevheri ise kelime vavlıdır, hemzeli de kullanılabilir, demiştir. Bu ise attarân (koku satıcısının) içinde

153 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 421

154 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 360

eşyasının bulunduğu kaba denilir. Cumhur bunu böyle açıklamıştır. Kitabul Ayn sahibi ise bunu üstü kapalı yuvarlak bir sepetçik olduğunu söylemiştir.

(6007) "Ma şememtu: Koklamadım" Meşhur olan söyleyişe göre ilk mim kesrelidir. (Şemimtu) Ebu Ubeyd, İbnus Sikkit, el-Cevheri ve başkaları ise fethalı okuyuşunu (şementu) nakletmişlerdir.

(6008) "ezheruvlev: aydınlık beyaz" nurlu aydınlık beyaz demek olup renklerin en güzelidir.

"Teri inci gibi idi." Yani berraklığı ve beyazlığı onun gibiydi.

"Yürüdüğü zaman sağa sola meylederdi." Buradaki "tekeffee" hemzelidir, hemzesiz de söylenebilir. Çoğu kimse bunun hemzesiz rivayet edildiğini ileri sürmekle birlikte durum, dedikleri gibi değildir. Şemir dedi ki: Bu sağa sola meyletti demektir. Geminin sağa sola meyl etmesi gibi. el-Ezheri ise şöyle demiştir: Bu bir hatadır. Çünkü bu böbürlenen bir kimsenin sıfatıdır. Bunun manası önüne doğru ve gitmek istediği yere doğru eğilmesi, meyletmesi anlamındadır. Nitekim başka bir rivayette: "yokuştan aşağı iner gibi (aşağıya doğru) meylederdi" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Eğer bu yaratılış ve doğuştan beraber getirilen bir özellik ise şemirin açıklamasının doğru olma ihtimali uzak değildir. Çünkü böyle bir yürüyüş bilerek ve kasten olursa yerilen bir hal olur.

٢٢/٢٢- بَاب طِيبِ عَرَقِ النَّبِيِّ ﷺ وَالتَّبَرُّكِ بِهِ

22/22- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN TERİNİN HOŞ KOKULU OLDUĞU VE ONUNLA TEBERRÜK BABI

٦٠٠٩-١/٨٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا هَاشِمٌ يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ عِنْدَنَا فَعَرِقَ وَجَاءَتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ فَجَعَلَتْ تَسْلِتُ الْعَرَقَ فِيهَا فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ قَالَتْ هَذَا عَرَقُكَ نَجْعَلُهُ فِي طِيبِنَا وَهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطِّيبِ

6009-83/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim yanımıza içeri girdi. Yanımızda iken kayluleyi uyudu ve terledi. Annem bir şişe getirip teri içine silmeye başladı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyanınca: *"Ey Um Süleym! Bu yaptığın nedir"* buyurdu. Um Süleym: Senin bu terini kokularımızın arasına karıştırıyoruz. Çünkü bu güzel kokuların en güzellerindendir, dedi.[155]

155 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 422

٦٠١٠-٨٤/٢- وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْخُلُ بَيْتَ أُمِّ سُلَيْمٍ فَيَنَامُ عَلَى فِرَاشِهَا وَلَيْسَتْ فِيهِ قَالَ فَجَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ فَنَامَ عَلَى فِرَاشِهَا فَأُتِيَتْ فَقِيلَ لَهَا هَذَا النَّبِيُّ ﷺ نَامَ فِي بَيْتِكِ عَلَى فِرَاشِكِ قَالَ فَجَاءَتْ وَقَدْ عَرِقَ وَاسْتَنْقَعَ عَرَقُهُ عَلَى قِطْعَةِ أَدِيمٍ عَلَى الْفِرَاشِ فَفَتَحَتْ عَتِيدَتَهَا فَجَعَلَتْ تُنَشِّفُ ذَلِكَ الْعَرَقَ فَتَعْصِرُهُ فِي قَوَارِيرِهَا فَفَزِعَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ مَا تَصْنَعِينَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَرْجُو بَرَكَتَهُ لِصِبْيَانِنَا قَالَ أَصَبْتِ

6010-84/2- Bana Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Süleym'in evine girer ve onun yatağı üzerine -Um Süleym yokken- uyurdu. Bir gün gelip Um Süleym'in yatağı üzerinde uyudu. Hemen onun yanına gidilerek kendisine: İşte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin evinde yatağın üzerinde uyudu, dediler. Um Süleym derhal geliverdi. Terlemişti. Teri de yatağın üzerindeki bir deri parçası üzerinde birikmişti. O da derhal kutucuğunu açıp o teri (uygun bir şeyle) kurutmaya ve şişelerine onu sıkmaya başladı. Derken peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyanınca: *"Ne yapıyorsun ey Um Süleym!"* buyurdu. Um Süleym: Ey Allah'ın Rasûlü! çocuklarımız için onun bereketini umuyoruz, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İsabet ettin"* buyurdu.[156]

٦٠١١-٨٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْتِيهَا فَيَقِيلُ عِنْدَهَا فَتَبْسُطُ لَهُ نِطَعًا فَيَقِيلُ عَلَيْهِ وَكَانَ كَثِيرَ الْعَرَقِ فَكَانَتْ تَجْمَعُ عَرَقَهُ فَتَجْعَلُهُ فِي الطِّيبِ وَالْقَوَارِيرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا هَذَا قَالَتْ عَرَقُكَ أَدُوفُ بِهِ طِيبِي

6011-85/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Enes'in Um Süleym'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelir ve yanında kaylule uykusunu uyurdu. O da O'nun için bir deri parçası yayar, üzerinde kaylulesini yapardı. Çokça terlerdi. Um Süleym de O'nun terini toplar ve onu kokulara karıştırır, şişelere doldururdu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Ey Um Süleym! Bu ne"* O: Senin terindir. Onu kokuma karıştırıyorum, dedi.[157]

156 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 182
157 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18325

Şerh

(6009-6011 numaralı hadisler)

(6009) "Bizim yanımızda kaylule uykusunu uyudu ve terledi." Burada "kâle" kaylule uykusunu uyudu demektir.

"Terini siliyor" ardı arkasına terini siliyordu demektir.

(6010) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Süleym'in evine girer, onun yatağı üzerinde uyurdu." Um Süleym'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mahremi olduğunu daha önce belirtmiş idik. Bu hadisten mahrem kadınların yanına girilebileceği, onların evinde uyumanın sözkonusu olacağı, deri üzerinde de uyumanın caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"Kutucuğunu açtı." Buradaki "atîde" kadının değerli olan eşyasını içine koyduğu küçük sandık gibi bir şeydir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyanıp: *"Ne yapıyorsun"*, dedi. Buradaki "fezia: uykusundan uyandı" anlamındadır.

(6011) "Senin terin, onu kokuma karıştırıyorum." Buradaki "edûfu: karıştırıyorum" dal ile de zel (ezufu şeklinde) ile de kullanılır. Çoğunluk dal ile kabul ederler. Kadı Iyaz da çoğunluğun rivayeti diye böylece nakletmiştir. Karıştırıyorum anlamındadır. Bu lafzın açıklaması İman Kitabı'nın baş taraflarında geçti.

٢٣/٢٣- بَاب عَرَقِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْبَرْدِ وَحِينَ يَأْتِيهِ الْوَحْيُ

23/23- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN SOĞUKTA VE VAHYİN KENDİSİNE GELDİĞİ ZAMANDA TERLEMESİ BABI

٦٠١٢-٨٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ لَيُنْزَلُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ ثُمَّ تَفِيضُ جَبْهَتُهُ عَرَقًا

6012-86/1- Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (vahiy) soğuk sabah vaktinde inerdi de sonra O'nun alnından ter boşalırdı.[158]

٦٠١٣-٨٧/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ بِشْرٍ جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

158 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16849

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ أَحْيَانًا يَأْتِينِي فِي مِثْلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ ثُمَّ يَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُهُ وَأَحْيَانًا مَلَكٌ فِي مِثْلِ صُورَةِ الرَّجُلِ فَأَعِي مَا يَقُولُ

6013-87/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme ve İbn Bişr tahdis etti, hepsi Hişam'dan rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Hişam babasından tahdis etti, o Aişe'den rivayet ettiğine göre el-Hâris b. Hişam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Vahiy sana nasıl geliyor diye sordu. O: *"Bazen bana bir çıngırak sesi gibi gelir. Bu bana en ağır gelenidir. Sonra ben onu bellemiş olduğum halde benden ayrılır. Bazen de adam sureti gibi bir surette bir melek gelir. Onun ne söylediğini de bellerim."*[159]

٦٠١٤-٨٨/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كُرِبَ لِذَلِكَ وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ

6014-88/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ubade b. es-Sâmit dedi ki: Allah'ın Nebi'sine (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiy indirildiği zaman bundan dolayı zorlanır ve yüzünün rengi değişirdi.[160]

٦٠١٥-٨٩/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ نَكَسَ رَأْسَهُ وَنَكَسَ أَصْحَابُهُ رُءُوسَهُمْ فَلَمَّا أُتْلِيَ عَنْهُ رَفَعَ رَأْسَهُ

6015-89/4- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Ubade b. es-Sâmit dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy indirildiği zaman başını eğer, ashabı da başlarını eğerdi. Vahiy hali üzerinden kaldırılınca başını kaldırırdı.[161]

---

159 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'in hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16924, 17187

160 4390 numaralı hadisin kaynakları

161 4390 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi.

Şerh

(6013-6015 numaralı hadisler)

(6014) "Vahiy sana nasıl gelir... söylediğini bellerim."

Ahyan: Bazen, zamanlar demektir. Az ve çok hakkında kullanılır.

Salsala, ardı arkasına gelen ses demektir. Hattâbi dedi ki: Bu ardı arkasına gelen işitip fakat ilk işittiği sırada onu sağlam olarak tesbit edememekle birlikte bundan sonra onu iyice bellediği ses anlamındadır. İlim adamları der ki: Bunun hikmeti ise evvela Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütünü ile kulağını ona vermesi, başka bir şeyi duymayacak hale gelmesi, kalbinde de meleğin sesinden başkasına bir yer kalmaması içindir.

Veaytu: Belledim ise anladım, kavradım, hıfzettim demektir.

Yafsimu ise, vahyin beni bürüyen hali bitip ayrıldığı zaman anlamındadır. Bu açıklamayı Hattâbi yapmıştır. İlim adamları ise şöyle demektedir: Fasm; aslında tamamen koparmaksızın kesmek demektir. Kaf ile kasm ise ayırmak ile birlikte koparmak anlamındadır.

Hadisin anlamı da şudur: Melek dönmek üzere ayrılıp giderdi. Bir daha dönmemek üzere ilişkiyi kopartırcasına ondan ayrılmazdı.

Bu kelime aynı zamanda ye harfi ötreli sad harfi fethalı edilgen bir fiil olarak "yufsamu" diye de rivayet edildiği gibi ye harfi ötreli sad harfi kesreli (yufsimu şeklinde) rubai olarak efsame yufsimu'den gelen bir fiil olarak da rivayet edilmiştir. Bu ise az kullanılır bir söyleyiştir. Bu da yağmurun kesilmesi için kullanılan "efsame'l-matar: yağmur kesildi"den alınmıştır.

İlim adamları der ki: Bu hadiste vahyin hallerinden ikisi zikredilmiştir. Bunların biri çıngırak sesini andıran şekildir. Diğeri de meleğin adam suretinde görülmesidir. Vahiyden olmakla birlikte uykuda rüyayı sözkonusu etmemiştir. Çünkü soru soranın maksadı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e özel olup, ancak O'nun tarafından bilinebilecek başkaları için de saklı olan halin Beyân edilmesidir. Rüya ise müşterek ve bilinen bir haldir.

(6014) "Bundan dolayı zorlanır ve yüzünün rengi değişirdi." Buradaki "kuribe: zorlanır" kaf harfi ötreli, re harfi kesrelidir. "Terebbede: değişirdi" ise değişir ve kül rengini alırdı demektir. Bunun zahirinden anlaşıldığı üzere Hacc Kitabı'nın baş taraflarındaki umre için ihrama giren ihramlı kişi ile ilgili hadiste geçenlere bir aykırılık görülmektedir. Çünkü orada belirtildiği üzere bu ihramlı kişi üzerinde haluk denilen hoş koku vardı. Ya'la b. Umeyye ise vahyin nüzulü esnasında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e baktığında yüzünün renginin kızarmış olduğunu görmüştü.

Bunun cevabı ise buradaki kırmızılık bir çeşit bulanık kırmızı demektir. İşte terebbüdün manası da budur. Ayrıca vahyin ilk halinde rengi bu şekilde değişir, sonra kırmızılaşırdı. Ya da tam aksi olurdu demektir.

(6015) "Vahiy hali kaldırılınca" bizim diyarımızın nüshalarının çoğunluğunda hemze sakin te lam ve ye ile "utliye" şeklinde olup vahiy hali kaldırılınca demektir. et-Tahrir sahibi ve başkaları bunu böylece açıklamışlardır. Bazı nüshalarda ise (te yerine) cim ile "ucliye: açılınca" şeklindedir. İbn Mâhan'ın rivayetinde ise "incela: açılınca" şeklindedir. Bu da bu hal üzerinden izale edilince ve gidince demektir. Buhari'nin rivayetinde de aynı şekildedir. Allah en iyi bilendir.

٢٤/٢٤- بَاب فِي سَدْلِ النَّبِيِّ ﷺ شَعْرَهُ وَفَرْقِهِ

24/24- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN SAÇLARINI SALMASI VE AYIRMASI HAKKINDA BİR BAB

٦٠١٦-٩٠/١- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ مَنْصُورٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِيَانِ ابْنَ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدِلُونَ أَشْعَارَهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ بِهِ فَسَدَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فَرَقَ بَعْدُ

6016-90/1- Bize Mansur b. Ebu Müzahim ve Muhammed b. Cafer b. Ziyad tahdis etti. Mansur bize İbrahim -yani b. Sa'd- tahdis etti, derken, İbn Cafer haber verdi, dedi. O İbn Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kitap ehli saçlarını salıyorlar, müşrikler de başlarını (saçlarını) ortadan ayırıyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise hakkında kendisine emir verilmeyen hususlarda Kitap Ehli'ne muvafakat etmeyi severdi. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını alnının üzerine saldı, daha sonra ise ayırdı.[162]

٦٠١٧-.../٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6017-.../2- Bana Ebu Tahir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan bu isnad ile buna yakın olarak haber verdi.[163]

162 Buhari, 3558, 3944, 5917; Ebu Davud, 4188; Nesai, 5253; İbn Mace, 3632; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5836

163 6016 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6016-6017 numaralı hadisler)

(6016) "Kitap ehli saçlarını salıyorlardı. Müşrikler ise başlarını (saçlarını) ayırıyorlardı... Sonra ayırdı."

Dil bilginleri der ki: Sedele: Saldı fiili muzari olarak dal harfi ötreli ve kesreli olmak üzere yesdülü ve yesdilu (salar) diye kullanılır. Kadı Iyaz da: Saç hakkında bu fiil saçın salınması, bırakılması demektir. Devamla dedi ki: İlim adamlarına göre bundan maksat saçın alnın üzerine salınması ve bir perçem gibi yapılması demektir. Nitekim bu fiil salınmaları ve yan taraflarından toplanmamaları halinde saç ve elbise hakkında da kullanılır. Fark (saçı ortadan ayırmak) ise saçın bir kısmını diğerinden ayırmak demektir. İlim adamları der ki: Saçları ayırmak sünnettir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sonunda dönüp yaptığı budur. Açıkça anlaşıldığına göre O, vahiy emri ile buna dönmüştür. Çünkü hadisde: "Kendisine emir verilmeyen hususlarda kitap ehline uygun hareket etmeyi severdi" buyurulmaktadır. Kadı Iyaz dedi ki: Hatta kimi ilim adamı saçların salıverilmesi neshedilmiştir, bunu yapmak caiz olmadığı gibi alnının üzerine ve kulaklarına sarkıtması da caiz değildir, demişlerdir. Ama muhtemel olan saçları ayırmanın vacip olmayıp caiz olduğunun kastedildiğidir. Bununla birlikte saçlarını ayırmanın vahiy ile değil de kitap ehline muhalefet hususunda bir içtihad olma ihtimali de vardır. Bu durumda saçları ayırmak müstehap olur. İşte bundan dolayı selef bu hususta ihtilaf etmiş, onların bir kısmı saçlarını ayırırken diğer bir kısmı saçlarını kulaklarının üzerine salmıştır. Nitekim hadiste de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarının uzaması halinde eğer ayrılabiliyorsa ayırdığı, değilse ayırmadığı belirtilmiştir. Malik: Erkeğin saçlarını ayırmasını daha çok severim, demiştir. Kadı Iyaz'ın ifadeleri bunlardır.

Velhasıl sahih ve tercih olunan saçları salmanın da ayırmanın da caiz olduğu ama ayırmanın daha faziletli olduğudur. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hakkında herhangi bir şey indirilmediği hususlarda kitap ehline muvafakat etmesinin yorumu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Denildiğine göre O bu uygulamayı İslam'ın ilk dönemlerinde onları ısındırmak için ve putperestlere muhalefet hususunda onlara muvafakati tercih ettiği için yapmıştır. Allah onların kalplerinin ısındırılmasına ihtiyaç bırakmayıp İslam'ı diğer bütün diğer dinlere üstün kılınca bundan başka hususlarda onlara muhalefet etmeyi açıkça ortaya koymuştur. Ağaran saçların boyanması bunlar arasındadır. Başkaları da şöyle demişlerdir: Kendisine vahiy gönderilmemiş olduğu hususlarda onların şeriatlerine tabi olmasının emredilmiş olma ihtimali vardır. Ancak bu onla-

rın değişikliğe uğratmadıkları bilinen hususlarda sözkonusu olur. Bazı usül âlimleri bu hadisi bizden önceki şeriati de bizim şeriatimizde ona muhalif bir hüküm varid olmadığı sürece bizim için şeriat olduğuna delil göstermişlerdir. Diğer bir kısmı ise: Aksine bu onların şeriatının bizim için de şeriat olmayacağına delildir, demişlerdir. Çünkü onlara muvafakat etmeyi severdi diyerek bunun daha hayırlı olduğuna işaret etmiştir. Eğer bizim için şeriat olmuş olsaydı ona uymak kesinleşirdi. Allah en iyi bilendir.

٢٥/٢٥- بَاب فِي صِفَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَّهُ كَانَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا

25/25- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN NİTELİKLERİ VE YÜZÜ İTİBARİ İLE İNSANLARIN EN GÜZELİ OLDUĞU HAKKINDA BİR BAB

٦٠١٨-٩١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ ﷺ

6018-91/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Ebu İshak'ı şöyle derken dinledim: el-Bera'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) orta boylu, omuzlarının arası geniş, saçı kulaklarının yumuşağına varan büyükçe bir demet idi. Üzerinde kırmızı bir hülle vardı. Ben O'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha güzelini kesinlikle görmedim.[164]

٦٠١٩-٩٢/٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي لِمَّةٍ أَحْسَنَ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَعْرُهُ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْهِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ لَهُ شَعَرٌ

6019-92/2- Bize Amr en-Nâkid ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... el-Bera dedi ki: Ben kırmızı bir hülle içerisinde kulaklarına kadar sarkan saçı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den güzelini görmedim. Saçları omuzları-

---

164 Buhari, 3551, 5848; Ebu Davud, 4072, 4184 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 2811; Nesai, 5247, 5329; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1869

na kadar ulaşıyordu. Omuzlarının arası genişti, uzun boylu da değildi, kısa da değildi.

Ebu Kureyb rivayetinde: "Onun... saçı vardı.", demiştir.[165]

٦٠٢٠-٩٣/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الذَّاهِبِ وَلَا بِالْقَصِيرِ

6020-93/3- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Ebu İshak dedi ki: el-Bera'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yüzü itibari ile insanların en güzeli idi. Hilkati itibari ile de onların en güzeli idi. Alabildiğine de uzun değildi, kısa da değildi.[166]

Şerh

(6018-6020 numaralı hadisler)

(6018) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) orta boylu idi" ifadesi ikinci rivayetteki (6019) "uzun da değildi kısa da değildi" ibaresi ile aynı anlamdadır.

(6018) "Saçları kulaklarının yumuşağına kadar inen" bir diğer rivayette (6019) "saçlarını kulaklarına kadar salan O'ndan daha güzel kimse görmedim" bir rivayette (6020) "Saçları omuzlarına kadar değerdi" bir diğer rivayette (6018)" Saçları kulaklarının yumuşağına kadar varırdı" başka bir rivayette (6019) "Ben saçları kulaklarına kadar ulaşan O'ndan güzelini görmedim" (sonra gelecek) diğer bir rivayette (6022) "saçları omuzlarına değerdi" diğer rivayette (6023) "kulaklarının yarısına kadar varırdı" öbür rivayette (6021) "kulakları ile omuzları arasına kadar varırdı" denilmektedir.

Dil bilginleri der ki: Cümme vefradan daha çoktur. Cümme ise omuzlara kadar sarkan saç, vefre ise iki kulağın yumuşağına kadar varan saç, limme ise omuzlara kadar yaklaşan saça denilir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivayetlerin arası şöylece cem edilir: Kulağa kadar varan; kulakların yumuşaklarına kadar ulaşan saç demektir. Kulakları ile omuzları arasındaki saç da odur. Çünkü saçın arka kısmı da omuzlara değen bölümüdür. (Kadı Iyaz, dedi ki): şöyle de açıklanmıştır. Bu farklılıklar zaman farklılığına bağlıdır. Saçını kısaltmadığı zaman omuzuna kadar ulaşır-

165 Ebu Davud, 4183; Tirmizi, 1724, 3635, 2811; Nesai, 5248; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1847
166 Buhari, 3549; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1893

dı. Kısalttığı zaman kulaklarının ortasına kadar gelirdi. Onun saçı buna göre uzayıp kısalırdı. Âtik denilen yer ise vücudun omuz ile boyun arası bölgesidir. Kulak yumuşağı ise kulağın alt tarafındaki yumuşak kısmı olup küpenin takıldığı yerdir. Bu rivayetleri ise İbrahim el-Harbi'nin naklettiği "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçı vefreden çok cümmeden az idi" rivayeti açıklık getirmektedir.

el-Bera'nın hadisinde "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzü itibari ile de insanların en güzeli, hilkati itibari ile de onların en güzeli idi" hadisi hakkında Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Biz burada bu lafzı ha harfi fethalı ve lam harfi sakin olmak üzere "halkan: hilkati/yaratılışı itibari ile" diye zaptettik. Çünkü onun maksadı cisminin niteliklerini anlatmaktır. Enes'in rivayet ettiği hadiste ise bunu ötreli (hulukan: ahlakı itibari ile) diye rivayet ettik. Çünkü orada güzel geçimi hakkında haber vermektedir.

Buradaki (hilkati hakkında en güzelleri anlamında olmak üzere) "ahsenehu" demesine gelince, Ebu Hatim ve başkaları şöyle demişlerdir: Araplar bunu bu şekilde "ahsenehum: onların en güzeli" kastı ile (zamiri tekil olarak kullanıp) ahsenehu" diye söylerler ve zamirin çoğulunu kullanmazlar. Bunun yerine onlar insanların en güzeli ve en haseni (güzeli) derken çoğul olan insanlara dair zamiri tekil olarak kullanırlar. Nitekim: "Develere binen en hayırlı kadınlar Kureyş'in kadınlarıdır. O(nlar) çocuğa en şefkatlileri, kocaya karşı en âtıfetli olan kadın(lar)dır" hadisi ile Ebu Süfyan'ın: "Bende Arap kadınlarının en haseni ve en güzeli vardır" derken de bu şekilde kullanmıştır.

٢٦/٢٦- بَاب صِفَةِ شَعَرِ النَّبِيِّ ﷺ

26/26- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN SAÇININ SIFATI BABI

٦٠٢١-١/٩٤- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ كَيْفَ كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ كَانَ شَعَرًا رَجِلًا لَيْسَ بِالْجَعْدِ وَلَا السَّبْطِ بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَعَاتِقِهِ

6021-94/1- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim tahdis etti, bize Katâde tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçı nasıldı, dedim. O: Orta yollu bir saçtı. Ne kıvırcıktı ne de düzdü. Kulakları ile omuzları arasına varırdı.[167]

167 Buhari, 5905, 5906; Nesai, 5068; İbn Mace, 3634 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1144

٦٠٢٢-٩٥/٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَا حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَضْرِبُ شَعَرُهُ مَنْكِبَيْهِ

6022-95/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Habbân b. Hilâl tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, (Habbân ile) ikisi dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde'nin Enes'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçları omuzlarına değerdi.[168]

٦٠٢٣-٩٦/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ

6023-96/3- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... Enes: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçları kulaklarının ortasına kadardı, dedi.[169]

Şerh

(6021) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçı orta yollu bir saçtı. Kıvırcık da değildi düz de değildi." Buradaki "recil: ortalama, ortayollu" re harfi fethalı cim harfi kesrelidir. Kıvırcık ile düz arasındaki saça denilir. Bu açıklamayı Esmai ve başkaları yapmıştır.

٢٧/٢٧- بَاب فِي صِفَةِ فَمِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَيْنَيْهِ وَعَقِبَيْهِ

27/27- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN AĞZININ, GÖZLERİNİN VE ÖKÇELERİNİN SIFATI HAKKINDA BİR BAB

٦٠٢٤-٩٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ضَلِيعَ الْفَمِ أَشْكَلَ الْعَيْنِ مَنْهُوسَ الْعَقِبَيْنِ قَالَ قُلْتُ لِسِمَاكٍ مَا ضَلِيعُ الْفَمِ قَالَ عَظِيمُ الْفَمِ قَالَ قُلْتُ مَا أَشْكَلُ الْعَيْنِ قَالَ طَوِيلُ شَقِّ الْعَيْنِ قَالَ قُلْتُ مَا مَنْهُوسُ الْعَقِبِ قَالَ قَلِيلُ لَحْمِ الْعَقِبِ

168 Buhari, 5903, 5904; Nesai. 5250; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1396

169 Ebu Davud, 4186; Nesai, 5249; Tuhfetu'l-Eşrâf, 567

6024-97/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk b. Harb'den şöyle dediğini tahdis etti: Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geniş ağızlı, gözünün beyazı kırmızılı, ökçeleri az etli idi.

(Şu'be) dedi ki: Ben Simâk'e: Daliul fem ne demektir, dedim. O ağzı geniş (büyük), dedi. Ben: Eşkelül ayn ne demek, dedim. O: Gözünün açığı uzunca, dedi. Ben: Menhusul akib ne demektir, dedim. O: Ökçeleri az etli demektir, dedi.[170]

Şerh

"Şu'be'den, o Simâk b. Harb'den... Ökçeleri az etli demektir, dedi." Buradaki "daliulfem: geniş ağızlı" çoğunluğun yaptığı açıklama da böyledir, daha güçlü görünen de budur. İlim adamlarının, dediklerine göre araplar bu vasfı övmek için kullanırlar. Ağzın küçük olmasını da yererler. Nitekim Sa'leb'in "daliulfem" ile ilgili vasiül fem: geniş ağızlı diye açıklamasının anlamı da budur. Şemir ise dişleri iri diye açıklamıştır. Ama hadisteki "eşkelül ayn" ile ilgili (gözlerinin açığı uzunca) diye açıklaması hakkında Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bu Simâk'in ilim adamlarının ittifakı ile bir yanılmasıdır, açık bir yanlışlıktır. Doğrusu ise ilim adamlarının ittifakla kabul edip Ebu Ubeyd'in ve bütün garibul hadis âlimlerinin naklettikleri şu açıklamadır: Şükle gözlerin beyazındaki kırmızılıktır. Bu övülen bir niteliktir. -he harfi ile- şühle ise gözün siyahındaki kırmızılık demektir.

"Menhus" sin iledir, cumhur bunu böylece zaptetmiştir. et-Tahrir sahibi de şöyle demektedir: İbnul Esir bunu hem sin hem şin ile (menşuh şeklinde) rivayet etmiştir. Her ikisi de birbirine yakındır. Ayağının ökçesinin az etli olması anlamındadır. Anlamı, dediği gibidir. Allah en iyi bilendir.

٢٨/٢٨- بَاب كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَبْيَضَ مَلِيحَ الْوَجْهِ

28/28- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN BEYAZ TENLİ VE GÜZEL YÜZLÜ OLDUĞU BABI

٦٠٢٥-١/٩٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ قُلْتُ لَهُ أَرَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ كَانَ أَبْيَضَ مَلِيحَ الْوَجْهِ قال مسلم بن الحجاج مَاتَ أَبُو الطُّفَيْلِ سَنَةَ مِائَةٍ وَكَانَ آخِرَ مَنْ مَاتَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ

170 Tirmizi, 3646, 3647; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2183

6025-98/1- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Halid b. Abdullah el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Tufeyl'den rivayet etti. (el-Cureyrî) dedi ki: Ben ona (Ebu Tufayl'e): Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördün mü, dedim. O: Evet, beyaz tenli, güzel yüzlü idi, dedi.

Müslim b. el-Haccac dedi ki: Ebu Tufeyl yüz (hicri) yılında vefat etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından son vefat eden kişi odur.[171]

٦٠٢٦-٩٩/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَمَا عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ رَجُلٌ رَآهُ غَيْرِي قَالَ فَقُلْتُ لَهُ فَكَيْفَ رَأَيْتَهُ قَالَ كَانَ أَبْيَضَ مَلِيحًا مُقَصَّدًا

6026-99/2- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti. Bize Abdula'lâ b. Abdula'lâ, el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Tufeyl'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm. Yeryüzünde benden başka O'nu gören kalmadı, dedi. (el-Cureyrî) dedi ki: Ben de ona: Onu nasıl gördün, dedim. O: Beyaz tenli, güzel ve ölçüleri mutedil (mütenasib) idi, dedi.[172]

Şerh

(6026) "Beyaz tenli güzel ve ölçüleri mutedil idi." "mukassad" kelimesinde şeddeli sad harfi fethalıdır. Bu ise cüssesi iri de olmayan nahif de olmayan uzun boylu da olmayan kısa da olmayan kişi demektir. Şemir dedi ki: Bu "er-rab'a: orta boylu" kelimesine anlam itibari ile yakındır. el-kasd: orta yollu, mutedil de onunla aynı anlamdadır. Allah en iyi bilendir.

٢٩/٢٩- بَاب شَيْبِهِ ﷺ

29/29- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN AĞARAN SAÇLARI BABI

٦٠٢٧-١٠٠/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ إِدْرِيسَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ الأَوْدِيُّ عَنْ هِشَامٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ رَأَى مِنَ الشَّيْبِ إِلَّا قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ كَأَنَّهُ يُقَلِّلُهُ وَقَدْ خَضَبَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ

171 Ebu Davud, 4864; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5050
172 6025 numaralı hadisin kaynakları

6027-100/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Amr en-Nâkid birlikte İbn İdris'den tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Abdullah b. İdris el-Evdî, Hişam'dan tahdis etti, o İbn Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç saçlarını boyadı mı diye soruldu. O: Gerçek şu ki O (çok az) müstesna saçlarının ağarması diye bir şey görmedi -İbn İdris: sanki onun çok az olduğunu anlatmak istiyordu, dedi- Ebu Bekir ve Ömer ise kına ve keten ile boyarlardı, dedi.[173]

٦٠٢٨-١٠١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَضَبَ فَقَالَ لَمْ يَبْلُغِ الْخِضَابَ كَانَ فِي لِحْيَتِهِ شَعَرَاتٌ بِيضٌ قَالَ قُلْتُ لَهُ أَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَخْضِبُ قَالَ فَقَالَ نَعَمْ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ

6028-101/2- Bize Muhammed b. Bekkâr b. er-Reyyân tahdis etti... İbn Sîrîn dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını boyar mıydı diye sordum. O: (saçlarının ağarması) saçlarını boyayacak dereceye ulaşmadı. Sakalında beyaz bir kaç kıl vardı, dedi. (İbn Sîrîn) dedi ki: Ben ona: Ebu Bekir saçlarını boyar mıydı, dedim. O: Evet, kına ve keten ile (boyardı), dedi.[174]

٦٠٢٩-١٠٢/٣- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَخَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّهُ لَمْ يَرَ مِنَ الشَّيْبِ إِلَّا قَلِيلًا

6029-102/3- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti... Muhammed b. Sîrîn dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını boyadı mı diye sordum. O: Gerçek şu ki O saçının ancak çok azının ağardığını gördü, dedi.[175]

٦٠٣٠-١٠٣/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ قَالَ سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ خِضَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَعُدَّ شَمَطَاتٍ كُنَّ فِي رَأْسِهِ فَعَلْتُ وَقَالَ لَمْ يَخْتَضِبْ وَقَدِ اخْتَضَبَ أَبُو بَكْرٍ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ وَاخْتَضَبَ عُمَرُ بِالْحِنَّاءِ بَحْتًا

173 Buhari, 5894; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1460
174 6027 numaralı hadisin kaynakları
175 6027 numaralı hadisin kaynakları

6030-103/4- Bana Ebu Rabî' el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Sâbit tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik'e Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını boyaması hakkında soru soruldu da o şöyle dedi: Eğer ben O'nun başında ağaran telleri saymak isteseydim bunu yapabilirdim. Ayrıca dedi ki: O saçlarını boyamadı ama Ebu Bekir kına ve keten ile boyadı. Ömer ise safi kına ile boyadı, dedi.[176]

٦٠٣١-١٠٤/٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ يُكْرَهُ أَنْ يَنْتِفَ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ قَالَ وَلَمْ يَخْتَضِبْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عَنْفَقَتِهِ وَفِي الصُّدْغَيْنِ وَفِي الرَّأْسِ نَبْذٌ وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بِهَذَا الإِسْنَادِ

6031-104/5- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti... Katâde Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etti: Erkeğin başından ve sakalından beyaz bir saç telini yolması mekruhtur. (Yine Enes) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını boyamadı. Zaten beyaz teller ancak O'nun alt dudağında, şakaklarda ve başta bir kaç tane vardı.

Bunu bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize el-Müsennâ bu isnad ile tahdis etti.[177]

٦٠٣٢-١٠٥/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي دَاوُدَ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُلَيْدِ بْنِ جَعْفَرٍ سَمِعَ أَبَا إِيَاسٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مَا شَانَهُ اللَّهُ بِبَيْضَاءَ

6032-105/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, İbn Beşşâr ve Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî ile Harun b. Abdullah da birlikte Ebu Davud'dan tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Süleyman b. Davud tahdis etti, bize Şu'be, Huleyd b. Cafer'den tahdis ettiğine göre o Ebu İyas'ı Enes'den şunu naklederken dinlemiştir: Enes'e Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağaran saçlarına dair soru sorulunca o: Allah O'na ağaran saçla kötü bir görünüm vermedi, dedi.[178]

176 Buhari, 5895; Ebu Davud, 4209; Tuhfetu'l-Eşrâf, 293
177 Nesai, 5102; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1328
178 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1597

٦٠٣٣-١٠٦/٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ هَذِهِ مِنْهُ بَيْضَاءَ وَوَضَعَ زُهَيْرٌ بَعْضَ أَصَابِعِهِ عَلَى عَنْفَقَتِهِ قِيلَ لَهُ مِثْلُ مَنْ أَنْتَ يَوْمَئِذٍ فَقَالَ أَبْرِي النَّبْلَ وَأَرِيشُهَا

6033-106/7- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu İshak tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu İshak'dan haber verdi, o Ebu Cuhayfe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şurasının ağardığını gördüm, dedi. Zuheyr de bir parmağını alt dudağına koydu. Ona: O gün sen (yaş itibari ile) kimin gibi idin diye soruldu. O: Okları düzeltiyor ve onlara tüy takıyordum, dedi.[179]

٦٠٣٤-١٠٧/٨- حَدَّثَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَبْيَضَ قَدْ شَابَ كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يُشْبِهُهُ

6034-107/8- Bize Vasıl b. Abdula'lâ tahdis etti... Ebu Cuhayfe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarının (bir kaç telinin) beyazlaşmış ve ağarmış olduğunu gördüm. Hasan b. Ali O'na benziyordu.[180]

٦٠٣٥-.../٩- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ بِهَذَا وَلَمْ يَقُولُوا أَبْيَضَ قَدْ شَابَ

6035-.../9- Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Süfyan ve Halid b. Abdullah tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, hepsi İsmail'den, o Ebu Cuhayfe'den bu hadisi böylece rivayet etti ama rivayetlerinde: Saçlarının (bir kaç telinin) beyazlaşmış ve ağarmış olduğunu gördüm" demediler.[181]

٦٠٣٦-١٠٨/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يُرَ مِنْهُ شَيْءٌ وَإِذَا لَمْ يَدْهُنْ رُئِيَ مِنْهُ

179 Buhari, 3545; İbn Mace, 3628; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11802
180 Buhari, 3543, 3544; Tirmizi, 282, 2827; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11798
181 6034 numaralı hadisin kaynakları

6036-108/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Simâk b. Harb dedi ki: Câbir b. Semura'ya Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarının ağarmasına dair soru sorulduğunu ve onun şu cevabı verdiğini dinledim: O başına yağ sürdüğü zaman ondan (ağaran saç tellerinden) bir şey görülmezdi. Eğer başını yağlamayacak olursa az bir şey görülürdü, dedi.[182]

٦٠٣٧-١٠٩/١١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ سِمَاكٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ شَمِطَ مُقَدَّمُ رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ وَكَانَ إِذَا ادَّهَنَ لَمْ يَتَبَيَّنْ وَإِذَا شَعِثَ رَأْسُهُ تَبَيَّنَ وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللِّحْيَةِ فَقَالَ رَجُلٌ وَجْهُهُ مِثْلُ السَّيْفِ قَالَ لَا بَلْ كَانَ مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ وَكَانَ مُسْتَدِيرًا وَرَأَيْتُ الْخَاتَمَ عِنْدَ كَتِفِهِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ يُشْبِهُ جَسَدَهُ

6037-109/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ubeydullah, İsrail'den tahdis etti. O Simâk'den rivayet ettiğine göre Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başının ve sakalının ön tarafları bir parça ağarmıştı. Ama yağ süründüğü zaman bunlar görünmezdi. Başının saçı dağılırsa görünürdü. Sakalının saçı çok idi. Bir adam: Yüzü kılıç gibi mi idi, Câbir: Hayır, aksine o güneş ve ay gibi idi. Yüzü yuvarlaktı. Ben (peygamberlik) mührü(nü) omuzunun yanında güvercin yumurtası gibi gördüm. O da tenine benziyordu, dedi.[183]

Şerh

(6028-6037 numaralı hadisler)

(6028) "Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını boyar mıydı diye sordum..." Bir rivayette (6029) "Çok azı müstesna saçlarının ağardığını görmedi" bir rivayette (6030) "başında ağaran saç tellerini saymak isteseydim (sayabilirdim) ve o saçlarını boyamadı" (6031) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saçlarını boyamadı..." Bir rivayette de (6032) Allah O'na ağaran bir saçla kötü bir görünüm vermedi." Ebu Cuhayfe rivayetinde (6033) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in burasının (saçlarının) ağardığını gördüm. Bu arada ravi parmağının birisini alt dudağına koydu." Yine Ebu Cuhayfe'nin bir rivayetinde (6034) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarının (bir kaç telinin) beyazlaşmış ve ağarmış olduğunu gördüm."; Câbir b. Semura'nın rivayetinde (6036) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağaran saçlarına dair soru soruldu... Yağ sürmedimi görülürdü." Yine ondan gelen bir rivayette (6037) "Başının ve sakalının ön tarafında bir kaç tel ağarmıştı"

182 Nesai, 5129; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2182

183 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2139

denilmektedir. Enes'den gelen bir rivayette de: "Ağaran saç telleri sayılabiliyordu. Vefat ettiğinde başında ve sakalında (ancak) yirmi tane beyaz saç teli vardı." Um Seleme'nin rivayet ettiği hadise göre de o, kendilerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kına ve keten ile boyanmış kırmızı renkli bir kaç saç teli çıkarıp göstermiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçlarını boyayıp boyamadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Enes'in hadisi sebebi ile çoğunluk boyamadığını söylemişlerdir. Malik'in görüşü de budur. Bazı muhaddisler ise Um Seleme'nin bu hadisi ile İbn Ömer'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i saçlarını sarıya boyarken gördüğüne dair hadisi dolayısı ile boyadığını söylemişlerdir. Kadı Iyaz devamla dedi ki: Bazıları da bu hadislerin arasını Enes'in söylediği sözlerin yer aldığı Um Seleme hadisinde gösterilen şekilde cem etmişlerdir. Sözü geçen hadiste Enes şunları söylemektedir: Şu naklettikleri hadiste benim bildiğim şundan ibarettir. Bu ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisi ile saçına hoş koku sürdüğü kokudan dolayı bir şey olabilir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) çokça koku kullanırdı. Bu ise saçın siyahlığını izale ederdi. Böylelikle Enes (radıyallâhu anh) sözü geçen rengin değişmesinin boyadan kaynaklanmadığına aksine koku sebebi ile siyah renginin azalmış olduğuna işaret etmiş olmaktadır. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: O (Um Seleme'nin gösterdiği) saç tellerinin Um Seleme'nin ikram olmak üzere o saç tellerini çokça kokulandırdığı için değişmiş olma ihtimali de vardır. Kadı lyaz'ın sözleri burada sona ermektedir.

Tercih olunan ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı zamanlarda saçlarını boyadığı, çoğu zamanlarda ise boyamadığıdır. Bu sebeple herkes gördüğüne göre haber vermiştir ve bu haberinde de doğrudur. Böyle bir yorum adeta yapılabilecek tek yorumdur. Çünkü Buhari ve Müslim'in Sahih'lerindeki İbn Ömer'in hadisini terketmek de imkansızdır, onun başka bir te'vili de yoktur. Allah en iyi bilendir.

Saçlarının ağaran miktarı hususundaki rivayetlerin ihtilafına gelince, bunlar da şöyle cem edilebilir: O saçının ancak az bir kısmının ağardığını görmüştür. Dolayısı ile onun saçının ağardığını söyleyen bu ağardığını gördüğü az miktarı haber vermiştir. Ağarmadığını söyleyen kimseler ise onda ağaran tellerin çok olmadığını kastetmektedir. Nitekim başka bir rivayette "ağaran saçları çoğalmamıştı" denilmektedir. Bu da O'nun saçları (bu ağaran az miktar ile) siyahlığının ve güzelliğinin dışına çıkmamıştır demek olur. Diğer rivayette: "O çok az dışında ağaran saçını görmedi" demesine benzer.

(6030) "Ağaran tellerini sayabilirdim" ve diğer rivayette (6037) "başının ve sakalının ön tarafı ağarmıştı" ifadelerine gelince, ilim adamları burada

"ağarmak"dan maksadın ağarmanın ilk başlangıcının kastedildiğini ittifakla kabul etmişlerdir.

Ebu Bekir, Ömer ve Osman (radıyallâhu anh)'ın kına ve keten ile saçlarını boyamış olmalarına gelince "hinna: kına" sonu medlidir, ne olduğu bilinir. "Ketem" ise kaf ve te harfleri fethalıdır. Te harfi de şeddesiz söylenir. Meşhur olan budur. Ebu Ubeyde ise te harfinin şeddeli okunacağını (kettem) ifade etmiştir. Başkası da bunu nakletmiş bulunmaktadır. Keten ise beyazı yahut kırmızı rengi çok olan saçın kendisi ile boyandığı ve rengi koyulaştıran bir bitkidir.

(6030) "Ömer katıksız kına ile saçlarını boyadı." Yani ona başka bir şey katmadan sırf kına ile boyadı.

(6031) "Enes (radıyallâhu anh)'dan rivayete göre O, kişinin başından ve sakalından ağarmış telleri yolmasından hoşlanmazdı." Bu ittifakla kabul edilmiş bir husustur. Mezhep âlimlerimiz ile Maliki mezhebi âlimleri haram değil mekruhtur, demişlerdir.

Başında da ağarmış birkaç tel vardı." Buradaki (birkaç tel anlamını verdiğimiz) "nubez" kelimesini iki şekilde zaptetmişlerdir. Birisi nun ötreli be fethalı (nubez) ikincisi ise nun fethalı, be sakin (nebz) şeklidir. Kadı Iyaz bunu kesin olarak ifade etmiştir. Dağınık bir kaç tel anlamındadır.

(6032) "Ebu İyaz" Muaviye b. Kurra'dır.

٣٠/٣٠- بَاب إِثْبَاتِ خَاتَمِ النُّبُوَّةِ وَصِفَتِهِ وَمَحَلِّهِ مِنْ جَسَدِهِ ﷺ

30/30- NÜBÜVVET MÜHRÜNÜN SABİT OLDUĞU, BU MÜHRÜN NİTELİKLERİ VE NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN VÜCUDUNDAKİ YERİ BABI

٦٠٣٨-١١٠/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ رَأَيْتُ خَاتَمًا فِي ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّهُ بَيْضَةُ حَمَامٍ وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا حَسَنُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6038-110/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk'den şöyle dediğini tahdis etti: Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtında bir güvercin yumurtasını andıran bir mühür gördüm.[184]

184 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2190

٦٠٣٩-١٠٩/١١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا حَسَنُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6039-.../2- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa tahdis etti, bize Hasan b. Salih, Simâk'den bu isnad ile aynısını haber verdi.[185]

٦٠٤٠-١١١/٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زِرِّ الْحَجَلَةِ

6040-111/3- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Abbâd da tahdis edip dedi ki: Bize Hatim -ki o b. İsmail'dir- el-Ca'd b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini tahdis etti: es-Saib b. Yezid'i şöyle derken dinledim: Teyzem beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdü ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim kızkardeşimin oğlu rahatsızdır, dedi. O da başımı sıvazladı ve benim için bereketle dua etti. Sonra abdest aldı. Abdest suyundan bir miktar içtikten sonra O'nun sırtının arkasında durdum. İki omuzu arasındaki çadır düğmesini andıran mührüne baktım.[186]

٦٠٤١-١١٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ ح وَحَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَكَلْتُ مَعَهُ خُبْزًا وَلَحْمًا أَوْ قَالَ ثَرِيدًا قَالَ فَقُلْتُ لَهُ أَسْتَغْفَرَ لَكَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ نَعَمْ وَلَكَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الآيَةَ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ قَالَ ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ عِنْدَ نَاغِضِ كَتِفِهِ الْيُسْرَى جُمْعًا عَلَيْهِ خِيلَانٌ كَأَمْثَالِ الثَّآلِيلِ

6041-112/4- Bize Ebu Kâmil tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti. (H.) Bana Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Ali b. Mushir tahdis etti. (Hammâd ile) ikisi Âsım el-Ahvel'den rivayet etti. (H.) Bana Hâmid b.

185 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2146

186 Buhari, 190, 3540, 5670, 6352; Tirmizi, 3643; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3794

Ömer el-Bekrâvî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- tahdis etti, bize Âsım, Abdullah b. Sercis'den şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i gördüm, O'nunla beraber ekmek ve et -yahut tirit, dedi- yedim. (Âsım) dedi ki: Ben ona: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) senin için mağfiret diledi mi, dedim. Evet, hem benim için hem senin için, dedi. Sonra da şu: *"Hem kendi günahın için mağfiret dile hem de erkek-kadın bütün müminler için"* (Muhammed, 19) ayetini okudu.

(Abdullah) dedi ki: Sonra arkasından dolandım ve iki kürek kemiği arasında sol kürek kemiğinin yakınında üzerinde siğilleri andıran benler bulunan parmakları bir araya getirilmiş bir ele benzeyen nübüvvet mührüne baktım.[187]

Şerh

(6037-6041 numaralı hadisler)

(6037)[188] "Kürek kemiği yanında mührü vücuduna benzer güvercin yumurtası gibi gördüm." Bir rivayette (6040) "omuzları arasında çadır düğmesi gibi" denilmektedir. Bir diğer rivayette (6041) "iki kürek kemiği arasında sol kürek kemiğinin yanında... nübüvvet mührüne baktım" denilmektedir.

Güvercin yumurtası bilinen yumurtasıdır. "Zirrül hacere: çadır düğmesi" ise birinci kelimesi ze, sonra re harfi iledir. "hacele" ise ha ve cim harfleri fethalı olarak telafuz edilir. Sahih ve meşhur söyleyiş budur. Bundan maksat ise "hical"in çoğuludur. Hical ise büyükçe düğmeleri ve ilikleri bulunan kubbe (şeklindeki çadır) gibi meskene denilir. Cumhurun söylediği doğru ve meşhur olan açıklama budur. Kimisi ise hacele ile bilinen kuş (keklik) kastedilmiştir. Zirrinden kasıt ise yumurtasıdır, demiştir. Bu açıklamayı Tirmizi işaret etmiş olmakla birlikte ilim adamları bu açıklamayı kabul etmemiştir.

Hattâbi dedi ki: Bu kelime ze harfinden önce re ile de rivayet edilmiştir. (Riz şeklinde) o taktirde yumurta kastedilir. Nitekim çekirge kuyruğunu yere sıkıştırıp yumurtladığı zaman re harfi fethalı ze harfi şeddeli olmak üzere "er-rezzet" denilir.

Buhari'nin Sahihi'ndeki rivayete göre nübüvvet mührü, vücudunda bir parça yüksekçe bir et parçası şeklinde idi.

"Nağidu ketifihi: sol kürek kemiğinin başı" cumhurun, dediklerine göre bu kürek kemiğinin üst tarafıdır. Bir diğer açıklamaya göre üst tarafındaki ince kemiktir. Hareket edince görünen kısmının olduğu da söylenmiştir.

---

187 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5321

188 6037 numaralı hadis bir önceki babın son hadisi olmakla birlikte şerhte bu babın hadislerinin başına alınmıştır. (Çeviren)

"Cum'" cim harfi ötreli, mim harfi sakin olarak parmakları biraraya getirilmiş el demektir. Hı harfi kesreli olarak "hilan" ise vücutta görülen benler anlamındadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivayetler nübüvvet mührünün O'nun vücudunda güvercin yumurtası büyüklüğünde bir parça yüksek olduğu hususunda birbirine yakın ve ittifak halindedir. Bu aynı zamanda keklik yumurtası ile çadır düğmesine yakın bir büyüklük demektir.

Parmakları bir araya getirilmiş el ile yüksekçe bir et parçası şeklindeki rivayetin zahiri ise buna muhalif görünüyor ise de bu rivayetler de sayıca daha çok olan rivayetlere göre yorumlanır. Böylelikle bunun da anlamı parmakları biraraya getirilmiş bir el şeklinde ama ondan daha küçük güvercin yumurtası büyüklüğünde demek olur. Kadı Iyaz dedi ki: Bu mühür iki meleğin iki kürek kemiğinin aralarını açmalarının bıraktığı bir izdir. Ancak onun bu açıklaması zayıf hatta batıldır. Çünkü melekler O'nun göğsünü ve karnını yarmışlardı. Allah en iyi bilendir.

٣١/٣١- بَاب فِي صِفَةِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَبْعَثِهِ وَسِنِّهِ

31/31- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN SIFATI, PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLMESİ VE YAŞI HAKKINDA BİR BAB

٦٠٤٢-١/١١٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَال قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ وَلَيْسَ بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ وَلَا بِالْآدَمِ وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا بِالسَّبِطِ بَعَثَهُ اللهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ وَتَوَفَّاهُ اللهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ

6042-113/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Rabia b. Ebu Abdurrahman'ın rivayetini okudum, o Enes b. Malik'den onu şöyle derken dinlediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aşırı uzun boylu da değildi, kısa da değildi. Soluk beyaz da değildi, fazla esmer de değildi. Saçları ne çok kıvırcıktı ne de dümdüzdü. Allah O'nu kırk yaşının başında iken peygamber olarak gönderdi. Mekke'de on yıl, Medine'de on yıl ikamet etti. Allah altmış yılın başında onun ruhunu kabzettiğinde saçında ve sakalında beyaz yirmi kıl dahi yoktu.[189]

189 Buhari, 3547, 3548, 5900; Tirmizi, 3623; Tuhfetu'l-Eşrâf, 833

٦٠٤٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ كِلَاهُمَا عَنْ رَبِيعَةَ يَعْنِي ابْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِهِمَا كَانَ أَزْهَرَ

6043-.../2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -İbn Cafer'i kastediyorlar- tahdis etti. (H.) Bana Kâsım b. Zekeriya da tahdis etti, bize Halid b. Mahled de tahdis etti, bana Süleyman b. Bilal tahdis etti. (İsmail ile) ikisi Rabia -yani b. Ebu Abdurrahman'dan- o Enes b. Malik'den, Malik b. Enes'in hadisinin aynısını rivayet etti ve her ikisinin hadisinde ayrıca: "Aydınlık beyazdı" ibaresini ekledi.[190]

٣٢/٣٢- بَاب كَمْ سِنُّ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ قُبِضَ

32/32- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN RUHU KABZEDİLDİĞİNDE KAÇ YAŞINDA OLDUĞU BABI

٦٠٤٤-١/١١٤- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الرَّازِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا حَكَّامُ بْنُ سَلْمٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ زَائِدَةَ عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَأَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَعُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ

6044-114/1- Bana Ebu Gassan el-Razi Muhammed b. Amr tahdis etti, bize Hakkam b. Selm tahdis etti, bize Osman b. Zâide, ez-Zubeyr b. Adiyy'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış üç yaşında iken, Ebu Bekir de altmış üç yaşında iken Ömer de altmış üç yaşında iken ruhları kabzedildi.[191]

٦٠٤٥-٢/١١٥- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً وَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ بِمِثْلِ ذَلِكَ

190 6042 numaralı hadisin kaynakları

191 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 837

6045-115/2- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ukayl b. Halid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Urve'den, o Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış üç yaşında iken vefat etti.

İbn Şihâb dedi ki: Said b. el-Müseyyeb de bana bunun aynısını haber verdi.[192]

٦٠٤٦-.../٣- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبَّادُ بْنُ مُوسَى قَالَا حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا مِثْلَ حَدِيثِ عُقَيْلٍ

6046-.../3- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve Abbâd b. Musa da tahdis edip dedi ki: Bize Talha b. Yahya, Yunus b. Yezid'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan önceki iki isnad ile birlikte Ukayl'in hadisinin aynısını rivayet etti.[193]

٣٣/٣٣- بَاب كَمْ أَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ بِمَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ

33/33- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MEKKE'DE VE MEDİNE'DE NE KADAR İKAMET ETTİĞİ BABI

٦٠٤٧-١١٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهُذَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو قَالَ قُلْتُ لِعُرْوَةَ كَمْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِمَكَّةَ قَالَ عَشْرًا قَالَ قُلْتُ فَإِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ

6047-116/1- Bize Ebu Ma'mer İsmail b. İbrahim el-Hüzeli tahdis etti, bize Süfyan, Amr'dan şöyle dediğini tahdis etti: Urve'ye: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de ne kadar kaldı, dedim. O on (yıl), dedi. Ben: Gerçek şu ki İbn Abbas on üç yıl diyor, dedim.[194]

٦٠٤٨-.../٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو قَالَ قُلْتُ لِعُرْوَةَ كَمْ لَبِثَ النَّبِيُّ ﷺ بِمَكَّةَ قَالَ عَشْرًا قُلْتُ فَإِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ بِضْعَ عَشْرَةَ قَالَ فَغَفَّرَهُ وَقَالَ إِنَّمَا أَخَذَهُ مِنْ قَوْلِ الشَّاعِرِ

6048-.../2- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Bize Süfyan, Amr'dan şöyle dediğini tahdis etti: Urve'ye: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de ne

192 Buhari, 3536, 4466; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16531
193 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16738
194 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6301

kadar kaldı, dedim. O on (yıl), dedi. Ben: Gerçek şu ki İbn Abbas on küsür yıl diyor, dedim. (Amr) dedi ki: Onun için mağfiret diledi ve: O bunu ancak şairin sözünden almış olmalıdır, dedi.[195]

٦٠٤٩-١١٧/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَوْحِ بْنِ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَكَثَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ وَتُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ

6049-117/3- Bize İshak b. İbrahim -ki o Harun b. Abdullah'dır- Ravh b. Ubade'den tahdis etti, bize Zekeriya b. İshak, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de on üç yıl kaldı ve altmış üç yaşında iken vefat etti.[196]

٦٠٥٠-١١٨/٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ الضُّبَعِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إِلَيْهِ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا وَمَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً

6050-118/4- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de kendisine vahiy olunduğu halde on üç yıl, Medine'de de on yıl kaldı, altmış üç yaşında iken de vefat etti.[197]

٦٠٥١-١١٩/٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا سَلَّامٌ أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ فَذَكَرُوا سِنِي رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ كَانَ أَبُو بَكْرٍ أَكْبَرَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ عَبْدُ اللهِ قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَقُتِلَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ يُقَالُ لَهُ عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ قَالَ كُنَّا قُعُودًا عِنْدَ مُعَاوِيَةَ فَذَكَرُوا سِنِي رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَقُتِلَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ

6051-119/5- Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Eban el-Cu'fi tahdis etti, bize Sellam Ebu Ahvas Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis

195 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6301
196 Buhari, 3903; Tirmizi, 3652; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6300
197 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6533

etti: Abdullah b. Utbe ile birlikte oturuyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kaç yıl yaşadığını sözkonusu ettiler. Oradakilerden kimi: Ebu Bekir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den yaşça daha büyüktü, dedi. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış üç yaşında iken vefat etti. Ebu Bekir de altmış üç yaşında iken vefat etti, Ömer de altmış üç yaşında iken öldürüldü.

(Ebu İshak devamla) dedi ki: Orada bulunanlardan Amir b. Sa'd adındaki bir adam şöyle dedi: Bize Cerir tahdis edip dedi ki: Muaviye'nin yanında oturuyorduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaşını sözkonusu ettiler. Muaviye: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış üç yaşında iken vefat etti, Ebu Bekir de altmış üç yaşında iken vefat etti, Ömer de altmış üç yaşında iken öldürüldü, dedi.[198]

٦٠٥٢-١٢٠/٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ الْبَجَلِيِّ عَنْ جَرِيرٍ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ يَخْطُبُ فَقَالَ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَأَنَا ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ

6052-120/6- Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti: Ebu İshak'ı Amir b. Sa'd el-Becelî'den diye tahdis ederken dinledim. Onun Cerir'den rivayet ettiğine göre Muaviye'yi hutbe verip şunları söylerken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış üç yaşında iken vefat etti. Ebu Bekir ve Ömer de öyle. Ben de altmış üç yaşındayım.[199]

٦٠٥٣-١٢١/٧- وَحَدَّثَنِي ابْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ عَمَّارٍ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ كَمْ أَتَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ مَاتَ فَقَالَ مَا كُنْتُ أَحْسِبُ مِثْلَكَ مِنْ قَوْمِهِ يَخْفَى عَلَيْهِ ذَاكَ قَالَ قُلْتُ إِنِّي قَدْ سَأَلْتُ النَّاسَ فَاخْتَلَفُوا عَلَيَّ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْلَمَ قَوْلَكَ فِيهِ قَالَ أَتَحْسُبُ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَمْسِكْ أَرْبَعِينَ بُعِثَ لَهَا خَمْسَ عَشْرَةَ بِمَكَّةَ يَأْمَنُ وَيَخَافُ وَعَشْرَ مِنْ مُهَاجَرِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ

198 Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. el-Eban el-Cu'fi'nin hadisini, Tirmizi, 3653; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11402'de; Amir b. Sa'd'ın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6580

199 6051 numaralı hadisin kaynakları

6053-121/7- Bana İbn Minhal ed-Darir de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey tahdis etti, bize Yunus b. Ubey, Haşimoğullarının azadlısı Ammar'dan şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas'a Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde kaç yaşındaydı diye sordum. O şöyle dedi: Senin gibi O'nun kavminden olan bir kimseye bu hususun gizli kalacağını sanmıyordum. (Ammar) dedi ki: Gerçek şu ki ben insanlara sordum ama bu hususta bana farklı şeyler söylediler. Bundan dolayı senin de bu hususta ne söyleyeceğini öğrenmek istedim, dedim. O: Hesap yapabilir misin, dedi. Ben evet deyince o şöyle dedi: Önce kırkı hesaba kat, bu yaşta iken ona peygamberlik verildi. (Sonra) Mekke'de on beş yıl kimi zaman güven altında kimi zaman korku içerisinde kaldı. Medine'ye hicretinden itibaren de on yıl, dedi.[200]

٦٠٥٤-.../٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يُونُسَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ

6054-.../8- Bana Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, bize Şebâbe b. Sevvar tahdis etti, bize Şu'be Yunus'dan bu isnad ile Yezid b. Zurey'in hadisine yakın olarak tahdis etti.[201]

٦٠٥٥-١٢٢/٩- وَحَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ حَدَّثَنَا عَمَّارٌ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَسِتِّينَ

6055-122/9- Bana Nasr b. Ali de tahdis etti, bize Bişr -yani b. el-Mufaddal- tahdis etti, bize Halid el-Hazza tahdis etti, bize Haşimoğullarının azadlısı Ammar tahdis etti. Bize İbn Abbas'ın tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış beş yaşında iken vefat etti.[202]

٦٠٥٦-.../١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ خَالِدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6056-.../10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Uleyye, Halid'den bu isnad ile tahdis etti.[203]

---

200 Tirmizi, 3650, 3651; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6294
201 6053 numaralı hadisin kaynakları
202 6053 numaralı hadisin kaynakları
203 6053 numaralı hadisin kaynakları

٦٠٥٧-١٢٣/١١- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي عَمَّارٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَكَّةَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً يَسْمَعُ الصَّوْتَ وَيَرَى الضَّوْءَ سَبْعَ سِنِينَ وَلَا يَرَى شَيْئًا وَثَمَانَ سِنِينَ يُوحَى إِلَيْهِ وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشْرًا

6057-123/11- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize Ravh haber verdi, bize Hammâd b. Seleme, Ammar b. Ebu Ammar'dan tahdis etti, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de on beş yıl kaldı. Yedi yıl sesi işitiyor, ışığı görüyor ama hiçbir şey görmüyordu. Sekiz yıl da kendisine vahiy gönderildi. Medine'de de on yıl kaldı.[204]

Şerh

(6047-6057 numaralı hadisler)

Bu babta üç rivayeti zikretti. Bunlardan birisine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) altmış yaşında iken vefat etmiştir. İkincisine göre, altmış beş, üçüncüsüne göre ise altmış üç yaşında vefat etmiştir. En sahih ve meşhur olanları da bu sonuncusudur. Müslim bu rivayeti burada Aişe, Enes ve İbn Abbas (radıyallâhu anhum)'dan rivayet etmiştir. İlim adamları bunların en sahih olanlarının altmış üç yaşında vefat ettiği şeklindeki rivayet olduğunu ittifakla kabul etmişler, geri kalan rivayetleri de buna göre te'vil etmişlerdir. O halde altmış yıl şeklindeki rivayette sadece ukûd denilen ona tam olarak bölünebilmeyi esas alan saymayı göz önünde bulundurmuş, küsüratı zikretmemiştir. Altmış beş şeklindeki rivayet de te'vil edilmesi gereken bir rivayettir. Bu rivayette bir şüphe ve tereddüt hasıl olmuştur. Nitekim Urve de İbn Abbas'ın "altmış beş yıl" demesini kabul etmemiş, onun yanlış yaptığını, nübüvvetin ilk dönemlerine yetişmemiş olduğunu ve diğerlerinden farklı olarak sahabilik müddetinin çok olmadığına dikkat çekmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hicretten sonra Medine'de on yıl, Mekke'de peygamberlikten önce de kırk yıl kaldığı hususu üzerinde ittifak etmişlerdir. Görüş ayrılıkları ise nübüvvetten sonra ve hicretten önce Mekke'de ne kadar kaldığı hususu ile ilgilidir. Sahih olan ise bunun on üç yıl olduğudur. Bu durumda da ömrü altmış üç yıl demektir. Bizim sözünü ettiğimiz onun kırk yaşında peygamber olarak gönderildiği hususu ilim adamlarının ittifak ettikleri meşhur ve doğru olan husustur. Kadı Iyaz, İbn Abbas ve Said b. el-Müseyyeb'den şaz bir rivayet olarak kırk üç yaşında peygamber olarak gönderildiğini nakletmektedir. Doğrusu ise az

204 6053 numaralı hadisin kaynakları

önce geçtiği gibi kırk yaşında peygamber olduğudur. Sahih ve meşhur olana göre de fil senesi dünyaya gelmiştir. Fil hadisesinden üç sene sonra doğduğu söylendiği gibi dört sene sonra doğduğu da söylenmiştir. Kadı Iyaz fil senesinde doğduğu üzerinde icma bulunduğunu ileri sürmüş olmakla durum onun iddia ettiği gibi değildir.

Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Rabiül Evvel ayı pazartesi günü doğduğu ve yine Rabiül Evvel ayı pazartesi günü vefat ettiği üzerinde de ittifak etmiş olmakla birlikte doğduğu günün ayın ikinci günü mü sekizinci günü mü onuncu günü mü on ikinci günümü olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Vefat ettiği gün ise onikinci günü kuşluk vaktidir. Allah en iyi bilendir.

(6042) "Çok uzun boylu da değildi, kısa da değildi." Burada "bain"den kasıt fazla uzun demektir. Yani O fazla uzun olmadığı gibi kısa da değildir, bu da daha önce geçen (6026) "mukassat: ölçüleri mutedil/mütenasib" ile aynı anlamdadır.

"Ne soluk beyaz ne de esmer idi." Buradaki "emhak: soluk (beyaz)" kireç gibi aşırı beyaz demektir. Bu da hoş olmayan bir görünüştür. Hatta bakan kişi böyle bir kimseyi baraş hastalığına yakalanmış birisi dahi sanabilir.

"Âdem ise koyu esmer demektir. Yani esmer de değildi, hoş olmayan bir beyaz tenli de değildi. Aksine onun teni aydınlık (nurlu, parıldayan) bir beyaz renkte idi. Nitekim daha önceki hadiste de O'nun teninin aydınlık beyaz renkte olduğu belirtilmiş idi. Bundan sonraki rivayette (6043) de "O parlak beyaz tenli idi" denilmektedir.

(6048) "Urve'ye Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de ne kadar kaldı, dedim... Onu şairin sözünden almış olmalıdır, dedi." Bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde "fegaffehahu: ona mağfiret diledi" şeklinde gayn ve fe harfi ile kaydedilmiştir. Kadı Iyaz da el-Culûdî'nin rivayetinden bunu böylece nakletmiştir. Bu da ona mağfiret dileyerek dua etti, Allah ona mağfiret buyursun, dedi demektir. Bu lafzı çoğunlukla herhangi bir hususta hata eden kişi hakkında kullanırlar. Buna göre o bunu diyerek hata etmiştir, Allah ona mağfiret buyursun, demiş gibidir.

Kadı Iyaz dedi ki: İbn Mâhan'ın rivayetinde ise sad ve sonra gayn harfi ile "fesaggarahu: onu küçük gördü" şeklindedir. Yani onun bunu bilemeyecek, idrak edemeyecek, iyice belleyemeyecek kadar yaşının küçük olduğunu kastetti. Bu husustaki kanaatini de şairin sözüne istinad edip onun bu hususta bilgi sahibi olmadığını işaret etti. Kadı Iyaz bu görüşü tercih etmektedir. (Kadı Iyaz devamla): dedi ki: Sözü geçen şair ise Ebu Kays Sırma b. Ebu Enes'dir. O şöyle demiştir: "Kureyş arasında on küsür yıl kaldı

Hatırlatıp durdu eğer onunla aynı kanaati paylaşacak bir dost bulursa."

Bu beyit, Sahih-i Müslim'in bazı nüshalarında kaydedilmiş olmakla birlikte hepsinde yoktur.

Derim ki burada adı geçen Ebu Kays künyeli şair Sırma b. Ebu Enes b. Malik b. Adiy b. Âmir b. Gam b. Adiy b. en-Neccar el-Ensari'dir. İbn İshak, nesebini böylece vermiş ve şunları eklemiştir: Cahiliye döneminde ruhbanlığa yönelmiş ve kıldan dokunmuş elbiseler giyinmiş, putlardan uzaklaşmış, cünüblükten gusletmiş ve ay hali bir kadının da cünüb kimsenin de girmediği bir odasını mescit edinmişti. Ben İbrahim'in Rabbine ibadet ediyorum diyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye gelince müslüman oldu ve İslam'a güzel bir şekilde bağlandı. O sırada da oldukça yaşlı birisi idi. Hakkı söylemekten kesinlikle çekinmezdi. Cahiliye döneminde yüce Allah'ı ta'zim eder, yüce Rabbimizi ta'zim hakkında şiirler söylerdi.

(6052) "Muaviye'yi hutbe esnasında şöyle derken dinledi: ... Ben de altmış üç yaşındayım." Bütün nüshalarda bu şekildedir, ifade sahihtir. İfadenin takdiri de şöyledir: Ebu Bekir ve Ömer de aynı şekilde (her biri altmış üç yaşında iken vefat etti). Sonra yeni bir cümle kurarak: Ben de altmış üç yaşındayım, dedi. Yani onlara uyan bir yaşta öleceğimi ümit ediyorum. Bu yıl öleceğimi umarım demektir.

(6057) "Sesi işitiyor, ışığı görüyordu." Kadı Iyaz dedi ki: Yani kendilerini görmediği meleklerin seslerini işitiyor, meleklerin de nurunu yüce Allah'ın ayetlerinin nurunu da görüyordu. Bu, gözü ile meleği görüp, yüce Allah'ın vahyi ile onunla konuşuncaya kadar devam etti.

٣٤/٣٤- بَاب فِي أَسْمَائِهِ ﷺ

34/34- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN İSİMLERİ HAKKINDA BİR BAB

٦٠٥٨-١/١٢٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يُمْحَى بِيَ الْكُفْرُ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى عَقِبِي وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ

6058-124/1- Bana Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti, İshak, bize Süfyan b. Uyeyne haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O (Zührî) Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in babasından naklettiğini işittiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben benimle küfrün imha edildiği Mâhiy'im, ben insanların topuklarımın üzerinde haşredileceği Hâşir'im ve ben Âkib'im. Âkib ise kendisinden sonra nebi gelmeyecek olandır. "*[205]

٦٠٥٩-١٢٥/٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ لِي أَسْمَاءً أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِيَ الْكُفْرَ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمَيَّ وَأَنَا الْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ أَحَدٌ وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ رَءُوفًا رَحِيمًا

6059-125/2- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in babasından rivayetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benim bir çok ismim var. Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın benimle küfrü imha ettiği Mâhiy'im, ben insanların ayaklarımın üzerinde haşredileceği Hâşir'im ve ben kendisinden sonra (peygamber olarak) kimsenin olmayacağı Âkib'im"* ayrıca Allah ona Rauf ve Rahim adlarını vermiştir.[206]

٦٠٦٠-.../٣- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ وَمَعْمَرٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَفِي حَدِيثِ عُقَيْلٍ قَالَ قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ وَمَا الْعَاقِبُ قَالَ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ وَفِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ وَعُقَيْلٍ الْكَفَرَةَ وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ الْكُفْرَ

6060-.../3- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. (H.)

205 Buhari, 3532, 4896; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2840; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3191

206 6058 numaralı hadisin kaynakları

Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb haber verdi. Hepsi Zührî'den bu isnad ile rivayet etti. Şuayb ile Ma'mer'in hadisi rivayetlerinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (buyururken) dinledim denilirken Ukayl'in hadisi rivayetinde şöyledir: Zührî'ye: Âkib ne demektir, dedim. O: Kendisinden sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmayan demektir, dedi. Ma'mer ve Ukayl'in hadisi rivayetlerinde "kâfirleri (imha ettiği)" denilirken Şuayb'in hadisinde "küfrü (imha ettiği)" denilmektedir.[207]

٦٠٦١-١٢٧/٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً فَقَالَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَالْمُقَفِّي وَالْحَاشِرُ وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ

6061-126/4- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti... Ebu Musa el-Eşari dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize kendisinin çeşitli isimlerini sayıp dedi ki: *"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffâ'yım, Hâşir'im, Tevbe peygamberiyim, rahmet peygamberiyim"*[208]

Şerh

(6058-6061 numaralı hadisler)

Burada bu isimleri zikretmiş olmakla birlikte O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha başka isimleri de vardır. Maliki mezhebine mensup Ebu Bekir b. el-Arabi, el-Ahfezi fi Şerhi Tirmizi adlı eserinde kimilerinden yüce Allah'ın bin isminin, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bin isminin olduğunu nakletmekte sonra da bunlardan etraflı bir şekilde altmış küsür ismi zikretmektedir.

Dil bilginleri der ki: Bir kimsenin övülmeye değer hasletleri çoksa Muhammed ve Mahmud bir adam denilir. İbn Fâris ve başkaları da: İşte bundan dolayı bizim nebimize de Muhammed ve Ahmed adı verilmiştir. Yani yüce Allah O'nun ailesine O'nun pek güzel sıfatlarını bildiğinden ötürü bu ismi vermelerini ilham etmiştir.

(6058) *"Ben Allah'ın benimle küfrü imha ettiği Mâhiy'im."* İlim adamları der ki: Kasıt küfrün Mekke'den, Medine'den ve diğer arap topraklarından ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yeryüzünün gösterilen ve ümmetinin mülkünün ulaşacağı kendisine vadolunan diğer yerlerden silinmesidir. Yine

207 6058 numaralı hadisin kaynakları

208 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9147

onların, dediklerine göre bundan delil ve galip gelmek sureti ile üstünlük sağlamak anlamında genel manası ile silinmenin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Nitekim yüce Allah'ın: *"Ve onu diğer bütün dinlere üstün kılmak için"* (Tevbe, 33, Hacc, 28, Saff, 29) Bir başka hadiste ise Mâhiy'in açıklaması kendisi ile kendisine uyanların günahlarının imha edildiği (silindiği) diye gelmiştir. O halde küfrün imha edilmesi ile bu da kastedilmiş olabilir. Bu da yüce Allah'ın: *"Kafir olanlara de ki: Eğer vazgeçecek olurlarsa geçmiş bulunan kendilerine bağışlanacaktır"* (Enfal, 38) buyruğu gibi olur. Yine: *"İslam kendisinden öncekileri yıkar"* hadisi de bunun gibidir.

"Ben insanların topuklarımın üzerine haşredileceği Hâşir'im." İkinci rivayette (6059) *"Ayaklarımın üzerine"* denilmektedir. Bütün nüshalarda ikinci rivayet hep bu şekildedir. Ama onlar sondaki ye'yi hem tekil olarak şeddesiz (kâdemi: ayağım şeklinde) hem de tesniye olarak şeddeli (kâdemeyye: iki ayağım) diye zaptetmişlerdir. Birinci rivayet ise nüshaların bir çoğunda bu şekilde olmakla birlikte bazılarında ikincisi gibidir. İlim adamları der ki: Her ikisinin manası insanlar benim izimin arkasından nübüvvet ve risalet zamanımın akabinde haşredileceklerdir, benden sonra da nebi olmayacaktır demektir. Bana tabi olacaklardır, arkamdan geleceklerdir diye de açıklanmıştır.

"Mukaffi, tevbe peygamberi, rahmet peygamberi" Âkib'in anlamını hadiste kendisinden sonra nebi olmayacağı diye açıklamıştır. Bu da onların akabinde nebi olarak geldi demektir. İbnu'l-A'râbî dedi ki: Âkib ile akub kendisinden öncekilerin yerine hayırlı bir şekilde halef olan kimsedir. Mukaffiye gelince, Şemir de bu âkib ile aynı anlamdadır derken İbnu'l-A'râbî: Diğer nebilere tabi olandır diye açıklamıştır. Nitekim bir kimseye uymayı anlatmak üzere bu fiil kullanılır. Her bir şeyin "kafiye"si ise sonu demektir.

Tevbe peygamberi, rahmet peygamberi ve merhamet peygamberine gelince, anlamları birbirine yakındır. Maksatları ise O'nun tevbe ve karşılıklı merhamet ile geldiğini anlatmaktır. Yüce Allah: *"Kendi aralarında merhametlidirler"* (Feth, 29) ve: *"Birbirlerine sabrı tavsiye edenler, birbirlerine merhameti tavsiye edenler"* (Beled, 17) buyurmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Bir başka hadiste "melâhim (savaşlar) peygamberi" denilmektedir. Çünkü O kital emri ile gönderilmiştir. İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in az önce geçtiği gibi bunlardan başka isimleri bulunmakla birlikte yalnızca bu isimleri zikretmesinin sebebi bunların önceki kitaplarda da bulunması, diğer ümmetlerin bildikleri arasında da yer alması dolayısı iledir.

٣٥/٣٥- بَاب عِلْمِهِ ﷺ بِاللهِ تَعَالَى وَشِدَّةِ خَشْيَتِهِ

35/35- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN YÜCE ALLAH'I BİLMESİ VE ONDAN İLERİ DERECEDE HAŞYET DUYMASI BABI

٦٠٦٢-١٢٧/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ صَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمْرًا فَتَرَخَّصَ فِيهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فَكَأَنَّهُمْ كَرِهُوهُ وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ مَا بَالُ رِجَالٍ بَلَغَهُمْ عَنِّي أَمْرٌ تَرَخَّصْتُ فِيهِ فَكَرِهُوهُ وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ فَوَاللهِ لَأَنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً

6062-127/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir iş yaptı ve onda ruhsatı tercih etti. Onun bu yaptığı ashabından bazı kimselere ulaşınca, ondan hoşlanmamış gibi oldular ve kendilerini o işten uzak tuttular. Bu halleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca hutbe vermek üzere ayağa kalkıp dedi ki: *"Bazı kimselere ne oluyor ki benim hakkımda ruhsat yolunu seçtiğim bir iş onlara ulaşınca ondan hoşlanmadılar ve kendilerini ondan uzak tuttular. Allah'a yemin ederim ki elbette ben onlardan Allah'ı daha iyi bilenim ve onlardan Allah'tan daha çok korkanım."*[209]

٦٠٦٣-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ ح وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ نَحْوَ حَدِيثِهِ

6063-.../2- Bize Ebu Said el-Eşecc tahdis etti, bize Hafs -yani b. Giyas-tahdis etti. (H.) Bunu bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem tahdis edip, dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, ikisi A'meş'den Cerir'in isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti.[210]

٦٠٦٤-١٢٨/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي أَمْرٍ فَتَنَزَّهَ عَنْهُ نَاسٌ

---

209 Buhari, 6101, 7301; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17640

210 6062 numaralı hadisin kaynakları

مِنَ النَّاسِ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَغَضِبَ حَتَّى بَانَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْغَبُونَ عَمَّا رُخِّصَ لِي فِيهِ فَوَاللَّهِ لَأَنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً

6064-128/3- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir iş hakkında ruhsat verdi. İnsanlardan bazı kimseler ondan uzak durdular. Bu halleri Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca kızdı hatta kızgınlığı yüzünden belli oldu. Sonra da: *"Bazı kimselere ne oluyor ki hakkında bana ruhsat verilen bir husustan yüz çeviriyorlar. Allah'a yemin ederim ki elbette ben onlardan daha çok Allah'ı bilirim ve onlardan daha çok O'ndan korkarım"* buyurdu.[211]

Şerh

(6062-6064 numaralı hadisler)

(6064) "Kızdı ve hatta kızgınlığı yüzünde belli oldu..." Bu hadiste O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) uymak teşvik edilmekte, ibadette işi derinleştirmek yasaklanmakta ve mübah olduğu hususunda şüphe etmek sureti ile mübah olan bir işten kaçınmak da yerilmektedir. Ayrıca şeriatin haram kıldıklarının çiğnenmesi halinde -bunu çiğneyen bir te'vilde bulunmak sureti ile dahi çiğnemiş olsa- kızgınlığın sözkonusu olabileceği, azarlamayı (özelleştirmeyerek) herkese hissesini alacak şekilde açık yapmak sureti ile ve topluluk karşısında buna tepki gösterip o işi yapanı tayin etmemek sureti ile güzel geçinmek de sözkonusudur. Böyle bir durumda bir takım kimselere ne oluyor ki gibi ifadeler kullanılır.

Bu hadisten anlaşılan bir diğer husus da şudur: Şanı yüce Allah'a yakın olmak, O'nu daha çok bilmeye, O'ndan daha çok korkmaya bir sebeptir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'a yemin olsun ki ben onlardan Allah'ı daha iyi bilenim, onlardan Allah'tan daha çok korkanım"* buyruğu da şu demektir: Onlar benim yaptığımdan yüz çevirmelerinin kendilerini Allah'a daha çok yakınlaştıracağı yanılgısına kapılıyorlar. İsterse onların yaptıklarından farklı bir şey yapılmış olsun. Halbuki durum onların yanlış olarak sahip oldukları bu kanaat gibi değildir. Aksine ben onlardan Allah'ı daha iyi bilirim ve onlara göre Allah'tan daha çok korkarım. Şüphesiz ki şanı yüce Allah'a yakınlık ve O'ndan korkmak ancak O'nun verdiği emre uygun hareket etmekle olur. Yoksa nefislerin kendi kurguladıkları gibi ve emrolunmadıkları işleri yapmaya kendisini zorlamak sureti ile olmaz. Allah en iyi bilendir.

211 6062 numaralı hadisin kaynakları

٣٦/٣٦- بَاب وُجُوبِ اتِّبَاعِهِ ﷺ

36/36- O'NA (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM) UYMANIN VACİP OLDUĞU BABI

٦٠٦٥-١٢٩/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ خَاصَمَ الزُّبَيْرَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي شِرَاجِ الْحَرَّةِ الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ سَرِّحْ الْمَاءَ يَمُرُّ فَأَبَى عَلَيْهِمْ فَاخْتَصَمُوا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلْ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِكَ فَتَلَوَّنَ وَجْهُ نَبِيِّ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ احْبِسْ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ فَقَالَ الزُّبَيْرُ وَاللهِ إِنِّي لَأَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا

6065-129/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. ez-Zubeyr kendisine şunu tahdis etti: Ensar'dan bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda hurma ağaçlarını suladıkları Harre'deki su kanalı hakkında davalaştılar. Ensar'dan olan kişi suyun önünü kesme de geçsin, dedi. Zubeyr onların bu istediklerini kabul etmedi. Bunun için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda davalaştılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zubeyr'e: *"Ey Zubeyr! Sula sonra suyu komşuna sal gitsin"* buyurdu. Ensar'dan olan kişi kızarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Senin halan oğludur diye mi (böyle hüküm verdin) deyince Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünün rengi değişti. Sonra: *"Ey Zubeyr! Sula, sonra suyu duvar diplerine varıncaya kadar tut"* buyurdu. Zubeyr dedi ki: Allah'a yemin ederim ki ben şu ayetin bu husus hakkında indiğini zannediyorum: *"Hayır Rabbine yemin olsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hükmüne başvurduktan sonra içlerinde herhangi bir sıkıntı duymayıp, ona büsbütün teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."*[212]

212 Buhari, 2359, 2360; Ebu Davud, 3637; Tirmizi, 1363, 3027; Nesai, 5431; İbn Mace, 15; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5275

Şerh

"Harre su kanalları" şirâc (su kanalları) şin ve cim ile olup suların aktığı yerlere denilir. Tekili "şerce"dir. Harre ise kara taşların bulunduğu düz araziye denilir.

"Ey Zubeyr sula... sonra da suyu duvar diplerine varıncaya kadar alıkoy" buradaki "senin halan oğludur diye mi" ibaresindeki "en: diye mi" de hemze fethalıdır. Yani senin bu işi yapmanın sebebi onun halan oğlu olması mı? "Yüzünün rengi değişti"den maksat nübüvvetin saygınlığı çiğnendiği için ve bu kişinin söylediği sözün çirkin olması sebebi ile öfkelenip yüzünün rengi değişti.

Cim harfi fethalı "cedr" ile kesreli "cidr" duvar demektir. Çoğulu "cudur" diye gelir. *"Duvara dönünceye kadar"* ise oraya varıncaya kadar demektir. Duvardan kasıt ise duvarın dibidir. Ağaçların dibi olduğu da söylenmiş ise de doğrusu birincisidir. İlim adamları bunun miktarını suyun arazinin tamamının üzerinde insanın ayak topuğunun ıslanacağı noktaya kadar yükselmesidir. Buna göre suyun hemen yakınındaki birinci arazinin sahibi bu sınıra varıncaya kadar arazisinde suyu tutması sonra da onu sonraki komşusuna salması hakkıdır. Zubeyr de birinci arazinin sahibi idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona yol göstererek sula sonra da suyu komşuna sal, dedi. Yani hakkından daha az, az miktarda bir şey sula sonra onu komşuna sal. Böylelikle Zubeyr'e nazı geçtiği için onun nisbeten aleyhine olan bir yol göstermişti. Bu hadisin şerhi daha önce ilgili babında açıkça geçmiş bulunmaktadır.[213]

İlim adamları der ki: Eğer bugün bir kimse Ensar'dan olan o kişinin söylediği sözün bir benzerini söyleyip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği hükümde hevasına meyl ettiğini iddia edecek olursa, bu bir küfür olur ve bu sözü söyleyen hakkında mürtedlerin hükümleri cereyan eder. Şartlarının bulunması halinde de öldürülmesi gerekir.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu terk etmesinin sebebi İslam'ın ilk dönemlerinde insanların kalplerini ısındırması ve olayları en güzel yolla bertaraf etmesi, münafıkların ve kalbinde hastalık bulunanların eziyetlerine sabretmesi idi. Ayrıca O: *"Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin"* buyurduğu gibi: İnsanlar Muhammed ashabını öldürüyor diye konuşmasınlar diyordu. Yüce Allah da: *"İçlerinden pek azı müstesna olmak üzere sen onların daima hainliklerini göreceksin. Şüphe yok ki Allah iyilik edenleri sever."* (Maide, 13) buyurmaktadır.

213 Bu hadis daha önce geçmiş değildir. Nitekim daha önce çeşitli vesilelerle kendisinden söz ettiğimiz Dr. Mustafa Dib el-Buğa'nın hazırladığı Nevevi Şerhi'nde de burada şu notu düştüğünü görüyoruz: "Bu hadis daha önceden geçmedi. Bu hadisi şerh ettiği yeri tayin etmek imkânını da bulamadım." (Çeviren)

Kadı Iyaz dedi ki: ed-Davudi'nin naklettiğine göre Zubeyr ile davalaşan bu kişi münafık idi. Hadis-i şerifte onun Ensar'dan olduğunun belirtilmesi buna aykırı değildir. Çünkü bu kişi Ensar'ın mensub olduğu kabiledendi. Müslüman Ensar'dan değildi. Hadisin sonlarında yer alan Zubeyr: Allah'a yemin ederim ki ben şu ayetin onun hakkında nazil olduğunu sanıyorum: *"Hayır Rabbine andolsun ki... iman etmiş olmazlar"* (Nisa, 65) sözlerine gelince, bir kesim bu ayetin nüzul sebebinin bu olduğunu söylediği gibi ayetin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüne başvuran ve O'nun da birisinin aleyhine hüküm vermesi üzerine bu kişinin Ömer b. el-Hattâb'ın yanına gidip davamıza o hüküm versin demesi üzerine indiği söylendiği gibi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda davalaşmış bir yahudi ile bir münafık hakkında indiği de söylenmiştir. Münafık, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüne razı olmayıp kâhinin huzurunda mahkemeleşmeyi istemişti.

İbn Cerir dedi ki: Ayetin bütün bunlar hakkında inmiş olması da mümkündür. Allah en iyi bilendir.

٣٧/٣٧- بَاب تَوْقِيرِهِ ﷺ وَتَرْكِ إِكْثَارِ سُؤَالِهِ عَمَّا لَا ضَرُورَةَ إِلَيْهِ أَوْ لَا يَتَعَلَّقُ بِهِ تَكْلِيفٌ وَمَا لَا يَقَعُ وَنَحْوِ ذَلِكَ

37/37- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İ TA'ZİM, ZORUNLU OLMAYAN YA DA BİR MÜKELLEFİYET İLE ALAKASI OLMAYAN, MEYDANA GELMEYEN VE BENZERİ HUSUSLAR HAKKINDA ÇOKÇA SORU SORMAYI TERKETMEK BABI

٦٠٦٦-١/١٣٠- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ قَالَا كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ

6066-130/1- Bana Harmele b. Yahya et-Tucibi tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Ebu Seleme b. Abdurrahman ve Said b. el-Müseyyeb haber verip dedi ki: Ebu Hureyre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu dinlediğini tahdis ederdi: *"Size yasakladığım şeyden uzak durun, size emrettiğimden gücünüzün yettiği kadarını yapın. Çünkü şüphesiz sizden öncekileri çokça soru sormaları ve nebilerine muhalefet etmeleri helak etmiştir."*[214]

214 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13355

٦٠٦٧-.../٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ وَهُوَ مَنْصُورُ بْنُ سَلَمَةَ الْخُزَاعِيُّ أَخْبَرَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ سَوَاءً

6067-.../2- Bana Muhammed b. Ahmed b. ebu Halef de tahdis etti, bize Ebu Seleme -ki o Mansur b. Seleme el-Huzai'dir- tahdis etti, bize Leys, Yezid b. el-Hâd'dan haber verdi, o İbn Şihâb'dan bu isnad ile birebir aynısını rivayet etti.[215]

٦٠٦٨-١٣١/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ كُلُّهُمْ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ وَفِي حَدِيثِ هَمَّامٍ مَا تُرِكْتُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ثُمَّ ذَكَرُوا نَحْوَ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

6068-131/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (Ebu Muaviye) ile ikisi A'meş'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizami- tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, (Muğire ile) ikisi Ebu Zinad'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den tahdis etti. (H.) Bunu bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan Ebu Hureyre'yi dinlediğini tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den haber verdi, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. Hepsi dedi ki: (O) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın"* buyurdu. Hemmâm'ın hadisinde de: *"Bırakıldığımız sürece (beni bırakın) şüphesiz sizden öncekiler... helak oldu"* demektedir. Sonra hepsi de Zührî'nin Said ve

---

215 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13317

Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre'den naklettiği rivayetine yakın olarak hadisi zikrettiler.[216]

Şerh

(6066-6068 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6066) *"Size nehyettiğimden uzak durun..."* bu hadisin şerhi açık bir şekilde Hacc Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Bu İslam'ın kaidelerinden birisidir.

Bu babtaki hadislerden maksat ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara çokça soru sormayı ve meydana gelmemiş hadiseler hakkında öncelikle soru sormayı onlara yasaklamıştır. Bunun hoş görülmeyişinin çeşitli sebepleri vardır:

1. Bu, müslümanlara herhangi bir şeyin haram kılınmasına sebep olabilir. Bundan dolayı kendileri zorluk ve meşakkatle karşı karşıya kalabilir. Nitekim bunu birinci hadiste (6069) *"müslümanlar arasında cürmü en büyük olan bir kimse, müslümanlara haram kılınmamış olan bir şey hakkında soru sorması sebebi ile o hususun onlara haram kılınmasına sebep olandır"* açıklamış bulunmaktadır.

2. Bazen verilen cevapta soru soranın hoşlanmayacağı ve onun iyi karşılamayacağı bir husus olabilir. Bundan dolayı yüce Allah buna dair: *"Ey iman edenler! Size açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek bazı hususlara dair soru sormayın"* (Maide, 101) buyruğunu indirmiştir. Nitekim bu husus, ayetin nüzul sebebi hususundaki hadiste açıkça ifade edilmiştir.

3. Onlar belki de O'na çokça soru sormakla O'nu yormuş ve meşakkat ve eziyetle karşı karşıya bırakmış olabilirler. Bu ise helak olmalarına sebep olur. İşte bu hususu bu kitapta zikredilecek olan Enes'in rivayet ettiği (6077) şu sözleri ile açıkça ifade edilmiştir: Allah'ın Nebisine ısrar ederek çokça soru sordular... Halbuki yüce Allah: *"Allah'a ve Rasûlüne eziyet edenlere muhakkak Allah onlara dünya ve ahirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap da hazırlamıştır"* (Ahzab, 57) buyurmaktadır.

٦٠٦٩-١٣٢/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرَّمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَحُرِّمَ عَلَيْهِمْ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ

216 İbn Numeyr, Kuteybe b. Said, İbn Ebu Ömer ve Muhammed b. Rafi'in hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12425, 13903, 13718, 14396, 14772

6069-132/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Amir b. Sa'd babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz müslümanlar arasında günahı en büyük olan müslüman, müslümanlara haram kılınmamış olan bir şey hakkında soru sorması üzerine o şeyin haram kılınmasına sebep olan kimsedir"* buyurdu.[217]

٦٠٧٠-١٣٣/٥- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَحْفَظُهُ كَمَا أَحْفَظُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الزُّهْرِيُّ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْظَمُ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ أَمْرٍ لَمْ يُحَرَّمْ فَحُرِّمَ عَلَى النَّاسِ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ

6070-133/5- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip dedi ki: -Ben bunu Bismillahirrahmanirrahim'i ezberlemiş olduğum gibi ezberlemiş bulunuyorum-: Zührî, Amir b. Sa'd'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslümanlar arasında günahı en büyük Müslüman, haram kılınmamış bir husus hakkında soru sorduğu için o soru sebebi ile o hususun insanlara haram kılınmasına sebep olan kişidir"* buyurdu.[218]

٦٠٧١-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ رَجُلٌ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ وَنَقَّرَ عَنْهُ وَقَالَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدًا

6071-.../6- Bunu bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi Zührî'den bu isnad ile rivayet etti. Ma'mer hadisinde şu fazlalık da vardır: *"Bir şey hakkında soru sorup da gagalarcasına lüzumsuz inceliklerini araştırırsa"* Yunus'un hadisi rivayetinde de: Amir b. Sa'd'dan rivayete göre o Sa'd'ı: ... dinlemiştir demektedir.[219]

217 Buhari, 7289; Ebu Davud, 4610; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3892
218 6069 numaralı hadisin kaynakları
219 6069 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6069-6071 numaralı hadisler)

(6069) *"Muhakkak müslümanlar arasında cürmü en büyük müslüman..."* bir diğer rivayette ise (6071) *"bir şey hakkında soru sorup da onu gagalarcasına lüzumsuz ayrıntıları ile inceleyen"* denilmektedir. Yani onu araştırmakta alabildiğine aşırıya giden ve uç noktalara kadar ulaşmak isteyen kimse demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada cürümden kasıt müslümanları sıkıntıya sokmaktır. Yoksa kendisinden dolayı ceza verilen, günah anlamındaki cürüm değildir. Çünkü soru sormak mübah idi. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana soru sorun"* buyurmuştur. Kadı Iyaz'ın sözleri bunlardır.

Ama Kadı Iyaz'ın bu söyledikleri zayıf hatta bâtıldır. Doğru olan ise Hattâbi'nin, Tahrir sahibinin ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun bu hadisi şerhinde şu söyledikleridir: Burada cürümden kasıt günahtır. Bu ilim adamları der ki: Bu anlamda fethalı olarak "cereme: günah işledi" ictereme ve tecerreme denilir. Hattâbi ve başkaları dedi ki: Bu hadis, kendisini zorlayarak yahut da ihtiyacı olmayan bir hususta işi yokuşa sürmek maksadı ile soru soran kişi hakkındadır. Bir mesele ile karşı karşıya kaldığı için zaruret dolayısı ile soru soran kişiye de günah sözkonusu değildir. Ona sitem de edilmez. Çünkü yüce Allah: *"Bilmiyorsanız bilenlere sorun"* (Enbiya, 7) buyurmaktadır.

Tahrir sahibi ve başkaları dedi ki: Bu hadiste, başkalarına zararlı olan bir işi yapan kimsenin günah kazanacağına delil vardır, demişlerdir.

٦٠٧٢-١٣٤/٧- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ السُّلَمِيُّ وَيَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ اللُّؤْلُؤِيُّ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالَ مَحْمُودٌ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَصْحَابِهِ شَيْءٌ فَخَطَبَ فَقَالَ عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَمَا أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمٌ أَشَدُّ مِنْهُ قَالَ غَطَّوْا رُءُوسَهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ قَالَ فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا قَالَ فَقَامَ ذَاكَ الرَّجُلُ فَقَالَ مَنْ أَبِي قَالَ أَبُوكَ فُلَانٌ فَنَزَلَتْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ

6072-134/7- Bize Mahmud b. Gaylan, Muhammed b. Kudame es-Sülemi ve Yahya b. Muhammed el-Lü'lüi -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis etti. Mahmud dedi ki: Bize en-Nadr b. Şumeyl tahdis etti, diğer ikisi bize en-Nadr haber verdi, dedi. Bize Şu'be haber verdi, bize Musa b. Enes, Enes b. Malik'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ashabı ile ilgili bazı şeyler ulaşınca bir hutbe verip şöyle dedi: *"Bana cennet ve cehennem gösterildi. Hayır ve şer hususunda bugün gibisini görmedim. Ve eğer benim bildiğimi bilseydiniz pek az güler ve çok ağlardınız."*

(Enes) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı üzerine bugünden daha zor bir gün gelmedi. Başlarını örttüler, inleyerek ağladılar. Bunun üzerine Ömer ayağa kalkarak: Rabb olarak Allah'a, din olarak İslam'a, Nebi olarak Muhammed'e razı olduk, dedi. Bu sefer o adam ayağa kalkarak: Babam kim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Baban filandır"* buyurdu. Bunun üzerine: *"Ey iman edenler! Size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayın"* (Maide, 101) buyruğu nazil oldu.[220]

Şerh

"Cennet ve cehennem bana gösterildi... Çokça ağlardınız." Bu hadisten, cennet ve cehennemin halen yaratılmış oldukları anlaşılmaktadır. Onların gösterilmesi ile ilgili açıklama da daha önceden geçti.

Hadisin anlamı şudur: Ben bugün cennette gördüğümden daha çok hayır görmediğim gibi bugün cehennemde gördüğümden daha çok şer de görmedim. Eğer benim gördüğümü görmüş olsaydınız ve gerek bugün gördüklerimden gerek bugünden önce gördüklerimden öğrendiklerimi siz de öğrenmiş olsaydınız aşırı derecede korkardınız, gülmeniz azalır, ağlamanız çoğalırdı.

Yine hadiste böyle bir durumda "lev: eğer, şayet" lafzını kullanmakta bir mekruhluk bulunmadığına delil vardır.

"Başlarını örttüler, inleyerek ağladılar." Burada (inleyerek ağlamak anlamını verdiğimiz) "hanin" hı harfi iledir. Nüshaların bir çoğunda bu şekilde olduğu gibi ravilerin çoğunluğu da böyle rivayet etmişlerdir. Bazısı ise ha ile rivayet etmişlerdir. Her iki şekli de zikredenler arasında Kadı Iyaz, Tahrir sahibi ve başkaları da vardır. Bunlar derler ki: Hı harfi ile anlamı ağlama sesidir. Bu da hıçkırarak ağlamaktan daha alt derecede bir ağlama türüdür. "Hanin"in asıl anlamı ise (ha ile) sesin ağızdan çıkması durumunda olduğu gibi burundan çıkması demektir. Halil ise bu gunneli bir ses anlamındadır. Asmai ise bir kimsenin ağlaması arka arkaya devam ederse ve böylelikle

220 Buhari, 4621, 6486, 7295; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1608

onda bir de gınne oluşursa buna (hı harfi ile) hanin denilir. Ebu Zeyd ise her ikisi aynıdır, bu da şiddetlice ağlamak demektir, demiştir.

٦٠٧٣-١٣٥/٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرِ بْنِ رِبْعِيٍّ الْقَيْسِيُّ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ أَنَسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبِي قَالَ أَبُوكَ فُلَانٌ وَنَزَلَتْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ تَمَامَ الْآيَةِ

6073-135/8- Bize Muhammed b. Ma'mer b. Ribsi el-Kaysi de tahdis etti... Musa b. Enes dedi ki: Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim: Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! babam kimdir, dedi. O: *"Baban filandır"*, dedi ve: *"Ey iman edenler size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayınız"* (Maide, 105) ayetinin tamamı nazil oldu.[221]

٦٠٧٤-١٣٦/٩- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ حِينَ زَاغَتْ الشَّمْسُ فَصَلَّى لَهُمْ صَلَاةَ الظُّهْرِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَذَكَرَ السَّاعَةَ وَذَكَرَ أَنَّ قَبْلَهَا أُمُورًا عِظَامًا ثُمَّ قَالَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْأَلَنِي عَنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْنِي عَنْهُ فَوَاللَّهِ لَا تَسْأَلُونَنِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ بِهِ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ فَأَكْثَرَ النَّاسُ الْبُكَاءَ حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَكْثَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقُولَ سَلُونِي فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُذَافَةَ فَقَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبُوكَ حُذَافَةُ فَلَمَّا أَكْثَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَنْ يَقُولَ سَلُونِي بَرَكَ عُمَرُ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ قَالَ عُمَرُ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْلَى وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ آنِفًا فِي عُرْضِ هَذَا الْحَائِطِ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ قَالَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ مَا سَمِعْتُ بِابْنٍ قَطُّ أَعَقَّ مِنْكَ أَأَمِنْتَ أَنْ تَكُونَ أُمُّكَ قَدْ قَارَفَتْ بَعْضَ مَا تُقَارِفُ نِسَاءُ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ فَتَفْضَحَهَا عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُذَافَةَ وَاللَّهِ لَوْ أَلْحَقَنِي بِعَبْدٍ أَسْوَدَ لَلَحِقْتُهُ

221 6072 numaralı hadisin kaynakları

6074-136/9- Bana Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. İmran et-Tucibi de tahdis etti, bize İbn Vehb haberdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Enes b. Malik'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), güneş batıya kaydığı zaman çıkıp ashaba öğle namazını kıldırdı. Selam verdikten sonra minbere çıktı, kıyameti andı. Kıyametten önce de pek büyük hususların meydana geleceğini zikrettikten sonra şöyle buyurdu: *"Bana herhangi bir şey hakkında soru sormak isteyen onu bana sorsun. Allah'a yemin ederim bana hangi şey hakkında soru sorarsanız mutlaka ben de size onu -bu bulunduğum yerde kaldığım sürece- haber vereceğim"* buyurdu.

Enes b. Malik dedi ki: İnsanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu sözleri işittikleri zaman çokça ağladılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de çokça *"bana sorun"* buyurdu. Bunun üzerine Abdullah b. Huzafe ayağa kalkarak: Babam kimdir ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. Allah Rasûlü: *"Baban Huzafedir"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bana sorun"* sözlerini çokça tekrar edince Ömer diz çökerek: Rabb olarak Allah'a, din olarak İslam'a, Rasul olarak Muhammed'e razıyız, dedi. Ömer bunları söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu sonra Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Korktuğunuz şey uzak değil. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, az önce cennet ve cehennem bu duvarın ardında bana gösterildi ve ben hayır ve şer hususunda bugün gibisini görmedim."*

İbn Şihâb dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe haber verip dedi ki: Abdullah b. Huzafe'nin annesi Abdullah b. Huzafe'ye: Ben annesine karşı senden daha kötü davranan hiçbir oğul işitmedim. Senin annenin de cahiliye dönemi kadınlarının yaptıkları işlerden birisini işlemiş olduğundan ötürü herkesin gözü önünde onu rezil rüsvay etmeyeceğinden emin mi oldun, dedi. Abdullah b. Huzafe: Allah'a yemin ederim benim siyahi bir köleden olduğumu söyleseydi ben de baba diye onu bilirdim, dedi.[222]

٦٠٧٥-.../١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَحَدِيثُ عُبَيْدِ اللَّهِ مَعَهُ غَيْرَ أَنَّ شُعَيْبًا قَالَ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ قَالَتْ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ

222 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf,1567

6075-.../10- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yemân haber verdi, bize Şuayb haber verdi (Ma'mer ile) ikisi Zührî'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi ve onunla birlikte Ubeydullah'ın hadisini de rivayet etti. Ancak Şuayb Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ubeydullah b. Abdullah haber verip dedi ki: İlim ehlinden bir adamın bana tahdis ettiğine göre Abdullah b. Huzafe'nin annesi deyip hadisi Yunus'un hadisi gibi rivayet etti.[223]

Şerh

(6074-6075 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana sorun demeyi çoğaltınca Ömer diz çöktü... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu."

İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözleri bunun kendisine vahiy ile bildirildiği şeklinde açıklanır. Yoksa O'nun yüce Allah'ın bildirmesi hali dışında gayb olup da kendisine sorulan her bir hususu bilmesi sözkonusu değildir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadisin zahirine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bana sorun"* buyurması bir kızgınlığın neticesi idi. Nitekim diğer rivayette (6078) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hoşlanmadığı bazı hususlara dair soru soruldu. Ona sorulan sorular çoğalınca kızdı sonra da insanlara bana sorun buyurdu denilmektedir. Halbuki O'nun tercihi çokça soru sormamak idi. Fakat sorularına cevap vermekte onlara muvafakat etmesinin sebebi ise soruyu karşılıksız bırakmanın imkansız oluşundan ve onların çokça soru sormayı arzu ettiklerini görmesinden dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın diz çöküp söylediklerine gelince, o bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı edebinden, O'na ikram olmak üzere ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e eziyet verip de helak olacak noktaya gelmemeleri için müslümanlara olan şefkatinden dolayı söylemişti. Onun söyledikleri sözlerin anlamına gelince: Bizler yanımızda yüce Allah'ın kitabından bulunanlara nebimiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetine razıyız ve bunlar soru sormaya bizi muhtaç bırakmayacak şekilde biz onlarla yetiniyoruz. Bu bize oldukça yeter demektir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Korktuğunuz şey uzak değil, Muhammed'in canı elinde olana yemin olsun ki... gösterildi."* Buradaki "evla: korktuğunuz şey uzak değil" tehdit ve korkutmadır. Acıma ve şefkat anlamında olduğu da söylenmiştir. (Yazıklar olsun gibi) Buna göre bu keli-

223 Abd b. Humeyd'in hadisini Buhari, 7294; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1538; Abdullah b. Abdurrahman'ın hadisini Buhari, 93, 540, 7294'de; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1493'de rivayet etmişlerdir.

meyi büyük bir işten kurtulan kimse söyler. Doğru ve meşhur olan ise bunun tehdit için olduğudur. Yani hoşlanmadığınız o şey size yakındır demek olur. Yüce Allah'ın: *"Sana layıktır (o azab) evet sana layıktır (evla leke fe evla)"* (Kıyamet, 34) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır. Yani hoşlanmadığın şey sana yakındır, ondan kork, çekin demektir. Bu da yakınlık anlamına gelen "veliy"den alınmıştır. "Ânifen" ise pek yakın, az önce demektir. Meşhur olan başındaki hemzenin med ile okunmasıdır. Kasr ile de söylenir. Yedi kıraatte her iki şekilde de okunmuş olmakla birlikte çoğunluk med ile okumuştur.

"Abdullah b. Huzafe'nin annesi ona..., dedi..." Abdullah b. Huzafe'nin annesinin söylediği "kârefet" fiili kötü bir iş yaptı demektir. Kasıt da zinadır. "Cahiliye" ise nübüvvetten önceki dönemde yaşayanlara denir. Cahilliklerinin çokluğundan ötürü onlara bu isim verilmiştir.

Abdullah'ın bu soruyu sormasının sebebine gelince, bazı kimseler cahiliyedeki neseblere dil uzatmak alışkanlığı ile onun nesebi hakkında da ileri geri konuşuyorlardı. Nitekim bu husus diğer hadiste (6076) "onunla tartışılırken babasından başkasının oğlu diye çağırılırdı" sözü buna açıklık getirmektedir. Mülâhat ise tartışma ve karşılıklı sövmek demektir. Annesinin: "Onu rezil ve rüsvay mı edecektin" sözleri de eğer sen zinadan doğma birisi olsaydın ve senin baban Huzafe'den olmadığını söylemiş olsaydın beni rezil ve rüsvay edecektin demektir.

Huzafe'nin: Benim bir köleden olduğumu söyleyecek olsaydım ben onu baba bilecektim demesine gelince, böyle bir şey düşünülemez. Çünkü zina ile neseb Sâbit olmaz denilebilir. Ama buna şu şekilde cevap verilir:

Bu, iki bakımdan ihtimal dahilindedir. Birincisi Huzafe'nin oğluna bu hüküm ulaşmamış olabilir ve zinadan doğma çocuk, zina eden adama nisbet edilir diye düşünebilirdi. Çünkü bu husus yaşça ondan daha büyük olan bir kimse tarafından dahi bilinmiyordu. Bu kişi ise Sa'd b. Ebu Vakkas'ın Zem'a'nın cariyeden doğma oğlu hakkında tartıştığı sırada sözkonusu olmuş ve böylelikle zina yolu ile doğmuş kardeşinin kendi nesebine katılabileceğini sanmıştı.

İkinci ihtimal ise bir şüpheye dayalı olarak (kadının kendisine helal olduğu düşüncesi ile) onunla ilişki kurduktan sonra çocuğun nesebinin kendisine (babasına) katılması düşünülebilir. Bu durumda nesebi ondan Sâbit olur, Allah en iyi bilendir.

٦٠٧٦-١٣٧/١١- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَحْفَوْهُ

بِالْمَسْأَلَةِ فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ سَلُونِي لَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا بَيَّنْتُهُ لَكُمْ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ الْقَوْمُ أَرَمُّوا وَرَهِبُوا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدَيْ أَمْرٍ قَدْ حَضَرَ قَالَ أَنَسٌ فَجَعَلْتُ أَلْتَفِتُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لَافٌّ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ يَبْكِي فَأَنْشَأَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ كَانَ يُلَاحَى فَيُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَنْ أَبِي قَالَ أَبُوكَ حُذَافَةُ ثُمَّ أَنْشَأَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ﵁ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا عَائِذًا بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْفِتَنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ قَطُّ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ إِنِّي صُوِّرَتْ لِي الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَرَأَيْتُهُمَا دُونَ هَذَا الْحَائِطِ

6076-137/11- Bize Yusuf b. Hammâd el-Ma'nî tahdis etti, bize Abdula'lâ b. Said, Katâde'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den rivayet ettiğine göre insanlar Allah'ın nebisine soru sorup durdular. O kadar ki ısrarla sormalarını sürdürerek sorularını da çoğalttılar. Bunun üzerine bir gün dışarı çıktı. Minbere çıkarak: *"Bana sorun, bana her neyi sorarsanız mutlaka onu size açıklayacağım"* buyurdu. Ashab bunu işitince ağızlarını açmadılar ve zorlu bir hal ile karşılaşmalarının yaklaşmış olduğundan çekindiler.

Enes dedi ki: Ben de sağa sola bakmaya başladım. Her bir adamın elbisesini başına sarıp ağlamakta olduğunu gördüm. Kendisi ile tartışıldığı zaman babasından başkasına nisbet edilen mescitteki bir adam konuşmaya başlayarak: Ey Allah'ın Nebisi! babam kim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Baban Huzafe'dir"* buyurdu. Sonra Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh) söze başladı ve: Rabb olarak Allah'a, din olarak İslam'a, Rasul olarak Muhammed'e razıyız. Kötü fitnelerden de Allah'a sığınırız, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır ve şer hususunda bugünkü gibisini asla görmedim. Gerçekten cennet ve cehennemin suretleri bana gösterildi ve onları bu duvarın berisinde gördüm"* buyurdu.[224]

Şerh

"Bize Yusuf b. Hammâd el-Ma'nî tahdis etti." Nisbetinde nun harfi kesreli ye harfi şeddelidir. es-Sem'ânî dedi ki: Bu, Ma'n b. Zâide'ye mensuptur.

Bu hadisin senedindeki bütün raviler Basralıdır.

"Israrla sormalarını sürdürerek sorularını çoğalttılar." Yani ısrarla soru sorup durdular ve bu hususta aşırıya gittiler. Arapçada ahfa, elhafa ve elha aşırı ısrar etmek anlamındadır.

224 Buhari, 7089; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1184

"Bunu işittikleri zaman ağızlarını açmadılar." Buradaki "erammu: ağızlarını açmadılar" re harf fethalı ötreli olan mim de şeddelidir. Sustular demektir. Bunun aslı ise dudak anlamındaki meramme'den gelmektedir. Yani dudaklarını birbirleri üzerine kapattılar ve hiç konuşmadılar. Koyunun otu dudaklarının arasına almasını anlatmak için de bu kökten gelen fiil olarak "rammet eşşâtu" kullanılır.

"Bir adam söze başladı sonra Ömer söze başladı." Dil bilginlerinin, dediklerine göre "enşee: başladı" anlamındadır. "Enşeallahu'l-halk: Allah mahlukatı yaratmaya başladı (yoktan var etti)" tabiri de buradan gelmektedir.

٦٠٧٧-.../١٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ ح وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ بِهَذِهِ الْقِصَّةِ

6077-.../12- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu Adiyy tahdis etti, (Halid ile birlikte) ikisi Hişam'dan rivayet etti. (H.) Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymî de tahdis etti, bize Mu'temir tahdis edip dedi ki: Babamı (Hişam ile) birlikte şöyle derken dinledim: Bize Katâde Enes'den bu olayı zikrederek tahdis etti.[225]

٦٠٧٨-١٣٨/١٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا فَلَمَّا أُكْثِرَ عَلَيْهِ غَضِبَ ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ سَلُونِي عَمَّ شِئْتُمْ فَقَالَ رَجُلٌ مَنْ أَبِي قَالَ أَبُوكَ حُذَافَةُ فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْغَضَبِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ قَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ

6078-138/13- Bize Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî tahdis etti: Ebu Musa dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hoşuna gitmeyen bazı hususlar hakkında soru soruldu. Ona sorulan sorular çoğaltılınca kızdı sonra da insanlara: *"Ne hakkında isterseniz bana sorun"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam: Ba-

225 6078- Yahya b. Habib'in hadisini Buhari, 6362, 7089; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1362'de; Âsım b. en-Nadr et-Teymi'nin hadisini Buhari, 7089; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1228'de rivayet etmişlerdir.

bam kimdir, dedi. *"Baban Huzafe'dir"* buyurdu. Bir başkası kalkarak: Babam kimdir ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. Ona: *"Baban Şeybe'nin azadlısı Sâlim'dir"* buyurdu. Ömer, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzündeki kızgınlık ifadesini görünce: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz Allah'a tevbe ediyoruz, dedi.

Ebu Kureyb'in rivayetinde de: Adam: Babam kimdir ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. O: *"Baban Şeybe'nin azadlısı Sâlim'dir"* buyurdu denilmektedir.[226]

٣٨/٣٨- بَاب وُجُوبِ امْتِثَالِ مَا قَالَهُ شَرْعًا دُونَ مَا ذَكَرَهُ مِنْ مَعَايِشِ الدُّنْيَا عَلَى سَبِيلِ الرَّأْيِ

38/38- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KENDİ KİŞİSEL GÖRÜŞÜ OLMAK ÜZERE DÜNYA MAİŞETİNE AİT HUSUSLARDA SÖYLEDİKLERİ DIŞINDA ŞER'AN SÖYLEDİKLERİ HUSUSLARA UYUP, GEREKLERİNİ YERİNE GETİRMENİN VACİB OLDUĞU BABI

٦٠٧٩-١٣٩/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ وَهَذَا حَدِيثُ قُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَرَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِقَوْمٍ عَلَى رُءُوسِ النَّخْلِ فَقَالَ مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءِ فَقَالُوا يُلَقِّحُونَهُ يَجْعَلُونَ الذَّكَرَ فِي الْأُنْثَى فَيَلْقَحُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَظُنُّ يُغْنِي ذَلِكَ شَيْئًا قَالَ فَأُخْبِرُوا بِذَلِكَ فَتَرَكُوهُ فَأُخْبِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ إِنْ كَانَ يَنْفَعُهُمْ ذَلِكَ فَلْيَصْنَعُوهُ فَإِنِّي إِنَّمَا ظَنَنْتُ ظَنًّا فَلَا تُؤَاخِذُونِي بِالظَّنِّ وَلَكِنْ إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنِ اللَّهِ شَيْئًا فَخُذُوا بِهِ فَإِنِّي لَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

6079-139/1- Bize Kuteybe b. Said es-Sakafî ve Ebu Kâmil el-Cahderî -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis etti. -Bu Kuteybe'nin rivayetidir- İkisi dedi ki: Bize Ebu Avane, Simâk'den tahdis etti, o Musa b. Talha'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hurma ağaçlarının başlarına çıkmış bir topluluğun yanından geçtim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunlar ne yapıyor"* buyurdu. Yanındakiler: Onu (onları) aşılıyorlar, erkek olan tohumu (çiçeği) dişi olanın içine koyuyorlar ve böylelikle aşılanmış oluyor, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben bunun herhangi bir faydasının olacağını sanmıyorum"* buyurdu.

226 Buhari, 92, 7291; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9052

(Talha) dedi ki: Onlara bu haber verilince onlar da bu işi yapmayı bıraktılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de bu yaptıkları haber verilince: *"Eğer bunun kendilerine bir faydası varsa onu yapsınlar, ben sadece bir zanda bulundum. Zandan dolayı da beni sorgulamayın. Ama size Allah'tan herhangi bir şeyi söyleyecek olursam onu alın. Şüphesiz ki ben aziz ve celil Allah'a asla yalan söylemem"* buyurdu.[227]

٦٠٨٠-١٤٠/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الرُّومِيِّ الْيَمَامِيُّ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَعْقِرِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَاشِيِّ حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ قَالَ قَدِمَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يَأْبُرُونَ النَّخْلَ يَقُولُونَ يُلَقِّحُونَ النَّخْلَ فَقَالَ مَا تَصْنَعُونَ قَالُوا كُنَّا نَصْنَعُهُ قَالَ لَعَلَّكُمْ لَوْ لَمْ تَفْعَلُوا كَانَ خَيْرًا فَتَرَكُوهُ فَنَفَضَتْ أَوْ فَنَقَصَتْ قَالَ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ فَخُذُوا بِهِ وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيٍ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ قَالَ عِكْرِمَةُ أَوْ نَحْوَ هَذَا قَالَ الْمَعْقِرِيُّ فَنَفَضَتْ وَلَمْ يَشُكَّ

6080-140/2- Bize Abdullah b. er-Rumî el-Yemâmî, Abbas b. Abdulazim el-Anberî ve Ahmed. Cafer el-Ma'kirî tahdis edip, dediler ki: Bize Nadr b. Muhammed tahdis etti, bize İkrime -ki o b. Ammar'dır- tahdis etti, bize Ebu'l Necaşi tahdis etti, bana Râfi'' b. Hadîc tahdis edip dedi ki: Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde onlar da hurma ağaçlarını te'bir ediyorlardı -hurma ağaçlarını telkih ediyorlardı (aşılıyorlardı) - Allah Rasûlü: *"Ne yapıyorsunuz"* buyurdu. Onlar: Biz önceden beri bunu yapıyorduk, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Belki de yapmasanız bir hayır olur"* buyurdu. Bunun üzerine onlar da bu işi bıraktılar. Bu sefer ağaçlar mahsullerini döktü -yahut eksik geldi-. Sonra bu hususu O'na söyleyince O: *"Ben ancak bir beşerim. Size dininizden olan bir şey emrettiğim taktirde onu alın. Kendi görüşümden olan bir şey emredecek olursam muhakkak ki ben ancak bir beşerim"* buyurdu.

İkrime: Yahut buna yakın, dedi.

el-Ma'kirî ise şüphe etmeden "Mahsullerini döktü", dedi.[228]

٦٠٨١-١٤١/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ

227 İbn Mace, 2470; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5012

228 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3575

هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ وَعَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِقَوْمٍ يُلَقِّحُونَ فَقَالَ لَوْ لَمْ تَفْعَلُوا لَصَلُحَ قَالَ فَخَرَجَ شِيصًا فَمَرَّ بِهِمْ فَقَالَ مَا لِنَخْلِكُمْ قَالُوا قُلْتَ كَذَا وَكَذَا قَالَ أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ

6081-141/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid, ikisi Esved b. Âmir'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Esved b. Âmir tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Aişe'den rivayet etti. Ayrıca Sâbit'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (hurma ağaçlarını) aşılayan bazı kimselerin yanından geçince: *"Bunu yapmasanız iyi olur"* buyurdu. Bu sefer adi koruk mahsul verdi. Sonra onların yanından geçince: *"Hurma ağaçlarınıza ne oldu"* buyurdu. Onlar: Sen şöyle şöyle buyurmuştun ya, dediler. O: *"Dünyanızın işini siz daha iyi bilirsiniz"* buyurdu.[229]

Şerh

(6079-6081 numaralı hadisler)

Bu babta hurma ağaçlarının aşılanması hadisi yer almaktadır. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6079) *"bunun bir fayda vereceğini zannetmiyorum..."* bir rivayette de: (6080) *"size dininizden bir hususu emredecek olursam onu alın..."* diğer rivayette de (6081) *"siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz"* buyruğu yer almaktadır.

İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Görüşüme dayanarak"* buyurması teşride bulunmak üzere değil de dünya ve dünya geçimi hakkında görüşünden hareketle söyledim demektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi içtihadına dayanarak söyleyip de şer'an görüşü olarak belirttiği hususlar gereğince de amel etmek icab eder. Ama hurma ağaçlarının aşılanması bu türden değildir. Aksine bu beraberinde "rey: görüş" lafzı ile birlikte bundan önce sözedilen türdendir. Yani hadisin sonunda İkrime'nin kaydedilen sözü dolayısı ile bunu manası ile rivayet etmiştir. Çünkü İkrime "yahut buna yakın", demiş olup, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in lafzını muhakkak bir şekilde haber vermemektedir.

İlim adamları der ki: Bu söylenen söz haber değildir. Bu rivayetlerde açıkça ifade ettiği gibi "bir zan (bir kanaat)"den ibaretti. İlim adamlarının, dediklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geçim hususları hakkındaki görüşü ve zannı başkasınınki gibidir. Böyle bir olayın meydana gelmesi kabul edilmeyecek bir şey değildir, bunda bir eksiklik de yoktur. Buna sebep

229 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini, İbn Mace, 2470; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16875'de; Esved b. Amir'in hadisini İbn Mace, 2471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 338'de rivayet etmişlerdir.

ise nebilerin bütün gayretlerinin ahiret ile ve ahirete dair bilgiler ile alakalı olmasından dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

(6079) "Telkih ediyorlardı" diğer rivayetteki "te'bir ediyorlardı" aşılıyorlardı ile aynı anlamdadır. Bu da erkek hurma dölünü dişi dölüne koyup Allah'ın izni ile aşılanması ve mahsul vermesidir.

(6080) "Bana Ahmed b. Cafer el-Ma'kirî tahdis etti." Ma'kirî nisbetinde mim harfi fethalı, ayn sakin, kaf kesreli olup Yemen'de bir cihet adı olan "Ma'kir"e mensuptur.

"Mahsullerini döktü yahut eksik verdi" anlamındaki bütün fiillerin asıl harfleri fethalıdır. Hadisin sonunda "el-Ma'kirî'nin şüphe etmeksizin söylediği "fenefadad: mahsullerini döktü" ise meyvesini düşürdü anlamındadır. Dil bilginleri der ki: Bu şekilde dökülüp düşenlere "nafd" denilir. Mastar olmakla birlikte dökülen, düşen anlamındadır.

(6081) "Adi koruk çıktı." Buradaki (adi koruk anlamını verdiğimiz) "şiiyz" şin harfi kesreli ye harfi sakin (harf-i med) ve sad iledir. Bu da kuruduğu zaman pek yaramayan bayağı taze (koruk) hurmaya denilir. Bunun, koruk hurmanın en bayağısı olduğu da söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre ise bayağı kuru hurma demektir. Anlamlar birbirine yakındır.

٣٩/٣٩- بَاب فَضْلِ النَّظَرِ إِلَيْهِ ﷺ وَتَمَنِّيهِ

39/39- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'E BAKMANIN VE O'NU GÖRMEYİ TEMENNİ ETMENİN FAZİLETİ BABI

٦٠٨٢-١٤٢/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلَا يَرَانِي ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ الْمَعْنَى فِيهِ عِنْدِي لَأَنْ يَرَانِي مَعَهُمْ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَهُوَ عِنْدِي مُقَدَّمٌ وَمُؤَخَّرٌ

6082-142/1- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir deyip aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle de buyurdu: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, birinizin üzerinden beni görmeyeceği bir gün gelecek, sonra da beni kendileri ile birlikte görmesi onun için ailesinden de malından da daha sevdiği bir şey olacaktır."*

Ebu İshak dedi ki: Bana göre anlam kendileri ile birlikte beni görmesi, ailesinden de malından da daha çok sevdiği bir şey olacaktır şeklindedir. Kanaatime göre bunda takdim ve tehir vardır.[230]

"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki birinizin üzerinden... takdim ve tehir vardır."

Ebu İshak'ın bu söyledikleri Kadı Iyaz'ın da söylediklerinin ve başkasını da eklemediği sözlerin aynısıdır. Kadı Iyaz dedi ki: İfadenin takdiri: Onlarla birlikte beni görmesi onun için aile halkından ve malındanda daha sevdiği bir şey olacak ama beni göremeyecektir şeklindedir. Nitekim Said b. Mansur'un Müsned'inde de bu şekildedir: Andolsun birinizin üzerinden öyle bir gün gelecek ki beni görmek onun için ailesinin ve malının bir mislinin kendisine ait olmasından daha çok seveceği bir şey olacak sonra da beni göremeyecektir. Yani onun beni görmesi ona göre ailesinden ve malından daha faziletli ve daha değerli olacaktır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Göründüğü kadarı ile *"beni görmesi"* takdim edilmiş bir ifadedir. *"Aile halkından... sonra beni göremeyecektir"* ise tehir edilmiş bir ifadedir. *"Onlarla birlikte"* lafzı da zahiri üzeredir ve yerinde kullanılmıştır. İfadenin takdiri de şu şekildedir: Sizden birinizin üzerinden öyle bir gün gelecek ki beni bir an görüp ondan sonra görmeyecek dahi olsa onun için aile halkından ve malından -birlikte- daha sevimli olacaktır.

Hadisten maksat ise onları oldukça değerli meclisinden ayrılmamaya, yolculuk halinde iken de ikamet halinde iken de O'nun edepleri ile edeplenmek, şer'i hükümlerini öğrenip başkalarına tebliğ etmek için bellemek maksadı ile O'nu görmeye, yanından ayrılmamaya teşvik etmektir. Bir de onlara O'nu daha çok görmek, O'nunla birlikte daha çok bulunmak hususunda kusur işlediklerinden ötürü pişman olacaklarını onlara bildirmektir. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Çarşı pazarlarda alışveriş yapmak beni oyaladı" demesi bu türdendir. Allah en iyi bilendir.

٤٠/٤٠- بَاب فَضَائِلِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَام

40/40- İSA (ALEYHİSSELÂM)'IN FAZİLETLERİ BABI

٦٠٨٣-١٤٣/١- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ الْأَنْبِيَاءُ أَوْلَادُ عَلَّاتٍ وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ

---

230 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14773

6083-143/1- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ben insanlar arasında Meryemoğlu'na en yakın olanım. Nebiler baba bir kardeşlerdir. Hem benimle onun arasında peygamber de yoktur."*[231]

٦٠٨٤-٢/١٤٤- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى الْأَنْبِيَاءُ أَبْنَاءُ عَلَّاتٍ وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ عِيسَى نَبِيٌّ

6084-144/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İnsanlar arasında İsa'ya en yakın olan benim. Nebiler baba bir kardeştir. Hem benimle İsa arasında bir nebi de yoktur"* buyurdu.[232]

٦٠٨٥-٣/١٤٥- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ قَالُوا كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ مِنْ عَلَّاتٍ وَأُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ فَلَيْسَ بَيْنَنَا نَبِيٌّ

6085-145/3- Bize Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Dünyada da ahirette de Meryem oğlu İsa'ya insanlar arasında en yakın olan benim."* Ashab: Nasıl ey Allah'ın Rasûlü! deyince O: *"Nebiler anneleri farklı baba bir kardeşlerdir. Dinleri birdir. Hem ikimizin arasında bir nebi yoktur"* buyurdu.[233]

Şerh

(6083-6086 numaralı hadisler)

(6083) *"İnsanlar arasında Meryem oğluna en yakın benim..."* bir diğer rivayette (6085) *"dünyada da ahirette de Meryem oğlu İsa'ya insanlar arasında en yakın benim..."* İlim adamları der ki: "Baba bir kardeşler (evladul allat)

---

231 Ebu Davud,. 4675; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15324

232 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14974

233 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14769

değişik annelerden baba bir kardeşlere denilir. Anne-baba bir olan kardeşlere ise evladul a'yan denilir.

İlim adamlarının cumhuru hadisin anlamını şöyle açıklamışlardır: Onların iman esasları bir, şer'i hükümleri farklıdır. Hepsi tevhidin esasları hususunda ittifak halindedirler. Ama şer'i hükümlerde bir takım farklılıklar görülmüştür.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dinleri birdir"* buyruğundan kasıt da tevhidin esasları, yüce Allah'a itaat hususunda -niteliği farklı olsa dahi- ve tevhidin esasları ile itaat bakımından aynı olmalarıdır.

"İnsanlar arasında İsa'ya en yakın olan benim" buyruğu ise kendisinin zikrettiği sebep dolayısı ile onunla en özel yakınlığı olan kişi demektir.

٦٠٨٦-١٤٦/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا نَخَسَهُ الشَّيْطَانُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ نَخْسَةِ الشَّيْطَانِ إِلَّا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ ثُمَّ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ جَمِيعًا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَا يَمَسُّهُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ مَسَّةِ الشَّيْطَانِ إِيَّاهُ وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ

6086-146/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdula'lâ, Ma'mer'den tahdis etti, o Zührî'den, o Said'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yeni doğduğunda şeytanın dürtmediği hiçbir çocuk yoktur. O şeytanın dürtmesinden ötürü ağlayarak doğar. Bundan Meryemoğlu ve annesi müstesnadır."* Sonra Ebu Hureyre dedi ki: İsterseniz: *"Ben onu da zürriyetini de kovulmuş şeytandan sana sığındırırım"* (Ali İmran, 36) buyruğunu okuyun.

Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi. (H.) Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yemân tahdis etti. Bize Şuayb (Ma'mer ile birlikte) Zührî'den bu isnad ile haber verip, dediler ki: *"Doğduğu zaman ona dokunur, şeytanın ona dokunmasından dolayı ağlayarak doğar"* Şuayb'ın hadisinde de *"şeytanın dokunmasından dolayı"*, demiştir.[234]

234 Buhari, 4548; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13276

٦٠٨٧-١٤٧/٥- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا يُونُسَ سُلَيْمًا مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ كُلُّ بَنِي آدَمَ يَمَسُّهُ الشَّيْطَانُ يَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا

6087-147/5- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti... Ebu Hureyre'nin azadlısı Suleym'in Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bütün Âdemoğullarına annesinin onu (onları) doğurduğu gün şeytan dokunur. Meryem ve onun oğlu müstesnadır."*[235]

٦٠٨٨-١٤٨/٦- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صِيَاحُ الْمَوْلُودِ حِينَ يَقَعُ نَزْغَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ

6088-148/6- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yeni doğan bebeğin doğar doğmaz ağlaması şeytandan bir dürtme(den dolayı)dir"* buyurdu.[236]

Şerh

(6086-6088 numaralı hadisler)

(6086) *"Şeytanın dürtmediği yeni doğan hiçbir çocuk yoktur..."* Bu açık bir fazilettir. Hadisin zahirinden anlaşıldığı üzere bu özel olarak İsa ve annesine (ikisine de selam olsun) özeldir. Kadı Iyaz ise bütün nebilerin bu hususta ortak oldukları kanaatini tercih etmiştir.

(6088) *"Doğan bebeğin..."* yani çocuk annesinin karnından düşünce ağlaması şeytanın dokunması ve dürtmesinden dolayıdır. Nezağa: dürtmek demektir. Arapların "nezağahu bi kelimeti sûin: ona kötü bir söz dokundurdu" tabirleri de buradan gelmektedir ki böyle bir sözü söyleyerek onu itham etti, anlamındadır.

٦٠٨٩-١٤٩/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلًا يَسْرِقُ فَقَالَ لَهُ عِيسَى سَرَقْتَ قَالَ كَلَّا وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَقَالَ عِيسَى آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَذَّبْتُ نَفْسِي

235 Buhari, 3431; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13149

236 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12797

6089-149/7- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti. Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Meryemoğlu İsa hırsızlık yapan bir adam gördü. İsa ona: Sen çaldın mı, dedi. O kendisinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki asla deyince İsa: Allah'a iman ettim ve kendi nefsimi yalanladım, dedi."*[237]

Şerh

"İsa hırsızlık yapan bir adam gördü..." Kadı Iyaz dedi ki: İfadenin zahiri şu demektir: Allah adına yemin edenin doğru söylediğini kabul ettim ve benim zahiren gördüğüm hırsızlık yapmasını yalanladım. Çünkü belki o kendisine ait bir hakkı bulunan yahut da sahibinin izni ile bir malı almış ya da o malı gasb ve haksızca ele geçirmek kastıyla almamış yahut da onun elini uzatmasından ötürü bir şey aldığı izlenimi kendisinde doğmuş olabilir. İşte ona yemin edince zannını bir kenara bırakıp ondan vazgeçti.

٤١/٤١- بَاب مِنْ فَضَائِلِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ ﷺ

41/41- İBRAHİM EL-HALİL (ALEYHİSSELÂM)'IN FAZİLETLERİNDEN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦٠٩٠-١٥٠/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ الْمُخْتَارِ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ أَخْبَرَنَا الْمُخْتَارُ بْنُ فُلْفُلٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاكَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام

6090-150/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve İbn Fudayl, el-Muhtar'dan tahdis etti. (H.) Bana Ali b. Hucr es-Sa'dî -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Ali b. Mushir tahdis etti, bize el-Muhtar b. Fulful, Enes b. Malik (radıyallâhu anh)'den şöyle dediğini haber verdi: Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey yaratılmışların hayırlısı diye hitab edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O, dediğin İbrahim -aleyhisselam-dır"* buyurdu.[238]

237 Buhari, 3444; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14713

238 Ebu Davud, 4672; Tirmizi, 3352; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1574

٦٠٩١-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ قَالَ سَمِعْتُ مُخْتَارَ بْنَ فُلْفُلٍ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِمِثْلِهِ

6091-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn İdris tahdis edip dedi ki: Amr b. Hureys'in azadlısı Muhtar b. Fulful'u şöyle derken dinledim: Enes'i şöyle derken dinledim: Bir adam ey Allah'ın Rasûlü..., dedi deyip hadisi aynen rivayet etti.[239]

٦٠٩٢-.../٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْمُخْتَارِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6092-.../3- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Muhtar'dan şöyle dediğini rivayet etti: Enes'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayetle dinledim deyip aynısını rivayet etti.[240]

Şerh

(6090-6093 numaralı hadisler)

"Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey yaratılmışların hayırlısı diye hitap etti..."

İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini İbrahim (aleyhisselâm)'a karşı -halilullah olması ve kendisinin büyük atası olması sebebi ile- ona karşı alçakgönüllülük göstermek ve saygısını ifade etmek için böyle, demiştir. Yoksa bizim nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha faziletlidir. Nitekim O (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben Âdemoğullarının seyyidi (efendisi) yim"* buyurmuştur.

Ama bununla ne övünmek ne de kendisinden önce geçenlere dil uzatmak maksadı ile söylememiştir. Aksine bunu Beyân ve tebliğ etmekle emrolunduğu bir hususu açıklamak için söylemiştir. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bununla birlikte övünmem sözkonusu değildir"* buyurarak bazı seviyesiz kıt anlayışlarda uyanabilecek yanlış anlamaları ortadan kaldırmak istemiştir.

Bir görüşe göre O (sallallâhu aleyhi ve sellem); *"İbrahim yaratılmışların en hayırlısıdır", dedi*ğinde kendisinin Âdemoğullarının efendisi olduğunu henüz

239 6090 numaralı hadisin kaynakları
240 6090 numaralı hadisin kaynakları

bilmiyordu. Fakat bu te'vil zayıftır, çünkü bu bir haberdir dolayısı ile ondan sonra farklı bir şey söylemek ve nesh edilmesi sözkonusu olmaz denilecek olursa buna da şu şekilde cevap verilir: Bununla birlikte onun çağında bulunan yaratılmışların en faziletlisi olduğunu kastetmiş olmasının önünde bir engel yoktur. Ama burada herkesi kapsayacak şekilde genel bir mana izlenimi veren mutlak bir ibare kullanmıştır. Buna sebep ise alçakgönüllüğünü ifade etmekte daha beliğ bir anlatım olmasıdır. Hatta et-Tahrir sahibi bu anlamdaki açıklamayı kesin bir dille ifade ederek şöyle demiştir: Maksat kendi çağdaşlarının en faziletli olduğunu anlatmaktır. Kadı Iyaz ikinci yoruma da şu şekilde cevap vermektedir: Bu ifade haber dahi olsa bu yine de haberler arasında neshin sözkonusu olabileceği haberlerdendir. Çünkü faziletleri yüce Allah dilediği kimselere bağışlar. Böylelikle kendisinin daha faziletli olduğunu öğreninceye kadar İbrahim (aleyhisselâm)'ın faziletini haber vermiş, kendisinin faziletli olduğunu öğrenince de onu haber vermiştir. Bu da aynı zamanda nebiler -Allah'ın salat ve selamları onlara- arasında fazilet farkının caiz olması anlamını da ihtiva eder. Böyle bir fazilet gözetmeyi yasaklayan hadise de Faziletler Kitabı'nın baştaraflarında geçen şekillerde cevap verilir.

٦٠٩٣-١٥١/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اخْتَتَنَ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَام وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً بِالْقَدُومِ

6093-151/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nebi İbrahim (aleyhisselâm) seksen yaşında iken el-Kadum denilen yerde (yahut: keserle) sünnet oldu"* buyurdu.[241]

Şerh

"İbrahim nebi seksen yaşında iken Kadum denilen yerde (yahut: keserle) sünnet oldu." Sahih-i Müslim'in ravileri "Kadum" lafzında (dal harfinin) şeddesiz olduğunu ittifakla rivayet etmişlerdir. Buhari'nin rivayetlerinde ise şeddeli ve şeddesiz olduğu hususunda ihtilaf vardır. Bunlar derler ki: Marangozun aletine sadece şeddesiz olarak kadum denilir. Ama Şam'da bir yer adı olan "Kadum" şeddesiz de söylenir. Bunu şeddeli okuyan oradaki kasabayı kasteder. Şeddesiz okuyanın okuyuşunda ise hem kasaba hem alet (keser) anlamına gelme ihtimali vardır. Çoğunluk ise şeddesiz ve aletin kastedildiği kanaatindedir.

Burada geçen "seksen yaşında" ifadesi doğru olandır. Muvatta'da ise Ebu Hureyre'ye mevkuf olarak "yüz yirmi yaşında olduğu" kaydedilmiştir.

241 Buhari, 3356, 3357 -muallak olarak-, 6298; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13876

Bu ise ya te'vil edilir yahut da reddolunur. Taharet Kitabı'nın baştaraflarında Fıtratın Hasletleri bahsinde sünnet olmanın hükmüne dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

٦٠٩٤-١٥٢/٥- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَ لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي وَيَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ طُولَ لَبْثِ يُوسُفَ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ

6094-152/5- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Hureyre (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Biz İbrahim'e göre şüphe etmekte daha bir hak sahibiyiz. Çünkü o: Rabbim bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster, demişti. Yüce Allah da: Yoksa iman etmedin mi buyurunca o: Ettim ama kalbimin mutmain olması için (istiyorum), demişti. Allah Lut'a da rahmet buyursun. O zaten pek güçlü bir yere dayanıyordu. Ve eğer Yusuf'un kaldığı kadar uzun süre zindanda kalmış olsaydın çağıranın çağırısına mutlaka uyardın."*[242]

٦٠٩٥-.../٦- وَحَدَّثَنَاه إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَأَبَا عُبَيْدٍ أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ

6095-.../6- Bunu bize -inşallah- Abdullah b. Muhammed b. Esma da tahdis etti, bize Cuveyriye Malik'den tahdis etti, o Zührî'den rivayet ettiğine göre Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Ubeyd kendisine Ebu Hureyre'den haber verdiler, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Yunus'un Zührî'den rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti.[243]

٦٠٩٦-١٥٣/٧- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَغْفِرُ اللَّهُ لِلُوطٍ إِنَّهُ أَوَى إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ

6096-153/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bize Verka, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o

242 Kaynakları daha önce 380 numaralı hadiste gösterildi.
243 381 numaralı hadisin kaynakları

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah Lut'a mağfiret buyursun. O gerçekten pek güçlü bir yere sığınmıştı"* buyurdu.[244]

Şerh

(6094-6096 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Biz İbrahim'e göre şüphe etmekte daha bir hak sahibiyiz..."* Bu hadisin şerhi daha önce İman Kitabı'nda açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

٦٠٩٧-١٥٤/٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَام قَطُّ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ ثِنْتَيْنِ فِي ذَاتِ اللهِ قَوْلُهُ إِنِّي سَقِيمٌ وَقَوْلُهُ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا وَوَاحِدَةٌ فِي شَأْنِ سَارَةَ فَإِنَّهُ قَدِمَ أَرْضَ جَبَّارٍ وَمَعَهُ سَارَةُ وَكَانَتْ أَحْسَنَ النَّاسِ فَقَالَ لَهَا إِنَّ هَذَا الْجَبَّارَ إِنْ يَعْلَمْ أَنَّكِ امْرَأَتِي يَغْلِبْنِي عَلَيْكِ فَإِنْ سَأَلَكِ فَأَخْبِرِيهِ أَنَّكِ أُخْتِي فَإِنَّكِ أُخْتِي فِي الْإِسْلَامِ فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِي وَغَيْرَكِ فَلَمَّا دَخَلَ أَرْضَهُ رَآهَا بَعْضُ أَهْلِ الْجَبَّارِ أَتَاهُ فَقَالَ لَهُ لَقَدْ قَدِمَ أَرْضَكَ امْرَأَةٌ لَا يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تَكُونَ إِلَّا لَكَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَأُتِيَ بِهَا فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام إِلَى الصَّلَاةِ فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمَالَكْ أَنْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا فَقُبِضَتْ يَدُهُ قَبْضَةً شَدِيدَةً فَقَالَ لَهَا ادْعِي اللهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي وَلَا أَضُرُّكِ فَفَعَلَتْ فَعَادَ فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَةِ الْأُولَى فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ فَفَعَلَتْ فَعَادَ فَقُبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فَقَالَ ادْعِي اللهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي فَلَكِ اللهَ أَنْ لَا أَضُرَّكِ فَفَعَلَتْ وَأُطْلِقَتْ يَدُهُ وَدَعَا الَّذِي جَاءَ بِهَا فَقَالَ لَهُ إِنَّكَ إِنَّمَا أَتَيْتَنِي بِشَيْطَانٍ وَلَمْ تَأْتِنِي بِإِنْسَانٍ فَأَخْرِجْهَا مِنْ أَرْضِي وَأَعْطِهَا هَاجَرَ قَالَ فَأَقْبَلَتْ تَمْشِي فَلَمَّا رَآهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَام انْصَرَفَ فَقَالَ لَهَا مَهْيَمْ قَالَتْ خَيْرًا كَفَّ اللهُ يَدَ الْفَاجِرِ وَأَخْدَمَ خَادِمًا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَتِلْكَ أُمُّكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ

6097-154/8- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Cerir b. Hâzim, Eyub es-Sahtiyânî'den haber verdi, o Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İbrahim Nebi (aleyhisselâm) üç yalan dışında asla yalan söylemedi. İkisi Allah içindi. Biri: Ben gerçekten hastayım*

244 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13933

demesi diğeri ise hayır bunu bu büyükleri yaptı demesidir. Bir yalanı da Sâre hakkında idi. O Sâre de beraberinde olduğu halde zorba (cebbar) birisinin memleketine geldi. Sâre insanların en güzeli idi. Ona: Bu zorba kişi senin benim zevcem olduğunu bilecek olursa beni yenik düşürüp seni elimden alır. Bu sebeple sana soracak olursa benim kızkardeşim olduğunu ona haber ver. Çünkü sen İslam'da benim kızkardeşimsin. Ayrıca yeryüzünde benden ve senden başka müslüman bir kişi olduğunu bilmiyorum, dedi. İbrahim onun ülkesine girince o zorba kişinin yakınlarından birisi onu gördü ve zorbanın yanına giderek ona: Senin memleketine öyle bir kadın geldi ki bu ancak senin olmalıdır, dedi. Bunun üzerine ona birisini gönderdi ve Sâre getirildi. İbrahim (aleyhisselâm) de kalkıp namaza durdu. Sâre o zorbanın yanına girince kendisini tutamayıp ona elini uzattı. Fakat eli çok şiddetli bir şekilde kabzedildi. Zorba Sâre'ye: Allah'a elimi bırakması için dua et ve sana zarar vermeyeceğim, dedi. O da dua etti. Ama tekrar aynı işi yapmaya kalkışınca bu sefer eli öncekinden daha şiddetli bir şekilde kabzedildi. Zorba ona öncekinin aynısını söyledi. O da, dediğini yaptı. Tekrar elini uzatınca bu sefer önceki iki seferinden daha şiddetli bir şekilde eli kabzedildi. Bu sefer: Allah'a elimi bırakması için dua et, Allah adına sana zarar vermeyeceğime dair yemin ederim, dedi. Sâre de dua etti, eli serbest bırakıldı. Sonra Sâre'yi getiren kişiyi çağırdı ve ona: Şüphesiz sen bana ancak bir şeytan getirdin, bir insan getirmedin. Bunu memleketimin dışına çıkart ve ona Hâcer'i ver, dedi.

Sonra Sâre yürüyerek gitti. İbrahim (aleyhisselâm) onu görünce namazından ayrıldı ve ona: Ne oldu, dedi. Sâre: Hayır oldu, Allah o günahkârın elini tuttu ve bir hizmetçi de hizmetimize verdi", dedi.

Ebu Hureyre dedi ki: Ey gökyüzü suyunun oğulları işte anneniz budur.[245]

Şerh

"İbrahim nebi (aleyhisselâm) sadece üç defa yalan söyledi. İkisi yüce Allah'ın zatı hakkında idi. Bunlar: "gerçekten ben hastayım" (Saffat, 89) ile *"Hayır, bunu onların bu büyükleri yaptı"* (Enbiya, 63) sözleridir. *"Birisini de Sâre hakkında söylemişti. O da..."*

el-Mâzeri dedi ki: Yüce Allah'tan tebliğ edilmesi gereken bir hususta yalandan peygamberler -azıyla çoğuyla- korunmuşlardır. Tebliğ ile alakalı olmayıp nitelikler arasında sayılan dünyevi önemsiz işler hakkında bir defa yalan söylemek gibi yalanların ise onlar tarafından söylenmesinin mümkün olması ile bundan da korunmaları hususunda selefin de halefin de meşhur iki görüşü vardır. Kadı Iyaz dedi ki: Sahih olan tebliğ ile alakalı hususlarda yalan söyledikleri kesinlikle tasavvur olunamaz. İster onların küçük günah işleye-

245 Buhari, 3357, 5084; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14412

bileceklerini kabul edelim ister bundan korunduklarını ya da korunmamış olduklarını kabul edelim yalan az ya da çok olsun kesinlikle tebliğ ile alakalı hususlarda sözkonusu olamaz. Çünkü nübüvvet makamı bundan çok yüksektir. Bunun olabileceğini kabul etmek ise sözlerine güveni ortadan kaldırır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İkisi yüce Allah'ın zatı ile ilgilidir, birisi de Sâre'nin durumu hakkındadır"* buyruğu da şu demektir: Sözkonusu bu yalanlar, muhatabın ve bu sözleri işitenin anlayışına nisbetle böyledir. Hakikatte ise bunlar şu iki sebep dolayısı ile yerilmiş yalan değildir:

1. Bu sözleri ile tevriye yapmıştır. Sâre hakkında: İslam'da kızkardeşim, demiştir ki bu da işin hakikatinde doğrudur. Yüce Allah'ın izni ile diğer iki sözün açıklamasını zikredeceğiz.

2. İkincisi ise eğer bu tevriyesiz bir yalan olsaydı yine de zâlimlerin şerrinin önlenmesi için caiz olurdu. Nitekim fukaha, bir zâlim, öldürmek maksadıyla saklanmış bir insanı arasa yahut da gasb yolu almak maksadıyla bir insanın emanetini istese ve buna dair soruştursa bunu bilen kimsenin bu gibi şeyleri saklaması ve bunu bilmediğini söylemesi icab eder. Bu caiz bir yalandır. Hatta zâlimi def etmek için söylendiği için vaciptir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) böylelikle bu üç yalanın mutlak olarak yerilmiş olan yalan kapsamına girmediğine dikkat çekmiş olmaktadır.

el-Mâzerî dedi ki: Bazıları bu kelimeleri yorumlamış ve bunları yalan olmanın sınırları dışına çıkartmıştır. Bununla birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kullanmış olduğu bir lafzı kullanmaktan uzak durmanın bir anlamı da yoktur.

Derim ki: Bunlar hakkında "yalan" lafzını kullanmak hadiste varid olduğundan ötürü yasak değildir. Bunların yorumlanıp te'vil edilmesi ise doğrudur, bunun önünde bir engel yoktur.

İlim adamları der ki: Sâre hakkında söylediği söz de aynı zamanda yüce Allah içindir. Çünkü böyle bir söz zâlim ve kafir birisini pek büyük bir hayasızlığı işlemekten alıkoymak için bir sebeb, bir yoldur. Nitekim bu husus, Müslim'den başka kaynaklarda müfesser (açıklanmış) olarak gelmiş ve şöyle buyurmuştur: "Bunların her biri mutlaka İslam'da söylenmesi helal olan yalanlardır." Yani o bu sözleri ile tartışıyor ve savunuyordu. Bu ilim adamları der ki: Bu üç yalanın ikisinin yüce Allah'ın zatı hakkında olması, üçüncüsünün ise yüce Allah'ın zatı hakkında olmakla birlikte kendisi için bir fayda ve bir payının da bulunmasından dolayıdır.

Ayrıca onun: *"Muhakkak ben hastayım"* sözünü hastalanacağım diye de yorumlamışlardır. Çünkü insan hastalıklara maruzdur. O bu sözleri ile onlarla

birlikte bayramlarına çıkıp bâtıl işlerine ve küfür amellerine tanık olmamak için bir mazeret göstermek istemiştir. Bir başka açıklama da şöyledir: Yüce Allah'ın benim üzerime takdir buyurduğu ölüm sebebi ile ben hastalanacağım. Bir diğer açıklamaya göre o zamanlarda onu bir sıtma yakalıyordu.

İbrahim (aleyhisselâm)'ın: *"Hayır, onu bu büyükleri yaptı"* sözü hakkında da İbn Kuteybe ve bir grup şöyle demiştir: Bu sözleri ile putların büyüklerinin bu işi yapması için putların konuşmalarını şart koşmuştu. Yani eğer bunlar konuşuyorlarsa bu işi de büyükleri yapmıştır demek olur.

Kisai dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Hayır, bunu yaptı"* buyruğu üzerinde durak yapılır. Yani bu işi yapan yaptı demektir. Sonra okumaya yeniden başlayarak: *"İşte büyükleri budur, bu işi yapanı onlara sorun"* anlamında olur. Çoğunluğun kanaatine göre ise ibare zahirinden anlaşıldığı şekildedir, buna cevap da az önce belirtildiği surettedir. Allah en iyi bilendir.

(Allah adına yemin ederim anlamını verdiğimiz) "felekillahe" Allah sana zarar vermeyeceğime şahit olsun, bunun teminatı o olsun demektir.

"Mehyem" mim ve ye harfleri fethalı, aradaki he harfi sakin olmak üzere durumun ne, ne haber demektir. Buhari'de ise ravilerin çoğunluğu tarafından sonu tenvinli elif ile "mehyemen" diye kaydedilmiş ise de birincisi daha fasih ve daha meşhurdur.

Sâre'nin: "Ve bana bir hizmetçi verdi" bana bir hizmetçi hibe etti, bağışladı demektir. Bu da Hâcer'dir. İsminin elif harfi med ile âcer olduğu da söylenmiştir. Hâdim: Hizmetçi ise müzekker ve müennes (erkek ve dişi) hakkında kullanılır.

"Ebu Hureyre dedi ki: Ey göğün suyunun oğulları işte anneniz budur" sözü hakkında çoğunluğun açıklaması şudur: Burada gökyüzü suyunun oğullarından kasıt neseblerinin karışmaksızın ve temiz olarak gelmiş olması sebebi ile Arapların tamamıdır. Bir diğer görüşe göre çoğunlukla davar sahipleri olduklarından geçimleri meralara ve otlak yerlere göğün suyu ile (yağmurla) yeşeren şeylere bağlı olduğundan ötürü böyle, demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre daha güçlü olan bu sözlerden kastı özel olarak Ensar'dır ve onları büyük ataları Âmir b. Hârise b. İmruu'l-Kays b. Sa'lebe b. Mazi b el-Edede nisbet edilmeleridir. Kendisi de "maussema: gökyüzünün suyu" diye bilinirdi. Bu ünvanla meşhur olan odur. Ensar'ın hepsi de sözü geçen Hârise b. Salebe b. Amr b. Âmir'in çocuklarıdır. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste de İbrahim (aleyhisselâm)'ın açık bir mucizesi görülmektedir.

٤٢/٤٢- بَاب مِنْ فَضَائِلِ مُوسَى ﷺ

42/42- MUSA (ALEYHİSSELÂM)'IN FAZİLETLERİNİN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦٠٩٨-١٥٥/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى سَوْأَةِ بَعْضٍ وَكَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدَرُ قَالَ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ قَالَ فَجَمَحَ مُوسَى بِأَثَرِهِ يَقُولُ ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى سَوْأَةِ مُوسَى فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ فَقَامَ الْحَجَرُ بَعْدُ حَتَّى نُظِرَ إِلَيْهِ قَالَ فَأَخَذَ ثَوْبَهُ فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ بِالْحَجَرِ نَدَبٌ سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ ضَرْبُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام بِالْحَجَرِ

6098-155/1- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bana Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra çeşitli hadisler arasında şunu da zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsrailoğulları çıplak olarak yıkanırlar, biri diğerinin avretine bakardı. Musa (aleyhisselâm) ise tek başına yıkanırdı. Bu sebeple: Allah'a yemin olsun ki Musa'nın bizimle birlikte yıkanmasının tek engeli onun hayalarının şişkin olmasıdır, dediler. Bir sefer gusletmek üzere gitti ve elbisesini bir taşın üzerine koydu. Taş elbisesi ile hızlıca uzaklaştı. Bunun üzerine Musa onun arkasından hızlıca koşmaya başladı. Bu arada: Elbisemi ver ey taş! elbisemi ver ey taş! diyordu. Nihayet İsrailoğulları Musa'nın avretine baktılar ve: Allah'a yemin olsun ki Musa'nın bir kusuru yok, dediler. Sonra taş dikildi, hatta ona bakıldı. Musa da elbisesini alıp taşa vurmaya başladı."*

Ebu Hureyre dedi ki: Allah'a yemin olsun ki Musa'nın (aleyhisselâm) taşa vurmasından ötürü taşta altı ya da yedi darbe izi kalmıştır.[246]

٦٠٩٩-١٥٦/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ أَنْبَأَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ مُوسَى

246 768 numaralı hadisin kaynakları

عَلَيْهِ السَّلَام رَجُلًا حَيِيًّا قَالَ فَكَانَ لَا يُرَى مُتَجَرِّدًا قَالَ فَقَالَ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِنَّهُ آدَرُ قَالَ فَاغْتَسَلَ عِنْدَ مُوَيْهٍ فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَانْطَلَقَ الْحَجَرُ يَسْعَى وَاتَّبَعَهُ بِعَصَاهُ يَضْرِبُهُ ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَلَإٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَنَزَلَتْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا

6099-156/2- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Halid el-Hazza, Abdullah b. Şakik'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Hureyre bize haber verip dedi ki: Musa (aleyhisselâm) çok hayalı bir adamdı. Hiçbir zaman çıplak olarak görülmezdi. Bundan dolayı İsrailoğulları: O hayaları şişkin birisidir, dediler. Sonra Musa azıcık bir suyun yanında yıkandı. Elbisesini bir taşın üzerine koydu. Taş da koşarak gitti. Musa da asası ile arkasından giderken: Elbisemi ver ey taş! Elbisemi ver ey taş! diyordu. Nihayet İsrailoğulların'dan bir topluluğun yanında durdu ve: *"Ey iman edenler! siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Allah onu, dediklerinden temize çıkardı. O Allah nezdinde itibarlı ve değerli idi."* (Ahzab, 69) buyruğu nazil oldu.[247]

Şerh

(6098-6099 numaralı hadisler)

(6098) "Âder" med'li hemze'den sonra fetha'lı dal ve sonra re ile, hayaları büyük (şişkin) demektir.

Cemeha, hızlıca koştu demektir.

Nedeb ise asıl anlamı itibari ile derinin üzerinden izi henüz kaybolmamış yara izi demektir. (darbe izi diye tercüme edildi).

"Elbisemi ver ey taş", ey taş elbisemi bırak demektir.

"Az miktardaki bir suyun yanında yıkandı." Hem bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda hem de başka yerlerdeki nüshaların çoğunda mim harfi ötreli vav harfi fethalı ye harfi sakin ve "ma:su"in küçültme ismi olarak "muveyh: az miktardaki su" şeklindedir. Tekilinin aslı ise "meveh"dir. Çünkü küçültme ismi isimleri asıllarına irca eder.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazı rivayetlerde zikrettiğimiz şekilde "muveyh: az miktarda su" diye kaydedilmiş olmakla birlikte bir çoğunda mim harfi fethalı, şin sakin olmak üzere "meşrabe" diye kaydedilmiştir. Bu da hurma ağacının dibinde onu sulamak için suyun toplandığı küçük çukur demektir.

247 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13570

Kadı Iyaz dedi ki: Birincisinin -daha önce geçtiği gibi- tashif olduğunu sanıyorum. Allah en iyi bilendir.

Hadisten çeşitli hükümler çıkartılmaktadır:

1. Bu hadiste, Musa (aleyhisselâm)'ın açık iki mucizesi vardır. Birisi taşın elbisesini alıp İsrailoğullarından bir topluluğun bulunduğu yere kadar yürüyüp götürmesidir, ikincisi de taşta darbe izlerinin görülmesidir.

2. Taş ve benzeri cansız varlıklarda temyiz (ayırd etme) gücünün varlığıdır. Mekke'deki taşın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selam vermesi, hurma kütüğünün inlemesi ve benzeri hususlar da buna benzer. Daha önce bu mesele geniş bir şekilde açıklanmış bulunmaktadır.

3. Yalnız başına bulunduğu taktirde çıplak yıkanmak caizdir. Avretin setredilmesi daha faziletli olsa bile. Nitekim Şafii, Malik, ilim adamlarının büyük çoğunluğu böyle, demiştir. İbn Ebu Leyla ise onlara muhalefet ederek: Şüphesiz suyun içinde de sakin olanlar (bulunan varlıklar) vardır ve bu hususta zayıf bir hadisi delil göstermiştir.

4. Nebilerin ve salih kimselerin beyinsiz ve cahil kimselerin eziyetleri ile sınanmaları ve onlara sabredip katlanmaları

5. Kadı Iyaz'ın ve başkalarının söylediklerine göre nebiler -Allah'ın salat ve selamları onlara- hem ahlakları itibari ile hem yaratılışları itibari ile bedeni noksanlıklardan ve kusurlardan esendirler. Bu hususta bazı musibetleri bazılarına izafe etmek hususunda tarihçilerden tahkik sahibi olmayanların söylediklerine iltifat edilmez. Aksine yüce Allah onları her türlü kusurdan, gözlerin buğzedeceği ya da kalplerin nefret edeceği her kusurdan tenzih ettiğidir.

٦١٠٠-١٥٧/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أُرْسِلَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام فَلَمَّا جَاءَهُ صَكَّهُ فَفَقَأَ عَيْنَهُ فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَقَالَ أَرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ قَالَ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ ارْجِعْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ فَلَهُ بِمَا غَطَّتْ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ سَنَةٌ قَالَ أَيْ رَبِّ ثُمَّ مَهْ قَالَ ثُمَّ الْمَوْتُ قَالَ فَالْآنَ فَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمْيَةً بِحَجَرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَوْ كُنْتُ ثَمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ تَحْتَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ

6100-157/3- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, Abd, bize Ma'mer tahdis etti, derken Abdurrezzak haber verdi, dedi. O

İbn Tâvus'dan, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Ölüm meleği Musa (aleyhisselâm)'a gönderildi. Melek onun yanına gelince Musa ona bir tokat vurup gözünü çıkardı. Melek Rabbine dönüp: Beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin, dedi. Allah da meleğe gözünü iade etti ve şöyle buyurdu: Ona dön ve elini bir öküzün sırtına koymasını söyle. Elinin örttüğü her bir kıl karşılığında ona bir yıllık ömür verilecektir. Bunun üzerine Musa: Rabbim sonra ne olacak, dedi. Sonra ölüm buyurdu. Musa: O halde şimdi olsun deyip yüce Allah'tan kendisini bir taş atımlık mesafe kadar mukaddes arza yaklaştırmasını diledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Eğer orada olsaydım kesinlikle sizlere yolun kenarında o kırmızı renkli kum yığının altındaki kabrini size gösterecektim"* buyurdu.[248]

٦١٠١-١٥٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَاءَ مَلَكُ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام فَقَالَ لَهُ أَجِبْ رَبَّكَ قَالَ فَلَطَمَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَيْنَ مَلَكِ الْمَوْتِ فَفَقَأَهَا قَالَ فَرَجَعَ الْمَلَكُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ إِنَّكَ أَرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَكَ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ وَقَدْ فَقَأَ عَيْنِي قَالَ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ ارْجِعْ إِلَى عَبْدِي فَقُلْ الْحَيَاةَ تُرِيدُ فَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْحَيَاةَ فَضَعْ يَدَكَ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ فَمَا تَوَارَتْ يَدُكَ مِنْ شَعْرَةٍ فَإِنَّكَ تَعِيشُ بِهَا سَنَةً قَالَ ثُمَّ مَهْ قَالَ ثُمَّ تَمُوتُ قَالَ فَالْآنَ مِنْ قَرِيبٍ رَبِّ أَمِتْنِي مِنْ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمْيَةً بِحَجَرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهِ لَوْ أَنِّي عِنْدَهُ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ بِمِثْلِ هَذَا الْحَدِيثِ

6101-158/4- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis edip dedi ki: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ölüm meleği Musa (aleyhisselâm)'a geldi ve ona: Rabbinin çağrısını kabul et, dedi. Ama Musa (aleyhisselâm) ölüm meleğinin gözüne bir tokat vurdu ve gözünü çıkardı. Melek yüce Allah'a dönüp: Gerçek şu ki beni ölmek istemeyen bir kuluna gönderdin ve o gözümü çıkarttı, dedi. Allah da ona gözünü geri verdi ve: Kuluma dönüp: Hayatta kalmak mı istiyorsun? Eğer hayatta kalmak istiyor-*

248 Buhari, 1339, 3407; Nesai, 2088; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13519

san elini bir öküzün sırtına koy. Elinin üzerini kapattığı kıl sayısı kadar yıl yaşayacaksın de buyurdu. Musa (aleyhisselâm) sonra ne olacak, dedi. Sonra öleceksin, dedi. Musa bu sefer: O halde Rabbim hemen şimdi öleyim, canımı arz-ı mukaddese bir taş atımlık mesafede bir yerde al, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'a yemin olsun ki eğer ben orada olsaydım size yolun yan tarafında kırmızı kum yığınının oradaki kabrini size gösterirdim"* buyurdu.

Ebu İshak dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer bu hadisin aynısını haber verdi.[249]

٦١٠٢-١٥٩/٥- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ بَيْنَمَا يَهُودِيٌّ يَعْرِضُ سِلْعَةً لَهُ أُعْطِيَ بِهَا شَيْئًا كَرِهَهُ أَوْ لَمْ يَرْضَهُ شَكَّ عَبْدُ الْعَزِيزِ قَالَ لَا وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى الْبَشَرِ قَالَ فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَلَطَمَ وَجْهَهُ قَالَ تَقُولُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى الْبَشَرِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَالَ فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ لِي ذِمَّةً وَعَهْدًا وَقَالَ فُلَانٌ لَطَمَ وَجْهِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ قَالَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى الْبَشَرِ وَأَنْتَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَالَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ فَإِنَّهُ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَيَصْعَقُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ بُعِثَ أَوْ فِي أَوَّلِ مَنْ بُعِثَ فَإِذَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام آخِذٌ بِالْعَرْشِ فَلَا أَدْرِي أَحُوسِبَ بِصَعْقَتِهِ يَوْمَ الطُّورِ أَوْ بُعِثَ قَبْلِي وَلَا أَقُولُ إِنَّ أَحَدًا أَفْضَلُ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَام وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ سَوَاءً

6102-159/5- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Huceyn b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdulaziz b. Abdullah b. Ebu Seleme, Abdullah b. el-Fadl, el-Haşimi'den tahdis etti, o Abdurrahman el-Arec'den, o Ebu Hureyre'den şöy-

249 Buhari, 3407; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14728; Bu hadis Tuhfetu'l-Eşrâf 'de yalnızca Buhari'den diye zikredilmiş olmakla birlikte Müslim'den de rivayet edildiğini sözkonusu etmemektedir. Fakat en-Nüketü'z-Zirâf Alâ Tuhfeti'l- Eşraf adlı eserde bunu istidrakte bulunup, İmam İbn Hacer de bu hadisi Buhari'nin rivayeti ile birlikte eklemiş bulunmaktadır.

le dediğini rivayet etti: Bir Yahudi, bir malını satışa arzetmiş iken o malına bir bedel teklif edildiği halde bundan hoşlanmadı yahut bu bedevi kabul etmedi. -Şüphe eden Abdulazizdir- bunun üzerine: Musa (aleyhisselâm)'ı insanlar üzerine seçip üstün kılan hakkı için olmaz, dedi. Ensar'dan bir adam onun bu, dediğini işitince yüzüne bir tokat indirdi ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda bulunuyorken sen Musa (aleyhisselâm)'ı seçip insanlara üstün kılan hakkı için mi diyorsun, dedi. Bunun üzerine Yahudi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti ve: Ey Ebu'l Kâsım! Benim zimmetim ve ahdim var. Fakat filan kişi de yüzüme tokat vurdu deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yüzüne neden tokat vurdun"* buyurdu, adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kişi sen bizim aramızda bulunuyorken Musa (aleyhisselâm)'ı insanlar arasından seçip üstün kılan hakkı için diye yemin etti, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir kızdı ki kızdığı yüzünden anlaşıldı sonra da: *"Allah'ın nebileri arasında üstünlük farkı gözetmeyin. Gerçek şu ki sûra üfürülecek, göklerde ve yerde bulunanların hepsi -Allah'ın diledikleri müstesna- baygın düşecek. Sonra sûra bir defa daha üfürülecek. Ben de ilk diriltilen kişi olacağım. -yahut ilk diriltilenler arasında olacağım- O sırada Musa (aleyhisselâm)'ın da arşı yakalamış olduğunu göreceğim. Acaba Tûr günündeki baygınlığı sebebi ile hesaba çekilmiş olduğundan mı yoksa benden önce diriltildiğinden mi (bu haldedir) bilemeyecek ve: Metta oğlu Yunus (aleyhisselâm)'dan herhangi bir kimsenin daha faziletli olduğunu da söylemiyorum"* buyurdu.

Bunu bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Seleme bu isnad ile aynı şekilde tahdis etti.[250]

٦١٠٣-٦/١٦٠- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلَانِ رَجُلٌ مِنْ الْيَهُودِ وَرَجُلٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا ﷺ عَلَى الْعَالَمِينَ وَقَالَ الْيَهُودِيُّ وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى الْعَالَمِينَ قَالَ فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي أَمْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَثْنَى اللَّهُ

250 Buhari, 3414; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13939

6103-160/6- Bana Zuheyr b. Harb ve Ebu Bekr en-Nadr tahdis edip, dedi ki... Ebu Hureyre dedi ki: Yahudilerden bir adam ile müslümünlardan bir adam birbirlerine ağır sözler söyledi. Müslüman adam: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i alemlerin arasından seçip üstün kılan hakkı için, dedi, yahudi de: Musa (aleyhisselâm)'ı seçip alemlere üstün kılan hakkı için deyince, müslüman hemen elini kaldırıp yahudinin yüzüne bir tokat indirdi. Yahudi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna giderek onun ve müslümanın başından geçenleri o'na haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim Musa'dan hayırlı olduğumu söylemeyin. Çünkü insanlar baygın düşecek, ilk ayılacak kişi de ben olacağım. Ama Musa'nın arşın yanını yakalamış olduğunu göreceğim. Acaba o da baygın düşenler arasında olup benden önce mi ayılmış olacak, yoksa Allah'ın (baygın düşecekler arasından) istisna ettiği kimselerden mi olacağını bilemiyorum"* buyurdu.[251]

٦١٠٤-١٦١/٧- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ بِمِثْلِ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ

6104-161/7- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî ve Ebu Bekir b. İshak da tahdis edip, dedi ki... Ebu Hureyre dedi ki: Müslümanlardan bir adam ile yahudilerden bir adam karşılıklı birbirlerine ağır sözler söylediler deyip, İbrahim b. Sa'd'ın İbn Şihâb'dan rivayet ettiği hadisi aynen rivayet etti.[252]

٦١٠٥-١٦٢/٨- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ جَاءَ يَهُودِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَدْ لُطِمَ وَجْهُهُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلَا أَدْرِي أَكَانَ مِمَّنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي أَوْ اكْتَفَى بِصَعْقَةِ الطُّورِ

6105-162/8- Bana Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Ebu Ahmed ez-Zubeyri tahdis etti, bize Süfyan Amr b. Yahya'dan tahdis etti, o babasından o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Yüzüne tokat atılmış bir Yahudi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi deyip hadisi Zühri'nin hadisi

251 Buhari, 6517, 2411, 7472; Ebu Davud, 4671; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13956
252 Buhari, 3408; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13150

ile aynı manada rivayet etti. Yalnız o rivayetinde: *"Ben acaba Musa benden önce baygın düşenlerdenmi idi yoksa Tûr'daki baygınlığı mı yetti bilemiyorum"*, dedi.[253]

٦١٠٦-١٦٣/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُخَيِّرُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى حَدَّثَنِي أَبِي

6106-163/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Amr b. Yahya'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nebiler arasında birisinin diğerinden hayırlı olduğunu söylemeyin"* buyurdu. İbn Numeyr Amr b. Yahya'nın hadisi rivayetinde: Babam bana tahdis etti, şeklindedir.[254]

٦١٠٧-١٦٤/١٠- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ وَسُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَتَيْتُ وَفِي رِوَايَةِ هَدَّابٍ مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ

6107-164/10- Bize Heddâb b. Halid ve Şeyban b. Ferruh tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit el-Bünânî ve Süleyman et-Teymî'den tahdis etti, onlar Enes b. Malik'den rivayet ettiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İsra'ya götürüldüğüm gece kırmızı kum yığını yakınında bulunan Musa'nın yanından geçtim -Heddâb'ın rivayetinde yolum uğradı- o kabrinde ayakta namaz kılıyordu"* buyurdu.[255]

٦١٠٨-١٦٥/١١- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ

253 Buhari, 2412, 3398, 4638, 6517 -muallak olarak-, 6917, 7427; Ebu Davud, 4668; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4405

254 6105 numaralı hadisin kaynakları

255 Nesai, 1631, 1632, 1633, 1634; Tuhfetu'l-Eşrâf, 882

التَّيْمِيِّ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى وَهُوَ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ عِيسَى مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي

6108-165/11- Bize Ali b. Haşrem de tahdis etti. Bize İsa -yani b. Yunus- haber verdi. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti, (İsa ile) ikisi Süleyman et-Teymî'den o Enes'den rivayet etti. (H.) Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Süfyan'dan tahdis etti, o Süleyman et-Teymî'den Enes'i şöyle derken dinledim, dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kabrinde namaz kılıyorken Musa'ya yolum uğradı"* buyurdu, İsa'nın hadisi rivayetinde: *"İsra'ya götürüldüğüm gece... yolum uğradı"* ziyadesini ekledi.[256]

Şerh

(6100-6108 numaralı hadisler)

(6100) "Ebu Hureyre dedi ki: Ölüm meleği Musa (aleyhisselâm)'a gönderildi... *Kırmızı kum yığınının altında yolun kenarındaki kabrini size gösterirdim."* Diğer rivayette (6101) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Ölüm meleği Musa'ya geldi... gözünü çıkardı*" buyurulmakta ve bundan önceki rivayete yakın olarak rivayeti zikretmiş bulunmaktadır.

(6100) "Sakke: tokat vurdu" latame" ile aynı anlamdadır. İkinci rivayette geçen "metmufevr: bir öküzün sırtı" demektir. "Ramyetu hacer: bir taşın ulaşacağı kadar bir yer" demektir.

"Meh"in sonundaki he sekt (susma) he sidir. Bu da bir soru olup bundan sonra ne olacak hayat mı yoksa ölüm mü anlamındadır.

Kesîb: Tümsek, uzunca kum yığını demektir. "Rabbine icabet et: çağrısını kabul et" onun ölüm çağrısını kabul et demektir. Bu da senin ruhunu almaya geldim demektir.

Musa (aleyhisselâm)'ın arz-ı mukaddese yakınlaştırılmasını dilemesi ise oranın şerefi ve orada nebilerin ve başkalarının gömülü olmasından ötürü faziletli olması sebebiyledir.

Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Musa (aleyhisselâm)'ın oraya yakınlaştırılmasını dilemekle birlikte bizzat Beytül Makdis'i dilememesinin sebebi, kabrinin onlar arasında meşhur olacağından ve bunun sonunda insanların kabri sebebi ile fitneye düşmelerinden korktuğu içindir.

256 6107 numaralı hadisin kaynakları

Buradan, faziletli ve mübarek yerlerde salihlerin defnedildiği yerlere yakın yerlerde defnedilmenin müstehap olduğu da anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

el-Mâzerî dedi ki: Bazı inkarcılar bu hadisi kabul etmeyip onu bir türlü havsalalarına sığdıramayıp şöyle derler: Musa'nın ölüm meleğinin gözünü çıkarması nasıl caiz olabilir? İlim adamları ise buna birkaç şekilde cevap vermişlerdir:

1. Musa (aleyhisselâm)'a yüce Allah'ın böyle bir tokat atma iznini vermesi imkansız bir şey değildir. Bu durumda bu kendisine tokat indirilen melek için bir sınav olur. Şanı yüce Allah da yarattıkları hakkında dilediğini yapar ve murad ettiği şeklinde onları sınar.

2. Bu ifade mecazidir, kasıt Musa (aleyhisselâm)'ın onunla tartıştığı ve delili ile onu mağlup ettiğidir. Nitekim bir kimse diğerini getirdiği delil ile yenik düşürecek olursa filan kişi filanın gözünü çıkardı denilir. Aynı şekilde herhangi bir şeyde bir eksiklik meydana getirdiğiniz taktirde de "evvartuşey: o şeyin gözünü çıkardı (eksik bıraktı)" denilir. (el-Mâzerî) dedi ki: Ama bu ifade Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah gözünü ona geri verdi"* sözü ile zayıflamaktadır. Şayet: Ona delilini geri verdi demek istemiştir diye söylenecek olursa bu açıklama da uzak bir ihtimal olur.

3. Musa (aleyhisselâm) bunun Allah tarafından gelen bir melek olduğunu bilmiyordu. Kendisini öldürmek isteyen bir adam olduğunu sandığı için ona karşı kendisini savundu. Bu savunması ise gözünün çıkması sonucuna kadar vardı. Yoksa gözünü çıkarmak kastını gütmemişti. Bunu da *"ona bir tokat vurdu"* rivayeti desteklemektedir.

İşte Ebu Bekr b. Huzeyme ile onun dışındaki mütekaddimunun verdiği cevap budur. İmam Mâzerî ve Kadı Iyaz da bunu tercih etmiş ve şöyle demişlerdir: Hadis-i şerifte onun kasten gözünü çıkardığına dair açık bir ifade bulunmamaktadır. Eğer: İkinci defa geldiğinde kendisinin ölüm meleği olduğunu söylediği zaman Musa itiraf ve kabul etmiştir denilecek olursa buna da şöyle cevap verilir: İkinci defada Musa ona kendisinin ölüm meleği olduğunu anladığı bir alamet ile gelmişti. Bundan dolayıda birinci defanın aksine teslimiyet göstermişti. Allah en iyi bilendir.

İkinci rivayette (6101) *"O halde şimdi (canımı al) Rabbim beni arz-ı mukaddese bir taş atımlık uzaklıkta canımı al"* nüshaların bir çoğunda mevt: ölüm"den gelen bir kelime olarak mim, te ve nun ile "emitni" şeklindedir. Bazı nüshalarda ise dal ve iki nun ile "ednini: beni yaklaştır" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur.

"Elinin üzerini kapattığı kıl sayısınca yıl yaşayacaksın" ibaresi de bütün nüshalarda bu şekilde "tevâret" diye kaydedilmiş olup üzerini kapatıp örttüğü demektir.

(6102) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın nebileri arasında fazilet farkı gözetmeyin"* ile ilgili açıklama ve yorum geniş bir şekilde Faziletler Kitabı'nın baştaraflarında geçti.

"Sûr'a üfürülecek... bilemiyorum" bir rivayette de: *"insanlar baygın düşecekler, ilk ayılan kişi ben olacağım...* yoksa yüce Allah'ın istisna ettiklerinden midir" bu rivayetlerde geçen "sa'k ve sa'ka: baygınlık" helak olmak ve ölmek anlamındadır. Nitekim saikal insan da buradan geldiği gibi sad harfi fethalı ve ötreli olarak "saaka ve sauka" da denilebilir. Bazıları ise ötreli (sauka) söyleyişini kabul etmemektedir. Ancak yıldırım çarptı manasına kullanılırsa sad ve ayn harfleri fethalı söylenir. "Asakat" da yıldırımın birilerini çarpması için kullanılır. Temimoğulları ise kaf harfini öne alarak (yıldırıma) "saika" derler.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu, hadisler arasında en müşkil hadislerden birisidir. Musa ölmüş olduğu halde bu baygınlık onu nasıl idrak edecektir. Ancak hayatta olanlar baygın düşecektir. Hadisteki: *"yüce Allah'ın istisna ettiklerinden mi"* buyruğu ise onun hayatta olduğuna delil olmakla birlikte Musa (aleyhisselâm)'ın hayata geri döndüğüne delil değildir, İsa hakkında gelen rivayetlerde olduğu gibi hayatta olduğu anlamına gelmez. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Orada olsaydım size yolun yan tarafındaki kabrini gösterecektim"* Kadı Iyaz dedi ki: Sözü geçen bu baygınlığın, ölümden sonra dirilişin akabinde meydana gelecek olan göklerin ve yerin yarılması sırasındaki baygınlık olma ihtimali vardır. O taktirde ayetlerle hadisler arasında uyum gerçekleşir. Ayrıca bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ayıldı"* ifadesi desteklemektedir. Çünkü ayıldı ifadesi baygınlıktan ayılmak hakkında kullanılır. Ölüm için ise ba's fiili kullanılır. Tûr'daki baygınlık ise ölüm değildi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6103) *"benden önce mi ayılmış olacak bilemiyorum"* buyruğu hakkında şu ihtimal sözkonusudur: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu üzerinden yerin yarılıp açılacağı ilk kendisi olacağını bilmeden önce söylemiş olabilir. Bu, bu lafzı zahir anlamı ile kabul etmemiz halinde sözkonusu olur. -Çünkü nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kayıtsız ve şartsız olarak üzerinden yerin yarılıp açılacağı ilk kişidir. Ayrıca bunun anlamı şu da olabilir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yerin üzerlerinden ilk yarılıp açılacağı zümre arasındadır. Musa (aleyhisselâm)'da bu zümreden yani nebiler -Allah'ın salat ve selamı üzerlerine- zümresinden olur. Allah en iyi bilendir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

٤٣/٤٣- بَاب فِي ذِكْرِ يُونُسَ عَلَيْهِ السَّلَام وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ لَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى

43/43- YUNUS (ALEYHİSSELÂM)'A VE NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN: "HERHANGİ BİR KULUN: BEN METTA OĞLU YUNUS'DAN HAYIRLIYIM DEMESİ YARAŞMAZ" BUYRUĞUNA DAİR BİR BAB

٦١٠٩-١٦٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ يَعْنِي اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ لِي وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى لِعَبْدِي أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ

6109-166/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den şöyle dediğini tahdis etti: Humeyd b. Abdurrahman'ı Ebu Hureyre'den diye tahdis ederken dinledim: O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti: *"O -yani aziz ve celil Allah- benim herhangi bir kulumun -İbnu'l-Müsennâ (aynı manadaki: liabdin li yerine) liabdi, dedi- ben Metta oğlu Yunus (aleyhisselâm)'dan hayırlıyım demesi yaraşmaz buyurdu."*

İbn Ebu Şeybe: Muhammed b. Cafer Şu'be'den (rivayet etti), dedi.[257]

٦١١٠-١٦٧/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ يَقُولُ حَدَّثَنِي ابْنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ ﷺ يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى وَنَسَبَهُ إِلَى أَبِيهِ

6110-167/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu'l-Âliye'yi şöyle derken dinledim: Nebimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) amcasının oğlu -yani İbn Abbas- bana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu

257 Buhari, 3416, 4631, 4633; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12272

tahdis etti: *"Herhangi bir kulun ben Metta oğlu Yunus'dan hayırlıyım demesi yaraşmaz"* böyle diyerek onu babasına nisbet etti.[258]

Şerh

(6109-6110 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (daha önce geçen 6102) *"ben, kimse Metta oğlu Yunus'dan faziletlidir demem"* bir rivayette (6109) *"şüphesiz yüce Allah: Herhangi bir kulumun ben Metta oğlu Yunus'dan hayırlıyım demesi yaraşmaz."* Bir diğer rivayette (6110) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Herhangi bir kulun ben Metta oğlu Yunus'dan hayırlıyım demesi yaraşmaz"* buyurulmaktadır.

İlim adamları der ki: Bu hadislerin iki şekilde açıklanma ihtimali vardır:

1. Bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisinin Yunus'dan daha faziletli olduğunu bilmeden önce söylemiştir. O bu hususu bildikten sonra: *"Âdemoğullarının efendisi"* buyurdu. Fakat burada Yunus'un kendisinden faziletli olduğunu da ya da diğer nebilerden -Allah'ın salat ve selamları onlara- faziletli olduğunu da söylememiştir.

2. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözü, cahillerden herhangi bir kimsenin Kur'ân-ı azimuşşandaki kıssası dolayısı ile Yunus (aleyhisselâm)'ın mertebesini düşürecek bir şey tasavvur etmemesi için söylemiştir. İlim adamları der ki: Yunus (aleyhisselâm)'ın başından geçenler onu nübüvvet makamından zerre ağırlığı kadar dahi aşağıya düşürmez. Yunus (aleyhisselâm)'ı özellikle sözkonusu etmesi ise az önce belirttiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim'de ondan bilinen kıssasında söz edilmiş olmasından dolayıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kulun, ben Yunus'dan hayırlıyım demesi yaraşmaz"* buyruğunda yer alan "ben" zamirinin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait olduğu söylendiği gibi bu sözü söyleyecek kişiye ait olduğu da söylenmiştir. Yani ibadet, ilim yahut bunun dışında fazilet olan hususlarda çokça gayret gösteren bilgisiz bazı kimseler böyle bir şey söylemesin. Çünkü böyle bir kimse fazilet bakımından hangi mertebeye ulaşırsa ulaşsın nübüvvet derecesine ulaşamaz. Bu yorumu bundan önceki rivayet desteklemektedir ki o da yüce Allah'ın: *"Herhangi bir kulun ben metta oğlu Yunus'dan hayırlıyım dememesi gerekir"* buyruğu desteklemektedir. Allah en iyi bilendir.

(6108) *"Musa'nın yanından geçtim de o kabrinde ayakta namaz kılıyordu."* Bu hadisin şerhi daha önce İman Kitabı'nın son taraflarında Musa ve İsa (aleyhimesselam)'ın söz konusu edildiği yerde geçmiş bulunmaktadır.

---

258 Buhari, 3395, 3413, 4631, 4633, 7539; Ebu Davud, 4671; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5421

٤٤/٤٤- بَاب مِنْ فَضَائِلِ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَام

44/44- YUSUF (ALEYHİSSELÂM)'IN FAZİLETLERİNDEN BAZILARI HAKKINDA BİR BAB

٦١١١-١٦٨/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ أَكْرَمُ النَّاسِ قَالَ أَتْقَاهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللهِ ابْنُ نَبِيِّ اللهِ ابْنِ نَبِيِّ اللهِ ابْنِ خَلِيلِ اللهِ قَالُوا لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا

6111-168/1- Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en kerim olanı kimdir diye soruldu. O: *"En takvalı olanlarıdır"* buyurdu. Ashab: Biz sana bunu sormuyoruz, dediler. Allah Rasûlü: *"O halde Allah'ın halilinin oğlu, Allah'ın nebisinin oğlu, Allah'ın nebisinin oğlu, Allah'ın nebisi olan Yusuf'dur"* buyurdu. Ashab: Sana bunu sormuyoruz deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde bana Arapların madenleri hakkında mı soruyorsunuz. Onların cahiliye döneminde hayırlı olanları fakih olmaları (dini iyi bilmeleri) şartı ile İslam'da da hayırlı olanlarıdır"* buyurdu.[259]

Şerh

"Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en kerimi hangisidir diye soruldu..." Müslim'in Sahihi'nde bu şekilde: *"Allah'ın halilinin oğlu, Allah'ın nebisinin oğlu, Allah'ın nebisi"* diye kaydedilmiştir.[260] Buhari'nin rivayetlerinde de bu şekilde olmakla birlikte bazılarında ise *"Allah'ın halilinin oğlu, Allah'ın nebisinin oğlu, Allah'ın nebisinin oğlu Allah'ın nebisi"* şeklindedir. İşte bu rivayet asıl olandır. Birincisi ise bundan kısaltılmış bir rivayettir. Çünkü Yusuf Yakub'un oğlu, o İshak'ın oğlu, o İbrahim el-Halil'in oğludur. Böylelikle ilk

259 Buhari, 3353, 3490; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14307

260 Burada merhum Nevevi'nin söylediği, matbu nüshalarda ve elinizdeki tercümede metin kısmında ve dolayısı ile buna göre yapılan tercümede kaydedildiği şekildedir. Ancak merhum Nevevi'nin bu söylediğinden anlaşıldığı üzere Yusuf (aleyhisselâm)'ın hadiste geçen nesebi bu şekildedir. Kendisi gerekli açıklamayı biraz sonra yapacaktır. Bununla birlikte elimizdeki el-Mektebetu'ş-Şamile CD'si Mekke sürümünde de Nevevi'nin şerhte kaydettiği şekle mutabıktır. (Çeviren)

rivayette (merhum Nevevi'nin işaret ettiği rivayet) onu dedesine nisbet etmiş olmaktadır.

"Yusuf" ismi sin harfi ötreli de kesreli de fethalı da söylenir. Bununla birlikte arada hemzeli de hemzesiz de söylenir. (Yusuf, Yusif, Yusef, Yu'suf, Yu'sif, Yu'sef) böylelikle altı türlü söylenir.

İlim adamları der ki: Kerem sahibi (kerim)in asıl anlamı hayrın çok olması demektir. Yusuf (aleyhisselâm)'da nesebinin şerefli olması ile birlikte nübüvvet şerefinin yanında ayrıca bir de güzel ahlak, üstün ahlak özelliklerini de bulundurmuştur. Kendisi hem bir nebi, hem de biri diğerinin evladı üç nebinin soyundan gelmektedir. Bunların biri Halilullah İbrahim (aleyhisselâm)'dır. Bütün bunlara ek olarak bir de rüya ilmini bilme şerefi ve bu hususta gerçekten otorite olması, dünyada başkanlık ve güzel bir uygulama ile yönetimi altındakilerin lehine ihtiyatlı hareketleri, hepsine birlikte menfaatli olması, onlara şefkatli olması, kendilerini o kıtlık yıllarından kurtarması gibi güzel uygulamaları da buna eklenmiştir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamlarının, dediklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e insanların en keriminin kim olduğu sorulunca O'da keremin en mükemmel ve en genel şeklini haber verip Allah'a karşı en takvalı olanlarıdır, demiştir. Az önce belirttiğimiz gibi keremde aslolan hayrın çokluğudur. Takvalı olan bir kimse ise hem çok hayır sahibi olmayı hem de dünya hayatında çokça faydalı olmayı bir arada elde etmiş olur. Bununla birlikte ahirette de pek üstün derecelerin sahibi olur. Ashab: Biz sana bunu sormuyoruz deyince bu sefer dünya ve ahiretin hayır ve şereflerini bir arada toplamış bulunan Yusuf (aleyhisselâm) olduğunu söyledi. Yine onlar: Sana bunu sormuyoruz, dediklerinde onların arap kabilelerini kastettiklerini anlayınca kendilerine cahiliye döneminde hayırlı olanlarının dinde bilgi sahibi (fakih) olmaları şartı ile İslam'da da hayırlıları olacağını haber verdi.

Yani, cahiliye döneminde mertlikleri olan üstün ahlaki değerlere sahip olan kimseler müslüman olup, fakih oldukları taktirde insanların en hayırlıları olurlar.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadis-i şerif, bu üç cevap ile keremin tamamını genelini özelini toplu olanını da bunun üzerinde yükseldiği temelin ise takva, nübüvvet, nübüvvette neseb kökü ve fıkıh sahibi olmakla birlikte İslam esaslarına dayandığını açıklamış oldu.

"Arapların madenleri" ise asılları, kökleri (kabileleri) demektir. "Fakih olmaları" ise şer'i fıkhi hükümleri bilen fakih kimseler olmaları anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٤٥/٤٥- بَاب فِي فَضَائِلِ زَكَرِيَّاءَ عَلَيْهِ السَّلَام

45/45- ZEKERİYA (ALEYHİSSELÂM)'IN BAZI FAZİLETLERİNE DAİR BİR BAB

٦١١٢-١٦٩/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ كَانَ زَكَرِيَّاءُ نَجَّارًا

6112-169/1- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme Sâbit'den tahdis etti, o Ebu Râfi''den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zekeriya marangoz idi"* buyurdu.[261]

Şerh

"Zekeriya (aleyhisselâm) marangozdu" hadisinden sanatlarla uğraşmanın caiz olduğu ve marangozluk yapmanın mertliği düşürmeyeceği ve faziletli bir sanat olduğu anlaşıldığı gibi Zekeriya (aleyhisselâm)'ın bir fazileti de dikkat çekmektedir. Çünkü o kendi elinin kazancından yiyen bir sanatkar idi. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir adamın yediği en üstün rızık kazancından yediğidir ve şüphesiz Allah'ın nebisi Davud da kendi el emeğinden yerdi"* buyurduğu Sâbittir.

"Zekeriyya" ismi beş şekilde söylenir. Sonu medli ve kasırlı bir de sonu (medsiz ve kasırsız olmak üzere) sadece ye ile ye'nin de şeddeli ve şeddesiz okunması ile bir de "alem" vezninde olmak üzere "zekera" söyleyişidir.

٤٦/٤٦- بَاب مِنْ فَضَائِلِ الْخَضِرِ عَلَيْهِ السَّلَام

46/46- HIZIR (ALEYHİSSELÂM)'IN FAZİLETLERİNİN BİR KISMI HAKKINDA BİR BAB

٦١١٣-١٧٠/١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا الْبِكَالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَيْسَ هُوَ مُوسَى صَاحِبَ الْخَضِرِ عَلَيْهِ السَّلَام فَقَالَ كَذَبَ عَدُوُّ اللهِ سَمِعْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ قَامَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام

261 İbn Mace, 2150; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14652

خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ قَالَ فَعَتَبَ اللهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ مُوسَى أَيْ رَبِّ كَيْفَ لِي بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَحَيْثُ تَفْقِدُ الْحُوتَ فَهُوَ ثَمَّ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقَ مَعَهُ فَتَاهُ وَهُوَ يُوشَعُ بْنُ نُونٍ فَحَمَلَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام حُوتًا فِي مِكْتَلٍ وَانْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاهُ يَمْشِيَانِ حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ فَرَقَدَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام وَفَتَاهُ فَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ الْمِكْتَلِ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ قَالَ وَأَمْسَكَ اللهُ عَنْهُ جِرْيَةَ الْمَاءِ حَتَّى كَانَ مِثْلَ الطَّاقِ فَكَانَ لِلْحُوتِ سَرَبًا وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتِهِمَا وَنَسِيَ صَاحِبُ مُوسَى أَنْ يُخْبِرَهُ فَلَمَّا أَصْبَحَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا قَالَ وَلَمْ يَنْصَبْ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا قَالَ مُوسَى ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا قَالَ يَقُصَّانِ آثَارَهُمَا حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ فَرَأَى رَجُلًا مُسَجًّى عَلَيْهِ بِثَوْبٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ أَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ قَالَ أَنَا مُوسَى قَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَكَهُ اللهُ لَا أَعْلَمُهُ وَأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا قَالَ لَهُ الْخَضِرُ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا قَالَ نَعَمْ فَانْطَلَقَ الْخَضِرُ وَمُوسَى يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمَاهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعَرَفُوا الْخَضِرَ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ فَقَالَ لَهُ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ثُمَّ خَرَجَا مِنْ السَّفِينَةِ فَبَيْنَمَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ فَاقْتَلَعَهُ بِيَدِهِ فَقَتَلَهُ فَقَالَ مُوسَى أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ

جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنَ
الْأُولَى قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا
فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا
جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ يَقُولُ مَائِلٌ قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ هَكَذَا فَأَقَامَهُ قَالَ لَهُ
مُوسَى قَوْمٌ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يُضَيِّفُونَا وَلَمْ يُطْعِمُونَا لَوْ شِئْتَ لَتَخِذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ
هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَدِدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا قَالَ وَقَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا قَالَ وَجَاءَ عُصْفُورٌ حَتَّى وَقَعَ عَلَى
حَرْفِ السَّفِينَةِ ثُمَّ نَقَرَ فِي الْبَحْرِ فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ
اللَّهِ إِلَّا مِثْلَ مَا نَقَصَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ وَكَانَ يَقْرَأُ وَكَانَ
أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَصْبًا وَكَانَ يَقْرَأُ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا

6113-170/1- Bize Amr b. Muhammed en-Nâkid, İshak b. İbrahim el-Hanzalî, Ubeydullah b. Said ve Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekki hepsi İbn Uyeyne'den -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Amr b. Dinar, Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas'a: Nevf el-Bikâlî İsrailoğulları'nın peygamberi olan Musa (aleyhisselâm)'ın Hızır (aleyhisselâm) ile arkadaşlık yapan Musa olmadığını ileri sürüyor, dedim. İbn Abbas: Allah düşmanı yalan söylemiş, dedi. Ben Ubey b. Ka'b'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Musa (aleyhisselâm) İsrailoğulları arasında ayağa kalkıp bir hutbe verdi. Kendisine en âlim insan kimdir diye soruldu. O en âlim benim, dedi. Yüce Allah bu hususta ona sitem etti. Çünkü ilmi ona havale etmedi. Bundan dolayı ona iki denizin birleştiği yerde bulunan kullarımdan bir kul var o senden daha bilgilidir diye vahiy buyurdu. Musa: Rabbim onu nasıl bulabilirim, dedi. Ona şöyle denildi: Bir zembilde bir balık taşı, balığı nerede kaybedersen o da orada olacaktır. Bunun üzerine Musa yola koyuldu. Onunla birlikte genç hizmetçisi olan Yuşa b. Nun da yola koyuldu. Musa (aleyhisselâm) de zembil de bir balık taşıdı. Kendisi ve genç delikanlısı yürüyerek yola koyuldular. Nihayet o kayaya vardıklarında Musa (aleyhisselâm) ile onun yanındaki genç uyudular. Zembil içindeki balık hareket etmeye başladı ve nihayet zembilden çıkıp denize düştü. Yüce Allah suyun akıntısını onun üzerinde bir kemer meydana getirecek şekilde tuttu. Bu da balığın yol alması için bir dehliz (tünel) oldu. Musa ile yanındaki genç*

ise (buna) hayret ettiler. Günlerinin geri kalanını ve geceyi de yürüyerek geçirdiler ve Musa'nın arkadaşı ona (balığın durumunu) haber vermeyi unuttu. Musa (aleyhisselâm) sabah olunca yanındaki gence: Kuşluk yemeğimizi getir, gerçekten bu yolculuğumuzdan oldukça yorgun düştük, dedi. Halbuki gitmekle emrolunduğu o yeri geçinceye kadar yorulmamıştı.

Yanındaki genç: Bizim o kayanın dibine çekildiğimizi gördün mü? işte ben balığı (sana söylemeyi) unuttum. Onu sana hatırlatmamı bana şeytandan başkası unutturmadı. Balık gerçekten denizde şaşılacak bir şekilde yolunu aldı, dedi.

Musa: İşte bizim aradığımız da buydu ya deyip, gerisin geri izlerinin üzerinden döndüler. Giderken izlerini takip edip geri gittiler. Nihayet kayaya vardıklarında üzeri bir örtü ile örtülmüş bir adam gördü. Musa ona selam verince Hızır ona: Senin bulunduğun yerde selam var mı ki, dedi. Musa: Ben Musa'yım, dedi. Hızır: İsrailoğulları'nın Musa'sı mı, dedi. O: Evet, dedi. Hızır: Sen Allah'ın sana öğretmiş olduğu benim bilmediğim Allah'tan gelen bir bilgiye sahipsin. Ben de Allah'ın bana öğretmiş olduğu senin de bilmediğin Allah'tan gelen bir bilgiye sahibim, dedi.

Musa (aleyhisselâm) ona: Sana öğretilenden doğru olarak bana da öğretmen üzere senin peşinden geleyim mi, dedi. Hızır: Sen benimle sabredemezsin, hem bilgin ile kuşatamadığın bir şeye nasıl sabredebileceksin, dedi.

Musa: İnşaallah beni sabreden bir kişi olarak bulacaksın ve senin hiçbir emrine karşı gelmeyeceğim, dedi.

Hızır ona: Benim peşimden gelecek olursan ben onun hakkında sana durumunu anlatıncaya kadar hiçbir şeye dair bana soru sorma, dedi.

Musa: Peki, dedi. Böylelikle Hızır ile Musa deniz kıyısında yürümeye başladılar. Yakınlarından bir gemi geçti. Gemi sahipleri ile kendilerini taşımaları için konuştular. Gemi sahipleri Hızır'ı tanıdılar. Bundan dolayı onları ücretsiz olarak taşıdılar. Hızır, gemi tahtalarından birisini alıp söktü. Bunun üzerine Musa ona: Bunlar bizden ücret almadıkları halde bizi taşımışken sen gemidekileri suda boğmak için mi kalkıp gemilerini deldin. Sen gerçekten çok büyük bir iş yaptın, dedi.

Hızır: Ben sana benimle sabredecek gücü bulamayacaksın dememiş miydim, dedi.

Musa: Unuttuğum için beni sorgulama ve bu işimde de bana zorluk çıkartıp beni yorma, dedi.

Sonra gemiden çıktılar. Yine kıyıda yürüdükleri bir sırada başka çocuklarla oynayan bir çocuk gördüler. Hızır onun kafasını tutup eli ile kafasını

kopardı ve onu öldürdü. Bu sefer Musa: Sen başka bir can karşılığında olmaksızın tertemiz bir canı mı öldürdün. Gerçekten karşı çıkılması gereken bir iş yaptın, dedi.

Hızır: Senin benimle sabredecek gücün olmayacağını sana söylememiş miydim, dedi. Musa: Bu birincisinden daha ağırdı, dedi. Sonra: Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık yapma. Çünkü böylelikle (bana arkadaşlık yapmayacak olursan) mazur olacaksın, dedi. Sonra bir kasaba halkının yanına varıncaya kadar yine yollarına koyuldular. Kasaba halkından kendilerine yiyecek bir şeyler vermelerini istediler. Ama kasaba halkı onları misafir olarak ağırlamayı kabul etmedi. Orada çökmek üzere olan bir duvar buldular, Hızır o duvarı doğrulttu. -yan yatmış demek istiyor-

Hızır eli ile şöyle yapıp o duvarı düzeltti. Musa ona: Bunlar öyle bir kavimdirler ki kendilerine geldik bizi misafir etmediler, bize yiyecek bir şey vermediler. İstesen bunun karşılığında ücret alabilirdin, dedi.

Hızır: İşte bu benimle senin aranda bir ayrılış (sebebi)dir. Bir türlü katlanamadığın hususların açıklamasını şimdi sana bildireceğim, dedi."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bu arada) şöyle buyurdu: *"Allah Musa'ya rahmet ihsan buyursun. Keşke sabretseydi de onlara dair diğer haberleri de bize anlatılmasını çok arzu ederdim."* (Ubey) dedi ki: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Musa'nın birinci sorusu unutmaktan dolayı idi."*

Yine buyurdu ki: *"Bir kuş gelip geminin kıyısına kondu sonra denizi bir defa gagaladı. Bunun üzerine Hızır ona: Benim de ilmim senin de ilmin Allah'ın ilminden ancak bu kuşun denizden eksilttiği gibi bir şey eksiltmiş olabilir."*

Said b. Cubeyr dedi ki: O *"onların önlerinde sağlam her bir gemiyi gasbederek alan bir hükümdar vardı"* ve: *"O çocuğa gelince o bir kafirdi"* diye okurdu.[262]

٦١١٤-٢/١٧١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَقَبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى الَّذِي ذَهَبَ يَلْتَمِسُ الْعِلْمَ لَيْسَ بِمُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ أَسَمِعْتَهُ يَا سَعِيدُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ كَذَبَ نَوْفٌ

262 Buhari, 74, 78, 122, 2267, 2728, 3400, 4726, 4727, 6673; Tirmizi, 3130; Tuhfetu'l-Eşrâf, 39

6114-171/2- Bana Muhammed b. Abdula'lâ el-Kaysi tahdis etti, bize el-Mu'temir b. Süleyman et-Teymî babasından tahdis etti, o Rakabe'den, o Ebu İshak'dan, o Said b. Cubeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'a: Gerçek şu ki nevf ilim aramak maksadı ile yola çıkan Musa'nın İsrailoğulları peygamberi Musa olmadığını ileri sürüyor denildi. O, ey Said! bunu bizzat sen dinledin mi, dedi. Ben, evet, dedim. O: Nevf yalan söylemiştir, dedi.[263]

٦١١٥-١٧٢/٣- حَدَّثَنَا أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّهُ بَيْنَمَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام فِي قَوْمِهِ يُذَكِّرُهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ وَأَيَّامُ اللَّهِ نَعْمَاؤُهُ وَبَلَاؤُهُ إِذْ قَالَ مَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ رَجُلًا خَيْرًا وَأَعْلَمَ مِنِّي قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنِّي أَعْلَمُ بِالْخَيْرِ مِنْهُ أَوْ عِنْدَ مَنْ هُوَ إِنَّ فِي الْأَرْضِ رَجُلًا هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ يَا رَبِّ فَدُلَّنِي عَلَيْهِ قَالَ فَقِيلَ لَهُ تَزَوَّدْ حُوتًا مَالِحًا فَإِنَّهُ حَيْثُ تَفْقِدُ الْحُوتَ قَالَ فَانْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاهُ حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَعُمِّيَ عَلَيْهِ فَانْطَلَقَ وَتَرَكَ فَتَاهُ فَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمَاءِ فَجَعَلَ لَا يَلْتَئِمُ عَلَيْهِ صَارَ مِثْلَ الْكُوَّةِ قَالَ فَقَالَ فَتَاهُ أَلَا أَلْحَقُ نَبِيَّ اللَّهِ فَأُخْبِرَهُ قَالَ فَنُسِّيَ فَلَمَّا تَجَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا قَالَ وَلَمْ يُصِبْهُمْ نَصَبٌ حَتَّى تَجَاوَزَا قَالَ فَتَذَكَّرَ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَأَرَاهُ مَكَانَ الْحُوتِ قَالَ هَا هُنَا وُصِفَ لِي قَالَ فَذَهَبَ يَلْتَمِسُ فَإِذَا هُوَ بِالْخَضِرِ مُسَجًّى ثَوْبًا مُسْتَلْقِيًا عَلَى الْقَفَا أَوْ قَالَ عَلَى حَلَاوَةِ الْقَفَا قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَكَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ قَالَ وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مُوسَى قَالَ وَمَنْ مُوسَى قَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ مَجِيءٌ مَا جَاءَ بِكَ قَالَ جِئْتُ لِ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا شَيْءٌ أُمِرْتُ بِهِ أَنْ أَفْعَلَهُ إِذَا رَأَيْتَهُ لَمْ تَصْبِرْ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا قَالَ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ انْتَحَى عَلَيْهَا قَالَ لَهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غِلْمَانًا يَلْعَبُونَ قَالَ

---

263 6113 numaralı hadisin kaynakları

فَانْطَلَقَ إِلَى أَحَدِهِمْ بَادِيَ الرَّأْيِ فَقَتَلَهُ فَذُعِرَ عِنْدَهَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام ذَعْرَةً مُنْكَرَةً قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عِنْدَ هَذَا الْمَكَانِ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْنَا وَعَلَى مُوسَى لَوْلَا أَنَّهُ عَجَّلَ لَرَأَى الْعَجَبَ وَلَكِنَّهُ أَخَذَتْهُ مِنْ صَاحِبِهِ ذَمَامَةٌ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا وَلَوْ صَبَرَ لَرَأَى الْعَجَبَ قَالَ وَكَانَ إِذَا ذَكَرَ أَحَدًا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ بَدَأَ بِنَفْسِهِ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْنَا وَعَلَى أَخِي كَذَا رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْنَا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ لِئَامًا فَطَافَا فِي الْمَجَالِسِ فَ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ وَأَخَذَ بِثَوْبِهِ قَالَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَإِذَا جَاءَ الَّذِي يُسَخِّرُهَا وَجَدَهَا مُنْخَرِقَةً فَتَجَاوَزَهَا فَأَصْلَحُوهَا بِخَشَبَةٍ وَأَمَّا الْغُلَامُ فَطُبِعَ يَوْمَ طُبِعَ كَافِرًا وَكَانَ أَبَوَاهُ قَدْ عَطَفَا عَلَيْهِ فَلَوْ أَنَّهُ أَدْرَكَ أَرْهَقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَأَرَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ

6115-172/3- Bize Ubeyy b. Kab tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Musa (aleyhisselâm) kavmi arasında onlara Allah'ın günlerini hatırlatıyordu. Allah'ın günleri ise onun nimetleri ve belalarıdır. Bu arada onlara ben yeryüzünde benden hayırlı ve benden bilgili bir adam bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Allah ona şunu vahyetti: Ben hem hayrı kendisinden daha iyi bilirim hem de hayrın kimde olduğunu. Şüphesiz yeryüzünde senden daha bilgili olan bir adam vardır.*

Musa: Rabbim onu bana göster, dedi. Ona şöyle denildi: Tuzlanmış bir balığı azık olarak al. O senin balığı kaybedeceğin yerdedir denildi.

Bunun üzerine Musa, hizmetçisi ile birlikte yola koyuldu. Nihayet o kayaya vardılar. Ama onu fark etme imkanını bulamadı. Kendisi genç delikanlı hizmetçisini bırakıp yola koyuldu. Derken balık da su içinde çırpınmaya başladı. Su üzerine kapanmamaya başladı. Su bir dehliz gibi olmuştu. Yanındaki genç hizmetçisi: Şimdi Allah'ın nebisine yetişip ona haber vermiyeyim mi, dedi. Ona da (bu) unutturuldu. Her ikisi orayı geçip gittiklerinde Musa hizmetçisine: Kuşluk yemeğimizi getir, gerçekten biz bu yolculuğumuzdan çok yorulduk, dedi.

Orayı (kayayı) aşıp gidinceye kadar yorgunluk hissetmemişlerdi. O vakit hizmetçisi hatırlayarak: O kayaya geldiğimiz vakit var ya işte ben balığı (sana söylemeyi) unuttum. Onu sana hatırlatmamı şeytandan başka kimse unutturmadı. Balık hayret edilecek bir şekilde denizde kendi yolunu alıp gitti, dedi.

Musa: İşte bizim aradığımız da budur deyip izlerini takip ederek gerisin geri gittiler. Genç hizmetçisi ona balığın yerini gösterince Musa: Bana da burası tarif edilmişti deyip aramaya gitti. Derken Hızır'ı elbisesi ile örtünmüş sırtüstü yatmış olduğunu gördü. -Ya da kafasının ortası üzerine (sırt üstü yatmıştı), dedi-.

Musa: Esselamualeykum deyince Hızır yüzünün üzerinden örtüyü açtı ve: Ve aleykumselam sen kimsin, dedi. Musa: Ben Musa'yım, dedi. Hızır: Hangi musa deyince o: İsrailoğulları'nın Musa'sı, dedi. Hızır: Büyük bir iş sebebi ile gelmiş olmalısın, dedi. Musa: Sana öğretilen haktan bana da öğretmen için geldim, dedi.

Hızır: Sen benimle sabredemezsin, hem bilgin ile kuşatamadığın bir şeye nasıl sabredeceksin? Bana yapmam emredilen bir şeyi yaptığım taktirde sen onu görecek ve sabretmeyeceksin, dedi.

Musa: İnşaallah benim sabrettiğimi göreceksin ve ben hiçbir emrine karşı gelmeyeceğim, dedi.

Hızır: Bana uyacak olursan hiçbir şey hakkında -ben ona dair sana bir şey söylemedikçe- bana soru sorma, dedi.

Böylelikle yola koyuldular. Nihayet gemiye bindiklerinde o gemiyi deldi. O bunu kasten yaptı. Musa (aleyhisselâm) ona: Sen bu gemidekileri boğmak için mi bunu deldin, sen gerçekten büyük bir iş yaptın, dedi.

Hızır: Benimle sabretmeye gücünün yetmeyeceğini sana dememiş miydim, dedi.

Musa: Unuttuğum için beni muaheze etme. Benim bu işimde bana zorluk çıkartarak beni yorma, dedi.

Bunun üzerine tekrar yola koyuldular. Nihayet oynayan çocuklarla karşılaştılar. Hiç düşünmeden derhal onlardan birisini yakalayıp öldürdü. Bunun üzerine Musa (aleyhisselâm) görülmedik bir şekilde ürktü ve: Sen tertemiz bir canı kısas karşılığında olmadan öldürdün öyle mi? Şüphesiz kabul edilemeyecek bir iş yaptın, dedi."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu yerde şöyle buyurdu: *"Allah'ın rahmeti bize de Musa'ya da olsun. Eğer acele etmemiş olsaydı hayret edecek şeyler görecekti. Ama arkadaşına bir daha muhalefet etmekten utandı ve:*

Bundan sonra sana bir şey soracak olursam benimle arkadaşlık etme. Hem o durumda (benimle arkadaşlığı bırakacak olursan) benim tarafımdan mazur görülecek bir hale gelmiş olacaksın, dedi. Şayet sabretmiş olsaydı hayret edilecek şeyler görülecekti."

(Ravi Ubeyy b. Kab) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nebilerden bir kimseyi sözkonusu etti mi kendisinden başlardı:

"Allah'ın rahmeti üzerimize ve şu kardeşimize olsun. Allah'ın rahmeti hepimize olsun" derdi.

"Sonra yine yola koyuldular. Derken adi bir köy ahalisinin yanına vardılar. Meclisleri (tek tek) dolaştılar ve köy halkından kendilerine yiyecek bir şey vermelerini istediler. Ama o köy halkı onları ağırlamayı kabul etmedi. Musa ile Hızır orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır onu doğrultuverdi. Musa: Arzu etseydin elbette bunun için bir ücret alabilirdin, dedi. Bu sefer Hızır -elbisesini alarak- işte benimle senin ayrılacağımız yer burasıdır, dedi ve şunları söyledi: Şimdi de sana tahammül gösteremediğin hususların te'vilini (iç yüzünü) haber vereceğim. Gemi, denizde çalışan yoksul kimselere aitti. -deyip ayetin sonuna kadar söylediklerini zikretti-. İşte o gemiyi emrinde çalışmak isteyecek hükümdar geldiğinde onun delinmiş olduğunu görecek ve onu almak istemeyecekti. Kendileri ise bir tahta koyarak onu düzeltecekler. Küçük çocuğa gelince o yaratıldığı günü kafir olarak yaratılmıştı. Annesi ve babası ise ona karşı şefkatli idiler. Eğer yetişkinlik çağına ulaşmış olsaydı anne babasını tuğyan ve küfür ile çokça yoracaktı. Bundan dolayı biz Allah'ın o ikisine hem ondan daha temiz hem daha merhametli olacak hayırlı birisini onun yerine vermesini murad ettik. Duvara gelince o da şehirde yetim iki çocuğa aitti ve onun altında da bir hazine vardı" diyerek ayeti sonuna kadar okudu.[264]

٦١١٦-.../٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى كِلَاهُمَا عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ بِإِسْنَادِ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ نَحْوَ حَدِيثِهِ

6116-.../3- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Muhammed b. Yusuf haber verdi. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa haber verdi (Muhammed ile) ikisi İsrail'den o Ebu İshak'dan et-Teymî'nin -Rakabe'den-[265] o Ebu İshak'dan naklettiği hadisine yakın olarak rivayet etti.[266]

264 6113 numaralı hadisin kaynakları
265 yazma nüshadan eklenmiştir.
266 6113 numaralı hadisin kaynakları

٦١١٧-١٧٣/٤- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ لَتَخِذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

6117-173/4- Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan o Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Buna karşılık ücret alabilirdin"* buyruğunu (lam harfi fethalı te harfi fethalı ha -şeddesiz-kesreli, zel harfi sakin, te harfi fethalı) okumuştur.[267]

٦١١٨-١٧٤/٥- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ تَمَارَى هُوَ وَالْحُرُّ بْنُ قَيْسِ بْنِ حِصْنٍ الْفَزَارِيُّ فِي صَاحِبِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ الْخَضِرُ فَمَرَّ بِهِمَا أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيُّ فَدَعَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ يَا أَبَا الطُّفَيْلِ هَلُمَّ إِلَيْنَا فَإِنِّي قَدْ تَمَارَيْتُ أَنَا وَصَاحِبِي هَذَا فِي صَاحِبِ مُوسَى الَّذِي سَأَلَ السَّبِيلَ إِلَى لُقِيِّهِ فَهَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ شَأْنَهُ فَقَالَ أُبَيٌّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنَمَا مُوسَى فِي مَلَإٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ هَلْ تَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنْكَ قَالَ مُوسَى لَا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى مُوسَى بَلْ عَبْدُنَا الْخَضِرُ قَالَ فَسَأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إِلَى لُقِيِّهِ فَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ الْحُوتَ آيَةً وَقِيلَ لَهُ إِذَا افْتَقَدْتَ الْحُوتَ فَارْجِعْ فَإِنَّكَ سَتَلْقَاهُ فَسَارَ مُوسَى مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسِيرَ ثُمَّ قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا فَقَالَ فَتَى مُوسَى حِينَ سَأَلَهُ الْغَدَاءَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ فَقَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَوَجَدَا خَضِرًا فَكَانَ مِنْ شَأْنِهِمَا مَا قَصَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ إِلَّا أَنَّ يُونُسَ قَالَ فَكَانَ يَتَّبِعُ أَثَرَ الْحُوتِ فِي الْبَحْرِ

6118-174/5- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'dan, o Abdullah b. Abbas'dan rivayet ettiğine göre kendisi Hurr b. Kays b. Hasn el-Fezari ile birlikte Musa (aleyhisselâm)'ın arkadaşlık

267 6113 numaralı hadisin kaynakları

ettiği kişi hakkında tartıştı. İbn Abbas o Hızır'dır, dedi. Yanlarından Ubeyy b. Ka'b el-Ensari geçince İbn Abbas onu çağırınca: Ey Ebu Tufayl! yanımıza buyur. Ben ve bu arkadaşım Musa (aleyhisselâm)'ın kendisi ile hangi yolla karşılaşabileceğini sorduğu Musa'nın arkadaşı(nın kim olduğu) hususunda tartıştım. Sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onun durumunu zikrederken bir şey dinledin mi, dedi. Bunun üzerine Ubeyy şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Musa İsrailoğullarından bir topluluk ile birlikte bulunuyorken bir adam onun yanına gelip ona: Kendinden daha bilgili birisi olduğunu biliyor musun, dedi. Musa: Hayır deyince yüce Allah Musa'ya: Evet, var bizim kulumuz Hızır (senden bilgilidir) diye vahyetti.*

Bunun üzerine Musa onunla karşılaşmanın yolunu sordu. Allah da bunun için ona balığı bir alamet yaptı. Ona: Sen balığı bulamayacağın yerde geri dön onunla karşılaşacaksın denildi. Musa Allah'ın yol almasını dilediği kadar yol aldı. Sonra yanındaki genç hizmetçisine kendisine kuşluk yemeğimizi getir, dedi. Musa kendisinden kuşluk yemeğini isteyince şu cevabı verdi: Hani o kayaya vardığımız zaman var ya işte ben balığı (orada) unuttum. Onu bana unutturan ve hatırlamaktan beni alıkoyan şeytandan başkası değildi, dedi. Bunun üzerine Musa, genç hizmetkarına: İşte bizim de aradığımız buydu diyerek gerisin geri izlerini takip ederek döndüler ve Hızır'ı buldular. Ondan sonra da başlarında Allah'ın kitabında anlattıkları geçti."

Ancak Yunus şöyle dedi: Denizde balığın izini takip ediyordu.[268]

Şerh

(6113-6118 numaralı hadisler)

İlim adamlarının büyük çoğunluğu Hızır'ın aramızda mevcut ve canlı olduğunu söylemişlerdir. Ama bu sufiler ile salah ve marifet ehli arasında ittifakla kabul olunmuş bir husustur. Onun görüldüğüne dair, onunla bir araya gelindiğinde, ondan bir şeyler öğrenilip soru sorulup ondan cevap aldıklarına, şerefli yerlerde ve hayır mekanlarda göründüğüne dair naklettikleri hikayeler ise kaydedilemeyecek kadar çoktur ve görmezlikten gelinmeyecek kadar meşhurdur.

Şeyh Ebu Amr İbnus Salah dedi ki: O (Hızır), ilim adamlarının salihlerin büyük çoğunluğuna göre hayattadır. Avam da bu hususta onlarla aynı kanaati paylaşmaktadır. Ama istisna olarak bazı muhaddisler onun hayatta olduğunu kabul etmezler.

268 6113 numaralı hadisin kaynakları

Müfessir el-Hibri ve Ebu Amr o bir nebidir, demişlerdir. Ancak ilim adamları kendisine risalet verilip verilmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kuşeyri ve pek çok kimse ise o bir velidir, demişlerdir.

Maverdi tefsirinde üç görüş nakletmektedir. Bir görüşe göre nebidir, ikincisine göre velidir, üçüncüsüne göre ise o meleklerdendir. Ama bu görüş garip ve batıl bir görüştür.

el-Mâzerî dedi ki: İlim adamları Hızır'ın nebi mi yoksa veli mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Onun nebi olduğunu kabul edenler yüce Allah'ın onun söylediğini naklettiği: *"Ben bunu kendiliğimden yapmadım"* (Kehf, 82) sözünü delil gösterirler. İşte bu sözleri onun kendisine vahiy gönderilen bir nebi olduğuna ve bunun Musa'dan daha bilgili olduğuna delil teşkil etmektedir. Ayrıca bir velinin bir nebiden daha bilgili olma ihtimali çok uzaktır.

Başkaları da şu şekilde cevap verirler: Yüce Allah'ın o zamanda bulunan bir nebiye Hızır'a bunları emretmesini vahyetmiş olması da mümkündür. Müfessir Sa'lebi dedi ki: Hızır bütün görüşlere göre uzun ömürlü bir nebi olup gözler onu görmezler. Kastettiği ise insanların çoğu tarafından görülmediğidir. (Sa'lebi ayrıca) dedi ki: Onun ancak Kur'ân'ın kaldırılacağı ahir zamanda öleceği söylenmiştir. Sa'lebi bu hususta üç görüş zikretmektedir: Bir görüşe göre Hızır, İbrahim el-Halil zamanından yahut ondan az ya da çok bir süreden sonrasından beri vardır. Hızır'ın künyesi Ebu'l-Abbas olup adı Belya'dır. Babasının adı da Melkan'dır. Kelyan olduğu da söylenmiştir.

İbn Kuteybe el-Maarif adlı eserinde şöyle der: Vehb b. Münebbih dedi ki: Hızır'ın adı Belya b. Melkan b. Faliğ b. Âbir b. Şâlih b. Erfahşer b. Sam b. Nuh'dur. İlim adamları der ki: Babası krallardan bir kraldı. Ona neden Hızır lakabının verildiği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Çoğunluğun, dediğine göre o, ot bulunmayan bir yere oturmuş ve orası yeşermiştir. Bir diğer görüşe göre bir yerde namaz kıldı mı etrafı yeşerirdi. Doğrusu ise birincisidir. Çünkü Buhari'nin Sahihi'nde Ebu Hureyre'den gelen rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Hızır'a bu ismin veriliş sebebi, onun çıplak bir yere oturmuş olduğu bir sırada arkasından sarsılarak onun yeşermiş olduğunu görmesidir."* Ben Tehzibul Esma vel Lugat adlı eserimde Hızır'ın halleri ile ilgili geniş açıklamalarda bulundum. Allah en iyi bilendir.

(6113) "Nevf el-Bikâlî" cumhur çoğunlukla be harfini kesreli ve kef harfini şeddesiz olarak zaptetmiş olmakla birlikte kimileri be harfi fethalı ve kef şeddeli "bekkâlî" diye rivayet etmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu ikinci şekil, üstadların ve hadis ashabının çoğunluğunun zaptettikleri şekildir. Ama doğrusu birincisidir, muhakkiklerin görüşü de budur. Kendisi Himyerlilerin bir

kolu olan Bikaloğullarına mensuptur. Bunun Hemdanlıların bir kolu olduğu da söylenir. Nevf'in babasının adı ise Fedale'dir. İbn Dureyd ve başkaları böyle, demiştir. Nevf aynı zamanda Ka'b el-Ahbar'ın karısının (başka kocadan) oğludur. Kardeşinin oğlu olduğu da söylenmiş ise de birincisi meşhur olandır. İbn Ebu Hâtim ve başkaları dedi ki:, dediklerine göre künyesi Ebu Yezid'dir. Ebu Rüşd olduğu da söylenmiştir. Kendisi âlim, hakim, kadı ve Dımaşk'lıların imamı idi.

"Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir" ilim adamları der ki: Bu tabirden kasıt, onun söylediklerinin benzerini söylemeye karşı ağır sözlerle tepki göstermek ve bunu men etmektir. Yoksa onun gerçek manada Allah'ın düşmanı olduğuna inandığından dolayı böyle bir şey söylemiş değildir. O bu sözünü ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerine muhalif olduğundan ötürü sözünü reddetmekte mübalağa göstermek için söylemiştir. Bu da bu söze aşırı tepki gösterdiğinden ötürü İbn Abbas'ın kızgınlık halinde söylenmiştir. Kızgınlık halinde kullanılan lafızlarla da hakikatler kastedilmez. Allah en iyi bilendir.

"En bilgili benim." Bu onun inancı ve kanaatini ifade eder. Yoksa hadiste açıkça belirtildiği gibi Hızır ondan daha bilgili idi.

"Yüce Allah ilmi kendisine havale etmediği için ona sitem etti." Yani Musa'ya yakışan Allah en iyi bilir demekti. Çünkü yüce Allah'ın yarattıklarını ondan başkası bilemez. Nitekim yüce Allah: *"Rabbinin ordularını ancak o bilir"* (Müddessir, 31) buyurmaktadır.

İlim adamları, Musa (aleyhisselâm)'ın Hızır (aleyhisselâm) ile karşılaşmanın yolunu sormasını ilim tahsili için yolculuk yapmanın ve bu tahsili çoğaltarak ileri götürmenin müstehap olduğuna ayrıca âlim olan bir kimsenin ilmi pek büyük olsa bile bu bilgiyi kendisinden daha bilgili olandan öğrenmesinin ve bunu öğrenebilmek için de onun yanına gitmesinin müstehap olduğuna delil göstermişlerdir.

Bundan ayrıca şu hükümler de anlaşılmaktadır:

1. İlim tahsil etmek faziletlidir.

2. Azık olarak balığı ve başka şeyleri yanına almasına gelince, bu da yolculuk için azık edinmenin caiz olduğuna delildir.

3. Bu hadiste âlime karşı edepli olmak, hoca ve üstadlara saygılı olmak, onlara itirazı terk etmek, yaptıkları fiilleri hareket ve sözlerinin anlaşılmayan zahirlerini uygun bir şekilde yorumlamak, onlara verilen sözlere bağlı kalmak, verilen sözlere aykırı davranılması halinde özür dilemek gerektiği de anlaşılmaktadır.

4. Hızır (aleyhisselâm)'ın veli olduğunu söyleyenlerin görüşüne göre evliyanın kerametlerinin Sâbit olduğu anlaşılmaktadır.

5. İhtiyaç esnasında (başkalarından) yemek istemek caizdir.

6. Gemi kiralamak caizdir.

7. Sahibinin rıza göstermesi halinde ücretsiz olarak gemiye, hayvana binmek, bir meskende kalmak, elbise giyinmek ve benzeri hususlar caizdir. Çünkü burada *"onlar bizi ücretsiz taşıdılar"* denilmektedir.

8. Aksi açıkça ortaya çıkıncaya kadar zahire göre hüküm verilir -buna gerekçe Musa (aleyhisselâm)'ın gösterdiği tepkilerdir-.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları Musa (aleyhisselâm)'ın: *"Sen olmadık bir şey yaptın"* ibarelerini kullandığında "imra"nın mı yoksa "nükra"nın mı daha ağır olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Denildiğine göre "imra" büyük bir iş olduğu için kullanılmıştır. Ayrıca bu âdeten geminin içindekilerin de mallarının da helak olma sonucunu verecek olan gemiyi delmesi dolayısıyla söylenmiştir. Bu ise çocuğun öldürülmesinden daha büyüktür. Çünkü çocuk tek bir can idi.

Bir diğer görüşe göre ise "nükra" daha ağırdır. Çünkü o bu sözü gerçek manada çocuğu öldürmeye kalkıştığı zaman söylemiştir. Geminin delinmesinde ölüm sonucu ise muhtemel bir hadisedir. Bazı hallerde kurtulmaları da mümkündür. Nitekim bu olayda kurtulmuşlardır. Burada kesin yapılan tek bir iş vardır o da geminin delinmesidir. Allah en iyi bilendir.

"İki denizin birleştiği yerde kullarından bir kul senden daha bilgilidir." Katâde dedi ki: Burası Fars ve Rum denizlerinin doğu cihetinde birleştikleri yerdir. Sa'lebi, Ubeyy b. Ka'b'dan burasının Afrika'da olduğunu nakletmektedir.

"Bir zembilde bir balık taşı. Balığı nerede kaybedeesen O'da orada olacaktır." Bu, bundan sonraki ikinci rivayette açıkladığı gibi tuzlanmış bir balıktı. Mim harfi kesreli te harfi fethalı olarak "miktel" ise zembil demektir. Daha önce defalarca açıklandı.

"Onu kaybedeceğin yerde" anlamındaki "tefkiduhu" kaf harfi kesreli olarak balığın senin elinden gideceği zaman demektir.

"Genç delikanlı hizmetçisi de onunla birlikte yola koyuldu." Bu da Yu'şa b. Nun'dur. Buradaki "feta"dan maksat arkadaştır. "Nun" ismi de "Nuh" ismi gibi munsarıftır.

Bu hadis-i şerif, onun bu hizmetçisinin kölesi olduğunu söyleyen müfessirlerin görüşlerini de diğer bâtıl görüşleri de reddetmektedir. İlim adamlarının, dediklerine göre bu, Yu'şa b. Nun b. İfraim b. Yusuf'dur.

"Allah onun üzerinden su akıntısını bir kemer gibi bir hal alacak şekilde tuttu." Buradaki kemer (tak) yapının duvarlarının üst taraflarından kavuştukları ve altının boş kaldığı yerler demektir.

"Günlerinin geri kalan kısmını ve gecelerini yürüyerek geçirdiler." Nasab: yorgunluk demektir., dediklerine göre yorulmasının ve acıkmasının sebebi, kendisine kuşluk yemeğinin getirilmesini isteyip balığın unutulduğunu bu yolla hatırlamasını sağlamak içindi. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kendisine emredilen o yeri geçinceye kadar yorulmamıştı"* buyurmaktadır.

"Ve hayret edilecek bir şekilde denizde yolunu aldı." Denildiğine göre burada "acaben: hayret edilecek bir şekilde" kelimesinin Yu'şa'nın sözlerinin sonu olma ihtimali olabilir. Musa'nın söylediği bir söz olduğu da söylenmiştir. Yani Musa: Ben bu işe gerçekten hayret ettim, şaştım, dedi. Yüce Allah'ın buyruğu olduğu da söylenmiştir. O zaman anlamı şu olur: Musa ,balığın denizde yol alıp gitmesini hayret edilecek bir şey gördü.

"Aradığımız bu idi." İstediğimiz buydu. Yani biz zaten gelip aradığımız balığı kaybedeceğimiz yeri bulmaktı.

"Bir elbise ile üzeri örtülü bir adam gördü..." Müseccâ: Üzeri örtülü demektir. "Senin yerinde selam ne arasın" sözü de yani selamın bilinmediği bu arazide selam nereden geldi demektir. İlim adamları der ki: "Enna" nerede, ne zaman, nasıl ve ne şekilde gibi anlamlara gelir. "Nevl" ise ücret demektir. Nitekim nevl ve neval da bağış anlamına gelir.

"Sen büyük bir iş yaptın" deki "imra: çok ağır büyük bir iş yaptın" demektir. "İşimde bana zorluk çıkarma" anlamındaki "laturhikni: beni aldatma, bana ağır yük yükleme" demektir.

"Başka bir nefse karşılık olmayarak tertemiz bir nefsi mi öldürdün..." Buradaki "zekiyyeten: tertemiz" Kıraati Seb'a'da ze harfinden sonra elif ile "zâkiyeten" ve elifsiz olarak "zekiyyeten" diye okunmuştur. İlim adamlarının, dediklerine göre bu günahlardan arınmış tertemiz bir nefis anlamındadır. *"Başka bir nefse karşılık olmayarak"* ifadesi de senin bu nefse kısas uygulamanı gerektiren bir durum olmadığı halde demektir. Nukr ise münker anlamındadır. Kıraat-i Seb'a'da kef harfi sakin "nukr" diye ve ötreli "nukur" diye de okunmuştur. Çoğunluk sakin olarak okumuşlardır.

İlim adamları der ki: *"Oynayan bir çocuk"* bu ifade bunun büluğa ermemiş bir çocuk olduğuna delildir. Çünkü burada geçen "gulam" lafzının gerçek anlamı budur. Aynı zamanda cumhurun görüşü de bu çocuğun büluğa ermemiş olduğu şeklindedir. Bir grup ise bu çocuğun büluğa ermiş ama kötü

işler yapan birisi olduğunu ileri sürmüş bunun için de yüce Allah'ın: *"Başka bir cana karşılık olmaksızın günahsız birisini mi öldürdün"* buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu (gerektiğinde) ona kısas uygulanması icab edecek kimselerden olduğuna delildir. Küçük çocuk için ise kısas sözkonusu değildir. Ayrıca hadisin sonunda zikredildiği üzere İbn Abbas'ın kıraatinde de "o bir kafir idi" sözünü de delil göstermişlerdir. Birincisine cevap iki şekilde verilir:

1. Bundan kasıt onun haksızca öldürüldüğüne dikkak çekmektir.

2. Onların şeriatlerinde küçük çocuğa da kısas uygulanmasını gerektiren bir hüküm bulunma ihtimali vardır. Nitekim bizim şeriatimizde de çocuk, telef ettikleri şeylerin tazminatını ödemekle sorumludur.

İkincisine de cevap iki şekilde verilir:

1. Bu şaz bir kıraattir, bunda delil olacak bir taraf yoktur.

2. Eğer yaşamış olsaydı -ikinci rivayette belirtildiği gibi- sonunda geleceği hali gözönünde bulundurarak ona bu ismi vermiştir.

"Benim tarafımdan artık mazur görülürsün." Bu da benden ayrılmana sebep olan husus ile ilgili olarak en ileri derecede mazur görüleceksin anlamındadır.[269]

"Sonra yine yola koyuldular. Nihayet bir kasaba halkının yanına geldiklerinde" Sa'lebi dedi ki: İbn Abbas'ın, dediğine göre burası Antakya'dır. İbn Sîrîn ise burası Eyle'dir, demiştir ama bu yer ile gök arasındaki uzaklıktan daha uzaktır.

"Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular." Bu ifade mecazi bir ifadedir. Çünkü duvarda gerçek manada bir irade yoktur (buyruğun lafzı tercümesi: orada yıkılmak isteyen bir duvar buldular şeklindedir). Anlamı ise yıkılmaya yakın, yıkılmaya yüz tutmuş şeklindedir. Usül âlimleri bunu Kur'ân-ı Kerim'de mecazi ifadelerin var olduğuna delil göstermişlerdir. Bilinen benzerleri de vardır. Vehb b. Münebbih dedi ki: Bu duvarın yukarı doğru yüksekliği yüz zira idi.

"İsteseydin ona karşılık bir ücret alırdın." Yani karşılığında bir ücret alır ve onunla yiyecek bir şeyler alırdın.

"Bir kuş geldi ve geminin kenarına kondu..." İlim adamlarının, dediklerine göre burada (Allah'ın ilminden) eksiltmek zahiri anlamı ile değildir. Bu şu demektir: Benim ilmim ile senin ilmin yüce Allah'ın ilmine göre oranı bu kuşun gagası ile aldığı suyun denizin suyuna olan oranı gibidir. Bu ise anlamayı

269 Burada bu anlamdaki ibarede "ledünnî: tarafından" lafzının kıraat şekilleri ile alakalı iki satırlık bir bölüm gerek görülmediğinden tercüme edilmemiştir (Çeviren).

kolaylaştırmak için kullanılmış bir ifadedir. Yoksa gerçekte onların ilimlerinin oranı daha az ve daha önemsizdir. Buhari'nin rivayetinde de: *"Allah'ın ilmi yanında benim ilmim ile senin ilmin ancak bu kuşun gagası ile aldığı gibidir."* Kasıt ise Allah'ın bildikleri yanında onlara oranla demektir. Çünkü ilim malum anlamında da kullanılabilir. Bu da mastarın meful anlamında kullanılması kabilindendir. Nitekim arapların darbussultan: sultan darbı (sikkesi, para) demeleri de böyledir ki onun darb ettiği (madrubu) anlamındadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisi müşkil görenlerden bazıları burada "illa: ancak" tabirinin vela: hatta (bu kadar dahi değildir) anlamındadır. Yani benim de ilmim senin de ilmin Allah'ın ilminden bu kuşun gagası ile aldığı kadar dahi bir şey eksiltmez. Çünkü yüce Allah'ın ilmi hakkında eksilme sözkonusu değildir anlamındadır, demişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Böyle bir zorlamaya gerek yoktur, aksine az önce açıkladığımız şekli ile bu ifade doğrudur. Allah en iyi bilendir.

(6114) "Nevf yalan söylemiştir." Bu da bizim mezhep âlimlerimizin benimsediği kanaate göre şöyle açıklanmıştır: Yalan, kasti olsun yanılarak olsun bir şey hakkında gerçek durumundan farklı olarak haber vermektir. Bu da mutezilenin kanaatine muhaliftir. Mesele daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

(6115) *"Nihayet kayaya vardıklarında onu fark etmesine engel olundu."* Burada "feummiye aleyhi: fark etmesine engel olundu" ibaresi bazı asıl nüshalarda ayn harfi fethalı, mim harfi kesrelidir. (Amiye şeklinde onu göremedi demek olur). Bazılarında ise ayn harfi ötreli, mim harfi şeddelidir (ilk şeklinde olduğu gibi). Bazılarında ise gayn harfi iledir. (O taktirde orada baygın düştü anlamına gelebilir).

"Tak gibi" kevve ve kuvve -birinci rivayette denildiği gibi- "tak" (kemer) demektir.

"Kafasının ortası üzerine sırt üstü yatmış." Buradaki "hulâvetul kafa: Kafanın ortası" demektir. Bu da iki yanından birisine yatmadığı anlamına gelir. (Orta anlamındaki) hulâve kelimesi aynı zamanda ha harfi fethalı ve kesreli olarak (halâve ve hilâve) diye de söylenebilmekle birlikte en fasihleri ötreli söyleyişleridir. Kesreli söyleyişi nakledenlerden birisi de en-Nihaye fi Garibil Hadis sahibi (İbnul Esir)'dir. Aynı şekilde sonu kasırlı da medli de söylenebilir.

"Büyük bir iş sebebi ile gelmiş olmalısın." Kadı Iyaz dedi ki: Burada "meci"' kelimesini bazılarından tenvinsiz ve merfu olarak zaptettik bazılarından ise tenvinli olarak zaptettik. Bu daha açık ve anlaşılırdır. Yani büyük bir iş sebebi ile gelmiş olmalısın.

"Kasten" yani gemiyi kasti olarak deldi. İlim adamları bunu işlerin tearuz etmesi (çatışması) halinde maslahatların gözönünde bulundurulmasına delil göstermişlerdir. Aynı şekilde iki kötülük birbirleri ile taarruz edecek olursa daha hafif olanı yapılarak daha büyük olanları def edilir. Nitekim geminin gasbedilip tamamen elden gitmesini önlemek için gemiyi deldi.

"Onlardan birisine hızlıca ve düşünmeden yönelip onu öldürdü." Hemen ve ilk hatırına geldiği şekilde ona hızlıca yönelip düşünmeden onu öldürdü demektir. Ancak buradaki "bâdî" lafzının sonunun hemzesiz kabul edenlere göre anlamı şu olur: Onu öldürmek üzere bir kanaat sahibi oldu. Bu da başlamak anlamındaki "bed" den gelmiş kabul edilir ki bu da önceden sahip olunmayan bir görüşün ortaya çıkması demektir. Kadı Iyaz dedi ki: "Bed'" kelimesi medli de okunur kasr ile de söylenir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın rahmeti üzerimize ve Musa'nın üzerine olsun. O nebilerden birisinin adını zikretti mi önce kendi nefsi ile başlayarak Allah'ın rahmeti üzerimize ve şu kardeşimin üzerine olsun. Allah'ın rahmeti üzerimize olsun derdi."* Mezhep âlimlerimiz dedi ki: İşte burada kişinin dua ederken önce kendisinden başlamasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Ahiret ile ilgili diğer hususlar da bunun gibidir. Dünyevi hususlara gelince, bunda edebe uygun olan başkasını tercih etmek ve kendisine başkalarını öncelemektir.

İlim adamları mektubun başında hangisinin ismi ile başlanacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Seleften bir çoğunun söylediği ve sahih rivayetlerle geldiği üzere doğru olan, önce kişinin kendi adını zikretmesi ve kendi adını mektubu yazdığı kişinin adından önce kaydetmesidir. Böylelikle filan kişiden filana denilir. Nitekim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem):'in: *"Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rum'un büyüğü Hirakl (Herakliyus)e"* şeklindeki mektup yazdığına dair hadis de bu türdendir. Bir diğer kesim ise önce kendisine mektup yazılanın adını yazmakla başlar ve bunun için filan kimseye filandan der. Derler ki: Ancak emirin kendisinin altında bulunanlara yahut da efendinin kölesine yahut babanın çocuğuna ve buna benzer bir kimsenin diğerine mektup yazması hali müstesnadır.

"Ama arkadaşına bir daha muhalefet etmekten utandı" ibaresindeki "zemame" zel harfi fethalı söylenir. Bu da tekrar tekrar ona muhalefet ettiği için haya etti, utandı demektir. Kendi kendisini kınadı diye de açıklanmış ise de meşhur olan birincisidir.

"Çocuğa gelince o yaratıldığı gün kafir olarak yaratılmıştı." Kadı Iyaz dedi ki: Bu ifade de ehl-i sünnet mezhebinin tab (mühürlemek, yaratılıştan

gelmek), rayn (kılıf), ekinne (kılıflar, perdeler), ağşiye (örtüler), hucub (hicablar) ve setr (kapamak) ve buna benzer yüce Allah'ın kafir ve dalalet ehli kimselerin kalplerindeki fiilleri hakkında şeriatte varid olmuş diğer lafızlar ile ilgili kanaatlerinin doğruluğuna apaçık bir delil bulunmaktadır. Ehl-i sünnete göre bu lafızlar şu demektir: Şanı yüce Allah bu kalplerde imanın ve hidayetin zıddını yaratır. Bu da ehl-i sünnetin kulun -yüce Allah'ın murad ettiği, onun için kolaylaştırdığı ve onun için yarattığı dışında bir kudretinin olmadığı şeklindeki asli kanaatlerine göredir. Onların bu görüşleri şu kanaatte olan mutezile ve kaderiyenin kanaatine aykırıdır: Kul kendiliğinden faildir, hidayet ve dalalete, hayır ve şerre, iman ve küfre muktedirdir. Bu lafızların yüce Allah'a nisbet edilmesi ise Allah'ın bu hallerin sahibi olan kimseler aleyhinde bu hükmü vermiş olması demektir. Onlardan bir kesimin kanaatine göre de bunun anlamı şudur: Yüce Allah bunu kalplerinde buna bir alamet olmak üzere yaratır.

Halbuki hakkında şüphe edilmeyecek olan gerçek şudur: Yüce Allah hayır ve şer türünden dilediğini yapar. Ona yaptığından soru sorulmaz. Asıl yaratılmışlar sorgulanırlar. Nitekim yüce Allah insan ruhlarının zerrecikler halinde bulundukları sırada *"bunlar cennetliktir ve hiç aldırmam, bunlar da cehennemliktir ve hiç aldırmam"* buyurması da bunun gibidir. Haklarında cehennem ateşine girecekleri hükmünü verdiği kimselerin de kalplerine mühür vurmuş, onları perdelemiş, onlarıN üzerlerini örtülerle kapatmış, önlerinde set, arkalarında set ve görünmeyen bir perde yaratmış, kulaklarına ağırlık, kalplerine hastalık vermiştir. Böylelikle onlar hakkındaki ezeli hükmü tamamlanır. O'nun kelimesi yerini bulup gerçekleşir. Kimse de O'nun hükmünü geri çeviremez, kimse O'nun verdiği emir ve hükmü reddedemez. Başarı Allah'tandır.

Kafirlerin çocukları cehennemdedir diyen kimseler bu hadisi delil gösterebilirler. Bu mesele ile ilgili açıklama ve onlar hakkında üç ayrı görüş olduğu daha önceden belirtilmiş idi. Doğru olan görüşe göre onlar cennetliktir, ikinci görüşe göre cehennemliktir, üçüncü görüşe göre onlar hakkında bir şey söylenmez. Onlar hakkında herhangi bir hüküm verilmez. Hepsinin delilleri daha önce geçmiştir. Cennetlik olduklarını söyleyenler ayrıca bu hadise cevap olmak üzere bu eğer büluğa ermiş olsaydı kafir olacaktı anlamındadır diyebilirler.

"Onun anne babası ona şefkatli idi. Eğer yetişmiş olsaydı azgınlık ve küfür ile onlara meşakkat verecekti." Yani onları azgınlık ve küfre iter ve her ikisinin de azgın ve kafir olmasına sebep olurdu. Burada azgınlık (tuğyan) dan kasıt dalalette, sapıklıkta aşırıya gitmek demektir.

Bu hadis-i şerif de şanı yüce Allah'ın olanı da olacak olanı da olmamış olan eğer olacak olsa nasıl olacağını da en iyi bilendir şeklindeki hak ehlinin kabul ettiği kanaatin delillerinden birisidir. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bu deliller arasındadır: *"Eğer geri döndürülürlerse yine kendilerine yasaklanan şeye geri dönerler."* (En'am, 28); *"Eğer biz sana kağıt üzerinde yazılı bir kitap indirseydik kendileri de elleri ile ona dokunsalardı kafir olanlar yine... derlerdi."* (En'am, 7); *"Eğer onu bir melek yapsaydık onu elbette bir adam yapardık. Ve herhalde onları (başkalarını) düşürmekte oldukları şüpheye düşürürdük."* (En'am, 9) ve daha başka ayetler.

"Kendilerine bunun yerine daha temiz ve hayırlısını ve daha merhametlisini vermesini istedik." (Kehf, 81) buyruğunda geçen "zekat (temiz)"den kasıt İslam'dır denildiği gibi salih olmak, salah olduğu da söylenmiştir. Ruhm (merhamet)'in ise anne babasına şefkat ve merhameti onlara iyi davranması olduğu söylendiği gibi anne ve babasının ona merhamet etmesi anlamında olduğu da söylenmiştir. Denildiği üzere o oğulları yerine kendilerine saliha bir kız evlat vermişti.

(6118) "Kendisi ve el-Hurm b. Kays'dan tartıştılar." Temari münazara ve mücadele (tartışma) demektir.

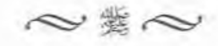
Bu kıssada türlü kaideler, asıl ilkeler, fer'i ve edep ile ilgili meseleler oldukça mühim ve nefis hususlar bulunmaktadır ki bunların apaçık görülenleri dışında kalanların bir çoğuna daha önce dikkat çekilmiş bulunmaktadır. Daha önce kaydetmediklerimizden bir kısmı da şunlardır:

1. Âlim ve fazilet sahibi bir kimseye fazileti daha alt mertebede olan bir kimsenin hizmet etmesi ve ihtiyaçlarını görmesinde bir sakınca yoktur. Böyle bir hizmet ise ilim öğretmek, edep öğretmek karşılığında ücret ve bedel almak kabilinden değildir. Aksine bu arkadaşların gösterdikleri bir mürüvvet ve güzel bir geçimdir. Bunun bu kıssadan delili ise Musa (aleyhisselâm)'ın hizmetindeki gencin yemeklerini taşıması, gemi sahiplerinin Musa ve Hızır (ikisine de selam olsun)ı Hızır'ın salih bir zat olduğunu bilmeleri dolayısı ile ücretsiz taşımalarıdır -Allah en iyi bilendir-.

2. Kişi ilim ve diğer hususlarda alçakgönüllü olmaya, kendisinin insanların en bilgilisi olduğunu iddia etmemeye, kendisine insanların en bilgini hakkında soru sorulacak olursa Allah en iyi bilendir demeye teşvik edilmektedir.

3. Burada İslam esaslarından büyük bir esas da açıklanmaktadır. O da şeriatın getirmiş olduğu bütün hükümlere tam anlamı ile teslimiyet göstermek gereğidir. İsterse bazı hükümlerin bir kısmının hikmeti akıllar tarafından açıkça görülemesin ve bir çok kimse onları anlayamasın. Hatta kader gibi

hepsinin anlayamayacakları bir husus olsa bile. Burada delil olan nokta ise çocuğun öldürülmesi ve geminin delinmesidir. Şekil itibari ile bunlar münker görünümündedir ama özü itibari ile bu işler doğru idi ve apaçık hikmetleri olmakla birlikte insanlar bunları açıkça görememekte idi. Yüce Allah bu hikmetleri onlara öğretecek olursa onlar da bunları öğrenirler. Bundan dolayı: Ben bu işi kendiliğimden yapmadım, demiştir. Yani bunları yüce Allah'ın emri ile yaptım.

٤٤/...- كِتَاب فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ تعالي عَنْهُم

44/... ASHAB-I KİRAMIN (RADIYALLAHU ANHUM) FAZİLETLERİ KİTABI

İmam Ebu Abdullah el-Mâzerî dedi ki: İnsanlar ashabın bazısının diğer bazısından faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim biz fazilet farkını gözetmeyiz, aksine bu hususta bir şey söylemeyiz derken cumhur fazilet farkı olduğunu söylemişler sonra da ihtilaf ederek ehl-i sünnet: Ashab'ın en faziletlisi Ebu Bekir es-Sıddîk'dir derken Hattâbiye: En faziletlileri Ömer b. Hattâb'dır, Ravendiye en faziletlisi Abbas'dır, Şia Ali'dir, demişlerdir. Ehl-i Sünnet en faziletlilerinin Ebu Bekir sonra Ömer olduğunu ittifakla kabul etmekle birlikte cumhurları sonra Osman sonra Ali'dir, demiştir. Diğer taraftan Kûfeli ehli sünnetten bazı kimseler Ali'nin Osman'dan öncelikli olduğunu söylemişlerdir. Sahih ve meşhur olan kanaat ise Osman'ın önceliğidir.

Ebu Mansur el-Bağdadi dedi ki: Mezhep âlimlerimiz ashabın en faziletlilerinin zikredilen sıralanışa göre dört halife olduğu sonra onları tamamlayan altı kişi ile birlikte aşere-i mübeşşere olduğu sonra Bedir ehli sonra Uhud ehli sonra Rıdvan beyatinde bulunanlar sonra da Ensar arasında iki Akabe Beyatinde bulunmak meziyetine sahip bulunanlar. Aynı şekilde ilk önce müslüman olanlar (es-sabikun el-evvelün) gelir. Bunlar da İbnu'l-Müseyyeb ile bir kesimin görüşüne göre her iki kıbleye namaz kılmış olanlardır. Şabi'nin görüşüne göre ise bunlar Rıdvan beyatine katılmış olanlardır. Ata ve Muhammed b. Kab'ın görüşüne göre ise bunlar Bedir ehlidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Aralarında İbn Abdilberr'in bulunduğu bir kesimin kanaatine göre ashab-ı kiram arasından Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında vefat etmiş olanlar ondan sonra hayatta kalanlardan daha faziletlidir. Ancak böyle mutlak bir ifade beğenilmemiş, kabul görmemiştir.

İlim adamları zikredilen bu fazilet derecelendirmesinin kesin olup olmadığı, zahiren ve batinen böyle olup olmadığı, yalnız zahirde mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kesinlikle böyle olduğunu söyleyenler arasında Ebu'l Hasan el-Aşeri de vardır. O dedi ki: Ashabın fazileti imamlıkta (halifelikte)ki

sıralarına göredir. Bunun ictihadi ve zanni olduğunu söyleyenler arasında Ebu Bekir el-Bâkillani de vardır. İbnul Bâkillani bu fazilet derecelendirmesinin zahirde mi yoksa hem zahir hem bâtında birlikte mi olduğu hususunda ihtilaf olduğunu sözkonusu etmiştir.

Aynı şekilde Aişe mi yoksa Hatice mi (radıyallâhu anhumâ) hangisinin faziletli olduğu hususunda da ihtilaf ettikleri gibi Aişe ve Fatıma'dan hangisinin faziletli olduğu hususunda da ihtilaf etmişlerdir. -Allah hepsinden razı olsun-

Osman (radıyallâhu anh)'a gelince, onun halifeliği icma ile sahihtir. O bir mazlum olarak öldürülmüştür. Onu bir fasıklar güruhu öldürmüştür. Çünkü öldürülmeyi gerektiren hususlar açık seçik bir şekilde bellidir. Osman (radıyallâhu anh) ise bunu gerektirecek bir iş yapmadığı gibi ashab-ı kiramdan kimse de onun öldürülmesine iştirak etmemiştir. Onu öldürenler ancak çeşitli kabilelerin sıradan ve bayağı insanları ile ayak takımı ve seviyesiz kimseler öldürmüşlerdir. Bunlar bir araya gelip hizipleşmiş ve Mısır'dan onu öldürmek kastıyla gelmişlerdir. Hazır bulunan ashab-ı kiram da onlara karşı onu savunmaktan acze düşmüşlerdir. Bu ayaklananlar da onu muhasara edip sonunda onu şehid etmişlerdir. (radıyallâhu anh)

Ali (radıyallâhu anh)'a gelince onun da halifeliği icma ile sahihtir. Kendisi kendi zamanında gerçek halife idi. Başkasının halifeliği de mevzu bahis değildir.

Muaviye (radıyallâhu anh)'a gelince o da fazilet sahibi, adaletli, seçkin ashab-ı kiramdandır. (radıyallâhu anh)

Meydana gelen savaşlara gelince, her bir kesimin kendisine göre doğru olduğuna inandığı bir tür kanaat ve delili vardı. Hepsi de âdil idiler (radıyallâhu anhum). Savaşlarında olsun başka hususlarda olsun te'vil ederek davranmışlardı. Bu yaptıkları da onların hiçbirisini adaletin dışına çıkartmaz. Çünkü onlar içtihad eden kimselerdi ve onlardan sonraki müçtehidler öldürülmeyi gerektiren meselelerde olsun başkalarında olsun ihtilafa düştükleri gibi içtihada konu olan meselelerde ihtilaf etmişlerdir. Bu hâl ise onlardan herhangi birisinin eksik görülmesini gerektirmez.

Bilelim ki bu savaşların sebebi ortadaki meselelerin hakkında bir takım şüpheli yanların bulunması idi. Bu meseleler ile ilgili ileri derecedeki şüpheler dolayısı ile içtihatları da farklılık göstermiş ve üç kısma ayrılmışlardır:

Bir kısım içtihad ederek hakkın kendi tarafında olduğunu ve kendisine muhalefet edenin de bağî (haksızca meşru otoriteye baş kaldıran) olduğunu ve dolayısı ile hak gördüğü tarafa yardımcı olup onu desteklemesi, kendi kanaatlerine göre bağî olan kimse ile de savaşmaları gerektiği kanaatine sa-

hip olmuşlardı. Bunu da yerine getirdiler. Bu nitelikte olan bir kimse için ise kendi kanaatine göre bağilerle savaşan adaletli bir imama yardımcı olmaktan geri kalması helal olmazdı.

İkinci kısım ise bunların tam aksine içtihadları neticesinde hakkın öbür tarafta olduğunu ve bundan dolayı ona yardımcı olmalarının ve o tarafa karşı başkaldıran bağilerle savaşmanın icab ettiği kanaatine sahip olmuştur.

Üçüncü bir kısım ise bu mesele hakkında şüphe ve tereddüde düşmüş ve hayret içerisinde kalmış, iki taraftan herhangi birisini tercih etmek için güçlü bir delil bulamamışlardı. Bundan dolayı her iki kesimden uzak durdular. Böyle bir uzak duruş da onlar hakkında vacip idi. Çünkü böyle bir şeyi hakettiği açıkça görülmediği sürece müslüman ile savaşmaya kalkışmak helal değildir. Eğer bu iki taraftan birisinin ağırlıklı olarak haklı olduğu ve hakkın onun yanında olduğu kanaatini açıkça tesbit edebilmiş olsalardı, ona karşı başkaldıran bağilerle savaşmak hususunda o tarafa yardımcı olmaktan geri kalmaları da caiz olmazdı.

Bu sebeple hepsi de -Allah onlardan razı olsun- mazurdurlar. İşte bundan dolayı hak ehli ve icma hususunda kendisine itibar edilen kimseler hepsinin şehadetlerinin ve rivayetlerinin kabul edilmesi, adaletlerinin de kemal derecede olduğu hususu üzerinde ittifak etmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun.

١/٤٧- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي الله عنه

1/47- EBU BEKİR ES-SIDDİK (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİNDEN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦١١٩-١/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ حَدَّثَهُ قَالَ نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رُءُوسِنَا وَنَحْنُ فِي الْغَارِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ إِلَى قَدَمَيْهِ أَبْصَرَنَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا

6119-1/1- Bana Zuheyr b. Harb, Abd b. Humeyd ve Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, -Abdullah bize Habbân b. Hilâl haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi- Bize Hemmâm tahdis etti, bize Sâbit tahdis etti, bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Ebu Bekir es-Sıddîk kendisine tahdis edip dedi ki: Bizler mağarada iken tepemiz üzerindeki müşriklerin

ayaklarını görünce: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlardan biri eğer ayaklarına bakacak olursa bizim de ayakları altında olduğumuzu görecektir, dedim. O: *"Ey Ebu Bekr! Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında zannın nedir"* buyurdu.[270]

٦١٢٠-٢/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ عَبْدٌ خَيَّرَهُ اللهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ زَهْرَةَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ وَبَكَى فَقَالَ فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هُوَ الْمُخَيَّرُ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا بِهِ وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ أَمَنَّ النَّاسِ عَلَيَّ فِي مَالِهِ وَصُحْبَتِهِ أَبُو بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الْإِسْلَامِ لَا تُبْقَيَنَّ فِي الْمَسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلَّا خَوْخَةَ أَبِي بَكْرٍ

6120-2/2- Bize Abdullah b. Cafer b. Yahya b. Halid tahdis etti, bize Ma'n tahdis etti, bize Malik, Ebu Nadr'dan tahdis etti, o Ubeyd b. Huneyn'den, o Ebu Said'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde oturdu da: *"Bir kulu Allah kendisine dünya hayatının güzelliklerini vermek ile kendi nezdindekilerden birisini seçmek arasında serbest bıraktı. O da onun nezdindekileri seçti"* buyurunca Ebu Bekir ağladı, ağladı. Sonra da: Babalarımız, analarımız sana feda olsun, dedi. (Ebu Said) dedi ki: Seçimde serbest bırakılan kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) idi. Ebu Bekr de aramızda bunu en iyi bilendi.

Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz malı ile arkadaşlığı ile insanlar arasında iyiliğini en çok gördüğüm kişi Ebu Bekr'dir ve eğer bir halil (candan dost) edinmiş olsaydım Ebu Bekir'i halil edinecektim. Fakat İslam kardeşliği (daha üstündür). Mescide açılan kapılardan Ebu Bekr'in kapısı dışında hiçbir kapı bırakılmasın"* buyurdu.[271]

٦١٢١-.../٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَالِمٍ أَبِي النَّضْرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ وَبُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّاسَ يَوْمًا بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

6121-.../3- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Fuleyh b. Süleyman, Sâlim Ebu Nadr'dan tahdis etti, o Ubeyd b. Huneyn ve Busr b. Said'den, o

270 Buhari, 3922, 4663; Tirmizi, 3096; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3583
271 Buhari, 466, 3904; Tirmizi, 3660; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4145

Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün insanlara bir hutbe verdi deyip Malik'in hadisinin aynısını rivayet etti.[272]

٦١٢٢-٣/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ رَجَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي الْهُذَيْلِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا وَلَكِنَّهُ أَخِي وَصَاحِبِي وَقَدْ اتَّخَذَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلًا

6122-3/4- Bize Muhammed b. Beşşâr el-Abdi tahdis etti... Ebu'l-Ahvas dedi ki: Abdullah b. Mesud'u Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: *"Eğer ben bir halil edinecek olsaydım şüphesiz Ebu Bekir'i halil edinirdim. Ama o benim kardeşim ve benim arkadaşım (sahabem)dır. Hem aziz ve celil Allah sizin bu arkadaşınızı halil edinmiştir."*[273]

٦١٢٣-٤/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي أَحَدًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ

6123-4/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... Abdullah, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Eğer ümmetimden bir kimseyi halil edinecek olsaydım elbetteki Ebu Bekir'i edinirdim"* buyurdu.[274]

٦١٢٤-٥/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ خَلِيلًا

6124-5/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman tahdis etti, bana Süfyan, Ebu İshak'dan tahdis etti, o Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'dan rivayet etti. (H.) Bize Abd b. Hu-

272 6120 numaralı hadisin kaynakları

273 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9499

274 Tirmizi, 3655; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9513

meyd de tahdis etti, bize Cafer b. Avn haber verdi, bize Ebu Umeys, İbn Ebu Muleyke'den haber verdi, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben bir halil edinecek olsaydım elbetteki Ebu Kuhafe'nin oğlunu halil edinirdim"* buyurdu.[275]

٦١٢٥-٦/٧- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ وَاصِلِ بْنِ حَيَّانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهُذَيْلِ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ خَلِيلًا وَلَكِنْ صَاحِبُكُمْ خَلِيلُ اللهِ

6125-6/7- Bize Osman b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti, -İshak bize Cerir Muğire'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi- O Vasıl b. Hayyan'dan, o Abdullah b. Ebul-Huzeyl'den o Ebu'l-Ahvas'dan, o Abdullah'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Eğer ben yeryüzü halkından bir kimseyi halil edinecek olsaydım elbetteki Ebu Kuhafe'nin oğlunu halil edinirdim. Ama bu arkadaşınız Allah'ın halilidir"* buyurduğunu rivayet etti.[276]

٦١٢٦-٧/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَاللَّفْظُ لَهُمَا قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَلَا إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى كُلِّ خِلٍّ مِنْ خِلِّهِ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا إِنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللهِ

6126-7/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Veki' tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi A'meş'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Said el-Eşecc de -lafız ikisine ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş Abdullah b. Murre'den tahdis etti, o Ebu'l-Ahvas'dan o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şunu bilin ki ben her bir halile halilliğinden beri olduğumu*

---

275 6123 numaralı hadisin kaynakları

276 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9499

ilan ediyorum. Ve eğer ben bir halil edinecek olsaydım şüphesiz Ebu Bekir'i halil edinirdim. Ama sizin arkadaşınız Allah'ın halilidir" buyurdu.[277]

Şerh

(6119-6126 numaralı hadisler)

(6119) *"Ey Ebu Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında zannın nedir"* yani üçüncüleri onlarla birlikte yardımı desteği, hıfzı ve kendilerine doğru yolu gösterip ona yönlendirmesi ile birliktedir. Bu yüce Allah'ın: *"Muhakkak Allah takva sahibi olanlar ile ihsan edicilerle beraberdir"* (Nahl, 128) buyruğunun kapsamı içerisindedir.

Hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu konumda bile ne kadar muazzam bir tevekküle sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın fazileti de bu hadiste açıkça bellidir. Bu da onun en üstün menkıbelerinden birisidir. Bu lafızda onun fazileti çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Canını feda etmesi, aile halkından, malından ve başkanlık makamından yüce Allah'a ve Rasûlü'ne itaat, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte olmak için ayrılması, O'nun uğrunda diğer insanlara düşmanlık etmesi, aynı şekilde canını O'na siper etmesi ve diğer hususlar bunlar arasındadır.

(6120) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah bir kulu kendisine dünya hayatının güzelliğini vermek ile... serbest bıraktı.* Ebu Bekir: Babalarımız, annelerimiz sana feda olsun, dedi." Bütün nüshalarda burada olduğu gibi "Ebu Bekir ağladı, ağladı" şeklindedir. Bu da çokça ağladı, sonra yine ağladı demektir. "Zehratüddünya: Dünya hayatının güzelliği"nden kasıt dünyanın nimetleri, malı, sınırlı imkanlarıdır. Yüce Allah burada dünyalığı bahçedeki çiçeğe benzetmektedir.

"Sana feda olsun" sözüde bu şekilde... feda olsun, feda olayım demenin caiz olduğuna delildir. Daha önce de birkaç defa açıklandı.

Ebu Bekir (radıyallâhu anh) bu ikisinden birini seçmekte serbest bırakılan kimsenin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) olduğunu bildiği için ondan ayrılacak olmanın vahyin ve onun dışındaki diğer hayırların ebediyyen kesileceğini bildiğinden üzülerek ağlamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"bir kul"* diyerek bunun kimliğini müphem bırakması marifet ehlini ve keskin anlayış sahibi uyanık kimselerin anlayışını görmek istemesinden dolayı idi.

"Malı ve arkadaşlığı hususunda insanlar arasında bana en çok iyilik yapmış olan kişi Ebu Bekir'dir." İlim adamlarının, dediklerine göre bunun anlamı şudur: Canı ve malı ile bana karşı en cömertleri ve en müsamahakârları odur.

277 Tirmizi, 3655; İbn Mace, 93; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4998

Yoksa buradaki "minnet (tercümede iyilik)" yapılan bir iyiliği başa kakmak anlamında değildir. Çünkü böyle bir davranış sevabı iptal eden bir eziyettir ve ayrıca bunları ve başka hususları (iyilikleri) kabul etmekte minnet Allah'ın ve Rasûlü'nündür.

"Eğer ben bir halil edinecek olsaydım muhakkak Ebu Bekir'i halil edinirdim ama İslam kardeşliği" bir rivayette de (6122) *"ama o benim kardeşim ve arkadaşımdır. Bu arkadaşınızı da Allah halil edinmiştir"* ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Denildiğine göre halil edinmenin asıl anlamı muhtac olmak ve yalnızca kendisini ona vermek demektir. Buna göre Allah'ın halili her şeyi bırakıp ona yönelen, her şeyle ilişkisini kesip kendisini ona veren demektir. İhtiyacını yalnızca yüce Allah'a arzettiğinden ötürü bu ismin verildiği de söylenmiştir. Halillik özel oluştur diye de açıklanmıştır. Seçip üstün tutmak anlamında olduğu da söylenmiştir.

İbrahim (aleyhisselâm)'a halil denilmesinin sebebi onun yüce Allah için başkalarını dost edinmesi ve onun için başkalarına düşmanlık etmesi dolayısıyladır. Bir diğer görüşe göre ona halil denilmesi pek güzel hasletler ile ve kerim bir ahlak ile ahlaklanmış olmasıdır. Yüce Allah'ın onu halil edinmesi ise ona yardımcı olması ve onu kendisinden sonrakiler için imam yapmasıdır.

İbn Furek dedi ki: Halillik; sırların gizliliklerine varıncaya kadar sevginin tertemiz ve arıduru olmasıdır. Halilliğin aslının muhabbet olduğu da söylenmiştir. Bu da yardımına koşmak, lütuf ve ihsanda bulunmak demektir. Halilin; kalbinde halil edindiği kimseden başkasına yer vermeyen kimse olduğu da söylenmiştir.

Hadisin anlamına gelince: Yüce Allah sevgisi onun kalbinde başka birisine yer bırakmamıştır demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Çeşitli hadislerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haberiniz olsun ben Allah'ın habibiyim"* buyurmuştur. Kelamcılar muhabbet mi halillikten yüksektir yoksa halillik mi yüksektir yoksa eşit midir hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim her ikisi aynı anlamdadır, habib de ancak halil olabilir, halil de habibden başkası olamaz, demişlerdir. Habibin daha yüksek olduğu da söylenmiştir. Çünkü bu bizim nebimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) niteliğidir. Halilin daha yüksek olduğu da söylenmiştir. Çünkü bizim nebimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce Allah'ın halili olduğu bu hadisle Sâbittir. Ayrıca bununla da Allah'tan başkasını halil edinmediği ve diğer taraftan Hatice'ye, Aişe'ye, babasına, Usâme'ye, babasına, Fatıma'ya iki oğluna ve başkalarına sevgi beslediği de tesbit edilmiştir.

Yüce Allah'ın kulunu sevmesi ise kendisine itaat etme imkanını vermesi, onu koruması, tevfikini ihsan buyurması, lütuflarını ona kolaylaştırması,

hidayeti kolaylaştırması ve rahmetini üzerine bol bol göndermesidir. Bunlar Allah'ın sevgisinin göstergeleridir. Bunun gayesi (son noktası) ise kalbindeki perdeleri onu basireti ile görünceye kadar açmasıdır. Böylelikle sahih hadiste, dediği durum gibi olur: *"Ben onu sevdim mi artık kendisi ile işittiği kulağı, kendisi ile gördüğü gözü olurum..."* Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Ebu Hureyre'nin ve ondan başka diğer sahabenin (radıyallâhu anhum): Ben halilimi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken dinlemesi buna aykırı değildir. Çünkü sahabi açısından herkesi bırakıp yalnızca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muhabbet beslemesi güzel bir şeydir.

"Ebu Bekr'in (mescide açılan) kapısından başka mescitte açılan bir kapı bırakılmasın." Buradaki "havhe" iki oda yahut iki ev ve buna benzer şeyler arasındaki küçük kapıya denilir. Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın açık bir fazileti ve özelliği vardır.

Yine hadisi şerifte mescitlere -önemli bir ihtiyaç için olması hali dışında kapılarından başka küçük kapı ve benzeri yerlerden mescitlere girip çıkmanın engelleneceği de anlaşılmaktadır.

(6126) *"Şunu bilin ki her bir halile halilliğinden beri olduğumu ilan ediyorum."* Buradaki (hil: halil) ve hille: halillik" kelimelerinde hı harfi kesrelidir. Birincisinin kesreli olacağı üzerinde ittifak vardır. Bu da halil anlamındadır. İkincisi ise bütün nüshalarda bütün raviler tarafından hı harfi kesrelidir. Kadı Iyaz da hepsinden bu şekilde nakletmiş olup şöyle demiştir: Ama doğru ve daha uygunu fethalı okunmasıdır. Bu kelime ve aynı kökten türeyen diğer benzerleri[278] kardeşlik ve samimi arkadaşlık (sadakat) anlamındadır, demiştir. Buna göre hadisin bu ibaresi ben halilliği gerektiren o arkadaşlığından beri (uzak) olduğumu ona bildiririm demek olur. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır. Ama kesreli söyleyiş de rivayetlerde geldiği şekilde sahihtir. Bu da ben onu halil edinmekten uzaklaşmış olduğumu ona ilan ederim demek olur. İbnul Esir bu kelimenin hı harfinin hem kesreli hem fethalı olarak rivayet edildiğini ve her ikisinin de hı harfi ötreli olup sadakat, arkadaşlık anlamındaki "hulle" ile aynı anlamda olduğunu belirtmiştir.

٦١٢٧-٨/٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَهُ عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ عَائِشَةُ قُلْتُ مِنَ الرِّجَالِ قَالَ أَبُوهَا قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قَالَ عُمَرُ فَعَدَّ رِجَالًا

278 Kadı Iyaz bunları tek tek saymaktadır. (Çeviren)

6127-8/9- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Amr b. el-As'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini Zatusselasil ordusunun başında (komutan olarak) göndermişti. Ben ona geldiğimde: İnsanlar arasında en sevdiğin kimdir, dedim. O: "Aişe'dir" buyurdu. Ben: Erkeklerden (demek istiyorum), dedim: O: "Onun babasıdır" buyurdu. Ben: Sonra kim, dedim. O: "Ömer'dir" buyurdu ve arkasından daha başka adamları saydı.[279]

Şerh

"Kendisini Zatusselasil ordusunun başında (komutan olarak) gönderdi..." Selasil isminde birinci sin fethalı ikincisi kesrelidir. Burası Şam taraflarında Cüzamoğullarına ait bir sudur. Kimileri de birinci sin ötreli telaffuz edilir (sülâsil), demiştir. Nitekim İbnul Esir de en-Nihaye fi garibil Hadis adlı eserinde böyle zikretmiştir. Zannederim o bunu Cevheri'nin Sihahı'ndaki sözlerinden hareketle söylemiştir fakat onun bu söylediklerinde buna delil yoktur. Meşhur olan ve bilinen fethalı söyleneceğidir.

Bu gaza hicretin sekizinci yılı Cumadelahire ayında olmuştu. Mute savaşı ise yine sekizinci yıl cumadelula ayında bundan önce cereyan etmişti.

Hafız Ebu Kâsım İbn Asakir dedi ki: Zatusselasil Megazi bilginlerinin zikrettiklerine göre Mute'den sonra olmuştur. Yalnız İbn İshak ondan önce olmuştur, demiştir.

"İnsanlar arasında en sevdiğin kişi kimdir... Daha başka adamlar saydı." Bu Ebu Bekir, Ömer ve Aişe (radıyallâhu anhum)'un faziletlerinin büyüklüğünü açıkça ifade eden bir hadistir. Ayrıca ehl-i sünnetin önce Ebu Bekir'i sonra da Ömer'i bütün ashab-ı kiramdan faziletli görmek şeklindeki kanaatleri lehine de açık bir delalet vardır.

٦١٢٨-٩/١٠- وَحَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ عَنْ أَبِي عُمَيْسٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ وَسُئِلَتْ مَنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُسْتَخْلِفًا لَوِ اسْتَخْلَفَهُ قَالَتْ أَبُو بَكْرٍ فَقِيلَ لَهَا ثُمَّ مَنْ بَعْدَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ عُمَرُ ثُمَّ قِيلَ لَهَا مَنْ بَعْدَ عُمَرَ قَالَتْ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ثُمَّ انْتَهَتْ إِلَى هَذَا

6128-9/10- Bana el-Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti, bize Cafer b. Avn, Ebu Umeys'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Cafer b. Avn haber verdi. Bize Ebu Umeys, İbn Ebu Muleyke'den haber verdi, Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya: Rasûlullah (sallallâhu

279 Buhari, 3662, 4358; Tirmizi, 3885; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10738

aleyhi ve sellem) eğer birisini yerine halife olarak tayin edecek olsaydı kimi halife tayin ederdi diye sorulması üzerine onun: Ebu Bekir, dediğini, bunun üzerine ona: Peki Ebu Bekir'den sonra kimi diye sorulunca: Ömer, dediğini sonra ona: Ömer'den sonra kimi diye sorulunca Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, dediğini ve sonra da bunun isminde durduğunu dinledim.[280]

Şerh

"Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya... soruldu..." Yani son olarak Ebu Ubeyde'nin adını söyleyip durdu. Bu da -ashab-ı kiramın icmaı ile birlikte- halifelikte öncelik sırasının Ebu Bekir'e sonra da Ömer'e ait olduğu hususunda ehl-i sünnetin lehine bir delildir.

Ayrıca ehl-i sünnetin: Ebu Bekir'in halifeliği, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından açıkça halife olmasına dair açık bir nassı ile olmayıp aksine onu halife tayin etmek için ashab-ı kiramın icma ile onunla akit yapıp fazileti dolayısı ile onu öne geçirdiklerine delildir. Eğer ortada onun ya da başkasının hakkında bir nas bulunmuş olsaydı Ensar ile başkaları arasında akitten önce herhangi bir anlaşmazlık görülmezdi. Diğer taraftan bu nassı bilen kimse bu bildiğini mutlaka zikreder, onlar da onu kabul ederlerdi ama akitten önce birbirleri arasında anlaşmazlık görüldü. Ortada da böyle bir nas yoktu. Bundan sonra Ebu Bekir'in halifeliği üzerinde ittifak edilip bu şekilde karar kılındı.

Şianın iddia ettiği Ali hakkında nassın bulunduğu, ona vasiyetin olduğu ise bâtıldır, müslümanların ittifakı ile asılsızdır. Aynı zamanda Ali zamanında dahi onların bu iddialarının batıl olduğu üzerinde ittifak vardır. Bizzat onları ilk yalanlayan kişi Ali (radıyallâhu anh)'dır. O "bizim yanımızda şu sahifenin dışında (bize özel yazılmış) bir şey yoktur" sözü ile onları yalanlamıştır. Eğer yanında başka bir nas (metin, tavsiye vs.) bulunmuş olsaydı onu mutlaka zikrederdi. Herhangi bir günde onun bunu zikrettiği de nakledilmediği gibi bunu kendisine zikreden kimse de çıkmamıştır. Allah en iyi bilendir.

٦١٢٩-١٠/١١- حَدَّثَنِي عَبَّادُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ جِئْتُ فَلَمْ أَجِدْكَ قَالَ أَبِي كَأَنَّهَا تَعْنِي الْمَوْتَ قَالَ فَإِنْ لَمْ تَجِدِينِي فَأْتِي أَبَا بَكْرٍ

6129-10/11- Bana Abbâd b. Musa da tahdis etti, bize İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bana babam Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'den haber verdi, o babasından rivayet ettiğine göre bir kadın, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

280 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16253

sellem)'e bir şey hakkında bir soru sordu. O da daha sonra kendisine dönmesini emir buyurdu. Kadın: Ey Allah'ın Rasûlü! Ya geldiğimde seni bulamayacak olursam, dedi -babam dedi ki: bu sözleri ile sanki ölümü kastediyordu- Allah Rasûlü: *"Beni bulamazsan Ebu Bekir'e gelirsin"* buyurdu.[281]

٦١٣٠-.../١٢- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ أَبَاهُ جُبَيْرَ بْنَ مُطْعِمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَكَلَّمَتْهُ فِي شَيْءٍ فَأَمَرَهَا بِأَمْرٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى

6130-.../12- Bunu bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam babasından tahdis etti: Bana Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in haber verdiğine göre babası Cubeyr b. Mut'im kendisine şunu haber verdi: Bir kadın, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek bir şey hakkında O'nunla konuştu. O da kendisine bir hususu emretti deyip hadisi Abbâd b. Musa'nın hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[282]

Şerh

(6129-6130 numaralı hadisler)

Bu, (Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivayet ettiği hadisten sonra, ey Allah'ın Rasûlü! gelir de seni bulamazsam demesi üzerine: *"Beni bulamazsan Ebu Bekir'e gel"* buyurduğu hadiste ise yine Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın halifeliğine dair açık bir nas ya da buna dair bir emir bulunmamaktadır. Aksine bu şanı yüce Allah'ın kendisine bildirmiş olduğu gaybe dair bir haber vermesinden ibarettir. Allah en iyi bilendir.

٦١٣١-١١/١٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ أَبَاكِ وَأَخَاكِ حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّى مُتَمَنٍّ وَيَقُولُ قَائِلٌ أَنَا أَوْلَى وَيَأْبَى اللهُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ

6131-11/13- Bize Ubeydullah b. Said tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize İbrahim b. Sa'd haber verdi, bize Salih b. Keysân, Zührî'den tahdis etti, o Urve'den rivayet ettiğine göre Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki:

281 Buhari, 7220, 3659, 7360; Tirmizi, 3676; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3196

282 6129 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hastalığı sırasında bana: *"Bana "baban"*[283] *Ebu Bekir'i ve kardeşini çağır da bir yazı yaz(dır)ayım. Çünkü ben herhangi bir temenni edenin temenni etmesinden ve bir kimsenin: Ben daha layıkım demesinden korkarım. Oysa Allah da müminler de Ebu Bekir'den başkasını kabul etmez"* buyurdu.[284]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya: *"Bana baban Ebu Bekir'i ve kardeşini çağır..."* buyruğu bazı güvenilir nüshalarda bu şekilde (ene evla: ben daha layıkım yerine) "ene vela" şeklindedir. Bu da yani ben (bu işte) daha bir hak sahibiyim diyecektir, oysa durum onun, dediği gibi değildir. Aksine Allah da müminler de Ebu Bekir'den başkasını kabul etmez demektir. Bazı nüshalarda da "ene evla" yani ben halifeliği daha çok hakediyorum şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivayet ondan daha iyidir. Bazıları ise bunu "ene veli" diye nun şeddesiz ve lam kesreli olarak rivayet etmiş olup, ben daha bir hak sahibiyim ve hilafet benimdir demek olur. Bazılarından da bu "ene vellahu" diye nakledilmiştir ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu görevi kendisine verdiği kişi benim anlamındadır. Bazıları da bunu: "Enna vellahu" diye nunu şeddeli olarak okumuşlar ki onu nasıl bu göreve getirdi/görevlendirdi demek olur.

Bu hadis-i şerifte Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ın faziletine açıkça bir delalet bulunduğu gibi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından da vefatından sonra gelecekte ne meydana geleceğini ve müslümanların da halifelik akdini ondan başkası ile yapmayı kabul etmeyeceklerini haber vermektedir. Yine bu hadiste bir anlaşmazlığın ortaya çıkacağına da işaret vardır. Bütün bunlar meydana gelmiştir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Bekr (radıyallâhu anh) ile birlikte Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın kardeşinin de gelmesini istemesine gelince, maksat bu belgeyi onun yazacak olmasıdır. Nitekim Buhari'deki rivayette de: "Ben Ebu Bekir ve oğluna haber gönderip bir ahitname yazmak istedim" denilmektedir. Buhari'nin bazı ravileri de: Medli elif ile "veâtihi: ona gitmek" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Kimisi bunun doğru olduğunu söylemiş ise de onun bu, dediği gibi değildir. Aksine doğru şekil be ve nun ile "ibnihi: oğluna" şeklidir. Bu ise Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın kardeşidir. Nitekim Müslim'in rivayetindeki: "kardeşini" lafzı buna açıklık getirmektedir. Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun yanına gitmesi imkansız ya da çok zor idi. Çünkü cemaat-

283 yazma nüshadan eklenmiştir

284 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16500

le namaza dahi katılamıyordu. İnsanlara namaz kıldırmak üzere Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'ı yerine tayin etmiş ayrıca Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın evinde hastalığını geçirmek için izin istemişti.

٦١٣٢-١٢/١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ صَائِمًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا قَالَ فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا قَالَ فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا قَالَ فَمَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ

6132-12/14- Bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekki tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye el-Fezari Yezid -ki o İbn Keysân'dır-'den tahdis etti, o Ebu Hâzim el-Eşcaî'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahı etti"* buyurdu. Ebu Bekr: Ben, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bugün aranızdan kim bir cenazenin arkasından gitti"* buyurdu, Ebu Bekr: Ben, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bugün aranızdan kim bir yoksula yemek yedirdi"* Ebu Bekr: Ben, dedi. Allah Rasûlü: *"Bugün aranızdan kim bir hasta ziyaret etti"* buyurdu. Ebu Bekir: Ben, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu hasletler bir kişide bir arada bulunacak olursa mutlaka cennete girer"* buyurdu.[285]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bugün aranızdan kim oruçlu olarak sabahı etti... mutlaka cennete girer"* hadisi hakkında Kadı Iyaz: Yani cennete hesaba çekilmeden, çirkin amelleri dolayısıyla da cezalandırılmadan girecektir. Yoksa yalnızca iman etmek dahi yüce Allah'ın lütfu ile cennete girmeyi gerektirir.

٦١٣٣-١٣/١٥- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً لَهُ قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا الْتَفَتَتْ إِلَيْهِ الْبَقَرَةُ فَقَالَتْ إِنِّي

285 Daha önce kaynakları 2371 numaralı hadiste gösterildi.

لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا وَلَكِنِّي إِنَّمَا خُلِقْتُ لِلْحَرْثِ فَقَالَ النَّاسُ سُبْحَانَ اللَّهِ تَعَجُّبًا وَفَزَعًا أَبَقَرَةٌ تَكَلَّمُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِنِّي أُومِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَا رَاعٍ فِي غَنَمِهِ عَدَا عَلَيْهِ الذِّئْبُ فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً فَطَلَبَهُ الرَّاعِي حَتَّى اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الذِّئْبُ فَقَالَ لَهُ مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاعٍ غَيْرِي فَقَالَ النَّاسُ سُبْحَانَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِنِّي أُومِنُ بِذَلِكَ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ

6133-13/15- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh ve Harmele b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre her ikisi Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bir adam üzerine yük vurmuş olduğu bir ineğini gütmekte iken inek ona dönüp: Ben bunun için yaratılmadım, aksine ben ancak araziyi sürmek için yaratıldım, dedi."* İnsanlar hayretle ve korkarak subhanallah, inek konuşur mu, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ben buna iman ediyorum. Ebu Bekir'de Ömer'de"* buyurdu.

Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bir zamanlar bir çoban, koyunları arasında bulunuyorken ona bir kurt hücum etti ve aralarından bir koyun kaptı. Çoban arkasından gitti ve nihayet o koyunu ondan kurtarınca kurt ona dönüp dedi ki: Peki bunların benden başka çobanlarının olmayacağı bir gün olan o yırtıcı günde bunlara kim bakacak"*, dedi. Bunun üzerine insanlar: Subhanallah, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Muhakkak buna ben iman ediyorum. Ebu Bekir'de Ömer'de"* buyurdu.[286]

٦١٣٤-.../١٦- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قِصَّةَ الشَّاةِ وَالذِّئْبِ وَلَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ الْبَقَرَةِ

6134-.../16- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti... İbn Şihâb'dan bu isnad ile koyun ve kurt olayını zikretmekle birlikte inek kıssasını zikretmedi.[287]

286 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13350
287 Buhari, 3690; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13207

٦١٣٥-.../١٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ وَفِي حَدِيثِهِمَا ذِكْرُ الْبَقَرَةِ وَالشَّاةِ مَعًا وَقَالَا فِي حَدِيثِهِمَا فَإِنِّي أُومِنُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَمَا هُمَا ثَمَّ

6135-.../17- Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. (H.) bana Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, , bize Ebu Davud el-Haferi Süfyan'dan tahdis etti, her ikisi (Süfyan ile Ebu Davud) Ebu Zinad'dan, o A'rec'den, o Ebu Seleme'den o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Yunus'un Zührî'den naklettiği hadis ile aynı manada rivayet etti. İkisinin hadisinde de inek ve koyun birlikte zikredilmekle birlikte her ikisi de hadisi rivayetlerinde dedi ki: Ebu Bekir de Ömer de orada bulunmadıkları halde *"Şüphesiz ki buna ben iman ediyorum, Ebu Bekir'de Ömer'de"* buyurdu.[288]

٦١٣٦-.../١٨- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مِسْعَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

6136-.../18- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne Mis'ar'den tahdis etti, ikisi Sa'd b. İbrahim'den, o Ebu Seleme'den o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti.[289]

Şerh

(6133-6136 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ineğin ve kurdun konuşması ile insanların bundan hayret etmeleri halinde -Ebu Bekir ve Ömer- orada bulunmamakla birlikte *"Şüphesiz ben buna iman ediyorum, Ebu Bekir'de Ömer'de"* buyurması ile ilgili olarak ilim adamları şunu söylemişlerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu söylemesinin sebebi onların imanlarının sadakatini yakinlerinin kuvvetlerini ve yüce Allah'ın mutlak egemenliğini, kud-

288 Buhari, 3471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14972

289 Buhari, 2324, 3471; Tirmizi, 3677; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14951

retinin kemalini, mükemmel derecede bildiklerini bilip onlara güvendiği için söylemiştir.

Hadiste Ebu Bekir ve Ömer (radıyallâhu anhum)'un açık bir fazileti sözkonusudur. Yine hadiste evliyanın kerametinin ve olağanüstü hallerin görülmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır ki hak ehlinin görüşü (mezhebi) budur. Mesele daha önceden de geçmiş bulunmaktadır.

"Kurt: Onların benden başka çobanlarının bulunmayacağı o yırtıcı günde onlara kim bakacak" ibaresinde "sebu': yırtıcı" kelimesi be harfi ötreli ve sakin (seb') diye de rivayet edilmiştir. Çoğunluk ötreli rivayeti nakletmişlerdir.

Kadı Iyaz rivayet ötre iledir derken bazı dil bilginleri sakindir, demişlerdir. Bu dil bilginleri ise burayı kıyamet gününde mahşerin yanında gerçekleşeceği yerin bir adı olarak kabul etmişlerdir. Yani kıyamet gününde ona kim bakacak anlamındadır. Bazı dil bilginleri ise bunun kıyamet gününün bir adı olmasını kabul etmemektedir. Kimi dil bilgini de şöyle demiştir: Sebatül esed: Aslanı çağırmak halinde kullanılır. Buna göre anlam o korku gününde (feza günü) ona kim bakacak demek olur ki kıyamet günü de feza (korku, dehşet) günüdür.

Maksadın şu olma ihtimali de vardır: O ihmalin olacağı o günde ona kim bakacak? Bu da ihmal etmek anlamındaki "esbea" fiilinden gelmiş olur. Kimileri de: -be harfi sakin olarak- sebu' aslında onların cahiliye dönemindeki bir tören günleri idi. O günde oyunla uğraşıyorlar, bu sebeple de kurt koyunlarını yerdi.

Davudi dedi ki: Sebu' gününden kasıt yırtıcı hayvanın seni onların yanından kovalayıp uzaklaştıracağı ve böylelikle aralarında benim kalacağım ve sen sürüyü bırakıp kaçtığın için sürünün benden başka çobanının olmayacağı gündür. O vakit ben o koyunlara dilediğimi yapacağım. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

İbnu'l-A'râbî dedi ki: Burada kelimede be harfi sakindir. Bu da kıyamet günü yahut korku ve dehşet günü demektir. Başkaları ise onun bu açıklamasını "benden başka çobanlarının olmayacağı gün" ibaresi dolayısı ile bunu kabul etmemektedir. Kıyamet gününde ise kurt sürünün çobanı olmayacağı gibi sürü ile alakası da olmayacaktır. O halde sahih olan diğerlerinin söyledikleridir. Zaten buna insanların sürülerini çobansız olarak bırakacakları fitnelerin başgöstereceği zaman ile alakalı hadisler de işaret edilmişti. Orada belirtildiği üzere bu zamanda sürüler yırtıcı hayvanların talanına bırakılacaktır. Bundan dolayı burada yırtıcı hayvandan çobanı diye söz edilmiştir. Tek başına onunla kalacak anlamındadır. Buna göre be harfi ötreli (sebu) olur. Allah en iyi bilendir.

٢/٤٨- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عُمَرَ ﷺ

2/48- ÖMER (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİNDEN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦١٣٧-١٤/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ وُضِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَى سَرِيرِهِ فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ وَيُثْنُونَ وَيُصَلُّونَ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ وَأَنَا فِيهِمْ قَالَ فَلَمْ يَرُعْنِي إِلَّا بِرَجُلٍ قَدْ أَخَذَ بِمَنْكِبِي مِنْ وَرَائِي فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ فَتَرَحَّمَ عَلَى عُمَرَ وَقَالَ مَا خَلَّفْتَ أَحَدًا أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كُنْتُ لَأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صَاحِبَيْكَ وَذَاكَ أَنِّي كُنْتُ أُكَثِّرُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ جِئْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَدَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَخَرَجْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَإِنْ كُنْتُ لَأَرْجُو أَوْ لَأَظُنُّ أَنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَهُمَا

6137-14/1- Bize Said b. Amr el-Eş'asî, Ebu Rabî'' el-Atekî ve Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis etti. Ebu Rabî': Bize İbnul Mübarek, Ömer b. Said b. Ebu Huseyn'den tahdis etti, derken diğer ikisi haber verdi, dedi: O (Ömer) İbn Ebu Muleyke'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Ömer b. el-Hattâb teneşirinin üzerine konulup henüz yerinden kaldırılmamışken insanlar etrafını sardılar. Ona dua ettiler, onu övdüler, ona salavât getirdiler. Ben de aralarında idim. Aniden bir adamın arkamdan omuzumu tuttuğunu gördüm. Ona dönüp baktığımda Ali olduğunu gördüm. O da Ömer'e rahmet okudu ve: Geriye yüce Allah'ın huzuruna ameli gibi bir amelle çıkmayı senden daha çok arzu ettiğim bir kimse bırakmadın. Allah'a yemin ederim ki kesinlikle ben Allah'ın seni öbür iki arkadaşınla birlikte biraraya getireceğini zannedip durdum. Çünkü ben çok defa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ben Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte geldim, ben Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte girdim, ben Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte çıktım"*, dediğini çokça işitmişimdir. İşte bundan ötürü gerçekten ben Allah'ın seni o ikisi ile birlikte bir araya getireceğini çokça ümit etmişimdir -yahut zannetmişimdir-, dedi.[290]

290 Buhari, 3677, 3685; İbn Mace, 98; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10193

٦١٣٨-.../٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

6138-.../2- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus, Ömer b. Said'den bu isnad ile aynısını haber verdi.[291]

Şerh

"İnsanlar onun etrafını sardı." Onun etrafını çevreledi. Burada teneşir naaşı anlamındadır.

"Aniden bir adamın..." yani ansızın farkettiğim sadece bu oldu. Burada "bir adam" ifadesi bütün nüshalarda be harfi ile "birecül" şeklindedir. Yani ansızın karşılaştığım durum veya hal bir adam ile karşılaşmam oldu demektir.

Hadis-i şerifte Ebu Bekir ve Ömer'in fazileti, Ali (radıyallâhu anhumâ)'nın her ikisi lehine şahitliği ve onlardan güzel bir şekilde sözettiği vefatından önce Ömer (radıyallâhu anh) hakkındaki zannının doğru çıktığı anlaşılmaktadır. Allah hepsinden razı olsun.

٦١٣٩-١٥/٣- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لَهُمْ قَالُوا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ وَعَلَيْهِمْ قُمُصٌ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ الثُّدِيَّ وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ دُونَ ذَلِكَ وَمَرَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ قَالُوا مَاذَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ الدِّينَ

6139-15/3- Bize Mansur b. Ebu Muzâhim tahdis etti. Bize İbrahim b. Sa'd, Salih b. Keysân'dan tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb, Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd -lafız onlara ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet etti. Bana Ebu Umâme b. Sehl'in tahdis ettiğine göre o Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben uyurken insanların üzerlerinde gömlekler bulunduğu halde arz olunduklarını gördüm. Bu gömleklerin bir kısmı memelere ulaşıyor, bir kısmı bundan daha aşağısına varıyordu. Yanımdan Ömer b. el-Hattâb da*

291 6137 numaralı hadisin kaynakları

üzerinde (ucunu) yerde sürüklediği bir gömlek olduğu halde geçti" buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu ne ile yorumladınız, dediler, O: *"din ile"* buyurdu.[292]

٦١٤٠-١٦/٤- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ رَأَيْتُ قَدَحًا أُتِيتُ بِهِ فِيهِ لَبَنٌ فَشَرِبْتُ مِنْهُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرِّيَّ يَجْرِي فِي أَظْفَارِي ثُمَّ أَعْطَيْتُ فَضْلِي عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالُوا فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْعِلْمَ

6140-16/4- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus'un haber verdiğine göre İbn Şihâb kendisine Hamza b. Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan diye haber verdi, o babasından (Abdullah b. Ömer'den) o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Ben uykuda iken bana içinde süt bulunan bir kâsenin getirildiğini gördüm. Ondan içtim. Ta ki ben ona kanmışlığımın tırnaklarımın içerisinde attığını görünceye kadar. Sonra benden artanı Ömer b. el-Hattâb'a verdim"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu ne ile yorumladınız diye sordu, O: *"İlim ile"* buyurdu.[293]

٦١٤١-.../٥- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ بِإِسْنَادِ يُونُسَ نَحْوَ حَدِيثِهِ

6141-.../5- Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti. (H.) Bize el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, ikisi Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet etti, bize Ebu Salih, Yunus'un isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti.[294]

Şerh

(6139-6141 numaralı hadisler)

(6139) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uykusunda gördüğü rüya hakkında: *"Ömer de üzerinde (uçlarını) yerde sürüklediği bir gömlek olduğu halde geçti... din ile buyurdu."*Diğer rivayette (6140) *"İçinde süt bulunan bir kâsenin bana verildiğini gördüm...* İlim ile buyurdu" denilmektedir.

292 Buhari, 23, 3691, 7008, 7009; Tirmizi, 2285, 2286; Nesai, 5026; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3961
293 Buhari, 82, 3681, 7006, 7007, 7027, 7032; Tirmizi, 2284; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6700
294 6140 numaralı hadisin kaynakları

Rüya tabirinde ehil kimseler dedi ki: Rüyada gömlek (entari, uzun elbise) din anlamındadır. Onun yerde sürüklenmesi ise güzel etkilerinin ve güzel sünnetlerinin (uygulamalarının) vefatından sonra müslümanlar arasında ona uyulması için kalıcı olduğunu gösterir. Sütün ilim ile yorumlanması ise her ikisinin çok faydalı olmak gibi ortak bir yönlerinin bulunmasından ötürüdür. Ayrıca her ikisi de salaha (düzelmeye) sebeptir. Çünkü süt, küçük çocukların gıdası ve (bedenen) düzelmelerinin sebebidir. Bundan sonraki dönemde de beden için güç ve gıdadır. İlim de ahiretin de dünyanın da ıslahı için bir sebeptir.

٦١٤٢-١٧/٦- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُنِي عَلَى قَلِيبٍ عَلَيْهَا دَلْوٌ فَنَزَعْتُ مِنْهَا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ فَنَزَعَ بِهَا ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ وَفِي نَزْعِهِ وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ضَعْفٌ ثُمَّ اسْتَحَالَتْ غَرْبًا فَأَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنْ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ

6142-17/6- Bize Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Said b. el-Müseyyeb kendisine Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediğini haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ben uykuda iken kendimi bir kuyunun başında gördüm. Kuyunun üzerinde de büyükçe bir kova vardı. O kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çektim. Sonra onu Ebu Kuhafe'nin oğlu aldı. O da o kova ile bir ya da iki kova çekti. Kuyudan su çekişinde -ki Allah ona mağfiret buyursun- bir parça zayıflık vardı. Sonra o kova daha büyük bir kova halini aldı. Onu Hattâb'ın oğlu aldı. Ben insanlar arasında Ömer b. Hattâb'ın su çekişi gibi çeken eşsiz bir yiğit görmedim. Hatta insanlar develerini dahi sulayıp ağıllarına geri götürdüler."*[295]

٦١٤٣-.../٧- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ بِإِسْنَادِ يُونُسَ نَحْوَ حَدِيثِهِ

295 Buhari, 3664; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13335

6143-.../7- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys de tahdis etti, bize babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid tahdis etti. (H.) Bize Amr en-Nâkid, el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, bize babam Salih'den Yunus'un isnadı ile onun hadisine yakın olarak tahdis etti.[296]

٦١٤٤-.../٨- حَدَّثَنَا الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ قَالَ قَالَ الْأَعْرَجُ وَغَيْرُهُ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ يَنْزِعُ بِنَحْوِ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ

6144-.../8- Bize el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Yakub tahdis etti, bize babam Salih'den şöyle dediğini tahdis etti: A'rec ve başkaları dedi ki: Gerçekten Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"(Rüyamda) Ebu Kuhafe'nin oğlunu su çekerken gördüm..."* buyurdu deyip Zührî'nin hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti.[297]

٦١٤٥-١٨/٩- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُرِيتُ أَنِّي أَنْزِعُ عَلَى حَوْضِي أَسْقِي النَّاسَ فَجَاءَنِي أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ الدَّلْوَ مِنْ يَدِي لِيُرَوِّحَنِي فَنَزَعَ دَلْوَيْنِ وَفِي نَزْعِهِ ضَعْفٌ وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ فَجَاءَ ابْنُ الْخَطَّابِ فَأَخَذَ مِنْهُ فَلَمْ أَرَ نَزْعَ رَجُلٍ قَطُّ أَقْوَى مِنْهُ حَتَّى تَوَلَّى النَّاسُ وَالْحَوْضُ مَلْآنُ يَتَفَجَّرُ

6145-18/9- Bana Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis etti... Ebu Hureyre'nin azadlısı Ebu Yunus'un Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Uyuduğum bir sırada rüyada Havzımın başında su çekip insanlara su verdiğimi gördüm. Derken Ebu Bekir yanıma geldi, beni dinlendirmek için kovayı elimden aldı. İki kova çekti. Çekişinde bir parça zayıflık vardı. Allah ona mağfiret buyursun. Arkasından Hattâb'ın oğlu gelip (kovayı) ondan aldı. Ben hiçbir şekilde ondan daha güçlü su çeken bir adam görmedim. Nihayet insanlar arkalarını dönüp gittiklerinde Havz hâlâ dopdolu ve taşıyordu."*[298]

---

296 Abdulmelik b. Şuayb b. Leys'in hadisini Buhari, 7021; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13212'de; Amr en-Nakid'in hadisini de yalnızca Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13181

297 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13654

298 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15479

٦١٤٦-١٩/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ سَالِمٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أُرِيتُ كَأَنِّي أَنْزِعُ بِدَلْوِ بَكْرَةٍ عَلَى قَلِيبٍ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ فَنَزَعَ نَزْعًا ضَعِيفًا وَاللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ فَاسْتَقَى فَاسْتَحَالَتْ غَرْبًا فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِي فَرْيَهُ حَتَّى رَوِيَ النَّاسُ وَضَرَبُوا الْعَطَنَ

6146-19/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ömer tahdis etti, bana Ebu Bekr b. Sâlim, Sâlim b. Abdullah'dan tahdis etti, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"(Rüyamda) bir kuyu başında bir deve kovası ile su çekiyormuşum gibi gördüm. Ebu Bekr gelerek bir ya da iki kova çekti. Bir parça zayıf çekti. Şanı yüce ve mübarek Allah ona mağfiret buyursun. Sonra Ömer gelip su çekti, kova büyük bir kovaya dönüştü. Ben onun su çektiği gibi su çeken eşsiz bir yiğit görmedim. Nihayet insanlar suya kandı ve develerini dahi sulayıp ağıllarına geri götürdüler."*[299]

٦١٤٧-.../١١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رُؤْيَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

6147-.../2- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bana Musa b. Ukbe, Sâlim b. Abdullah'dan tahdis etti, o babasından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Bekir ve Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anhumâ) hakkındaki rüyasını öncekilerin hadisine yakın olarak rivayet etti.[300]

Şerh

(6142-6147 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kendimi üzerinde bir kova bulunan bir kuyunun başında gördüm... develerini dahi sulayıp ağıllarına götürdüler."*

299 Buhari, 3682; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7038
300 Buhari, 3633 -buna yakın-, 7020; Tirmizi, 2289; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7022

Hadiste geçen kalîb, kazılmış fakat örülmemiş kuyu demektir. Delv ise müzekker ve müennes olarak kullanılır (kova), zenûb ise zel harfi fethalı olarak söylenir, içi su dolu kova demektir. Garb ise büyük kovaya denir. Nez' ise su çekmek anlamındadır. Za'f (zayıflık) dat harfi ötreli (du'f) ve fethalı (da'f) olarak iki meşhur söyleyiş olup ötreli söyleyiş daha fasihtir.

İstehâlet: Dönüştü, küçükken büyük bir kova haline geldi demektir. Abkari (eşsiz, yiğit) aslında seyyid demektir. Üstünde hiçbir şey olmayan anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Develerini dahi sulayıp ağıllarına götürdüler"e gelince, insanlar develerini suladıktan sonra ağıllarına kadar götürüp onları orada bıraktılar demektir. Atan ise develerin sulanmalarından sonra dinlenmeleri için götürüldükleri yer (ağıl)dır. İlim adamları der ki: Bu rüya Ebu Bekir ve Ömer (radıyallâhu anhumâ)'nın halifelikleri döneminde meydana gelenlere, onların güzel yaşayış ve uygulamalarına, etkilerinin açık ve insanların her ikisinden de etkilendiğine dair açık bir örnektir. Bütün bunlar da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, O'nun bereketinden ve O'na ashablık edip arkadaşlık etmekten kaynaklanmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat kendisi işin sahibi idi. O da bu işi en mükemmel bir şekilde yerine getirdi, İslam'ın temellerini attı, İslam'ın emirlerinin uygulanmasının zeminini hazırladı, asıllarını ve dallarını açıkça ortaya koydu, insanlar Allah'ın dinine kitleler halinde girdi. Yüce Allah da: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim"* (Maide, 3) buyruğunu indirdi. Sonra (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat etti. Yerine Ebu Bekr (radıyallâhu anh) iki yıl ve birkaç ay halifelik yaptı. İşte *"bir ya da iki kova"* buyruğu ile kastedilen buradaki şüphe raviden kaynaklanmaktadır. Maksat ise diğer rivayette açıkça ifade ettiği üzere "iki kova"dır. Onun halifelik döneminde irtidad edenlerle savaş ortaya çıktı, onların kökleri kazındı. İslam etrafa yayılarak genişledi. Sonra o vefat edince yerine Ömer (radıyallâhu anh) halife oldu. Onun zamanında da İslam genişledi ve daha önce benzeri görülmedik bir şekilde İslam ahkamının sağlam bir şekilde karar bulduğunu gördüler. İşte müslümanların durumu da "kuyu" ile ifade edildi. Buna sebep ise kuyunun içinde bulunan ve kendileri için hayat ve ıslahlarına kaynak teşkil eden suyun bulunmasıdır. Onların emirleri (halifeleri) de kendileri için su çeken kişiye benzetilmiştir. Onun su çekmesi ise onların menfaatlerine olan işleri yerine getirmesi, onların işlerini çekip çevirip idare etmesidir.

Ebu Bekir (radıyallâhu anh) hakkında: *"Çekişinde bir parça zayıflık vardı"* ifadesi Ebu Bekir'in faziletini düşürmek anlamını ihtiva etmediği gibi Ömer (radıyallâhu anh)'ın ondan faziletli olduğu manasına da gelmez. Burada ifade ancak onların halifelik sürelerini ve insanların uzun bir dönem sürmesi, İslam'ın ve topraklarının yayılması, malların ve daha başka ganimet ve fütu-

hatın artması dolayısıyla şehirler kurması ve divanları oluşturması sebebi ile Ömer (radıyallâhu anh)'ın yönetiminde insanların daha çok yararlanmalarından dolayıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah ona mağfiret buyursun"* buyruğu da Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın durumunu eksik göstermek için olmadığı gibi herhangi bir günaha işaret anlamında da değildir. Bu sadece müslümanların (o zamanlar) konuşmalarını kendisi ile destekledikleri bir tabirden ibaretti. Bu da ne güzel bir destektir.

Müslim'in Sahihi'ndeki bir hadiste geçtiği üzere *"Bu müslümanların: şunu yap, Allah da sana mağfiret buyursun diye söyledikleri bir söz olduğu"* belirtilmiş idi.

İlim adamları der ki: İşte bütün bunlar Ebu Bekir ve Ömer (radıyallâhu anhumâ)'nın halife olacaklarını ve halifeliklerinin sahih olduğunu, halifeliklerinin niteliklerini ve müslümanların da yönetimlerinden yararlanacaklarını haber vermektedir.

(6145) *"Ebu Bekir yanıma gelerek beni dinlendirmek için kovayı elimden aldı."* İlim adamları der ki: Bu ifadede Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın O'nun yerine vekil olacağına, O'ndan sonra halife olacağına bir işarettir. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı ile dünyanın yorgunluk ve meşakkatlerinden dinleneceğini göstermektedir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"(ölen) dinlenmiş ve kendisinden rahata kavuşulmuş olur"* ile: *"Dünya müminin zindanıdır. Bugünden sonra da baban için bir sıkıntı üzüntü olmayacaktır"* buyurmuştur.

(6146) *"İnsanlar arasında onun su çekişi gibi çeken eşsiz bir yiğit görmedim"* buyruğuna gelince, buradaki "yefri: çeken" fiili ye harfi fethalı, fe sakin, re harfi kesrelidir. "Feryehu: onun çekişi gibi" lafzı da iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi re harfi sakin ye şeddesiz "feryehu" şeklinde, ikincisi re harfi kesreli ye harfi şeddeli (feriyyehu şeklinde) rivayetidir. Her ikisi de sahih iki söyleyiştir. Halil ise şeddeli söyleyişi kabul etmeyerek: Bu yanlıştır çünkü ittifakla: Ben onun yaptığı işi yapan ve kestiği gibi kesen bir efendi görmedim anlamında olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Çünkü re harfi sakin olarak "fer"in asıl anlamı kesmek demektir. Ve: fereytu efrihi feryem: kestim, onu kesiyorum, kesmek denilir. Bu da düzeltmek için kesmek anlamındadır. Ama ifsad edip bozmak maksadı ile bir şeyi kesip yarmayı anlatmak için de efri şekli kullanılır. Araplar da: Bir kimsenin bir işi güzel yapmasını anlatmak için yefri fiilini kullanırlar. Hasan'ın hadisinde: Andolsun onları bir derinin kesildiği (yüzüldüğü) gibi keseceğim tabiri de buradan gelmektedir ki yani onları hicv ederek derinin kesildiği gibi keseceğim anlamındadır.

"Hatta develerini dahi sulayıp ağıllarına götürdüler" açıklaması az önce geçti. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun zahirinden anlaşıldığı üzere bu özel olarak Ömer (radıyallâhu anh)'ın halifeliği ile alakalıdır. Bunun bir arada hem Ebu Bekir'in hem Ömer'in halifeliği hakkında olduğu da söylenmiştir. Çünkü her ikisinin de yönetim işlerine güzelce nezaret etmeleri, çekip çevirmeleri, müslümanların maslahatını güzel bir şekilde yerine getirmeleri sayesinde iş tamam oldu ve insanlar develerini ağıllarına götürdüler (rahat ettiler). Çünkü Ebu Bekir irtidad edenlerin kökünü kazıdı, müslümanların birliklerini sağladı, onları birbirine kaynaştırdı, fütuhata başladı, işleri hazırladı. Ömer b. el-Hattâb döneminde ise bunların mahsulleri olgunlaşıp kemale erdi. Allah her ikisinden de razı olsun.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir deve kovası ile çekiyormuşum gibi"* tabirinde "bekre deve" kaf harfi sakin ve fethalı okunur.[301]

(6146) *"Nihayet insanlar suya kandı."* Yani kendilerine yetecek kadarını aldılar.

٦١٤٨-٢٠/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو وَابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَا جَابِرًا يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ وَعَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ فِيهَا دَارًا أَوْ قَصْرًا فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا فَقَالُوا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ أَيْ رَسُولَ اللهِ أَوَ عَلَيْكَ يُغَارُ

6148-20/12- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Amr ve İbnul Münkedir'den tahdis ettiklerine göre her ikisi Câbir'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şunu haber verirken dinlemişlerdir. (H.) Bize Zuheyr b. Harb da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, İbnul Münkedir ve Amr'dan tahdis etti. İkisi Câbir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cennete girdim. Cennette bir ev yahut bir köşk gördüm. Bu kimindir, dedim. Ömer b. el-Hattâb'ındır, dediler. İçeri girmek istedim sonra senin kıskançlığını hatırladım."* Bunun üzerine Ömer ağlayarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Hiç senden kıskanılır mı, dedi.[302]

---

301 Kaf harfi sakin okuyuşa göre deve kovası olur, fethalı okuyuşa göre ise çıkrıklı bir kova anlamında olur. (Çeviren)

302 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2537

٦١٤٩-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو وَابْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ جَابِرًا ح وَحَدَّثَنَاه عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعْتُ جَابِرًا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرٍ

6149-.../13- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Süfyan, Amr ve İbnul Münkedir'den haber verdi, o Câbir'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan, Amr'dan tahdis ettiğine göre o Câbir'i (şöyle derken) dinlemiştir. (H.) Bunu bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Süfyan, İbnul Münkedir'den tahdis etti: Câbir'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim deyip İbn Numeyr ve Zuheyr'in hadisinin aynısını rivayet etti.[303]

٦١٥٠-٢١/١٤- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ رَأَيْتُنِي فِي الْجَنَّةِ فَإِذَا امْرَأَةٌ تَوَضَّأُ إِلَى جَانِبِ قَصْرٍ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا فَقَالُوا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَذَكَرْتُ غَيْرَةَ عُمَرَ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَبَكَى عُمَرُ وَنَحْنُ جَمِيعًا فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ عُمَرُ بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعَلَيْكَ أَغَارُ

6150-21/14- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Uyuduğum bir sırada kendimi cennette gördüm. Bir köşkün yanında bir kadın görüverdim. Bu kimindir, dedim. Ömer b. el-Hattâb'ındır, dediler. Ben de Ömer'in kıskançlığını hatırlayarak arkamı dönüp gidiverdim."*

Ebu Hureyre dedi ki: Biz hep birlikte o mecliste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunuyorken Ömer de ağlayıverdi. Sonra Ömer: Babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! Seni mi kıskanacağım, dedi.[304]

٦١٥١-.../١٥- وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

303 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2537, 3036

304 Buhari, 5227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13336

6151-.../15- Bunu bana Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dediler ki: Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[305]

٦١٥٢-٢٢/١٦- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ حَسَنٌ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ سَعْدًا قَالَ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ نِسَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ وَيَسْتَكْثِرْنَهُ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُنَّ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ قُمْنَ يَبْتَدِرْنَ الْحِجَابَ فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضْحَكُ فَقَالَ عُمَرُ أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ قَالَ عُمَرُ فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ ثُمَّ قَالَ عُمَرُ أَيْ عَدُوَّاتِ أَنْفُسِهِنَّ أَتَهَبْنَنِي وَلَا تَهَبْنَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْنَ نَعَمْ أَنْتَ أَغْلَظُ وَأَفَظُّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ

6152-22/16- Bize Mansur b. Muzâhim tahdis etti. Bize İbrahim -yani b. Sa'd- tahdis etti. (H.) Bize Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, -Abd bana Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- haber verdi derken Hasan tahdis etti, dedi. (Yakub, dedi ki): Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet etti: Bana Abdulhamid b. Abdurrahman b. Zeyd'in haber verdiğine göre Muhammed b. Sa'd b. Ebu Vakkas da kendisine şunu haber vermiştir: Babası Sa'd dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi. Huzurunda Kureyş'den bazı kadınlar da vardı. Onunla konuşuyor, konuşmalarını çokça uzatıyorlardı. Sesleri de yüksek çıkıyordu. Ömer izin isteyince onlar da kalkıp alelacele hicabın arkasına çekildiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin verdiğinde gülüyordu. Bunun üzerine Ömer: "Allah seni hep güldürsün ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim yanımda bulunan bu kadınlara şaştım. Sesini işitince hemen perdenin arkasına koşuştular"* buyurdu. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Senden çekinmelerine sen daha layıksın, dedi. Sonra Ömer: Ey kendi nefislerinin düşmanları! Benden çekiniyorsunuz da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den çekinmiyorsunuz öyle mi, dedi.

305 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13182

Kadınlar: Evet, sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e göre daha sert ve daha haşinsin, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki şeytan bir yolda seninle karşılaşacak olursa mutlaka senin geçtiğin yoldan başka bir yolu takip eder"* buyurdu.[306]

٦١٥٣-.../١٧- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا بِهِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَعِنْدَهُ نِسْوَةٌ قَدْ رَفَعْنَ أَصْوَاتَهُنَّ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ

6153-.../17- Bize Harun b. Maruf tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Ömer b. el-Hattâb, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Yanında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı seslerini yükseltmiş bazı kadınlar da vardı. Ömer içeri girmek için izin alınca onlar da çabucak perdenin arkasına çekildiler. Sonra Zührî'nin hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[307]

Şerh

(6152) "Salih'den o İbn Şihâb'dan... Ömer izin istedi." Bu hadiste birbirinden rivayet nakleden tabiinden dört kişi bir arada yer almaktadır. Bunlar Salih, İbn Şihâb, Abd b. Humeyd ve Muhammed'dir. Abdulhamid de İbn Abbas'ı görmüştür.

"Huzurunda Kureyş'den O'nunla konuşan ve sesleri yüksek O'na çokça soru soran kadınlar vardı." İlim adamlarının, dediklerine göre "O'na çokça soru soran"dan kasıt O'nun kendileri ile çokça konuşmasını isteyen ihtiyaçlarına ve sordukları fetvalarına cevap vermesini isteyen kadınlar anlamındadır.

"Seslerinin yüksek olması" ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bunun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sesinden fazla sesi yükseltmenin yasaklanmasından önce olma ihtimali olduğu gibi onların seslerinin yüksek çıkması tek tek onların her birinin sesinin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sesinden yüksek olması anlamında değil de seslerinin toplamının yüksek çıkması demektir.

"Kadınlar: Sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e göre daha sert ve haşinsin, dediler." Sert ve haşin (faz ve galiz) aynı anlamdadır. Bu da sert tabiatlı olmaktan ve sert davranmaktan ibarettir. İlim adamları der ki: Burada efalu: daha...sın kipi üstünlük belirtmek için değildir. Aksine bu, sen sert ve haşinsin demektir sadece. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun üstünlük anlamına

306 Buhari, 3294, 3683 -muallak olarak-, 6085; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3918

307 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12709

yorumlanması ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'deki sertliğin ise kafir ve münafıklara karşı sertlikten ibaret olarak anlaşılması da doğru olabilir. Nitekim yüce Allah: *"Kafirlerle münafıklara karşı cihad et ve onlara sert ol"* (Tevbe, 73) buyurmaktadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca yüce Allah'ın haramlarının çiğnenmesi halinde kızar ve sertleşirdi.

Bu hadiste yumuşak davranmanın, hâlim olmanın ve rıfk ile muamele etmenin -şer'i bir maksadın gerçekleşmesine engel olmadığı sürece- faziletli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü yüce Allah: *"Müminler için kanatlarını indir"* (Hicr, 88); *"Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın senin etrafından şüphesiz dağılırlardı"* (Ali İmran, 159); *"O müminlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir"* (Tevbe, 128) buyurmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki..."* Burada fec'den kasıt geniş yol demektir. Aynı zamanda iki dağ arasındaki açıklık yere de denilir.

Bu hadis zahirinden anlaşıldığı şekilde kabul edilir. Buna göre şeytan, Ömer (radıyallâhu anh)'ın bir yolda gitmekte olduğunu gördümü Ömer'in heybetinden çekinerek kaçar ve o yoldan ayrılır. Bir başka yolu izler. Buna sebep ise Ömer'in kendisine bir şey yapacağı ihtimali ile sertliğinden, kuvvetinden aşırı derecede korkması idi.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu, şeytanın ondan uzak ve onu aldatmaktan uzak olduğuna; Ömer (radıyallâhu anh)'ın bütün işlerinde şeytanın emrettiğine aykırı dosdoğru yolu izleyen bir kişi olduğuna dair bir misal olma ihtimali de vardır. Ama doğrusu birincisidir.

٦١٥٤-١٨/٢٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ قَالَ ابْنُ وَهْبٍ تَفْسِيرُ مُحَدَّثُونَ مُلْهَمُونَ

6154-23/18- Bana Ebu't-Tahir Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb, İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, o babası Sa'd b. İbrahim'den, o Ebu Seleme'den, o Aişe'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Sizden önceki ümmetler arasında kendilerine ilham verilen bazı kimseler vardı. Eğer benim ümmetimde onlardan birisi varsa şüphesiz ki Ömer b. el-Hattâb onlardandır."*

İbn Vehb dedi ki: "Muhaddesun" kendilerine ilham verilenler diye açıklanır. [308]

308 Tirmizi, 3693; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17717

٦١٥٥-.../١٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6155-.../19- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Uyeyne tahdis etti, (Leys'le) ikisi İbn Aclan'dan o Sa'd b. İbrahim'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[309]

Şerh

(6154) "İbn Vehb İbrahim b. Sa'd'dan... Ömer b. el-Hattâb onlardandır. İbn Vehb dedi ki: "Muhaddesun" ilham verilenler diye açıklanır." Bu isnad Darakutni'nin Müslim'e istidrakte bulunduğu isnadlardandır. Şöyle demiştir: Bu hadisin rivayetinde meşhur olan İbrahim b. Sa'd'dan o babasından, o Ebu Seleme'den diye rivayetidir. Ebu Seleme dedi ki: Bana ulaştığına göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu şeklindedir. Buhari de bu hadisi bu yoldan Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den diye rivayet etmiştir.

İlim adamları "muhaddesun" ile ne kastedildiğinin yorumu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Vehb ilhama mazhar olanlar diye açıkladığı gibi isabet edenler diye de açıklanmıştır. Bir hususta bir zanda bulundukları zaman adeta onlara bir şey ilham edilmiş de o zanda bulunmuşlar gibi olurlar. Onlarla meleklerin konuştuğu da söylenmiştir. Bir rivayette de "mutekellemun: kendileri ile konuşulanlar" diye kaydedilmiştir. Buhari de: Doğruluk onların dillerinden dökülür diye açıklamıştır.

Hadiste, evliyanın kerametlerinin Sâbit olduğu dile getirilmektedir.

٦١٥٦-٢٤/٢٠- حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ أَخْبَرَنَا عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ عُمَرُ وَافَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ فِي مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ وَفِي الْحِجَابِ وَفِي أُسَارَى بَدْرٍ

6156-24/20- Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî tahdis etti... Bize Nafi' İbn Ömer'den şöyle dediğini haber verdi: Ömer dedi ki: Üç hususta Rabbime muvafakat ettim. İbrahim'in makamı hususunda, hicab hususunda ve Bedir esirleri hakkında.[310]

309 6154 numaralı hadisin kaynakları

310 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10567

Şerh

"Ömer, dedi ki... ve Bedir esirleri hakkında." Bu, Ömer (radıyallâhu anh)'ın menkıbelerinin ve faziletlerinin en üstün ve değerli olanlarındandır. Bu bundan önceki hadise de uygundur. Bundan ötürü Müslim bunu hemen onun akabinde kaydetmiştir. Bu rivayette: Üç hususta Rabbime muvafakat ettim denilmiş ve bu üç hususu da böylece açıklamıştır. Sahihde yer alan başka bir rivayette de şöyle denilmektedir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları kıskançlık hususunda bir araya gelip ittifak ettiler. Ben: Umulur ki o sizi boşayacak olursa Rabbi O'na sizin yerinize sizden hayırlı zevceler verir, dedim. Ayette de bu şekilde nazil oldu.[311]

Müslim'in bundan sonra zikrettiği hadiste de münafıkların namazının kılınmaması hususunda ona muvafakat edildiği ve ayetin bu hususta böylece nazil olduğu kaydedilmektedir.[312] Bir de içkinin haram kılınması hususunda da muvafakat gelmiştir. Böylelikle muvafakatler altı tane olmuş olur. Bununla birlikte onun lafzında (üçten) fazla muvafakati reddeden bir ifade yoktur. Allah en iyi bilendir.

٦١٥٧-٢٥/٢١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ ابْنُ سَلُولَ جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ أَنْ يُكَفِّنَ فِيهِ أَبَاهُ فَأَعْطَاهُ ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِثَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُصَلِّي عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا خَيَّرَنِي اللَّهُ فَقَالَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً وَسَأَزِيدُ عَلَى سَبْعِينَ قَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ

6157-25/21- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, bize Ubeydullah, Nafi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ubeyy b. Selül öldüğünde oğlu Abdullah b. Abdullah, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve O'ndan babasını kendisi ile kefenlemek üzere gömleğini vermesini istedi. Allah Rasûlü de gömleğini ona verdi. Sonra babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını kıldırmak üzere ayağa kalkınca Ömer kalk-

311 Bununla Tahrim, 5. ayete işaret etmektedir.

312 Tevbe, 84. ayet-i kerimeye işarettir.

tı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elbisesinden tutarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah sana onun namazını kılmanı yasakladığı halde mi namazını kılacaksın, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah beni ancak muhayyer bırakmış ve: "Onlar için ister mağfiret dile ister mağfiret dileme. Onlar için yetmiş defa mağfiret dilesen de yine Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır"* (Tevbe, 80) *buyurmuştur. Ben de yetmişten fazla mağfiret dileyeceğim"* buyurdu. Ömer: Gerçek şu ki o bir münafıktır, dedi.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun namazını kıldırdı. Şanı yüce Allah da: *"Onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını asla kılma! Kabrinin başında da durma."* (Tevbe, 84) buyruğunu indirdi.[313]

Şerh

"Abdullah b. Ubeyy b. Selül öldüğünde" Abdullah'ın isminin yazılışında doğru şekil "İbn Selül"in elif ile yazılması ve Abdullah'ın i'rabı ile i'rablanması gerekir. Çünkü bu onun ikinci sıfatıdır. Zira kendisinin adı Abdullah b. Ubeyy'dir. O aynı zamanda Selül'ün de oğludur. Çünkü Ubeyy onun babası, Selül annesidir. Böylelikle bir arada anne ve babasına nisbet edilmiş ve her ikisi ile nitelendirilmiş olmaktadır. Buna ve benzerlerine dair açıklama daha önce İman Kitabı'nda el-Mikdad hadisinde kelime-i şehadeti açıkça söylediğine dair hadiste geçti ve orada bunun şekillerini açıkladık.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona kendisi ile münafık babasını kefenlemesi için gömleğini verdi..." denildiği üzere ona gömleğini vermesi ve gömleği ile onu kefenlemesi oğlunun gönlünü hoş etmek içindi. Çünkü oğlu salih bir sahabi idi. Bunu isteyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de istediğini yerine getirdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu ölü münafık Abdullah'a mükâfat olmak üzere yaptığı da söylenmiştir. Çünkü kendisi amcası Abbas'a Bedir gününde esir alındığı sırada giymek üzere bir gömlek vermişti.

Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üstün ahlakının azameti Beyân edilmektedir. Çünkü O esasen o münafığın yaptığı eziyetleri biliyordu. Yine de ona güzellikle karşılık verdi. Bir gömleğini kefen olmak üzere ona verdi. Namazını kıldırdı, onun için mağfiret diledi. Nitekim yüce Allah da: *"Muhakkak sen büyük bir ahlak üzeresin"* (Kalem, 4) buyurmuştur.

Bu hadiste ona namaz kılmanın, bağışlanması için dua etmenin, ona dua etmek maksadı ile de kabri başında durmanın haram olduğu hükmü vardır.

313 Buharı, 4670; Müslim, 6958; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7826 [Bu dipnotun devamında tercümeye esas aldığımız baskıyı hazırlayan muhterem Halil Memun Şîhâ bu hadisin Mizzi'de olması gereken yerde kaydedilmediğine dair bir iki satırlık açıklama eklemiştir. Doğrudan ilgili olmadığından ötürü ayrıca tercüme etmedik -Çeviren-]

٦١٥٨-.../٢٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي مَعْنَى حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ وَزَادَ قَالَ فَتَرَكَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِمْ

6158-.../22- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Sa'd'da tahdis edip dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan bu isnad ile, Ebu Usâme'nin hadisi ile aynı manada rivayet etmekle birlikte "onların (münafıkların) üzerine namaz kılmayı da terk etti" demektedir.[314]

٣/٣٩- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ﵁

3/39- OSMAN B. AFFAN (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİNDEN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦١٥٩-٢٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ عَنْ عَطَاءٍ وَسُلَيْمَانَ ابْنَيْ يَسَارٍ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُضْطَجِعًا فِي بَيْتِي كَاشِفًا عَنْ فَخِذَيْهِ أَوْ سَاقَيْهِ فَاسْتَأْذَنَ أَبُو بَكْرٍ فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ فَتَحَدَّثَ ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ كَذَلِكَ فَتَحَدَّثَ ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُثْمَانُ فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَسَوَّى ثِيَابَهُ قَالَ مُحَمَّدٌ وَلَا أَقُولُ ذَلِكَ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ فَدَخَلَ فَتَحَدَّثَ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ عَائِشَةُ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَلَمْ تَهْتَشَّ لَهُ وَلَمْ تُبَالِهِ ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ فَلَمْ تَهْتَشَّ لَهُ وَلَمْ تُبَالِهِ ثُمَّ دَخَلَ عُثْمَانُ فَجَلَسْتَ وَسَوَّيْتَ ثِيَابَكَ فَقَالَ أَلَا أَسْتَحِي مِنْ رَجُلٍ تَسْتَحِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ

6159-26/1- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya b. Yahya, bize İsmail -b. Cafer'i kastediyorlar- haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. O, Muhammed b. Ebu Harmele'den, o Yesar'ın oğulları Ata ve Süleyman ile Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim evimde uyluklarını -yahut baldırlarını- açmış olduğu halde yatmıştı. Ebu Bekir gelip izin istedi. O halde ona izin verdi ve konuştu. Sonra Ömer izin istedi ona da o halde iken izin verdi ve konuştu. Sonra Osman izin isteyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturdu, elbiselerini düzeltti -Muhammed:

314 Buhari, 1269, 5796; Müslim, 6959; Tirmizi, 3098; Nesai, 1899; İbn Mace, 1523; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8139

Ben bunların hepsi aynı günde oldu demiyorum, dedi- Osman içeri girdi ve konuştu. Çıkınca Aişe: Ebu Bekr içeri girdi ona güleryüz göstermedin ve aldırmadın. Sonra Ömer girdi ona da yüz göstermeyip aldırmadın. Sonra Osman girince oturdun ve elbiselerini düzelttin deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Meleklerin kendisinden haya ettiği bir adamdan ben haya etmeyeyim mi"* buyurdu.[315]

٦١٦٠-٢٧/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ وَعُثْمَانَ حَدَّثَاهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ لَابِسٌ مِرْطَ عَائِشَةَ فَأَذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ وَهُوَ كَذَلِكَ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ انْصَرَفَ ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ انْصَرَفَ قَالَ عُثْمَانُ ثُمَّ اسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ فَجَلَسَ وَقَالَ لِعَائِشَةَ اجْمَعِي عَلَيْكِ ثِيَابَكِ فَقَضَيْتُ إِلَيْهِ حَاجَتِي ثُمَّ انْصَرَفْتُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللهِ مَالِي لَمْ أَرَكَ فَزِعْتَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ ﷺ كَمَا فَزِعْتَ لِعُثْمَانَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ عُثْمَانَ رَجُلٌ حَيِيٌّ وَإِنِّي خَشِيتُ إِنْ أَذِنْتُ لَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ أَنْ لَا يَبْلُغَ إِلَيَّ فِي حَاجَتِهِ

6160-27/2- Bize Abdulmelik b. Şuay b. Leys b. Sa'd tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Yahya b. Said el-Âs'dan rivayet ettiğine göre Said b. el-Âs kendisine haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe ile Osman ona şunu tahdis etti: Ebu Bekir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi. O sırada kendisi Aişe'nin örtüsü üzerinde döşeğine uzanmış yatıyordu. Bu halde iken Ebu Bekir'e izin verdi, Ebu Bekir de O'na ihtiyacını arz ettikten sonra ayrılıp gitti. Sonra Ömer izin istedi ona da o halde iken izin verdi. O da ona ihtiyacını arzettikten sonra gitti. Osman dedi ki: Sonra ben O'nun huzuruna girmek için izin istedim. Oturdu ve Aişe'ye de: *"Elbiselerini üzerine topla"* buyurdu. Ben de O'na ihtiyacımı arz ettim, sonra gittim. Aişe dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Neden Osman için telaşlandığın gibi Ebu Bekir ve Ömer (radıyallâhu anhumâ) için telaşlandığını görmedim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Osman çok utangaç bir adamdır. Ve ben o halde iken ona yanıma gelmesi için izin vermiş olsaydım ihtiyacını bana arzetmeyeceğinden korktum"* buyurdu.[316]

315 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16138

316 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9803

٦١٦١-.../٣- وَحَدَّثَنَاه عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كُلُّهُمْ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُثْمَانَ وَعَائِشَةَ حَدَّثَاهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عُقَيْلٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ

6161-.../3- Bunu bana Amr en-Nâkid, Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd (de) hepsi Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, bize babam Salih b. Keysân'dan tahdis etti, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Said b. el-As'ın haber verdiğine göre Said b. el-As kendisine şunu haber verdi. Osman ve Aişe'nin kendisine tahdis ettiğine göre Ebu Bekir es-Sıddîk, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi, sonra da Ukayl'in Zührî'den diye rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti.[317]

Şerh

(6159-6161 numaralı hadisler)

(6159) Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinde uyluklarını yahut baldırlarını açmış olduğu halde uzanmış idi..." Bu hadis, Malikilerin ve onların dışında uyluğun avret olmadığını söyleyen diğerlerinin delil gösterdiği hadisler arasındadır. Ama bunda da delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü açık olan O'nun uylukları mı yoksa baldırları mı hususunda şüphe edilmiştir. O halde bu hadisten hareketle uyluğun açılmasının caiz olduğuna kat'i hüküm vermek gerekmemektedir.

Bu hadiste, âlim ve fazilet sahibi kimsenin arkadaşlarının faziletlilerinden nazının geçebileceği kimselere karşı nazlanmasının caiz olduğu ama yabancı yahut da kendisinden haya edeceği bir arkadaşının gelmesi halinde bu nazı terk etmesinin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

"Ebu Bekir gitti ona güleryüz göstermedin ve ona aldırmadın." Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde he'den sonra te ile "tehteşe" diye kaydedilmiştir. Sonradan yazılmış bazı nüslahalarda ise he'den sonraki te hazfedilmiştir. Kadı Iyaz da böylece zikretmiştir. Buna göre ise he fethalı okunur. Nitekim -şemme yeşemmu gibi- heşye yeheşyu denilir. Ağaçtan yaprak silkelemek anlamındaki "heş"den ise fiil heşşe yehuşşu diye he harfi ötreli olarak kullanılır. Nitekim yüce Allah: *"Onunla... yaprak silkerim"* (Taha, 18) buyurmaktadır.

317 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9803

Dil bilginleri der ki: Heşaşe beşaşe ile (güleryüzlülük) aynı anlamdadır. Bu da güleryüz göstermek ve güzel karşılamak demektir. "Ona aldırmadın" onun içeri girmesine aldırmadın, toparlanmadın demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Meleklerin kendisinden haya ettiği birisinden ben utanmayayım mı"* ifadesinde rivayette bu şekilde "haya etmek anlamındaki fiil" her ikisinde de sonunda tek bir ye iledir. Dil bilginleri der ki: -iki ye ile- istahya yestahyi: utandı, utanır ve -bir ye ile- isteha yestehi: utandı, utanır denilir. Bunlar iki ayrı söyleyiş olup birincisi daha fasih ve daha meşhurdur. Kur'ân'da da bu şekilde zikredilmiştir.

Hadiste, Osman (radıyallâhu anh)'ın açık bir fazileti, melekler nezdindeki üstün değeri ve hayanın meleklerin niteliklerinden güzel bir nitelik olduğu anlaşılmaktadır.

(6160) "Aişe'nin örtüsünü giyinmiş olduğu halde" buradaki mırt yünden giysi demektir. Halil ise yünden yahut ketenden ya da başka bir şeyden dokunmuş giysidir derken İbnul A'râbî ve Ebu Zeyd, bu izar (belden aşağısını örtmek için kullanılan örtü, giysi)dir, demişlerdir.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Osman için telaşlandığın gibi Ebu Bekir ve Ömer için telaşlandığını görmedim" yani onların girmeleri sebebi ile o şekilde bir ihtimam göstermedin, o kadar özenmedin. İbare diyarımızdaki bütün nüshalarda ze ve ayn harfleri ile (fezite) şeklindedir. Kadı Iyaz da çoğunluğun rivayeti olarak nakletmiş ve şunları eklemiştir: Bazıları ise bunu re ve gayn ile "feriğte" diye zaptetmişlerdir, bu da anlam itibari ile birincisine yakındır.

٦١٦٢-٢٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَائِطٍ مِنْ حَائِطِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ مُتَّكِئٌ يَرْكُزُ بِعُودٍ مَعَهُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ إِذَا اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ فَقَالَ افْتَحْ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ قَالَ فَإِذَا أَبُو بَكْرٍ فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ قَالَ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ افْتَحْ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ قَالَ فَذَهَبْتُ فَإِذَا هُوَ عُمَرُ فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ قَالَ فَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ افْتَحْ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تَكُونُ قَالَ فَذَهَبْتُ فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ قَالَ فَفَتَحْتُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ قَالَ وَقُلْتُ الَّذِي قَالَ فَقَالَ اللَّهُمَّ صَبْرًا أَوْ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ

6162-28/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî tahdis etti... Ebu Musa el-Eşari dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine bahçelerin-

den bir bahçede iken sırtını dayamış ve yanındaki bir değneği su ile çamur arasına dikmeye çalışıyorken bir adam kapının açılmasını istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kapıyı aç ve onu cennetle müjdele"* buyurdu. Meğer gelen Ebu Bekir'miş. Ben de kapıyı ona açtım ve onu cennetle müjdeledim. Sonra bir başka adam kapının açılmasını istedi. Allah Rasûlü: *"Kapıyı aç ve onu cennetle müjdele"* buyurdu. Gittim, gelen Ömer'miş. Kapıyı ona açtım ve onu cennetle müjdeledim. Sonra bir başka adam kapının açılmasını istedi. Bu sefer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturdu ve: *"Kapıyı aç ve olacak bir belaya rağmen onu cennetle müjdele"* buyurdu. Ben de gittim meğer gelen Osman b. Affan'mış. Kapıyı açtım ve onu cennetle müjdeledim. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, dediğini de söyleyince o: Allah'ım senden sabır dilerim, yahut da yardımı istenecek Allah'tır, dedi.[318]

٦١٦٣-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ حَائِطًا وَأَمَرَنِي أَنْ أَحْفَظَ الْبَابَ بِمَعْنَى حَدِيثِ عُثْمَانَ بْنِ غِيَاثٍ

6163-.../5- Bize Ebu Rabî'' el-Atekî tahdis etti... Ebu Musa el-Eşari'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir bahçeye girdi ve bana kapıyı beklememi emir buyurdu deyip Osman b. Gıyas'ı hadisi ile aynı manada rivayet etti.[319]

(6162) "Hâit" bahçe demektir.

"Bir değneği dikiyordu" rekeze fiili yere sağlam bir şekilde saplamak, çakmak anlamındadır.

"Bir adam kapının açılmasını istedi..." Diğer rivayette (6163) "Kapıyı beklememi emretti" (6164) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kapıcısı olacağım." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona bu meclis boyunca kapıcı olmasını emretmiş olması ihtimali vardır. Böylelikle sözü geçen bu zatları (radıyallâhu anhum) cennet ile müjdeleyecekti. İhtiyacını giderip abdest alıncaya kadar kapıyı daha önce korumasını emretmiş olması ihtimali de vardır. Çünkü böyle bir durumda kendisini gizleyip saklaması gerekirdi. Bundan sonra da Ebu Musa kendiliğinden kapıyı kollamayı sürdürdü.

Bu hadisten anlaşılan hükümlere gelince:

1. Bu üç sahabinin fazileti, bunların cennet ehlinden oldukları ve Ebu Musa'nın fazileti anlaşılmaktadır.

318 Buharı, 3693, 3695, 6216, 7262; Tirmizi, 3810; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9018

319 6162 numaralı hadisin kaynakları

2. Bir insanı eğer kendisini beğenmek ve benzeri fitnelere düşmeyeceğinden emin olunması halinde yüzüne karşı övmek caizdir.

3. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi görülmektedir. Çünkü Osman (radıyallâhu anh)'ın olayını ve karşı karşıya kalacağı belayı haber verdiği gibi bu üç zatın (radıyallâhu anhum) iman ve hidayet üzere devam edeceklerini de haber vermiştir.

(6162) "Yardım istenecek olan Allah'tır." Buradan da böyle bir durumda vallahul müstean: yardım istenecek olan Allah'tır demenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

٦١٦٤-٢٩/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ الْيَمَامِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ شَرِيكِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَنِي أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ لَأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَلَأَكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا قَالَ فَجَاءَ الْمَسْجِدَ فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا خَرَجَ وَجَّهَ هَاهُنَا قَالَ فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ حَتَّى دَخَلَ بِئْرَ أَرِيسٍ قَالَ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ وَبَابُهَا مِنْ جَرِيدٍ حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ حَاجَتَهُ وَتَوَضَّأَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ عَلَى بِئْرِ أَرِيسٍ وَتَوَسَّطَ قُفَّهَا وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلَّاهُمَا فِي الْبِئْرِ قَالَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ فَقُلْتُ لَأَكُونَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ قَالَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ فَقَالَ ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ قَالَ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ ادْخُلْ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ قَالَ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَعَهُ فِي الْقُفِّ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللهُ بِفُلَانٍ يُرِيدُ أَخَاهُ خَيْرًا يَأْتِ بِهِ فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحَرِّكُ الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ فَقَالَ ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ فَجِئْتُ عُمَرَ فَقُلْتُ أَذِنَ وَيُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ قَالَ فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْقُفِّ عَنْ يَسَارِهِ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا يَعْنِي أَخَاهُ يَأْتِ بِهِ فَجَاءَ إِنْسَانٌ فَحَرَّكَ

الْبَابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ قَالَ وَجِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُهُ قَالَ فَجِئْتُ فَقُلْتُ ادْخُلْ وَيُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُكَ قَالَ فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مُلِئَ فَجَلَسَ وِجَاهَهُمْ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ قَالَ شَرِيكٌ فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ فَأَوَّلْتُهَا قُبُورَهُمْ

6164-29/6- Bize Muhammed b. Miskin el-Yemâmî tahdis etti, bize Yahya b. Hassan tahdis etti, bize Süleyman -ki o b. Bilal'dir- Şerik b. Ebu Nemir'den tahdis etti. O Said b. el-Müseyyeb'den (şöyle dediğini) rivayet etti: Bana Ebu Musa el-Eşari'nin haber verdiğine göre evinde abdest aldıktan sonra dışarı çıktı ve: Bugün mutlaka Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından ayrılmamalıyım ve O'nunla birlikte olmalıyım, dedi. Mescide geldi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i sordu. Dışarı çıktı ve şu tarafa doğru gitti, dediler. (Ebu Musa) dedi ki: Ben de hemen O'nun peşisıra çıktım ve O'nu sordum. Nihayet Eris Kuyusu'na (bulunduğu bahçeye) girdi. Ben de kapının yanında oturdum. Kuyunun (bulunduğu bahçenin) kapısı ise hurma dalından idi. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacını gördü ve abdest aldı. Ben de kalkıp yanına gittim. Onun Eris kuyusunun başına oturmuş olduğunu ve kenarını ortalayıp baldırlarını da açarak onları kuyuya sarkıttığını gördüm. Ona selam verdim, sonra gidip kapının yanında oturdum ve: Bugün kesinlikle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kapıcısı olmalıyım, dedim. Ebu Bekir geldi kapıyı itti. Kim o, dedim. Ebu Bekir, dedi. Ben: Biraz bekle, dedim. Sonra gidip: Ey Allah'ın Rasûlü! bu Ebu Bekir'dir izin istiyor, dedim. Allah Rasûlü: *"Ona izin ver ve onu cennetle müjdele"* buyurdu. Ben de döndüp ve Ebu Bekir'e: İçeri gir Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de seni cennetle müjdeliyor, dedim. Ebu Bekir de içeri girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte O'nun sağına kuyunun kenarına oturdu, o da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi kuyunun içine ayaklarını sarkıttı, baldırlarını açtı. Sonra dönüp oturdum. Kardeşimi de abdest alıp sonra bana yetişmek üzere bırakmıştım. (Kendi kendime): Eğer filan -kardeşini kastediyor- hakkında Allah bir hayır murad ediyorsa onun buraya gelmesini sağlayacak, dedim. Derken bir insanın kapıyı kımıldattığını gördüm. Kim o, dedim. O: Ömer b. el-Hattâb, dedi. Ben: Biraz bekle, dedim, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldim, O'na selam verdim ve: Bu Ömer'dir, izin istiyor, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona izin ver ve onu cennetle müjdele"* buyurdu. Ben de Ömer'in yanına gelip: Sana izin verildi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Ömer de içeri girdi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kuyunun kenarına sol tarafına oturdu ve o da ayaklarını kuyuya sarkıttı. Sonra ben dönüp oturdum. Yine: Eğer Allah filan kişi -yani kardeşi- hakkında hayır murad ederse onun gelmesini sağlayacaktır, dedim. Bu arada bir insan gelip kapıyı kımıldattı. Ben: Kim o, dedim. O: Osman b. Affan, dedi. Ben: Biraz bekle, dedim. Gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e durumu haber verdim. O da: *"Ona izin ver ve kendisine isabet edecek bir bela ile birlikte cenneti ona müjdele"* buyurdu. Ben de gelip içeri gir, ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana isabet edecek bir bela ile birlikte seni cennetle müjdeliyor, dedim. Osman da içeri girdi, kuyunun kenarının dolmuş olduğunu görünce diğer tarafta onların karşısında oturdu.

Şerik dedi ki: Said b. el-Müseyyeb: Ben bunu onların kabirleri(nin durumu) diye yorumladım, dedi.[320]

٦١٦٥-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ هَاهُنَا وَأَشَارَ لِي سُلَيْمَانُ إِلَى مَجْلِسِ سَعِيدٍ نَاحِيَةَ الْمَقْصُورَةِ قَالَ أَبُو مُوسَى خَرَجْتُ أُرِيدُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَلَكَ فِي الْأَمْوَالِ فَتَبِعْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ دَخَلَ مَالًا فَجَلَسَ فِي الْقُفِّ وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلَّاهُمَا فِي الْبِئْرِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ حَسَّانَ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ سَعِيدٍ فَأَوَّلْتُهَا قُبُورَهُمْ

6165-.../7- Bunu bana Ebu Bekr b. İshak tahdis etti, bize Said b. Ufeyl tahdis etti, bana Süleyman b. Bilal tahdis etti, bana Şerik b. Abdullah b. Ebu Nemir tahdis etti: Said b. el-Müseyyeb'i şöyle derken dinledim: Ebu Musa el-Eşari bana burada tahdis etti, -bu arada Süleyman bana Maksure'nin yan tarafında Said'in oturduğu yeri işaretle gösterdi- Ebu Musa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i aramak isteği ile dışarı çıktım. Onun malların içerisine girmiş olduğunu gördüm. Ben de O'nu takip ettim. Onun bir malın içine girdiğini gördüm. Kuyunun kenarına oturdu, baldırlarını açıp onları kuyuya sarkıttı. Sonra hadisi Yahya b. Hassan'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti. Said'in: Ben bunu kabirleri(nin durumu) diye yorumladım şeklindeki sözünü zikretmedi.[321]

---

320 Buhari, 3674, 7097; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8996

321 6164 numaralı hadisin kaynakları

٦١٦٦-.../٨- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ قَالَا حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَرْيَمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَخْبَرَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا إِلَى حَائِطٍ بِالْمَدِينَةِ لِحَاجَتِهِ فَخَرَجْتُ فِي إِثْرِهِ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ وَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ فَتَأَوَّلْتُ ذَلِكَ قُبُورَهُمْ اجْتَمَعَتْ هَاهُنَا وَانْفَرَدَ عُثْمَانُ عنهما

6166-.../8- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Ebu Bekir b. İshak tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Meryem tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer b. Ebu Kesir tahdis etti, bana Şerik b. Abdullah b. Ebu Nemir, Said b. el-Müseyyeb'den haber verdi, o Ebu Musa el-Eşari'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bir ihtiyacını gidermek için Medine'deki bir bahçeye çıktı. Ben de O'nun arkasından çıktım deyip hadisi Süleyman b. Bilal'in hadisi ile aynı manada nakletti. Ayrıca hadiste şunları da zikretti: İbnu'l-Müseyyeb dedi ki: Ben bunu onların kabirleri diye yorumladım. (İlk üçünün) kabirleri burada bir arada olmakla birlikte Osman'ın kabri (başka yerde) ayrı kaldı.[322]

Şerh

(6164-6166 numaralı hadisler)

(6164) "Dışarı çıktı ve şu tarafa doğru gitti." Burada rivayette meşhur olan "veccehe: (bu tarafa) gitti" fiilinde cim harfi şeddelidir. Bazıları ise cim harfini sakin olarak zaptetmişlerdir. Kadı Iyaz her iki şekli de nakletmiştir. Ama birincisini cumhurdan nakletmekle birlikte "harece: çıktı" fiilinin varlığı dolayısı ile ikincisini tercih etmiştir. Yani şu tarafa gitti anlamındadır.

"Eris kuyusu'nun başına kenarının orta yerine oturdu." Eris'te hemze fethalı ve munsarıf bir isimdir. Kuf ise kuyunun kenarına denilir. Asıl anlamı ise yerin yüksekçe sert kısmına denilir.

"Alâ rislik: Biraz bekle" de re harfi kesreli ve fethalı söylenebilir, kesreli söyleyiş daha meşhurdur. Yavaş ol, ağır ol demektir.

Ebu Bekir ve Ömer (radıyallâhu anhumâ)'ın her ikisinin de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sarkıttığı gibi ayaklarını sarkıtmasına gelince, onlar bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muvafakat etmek ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mevcut hali üzere kalması ve rahatını bozmaması hususunda işi

322 6164 numaralı hadisin kaynakları

daha sıkı tutmak için yapmışlardır. Halbuki aynı şeyi yapmasalardı bu anlam olmayacaktı. Belki de her ikisinden haya edip O'da ayaklarını çekebilirdi.

Burada ayrıca sahih bir kullanıma da delil bulunmaktadır. Buna göre bir kimsenin "delleytu delve fil birri: kovayı kuyuya sarkıttım ve "delleytu ricleyye: ayaklarımı sarkıttım" ve benzeri kullanımları caizdir. Aynı zamanda "edleytu" de denilebilir. Nitekim yüce Allah'ın: *"Kovasını sarkıttı"* (Yusuf, 19) buyruğunda bu ikinci şekil kullanılmıştır. Ama birileri birinci kullanımı kabul etmez. Fakat bu hadis onların kanaatini reddetmektedir.

"Onların karşısına oturdu" deki "vicahetehum: onların karşısı" vav harfi kesreli olarak da söylenir, ötreli (vucahetehum şeklinde) de kullanılabilir. Onların karşısında yüzlerine karşı demektir.

"Said b. el-Müseyyeb dedi ki: Ben bunu onların kabirleri diye yorumladım." Yani üçü aynı yerde defnedildi, Osman (radıyallâhu anh) ise onlardan ayrı başka bir yere defnedildi. Bu da doğru çıkan feraset türündendir.

٤/٥٠- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ

4/50- ALİ B. EBU TALİB (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİNDEN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦١٦٧-٣٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَعُبَيْدُ اللهِ الْقَوَارِيرِيُّ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ يُوسُفَ بْنِ الْمَاجِشُونِ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا يُوسُفُ أَبُو سَلَمَةَ الْمَاجِشُونُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي قَالَ سَعِيدٌ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُشَافِهَ بِهَا سَعْدًا فَلَقِيتُ سَعْدًا فَحَدَّثْتُهُ بِمَا حَدَّثَنِي عَامِرٌ فَقَالَ أَنَا سَمِعْتُهُ فَقُلْتُ آنْتَ سَمِعْتَهُ فَوَضَعَ إِصْبَعَيْهِ عَلَى أُذُنَيْهِ فَقَالَ نَعَمْ وَإِلَّا فَاسْتَكَّتَا

6167-30/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Ebu Cafer Muhammed b. es-Sabbah, Ubeydullah el-Kavârîrî ve Sureyc b. Yunus hepsi Yusuf b. el-Mâcişun'dan -lafız İbnus Sabbah'a ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Yusuf Ebu Seleme el-Mâcişun tahdis etti, bize Muhammed b. el-Munkedir, Said b. el-Müseyyeb'den tahdis etti, o Âmir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'ye: *"Senin bana göre konumun Hârun'un Musa'ya göre konumu gibidir. Ancak benden sonra nebi yoktur"* buyurdu.

Said dedi ki: Ben bunu bizzat Sa'd'ın ağzından dinlemek istedim. Bunun için Sa'd ile karşılaştım ve ona Âmir'in bana tahdis ettiğini nakledince o: Bunu ben işittim, dedi. Ben: Sen mi işittin deyince o iki parmağını kulaklarının üzerine koyarak evet işitmedi isem sağır olsunlar, dedi.[323]

٦١٦٨-٣١/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ خَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُخَلِّفُنِي فِي النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ فَقَالَ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي

6168-31/2- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Hakem'den tahdis etti, o Musab b. Sa'd b. Ebi Vakkas'dan, o Sa'd b. Ebi Vakkas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebük gazvesinde Ali b. Ebu Talib'i (Medine'de) bıraktı. Ali: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kadınlar ve çocuklar arasında mı bırakıyorsun deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana göre senin konumunun Harun'un Musa'ya göre konumu gibi olmasına razı olmaz mısın? Şu kadar var ki benden sonra nebi yoktur"* buyurdu.[324]

٦١٦٩-.../٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

6169-.../3- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti.[325]

Şerh

(6167-6169 numaralı hadisler)

(6167) "Yusuf b. el-Mâcişun" bazı nüshalarda "İbn" lafzı kaydedilmeyerek sadece "Yusuf el-Mâcişun" denilmiştir. Her ikisi de sahihtir. Çünkü o Ebu Seleme Yusuf b. Yakub b. Abdullah b. Ebu Seleme'dir. Ebu Seleme'nin adı ise Dinar'dır. el-Mâcişun da Yakub'un lakabıdır. Bu hem onun hem de ço-

323 Tirmizi, 3731; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3858
324 Buhari, 4416; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3931
325 6168 numaralı hadisin kaynakları

cuklarının hem de kardeşlerinin oğullarının hakkında lakap olarak kullanılmıştır. Bu kelime cim harfi kesreli, şin de ötrelidir. Farsça bir lafızdır. Gül gibi kırmızı beyaz demektir. Yüzünün teninin kırmızı ve beyaz olduğundan dolayı Yakub'a bu lakab verilmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Sen bana göre Musa'nın Harun'a konumu gibisin. Ancak benden sonra Nebi yoktur"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bu hadis Râfi'zilerin, İmamilerin ve diğer Şia fırkalarının halifelik Ali'nin bir hakkıdır ve halifelik ona vasiyet olarak verilmiştir diyenlerin sarıldıkları delillerden birisidir. Bundan sonra bu fırkalar kendi aralarında ihtilaf ederek Râfi'ziler Ali'den başkasını öne geçirmeleri sebebi ile sair sahabilerin kafir olduğunu ileri sürmüşler, bazıları daha da aşırıya giderek Ali'nin de kafir olduğunu söylemişlerdir. Buna sebep ise kendi kanaatlerine göre onun hakkını istememesidir. Bunlar ise mezhep itibari ile en değersiz, akıl itibari ile ise sözlerine cevap verilmeyecek yahut tartışılmayacak kadar bozuk kimselerdir. Böyle diyen bir kimsenin kafir olduğunda şüphe yoktur. Çünkü o ümmetin tamamının ve asr-ı saadet insanların kafir olduklarını söylemiş, şeriatin naklini iptal etmiş, İslam'ı yıkmış olur. Bunların dışındaki aşırılar (gulat) ise bu yolu takip etmezler.

İmamiye ve Mutezile'nin bazıları şöyle der: Bunlar Ali'den başkasını öne geçirmekle hata etmişlerdir. Kafir değildirler. Bazı Mutezile mensupları da kendilerine göre daha az faziletlinin öne geçirilmesinin caiz olduğunu kabul etmeleri sebebi ile hata ettiklerini dahi kabul etmezler.

Bu hadiste onlardan hiçbirisinin lehine bir delil yoktur. Aksine bu hadis ile Ali (radıyallâhu anh)'ın fazileti tesbit edilmektedir. Bu hadiste onun başkalarından daha faziletli ya da başkası ile aynı fazilette olduğu sözkonusu edilmemiştir. Aynı şekilde hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den halifelik makamına geçirileceğine dair bir delalet de yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözü Ali'ye ancak Tebük gazvesinde Medine'de onu kendisinin yerine bıraktığı zaman söylemiştir. Nitekim bu kanaati, kendisine benzetilen kişi olan Harun (aleyhisselâm)'ın durumu da pekiştirmektedir. Çünkü o Musa'dan sonra halife olmamıştı. Aksine Ahbar ve kıssalara dair bilgi sahibi olanlar nezdinde meşhur olduğuna göre Musa hayatta iken ve yaklaşık Musa'dan kırk yıl kadar önce vefat etmiştir. Bunların söyledikleri de Musa, Harun (aleyhisselâm)'ı yalnızca Rabbi ile münacaatta buluşmak üzere gittiği zaman kendi yerine vekil (halife) bırakmıştı derler. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerifte, Meryem oğlu İsa (aleyhisselâm)'ın ahir zamanda ineceği taktirde bu ümmetin hakemlerinden bir hakem olarak inip nebimiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şeriati ile hükmedeceğine,

ayrıca bir nebi olarak inmeyeceğine delil vardır, dediğimiz bu hususu açıkça ifade eden hadisler daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٦١٧٠-٣٢/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَمَرَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ سَعْدًا فَقَالَ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسُبَّ أَبَا التُّرَابِ فَقَالَ أَمَّا مَا ذَكَرْتُ ثَلَاثًا قَالَهُنَّ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَنْ أَسُبَّهُ لَأَنْ تَكُونَ لِي وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَهُ خَلَّفَهُ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ يَا رَسُولَ اللهِ خَلَّفْتَنِي مَعَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نُبُوَّةَ بَعْدِي وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ قَالَ فَتَطَاوَلْنَا لَهَا فَقَالَ ادْعُوا لِي عَلِيًّا فَأُتِيَ بِهِ أَرْمَدَ فَبَصَقَ فِي عَيْنِهِ وَدَفَعَ الرَّايَةَ إِلَيْهِ فَفَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا فَقَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي

6170-32/4- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Abbâd -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim -ki o b. İsmail'dir- Bukeyr b. Mismar'dan tahdis etti, o Amir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Muaviye b. Ebu Süfyan Sa'd'a emrederek: Ebu Turab'a sövmekten seni alıkoyan nedir, dedi. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona söylemiş olduğu şu üç hususu hatırladığım sürece ona asla sövmeyeceğim (hatta) onlardan birisinin benim hakkımda söylenmiş olmasını bile kırmızı tüylü develerden daha çok severim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ali (radıyallâhu anh)'ı gazalarından birisinde (kendisinin yerine) geride bıraktığı bir seferinde Ali'nin O'na: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kadınlarla ve çocuklarla birlikte geride bıraktın demesi üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona: *"Senin bana göre konumunun Harun'un Musa'ya göre konumu gibi olmasına razı gelmez misin? Şu kadar var ki benden sonra nübüvvet yoktur"* buyurdu. Yine onu Hayber gününde: *"Bu sancağı Allah'ı ve Rasûlü'nü seven, Allah'ın ve Rasûlü'nün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim"* buyururken dinledim. (Sa'd) dedi ki: Hepimiz kendi adımıza bunu ümit ettik. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana Ali'yi çağırın"* buyurdu. Gözleri rahatsız olduğu halde getirildi. Gözüne tükürdü. Sancağı ona teslim etti. Allah ona fetih nasib etti. Bir de şu: *"De ki gelin, bizim*

oğullarımızı ve sizin oğullarınızı çağıralım..." (Ali İmran, 93) ayeti nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'yi Fatıma'yı Hasan'ı ve Hüseyin'i çağırdı ve: *"Allah'ım benim aile halkım bunlardır"* buyurdu.[326]

٦١٧١-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ عَنْ سَعْدٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيٍّ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى

6171-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Gunder Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti: Ben İbrahim b. Sa'd'ı, Sa'd'dan diye rivayet ederken dinledim. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Harun'un Musa'ya konumu ne ise bana göre aynı konumda olmaya razı değil misin"* buyurdu.[327]

Şerh

(6170) "Muaviye, Sa'd b. Ebu Vakkas'a: Ali'ye sövmekten seni ne alıkoydu, dedi." İlim adamları der ki: Herhangi bir sahabi hakkında zahiri itibari ile olumsuz bir mana ihtiva ederek varid olmuş hadislerin te'vil edilmesi gerekir. İlim adamları der ki: Diğer taraftan sika ravilerin rivayetlerinde ancak te'vili mümkün olan hususlar yer alır. Muaviye'nin bu söylediklerinde Sa'd'a Ali'ye sövmesini emrettiğine dair açık bir ifade yoktur. Ona sadece sövmekten kendisini alıkoyan sebebin ne olduğunu sormuştur. Şöyle demiş gibi olur: Sen vera ve takvadan dolayı mı, korkudan dolayı mı yoksa başka bir sebepten dolayı mı bu işi yapmadın, demiş gibidir. Eğer veradan dolayı ve ona sövmeyi büyük bir yanlışlık gördüğünden dolayı sövmemişsen sen isabet etmişsin, doğru yapıyorsun. Şayet başka bir sebepten dolayı ise bunun da başka bir sebebi vardır. Muhtemelen Sa'd, söven bir grup arasında bulunuyor fakat onlarla birlikte kendisi sövmüyor ancak karşı da çıkamıyordu. Bunun üzerine Muaviye de ona bu soruyu sormuştur. İlim adamlarının, dediklerine göre bunun bir başka şekilde te'vil edilme ihtimali de vardır. O da anlam olarak şöyledir: İçtihad ve görüşünde hata ettiğini söylemene ve insanlara bizim görüşümüzün ve içtihidamızın güzel, onunkinin hatalı olduğunu söylemekten seni alıkoyan nedir?

---

326 Tirmizi, 3724; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3872

327 Buhari, 3706; İbn Mace, 115; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3840

٦١٧٢-٣٣/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ لَأُعْطِيَنَّ
هَذِهِ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مَا
أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ قَالَ فَتَسَاوَرْتُ لَهَا رَجَاءَ أَنْ أُدْعَى لَهَا قَالَ فَدَعَا رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا وَقَالَ امْشِ وَلَا تَلْتَفِتْ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ
عَلَيْكَ قَالَ فَسَارَ عَلِيٌّ شَيْئًا ثُمَّ وَقَفَ وَلَمْ يَلْتَفِتْ فَصَرَخَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى مَاذَا
أُقَاتِلُ النَّاسَ قَالَ قَاتِلْهُمْ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ فَإِذَا
فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ مَنَعُوا مِنْكَ دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

6172-33/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kâri- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü: *"Yemin olsun bu sancağı Allah'ı ve Rasûlü'nü seven bir adama vereceğim. Allah onun eli ile fetih nasib edecek"* buyurdu. Ömer b. el-Hattâb: Komutanlığı ancak o gün sevdim ve bunun için çağırılırım ümidi ile onun bana verilmesini arzu ettim.

(Ebu Hureyre) dedi ki: Fakat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali b. Ebu Talib'i çağırdı ve sancağı ona verip: *"Yürü ve Allah sana fetih edinceye kadar etrafına bakma"* buyurdu. Ali de biraz yürüdükten sonra durdu ama etrafına bakmadan yüksek sesle: Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlar ile ne uğruna savaşayım, dedi. Allah Rasûlü: *"Onlarla Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet getirinceye kadar savaş. Bunu yapacak olurlarsa kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar. Onun hakkı ile olması müstesnadır. Hesaplarını görmek ise Allah'a aittir"* buyurdu.[328]

Şerh

"Bana verilmesini ümit ettim." Bu işi arzuladım demektir. Nitekim diğer rivayette bunu açıkça ifade etmiştir. Yani bana verilmesini çokça arzu ettim. Bunun için kendimi gösterdim ve beni hatırlaması için de bu işi istediğimi hissettirmeye çalıştım.

"Komutanlığı ancak o gün sevdim." Onun komutanlığı sevmesinin sebebi bu şekildeki bir komutanlığın yüce Allah'ın ve Rasûlü'nün sevgisine, onların da o kimseyi seveceklerine ve eli ile fetihin gerçekleşeceğine delil olmasından dolayı idi.

328 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 12774

"Yürü ve Allah sana zafer edinceye kadar etrafına bakma... İnsanlarla ne için savaşayım." Burada etrafa bakmanın iki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisi zahir anlamına göredir, yani gözün sağa sola bakmasın. Aksine gittiğin yere dosdoğru yürü demektir. İkincisi ise bundan maksat bu işe gitmek ve bunun için elini çabuk tutmaya teşvik etmek içindir. Ali (radıyallâhu anh) bu ifadeyi, zahir anlamı üzere kabul ederek gerek duyduğu zamanda gözünü başka tarafa çevirmeden etrafına bakmadan sormuştur.

Bu hadisten, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrinin zahir anlamına göre yorumlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bir diğer görüşe göre bundan maksat sen düşmanınla karşılaştıktan sonra Allah sana fetih ve zafer nasib edinceye kadar dönme anlamında da olabilir. Bu hadis-i şerifte, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözlü ve fiili apaçık mucizeleri vardır. Sözlü mucizeleri şanı yüce Allah'ın eli ile fethi gerçekleştireceğini ona bildirmesidir,, dediği gibi olmuştur. Fiili mucizesi ise gözüne tükürmesidir. O sırada Ali (radıyallâhu anh)'ın gözleri rahatsızdı, derhal iyileşti. Ayrıca bu hadiste Ali (radıyallâhu anh)'ın açıkça görülen faziletleri, kahramanlığının Beyânı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrine güzel bir şekilde riayet etmesi, Allah'a ve Rasûlüne sevgisi, Allah'ın ve Rasûlü'nün de onu sevdiği Beyân edilmektedir.

"Bunu yaptıkları taktirde... onun hakkı ile olması müstesna hesaplarını görmek ise Allah'a aittir." Diğer rivayette (6173) *"Onları İslam'a davet et"* buyurulmaktadır. Bu hadiste savaştan önce İslam'a davet hükmü yer almaktadır. Bir taife kayıtsız ve şartsız olarak bunu vacip kabul etmiştir. Bizim ve diğerlerinin mezhebine göre ise eğer kendileri ile savaşılacaklar İslam davetinin kendilerine ulaşmadığı kimselerden iseler, savaşmadan önce onları uyarmak gerekir. Aksi taktirde icab etmez ama müstehaptır. Mesele Cihad Kitabı'nın baş taraflarında geniş bir şekilde açıklanmış bulunmaktadır.

Bu hadiste, cizye ve onların bunu vermek istemeleri halinde bu isteklerinin kabul edileceği sözkonusu edilmemektedir. Muhtemelen bu hadise, cizye ayetinin inmesinden önce olmuştur. Ayrıca hadiste ister savaş halinde ister başka bir halde olsun müslüman olmanın kabul edileceğine delil bulunmaktadır.

Bu şekilde müslüman olan kimsenin hesabının Allah'a ait olması da bizim zahiren ona ilişmememizdir. Kendisi ile Allah arasında ise eğer kalbi ile samimi bir mümin ise bunun ahirette de ona faydası olacaktır. Ateştende kurtulacaktır. Tıpkı dünyada bu imanının ona fayda verdiği gibi. Aksi taktirde böyle bir imanın ona faydası olmayacaktır. Aksine cehennem ehlinden bir münafık olur.

Yine hadisten anlaşıldığına göre İslam'ın sahih kabul edilmesi için şehadet kelimelerinin sözlü olarak söylenmesi şarttır. Eğer müslüman olacak kişi dilsiz ise yahut bu durumda ise bunlara işareti yeterli olur. Allah en iyi bilendir.

٦١٧٣-٣٤/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ هَذَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ لَأُعْطِيَنَّ هَذِهِ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللهُ عَلَى يَدَيْهِ يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ قَالَ فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا قَالَ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ كُلُّهُمْ يَرْجُونَ أَنْ يُعْطَاهَا فَقَالَ أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ قَالَ فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ فَأُتِيَ بِهِ فَبَصَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي عَيْنَيْهِ وَدَعَا لَهُ فَبَرَأَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَقَالَ عَلِيٌّ يَا رَسُولَ اللهِ أُقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا فَقَالَ انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللهِ فِيهِ فَوَاللهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

6173-34/7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Ebu Hâzim- Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl'den rivayet etti. (H.) Bize Kuteybe b. Said de -ki lafız buna aittir- tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Ebu Hâzim'den şöyle dediğini tahdis etti: Bana Sehl b. Sa'd'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayber günü: *"Andolsun bu sancağı Allah'ın eli ile fetih nasib edeceği Allah'ı ve Rasûlünü seven, Allah'ın ve Rasûlü'nün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim"* buyurdu. İnsanlar geceyi sancak hangilerine verilecek diye konuşarak geçirdiler. (Sehl) dedi ki: İnsanlar sabahı edince erkenden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiler. Hepsi sancağın kendisine verileceğini ümit ediyordu. O: *"Ali b. Ebu Talib nerede"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! O gözlerinden rahatsız, dediler. (Sehl) dedi ki: Bunun üzerine ona birisini gönderdiler. Ali getirilince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözlerine tükürdü ve ona dua etti, hiçbir rahatsızlığı yokmuş gibi derhal iyileşti. Sancağı ona verdi. Bunun üzerine Ali: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar tıpkı bizim gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşacağım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onların alanlarına ininceye kadar ağır ağır git. Sonra onları İslam'a çağır ve bu hususta Allah'ın hakkı*

olarak onlara ne gibi görevler düştüğünü haber ver. Allah'a yemin ederim ki Allah'ın senin vasıtanla bir tek adama bile hidayet vermesi kırmızı tüylü develerin senin olmasından senin için hayırlıdır" buyurdu.[329]

٦١٧٤-٨/٣٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ كَانَ عَلِيٌّ قَدْ تَخَلَّفَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي خَيْبَرَ وَكَانَ رَمِدًا فَقَالَ أَنَا أَتَخَلَّفُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ عَلِيٌّ فَلَحِقَ بِالنَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا كَانَ مَسَاءُ اللَّيْلَةِ الَّتِي فَتَحَهَا اللَّهُ فِي صَبَاحِهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ أَوْ لَيَأْخُذَنَّ بِالرَّايَةِ غَدًا رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَوْ قَالَ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَإِذَا نَحْنُ بِعَلِيٍّ وَمَا نَرْجُوهُ فَقَالُوا هَذَا عَلِيٌّ فَأَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّايَةَ فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ

6174-35/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hatim -yani b. İsmail- Yezid b. Ebu Ubeyd'den tahdis etti, o Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ali (radıyallâhu anh) Hayber gazasında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geride kalmıştı. Gözlerinden rahatsızlanmıştı. Sonra: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geri kalacakmışım ha, dedi. Sonra Ali çıkıp Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişti. Allah'ın, sabahında fethi nasib ettiği gece akşamında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Andolsun yarın bu sancağı Allah'ın ve Rasûlü'nün sevdiği -yahut Allah'ı ve Rasûlü'nü seven, dedi- ve Allah'ın eli ile fethi gerçekleştireceği bir adama vereceğim -yahut da onu alacaktır-"* buyurdu. Ansızın Ali ile karşılaştık. Onu (göreceğimizi) ümit etmiyorduk. Ashab: İşte Ali, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de sancağı ona verdi, Allah da ona fethi nasib etti.[330]

Şerh

(6173) "İnsanlar o gecelerini sancak hangilerine verilecek diye konuşarak geçirdiler." Nüshaların ve rivayetlerin çoğunluğunda bu şekilde ötreli dal ve vav ile "yedukune" diye kaydedilmiştir. Bu da bu hususta konuşuyorlar, dalıyorlardı demektir. Bazı nüshalarda ise sakin zel ve re ile "yezkurune: zikrediyorlardı" şeklindedir.

"Allah'a yemin olsun ki Allah'ın senin vasıtanla bir adama dahi hidayet vermesi kırmızı tüylü develere sahip olmandan senin için hayırlıdır." Kırmızı

329 Kuteybe b. Said'in Abdulaziz'den rivayet ettiği hadisi Buhari, 2942, 3701, 4713'de; Kuteybe b. Said'in Yakub'dan hadisini Buhari, 3009, 4210'da rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4777

330 Buhari, 2975, 3702, 4209, 4543

tüylü develer Arapların en değerli malları idi. Bir şeyin oldukça değerli ve ondan daha büyük olmadığını anlatmak için bunu örnek verirler.

Ahiret ile ilgili hususların dünya arazına benzetilmesinin ancak anlamayı kolaylaştırmak için yapıldığına dair açıklama daha önceden geçmiş bulunmaktadır. Çünkü ebedi olan ahiretteki bir zerre, yeryüzünün tamamından ve eğer düşünülebilecek olursa onun gibi pek çok mislinden daha hayırlıdır.

Bu hadiste ilmin fazileti, hidayete davet etmek ve güzel işler yaparak yol göstermenin fazileti Beyân edilmektedir.

٦١٧٥-٣٦/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَشُجَاعُ بْنُ مَخْلَدٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنِي أَبُو حَيَّانَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ حَيَّانَ قَالَ انْطَلَقْتُ أَنَا وَحُصَيْنُ بْنُ سَبْرَةَ وَعُمَرُ بْنُ مُسْلِمٍ إِلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ فَلَمَّا جَلَسْنَا إِلَيْهِ قَالَ لَهُ حُصَيْنٌ لَقَدْ لَقِيتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَسَمِعْتَ حَدِيثَهُ وَغَزَوْتَ مَعَهُ وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ لَقَدْ لَقِيتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا حَدِّثْنَا يَا زَيْدُ مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَا ابْنَ أَخِي وَاللَّهِ لَقَدْ كَبِرَتْ سِنِّي وَقَدُمَ عَهْدِي وَنَسِيتُ بَعْضَ الَّذِي كُنْتُ أَعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَا حَدَّثْتُكُمْ فَاقْبَلُوا وَمَا لَا فَلَا تُكَلِّفُونِيهِ ثُمَّ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا فِينَا خَطِيبًا بِمَاءٍ يُدْعَى خُمًّا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَوَعَظَ وَذَكَّرَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبَ وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَرَغَّبَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ وَأَهْلُ بَيْتِي أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي أُذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ وَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ يَا زَيْدُ أَلَيْسَ نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ قَالَ نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَلَكِنْ أَهْلُ بَيْتِهِ مَنْ حُرِمَ الصَّدَقَةَ بَعْدَهُ قَالَ وَمَنْ هُمْ قَالَ هُمْ آلُ عَلِيٍّ وَآلُ عَقِيلٍ وَآلُ جَعْفَرٍ وَآلُ عَبَّاسٍ قَالَ كُلُّ هَؤُلَاءِ حُرِمَ الصَّدَقَةَ قَالَ نَعَمْ

6175-36/9- Bana Zuheyr b. Harb ve Şuca' b. Mahled birlikte İbn Uleyye'den tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bana Ebu Hayyan tahdis etti, bana Yezid b. Hayyan tahdis edip dedi ki: Ben, Husayn b. Sebr'e ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam'ın yanına gittik. Yanına

oturunca Husayn ona: Ey Zeyd! Sen pek çok hayırla karşılaşmış bulunuyorsun. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördün. Onun hadisini dinledin. Onunla beraber gazaya gittin, arkasında namaz kıldın. Ey Zeyd! gerçekten sen pek çok hayır ile karşılaşmış bulunuyorsun. Ey Zeyd! Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğun bir hadis naklet, dedi.

Zeyd: Kardeşimin oğlu! Allah'a yemin olsun ki yaşım büyüktür. Aradan da uzun zaman geçmiş bulunuyor. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bellemiş olduğum bazı hususları da unuttum. Bu sebeple size tahdis ettiklerimi kabul edin (onunla yetinin) etmediklerimi anlatayım diye de bana külfet yüklemeyin, dedi. Sonra şunları ekledi: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke ile Medine arasında Hum diye bilinen bir suyun yakınında hutbe vermek üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senada bulundu, öğüt verdi, hatırlattı. Sonra şöyle buyurdu: *"İmdi ey insanlar! Ben ancak bir beşerim. Fazla zaman geçmeden Rabbimin elçisi gelecek ve ben onun çağrısına icabet edeceğim. Ve ben aranızda iki ağır yük bırakacağım. Bunların birincisi Allah'ın kitabıdır. Hidayet ve nur ondadır. Bu sebeple Allah'ın kitabını alın ve ona sımsıkı sarılın."* Sonra yüce Allah'ın kitabına sarılmayı teşvik etti ve buna rağbetleri artırdı. Arkasından şöyle buyurdu: *"Bir de ehl-i beytimi (bırakıyorum). Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım, ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım, ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım."*

Bunun üzerine Husayn ona: Peki ey Zeyd! O'nun ehli beyti kimlerdir? Zevceleri ehl-i beytinden değil midir, dedi? Zevceleri O'nun ehl-i beytindendir ama O'nun ehl-i beyti O'ndan sonra kendilerine sadaka (ve zekat) verilmesi haram olan kimselerdir, dedi. Husayn: Peki onlar kimdir deyince Zeyd: Onlar Ali'nin âli, Akil'in âli, Cafer'in âli, Abbas'ın âli'dir, dedi. (Husayn): Peki bütün bunlar sadaka almaktan mahrum mu edilmişler, deyince (Zeyd): Evet, dedi.[331]

٦١٧٦-.../١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ حَدَّثَنَا حَسَّانُ يَعْنِي ابْنَ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَيَّانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ

6176-.../10- Bize Muhammed b. Bekkâr b. er-Reyyân da tahdis etti, bize Hassan -yani b. İbrahim- Said b. Mesruk'dan tahdis etti, o Yezid b. Hayyân'dan, o Zeyd b. Erkam'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diyerek hadisi buna yakın olarak Zuheyr'in hadisi ile aynı manada rivayet etti.[332]

331 Yalnız Müslim rivayet etmiştir. Tuhfetu'l-Eşrâf, 3688
332 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3688

٦١٧٧-.../١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَيَّانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ إِسْمَعِيلَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ كِتَابُ اللهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ مَنْ اسْتَمْسَكَ بِهِ وَأَخَذَ بِهِ كَانَ عَلَى الْهُدَى وَمَنْ أَخْطَأَهُ ضَلَّ

6177-.../11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi (Muhammed ile) ikisi Ebu Hayyan'dan bu isnad ile İsmail'in hadisine yakın olarak rivayet etti ve Cerir'in hadisinde şu ziyadeyi ekledi: *"Allah'ın kitabı, onda hidayet ve nur vardır. Ona sımsıkı sarılıp onun emirlerinİ yerine getiren hidayet üzere olur. Ondan uzaklaşan ise doğru yoldan sapar."*[333]

Şerh

(6175-6177 numaralı hadisler)

(6175) "Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir su yakınında" Hum hı harfi ötreli mim harfi şeddelidir. Cuhfe'den üç mil uzaklıkta ağaçlık bir yerin adıdır. Bu ağaçlığın yanında da ona izafe edilen meşhur bir su birikintisi (gadir) bulunmaktadır. Buna Gadiru Hum denilir.

"Ben aranızda iki ağır yük bırakıyorum" buyurarak Allah'ın kitabını ve ehl-i beytini sözkonusu etti. İlim adamları der ki: Azametleri ve şanlarının büyüklüğünden ötürü onlara "iki ağır yük" adı verilmiştir. Gereklerince amel etmek ağır olduğu için bu adın verildiği de söylenmiştir.

"Ama O'nun ehl-i beyti zekat almaları haram olanlardır" burada "hurime: mahrum bırakıldı" hı harfi ötreli re harfi şeddesizdir. Sadakadan kasıt ise zekattır. Zekat bize göre Haşimoğullarına ve muttaliboğullarına haramdır. Malik ise yalnız Haşimoğullarına haramdır, demiştir. Kusayoğullarına haram olduğu söylendiği gibi bütün Kureyşlilere haram olduğu da söylenmiştir. Ama diğer rivayetteki (6178) "Biz: Onun ehli beyti kimdir, hanımları mı, dedik. O hayır, dedi" sözleri Kureyş'in tamamı olduklarını söyleyenlerin görüşlerini çürüten bir delildir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri arasında Kureyşli kadınlar da vardı. Bunlar ise Aişe, Hafsa, Um Seleme, Sevde ve Um habibe (radıyallâhu anhumne)'dir.

(6175) rivayetinde "hanımları ehli beytindendir ama O'nun ehli beyti kendilerine sadaka (ve zekat) haram olanlardır" derken öbür rivayette (6178) "biz ehli beyti kimlerdir, O'nun hanımları mı, dedik o hayır, dedi." Bu iki rivayet zahirleri itibari ile çelişkilidir. Halbuki Müslim'in dışındaki rivayetlerin

333 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3688

bir çoğunda onun: Hanımları ehli beytinden değildir", dediği kaydedilmektedir. Buna göre birinci rivayet şu şekilde yorumlanır: Maksat hanımlarının O'nun evinde O'nunla birlikte kalan ihtiyaçlarını da karşıladığı kendilerine saygı duyulmasını, ikramda bulunulmasını emrettiği ve kendilerine ağır yük adını verdiği, haklarına riayet edilmeleri hususunda da öğüt verdiği kimseler olan ehl-i beyti arasındadır. Hanımları da bütün bu hususların kapsamına girer. Ama kendilerine zekatın haram kılındığı kimselerin kapsamına girmezler. Nitekim bu hususa ilk rivayette "O'nun hanımları ehl-i beytindendir ama ehl-i beyti kendilerine sadakanın haram kılındığı kimselerdir" diyerek buna işaret etmiştir. Böylelikle iki tür rivayet arasında ittifak sağlanmış olmaktadır.

٦١٧٨-١٢/٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ حَدَّثَنَا حَسَّانُ يَعْنِي ابْنَ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَعِيدٍ وَهُوَ ابْنُ مَسْرُوقٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَيَّانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقُلْنَا لَهُ لَقَدْ رَأَيْتَ خَيْرًا لَقَدْ صَاحَبْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي حَيَّانَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَلَا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ هُوَ حَبْلُ اللهِ مَنْ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدَى وَمَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى ضَلَالَةٍ وَفِيهِ فَقُلْنَا مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ نِسَاؤُهُ قَالَ لَا وَايْمُ اللهِ إِنَّ الْمَرْأَةَ تَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ الْعَصْرَ مِنْ الدَّهْرِ ثُمَّ يُطَلِّقُهَا فَتَرْجِعُ إِلَى أَبِيهَا وَقَوْمِهَا أَهْلُ بَيْتِهِ أَصْلُهُ وَعَصَبَتُهُ الَّذِينَ حُرِمُوا الصَّدَقَةَ بَعْدَهُ

6178-37/12- Bize Muhammed b. Bekkâr er-Reyyân tahdis etti, bize Hassan -yani b. İbrahim- Said'den -ki o İbn Mesruk'dur- tahdis etti, o Yezid b. Hayyan'dan, o Zeyd b. Erkam'dan rivayet ederek dedi ki: Zeyd'in yanına girdik ve ona: Sen hayır gördün. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sahabi oldun, O'nun arkasında namaz kıldın deyip hadisi Ebu Hayyan'ın hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak bu rivayette şöyle buyurduğunu zikretti: *"Dikkat edin ki ben aranızda iki ağır yük bırakıyorum. Bunların biri aziz ve celil Allah'ın kitabıdır. O Allah'ın ipidir. Ona uyan hidayet üzere olur. Onu terk eden de dalalet üzere olur."* Yine bu hadiste şu ibareler de yer almaktadır: Biz: Onun ehli beyti kimlerdir, hanımları mıdır, dedik. O: "Allah'a yemin olsun ki hayır, şüphesiz kadın kocası ile birlikte bir süre bulunur. Sonra kocası onu boşayınca bu sefer babasının ve kavminin evine geri döner. Ehl-i beyti O'nun aslı ve O'ndan sonra da sadaka (ve zekat) kendilerine haram kılınmış olan asabeleridir", dedi.[334]

334 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3688

Şerh

"Allah'ın kitabı Allah'ın ipidir." Denildiğine göre *"Allah'ın ipi"*nden kasıt onun ahdidir. Onun rızasına ve rahmetine ulaştıran sebep (yol) diye açıklandığı gibi kendisi ile hidayete ilettiği nurudur diye de açıklanmıştır.

"Kadın bir süre kocası ile birlikte bulunur" yani bir zaman onunla beraber yaşar.

٦١٧٩-٣٨/١٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ اسْتُعْمِلَ عَلَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ مِنْ آلِ مَرْوَانَ قَالَ فَدَعَا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ فَأَمَرَهُ أَنْ يَشْتِمَ عَلِيًّا قَالَ فَأَبَى سَهْلٌ فَقَالَ لَهُ أَمَّا إِذْ أَبَيْتَ فَقُلْ لَعَنَ اللَّهُ أَبَا التُّرَابِ فَقَالَ سَهْلٌ مَا كَانَ لِعَلِيٍّ اسْمٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَبِي التُّرَابِ وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ إِذَا دُعِيَ بِهَا فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنَا عَنْ قِصَّتِهِ لِمَ سُمِّيَ أَبَا تُرَابٍ قَالَ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ فَقَالَ أَيْنَ ابْنُ عَمِّكِ فَقَالَتْ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ فَغَاضَبَنِي فَخَرَجَ فَلَمْ يَقِلْ عِنْدِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِإِنْسَانٍ انْظُرْ أَيْنَ هُوَ فَجَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّهِ فَأَصَابَهُ تُرَابٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ قُمْ أَبَا التُّرَابِ قُمْ أَبَا التُّرَابِ

6179-38/13- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani İbn Ebu Hâzim- Ebu Hâzim'den tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Medine'ye Mervan âlinden bir adam vali tayin edildi. Bu kişi Sehl b. Sa'd'ı çağırarak ona Ali'ye sövmesini emretti. Ancak Sehl bunu kabul etmedi. Bu sefer vali ona: MÂdem kabul etmiyorsun bari: Allah Ebu Turab'a lanet etsin de, dedi. Sehl: Ali'nin Ebu Turab'dan daha çok sevdiği bir adı yoktu. Bu ad ile çağırıldığı zaman gerçekten sevinirdi, dedi. Bu sefer ona: Onun olayını bize haber ver, neden ona Ebu Turab adı verildi, dedi. Sehl dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Fatıma'nın evine geldi, Ali'yi evde bulamayınca *"amcanoğlu nerede"* buyurdu. Fatıma: Benimle onun arasında bir şey oldu, bana kızınca çıkıp gitti ve kaylule uykusunu yanımda uyumadı, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kişiye: *"Bir bak o nerede"* buyurdu. O kişi gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! mescitte uyuyor, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yanına geldi. Ali uzanmış yatıyordu. Ridası yanından kaymış ve böğrüne toprak isabet etmişti. Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem) toprağı üzerinden silip: *"Kalk ey ebu Turab! kalk ey Ebu Turab!"* demeye koyuldu.[335]

Şerh

"Dışarı çıkıp gitti ve yanımda kaylule uykusu uyumadı." Kaylule günün ortasındaki uyku demektir. Bundan mescitte uyumanın caiz olduğu, kızgın bir kimse ile yumuşak konuşup şakalaşmanın gönlünü hoş etmek için yanına gitmenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

٥/٥١- بَاب فِي فَضْلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ﷺ

5/51- SA'D B. EBU VAKKAS (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٦١٨٠-١/٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَرِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ لَيْتَ رَجُلًا صَالِحًا مِنْ أَصْحَابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ قَالَتْ وَسَمِعْنَا صَوْتَ السِّلَاحِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ هَذَا قَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ أَحْرُسُكَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ

6180-39/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman b. Bilal, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Abdullah b. Âmir b. Rebia'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in uykusu kaçtı. Bunun üzerine: *"Keşke bu gece ashabımdan salih bir adam beni korusa"* buyurdu. Aişe dedi ki: Bu arada silah sesi duyduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim o"* buyurdu. Sa'd b. Ebi Vakkas: Ey Allah'ın Rasûlü! Seni korumaya geldim, dedi.

Aişe dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyudu, hatta horlamasını duydum.[336]

٦١٨١-٢/٤٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ سَهِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقْدَمَهُ الْمَدِينَةَ لَيْلَةً فَقَالَ لَيْتَ رَجُلًا صَالِحًا مِنْ أَصْحَابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ قَالَتْ فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ سَمِعْنَا خَشْخَشَةَ سِلَاحٍ فَقَالَ مَنْ هَذَا قَالَ

335 Buhari, 441, 3703, 6280; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4714

336 Buhari, 7231; Tirmizi, 3756; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16225

سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا جَاءَ بِكَ قَالَ وَقَعَ فِي نَفْسِي خَوْفٌ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَجِئْتُ أَحْرُسُهُ فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ نَامَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ رُمْحٍ فَقُلْنَا مَنْ هَذَا

6181-40/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den haber verdi, o Abdullah b. Âmir b. Rabia'dan rivayet ettiğine göre Aişe dedi ki: Medine'ye ilk geldiği sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece geç vakte kadar uyuyamadı. Derken: *"Keşke ashabımdan salih bir adam bu gece beni korusa"* buyurdu. Aişe dedi ki: Biz bu halde iken bir silah şakırtısı işitince *"kim o"* buyurdu. O: Sa'd b. Ebi Vakkas'ım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Ne sebeple geldin"* buyurdu. O: İçime Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına bir korku düştü, ben de O'nu korumaya geldim deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona dua ettikten sonra uyudu.

İbn Rumh'un rivayetinde: Kim o, dedik denilmektedir.[337]

٦١٨٢-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ يَقُولُ قَالَتْ عَائِشَةُ أَرِقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ

6182-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdulvehhab tahdis etti: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim: Abdullah b. Âmir b. Rabia'yı şöyle derken dinledim: Aişe dedi ki: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyuyamadı deyip Süleyman b. Bilal'in hadisini aynen rivayet etti.[338]

Şerh

(6180-6182 numaralı hadisler)

(6180) "Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyuyamadı." Erika: Uyuyamadı" hemze fethalı re harfi kesreli kaf harfi de şeddesizdir. Yani uykusu gelmedi, uykusuz kaldı. Çünkü erak uykusuz kalmak demektir. Şeddeli olarak da "erreka" diye de kullanılır. Bu da uykusuz bıraktı anlamındadır. Uykusuz kalan kişiye de "erik" denilir.

"Keşke ashabımdan salih bir adam gelse de beni korusa" buradan düşmandan korunmanın ve gerekli sağlam tedbirleri alıp ihtiyata gerek duyulan

337 6180 numaralı hadisin kaynakları
338 6180 numaralı hadisin kaynakları

yerde ihmalkar davranmamanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamları der ki: Bu hadis yüce Allah'ın: *"Allah insanlardan seni korur"* (Maide, 67) buyruğunun nüzulunden öncedir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ayet nazil olunca birilerinin kendisini korumasına son verdi ve ashabına kendilerini korumayı bırakıp gitmelerini emir buyurdu. Zaten bu hususu ikinci rivayette (6181) açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Buna göre bu ilk hadis Medine'ye ilk geldiği sırada sözkonusu olmuştur. Bilindiği üzere bu ayet bundan epey zaman sonra inmiştir.

"Hatta O'nun horultusunu duydum." Gatit, uyuyan kimsenin çıkardığı yüksek sestir.

(6181) "Silah şakırtısını duyduk." "Haşhaşe: şakırtı" birbirine çarptığı zaman silahın çıkardığı sese denilir.

٦١٨٣-٤١/٤- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ مَا جَمَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَبَوَيْهِ لِأَحَدٍ غَيْرِ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ فَإِنَّهُ جَعَلَ يَقُولُ لَهُ يَوْمَ أُحُدٍ ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي

6183-41/4- Bize Mansur b. Ebu Muzâhim tahdis etti, bize İbrahim -yani b. Sa'd- babasından tahdis etti, o Abdullah b. Şeddad'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ali'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd b. Malik'den başka hiçbir kimseye anam babam feda olsun diyerek ebeveynini bir arada söylemedi. Gerçek şu ki Uhud gününde ona: *"Ok at babam anam sana feda olsun"* buyuruyordu.[339]

٦١٨٤-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ الْحَنْظَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مِسْعَرٍ كُلُّهُمْ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6184-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb ve İshak el-Hanzalî de Muhammed b. Bişr'den tahdis etti, o Misar'den

339 Buhari, 2905, 4058 -muhtasar olarak-, 4059, 6184; Tirmizi, 3754; İbn Mace, 129; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10190

rivayet etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Misar'den tahdis etti, hepsi Sa'd b. İbrahim'den, o Abdullah b. Şeddad'dan o Ali (radıyallâhu anh)'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[340]

٦١٨٥-٤٢/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ لَقَدْ جَمَعَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ

6185-42/6- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti... Sa'd b. Ebu Vakkas dedi ki: Uhud günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim için anne ve babasını bir arada (sana feda olsunlar diye) zikretti.[341]

٦١٨٦-.../٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6186-.../7- Bize Kuteybe b. Said ve İbn Rumh, Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab tahdis etti, ikisi Yahya b. Said'den bu isnad ile rivayet etti.[342]

٦١٨٧-.../٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ لَهُ أَبَوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ قَالَ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ ارْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي قَالَ فَنَزَعْتُ لَهُ بِسَهْمٍ لَيْسَ فِيهِ نَصْلٌ فَأَصَبْتُ جَنْبَهُ فَسَقَطَ فَانْكَشَفَتْ عَوْرَتُهُ فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى نَوَاجِذِهِ

6187-.../8- Bize Muhammed b. Abbâd tahdis etti... Âmir b. Sa'd'ın babasından rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gününde kendisi için anne babasını (sana feda olsunlar diyerek) bir arada zikretmiştir. (Sa'd) dedi ki: Müşriklerden bir adam müslümanların (canını) çok yakmıştı. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona (Sa'd'a): *"Ok at babam anam sana feda olsun"* buyurdu. Sa'd dedi ki: Ben de onun için ucu olmayan bir ok attım. Onun yan tarafına isabet ettirdim o da yere düştü. Bu arada avreti de açıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü, hatta ben O'nun yan dişlerini gördüm.[343]

340 6183 numaralı hadisin kaynakları
341 Buhari, 3725, 4056, 4057; Tirmizi, 2830, 3753; İbn Mace, 130; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3857
342 6185 numaralı hadisin kaynakları
343 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3873

Şerh

(6183-6187 numaralı hadisler)

(6183) "Ali (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinledim... Ok at babam anam sana feda olsun demeye başladı." Bir diğer rivayette (6187) Sa'd'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Uhud günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) anne ve babasını benim için bir arada zikretti ve: *"Ok at, babam anam sana feda olsun, dedi."* Buradan bir başkasına anam babam feda olsun demenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle, demiştir. Ömer b. Hattâb ve Hasan-ı Basri (radıyallâhu anhumâ) bunu mekruh gördükleri gibi bazıları da müslümanın kendi anne babası için feda olsunlar demesini mekruh görmüşlerdir. Sahih olan ise mutlak olarak caiz olduğudur. Çünkü bunda gerçek manada bir feda etmek sözkonusu değildir. Sadece bir söz, tatlı bir ifade, ona olan sevgiyi ve konumunu bildirmekten ibarettir. Kayıtsız ve şartsız olarak feda olsun demek sahih hadislerde geçmiş bulunmaktadır.

"Sa'd'den başkası için anne babasını bir arada zikretmedi" hadisi ile daha sonra her ikisini Zubeyr için sözkonusu ettiği ve her ikisinin dışındakiler için de anne babasını zikrederek feda olsun, dediğine gelince: Ali (radıyallâhu anh)'ın sözü kendisinin bilgisi dahilinde olan için olumsuz olarak yorumlanır. Yani benim bildiğime göre her ikisini Sa'd b. Ebi Vakkas'dan başkası için bir arada sözkonusu etmemiştir demektir. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın adı Sa'd b. Malik'dir.

Hadis-i şerifte aynı zamanda ok atmanın fazileti, atıcılığın teşvik edilmesi ve hayır iş yapan kimselere dua edilmesinin güzel olduğu anlaşılmaktadır.

(6184) "Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb ve İshak el-Hanzalî de Muhammed b. Bişr'den tahdis etti, o Mis'ar'den tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Mis'ar'den tahdis etti, hepsi İbrahim b. Sa'd'den rivayet etti."

Ebu Mesud ed-Dımaşki, Ebu Ali el-Gassani ve başkaları dedi ki: Bu senedi Müslim böylece rivayet etmiştir. Yine onlar dedi ki: Rivayetinde Veki' ve Mis'ar arasında Süfyan es-Sevri'yi düşürmüştür. Çünkü Ebu Bekr b. Ebu Şeybe bu hadisi kendi müsnedinde ve megazi ve başka yerlerde: Veki'den, o es-Sevri'den, o Mis'arden diye rivayet etmiştir.

Bazıları da Veki'in Mis'ar'e yetişmediğini iddia etmiş ise de bu apaçık bir hatadır. Çünkü İbn Ebu Hatim ve başkaları Veki'i Mis'ar'den rivayet nak-

ledenler arasında zikretmişlerdir. Ayrıca Veki' Mis'ar'in hayatından yaklaşık yirmi altı yıl kadarına yetişmiş olmakla birlikte her ikisi de Kufeli'dirler.

Ebu Nuaym el-Fadl b. Dukeyn, Buhari ve başkaları dedi ki: Mis'ar 155 yılında vefat etmiştir. Ahmed b. Hanbel ve başkalarına Veki' 129 yılında doğmuştur, demişlerdir. O halde Veki'in bu hadisi Mis'ar'den işitmiş olması imkansız görülemez. İbn Ebu Şeybe'nin bu hadisi Veki'den, o Sevri'den, o Mis'arden diye rivayet etmiş olması Veki'in bu hadisi Mis'arden işitmiş olmasına mani olmaz. Nitekim benzerlerinde daha önce de böylece açıklamıştık. Allah en iyi bilendir.

(6187) "Müşriklerden bir adam müslümanların canını yakmıştı." Yani onlardan bir çok kimseyi öldürmüş ve onlar arasında ateşin etkisi gibi bir etki bırakmıştı.

"Ben de ona ucu bulunmayan bir ok attım..." Buradaki "ona bir ok attım" yani başında uç bulunmayan bir ok attım demek istiyor. "Yanına isabet ettirdim." Burada "cenbehu: yanına" lafzı cim ve nun iledir, nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Bazılarında ise ha ve şeddeli be ile "habbetehu" şeklindedir ki bu da kalbin habbesi demektir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gülmesine gelince, üstünün açılmasından dolayı değil düşmanının öldürülmesine sevinmesinden dolayıdır.

"Yan dişleri" ise küçük azı dişleri olduğu söylendiği gibi büyük azı dişlerinin olduğu da söylenmiştir. Açıklaması daha önce bir kaç defa geçti.

٦١٨٨-٤٣/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي مُصْعَبُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ نَزَلَتْ فِيهِ آيَاتٌ مِنْ الْقُرْآنِ قَالَ حَلَفَتْ أُمُّ سَعْدٍ أَنْ لَا تُكَلِّمَهُ أَبَدًا حَتَّى يَكْفُرَ بِدِينِهِ وَلَا تَأْكُلَ وَلَا تَشْرَبَ قَالَتْ زَعَمْتَ أَنَّ اللَّهَ وَصَّاكَ بِوَالِدَيْكَ وَأَنَا أُمُّكَ وَأَنَا آمُرُكَ بِهَذَا قَالَ مَكَثَتْ ثَلَاثًا حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهَا مِنْ الْجَهْدِ فَقَامَ ابْنٌ لَهَا يُقَالُ لَهُ عُمَارَةُ فَسَقَاهَا فَجَعَلَتْ تَدْعُو عَلَى سَعْدٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ هَذِهِ الْآيَةَ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي وَفِيهَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا قَالَ وَأَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَنِيمَةً عَظِيمَةً فَإِذَا فِيهَا سَيْفٌ فَأَخَذْتُهُ فَأَتَيْتُ بِهِ الرَّسُولَ ﷺ فَقُلْتُ نَفِّلْنِي هَذَا السَّيْفَ فَأَنَا مَنْ قَدْ عَلِمْتَ حَالَهُ فَقَالَ رُدُّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ فَانْطَلَقْتُ حَتَّى إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُلْقِيَهُ فِي الْقَبَضِ لَامَتْنِي نَفْسِي فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ أَعْطِنِيهِ قَالَ فَشَدَّ لِي صَوْتَهُ رُدُّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ

عَزَّ وَجَلَّ يَسْأَلُونَكَ عَنْ الْأَنْفَالِ قَالَ وَمَرِضْتُ فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَانِي فَقُلْتُ دَعْنِي أَقْسِمْ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ قَالَ فَأَبَى قُلْتُ فَالنِّصْفَ قَالَ فَأَبَى قُلْتُ فَالثُّلُثَ قَالَ فَسَكَتَ فَكَانَ بَعْدُ الثُّلُثُ جَائِزًا قَالَ وَأَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنْ الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ فَقَالُوا تَعَالَ نُطْعِمْكَ وَنَسْقِكَ خَمْرًا وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُحَرَّمَ الْخَمْرُ قَالَ فَأَتَيْتُهُمْ فِي حَشٍّ وَالْحَشُّ الْبُسْتَانُ فَإِذَا رَأْسُ جَزُورٍ مَشْوِيٌّ عِنْدَهُمْ وَزِقٌّ مِنْ خَمْرٍ قَالَ فَأَكَلْتُ وَشَرِبْتُ مَعَهُمْ قَالَ فَذَكَرْتُ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرِينَ عِنْدَهُمْ فَقُلْتُ الْمُهَاجِرُونَ خَيْرٌ مِنْ الْأَنْصَارِ قَالَ فَأَخَذَ رَجُلٌ أَحَدَ لَحْيَيْ الرَّأْسِ فَضَرَبَنِي بِهِ فَجَرَحَ بِأَنْفِي فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيَّ يَعْنِي نَفْسَهُ شَأْنَ الْخَمْرِ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

6188-43/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Hasan b. Musa tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Simâk b. Harb tahdis etti, bana Mus'ab b. Sa'd babasından tahdis ettiğine göre kendisi hakkında Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetler nazil olmuştur. (Sa'd) dedi ki: Sa'd'ın annesi (annem) kendi dinini inkar edip kafir olmadıkça onunla ebediyyen konuşmayacağına, yemek yemeyip bir şey içmeyeceğine yemin etti ve: Sen Allah'ın sana anne babana (iyi davranmanı) tavsiye ettiğini iddia ediyorsun. İşte ben senin annenim ve sana bunu emrediyorum, dedi.

(Sa'd) dedi ki: Üç gün (bu hali ile) kaldı, nihayet takatsizliğinden baygın düştü. Umare denilen bir oğlu kalkıp ona su içirdi. Sa'd'a beddua etmeye başladı. Bunun üzerine aziz ve celil Allah Kur'ân-ı Kerim'de: *"Biz insana anne babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Şayet sana şirk koşman için seninle mücadele ederlerse..."* (Lukman, 15) ayetini indirdi. Bu ayette (onun hakkında) da *"dünya hayatında da onlarla iyi geçin"* buyurmaktadır.

(Sa'd devamla) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük miktarda bir ganimet elde etti. Ganimet arasında bir kılıç gördüm ve onu alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürerek: Bu kılıcı bana nefel olarak (ganimetten ayrı) bahşet. Çünkü ben durumunu bildiğin kimseyim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu aldığın yere geri koy"* buyurdu. Ben de gittim. Nihayet onu tam ganimet arasına koymak isterken nefsim beni kınadı, tekrar ona döndüm ve: Bunu bana ver, dedim. Bana sesini yükselterek: *"Onu aldığın yere koy"* buyurdu. Bunun üzerine aziz ve celil Allah da: *"Sana ganimetleri soruyorlar"* (Enfal, 1) ayetini indirdi.

(Sa'd) dedi ki: Bir ara hastalanmıştım. Bunun için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber gönderdim, yanıma geldi. Ben: Bana izin ver de malımı dilediğim gibi paylaştırayım, dedim. O kabul etmedi. O halde yarısını, dedim. Yine kabul etmedi. Üçte birini, dedim. Sustu. Böylece bundan sonra üçte bir (vasiyet) caiz oldu.

(Sa'd devamla) dedi ki: Ensar ve muhacirden bir kaç kişinin yanına gittim. Onlar: Gel sana yemek yedirelim, şarap ikram edelim, dediler. Bu hadise şarabın haram kılınmasından önce idi. Ben de bir bahçe içinde oldukları halde yanlarına gittim. Yanlarında közde pişirilmiş bir deve başı ve bir tulum şarap olduğunu gördüm. Ben de onlarla birlikte yedim ve içtim. Derken ensarı ve muhaciri onların arasında sözkonusu ederek muhacirler ensardan hayırlıdır, dedim. Bunun üzerine bir adam, başın çene kemiklerinden birisini alıp onunla bana vurdu, burnumu yaraladı. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ona onu haber verdim. Aziz ve celil Allah da -kendisini kastederek- hakkında şarap (içki)a dair: *"Muhakkak şarap kumar, dikilitaşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. [ondan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz]"*[344] (Maide, 90) buyruğu nazil oldu.[345]

Şerh

"Onu ganimetler arasında bırakmak istedim." Burada "el-kabd: -ganimetler- fethalı kaf, be ve dat harfleri iledir. Ganimetlerin toplandığı yer demektir. Bu hadisin büyük bir kısmı dağınık şekillerde daha önce şerh edilmiş bulunmaktadır. Ha harfi fethalı "haş" ve ötreli "huş" ise bahçe demektir.

٦١٨٩-٤٤/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ أُنْزِلَتْ فِيَّ أَرْبَعُ آيَاتٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ عَنْ سِمَاكٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ قَالَ فَكَانُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُطْعِمُوهَا شَجَرُوا فَاهَا بِعَصًا ثُمَّ أَوْجَرُوهَا وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا فَضَرَبَ بِهِ أَنْفَ سَعْدٍ فَفَزَرَهُ وَكَانَ أَنْفُ سَعْدٍ مَفْزُورًا

6189-44/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk b. Harb'den tahdis etti, o Mus'ab b. Sa'd'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Hakkımda dört ayet indirildi deyip hadisi Zuheyr'in Simâk'den hadisi ile aynı manada rivayet etti. Şu'be'nin hadisi rivayetinde de şu fazlalıkları ekledi: (Sa'd) dedi ki: Onlar ona (anneme) yemek yedirmek iste-

344 Yazma nüshadan eklenmiştir.

345 Daha önce kaynakları 4531 numaralı hadiste gösterilmişti.

diklerinde bir değnek ile ağzını açarlar sonra da içine (yemeği) dökerlerdi. Yine rivayet ettiği hadiste şu vardır: Onunla (deve çenesi kemiği ile) Sa'd'ın burnuna vurdu ve burnunu yardı. Bundan dolayı Sa'd'ın burnu yarık idi.[346]

Şerh

"Bir değnek ile ağzını açarlar sonra da içine (yemeği) dökerlerdi." Değnek ile ağzını açmalarının sebebi, yemeğin karnına gitmesini önlemek maksadıyla onu kapatmaması için idi.

"Şecerû: Açarlar" anlamındaki fiilin doğrusu bu şekilde Şin, Cim ve Re harfler iledir. Bütün nüshalarda da bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu fiil, Re harfi olmadan (ve Ha ile) Şahhû şeklindedir. Anlamı birincisine yakındır. Açtılar, genişlettiler, demektir. Şahv, genişletmek demektir. Dâbbetun şahvun, adımları geniş at anlamındadır.

٦١٩٠-٤٥/١١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْمِقْدَامِ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ فِيَّ نَزَلَتْ وَلَا تَطْرُدْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ قَالَ نَزَلَتْ فِي سِتَّةٍ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ مِنْهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ قَالُوا لَهُ تُدْنِي هَؤُلَاءِ

6190-45/11- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o el-Mikdam b. Şureyh'den, o babasından, o Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: *"Sırf onun rızasını dileyerek sabah akşam Rablerine dua edenleri kovma"* (En'am, 52) ayeti benim hakkımda nazil olmuştur.

(Yine Sa'd) dedi ki: Ayet, benim ve İbn Mesud'un aralarında bulunduğu altı kişi hakkında nazil olmuştur. Müşrikler de ona (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e) sen bunları (kendine) yakınlaştırıyorsun, demişlerdi.[347]

٦١٩١-٤٦/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيُّ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ الْمِقْدَامِ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سِتَّةَ نَفَرٍ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ اطْرُدْ هَؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا قَالَ وَكُنْتُ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هُذَيْلٍ وَبِلَالٌ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أُسَمِّيهِمَا فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ فَحَدَّثَ نَفْسَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَطْرُدْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

346 6188 numaralı hadisin kaynakları

347 İbn Mace, 4128; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3865

6191-46/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeyb tahdis etti... Sa'd dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte altı kişi idik. Müşrikler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Bunların bize karşı cesaretlenmemeleri için onları kov, dediler. (Sa'd) dedi ki: Ben, İbn Mesud, Huzeyl'den bir adam, Bilal ve adlarını vermeyeceğim iki adam daha birlikte idik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içine Allah'ın düşmesini dilediği şeyler düştü de kendi içinden bir şeyler söyledi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah da: *"Sırf onun rızasını dileyerek sabah akşam Rablerine dua edenleri kovma"* (En'am, 52) buyruğunu indirdi.[348]

٦/٥٢- بَاب مِنْ فَضَائِلِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ﷺ

6/52- TALHA VE ZUBEYR (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİNİN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦١٩٢-٤٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالُوا حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ وَهُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ لَمْ يَبْقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَيْرُ طَلْحَةَ وَسَعْدٍ عَنْ حَدِيثِهِمَا

6192-47/1- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemi Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî ve Muhammed b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki: Bize Mutemir -ki o b. Süleyman'dır- tahdis edip dedi ki: Babamı Ebu Osman'dan şöyle dediğini rivayet ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in savaştığı o büyük günlerin birisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Talha ile Sa'd'dan başka bir kimse kalmadı -ben bunu onların hadisinden hareketle söylüyorum-.[349]

Şerh

"Ebu Osman dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte... kalmadı... onların bana naklettikleri hadislerinden hareketle söylüyorum." Yani bunu onlar bana tahdis etti,ler, Allah en iyi bilendir.

٦١٩٣-٤٨/٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ نَدَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيٌّ وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ

348 6190 numaralı hadisin kaynakları

349 Buhari, 3722, 3723, 4060, 4061; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3903

6193-48/2- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Muhammed b. el-Münkedir'den, o: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim, dedi: Hendek gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları düşmana karşı cihada çağırdı. ez-Zubeyr bu çağrıyı kabul etti sonra bir daha onları çağırdı yine Zubeyr bu çağrıyı kabul etti. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her bir nebinin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zubeyr'dir"* buyurdu.[350]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları cihada çağırdı, bu çağrıyı Zubeyr kabul etti." Onları cihada çağırdı ve bunun için teşvik etti, Zubeyr çağrısını kabul etti."

"Her bir nebinin bir havarisi vardır, benim havarim Zubeyr'dir." Kadı Iyaz dedi ki: Bunun zaptı hususunda ihtilaf edilmiştir. Muhakkiklerden bir topluluk "Bunu (havariyye kelimesini) ikinci ye harfini fethalı olarak zaptetmişlerdir. Çoğunluk ise bunu kesreli olarak (havariyyi diye) zaptetmişlerdir. Havari ise yardımcı demek, pek özel ve yakın kişi anlamında olduğu da söylenmiştir.

٦١٩٤-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

6194-.../3- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Usâme, Hişam b. Urve'den tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim de birlikte Veki'den tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, ikisi Muhammed b. el-Münkedir'den, o Câbir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Uyeyne'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[351]

٦١٩٥-٤٩/٤- حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ الْخَلِيلِ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ مُسْهِرٍ قَالَ إِسْمَعِيلُ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ مَعَ النِّسْوَةِ فِي أُطُمِ حَسَّانَ فَكَانَ يُطَأْطِئُ لِي مَرَّةً فَأَنْظُرُ وَأُطَأْطِئُ لَهُ مَرَّةً فَيَنْظُرُ فَكُنْتُ أَعْرِفُ أَبِي إِذَا مَرَّ عَلَى فَرَسِهِ فِي السِّلَاحِ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ قَالَ وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ

350 Buhari, 2747, 2997, 7261; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3031

351 Ebu Kureyb'in Ebu Usame'den hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3087; Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim'in hadisini de Buhari, 2846, 4113; Tirmizi, 3745; İbn Mace, 122; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3021'de rivayet etmişlerdir.

اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي فَقَالَ وَرَأَيْتَنِي يَا بُنَيَّ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَمَا وَاللهِ لَقَدْ جَمَعَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ أَبَوَيْهِ فَقَالَ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي

6195-49/4- Bize İsmail b. el-Halil ve Suveyd b. Said ikisi İbn Mushir'den tahdis etti. İsmail dedi ki: Bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Abdullah b. ez-Zubeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben ve Amr b. Ebu Seleme Hendek gününde Hassan'ın kalesinde kadınlarla birlikte idik. Bir sefer o benim için eğilir, ben bakardım. Bir diğer seferinde ben onun için eğilir o bakardı. Babamı atı üzerinde silahı ile Kurayzaoğullarına doğru gittiği zaman tanırdım.

(Ravi) dedi ki: Abdullah b. Urve de bana Abdullah b. ez-Zubeyr'den şöyle dediğini haber verdi: Bunu babama söyleyince: Beni de gördün mü yavrucuğum, dedi. Ben: Evet, dedim. O: Allah'a yemin ederim ki o gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) baba ve annesini bir arada zikrederek: *"Babam anam sana feda olsun"* buyurdu, dedi.[352]

Şerh

"Abdullah b. ez-Zubeyr dedi ki: Ben bakıyordum..." Hemze ve tı harfi ötreli olarak: Utun kale demektir. Çoğulu ise âtân diye gelir. Kadı Iyaz dedi ki: Çoğul olarak kesreli hemze ile hitâm da denilir.

"Benim için eğilirdi" yani benim için belini eğerdi.

Bu hadiste, küçük çocuğun dört yaşında iken zaptedip ayırdedebilme imkanını gerçekleştiğine delil vardır. Çünkü İbn ez-Zubeyr Medine'de hicretin ilk yılında doğdu. Hendek gazvesi ise sahih olan görüşe göre hicretin dördüncü yılında oldu. Buna göre o bu olayı dört yaşından (biraz) daha küçükken bellemiş olmaktadır. Bu ise muhaddislerin cumhurunun: Beş yaşına gelmedikçe çocuğun semaı (hadis dinlemesi) sahih olmaz şeklindeki görüşlerini reddetmektedir. Çünkü doğrusu ayırdedebilme gücü ne zaman gerçekleşirse -ister dört yaşında ister daha küçük olsun- o zaman da semaı sahih olur şeklindedir.

Ayrıca hadiste, bu olayı bu yaşta etraflı bir şekilde sağlam olarak bellemiş olmasından ötürü İbn ez-Zubeyr'in de bir menkıbesidir.

٦١٩٦-.../٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْخَنْدَقِ كُنْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ فِي الْأُطُمِ الَّذِي فِيهِ النِّسْوَةُ يَعْنِي نِسْوَةَ النَّبِيِّ ﷺ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ

352 Buhari, 3720; Tirmizi, 3743; İbn Mace, 123; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3622

مُسْهِرٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُرْوَةَ فِي الْحَدِيثِ وَلَكِنْ أَدْرَجَ الْقِصَّةَ فِي حَدِيثِ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ

6196-.../5- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Abdullah b. ez-Zubeyr dedi ki: Hendek gününde ben ve Amr b. Ebu Seleme kadınların bulunduğu kalede idik -kastettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarıdır-. Sonra hadisi İbn Mushir'in bu isnad ile zikrettiği hadis ile aynı manada rivayet etti fakat hadiste Abdullah b. Urve'yi zikretmeyerek olayı Hişam'ın babasından, o İbn ez-Zubeyr'den diye naklettiği hadisin arasına derc etmiştir.[353]

٦١٩٧-٥٠/٦- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَلَى حِرَاءٍ هُوَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ فَتَحَرَّكَتِ الصَّخْرَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اهْدَأْ فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ

6197-50/6- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zubeyr ile birlikte Hira'nın üzerinde idi. Kaya sarsılınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sakin ol, çünkü senin üzerinde ancak ya bir nebi ya bir sıddîk yahut bir şehid vardır"* buyurdu.[354]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... Hira'nın üzerinde idi..." Nüshaların bir çoğunda Ali, Osman (radıyallâhu anhumâ)'dan önce kaydedilmiştir. Bazılarında ise Osman Ali'den önce zikredilmiştir. İkinci rivayette nüshaların ittifak ettiği şekilde görüldüğü gibi.

"Hira": Hı harfi kesreli ve sonu medlidir. Doğru söyleyiş budur. Buna dair gerekli açıklama İman Kitabı'nda geçti. Ayrıca sahih olanın da bu ismin müzekker medli ve munsarıf olduğu da belirtilmiş idi.

Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli mucizeleri vardır:

1. Bunların şehid olacaklarını haber vermesi. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekr dışında hepsi şehid olarak öldüler. Çünkü Ömer, Osman, Ali, Talha ve Zubeyr (radıyallâhu anhum) zulmen öldürülmekle şehid oldular. İlk üçünün öldürülmesi meşhurdur. Zubeyr savaşı terkedip döndüğünde

353 6195 numaralı hadisin kaynakları

354 Tirmizi, 3696; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12700

Basra yakınlarında Vadi es-Siba'da öldürüldü. Talha da aynı şekilde savaşı terkederek insanlardan uzaklaşınca ona bir ok isabet etti ve ölümüne sebep oldu. Zulmen öldürülen kimsenin de şehid olduğu Sâbittir. Kasıt ise ahiretteki şehid hükümleri ve şehitlere verilen pek büyük sevap bakımından şehit olduklarıdır. Dünyada ise bu durumda olanlar yıkanır ve cenaze namazları kılınır.

2. Hadiste bu şahsiyetlerin fazileti de Beyân edilmektedir.

3. Taşlarda ayırd etme (temyiz) gücünün bulunduğu tesbit edildiği gibi.

4. Eğer kendisini beğenmek ve buna benzer bir fitneye kapılmayacağından emin olunursa, onu yüzüne karşı övmek ve tezkiye etmek caizdir.

Bundan sonraki (bu hadisin) ikinci rivayetinde Sa'd b. Ebu Vakkas'ın da şehitler arasında zikredilmesine gelince, Kadı Iyaz: Ona şehit denilmesi cennetlik olduğuna dair kendisine şahitlik edilmiş olmasından dolayıdır, demiştir.

٦١٩٨-.../٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ وَأَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ عَلَى جَبَلِ حِرَاءٍ فَتَحَرَّكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اسْكُنْ حِرَاءُ فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ وَعَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ﷺ

6198-.../7- Bize Ubeydullah b. Muhammed b. Yezid b. Huneys ve Ahmet b. Yunus el-Ezdî tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hira dağı üzerinde iken dağ sarsıldı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sakin ol ey Hira! Çünkü senin üzerinde ya bir nebi, ya bir sıddîk, yahut da bir şehidden başkası yoktur"* buyurdu. Hiranın üzerinde ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) , Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zubeyr ve Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anhum) vardı.[355]

٦١٩٩-٥١/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَعَبْدَةُ قَالَا حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَتْ لِي عَائِشَةُ أَبَوَاكَ وَاللهِ مِنَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

355 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12765

6199-51/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Abde tahdis edip dedi ki: Bize Hişam babasından şöyle dediğini tahdis etti: Aişe bana dedi ki: Senin iki baban var ya Allah'a yemin ederim ki onlar kendilerine yara isabet ettikten sonra Allah'ın ve Rasûlü'nün çağrısını kabul eden kimseler arasındadırlar.[356]

٦٢٠٠-.../٩- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ تَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَالزُّبَيْرَ

6200-.../9- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, bize Hişam bu isnad ile tahdis etti ve ayrıca: Bununla Ebu Bekir ve Zubeyr'i kastediyordu ibaresini ekledi.[357]

٦٢٠١-.../١٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ الْبَهِيِّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ قَالَتْ لِي عَائِشَةُ كَانَ أَبَوَاكَ مِنْ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمْ الْقَرْحُ

6201-52/10- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Urve dedi ki: Aişe bana: Senin iki baban (dedelerin) kendilerine yara isabet ettikten sonra Allah'ın ve Rasûlü'nün çağrısını kabul eden kimselerdendi, dedi.[358]

٥٣/٧ - بَاب فَضَائِلِ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

7/53- EBU UBEYDE B. EL-CERRAH (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİ BABI

٦٢٠٢-٥٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ قَالَ أَنَسٌ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينًا وَإِنَّ أَمِينَنَا أَيَّتُهَا الْأُمَّةُ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ

6202-53/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Halid'den tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye tahdis etti, bize Halid, Ebu Kilâbe'den şöyle dedi diye haber verdi: Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz*

356 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17011, 17085

357 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16838

358 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16363

her bir ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz ise -ey ümmet!- Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'dır."[359]

٦٢٠٣-٥٤/٢- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَهْلَ الْيَمَنِ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالُوا ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يُعَلِّمْنَا السُّنَّةَ وَالْإِسْلَامَ قَالَ فَأَخَذَ بِيَدِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَقَالَ هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ

6203-54/2- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti... Enes'den rivayete göre Yemen'liler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek: Bizimle birlikte sünneti ve İslam'ı bize öğretecek bir adam gönder, dediler. (Enes) dedi ki: Bunun üzerine Ebu Ubeyde'nin elini tutarak: *"Bu, bu ümmetin eminidir"* buyurdu.[360]

٦٢٠٤-٥٥/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ جَاءَ أَهْلُ نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ ابْعَثْ إِلَيْنَا رَجُلًا أَمِينًا فَقَالَ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقَّ أَمِينٍ حَقَّ أَمِينٍ قَالَ فَاسْتَشْرَفَ لَهَا النَّاسُ قَالَ فَبَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ

6204-55/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... Huzeyfe dedi ki: Necranlılar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize emin (güvenilir) bir adam gönder, dediler. Bunun üzerine: *"Andolsun size emin mi gerçekten emin, emin mi gerçekten emin bir adam göndereceğim"* buyurdu. (Huzeyfe) dedi ki: Herkes bu görevin kendisine verilmesini arzu etti. Ama O Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ı gönderdi.[361]

٦٢٠٥-.../٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6205-.../4- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Ebu Davud el-Haferi haber verdi, bize Süfyan, Ebu İshak'dan bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[362]

---

359 Buhari, 3744, 4382, 7255; Tuhfetu'l-Eşrâf, 948
360 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 361
361 Buhari, 3745, 4380, 4381, 7254; Tirmizi, 3796; İbn Mace, 135; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3350
362 6204 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6202-6205 numaralı hadisler)

(6202) *"Şüphesiz her bir ümmetin bir emini vardır..."* Kadı Iyaz dedi ki: (Ebu Ubeyde adı) nida olmak üzere merfudur. (Yine Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Ama daha fasih olan i'raba göre bunun ihtisas olmak üzere mansub olmasıdır. Nitekim Sibeveyh: "Allahummağfirlena eyyetuhel isabete: Allah'ım bize, biz bu topluluğa mağfiret buyur" söyleyişini nakletmiştir.

Emin ise güvenilir ve razı olunan kişi demektir.

İlim adamları der ki: Emin olmak O'nunla diğer ashab-ı kiram arasında ortak bir özelliktir. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabdan bazı kimselere kendilerinde daha baskın bulunan ve diğerlerine göre daha özellikli oldukları bazı niteliklerle özellikle nitelemiştir.

(6204) "İnsanlar o görevin kendilerine verilmesini arzu ettiler." Yani bu görev kendilerine verilir diye ümitlendiler ve -velayet (kamu görevi) olduğu için onu arzuladıklarından dolayı değil de- hadiste va'd olunan emin kişinin kendileri olmasını çokça arzu ettiklerinden ötürü bu görevin kendilerine verilmesini istediler.

٨/٥٤- بَاب فَضَائِلِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ رضي الله عنهما

8/54- HASAN VE HÜSEYİN (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٢٠٦-١/٥٦- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِحَسَنٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَأَحْبِبْ مَنْ يُحِبُّهُ

6206-56/1- Bana Ahmed b. Hanbel tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, bize Ubeydullah b. Ebu Yezid, Nafi' b. Cubeyr'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Hasan'a: *"Allah'ım, onu ben gerçekten seviyorum. Sen de onu sev, onu sevenleri de sev"* diye dua etti.[363]

٦٢٠٧-٢/٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي

363 Buhari, 2122 -uzunca-, 5884 -uzunca-; İbn Mace, 142; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14634

طَائِفَةٍ مِنَ النَّهَارِ لَا يُكَلِّمُنِي وَلَا أُكَلِّمُهُ حَتَّى جَاءَ سُوقَ بَنِي قَيْنُقَاعَ ثُمَّ انْصَرَفَ حَتَّى أَتَى خِبَاءَ فَاطِمَةَ فَقَالَ أَثَمَّ لُكَعُ أَثَمَّ لُكَعُ يَعْنِي حَسَنًا فَظَنَنَّا أَنَّهُ إِنَّمَا تَحْبِسُهُ أُمُّهُ لِأَنْ تُغَسِّلَهُ وَتُلْبِسَهُ سِخَابًا فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ يَسْعَى حَتَّى اعْتَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَأَحْبِبْ مَنْ يُحِبُّهُ

6207-57/2- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte günün bir vaktinde dışarı çıktım. O da benimle konuşmadı ben de O'nunla konuşmadım. Nihayet Kaynukaoğulları pazarına geldi sonra gitti. Derken Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın evine geldi ve -Hasan'ı kastederek-: *"O ufaklık burada mı, o ufaklık burada mı"* buyurdu. Anladık ki annesi onu yıkayıp temizlemek ve ona hoş kokan şeylerden bir gerdanlık giydirmek için alıkoyduğunu anladık. Çok geçmeden koşarak geldi ve onların her biri diğerinin boynuna sarıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'ım, bunu ben gerçekten seviyorum. Sen de onu sev, onu seveni de sev"* buyurdu.[364]

٦٢٠٨-٥٨/٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ قَالَ رَأَيْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ

6208-58/3- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti... Bize el-Bera b. Azib tahdis edip dedi ki: Ben, Ali'nin oğlu Hasan'ı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in omuzunda gördüm, bu arada: *"Allah'ım, gerçekten onu ben seviyorum, sen de onu sev"* buyuruyordu.[365]

٦٢٠٩-٥٩/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالَ ابْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَاضِعًا الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ

6209-59/4- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Ebu Bekr b. Nafi tahdis etti, İbn Nafi dedi ki: Bize Gunder tahdis etti... el-Bera dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Ali'nin oğlu Hasan'ı omuzunun üzerine koymuş olduğunu gördüm. Bu arada O: *"Allah'ım, onu gerçekten seviyorum, sen de onu sev"* diyordu.[366]

---

364 6206 numaralı hadisin kaynakları

365 Buhari, 3749; Tirmizi, 2782, 2783; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1793

366 6208 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6206-6209 numaralı hadisler)

(6206) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hasan'a: *"Allah'ım, şüphesiz ki ben onu seviyorum. Sen de onu sev, onu sevenleri de sev"* buyruğunda onu sevmek teşvik edilmekte, fazileti (radıyallâhu anh) Beyân edilmektedir.

(6207) "Günün bir bölümünde..." Hadisteki "günün bir bölümünde" ibaresinden kasıt günün bir vaktinde, bir diliminde demektir.

Kaynuka kelimesinde nun harfi ötreli de fethalı da (Kaynaka) ve kesreli de (Kaynika) diye söylenir. Daha önce defalarca geçti.

Burada "leka"den kasıt küçük, ufaklık demektir.

"Hiba" ise sonu medli olarak ev demektir. (Fatıma'nın evi).

Sin harfi kesreli olarak "sihab"in çoğulu "suhub" gelir. Bu da karanfil, misk, öd ve buna benzer hoş koku karışımlarından tesbih şeklinde yapılan ve erkek ve kız çocuklar için gerdanlık olarak takılana denilir.

Bunun içinde boncuklarının hareket halinde ses çıkarması dolayısı ile "sihab" diye adlandırılan boncuk dizilmiş ip olduğu da söylenmiştir. Bu da sin harfi fethalı olarak "sehab" den gelmektedir. Sad harfi ile de "sahad" de kullanılır ki seslerin birbirine karışması anlamındadır.

Bu hadiste erkek çocuklara gerdanlık (kolye), hoş koku karışımından yapılmış ve benzeri süs eşyalarının takılmasının caiz olduğu hükmü anlaşıldığı gibi çocukların temiz tutulması ve temizlenmesinin özellikle de fazilet ehli ile karşılaşmaları halinde müstehap olduğu ve mutlak olarak temizliğin her durumda müstehap olduğu da anlaşılmaktadır.

"Koşarak geldi ve her biri diğerinin boynuna sarıldı." Burada çocuğa merhamet ve iyi davranmak maksadıyla iyi davranıp şakalaşmanın müstehap olduğu, çocuklara da başkalarına karşı da alçakgönüllü davranmanın da müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

İlim adamları, erkeğin yolculuktan gelen bir başka erkeğin boynuna sarılmasının hükmü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Malik bunu mekruh görmüş ve bid'attir derken Süfyan ve başkaları bunu müstehap kabul etmişlerdir. Çoğunluğun ve muhakkiklerin kabul ettiği sahih kanaat budur. Bu mesele hakkında Malik ve Süfyan birbirleri ile tartışmış, Süfyan, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cafer'in geldiği esnada boynuna sarıldığını delil göstermiş, Malik: O O'na özeldir demesi üzerine Süfyan'ın: Delil olmadan bunu özelleştiren (tahsis ettiren) nedir deyince Malik susup cevap vermemiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Malik'in susması onun Süfyan'ın sözünü kabul edip, onu uygun bulduğuna delildir. Özelleştirici delil bulunmadıkça da doğrusu da budur.

(6208) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Ali'nin oğlu Hasan'ı omuzuna koymuş gördüm." Âtik (omuz) boyun ile omuz başı arasıdır.

Hadisten, çocuklar ile şakalaşmanın, onlara merhamet gösterip onların tenlerine temas etmenin, çocuğun yüzündeki ve benzeri vücudunun başka yerlerindeki nemlerin necis olduğu kesin olarak bilinmedikçe temiz olduğunun delilidir. Ayrıca seleften bunlardan kendilerini koruduklarına dair bir nakil gelmediği gibi esasen çocuklarda çoğunlukla bu gibi haller görülen bir husustur.

٦٢١٠-٦٠/٥- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ الرُّومِيُّ الْيَمَامِيُّ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا إِيَاسٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَقَدْ قُدْتُ بِنَبِيِّ اللهِ ﷺ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ بَغْلَتَهُ الشَّهْبَاءَ حَتَّى أَدْخَلْتُهُمْ حُجْرَةَ النَّبِيِّ ﷺ هَذَا قُدَّامَهُ وَهَذَا خَلْفَهُ

6210-60/5- Bana Abdullah b. er-Rumî el-Yemâmî ve Abbas b. Abdulazim el-Anberî tahdis edip dedi ki: Bize Nadr b. Muhammed tahdis etti, bize İkrime -ki o b. Ammar'dır- tahdis etti, bize İyaz babasından şöyle dediğini tahdis etti. Ben, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katırı eş-Şehba'yı üzerinde Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hasan ve Hüseyin de bulunduğu halde onları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hücresinin içine sokuncaya kadar çektim. Biri önünde diğeri de arkasında idi.[367]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katırı eş-Şehba'yı..." hadiste bineğin gücünün yetmesi halinde ona üç kişi binmesinin caiz olduğuna delil vardır. Bizim de genel olarak bütün ilim adamlarının da görüşü budur. Kadı Iyaz ise kimi ilim adamından bunun mutlak olarak yasak olduğunu nakletmiştir. Ama bu kanaatte tutarsızdır.

367 Tirmizi, 2775; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4518

٩/٥٥- بَاب فَضَائِلِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ ﷺ

9/55- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN EHL-İ BEYTİNİN FAZİLETLERİ BABI

٦٢١١-٦١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ قَالَتْ قَالَتْ عَائِشَةُ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ غَدَاةً وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرٍ أَسْوَدَ فَجَاءَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ فَأَدْخَلَهُ ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ فَدَخَلَ مَعَهُ ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَدْخَلَهَا ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ فَأَدْخَلَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

6211-61/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir sabah siyah kıldan yapılmış üzerinde deve yükü nakışları işlenmiş bir örtü bulunduğu halde dışarı çıktı. Ali oğlu Hasan geldi, onu örtünün içine aldı. Sonra Hüseyin geldi onu da onunla birlikte içine aldı. Sonra Fatıma geldi onu da örtünün içine aldı. Sonra Ali geldi onu da içine aldı. Sonra da: *"Ey ehl-i beyt! Allah sizden ancak kiri giderip tam anlamı ile sizi temizlemek ister"* (Ahzab, 33) buyurdu."[368]

Şerh

Üzerinde "deve yükü nakışları işlenmiş bir örtü" hı harfi ile "murahhal" kelimesi ile ilgili olarak Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre Müslim'in ravilerinin bazısı bunu hı ile bazıları da cim ile (müreccel) diye nakletmişlerdir. Murahhal ise üzerinde deve semerlerinin suretleri nakşedilmiş olan örtülere denilir. Cim harfi ile ise çömlek suretleri bulunan örtü demek olur. Mim harfi kesreli olarak "mırt: bir örtü"dür. Açıklaması defalarca geçti.

Yüce Allah'ın: *"Ey ehl-i beyt! Allah sizden ancak kiri giderip..."* (Ahzab, 33) buyruğu hakkında "rics: kir"den kastın şirk olduğu söylendiği gibi azab olduğu, günah olduğu da söylenmiştir. Ezheri dedi ki: Rics hoş görünmeyen tiksinilen her bir işin ismidir, demiştir.

368 Daha önce kaynakları 5412 numaralı hadiste gösterildi.

١٠/٥٦- بَاب فَضَائِلِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ﷺ

10/56- ZEYD B. HARİSE VE USÂME B. ZEYD (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٢١٢-٦٢/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ مَا كُنَّا نَدْعُو زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَتَّى نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ الشَّيْخُ أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ الدُّوَيْرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ

6212-62/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Sâlim b. Abdullah'ın babasından rivayet ettiğine göre o şöyle derdi: Biz, Zeyd b. Hârise'yi ancak Zeyd b. Muhammed diye çağırırdık. Ta ki Kur'ân'da: *"Onları babalarına nisbet edip çağırın, bu Allah nezdinde daha adaletlidir"* (Ahzab, 5) buyruğu nazil oluncaya kadar,

Şeyh Ebu Ahmed Muhammed b. İsa dedi ki: Bize Ebu'l Abbas es-Serrac ve Muhammed b. Abdullah Yusuf ed-Duveyrî tahdis edip, dediler ki: Bize Kuteybe b. Said bu hadisi tahdis etti.[369]

٦٢١٣-.../٢- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بِمِثْلِهِ

6213-.../2- Bana Ahmed b. Said ed-Dârimî tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Musa b. Ukbe tahdis etti, bana Sâlim, Abdullah'dan aynısını tahdis etti.[370]

٦٢١٤-٦٣/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْثًا وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَطَعَنَ النَّاسُ فِي إِمْرَتِهِ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمْرَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فِي إِمْرَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ وَايْمُ اللهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْإِمْرَةِ وَإِنْ كَانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ وَإِنَّ هَذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ

369 Buhari, 4782; Tirmizi, 3209, 3813; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7021
370 6212 numaralı hadisin kaynakları

6214-63/3- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti, Yahya b. Yahya, bize İsmail -yani b. Cafer- haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. O Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiğine göre İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir askeri birlik gönderdi. Başlarına Usâme b. Zeyd'i komutan tayin etti. İnsanlar onun komutanlığını tenkit edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayağa kalkarak şöyle buyurdu: *"Siz onun komutanlığını tenkit ediyorsunuz. Gerçekten daha önceleri babasının komutanlığını da tenkit etmiştiniz. Allah'a yemin ederim ki şüphesiz o komutanlığa layıktı ve muhakkak o insanlar arasında en sevdiklerimden birisi idi ve şüphesiz bu da insanlar arasında en sevdiklerimdendir."*[371]

٦٢١٥-٦٤/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُمَرَ يَعْنِي ابْنَ حَمْزَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِهِ يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَقَدْ طَعَنْتُمْ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلِهِ وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لَهَا وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَأَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ وَايْمُ اللَّهِ إِنَّ هَذَا لَهَا لَخَلِيقٌ يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَايْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَأَحَبَّهُمْ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِهِ فَأُوصِيكُمْ بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ صَالِحِيكُمْ

6215-64/4- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Sâlim'in babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde olduğu halde şöyle buyurdu: *"Eğer onun -Usâme b. Zeyd'i kastediyor- komutanlığını tenkit ediyorsanız esasen ondan önce babasının komutanlığını da tenkit etmiştiniz. Allah'a yemin ederim ki o bu işe layıktı ve Allah'a yemin ederim ki o insanlar arasında en sevdiğim kişi idi. Yine Allah'a yemin ederim ki şüphesiz bu da -Usâme b. Zeyd'i kastediyor- bu işe gerçekten layıktır ve yine Allah'a yemin ederim ki o ondan (babasından) sonra en sevdiğim kişidir ve ben size onu tavsiye ediyorum. Muhakkak ki o sizin salihlerinizdendir."*[372]

Şerh

(6212-6215 numaralı hadisler)

(6212) "Biz, Zeyd b. Hârise'yi ancak Muhammed'in oğlu Zeyd diye çağırırdık." İlim adamları dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyd'i evlat edinmiş ve onu kendi oğlu diye tesbit etmişti. Araplar bu işi yapıyordu. Bir kimse kendi azatlı kölesini ya da başkasını evlat ediniyor ve o onun oğlu oluyor, ona mirasçı oluyor ve ona neseben bağlanıyordu. Bu ayet nazil olunca herkes

371 Buhari, 6627; Tirmizi, 3816; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7124

372 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6778

kendi nesebine geri döndü. Bilinen bir nesebi olmayanlar müstesna. Bunlar da kendi mevlalarına (kendilerini hürriyete kavuşturanlara) nisbet ediliyordu. Nitekim yüce Allah: *"Eğer babalarını bilmiyor iseniz dinde kardeşleriniz ve sizin mevlalarınız (dostlarınız/azadlılarınız)dırlar"* (Ahzab, 5) buyurmaktadır.

(6214) *"Gerçekten o komutanlığa layıktı."* Halik: Ona hakkı ile layık, onu hak eden demektir.

Bu hadisten, kölelikten hürriyete kavuşturulmuş kimselerin komutanlıklarının caiz olduğu gibi böyle bir kimsenin arapların önüne geçirilmesinin de caiz olduğu, yaşça küçük olanın büyüklerin başına komutan (ve bu gibi görevlerin başına) getirilmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Usâme gerçekten yaşça küçüktü. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde kendisi on sekiz yaşında idi. Yirmi yaşında olduğu da söylenmiştir. Aynı şekilde bir maslahat sebebi ile fazileti daha az olanın daha büyük fazilete sahip olanların üzerine amir olarak görevlendirilmesinin caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır.

Bu hadislerde Zeyd'in ve Usâme'nin (radıyallâhu anhumâ) açık faziletleri görülmektedir.

"Emirliğe, ırza ve nesebe ve benzerlerine ta'n etmek anlamında mazi "taane" muzarii de yatadu olarak gelir. mızrak, parmak ve benzeri şeylerle dürtmek anlamında ise muzarii ayn harfi ötreli olarak "yatunu" diye kullanılır. Meşhur olan budur. Her iki anlam hakkında da bunların iki ayrı söyleyiş olduğu da söylenmiştir.

Hemze kesreli olmak üzere "imrah" vilayet (kamu yöneticiliği amirliği) demektir. İmaret de böyledir.

١١/٥٧- بَاب فَضَائِلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ﵄

11/57- ABDULLAH B. CAFER (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٢١٦-٦٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ لِابْنِ الزُّبَيْرِ أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَا وَأَنْتَ وَابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ نَعَمْ فَحَمَلَنَا وَتَرَكَكَ

6216-65/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Habib b. Eşşehid'den tahdis etti, o Abdullah b. Ebu Muleyke'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Cafer, İbn ez-Zubeyr'e: Ben, sen ve İbn

Abbas'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştığımız zamanı hatırlıyor musun, dedi. O: Evet, dedi. (Abdullah) bizi (hayvanına) bindirmiş seni bırakmıştı, dedi.[373]

٦٢١٧-.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَإِسْنَادِهِ

6217-.../2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Ebu Usâme, Habib b. eş-Şehid'den İbn Uleyye'nin hadisi ve isnadı ile aynı şekilde haber verdi.[374]

٦٢١٨-٦٦/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ مُوَرِّقٍ الْعِجْلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تُلُقِّيَ بِصِبْيَانِ أَهْلِ بَيْتِهِ قَالَ وَإِنَّهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَسُبِقَ بِي إِلَيْهِ فَحَمَلَنِي بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ جِيءَ بِأَحَدِ ابْنَيْ فَاطِمَةَ فَأَرْدَفَهُ خَلْفَهُ قَالَ فَأُدْخِلْنَا الْمَدِينَةَ ثَلَاثَةً عَلَى دَابَّةٍ

6218-66/3- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti, Ebu Bekr bize Ebu Muaviye tahdis etti, derken Yahya haber verdi, dedi. O Âsım el-Ahvel'den, o Muvarrik el-İcli'den, o Abdullah b. Cafer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferden geldiği vakit ehl-i beytinin küçük çocukları tarafından karşılanırdı. (Abdullah) devamla dedi ki: Bir gün bir seferinden dönmüştü de ben başkalarından daha önce O'na götürüldüm. Beni önüne bindirdi. Sonra Fatıma'nın iki oğlundan birisi getirildi. Onu da arkasına bindirdi. (Abdullah) dedi ki: Böylelikle bizler üç kişi bir binek üzerinde olduğumuz halde Medine'ye girmiş olduk.[375]

٦٢١٩-٦٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَاصِمٍ حَدَّثَنِي مُوَرِّقٌ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تُلُقِّيَ بِنَا قَالَ فَتُلُقِّيَ بِي وَبِالْحَسَنِ أَوْ بِالْحُسَيْنِ قَالَ فَحَمَلَ أَحَدَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَالْآخَرَ خَلْفَهُ حَتَّى دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ

6219-67/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Abdullah b. Cafer dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferden döndüğü zaman bi-

373 Buhari, 3082; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5220
374 6216 numaralı hadisin kaynakları
375 Ebu Davud, 6566; İbn Mace, 3773; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5230

zimle karşılanırdı. (Yine böyle bir defasında) benimle Hasan ya da Hüseyin ile karşılandı. Birimizi önüne diğerini arkasına bindirdi. Nihayet (böylece) Medine'ye girdik.[376]

٦٢٢٠-٦٨/٥- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ فَأَسَرَّ إِلَيَّ حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ

6220-68/5- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... Hasan b. Ali'nin Azadlısı Hasan b. Sa'd, Abdullah b. Cafer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bineğinin üzerine beni arkasına bindirdi. Bana gizlice bir söz söyledi. Ben bunu hiçbir kimseye söylemeyeceğim.[377]

Şerh

(6216-6220 numalı hadisler)

(6216) "Abdullah b. Cafer, İbn ez-Zubeyr'e..., dedi." Bu hadisin manası şudur: İbn Cafer dedi ki: O bizi bineğine bindirdi, seni bıraktı. Zaten buna bundan sonraki rivayetler açıklık getirmektedir. Halbuki Kadı Iyaz bizi bineğine bindirdi diyen kişinin İbn Ez Zubeyr olduğunu söylemekle yanılmış ve böylelikle Müslim'in rivayetinde bir karışıklık olarak değerlendirmiştir. Halbuki durum, dediği gibi değildir. Doğrusu bizim kaydettiğimiz üzere bizi bineğine bindirdi ve seni bıraktı diyen kişinin Abdullah b. Cafer olduğudur.

(6218) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferden geldiği zaman ehl-i beytinin çocukları ile karşılanırdı." Bu çocukların yolcuyu karşılamaları ve O'nun da çocukları bineğine bindirmesi onlar ile şakalaşması müstehap olan bir sünnettir. Allah en iyi bilendir.

١٢/٥٨- بَاب فَضَائِلِ خَدِيجَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهَا

12/58- MÜMİNLERİN ANNESİ HATİCE (RADIYALLÂHU ANHÂ)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٢٢١-٦٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَوَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح

376 6218 numaralı hadisin kaynakları

377 Daha önce kaynakları 772 numaralı hadiste gösterildi.

وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ وَاللَّفْظُ حَدِيثُ أَبِي أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عَلِيًّا بِالْكُوفَةِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ وَأَشَارَ وَكِيعٌ إِلَى السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

6221-69/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme, İbn Numeyr, Veki' ve Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman haber verdi, hepsi Hişam b. Urve'den -lafız Ebu Usâme'nin hadisinin lafızıdır- (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme Hişam'dan tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Cafer'i şöyle derken dinledim: Kufe'de Ali'yi şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i şöyle buyururken dinledim: *"Onun kadınlarının en hayırlısı İmran kızı Meryem'dir ve onun kadınlarının en hayırlısı HuvEylîd kızı Hatice'dir."*

Ebu Kureyb dedi ki: Bu arada Veki, semaya ve yere işaret etti.[378]

Şerh

"Kadınlarının en hayırlısı İmran kızı Meryem'dir..." Veki' bu işareti ile "kadınlarının" kelimesindeki zamiri açıklamak ve bundan maksadın da bütün yeryüzü kadınları olduğunu anlatmaktır. Yani yer ile gök arasındaki bütün kadınların en hayırlıları bunlardır. Daha güçlü olan anlamının: Bunların her birinin kendi çağında yeryüzü kadınlarının en hayırlısı olduğudur. İkisi arasında hangisinin faziletli olduğu hususunda ise bir şey söylenmemiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Her ikisinin yeryüzü kadınlarının hayırlılarından olmaları anlamına gelme ihtimali de vardır. Ama doğrusu birincisidir.

٦٢٢٢-٧٠/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ مُرَّةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَمَلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ غَيْرُ مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ وَآسِيَةَ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ وَإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ

378 Buhari, 3815, 3442; Tirmizi, 3877; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10161

6222-70/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, birlikte Şu'be'den rivayet ettiler (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis etti, o Murre'den, o Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Erkeklerden çok kimse kemale ermiştir. Ama kadınlardan İmran kızı Meryem ile Firavun'un karısı Asiye'den başka kimse kemale ermemiştir. Şüphesiz Aişe'nin kadınlar üzerindeki üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."* buyurdu.[379]

Şerh

"Erkeklerden pek çok kimse kemale ermiştir..."

Kemele: kemale erdi mim harfi fethalı olarak ayrıca ötreli (kemule) ve kesreli (kemile) olmak üzere üç meşhur söyleyişi vardır. Ama kesreli söyleyiş zayıftır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisi kadınlardan nebi olduğunu, Asiye ve Meryem'in birer kadın nebi olduğunu söyleyenler delil gösterirler. Cumhur ise her ikisinin de nebi olmadığı kanaatindedir. Bunlar sıddîka ve yüce Allah'ın velilerinden iki kadın velidir. "Kemal" kelimesi de bir şeyin tamam oluşu ve kendi alanında en ileri noktaya varması hakkında kullanılır. Burada kasıt ise bütün faziletlerde iyilik ve takva hasletlerinde en ileri noktaya varmaktır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu iki kadının nebi olduklarını kabul edersek başkalarının onlara yetişmeyeceğinde şüphe yoktur. Eğer iki veli kadın olduklarını söylersek bu ümmetten başkalarının da onlarla bu hususta ortak olmalarının önünde engel yoktur. Kadı Iyaz'ın sözleri bunlardır. Ama bu iki kadının nebi olduklarına dair yaptığı nakil garib ve zayıftır. Çünkü bir topluluk bunun olmadığı üzerinde icma bulunduğunu nakletmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Aişe'nin kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir." İlim adamları der ki: Bunun anlamı şudur: Her bir yemeğin tiridi onun suyundan (çorbasından) üstündür. Et tiridi etin tiritsiz suyundan üstündür. Et olmayan tirit ise sırf sudan üstündür. Burada üstünlükten kasıt ise faydası, doyurucu olması, yiyiminin rahat, lezzetli olması, kolaylıkla yenilmesi, insanın çabuk bir şekilde kendisine yetecek kadarını ondan yiyebilmesi ve daha başka sebepler dolayısıyla üstünlüğüdür. Bu bakımdan o bütün sulu yemeklerden daha üstündür. Diğer yemeklerden de üstündür. Aişe'nin diğer kadın-

379 Buhari, 3411, 3433, 3769, 5418; Tirmizi, 1834; Nesai, 3957 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 3280; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9029

lara üstünlüğü ise tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğünden de fazladır. Bu hadiste, Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın Meryem ve Asiye'den daha faziletli olduğu açıkça ifade edilmemiştir. Çünkü bununla bu ümmetin kadınlarından daha faziletli olduğunu kastetmiş olma ihtimali vardır.

٦٢٢٣-٧١/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ أَتَى جِبْرِيلُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هَذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ أَتَتْكَ مَعَهَا إِنَاءٌ فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّهَا عَزَّ وَجَلَّ وَمِنِّي وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَلَمْ يَقُلْ سَمِعْتُ وَلَمْ يَقُلْ فِي الْحَدِيثِ وَمِنِّي

6223-71/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre dedi ki: Cebrail, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! İşte Hatice sana geliyor. Beraberinde içinde katık yahut yemek ya da içecek bulunan bir kap var. O sana gelince aziz ve celil Rabbinden de benden de ona selamımızı ilet. Ayrıca ona cennette gürültünün de olmadığı yorgunluğun da olmadığı içi oyulmuş cennetten bir evinin olacağını müjdele, dedi.

Ebu Bekr rivayetinde "Ebu Hureyre'den", dedi ve "işittim" demedi, hadiste de "ve benden de" demedi.[380]

Şerh

"Ebu Hureyre, dedi ki..." Bu hadis sahabe mürsellerindendir. Daha önce geçtiği gibi büyük çoğunluk bunu hüccet kabul etmişlerdir. Bu hususta üstad Ebu İshak el-İsferayini muhalefet etmiştir. Mürsel olmasının sebebi ise Ebu Hureyre'nin Hatice (radıyallâhu anhâ)'ya yetişmemiş olmasından dolayıdır. O halde bu hadis onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ya da bir sahabiden işitmiş olduğu şeklinde değerlendirilir. Ebu Hureyre ise burada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat işitmiş olduğunu zikretmemektedir.

Hadisteki "sana geliyor" sana yönelmiş, sana doğru geliyor demektir. "Sana gelince" de senin yanına varınca ona selam söyle demektir. İşte bunlar Hatice (radıyallâhu anhâ)'nın açıkça görülen faziletleridir.

"İçi oyulmuş inciden bir ev" ilim adamlarının cumhuru dedi ki: Burada "kasab"dan maksat içi oyulmuş inci demektir. Pek yüksek köşk gibidir. Bunun mücevherat dizilerek süslenmiş altından bir köşk demek olduğu da söy-

380 Buhari, 3820, 7497 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14902

lenmiştir. Dil bilginleri der ki: Mücevherden olan kasab, içi oyulmuş uzunca olanına denilir. Esasen içi oyulmuş her bir şeye de "kasab" denilir. Zaten hadiste "içi oyulmuş inciden" diyerek de açıklamalı olarak gelmiş bulunmaktadır. Hattâbi ve başkalarının, dediklerine göre burada evden kasıt da köşktür.

Sahab (gürültü) birbirine karışan yüksek seslere denilir. Nasab ise meşakkat ve yorgunluk demektir. Bu kelime nun harfi ötreli sad sakin olmak üzere "nusb" diye de söylenir, her iki harf fethalı olarak (nasab) diye de söylenir, iki ayrı söyleyiş olup bunları Kadı Iyaz ve başkaları da nakletmiştir. Ama fethalı söyleyiş daha meşhur ve daha fasihtir. Kur'ân-ı Kerim'de de bu şekilde gelmiştir. Bir kimse yorulup bitkinleştiği zaman "nasibe: yoruldu" denilir.

٦٢٢٤-٧٢/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ إِسْمَعِيلَ قَالَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَشَّرَ خَدِيجَةَ بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ قَالَ نَعَمْ بَشَّرَهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ

6224-72/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam ve Muhammed b. Bişr el-Abdi, İsmail'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Ebu Evfa'ya: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hatice'ye cennette bir ev müjdesini vermiş miydi, dedim. O: Evet, onu cennette içi oyulmuş bir inciden yapılmış gürültünün de yorgunluğun da bulunmadığı bir ev ile müjdelemiştir, dedi.[381]

٦٢٢٥-.../٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَجَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6225-.../5- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Muaviye haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman ve Cerir haber verdi. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi İsmail b. Ebu Halid'den, o İbn Ebu Evfa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[382]

381 Buhari, 1792 -muhtasar olarak-, 3819; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5157

382 6224 numaralı hadisin kaynakları

٦٢٢٦-٧٣/٦- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ بَشَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَدِيجَةَ بِنْتَ خُوَيْلِدٍ بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ

6226-73/6- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) HuvEylîd kızı Hatice'ye cennette bir ev müjdesini vermiştir.[383]

٦٢٢٧-٧٤/٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا غِرْتُ عَلَى امْرَأَةٍ مَا غِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ وَلَقَدْ هَلَكَتْ قَبْلَ أَنْ يَتَزَوَّجَنِي بِثَلَاثِ سِنِينَ لِمَا كُنْتُ أَسْمَعُهُ يَذْكُرُهَا وَلَقَدْ أَمَرَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُبَشِّرَهَا بِبَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ فِي الْجَنَّةِ وَإِنْ كَانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ ثُمَّ يُهْدِيهَا إِلَى خَلَائِلِهَا

6227-74/7- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Aişe dedi ki: Ben, Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbir kadını kıskanmadım. (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle evlenmeden üç yıl önce o vefat etmişti. Onu kıskanmamın sebebi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hatice'yi çokça andığını işitmemdi. Aziz ve celil Rabbi kendisine onu cennette içi oyulmuş inciden bir ev ile müjdelemesini de emretmişti. Hatta koyun keser sonra onu Hatice'nin hanım arkadaşlarına hediye ederdi.[384]

Şerh

"Aişe dedi ki: Benimle evlenmeden üç sene önce vefat etmişti." Kastettiği kendisi ile nikah akdi yapmasından önce değil zifafa girmesinden önce vefat ettiğidir. Yoksa onun vefatı akitten birbuçuk sene kadar önce olmuştu.

٦٢٢٨-٧٥/٨- حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا غِرْتُ عَلَى نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا عَلَى خَدِيجَةَ وَإِنِّي لَمْ أُدْرِكْهَا قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ذَبَحَ الشَّاةَ فَيَقُولُ أَرْسِلُوا بِهَا إِلَى أَصْدِقَاءِ خَدِيجَةَ قَالَتْ فَأَغْضَبْتُهُ يَوْمًا فَقُلْتُ خَدِيجَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي قَدْ رُزِقْتُ حُبَّهَا

383 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17081
384 Buhari, 6004, 7484 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16815

6228-75/7- Bize Sehl b. Osman tahdis etti... Aişe dedi ki: Ben, Hatice'den başka Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarından kimseyi kıskanmadım. Üstelik ben ona yetişmemiştim.

Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir koyun kestiği zaman *"Bunu Hatice'nin arkadaşlarına gönderin"* buyururdu. Aişe dedi ki: Bir gün O'nu kızdırdım ve Hatice mi, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz onu sevmek bana rızık olarak verildi"* buyurdu.[385]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun sevgisi bana rızık olarak verildi"* sözlerinde onu sevmenin Hatice için elde edilmiş bir fazilet olduğuna işarettir.

٦٢٢٩-.../٩- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ إِلَى قِصَّةِ الشَّاةِ وَلَمْ يَذْكُرْ الزِّيَادَةَ بَعْدَهَا

6229-.../9- Bize Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti, bize Hişam bu isnad ile Ebu Usâme'nin hadisine yakın olarak koyun ile ilgili anlatılanlara kadar rivayet etti ve ondan sonraki fazlalığı zikretmedi.[386]

٦٢٣٠-٧٦/١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا غِرْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا غِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ لِكَثْرَةِ ذِكْرِهِ إِيَّاهَا وَمَا رَأَيْتُهَا قَطُّ

6230-76/10- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları arasından Hatice'yi kıskandığım kadar hiçbirisini kıskanmış değilim. Buna sebep ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu çokça anması idi. Halbuki onu hiç de görmemiştim.[387]

٦٢٣١-٧٧/١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمْ يَتَزَوَّجْ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى خَدِيجَةَ حَتَّى مَاتَتْ

385 Buhari, 3818 -uzunca, buna yakın-; Tirmizi, 2017; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16787
386 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17212
387 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17212

6231-77/11- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hatice üzerine vefat edinceye kadar evlenmedi.[388]

٦٢٣٢-٧٨/١٢- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ فَارْتَاحَ لِذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ فَغِرْتُ فَقُلْتُ وَمَا تَذْكُرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِزِ قُرَيْشٍ حَمْرَاءِ الشِّدْقَيْنِ هَلَكَتْ فِي الدَّهْرِ فَأَبْدَلَكَ اللهُ خَيْرًا مِنْهَا

6232-78/12- Bize Suveyd b. Said tahdis etti... Aişe dedi ki: HuvEylîd kızı Hatice'nin kız kardeşi Hâle, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hatice'nin izin isteme tarzına benzetti ve bu O'nun hoşuna gitti ve: *"Aman Allah'ım HuvEylîd kızı Hâle (geldi)"* buyurdu. Ben de kıskanarak: Sen çenelerinin içi kırmızı, uzun bir zamandan beri ölüp gitmiş Kureyş kocakarılarından bir kocakarının nesini anıyorsun. Halbuki Allah sana onun yerine ondan başkasını da vermiş bulunuyor, dedim.[389]

Şerh

"bu O'nun hoşuna gitti." Yani onun gelişi ile Hatice'yi ve Hatice'nin hayatta olduğu günleri hatırlamaktan ötürü sevindi, memnun oldu. Bütün bunlar geçmişteki beraberliğe güzel bir şekilde vefakarlık, sevgiyi korumak, arkadaşın ve beraber oturup kalkılan kimsenin hayatta iken de vefatından sonra da ona gereken saygıyı göstermek gerektiğine, o arkadaşın yakınlarına da ikramda bulunmak gerektiğine bir delildir.

"Ağzının içi kırmızı Kureyş kocakarılarından bir kocakarı" yani o kadar yaşlı bir kocakarı idi ki yaşlılığından ötürü dişleri dökülmüş, ağzında beyaz tek bir diş dahi kalmamış, geriye sadece diş etlerinin kırmızılığı kalmış kocamış bir kadın demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Mısri ve daha başka ilim adamlarının, dediklerine göre kadınlar (kumalar) arasında kıskançlık, musamaha ile karşılanır. Bundan dolayı onlar için bir ceza sözkonusu değildir. Çünkü bu onların tabiatlarında olan bir şeydir. Bundan dolayı da bu kıskançlığı sebebi ile Aişe'ye bu

388 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16662
389 Buhari, 3821; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17105

işi yapmaması söylenmemiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre Aişe bu sözleri yaşının küçüklüğü ve gençliğinin ilk zamanlarında olduğundan dolayı söylemiştir. Belki de o zaman henüz büluğa dahi ermemiş olabilirdi.

١٣/٥٩- بَاب فِي فَضْلِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا

13/59- AİŞE (RADIYALLÂHU ANHÂ)'NIN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٦٢٣٣-١/٧٩- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أُرِيتُكِ فِي الْمَنَامِ ثَلَاثَ لَيَالٍ جَاءَنِي بِكِ الْمَلَكُ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ فَيَقُولُ هَذِهِ امْرَأَتُكَ فَأَكْشِفُ عَنْ وَجْهِكِ فَإِذَا أَنْتِ هِيَ فَأَقُولُ إِنْ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ يُمْضِهِ

6233-79/1- Bize Halef b. Hişam ve Ebu Rabî' birlikte Hammâd b. Zeyd'den -lafız Ebu Rabî''e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Hammâd tahdis etti, bize Hişam babasından tahdis etti, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen bana rüyamda üç gece gösterildin. Melek seni bana beyaz ipek parçaları içerisinde getirdi ve: Bu senin zevcendir diyordu. Ben de senin yüzünün üzerini açıyor, onun sen olduğunu görüyor ve: Eğer bu Allah tarafından ise bunu gerçekleştirecektir diyordum"* buyurdu.[390]

Şerh

"Melek seni bana beyaz ipek bir parça içerisinde getirdi." Buradaki "sereka: beyaz (ipek) parçası" sin ve ra harfleri fethalıdır. İpekten beyaz parçalar demektir. Bu açıklamayı Ebu Ubeyd ve başkaları yapmıştır.

"Eğer bu Allah'tan ise onu gerçekleştirecektir diyordum." Kadı Iyaz dedi ki: Eğer bu rüya nübüvvetten önce ve rüyasının anlamsız karışık rüyalardan arındırılmasından önce ise: Eğer bu hak bir rüya ise demek olur. Şayet nübüvvetten sonra ise bunun üç anlamı vardır. Birincisine göre maksat eğer bu rüya bu şekli ve zahiri ile ise ayrıca yorumlamaya ihtiyacı yoktur. Yüce Allah bunu nasıl olsa gerçekleştirecektir. Buna göre tereddüt bunun zahirine göre görülen bir rüya mıdır yoksa zahirinden farklı olarak açıklanıp yorumlanmasına ihtiyacı olan bir rüya mıdır hakkında sözkonusu olur.

390 Buhari, 5125; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16809

İkincisine göre maksat şudur: Eğer bu zevce dünyada benim zevcem olacaksa Allah bunu gerçekleştirecektir. Bu durumda şüphe onun dünyada mı yoksa cennette mi zevcesi olacağı hakkındadır.

Üçüncüsüne göre böyle birşey şüphesiz sözkonusu olmamıştır. Aksine gerçek ve hakikat anlamında haber vermiş ama şüphe ifade eden bir üslupla anlatmıştır. Nitekim sen mi yoksa sâlim mi demesi de bunun gibidir. Bu da belagat ehline göre tecahül-i arif adını verdikleri sanatlardan birisidir. Bazıları ise bunu şüpheyi yakîne karıştırmak diye adlandırmışlardır.

٦٢٣٤-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6234-.../2- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize İbn İdris tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, birlikte Hişam'dan buna yakın olarak rivayet etti.[391]

٦٢٣٥-٨٠/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ أَبِي أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى قَالَتْ فَقُلْتُ وَمِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ قَالَ أَمَّا إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكِ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتِ غَضْبَى قُلْتِ لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ قُلْتُ أَجَلْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ

6235-80/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dedi ki: Ben kitabımda Ebu Usâme'den şunu buldum: Bize Hişam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti, bize Ebu Usâme, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gerçek şu ki ben eğer sen benden hoşnutsan da bana kızgınsan da bunu bilirim"* buyurdu. Ben: Bunu nereden anlıyorsun, dedim. O: *"Benden hoşnut olduğun zaman sen: Muhammed'in Rabbi için hayır dersin, eğer bana kızgın isen İbrahim'im Rabbi için hayır diye yemin edersin"* buyurdu. Ben: Evet Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Rasûlü! Yalnız senin isminden darılırım, dedim.[392]

391 İbn Numeyr'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16966; Ebu Kureyb'in hadisini Buhari, 5078, 7011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16810'da rivayet etmişlerdir.

392 Buhari, 5228; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16803

٦٢٣٦-.../٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

6236-.../4- Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Abde b. Hişam b. Urve bu isnad ile "İbrahim'in Rabbi için hayır" sözüne kadar tahdis etti ve ondan sonrasını zikretmedi.[393]

Şerh

(6235) *"Ben, benden hoşnut olduğun zamanı da bana kızgın olduğun zamanı da bilirim... yalnız senin isminden darılırım."* Kadı Iyaz dedi ki: Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kızması "kadınlardan hiçbir şekilde ayrılmadığı için- daha önce belirtildiği üzere pek çok hükümler hususunda kadınların af ve müsamaha ile karşılandığı kıskançlıktan kaynaklanmaktadır. Hatta Malik ve ondan başka Medine'li ilim adamları kadın kıskançlık ile kocasına iftirada bulunup zina ettiğini söyleyecek olursa ona had uygulanmaz. O bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Vadinin üst tarafında bulunan kıskanç bir kadın aşağısında ne olduğunu bilemez. Eğer bu böyle olmasaydı bu hususta Aişe'nin aleyhine olacak sıkıntılar olurdu"* diye nakledilen rivayeti delil göstermiştir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kızmak ve O'ndan darılmak büyük bir günahtır. Bu sebeple O: "Ancak senin adından darılırım", demiştir. Bu ise O'nun kalbinin ve sevgisinin olduğu gibi kaldığına delildir. Aynı zamanda kadınlarda kıskançlık aşırı sevgiden kaynaklanır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bunu yaratılmışlar hakkında ismin müsemmadan ayrı ve farklı olduğuna delil göstermişlerdir. Şanı yüce Allah hakkında ise isim müSemmânın kendisidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Yalnız bu, bu meselenin hem lugat açısından hem nazar (kıyas ve tefekkür) bakımından anlamı ile ilgili belli bir tahkike sahip olmayan kimselerin söyledikleri bir sözdür. Şüphe yok ki ehl-i sünnet arasından dil imamlarının büyük çoğunluğu ile onlara muhalefet eden mutezile arasından isim müSemmânın kendisidir diyenler bazen isim kullanılmakla birlikte ister halık ister mahluk hakkında kullanılmış olsun ondan maksat ad vermektir, adlandırmaktır. Halık hakkında mahlukun onu kendi ismi ile adlandırmasıdır. Mahlukun bu husustaki fiili ise kendi yaratılmış ibareleri ile olur. Şanı yüce Allah'ın kendi zatını adlandırdığı isimleri ise zatı ve sıfatları kadim olduğu gibi kadimdir. Aynı şekilde bunlar isim lafzını mahluk sözlü olarak söyleyecek olursa bu lafız harfler ve kendisinden ismin anlaşıldığı ke-

393 Buhari, 6078; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17056

sik sesler zattan ayrıdır, aksine bunlar adlandırma (isim verme)dır. Zatın kendisi olan isim ise ancak kendisinden halık ve mahluk varlıkların anlaşıldığı isimdir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

٦٢٣٧-٨١/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَتْ وَكَانَتْ تَأْتِينِي صَوَاحِبِي فَكُنَّ يَنْقَمِعْنَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَتْ فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ

6237-81/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Aişe'den rivayet ettiğine göre kendisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bebeklerle oynardı. (Aişe) dedi ki: Benim kız arkadaşlarım yanıma gelirdi ama onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den utanarak saklanırlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise onları bana gönderirdi.[394]

٦٢٣٨-.../٦- حَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ فِي بَيْتِهِ وَهُنَّ اللُّعَبُ

6238-.../6- Bunu bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile rivayet etti. Cerir hadisinde şöyle dedi: Ben (bebek diye tercüme ettiğimiz) benat ile onun evinde oynardım. Benat ise oyuncaklardır.[395]

٦٢٣٩-٨٢/٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ يَبْتَغُونَ بِذَلِكَ مَرْضَاةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ

6239-82/7- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Abde Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar hediyelerini takdim etmek için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Aişe'nin yanında olduğu günleri araştırırlardı. Bu yolla da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hoşnut olmasını arzu ediyorlardı.[396]

394 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17037

395 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16778, 16850, 17191

396 Buhari, 2574; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17044

Şerh

(6237-6239 numaralı hadisler)

(6237) "Aişe'den rivayete göre o, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bebeklerle oynardı." Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisten bebeklerle oynamanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. O devamla şunları söylemektedir: Bunlar ise yasaklanmış bulunan suretler arasından özel olarak hükümleri olan oyuncaklardır. Bu hadis ile bu şekilde bir oyunun küçüklüklerinden itibaren kadınları, kendi işleri ev işleri ve çocuklarının işleri için alıştırılıp eğitilmeleri sözkonusu olduğundan ötürü özel hükümleri olmuştur. İlim adamları bu oyuncakların alınıp satılmasını da caiz görmüşlerdir. Malik'den bunları satın almanın mekruh olduğu rivayet edilmişse de bu, bu yolla kazanç sahibi olmanın mekruh olduğu şeklinde yorumlanır. Ayrıca vicdan sahibi ve izzetli kimselerin böyle bir şeyi satmayı bizzat yapmaktan kendilerini korumaları içindir. Yoksa oynamanın mekruh olduğunu anlatmak için değildir. İlim adamlarının cumhurunun kabul ettiği kanaate göre ise bunlarla oynamak caizdir. Bir kesim ise suretlerin yasaklanması ile nesh edilmiştir, demiştir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Kız arkadaşlarım bana gelirlerdi de... " hadisteki "yenkami'ne: utanarak saklanırlardı" O'ndan utanıp çekindikleri için kaybolurlardı demektir. Bazen de odaya ve benzeri bir yere girdikleri de olurdu. Bu da bir önceki anlama yakındır. "Yüserrîbhünne: onları bana gönderirdi" re harfi şeddelidir. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yumuşaklığının ve güzel geçiminin bir neticesi idi.

٦٢٤٠-٨٣/٨- حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ حَدَّثَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ أَرْسَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَأْذَنَتْ عَلَيْهِ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ مَعِي فِي مِرْطِي فَأَذِنَ لَهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَكَ أَرْسَلْنَنِي إِلَيْكَ يَسْأَلْنَكَ الْعَدْلَ فِي ابْنَةِ أَبِي قُحَافَةَ وَأَنَا سَاكِتَةٌ قَالَتْ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيْ بُنَيَّةُ أَلَسْتِ تُحِبِّينَ مَا أُحِبُّ فَقَالَتْ بَلَى قَالَ فَأَحِبِّي هَذِهِ قَالَتْ فَقَامَتْ فَاطِمَةُ حِينَ سَمِعَتْ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَجَعَتْ إِلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَتْهُنَّ بِالَّذِي قَالَتْ وَبِالَّذِي قَالَ

لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَ لَهَا مَا نُرَاكِ أَغْنَيْتِ عَنَّا مِنْ شَيْءٍ فَارْجِعِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُولِي لَهُ إِنَّ أَزْوَاجَكَ يَنْشُدْنَكَ الْعَدْلَ فِي ابْنَةِ أَبِي قُحَافَةَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ وَاللَّهِ لَا أُكَلِّمُهُ فِيهَا أَبَدًا قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَرْسَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي مِنْهُنَّ فِي الْمَنْزِلَةِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ أَرَ امْرَأَةً قَطُّ خَيْرًا فِي الدِّينِ مِنْ زَيْنَبَ وَأَتْقَى لِلَّهِ وَأَصْدَقَ حَدِيثًا وَأَوْصَلَ لِلرَّحِمِ وَأَعْظَمَ صَدَقَةً وَأَشَدَّ ابْتِذَالًا لِنَفْسِهَا فِي الْعَمَلِ الَّذِي تَصَدَّقُ بِهِ وَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مَا عَدَا سَوْرَةً مِنْ حِدَّةٍ كَانَتْ فِيهَا تُسْرِعُ مِنْهَا الْفَيْئَةَ قَالَتْ فَاسْتَأْذَنَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَ عَائِشَةَ فِي مِرْطِهَا عَلَى الْحَالَةِ الَّتِي دَخَلَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا وَهُوَ بِهَا فَأَذِنَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَكَ أَرْسَلْنَنِي إِلَيْكَ يَسْأَلْنَكَ الْعَدْلَ فِي ابْنَةِ أَبِي قُحَافَةَ قَالَتْ ثُمَّ وَقَعَتْ بِي فَاسْتَطَالَتْ عَلَيَّ وَأَنَا أَرْقُبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَرْقُبُ طَرْفَهُ هَلْ يَأْذَنُ لِي فِيهَا قَالَتْ فَلَمْ تَبْرَحْ زَيْنَبُ حَتَّى عَرَفْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَا يَكْرَهُ أَنْ أَنْتَصِرَ قَالَتْ فَلَمَّا وَقَعْتُ بِهَا لَمْ أَنْشَبْهَا حَتَّى أَنْحَيْتُ عَلَيْهَا قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَبَسَّمَ إِنَّهَا ابْنَةُ أَبِي بَكْرٍ

6240-83/8- Bana el-Hasan b. Ali el-Hulvânî, Ebu Bekr b. Nadr ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd, bana Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, derken diğer ikisi bize tahdis etti, dedi. (Yakub, dedi ki) bana babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet etti. Bana Muhammed b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişam'ın haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fatıma'yı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdi. O da huzuruna girmek için izin istedi. O sırada benimle birlikte örtümün altında yatmıştı. Ona izin verdi. Fatıma: Ey Allah'ın Rasûlü! Zevcelerin beni sana Ebu Kuhafe'nin kızı hakkında adaletli olmanı istediklerini bildirmek üzere gönderdiler, dedi.

Ben de sesimi çıkarmıyordum. (Aişe) dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Kızcağızım benim sevdiğimi sen de sevmez misin?"* buyurdu. Fatıma: Elbette severim deyince O: *"O halde bunu sev"* buyurdu. Fatıma, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu işitince ayağa kalktı ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinin yanına döndü. Kendisinin ne söylediğini ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de kendisine ne söylediğini onlara haber verince onlar da Fatıma'ya: Senin bize bir fayda

sağladığını göremedik. Haydi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tekrar dön ve O'na: Senin zevcelerin Ebu Kuhafe'nin kızı hususunda senden adaletli olmanı istiyorlar de, dediler. Bu sefer Fatıma: Allah'a yemin olsun O'nunla Aişe hakkında ebediyyen konuşmam, dedi.

Aişe dedi ki: Bu sefer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Cahş kızı Zeyneb'i gönderdiler. Aralarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nezdindeki mevkii itibari ile bana denk o idi. Ben, din hususunda kesinlikle Zeyneb'den hayırlı, ondan doğru sözlü, ondan daha çok akrabalık bağlarını gözeten, ondan daha büyük miktarda sadaka veren ve sadaka olmak üzere yaptığı kendisi ile Allah'a yakınlaşmak istediği bir amelde kendisini ondan fazla horlayan bir kadın görmedim. Yalnız tabiatında bir hiddet vardı ama ondan da çabucak dönüverirdi. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Fatıma'nın yanına girdiği sırada Aişe ile birlikte olduğu hal üzere onun örtüsü altında bulunuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin verdi. Zeyneb: Ey Allah'ın Rasûlü! Zevcelerin beni sana gönderdiler. Senden Ebu Kuhafe'nin kızı hususunda adaletli olmanı istiyorlar, dedi.

(Aişe devamla) dedi ki: Sonra bana atıp tuttu ve benim hakkımda söylediklerinde ileriye gitti. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gözetliyor, O'nun gözüne bakıyordum. Onun hakkında konuşmama izin verecek mi diye. Fakat Zeyneb bir türlü susmadı. Nihayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in benim ondan intikam almamdan rahatsız olmayacağını anladım. (Aişe devamla) dedi ki: Ben de ona atıp tutmaya başlayınca ona fırsat tanımadan üzerine üzerine gittim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gülümsedi ve: *"Bu Ebu Bekir'in kızıdır"* buyurdu.[397]

٦٢٤١-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ فِي الْمَعْنَى غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلَمَّا وَقَعْتُ بِهَا لَمْ أَنْشَبْهَا أَنْ أَثْخَنْتُهَا غَلَبَةً

6241-.../9- Bunu bana Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz da tahdis etti. Abdullah b. Osman dedi ki: Bunu bana Abdullah b. el-Mübarek'den, o Yunus'dan, o Zührî'den bu isnad ile mana bakımından aynı şekilde rivayet etti. Ancak o rivayetinde: "Ben de ona atıp tutmaya başlayınca onu yenik düşürüp mat edinceye kadar ona nefes aldırmadım", dedi.[398]

397 Buhari, 2581 -muallak olarak-; Nesai, 3954, 3955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17590
398 6240 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6240-6241 numaralı hadisler)

(6240) "Ebu Kuhafe'nin kızı hususunda senden adalet istiyorlar." Yani kalben sevmek hususunda aralarında eşitlik yapmanı istiyorlar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) fiili uygulamalarında gece kalmak ve benzeri hususlarda aralarında eşitlik sağlıyordu. Kalbi sevgiye gelince Aişe'yi öbürlerinden daha çok seviyordu. Müslümanların icma ettikleri üzere onlara karşı duyulan sevgide teklifi bir hüküm sözkonusu değildir ve bu hususta eşitlik yapmak yükümlülüğü de yoktur. Çünkü buna şanı yüce Allah'tan başka kimsenin gücü yetmez. O sadece fiili uygulamalarda adaletle emrolunur. Mezhep âlimlerimiz ve onların dışında diğer ilim adamları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sürekli olarak aralarında paylaştırıp bu hususta eşitlik sağlamak gibi -başkaları için gerekli olduğu şekilde- gerekli miydi gerekli değil miydi yoksa o dilediği şekilde kimisini tercih edip kimisini mahrum bırakabilir miydi hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Buna göre hadisten maksat, fiili uygulamalarda adalet değil kalbi sevgide eşitliği istemekti. Çünkü fiili uygulamada adalet kesin olarak gerçekleşen bir husustu. Bundan dolayı hastalığı esnasında bile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sırası gelen zevcesinin evine götürülürdü. Nihayet buna gücü yetmeyince Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın evinde kendisine bakılması için izinlerini istedi. Onlar da O'na izin verdiler.

"Bana denk o idi." Yani konumu ve üstün değeri bakımından bana denk, benimle boy ölçüşen oydu. Buradaki fiil yükselmek ve yükseğe çıkmak anlamındaki "sümu"dan alınmıştır.

"Ancak onda tabiatından gelen bir hiddet vardı. Bu halinden de çabuk dönerdi." Nüshaların bir çoğunda "sevratun minhaddin" diye kaydedilmiştir. Sevra ise parlamak, çabuk kızmak demektir. Hiddet ise sert tabiat ve çabuk kızmak anlamındadır. Bu açıklamalarının anlamı da şudur: Zeyneb (radıyallâhu anhâ) sıfatları itibari ile mükemmeldi. Ancak tabiatı biraz sert ve çabukça kızardı. Bununla birlikte bu kızgınlığı da çabuk geçerdi. "Fey'e: dönüş" fe harfi fethalı ve hemzeli olup dönmek anlamındadır. Yani bu kızgınlık hali olunca da çabucak ondan geri döner o halinde ısrar etmezdi.

et-Tahrir sahibi bu hadiste oldukça çirkin bir tashif yaparak "maada sevde: sevdenin dışında" diyerek bunu Sevde b. Zem'a haline dönüştürmüştür. Bu ise oldukça fahiş bir hatadır. Buna aldanılmaması için dikkat çektim.

"Sonra bana atıp tuttu... Ben onun üzerine gittiğim zaman..." Burada "enhaytu: onu kastettim ve ona karşı çıkmak üzere cevap verdim demektir.

Bazı nüshalarda ise "hîne: zaman" yerine "hatta: e kadar, nihayet" şeklindedir. Her ikisi de sahihtir. Kadı Iyaz ise "hîne" lafzını tercih etmiştir.[399]

Şunu bilelim ki bu hadiste, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Aişe'ye böyle davranması için izin verdiğine gözü ile ya da başka bir şekilde işaret ettiğine dair herhangi bir delil yoktur. Aksine böyle bir şeye inanmak helal değildir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) için haince bir bakış (ve işaret) haramdır. Ama hadiste sadece Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın kendisinin intikamını aldığı ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yapmasını yasaklamadığı vardır. Bundan ibarettir.

٦٢٤٢-٨٤/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيَتَفَقَّدُ يَقُولُ أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ أَيْنَ أَنَا غَدًا اسْتِبْطَاءً لِيَوْمِ عَائِشَةَ قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ يَوْمِي قَبَضَهُ اللهُ بَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي

6242-84/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis edip dedi ki: Kitabında Ebu Usâme'den şunu buldum. Hişam'dan o babasından o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) araştırarak -ve Aişe'nin gününün gelmesini geç bulduğunu göstererek-: *"Bugün ben neredeyim, yarın ben nerede olacağım"* diyordu. Aişe dedi ki: Benim günüm gelince Allah, O'nun ruhunu benim ciğerimle boğazım arasında iken kabzetti.[400]

٦٢٤٣-٨٥/١١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا وَأَصْغَتْ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ

6243-85/11- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine Hişam b. Urve'den diye okunan rivayetler arasında tahdis etti. O Abbâd b. Abdullah b. ez-Zubeyr'den, o Aişe'den rivayet ettğine göre Aişe kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefat etmeden önce göğsüne dayanmış iken Aişe de ona kulak kabartmış olduğu halde şöyle buyurduğunu dinlediğini haber

399 Bundan sonra merhum Nevevi bazı lafızların farklı nüshalardaki farklı şekillerini ve anlamlarını sözkonusu etmektedir ki bir kısmının tercümesinin herhangi bir yararı görülmediğinden, bir kısmının da anlamı zaten hadisin tercümesinde yer aldığından ayrıca tercüme etmeye gerek görülmemiştir (Çeviren).

400 Buhari, 3774; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16808

vermiştir: *"Allah'ım bana mağfiret buyur, bana rahmetini ihsan eyle ve beni er refike kavuştur."*[401]

٦٢٤٤-.../١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6244-.../12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[402]

٦٢٤٥-٨٦/١٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّهُ لَنْ يَمُوتَ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ قَالَتْ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَأَخَذَتْهُ بُحَّةٌ يَقُولُ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا قَالَتْ فَظَنَنْتُهُ خُيِّرَ حِينَئِذٍ

6245-86/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti, o Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben, hiçbir nebi dünya ile ahiret arasında birisini seçmekte serbest bırakılmadıkça ölmeyeceğini işitir dururdum. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatı ile neticelenen hastalığında sesi de bir parça kalınlaşmış olduğu halde: *"Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddikler, şehidler ve salihlerle birliktedirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar"* (Nisa, 69) buyurduğunu işittim.

Aişe dedi ki: İşte ben O'nun o vakit seçmekte serbest bırakılmış olduğunu anladım.[403]

٦٢٤٦-.../١٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

401 Buhari, 4440, 5674; Tirmizi, 3496; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16177

402 6243 numaralı hadisin kaynakları

403 Buhari, 4435, 4436 -muhtasar olarak-, 4586; İbn Mace, 1620; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16338

6246-.../14- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, (Veki' ile) ikisi dedi ki: Bize Şu'be Sa'd'dan aynısını rivayet etti.[404]

Şerh

(6242-6246 numaralı hadisler)

(6242) "Allah ruhunu ciğerimle boğazım arasında kabzetti." Sehr ve suhr ciğer ve onunla alakalı diğer organlar demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Buradaki bu kelimenin şin ve cim harfleri ile "şecri" demek olduğu ve böyle diyen kişi de parmaklarını birbirine geçirerek Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i üzerine ellerini bağlamış olduğu halde O'nu göğsüne bastırdığını anlatmak istemiştir. Ama doğru ve bilinen şekil birincisidir.

"Benim günüm gelince Allah O'nun ruhunu kabzetti." Bu da hanımlarının sırasını dolaşıp paylaştırma hesabına göre asıl nöbet günü demektir. Yoksa bütün günlerini (son zamanında) onun yanında geçiriyordu.

(6245) "Sesi kalınlaştı." Be harfi ötreli, ha harfi şeddeli olarak buhha: sesin kalınlaşması demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım bana mağfiret buyur, bana merhamet buyur ve beni refike kat"* bir rivayette de bu "refik-i ala" şeklindedir. Cumhurun kabul ettiği sahih kanaate göre refik-i ala'dan maksat ala-i illiyyinde (yücelikler yücesinde) sakin olan nebilerdir. Refik kelimesi ise tekil ve çoğul için de kullanılabilir. Yüce Allah da: *"Onlar ne iyi arkadaştırlar"* (Nisa, 69) buyurmaktadır. Bir diğer görüşe göre bundan kasıt yüce Allah'tır. Nitekim: Allah kullarının refikidir denilir ki bu da rıfk ve merhamet anlamından gelmektedir. el-Ezheri ise bu görüşü kabul etmemiştir. Bu sözleri ile cennetin nimetlerini kastettiği de söylenmiştir.

٦٢٤٧-١٥/٨٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ فِي رِجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يُرَى مَقْعَدُهُ فِي الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَلَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي غُشِيَ عَلَيْهِ سَاعَةً ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى قَالَتْ عَائِشَةُ قُلْتُ إِذًا لَا يَخْتَارُنَا قَالَتْ عَائِشَةُ وَعَرَفْتُ الْحَدِيثَ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا

404 6245 numaralı hadisin kaynakları

بِهِ وَهُوَ صَحِيحٌ فِي قَوْلِهِ إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنْ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَوْلَهُ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى

6247-87/15- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd da tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl b. Halid tahdis edip dedi ki: İbn Şihâb dedi ki: Bana Said b. el-Müseyyeb ve Urve b. ez-Zubeyr ilim ehlinden bir topluluk arasında haber verdiklerine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sağlıklı iken: *"Hiçbir peygambere cennetteki yeri gösterilip sonra da muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzedilmemiştir"* buyururdu.

Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatına doğru hastalanınca başı dizimin üzerinde olduğu bir sırada kısa bir süre bayıldıktan sonra ayıldı. Gözünü tavana dikti, sonra da: *"Allah'ım refik-i ala'ya (kavuşmak istiyorum)"* buyurdu.

Aişe dedi ki: O halde bizi seçmiyor, dedim.

Aişe dedi ki: Böylelikle de sağlıklı iken bize *"hiçbir peygambere cennetteki yeri gösterilip sonra da muhayyer bırakılmadıkça ruhu kabzedilmemiştir"* buyruğu ile söylediği hadisi anlamış oldum.

Aişe dedi ki: İşte o söz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği son söz: *"Allah'ım refik-i ala'ya (katılmak istiyorum)"* sözü oldu.[405]

Şerh

"Gözünü semaya dikti." Gözünü kırpmadan tavana dikti, demektir.[406]

٦٢٤٨-٨٨/١٦- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ قَالَ عَبْدٌ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا خَرَجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ فَطَارَتْ الْقُرْعَةُ عَلَى عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ فَخَرَجَتَا مَعَهُ جَمِيعًا وَكَانَ

405 Buhari, Megazi, 4463, 6348, 6509; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16127

406 Elimizin altındaki Nevevi Şerhi baskılarında burada kaydedildiği gibi "semaya..." şeklindedir. Hadiste ise görüldüğü gibi "semaya dikti" değil "tavana dikti" şeklindedir. Müslim'in metninde böyle olduğu gibi hadisin yer aldığı ve ilgili notta gösterilen diğer kaynaklarda da bu şekildedir. Yine Nevevi'nin bu şerhinin en önemli kaynaklarından birisi olan Kadı Iyaz'ın şerhinde de metne uygun olarak: "Tavana dikti" şeklindedir. Buhari'de gösterilen yerde de böyledir. (Çeviren)

رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ سَارَ مَعَ عَائِشَةَ يَتَحَدَّثُ مَعَهَا فَقَالَتْ حَفْصَةُ لِعَائِشَةَ أَلَا تَرْكَبِينَ اللَّيْلَةَ بَعِيرِي وَأَرْكَبُ بَعِيرَكِ فَتَنْظُرِينَ وَأَنْظُرُ قَالَتْ بَلَى فَرَكِبَتْ عَائِشَةُ عَلَى بَعِيرِ حَفْصَةَ وَرَكِبَتْ حَفْصَةُ عَلَى بَعِيرِ عَائِشَةَ فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى جَمَلِ عَائِشَةَ وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ فَسَلَّمَ ثُمَّ سَارَ مَعَهَا حَتَّى نَزَلُوا فَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ فَغَارَتْ فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ تَجْعَلُ رِجْلَهَا بَيْنَ الْإِذْخِرِ وَتَقُولُ يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي رَسُولُكَ وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا

6248-88/16- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, ikisi Ebu Nuaym'den rivayet etti, Abd dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, bize Abdulvahid b. Eymen tahdis etti, bana İbn Ebu Muleyke, Kâsım b. Muhammed'den tahdis etti, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) [bir yolculuğa][407] çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Kur'a Aişe'ye ve Hafsa'ya çıkınca her ikisi onunla birlikte çıktı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gece olunca Aişe ile birlikte yol alır, O'nunla konuşurdu. Bundan dolayı Hafsa Aişe'ye: Bu gece sen benim deveme, ben senin devene binsem olmaz mı. Böylelikle sen de görürsün ben de görürüm, dedi. Aişe olur, dedi. Bunun üzerine Aişe Hafsa'nın devesine, Hafsa da Aişe'nin devesine bindi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), üzerinde Hafsa'nın bulunduğu Aişe'nin devesinin yanına geldi. Selam verdikten sonra konaklayacakları yere varıncaya kadar onunla birlikte yürüdü. Aişe, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yanında bulamayınca kıskandı. Bundan dolayı konakladıkları zaman ayağını izhir otu arasına koyup: Rabbim bana bir akrep ya da bir yılanı gönder de beni soksun, (çünkü o) Rasûlündür ve ben O'na hiçbir şey diyemiyorum demeye başladı.[408]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bir yolculuğa) çıkacağı zaman hanımları arasında kur'a çekerdi. Kur'a Aişe ve Hafsa'ya çıktı."

Hadis-i şerifte zevceler arasında gün paylaşımında mal paylaşımında, hürriyetlerine kavuşturulacak köleler arasında ve buna benzer fıkıh kitaplarında bu anlamda oldukları kabul edilen diğer hususlarda kur'a çekmenin sahih olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususlar hakkında kur'a çekilebileceği kanaatini Şafii ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu kabul etmişlerdir.

407 Yazma nüshadan eklenmiştir.

408 Buhari, 5211; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17462

Yine bu hadisten anlaşılan diğer hüküm de şudur: Hanımlarından birisi ile bir yolculuğa çıkmak isteyen de aralarında kur'a çeker. Bize göre böyle bir kur'a çekmek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkaları hakkında vaciptir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince O'nun hakkında paylaştırmanın vacip olduğu hükmün de görüş ayrılığı vardır. Bunu daha önce bir kaç defa sözkonusu ettik. Paylaştırmanın vacip olduğunu kabul edenler kur'a çekmesini de vacip kabul ederler. Vacip olmadığını söyleyenler O'nun kur'a çekmesini güzel geçimi ve ahlakının üstünlüğüne bağlayarak açıklarlar.

"Hafsa Aişe'ye: ..., dedi." Kadı Iyaz dedi ki: Mühelleb dedi ki: İşte bu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında gün paylaştırmasının vacip olmadığına bir delildir. Bundan dolayı Hafsa Aişe'ye karşı böyle bir yola başvurmuştur. Eğer vacip olsaydı bunu yapmak Hafsa'ya haram olurdu.

Ama onun bu iddiasının böyle bir hükmü gerektirmesi sözkonusu değildir. Çünkü gün paylaştırmasının O'nun için vacip olduğunu söyleyen kimseler paylaşılması gereken vaktin dışında diğer zevce ile konuşmasının yasak olduğunu söylemez.

Mezhep âlimlerimiz dedi ki: Paylaştırarak ayırması gereken zaman dışında sırası olmayan zevcesinin yanına girmesi, bir şeyler alması, koyması ya da buna benzer ihtiyaçlarını görmesi caiz olduğu gibi uzatmamak şartı ile onu öpebilir, dokunabilir. Yolcu hakkında ise paylaştırmanın esası konaklama zamanıdır. Yol alınması esnasında -gece ya da gündüz arasında fark olmamak üzere- o paylaşma gereği ayrılan zamandan sayılmaz.

"Ayağını izhir otu arasına koyup..." Onun bu yaptığını yapmaya, o söylediklerini söylemeye iten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i aşırı derecede kıskanmasından dolayı idi. Böyle bir kıskançlık halinin af edilen bir hal olduğu da daha önce açıklanmış bulunmaktadır.

٦٢٤٩-٨٩/١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ

6249-89/17- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilal- Abdullah b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Aişe'nin kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir"* buyururken dinledim.[409]

409 Buhari, 3770, 5419, 5428; Tirmizi, 3887; İbn Mace, 3281; Tuhfetu'l-Eşrâf, 980

٦٢٥٠-.../١٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَفِي حَدِيثِ إِسْمَعِيلَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ

6250-.../18- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe [b. Said][410] de tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- tahdis etti, (İsmail ile) ikisi Abdullah b. Abdurrahman'dan, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynı şekilde rivayet etti. Ama her ikisinin hadisinde de: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i buyururken dinledim" ibaresi olmamakla birlikte İsmail'in hadisi rivayetinde: O Enes b. Malik'i... dinlemiştir" denilmektedir.[411]

٦٢٥١-٩٠/١٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ وَيَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا إِنَّ جِبْرِيلَ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ قَالَتْ فَقُلْتُ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ

6251-90/19- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman ve Ya'la b. Ubeyd Zekeriyya'dan tahdis etti, o Şa'bi'den, o Ebu Seleme'den, o Aişe'den rivayet ettiğine göre kendisine şunu tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Aişe'ye: *"Şüphesiz Cebrail sana selam söylüyor"* buyurdu. Aişe dedi ki: Ben de: Ve aleyhisselam ve rahmetullah: Ona da selam ve Allah'ın rahmeti olsun, dedim.[412]

Şerh

"Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya: Şüphesiz Cebrail sana selam söylüyor buyurdu..." Bu hadisten, Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın açık bir fazileti anlaşılmaktadır. Ayrıca bu hadisten şu hükümler de anlaşılmaktadır:

1. Birisi ile selam göndermek müstehaptır. Selam götürme elçiliğini yapanın da bunu ilgilisine tebliğ etmesi gerekir.

---

410 Yazma nüshadan eklenmiştir.

411 6249 numaralı hadisin kaynakları

412 Buhari, 6253; Ebu Davud, 5232; Tirmizi, 2693, 3882; İbn Mace, 3696; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17727

2. Yabancı bir kimsenin eğer bir kötülüğün ortaya çıkmasından korkulmuyor ise saliha yabancı bir kadına selam gönderilebilir. Selam kendisine ulaşan kişi de o selamı alır. Mezhep âlimlerimiz: Bu selam alış derhal vaciptir, demişlerdir. Aynı şekilde hazır olmayan birisinden bir kağıda yazılı olarak bir selam ulaşacak olursa, onun da selamını okuması esnasında derhal lafzan alması gerekir.

3. Selamı alırken "ve aleyke selam" ya da "ve aleykumselam" demesi müstehaptır.

Eğer başa vav: ve getirmeden "aleykumselam" yahut "aleykum" diyecek dahi olsa sahih olan kanaate göre bu da onun için yeterli olur ama daha faziletli olanı terketmiş olur. Bazı mezhep âlimlerimiz ise bunun yeterli olmayacağını söylemişlerdir. Selam ile ilgili meseleler ilgili babında yeterince açıklanmış bulunmaktadır.

٦٢٥٢-.../٢٠- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُلَائِيُّ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا

6252-.../20- Bunu bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize el-Mülai haber verdi, bize Zekeriya b. Ebu Zâide tahdis edip dedi ki: Amir'i şöyle derken dinledim. Bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre Aişe kendisine şunu tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine:, dedi deyip ikisinin hadisini aynı şekilde rivayet etti.[413]

٦٢٥٣-.../٢١- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6253-.../21- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Esbat b. Muhammed, Zekeriya'dan bu isnad ile aynısını haber verdi.[414]

٦٢٥٤-٩١/٢٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا عَائِشُ هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ قَالَتْ فَقُلْتُ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ قَالَتْ وَهُوَ يَرَى مَا لَا أَرَى

413 6251 numaralı hadisin kaynakları

414 6251 numaralı hadisin kaynakları

6254-91/22- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb, Zührî'den haber verdi, bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Aiş(e) işte bu Cibrildir, sana selam söylüyor"* buyurdu. (Aişe) dedi ki: Ben de: Ve aleyhisselam ve rahmetullah: Ona da selam ve Allah'ın rahmeti olsun, dedim.

Aişe dedi ki: O ise benim görmediğimi görür.[415]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Aiş"* demesi terhim (ismin son harfini söylememek)in caiz olduğuna delildir. Bu durumda (ismin son harfi) şin'in fethalı da ötreli de söylenmesi caizdir.

١٤/٦٠- بَاب ذِكْرِ حَدِيثِ أُمِّ زَرْعٍ

14/60- UMMU ZER HADİSİ BABI

٦٢٥٥-٩٢/١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَنَابٍ كِلَاهُمَا عَنْ عِيسَى وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدْنَ وَتَعَاقَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا قَالَتِ الْأُولَى زَوْجِي لَحْمُ جَمَلٍ غَثٍّ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ وَعْرٍ لَا سَهْلٌ فَيُرْتَقَى وَلَا سَمِينٌ فَيُنْتَقَلَ قَالَتِ الثَّانِيَةُ زَوْجِي لَا أَبُثُّ خَبَرَهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهُ إِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهُ وَبُجَرَهُ قَالَتِ الثَّالِثَةُ زَوْجِي الْعَشَنَّقُ إِنْ أَنْطِقْ أُطَلَّقْ وَإِنْ أَسْكُتْ أُعَلَّقْ قَالَتِ الرَّابِعَةُ زَوْجِي كَلَيْلِ تِهَامَةَ لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ وَلَا مَخَافَةَ وَلَا سَآمَةَ قَالَتِ الْخَامِسَةُ زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهِدَ وَإِنْ خَرَجَ أَسِدَ وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ قَالَتِ السَّادِسَةُ زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ وَإِنِ اضْطَجَعَ الْتَفَّ وَلَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ قَالَتِ السَّابِعَةُ زَوْجِي غَيَايَاءُ أَوْ عَيَايَاءُ طَبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ شَجَّكِ أَوْ فَلَّكِ أَوْ جَمَعَ كُلًّا لَكِ قَالَتِ الثَّامِنَةُ زَوْجِي الرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ وَالْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ قَالَتِ التَّاسِعَةُ زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ طَوِيلُ النِّجَادِ عَظِيمُ الرَّمَادِ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِي قَالَتِ الْعَاشِرَةُ زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكِ لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ

415 Buhari, 3217, 3768, 6201, 6249; Tirmizi, 3881; Nesai, 3964; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17766

قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ إِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَيْقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالِكُ قَالَتِ الْحَادِيَةَ عَشْرَةَ زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ فَمَا أَبُو زَرْعٍ أَنَاسَ مِنْ حُلِيٍّ أُذُنَيَّ وَمَلَأَ مِنْ شَحْمٍ عَضُدَيَّ وَبَجَّحَنِي فَبَجَحَتْ إِلَيَّ نَفْسِي وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشِقٍّ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَدَائِسٍ وَمُنَقٍّ فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أُقَبَّحُ وَأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ وَأَشْرَبُ فَأَتَقَنَّحُ أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ عُكُومُهَا رَدَاحٌ وَبَيْتُهَا فَسَاحٌ ابْنُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ مَضْجَعُهُ كَمَسَلِّ شَطْبَةٍ وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ طَوْعُ أَبِيهَا وَطَوْعُ أُمِّهَا وَمِلْءُ كِسَائِهَا وَغَيْظُ جَارَتِهَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ لَا تَبُثُّ حَدِيثَنَا تَبْثِيثًا وَلَا تُنَقِّثُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا وَلَا تَمْلَأُ بَيْتَنَا تَعْشِيشًا قَالَتْ خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تُمْخَضُ فَلَقِيَ امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا بِرُمَّانَتَيْنِ فَطَلَّقَنِي وَنَكَحَهَا فَنَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا رَكِبَ شَرِيًّا وَأَخَذَ خَطِّيًّا وَأَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجًا قَالَ كُلِي أُمَّ زَرْعٍ وَمِيرِي أَهْلَكِ فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِي مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آنِيَةِ أَبِي زَرْعٍ قَالَتْ عَائِشَةُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُنْتُ لَكِ كَأَبِي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ

6255-92/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'di ve Ahmed b. Cenab ikisi İsa [b. Yunus][416] 'dan -lafız İbn Hucr'a ait olmak üzere- tahdis etti, bize İsa b. Yunus tahdis etti, bize Hişam Urve'den tahdis etti, o kardeşi Abdullah b. Urve'den o Urve'den o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: On bir kadın oturup birbirleri ile kocalarının haberlerinden hiçbir şey gizlemeyeceklerine dair ahitleştiler, akitleştiler.

Birincisi dedi ki: Kocam ulaşılması zor bir dağın tepesinde cılız sıska bir deve eti gibidir. Kolay değil ki ona çıkılsın, semiz değil ki alınıp götürülsün.

İkincisi dedi ki: Kocamın haberini yayamam. Çünkü ben, eğer onu anmaya başlayacak olursam onu tamamlayamadan bırakırım diye korkarım. Eğer anacak olursam da gizli açık ne varsa her şeyini anlatırım.

Üçüncüsü dedi ki: Kocam uzun mu uzundur. Konuşursam bana talak verilir, susarsam askıdaymışım gibi bırakılırım.

Dördüncüsü dedi ki: Kocam Tihame gecesi gibidir. Ne sıcaktır ne soğuk, ne korku vardır ne de usanç.

Beşincisi dedi ki: Kocam içeri girerse pars kesilir, dışarı çıkarsa aslan kesilir. Alışageldiği şeyi de hiç sormaz.

416 Yazma nüshadan eklenmiştir.

Altıncısı şöyle dedi: Kocam önüne geleni yer, içerse sonuna kadar içer. Eğer uzanıp yatarsa elbiseye bürünür ama üzüntü veren şeyi öğrenmek maksadıyla da elini uzatmaz.

Yedinci kadın şöyle dedi: Kocam karanlık bir gölge -yahut aşılamayan bir ahmak-dır. Ne kadar hastalık varsa onda var. Kafanı yarar yahut bir tarafını kırar ya da her ikisini yapar.

Sekizincisi şöyle dedi: Kocam zerneb gibi hoş kokuludur. Dokunuşu da tavşan dokunuşu gibi yumuşaktır.

Dokuzuncusu şöyle dedi: Kocam yüksek direkler gibi şereflidir. Uzun boyludur. Cömert mi cömerttir. Evi de meclise (nedveye) yakındır.

Onuncu kadın dedi ki: Kocam maliktir. Malik ne maliktir. Malik ondan (söyleyeceklerimden) daha da hayırlıdır. Onun çokça çöken ama az yayılan develeri vardır. Bunlar ud nağmelerini duydular mı artık pek yakında helak olacaklarını kesinlikle anlarlar.

Onbirinci kadın dedi ki: Kocam Ebu Zer'dir. Ebu Zer ne iyi adamdır. Kulaklarımı küpelerle şakırdattı, pazularımı yağla doldurdu, beni sevindirdiği gibi içimi de sevinçle doldurdu. Beni bir dağ başında bir kaç koyunu olan bir aile halkı arasında buldu da beni kişneyen atlara, böğüren develere, dövülen harmanlara, savrulan ekinlere sahip bir aile arasına kattı. Onun yanında söylediklerim sebep ile azarlanmıyorum, sabah uykuma da yatarım, içerim de, kanarım.

Ebu Zer'in annesi ne iyi bir annedir. Onun büyük kilerleri vardır, geniş bir evi vardır.

Ebu Zer'in oğlu ne iyi bir oğuldur. Onun yatağı ince hurma lifi gibidir, kendisini bir oğlak kolu dahi doyurur.

Ebu Zer'in kızı ne iyi bir kızdır. Babasına da çok itaatkardır, annesine de çok itaatkardır. Elbisesini doldurur, kumasını çatlatır.

Ebu Zer'in cariyesi ne iyi bir cariyedir. Konuştuklarımızı yaymaz, azığımızı darmadağın etmez ve saçmaz. Evimizi de kuş yuvası gibi işe yaramaz şeylerle doldurmaz.

(Um Zer') devamla dedi ki: Tulumlar sütle çalkalanırken Ebu Zer dışarı çıktığında beraberinde iki parsı andıran iki oğlu bulunan bir kadınla karşılaştı. Oğulları böğründe bulunan iki nar ile oynuyorlardı. Hemen beni boşadı, o kadını nikahladı. Ben de ondan sonra şerefli, efendi, iyi yürüyüşü olan bir ata binen, hatti mızrak kullanan birisi ile evlendim. Yanıma çok miktarda deve getirir, gidip gelen davarların her bir türünden bana bir çift verdi. Ey

Um Zer'! Sen de ye, dedi. Akrabana da ihtiyaçlarını fazlası ile karşılayacak şekilde de dağıt, dedi. Ama yine de onun bana verdiklerinin hepsini toplasam Ebu Zer'in en küçük kabını dolduracak miktarı bulmaz.

Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Benim sana karşı durumum Ebu Zer'in Um Zer''e göre durumu gibidir"* buyurdu.[417]

٦٢٥٦-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَعِيلَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ عَيَايَاءُ طَبَاقَاءُ وَلَمْ يَشُكَّ وَقَالَ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ وَقَالَ وَصِفْرُ رِدَائِهَا وَخَيْرُ نِسَائِهَا وَعَقْرُ جَارَتِهَا وَقَالَ وَلَا تَنْقُثُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا وَقَالَ وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ ذَابِحَةٍ زَوْجًا

6256-.../2- Bunu bana Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti, bize Musa b. İsmail tahdis etti, bize Said b. Seleme, Hişam b. Urve'den bu isnad ile tahdis etmekle birlikte o şüphe etmeksizin: "Aşılamayan bir ahmak", dedi. Ayrıca (o da) az yayılan", dedi ve: "Örtüsünün içi boş" gibi emsali kadınlarının en hayırlısı, kumasını çatlatandır", dedi. Yine: "Azığımızı saçıp savurmaz" ve: "Bana kesilecek her tür hayvandan birer çift verdi", dedi.[418]

Şerh

(6255-6256 numaralı hadisler)

(6255) "Ahmed b. Cenab" cim ve nun iledir.

Hafız Ebu Bekr Hatib el-Bağdadi, el-Mübhemât adlı eserinde şunları söylemektedir: Um Zer' hadisinde adı geçen kadınların ismini veren bir kimse olduğunu bilmiyorum. Bundan tek istisna biraz sonra zikredeceğim rivayet yoludur. Bu da oldukça garibdir. Sonra bu rivayeti zikretmektedir. Zikrettiği bu rivayette belirtildiği üzere ikinci kadının adı Amre b. Amr, üçüncüsünün adı Hubba bint Na'b, dördüncüsünün adı Mühedded bint Ebu Merzeme, beşincisinin adı Kebşe, altıncısının adı Hind, yedincisinin Hubba bint Alkame, sekincisi Evz b. Abd'ın kızı, onuncusu Kebşe bint el-Erkam, onbirincisi Um Zer' bint el-Ked b. Saide'dir.

"Onbir kadın oturdu" cümlesinde oturdu anlamındaki fiil nüshaların bir çoğunda "celese" şeklinde bazılarında sonunda nun ziyadesi ile "celesne" şeklindedir. Bu da az kullanılan bir söyleyiş olup buna dair açıklama daha önce bir kaç yerde geçmişti. Bu açıklamaların geçtiği yerlerden birisi de *"Gece ve gündüz melekleri aranızda biri diğerini takip ederek bulunurlar"* hadisidir.

417 Buhari, 5189; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16354

418 6255 numaralı hadisin kaynakları

"İhda aşrate -tis'a aşrete: on bir-on dokuz" ve aralarındaki sayılarda şin harfinin sakin kesreli ve fethalı okunması caizdir. Sakin okunması daha fasih ve daha meşhurdur.

"Kocam ulaşılması zor bir dağın tepesinde cılız sıska bir deve etidir..." Ebu Ubeyd ile diğer garibul hadis âlimleri ve şarihler dedi ki: gas zayıf cılız demektir. "Ulaşılması zor bir dağın tepesinde" ifadesinin anlamı da şudur: O çeşitli bakımlardan hayrı ve faydası az bir kişidir. Evvela o deve etine benzer. Koyun etine değil. Diğer taraftan bununla birlikte o zayıf ve oldukça bayağıdır. Aynı zamanda o ancak pek büyük bir meşakkat ile kendisine ulaşılıp ele geçirilebilen zor elde edilir bir şeydir. Cumhur bunu böylece açıklamışlardır.

Hattâbi de şöyle demektedir: "Bir dağın tepesinde" ifadesinden kastı kocam büyüklenir, kendisini üstün görür ve gerçek değerinden çok daha yukarılarda kendisini tutmaya çalışır. Yani o faydasının azlığı ile birlikte büyüklenen ve kötü huylu birisidir demektir.

Yine, dediklerine göre: "Alınıp götürülen semiz de değildir" sözü de insanlar onu yemek maksadı ile evlerine taşıyıp götürmezler. Aksine bayağı olduğundan ötürü ona iltifat etmeyip olduğu yerde bırakırlar.

Hattâbi dedi ki: Bunun kötü geçimine katlanmayı gerektirecek bir faydası da yoktur.

Bundan başka bir rivayette bu ifade: "Vela seminun feyunteka: semiz de değildir ki iliği çıkartılsın" şeklinde rivayet edilmiştir. Yani onun iliği çıkartılıp (ondan yararlanılamaz).

"İkinci kadın dedi ki: Kocamın haberini yaymam..." Onun haberini yaymam çünkü ben eğer haberini yaymaya kalkışacak olursam –İbnu's-Sikkît ve başkalarının yaptığı bu husustaki iki yorumdan birisine göre- anlamı: Onun haberlerini etraflı bir şekilde anlatmaya koyulacak olursam uzun sürer. Çokluğundan ötürü onu tamamlamaya gücüm yetmez şeklindedir. İkinci yoruma göre buradaki "lamelif" harfi fazladan gelmiştir. Yüce Allah'ın: *"Secde etmekten seni ne alıkoydu"* (Araf, 12) buyruğundaki gibi olup, bu da ben eğer bunları anlatmaya kalkışacak olursam beni boşayacağından korkarım. Bu sebeple anlatmaktan vazgeçiyorum demek olur.

"Ucer bucer: gizli açık ne varsa" den kastedilen ise onun her türlü kusurudur. Hattâbi ve başkalarının, dediklerine göre bu iki kelime ile gizli kusur ve ayıplarını ve saklı sırlarını kastetmiştir. Bilginlerin, dediklerine göre "ucer" sinirlerin ya da damarların vücuttan dışarıya doğru tümseklik teşkil edecek şekilde boğum boğum olmasıdır. Bucer de buna yakın bir anlam ifade eder. Ancak bu özel olarak karın için kullanılır. Nitekim bir kimsenin göbek bağı

dışarı çıkmış ve büyük bir bağ ise ona ebcer denilir. Karnının büyük olması halinde de ebcer adam denilir. Kadın için de müennes olarak "becra" denilir. Çoğulu da bucer diye gelir. Herevi dedi ki: İbnu'l-A'râbî dedi ki: Ucre aslında sırttaki bir şişkinliktir. Eğer bu göbek bağında olursa buna bucre denilir.

"Üçüncüsü dedi ki: Kocam uzun mu uzundur..." Aşannek uzun boylu kişi demektir. Yani onda faydasız bir uzun boydan başka bir şey yoktur. Onun kusurlarını anacak olursam beni boşar, eğer bunları söyleyemeyip susacak olursam beni askıdaymışım gibi bırakır. Yani beni öyle bir halde terkeder ki bekar mıyım evli miyim bilmem.

"Dördüncüsü dedi ki: Kocam tihame gecesi gibidir..." Bu oldukça belagatli bir övgüdür. Anlamı da şudur: Onda rahatsız edecek bir şey yoktur. Aksine o tihame gecesi gibi rahat ve geçimi tatlı, mutedil ve dengeli birisidir. Onda rahatsız edici bir sıcaklık da yoktur, aşırı bir soğuk da yoktur. Ahlakı oldukça güzel olduğundan ötürü ondan bir kötülük gelecek diye korkmam, üstelik benden usanmaz, benimle sohbet etmekten bıkmaz.

"Beşincisi dedi ki: Kocam içeri girince pars kesilir, dışarı çıkınca aslan kesilir..." Bu da oldukça belagatli bir övgüdür. O eve girdiği zaman çokça uyumakla ve evinin eşyalarından neyin gidip neyin kaldığına pek aldırmayan dikkat etmeyen bir hal ile nitelendirmektedir. Çokça uyumasından ötürü onu parsa benzetmiştir. Nitekim parstan daha uykucu deyimi kullanılır. Bu da: "Alışageldiği şeyi sormaz" sözlerinin anlamını ifade eder. Yani evde bulunduğunu bildiği, alıştığı, malını eşyasını sormaz. Dışarı çıktığı zaman arslan kesilir ifadesi de onu kahramanlık ile nitelemektedir. Yani insanlar arasında yahut savaşa katıldığı vakit arslan gibidir. Kadı Iyaz dedi ki: İbn Ebu Uveys dedi ki: Burada pars kesilmesi eve girdiği zaman benim üzerime pars gibi atlar anlamındadır. Bu sözleri ile kendisini vurması ve kendisi ile cima etmekte elini çabuk tutmasını anlatmak istiyor gibidir. Ama doğru ve meşhur olan birinci açıklamadır.

"Altıncısı dedi ki: Kocam önüne geleni yer..." İlim adamları der ki: Yemek hakkında "lef" çeşitli türleri karıştırarak hiçbir şey bırakmayacak şekilde pek çok yemek demektir. İçmek hakkında "iştifaf" ise kapta ne varsa hepsini içmek demektir. Bu da "şufafe"den alınmadır ki şufafe ise kapta bulunan içecek demektir. Kişi bu kalanı içtiği zaman bunu anlatmak üzere bu kökten fiil kullanılır.

"Üzüntü vereni anlatmak için elini uzatmaz" sözleri hakkında Ebu Ubeyd şunları söylemektedir: Sanırım vücudunda bir kusur yahut da bir hastalık vardı da bunu böyle kinaneli anlatmıştır. Çünkü bes: Üzüntü, keder demektir. O kendisini üzen o yere dokunmamak için böylelikle de bu zevcesine ağır

gelmesin diye elini o yere sokmazdı. Böylelikle karısı onu âlicenablık ve güzel ahlakla nitelendirmiş olmaktadır.

Herevi de dedi ki: İbnu'l-A'râbî dedi ki: Bu kocası için bir yergidir. Şunu anlatmak istiyor eğer kocası yatıp uyuyacak olursa bir tarafta elbiselerine sarılır ve benim ona karşı sevgimi bilmesi için benimle birlikte yatmaz. Ortada kadının kocasına yakın olmayı sevmesi dışında bir üzüntüsü yoktur demektir.

Başkaları da şöyle demektedir: Kadın bu sözleri ile bu benim hâlimi ve ihtiyaçlarımı hiç düşünmez demek istemiştir. İbnul Enbari de dedi ki: İbn Kuteybe Ebu Ubeyd'in bu ibareyi yorumlamasını reddederek şunları söylemiştir: O sözlerinin başında onu yermişken burada nasıl onu övmüş olabilir? İbnul Enbari dedi ki: Fakat Ebu Ubeyd'in yorumunu reddetmeyi gerektirecek bir taraf yoktur: Çünkü kadınlar kocalarının haberlerinden herhangi bir şeyi gizlememek üzere akitleşmiş, ahitleşmişlerdi. Aralarından bazılarının kocasının bütün nitelikleri güzel idi böylece onu nitelendirdi. Bazılarının kocalarının nitelikleri çirkindi, kötü idi onları zikretti. Kimisinin niteliklerinin bir kısmı çirkindi o da her iki türünü zikretti.

Hattâbi ve başkaları İbnu'l-A'râbî ve İbn Kuteybe'nin görüşünü kabul ettiği gibi Kadı Iyaz da bunu tercih etmiştir.

"Yedincisi dedi ki: Kocam karanlık bir gölge yahut aşılamayan bir ahmaktır..." Bu lafız bu rivayette gayn ile "gayâya (karanlık bir gölge)" yahut da ayn harfi ile ayaya: aşılamayan, aşılması zor diye kaydedilmiştir. Rivayetlerin çoğunluğunda da gayn iledir. Bununla birlikte Ebu Ubeyd ve başkaları gayn ile rivayeti kabul etmeyerek doğrusu ayn ile gelen rivayettir, demişlerdir. Bu da aşılamayan, aşı yapmayan demektir. Bunun kadınlarla birlikte olmaktan çok yorulan ve bundan acze düşen ennin (cima edemeyen, iktidarsız) anlamında olduğu da söylenmiştir. Kadı Iyaz ve başkaları gayn harfi ile "gayâya" doğrudur ve bu karanlık ve kişiyi gölgelendiren her bir şey demek olan "gayâye"den alınmıştır. Bu da herhangi bir yolu bulamayan kişi anlamına gelir ya da onun ruhen ağır bir nitelikte olduğunu ve onun hiçbir aydınlığı bulunmayan kapkaranlık, kesif bir gölge gibi olduğunu anlatmak istemiştir. Ya da bu sözleri ile onun bir takım kusurlarını gizlediğini kastetmek istemiştir.

Yahut da bu kelime "gay" den gelmektedir ki bu da şerde, kötülükte aşırıya gitmek demektir. Yahut hüsran demek olan "gay"den de gelen bir kelime olabilir. Nitekim yüce Allah: *"Onlar gay ile karşılaşacaklardır"* (Meryem, 59) buyurmaktadır.

"Tibâka" ise ahmaklığından ötürü işleri üzerine yığılıp içlerinden çıkamayan kimse demektir. Konuşmaktan aciz olduğu için dudaklarını açama-

yan anlamında olduğu söylendiği gibi ahmak, aciz, çaresiz demek olduğu da söylenmiştir.

"Şecce: başta yara açtı" demektir. Nitekim şecac başta açılan yaralara, cirah ise hem başta hem de vücutta açılan yaralara denilir.

"Felle: kırdı, vurdu" demektir. Sözlerinin anlamı ise: Başın yarılması, dövmesi, bir organın kırılması sözkonusu olur ya da her ikisi birlikte olur. Burada "fel"den kasıt husumet, düşmanlık demektir.

"Ne kadar hastalık varsa onda var." İnsanlarda görülen bütün hastalıklar onda var demektir.

"Sekizinci kadın dedi ki: Kocam zerneb gibi hoş kokar..." Zerneb bilinen hoş bir kokudur. Denildiğine göre o bu sözleri ile vücudunun hoş koktuğunu anlatmak istemiştir. İnsanlar arasında elbiselerinin hoş koktuğunu yahut da ahlakının yumuşak, geçiminin güzel olduğunu anlatmak istemiştir. "Tavşan dokunuşu" ise yumuşaklığı ve ahlakının kerim olduğu hususunda açık bir ifadedir.

"Dokuzuncu kadın dedi ki: Kocam yüksek direkler gibi şerefli..." buradaki "nâdi: meclis (nedve)" kelimesi nüshalarda sonu ye iledir. Arapçadaki fasih söyleyiş de budur. Fakat rivayette meşhur olan sec'in tamamlanması için ye harfinin hazfedilmesidir.

İlim adamları der ki: "Direklerinin yüksek" olması onu şerefli ve kendisinden övülerek söz edilen bir kişi olmakla nitelendirmektir. Çünkü imâd: direk'in asıl anlamı evin direğidir. Çoğulu umud diye gelir. Bunlar da evlerin kendileri ile desteklendiği uzun ağaçlardır. Bununla evinin (ailesinin) şeref itibari ile kavmi arasında yüksek olduğunu kastetmektedir. Mesken olarak kullandığı evin direklerinin yüksek olduğu anlamında olduğu da söylenmiştir. Böylelikle gelecek misafirler ihtiyaç sahipleri onu görüp o eve gelsinler. Nitekim cömert kimselerin evleri hep böyledir.

"Uzun boylu" ifadesi ile de kocasını uzun boylu olmakla nitelendirmektedir. Aslında "nicâd" kılıcı taşıyan kın ve sair şeylerdir. Uzun boylu olan bir kimsenin kılıcını taşıyan kın ve diğer parçalarının uzun olmalarına ihtiyacı vardır. Araplar da bu niteliği övgü için kullanırlar.

"Azimurrimâd: (kelime manası külü çok fazla) cömert mi cömert" bu sözleri ile onu cömertlikle, et ve ekmek çokça ikram etmekle onu nitelendirmektedir. Böylelikle onun evinde yakılan ateş çok olduğu için külü de çok olur. Bir diğer açıklamaya göre onun geceleyin gelen misafirler yollarını bulsunlar diye ateşi sönmediği için böyle, demiştir. Çünkü cömert insanlar gece

karanlıklarında büyük ateşler yakar ve bunları tepelerde yüksek yerlerde yerleştirirler, misafirler yollarını bulsunlar diye çokça meşale taşıtırlar.

"Evi de meclise (nedveye) yakındır" sözü ile ilgili olarak dil bilginleri şunu söylemektedir: Nâdi ve münteda kavmin meclisi demektir. Onu cömertlikle ve efendilikle nitelendirmektedir. Çünkü ancak bu nitelikte olan bir kimsenin evi meclise yakın olur. Zira misafirler o meclise giderler. Mecliste bulunanlar da ihtiyaç duydukları şeyleri meclise yakın bir evden alıp getirirler. Bayağı adi kimseler ise meclisten uzak yerlerde kalırlar.

"Onuncu kadın dedi ki: Kocam maliktir..." Onun bu sözleri şu demektir: Onun çok devesi var ve bu develeri avlusunda çöküp durmaktadır. Onları ancak zaruret kadar az miktarda yayılmaya gönderir. Vakitlerinin çoğunluğunda onun avlusunda çöküp kalırlar. Yanına misafirleri geldiği zaman develer de orada hazır bulunur, misafirlerine develerin süt ve etlerinden ikram eder. Mim harfi kesreli olarak "mizher" çalınan ud demektir. Şunu söylemek istemiştir. Kocası develerini şuna alıştırmıştır. Kendisine misafirler geldiği taktirde o develerin bir kısmını onlara keser ve ud, diğer çalgı aletleri ve içecekler getirir. Develer ud sesini duydular mı misafirlerin geldiğini ve artık kesilip helak olacaklarını anlarlar. Ebu Ubeyd'in ve cumhurun açıklaması budur.

Bir diğer açıklamaya göre bu develerden misafirlere çokça kesildiği için çöküşleri de çok olur. Eğer ilk açıklamayı yapanların, dedikleri gibi olsaydı bunların zayıflıktan ölmeleri gerekirdi.

Bunun böyle olması gerekmez. Çünkü develer ihtiyaçlarını alabilecekleri kadar bir süre meralara yayılır sonra da gelip avluya çökerdi.

Bir diğer açıklamaya göre: "Çökmeleri pek çok" ibaresi hakların yerine getirilmesi, bağış yapılması, başkalarının maddi sorumluluklarının yüklenilmesi için ve çok sayıda gelen misafirler için çokça çökerler, merada otlamaları da pek azdır. Çünkü bu develer bu belirtilen alanlarda harcanarak tüketilir. Bu açıklamayı İbnu's-Sikkit yapmıştır.

Kadı Iyaz dedi ki: Ebu Said en-Neysaburi dedi ki: Durum şundan ibarettir. Develer -mim harfi ötreli olarak- müzhir'in -ki müzhir misafirler için ateş yakılan ocağa denilir- sesini işittikleri vakit (helak olacaklarını anlarlar). Şunları da söylemektedir: Araplar ud denilen -kesreli mim ile- mizheri bilmezlerdi. Ancak medeni şehirlere gidip gelenler müstesnadır.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu onun bir hatasıdır. Çünkü hiçkimse bunu ötreli mim ile rivayet etmemiştir. Diğer taraftan kesreli mim ile "mizher" arap şiirlerinde meşhurdur. Ayrıca bu kadınların şehirlere gidip gelmiş şehirlerde yaşamayan kimselerden olmadıkları iddiası da kabul edilmez. Çünkü bir rivayette onların Yemen kasabalarından bir kasabadan oldukları belirtilmiştir.

"Onbirinci kadın dedi ki: ..." Bazı nüshalarda "el-hâdi aşrate" bazılarında da "el-hâdiyete aşrate" şeklindedir. Doğrusu birincisidir.

"Kulaklarımı küpelerle şakırdattı" ha harfi ötreli huli ve kesreli olmak üzere meşhur iki söyleyiştir. Nevs ise sarkan her bir şeye denilir. Nâse yenusi nevsen fiili buradan gelmektedir. İfadesi de şu demektir: O bana pek çok küpe ve takılar alarak beni süsledi. İşte onlar çokluklarından dolayı hareket etmekte (şakırdamakta)dır.

"Pazularımı yağla doldurdu." İlim adamları der ki: Beni şişmanlattı, bedenimi yağla doldurdu. Kastı yalnızca pazularının yağlandığı değildir ama pazuları yağlanınca vücudunun diğer kısmı da kilo alır.

"Beni sevindirdiği gibi benim de içim sevinçle doldu." Beni sevindirdiği için ben de sevindim anlamında olmakla birlikte İbnul Enbari dedi ki: O beni ta'zim etti, ben de kendi gözümde büyüdüm demektir. Nitekim tebecceha: büyüklendi, böbürlendi anlamındadır.

"Bir dağ başında bir kaç koyuna sahip bir aile halkı arasında beni buldu..." Ğuneyme: birkaç koyun demektir. Bu sözleri ile şunu demek istemiştir: Onun ailesi at ve deve sahipleri değil koyun sahibi kimselerdi. Çünkü "sahil" atların çıkardığı sesler "atit" de develerin çıkardığı seslerdir. Araplar koyun sahiplerini pek önemsemezler. Onlar at ve deve sahiplerini önemserler.

"Şik: dağ başı" şin harfi kesreli de fethalı da (şek) söylenir. Ama hadis rivayetlerinde bilinen ve hadis ehli nezdinde meşhur olan kesreli söyleyiştir. Dil bilginleri nezdinde bilinen ise fethalı söyleyiştir. Ebu Ubeyd aslında fethalıdır fakat muhaddisler bunu kesreli okurlar, demiştir. Buranın bir yer adı olduğunu söylemiştir. Herevi ise doğrusu fethalı söyleyişidir, demiştir. İbnul Enbari hem kesreli hem fethalı söylenir. Bir yer adıdır, demiştir. İbn Ebu Uveys ve İbn Habib de hem kendilerinin hem koyunlarının azlığı sebebi ile bir dağın başında oldukları anlamına gelir. "Şikkul cebel" de dağın bir tarafı, bir yanı demektir.

el-Kubtîni dedi ki: Şin harfi kesreli olarak "şık" orada darlık ve meşakkatli bir hayat sürerek geçinirler demektir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu bana göre daha tercih edilir bir açıklamadır. Bunu başkası da tercih etmiştir. Böylelikle bu hususta üç görüş ortaya atılmış olmaktadır.

"Daiz: Harman döven" harmanda ekini döven kişiye denilir. Herevi ve başkalarının, dediklerine göre "dâse et-taam: buğdayı dövdü" demektir. "Daiz"in bizzat harmanın kendisi olduğu da söylenmiştir.

"Munakkin: Ekin savuran" kelimesi mim harfi ötreli nun fethalı ve sondaki kaf şeddelidir. Mim harfini kesreli söyleyenleri de vardır (munikkin). Ama doğru ve meşhur olan fethalı söyleyiştir. Ebu Ubeyd: Doğrusu fethalıdır, demiştir. Ayrıca muhaddisler bunu kesreli okuyorlar fakat anlamının ne olduğunu bilmiyorum, demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bizim bu kelimeyi rivayetimiz nun harfi fethalıdır. Sonra Ebu Ubeyd'in açıklamalarını kaydederek kendisi de şunları söylemektedir: İbn Ebu Uveys de bunun kesreli kullanıldığını ve bunun davarların çıkardığı sesler olan "nakik" demek olduğunu söylemiştir. Kadın böylelikle kocasını mallarının çok olması ile nitelendirmiş olmaktadır.

Cumhura göre sahih olan nun harfinin fethalı oluşudur. Bundan kasıt ise buğdayı ayıklayan kişidir. Yani onu kabuğundan ve başağından çıkartan kişiye denilir. Bu da Herevi'nin: Bu buğdayı elek ile eleyen kimsedir şeklindeki açıklamasından daha güzeldir. Maksat ise onun ekin sahibi olup ekinini dövdüğü ve ayıkladığını anlatmaktır.

"Onun yanında konuşurum da azarlanmam..." Yani o benim konuşmamı çirkin bulmaz, konuştuğumu geri çevirmez. Aksine konuştuğumu kabul eder. "etesabbah: sabah uykusunu da yatarım." Yani sabahtan sonra uykumu uyurum demek istiyor. Bu sözleri ile de kendisinin ihtiyaç ve işlerinin hizmetçileri tarafından görüldüğünü, kendisinin çalışmasına ihtiyaç olmadığı için uyuduğunu anlatmak istemiştir.

"Etekannah: kanarım" kafdan sonra nun ile olup bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: Biz Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde sadece nun ile rivayet ettik. Buhari dedi ki: Bazıları ise mim harfi ile "etekammah" diye kaydetmişlerdir. Bu da daha sahihtir. Ebu Ubeyd dedi ki: Bu kelime mim iledir. Bazı kimseler bunu nun ile rivayet ediyorlar ama bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum, demiştir. Başkaları ise nun ve mim rivayetleri sahih rivayetlerdir. Her ikisinin de manası iyice suya kandığım için onu bırakıncaya kadar suyumu içerim demektir. Nitekim suya doyduktan sonra devenin başını yukarıya kaldırmasını anlatmak için kullanılan "kamaha" fiili de buradan gelmektedir. Ebu Ubeyd: Görüşüme göre o bu sözü ancak onların yanında suyun oldukça az bulunmasından dolayı söylemiştir. Nun ile olduğunu söyleyenlerin kanaatine göre ise manası: Ben içeceğimi kesik kesik içerim, ağır ağır içerim demektir, demiştir. Bunun suya kandıktan sonra içmek olduğu da söylenmiştir. Dil bilginleri der ki: Develer hakkında "kanaha ve tekannaha" fiilleri su içmeye zorlanmaları manasındadır.

"Kilerleri büyük" Ebu Ubeyd ve başkalarının, dediklerine göre "ukûm: heybeler, yemeğin ve eşyanın içine saklandığı büyük kaplar" demektir. Te-

kili ayn harfi kesreli olarak "ikm" demektir. "Redah" da büyük ve muazzam anlamındadır. Nitekim büyük kalçalı kadına da "redah" denilir. Şayet redah müfred olarak kullanıldığı halde nasıl çoğul olan "ükum: kilerler" kelimesi sıfat olarak kullanılmıştır? Halbuki çoğul bir ismin tekil ile nitelendirilmesi caiz değildir denilecek olursa Kadı Iyaz cevabının şu olduğunu söylemiştir: O, onun her bir deposunun, kilerinin, kabının pek büyük olduğunu kastetmiştir. Yahut da burada "redah: zehâb: gitmek" gibi mastar olabilir.

"Evi geniştir" geniş anlamındaki "fesah" fe harfi fethalı sin şeddesizdir. Geniş demektir. Fesih de aynı anlamdadır. Cumhur bunu böylece açıklamıştır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu sözleri ile hayırların ve nimetlerin pek çok olduğunu anlatmış olma ihtimali de vardır.

"Yatağı ince hurma lifi gibidir." Şatp: Hurma lifi, hurma dalından alınan incecik parçaya denilir. Çünkü hurma ağacı dalından ince ince çubuklar çıkar. Bundan maksadı da onun (Ebu Zer'in oğlunun) üzerinde pek et bulunmayan bir hurma lifi gibi ince olduğunu anlatmak istemiştir. Bu da erkek için övülecek bir niteliktir. Misel ise sıyrılmış demektir ki kabuğu alınmış dal anlamındadır. İbnu'l-A'râbî ve başkaları dedi ki: O bu sözleri ile kınından sıyrılmış kılıç gibi olduğunu anlatmak istemiştir.

"Kendisini bir oğlak kolu dahi doğurur." Cefre dişi küçük keçi yavrusu (oğlağı) demektir. Bunun koyun oğlağı anlamına olduğu da söylenir. Dört aylık olup annesinin sütünden kesilmiş olana denilir. Erkeğine de cef denilir. Buna sebep ise yan taraflarının kemik olmasından dolayıdır.

Kadı Iyaz dedi ki: Ebu Ubeyd ve başkaları dedi ki: Cefre keçi yavrularındandır. İbnul Enbai ve İbn Dureyd de koyun yavrularındandır, demiştir. Kastettiği ise yemeğinin az olduğudur. Araplar bunu övgü olarak zikrederler.

"Babasına da itaatkardır, annesine de itaatkardır" her ikisine itaat edip emirlerine uyar.

"Elbisesini doldurur" yani vücudu dolgundur. Diğer rivayette ise "örtüsünün içi boş gibi" denilmektedir. Sad harfi kesreli olarak "sıfır" boş olan demektir. Herevi: Karnı küçük anlamındadır. Rida ise karna kadar inen elbiseye denilir. Bu onun vücudunun üst tarafının hafif olduğu anlamındadır. Bu ise ridanın ulaştığı yere denilir. Fakat alt tarafı -ki burası da kisanın bağlandığı yerdir- dolgundur. Bunu da bir rivayette: "İzarı dolgundur" ifadesi desteklemektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Daha uygunu bunun: Omuz taraflarının dolgun, göğüslerinin ridasını vücudundan yukarı kaldıracak ve böylelikle ona değmediği için -vücudunun alt tarafından farklı olarak- içi boş gibi duracak şekilde ridasını yüksek tutmaları demektir.

"Kumasını çatlatır.", dediklerine göre burada câre (lafzi olarak: kadın komşu)den kastedilen onun kumasıdır. Yani onun kuması onun güzelliğini, iffetini ve edebini gördüğü için öfkelenir. Diğer rivayette ise: "Akru câretihe" şeklindedir. Nüshalarda bu şekilde ayn ve kaf harfi sakin olarak geçmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Biz bütün üstadlarımızdan bunu böylece zaptettik. Ama el-Ceyâni bunu ötreli ayn ve sakin be ile olmak üzere "ubr" diye zaptetmiştir. İbnu'l-A'râbî de böylece zikretmiştir. Sanki Ceyânî bunu el-Enbari'nin kitabından hareket ederek düzeltmiş gibidir. Enbari de bunu iki türlü açıklamıştır. Birincisine göre ibret almak (itibar) kökü ile alakalı bir anlamdır. Yani o onun ibret almasına sebep teşkil edecek şekilde güzel, iffetli ve akıllı olduğunu görür. İkinci anlam ise gözyaşı demek olan "abre" ile alakalıdır. Yani o onun bu halini görerek öfke ve kıskançlığından ötürü ağlar. Kaf ile rivayet edenlerin rivayetine göre anlamı ise onu öyle bir öfkelendirir ki neticede kesilmiş, boğazlanmış gibi bir hale gelir. Ya da arapların bu anlamdaki bir deyiminden hareketle: Onu dehşete düşürür demektir.

"Konuştuklarımızı yaymaz." Yani onu yayıp açıklamaz, aksine sırrımızı ve konuşmalarımızı tamamen gizler. Müslim'den başka kaynaklarda (tebussu kelimesi yerine) nun ile "tenüssü" diye rivayet edilmiştir. Bu da anlam itibari ile birincisine yakındır. Yani sözümüzü açığa vurmaz, açıklamaz.

"Azığımızı darmadağın etmez ve saçmaz." Mîre: azık başka yerden getirilen yiyecek demektir. Bu sözleri de bizim yiyeceğimizi berbat etmez, dağıtmaz, onu boşuna tüketmez. Bu da onun güvenilir olmakla nitelendirilmesi anlamındadır.

"Evimizi de kuş yuvası gibi işe yaramaz şeylerle doldurmaz." Yani çöpü ve kirleri kuş yuvası gibi ortada darmadağınık bir şekilde bırakmaz. Aksine o evi tertib edip düzenler, onun temiz olmasına itina gösterir.

Bunun şu anlama geldiği de söylenmiştir. Kuş yuvalarını andıran evin köşelerinde bizim erzakımız hususunda bize hainlik etmez.

Müslim'den başka kaynaklarda giş: aldatmaktan gelen "tağşîşen: aldatarak" diye rivayet edilmiştir. Bu aldatması yemek ve erzak hakkındadır denildiği gibi bunun kovuculuk yapmak sureti ile aldatmadığı anlamında olduğu da söylenmiştir. Yani o hiçbir şekilde kovuculuk mahiyetinde bir şey konuşmaz.

"Tulumlarda süt çalkalanırken" burada "evtâb: tulumlar" kelimesi "vatb"in çoğuludur. Bu benzeri az görülen bir çoğul şeklidir. Müslim'den başkasında yer alan bir rivayette "vitâb" diye kaydedilmiştir. Asla uygun çoğul şekli de budur. Bunlar da sütün içinde çalkalandığı kapların adıdır. Ebu Ubeyd ise evtâbın vatbenin çoğulu olduğunu söylemiştir.

"Böğrünün altından iki nar ile oynuyorlardı." Ebu Ubeyd dedi ki: Yani bu kadın kalçası büyük bir kadındı. Sırtüstü yattığı zaman kalçaları onu yerden öyle bir yükseltir ki altında narların dahi gidip gelebileceği kadar bir boşluk meydana gelir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kimisinin, dediğine göre burada iki nardan kasıt kadının memeleridir. Yani onun nar gibi küçük iki güzel memesi vardır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu daha tercih edilir. Özellikle de "göğsünün altında ve üst gömleğinin altında" diye de rivayet edilmiştir. Çünkü çocukların annelerinin sırtlarının altından nar atmaları diye bir alışkanlık görülmediği gibi kadınların da aynı şekilde erkeklerin kendilerini bu halde görecekleri bir vaziyette sırtüstü yatmaları gibi bir adet de görülmemiştir.

"Ondan sonra iyi yürüyüşlü bir ata binen şerefli bir adam nikahladım." Buradaki "serih: şerefli" lafzı meşhur olan kanaate göre sin harfi iledir. Kadı Iyaz'ın İbnu'sSikkit'den naklettiğine göre o bu kelimenin hem sin hem şin ile söylendiğini nakletmiş bulunmaktadır. İkinci kelime (şeri) ise şin iledir. Bunda görüş ayrılığı yoktur. Birincisinin anlamı şerefli bir efendidir. Bunun cömert anlamında olduğu da söylenmiştir. İkincisi ise hızlı, durmadan, yorulmadan ve yürüyüşünü bozmadan yürüyen at demektir. İbnu's-Sikkit ise bu üstün ve tercih edilen at demektir, demiştir.

"Hatti bir mızrak aldı." Hı harfi fethalı ve kesreli (hıtti) diye söylenir. Fethalı söyleyiş daha meşhurdur. Çoğunluk başka türlüsünü sözkonusu etmemiştir. Kesreli söyleyişi nakledenler arasında el-İşfâk adlı kitabında Ebu'l-Feth el-Hemdâni de vardır., dediklerine göre hatti Sifu'l-Bahr'ın yani Umman ve Bahreyn yakınlarında deniz sahilinde bir kasaba olan Hat denilen yere nisbet edilen bir mızraktır. Ebu'l-Feth dedi ki: Buna hat denilmesinin sebebi deniz kıyısında olması dolayısıyladır. Çünkü kıyıya da hat denilir. Böyle denilmesine sebep ise su ile toprağı birbirinden ayırmasıdır. Bu mızraklara hatti denilmesi ise mızrakların buraya getirilerek buralarda güzelce düzeltilmesinden dolayıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Hat bu mızrakların yapıldığı asıl yerdir diyenlerin görüşleri doğru değildir.

"Yanıma çok miktarda deve getirdi." Yani bu develeri kalacakları yere getirdi. Çünkü "merah" davarların, develerin, ineklerin, koyunların gece kaldıkları yere denilir. Ama burada onların birilerinin kastedilme ihtimali vardır ki bu tür de deve türüdür. Kadı Iyaz'ın söylediğine göre dil bilginlerinin çoğunluğu "neam"in özel olarak develer hakkında kullanıldığı kanaatindedir. "Seriy" ise mal ve başka şeylerin çok miktarına denilir. Nitekim mal hakkında servet de mal çokluğu anlamındadır.

"Gidip gelen davarların her birinden bana bir çift verdi." Buradaki "raiha" gidip gelen develer, inekler, koyunlar, köleler demektir. "Zevc" ise iki demektir. Bununla sınıf ve tür kastetmiş olması ihtimali de vardır. Çünkü bu kelime sınıf hakkında kullanılır. Yüce Allah'ın: *"Ve siz üç sınıf olduğunuzda"* (Vakıa, 7) buyruğunda olduğu gibi. İkinci rivayette: "Bana kesilecek her tür hayvandan birer çift verdi" sözü de yani kesilecek her birisinden bir çift verdi. Bütün nüshalarda bu şekilde "zâbiha: kesilecek" şeklindedir. Bu da kesilmesi caiz olan deve, koyun, inek ve diğerleri demektir. Meful anlamında olup fail veznindedir.

"Akrabana da ihtiyaçlarını fazlası ile karşılayacak şekilde dağıt." Yani onlara fazlası ile ver, onları kollayıp gözetle. İkinci rivayette de: Vela tenkusu miretana tenkisen: Azığımızı saçıp savurmaz" burada "tenkusu" fiilinden sonra onun gelmesi gereken mastar şeklinden farklı olarak "tenkîsen" demesi caizdir. Yüce Allah'ın: *"Rabbi onu güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetişen bir bitki gibi bitirdi."* (Ali İmran, 37) buyruğunda da böyle gelmiştir.

Bundan kastı da şudur: Bu rivayet bizim zaptettiğimiz gibi şeddesiz olarak kaydedilmiştir. Halbuki önceki rivayette ise "tunekkisu" şeklinde te harfi ötreli, nun fethalı, şeddeli kaf kesrelidir. Her ikisi de sahihtir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya: *"Benim sana göre durumum Ebu Zer'in Um Zer''e göre durumu gibidir"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Bu onun gönlünü hoş etmek ve onunla güzel geçimini anlatmak için söylenmiştir. Yani ben de sana Ebu Zer'in (Um Zer''e davrandığı) gibi davranıyorum. Buradaki "küntü: idim" lafzı ya Zâidedir yahut da devamlılık ifade eder. Yüce Allah'ın: *"Allah gafurdur, rahimdir"* (Nisa, 96, 100... ve başka yerler) buyruğunda olduğu gibi. Yani yüce Allah geçmişte de böyleydi ve hep böyledir. Allah en iyi bilendir.

Um Zer' Hadisinden Çıkan Hükümler

İlim adamları Um Zer' ile ilgili bu hadisten çeşitli hükümler çıktığını söylemişlerdir:

1. Aile fertleri ile (zevce ve çocuklarla) güzel geçinmek müstehaptır.

2. Geçmiş ümmetlerin haberlerini nakletmek caizdir.

3. Bir şeye benzetilenin bütün hususlarda onun ile aynı olması gerekmez.

4. Talak ile ilgili kinaye lafızlar ile talak ancak niyet ile gerçekleşir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya: *"Benim sana göre durumum Ebu Zer'in Um Zer''e göre durumu gibidir"*, demiştir. Ama Ebu

Zer'in işlerinden birisi de onun -az önce geçtiği gibi- karısı Um Zer''i boşamış olduğudur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) aleyhine bu benzetmesi ile boşama sözkonusu olmaz. Çünkü o boşamayı niyet etmemiştir.

5. el-Mâzerî dedi ki: Bazılarının, dediklerine göre burada kadınların hoşa gitmeyen şekilde kocalarını anmaları sözkonusu olmakla birlikte bu anışları gıybet sayılmazdı. Çünkü muayyen olarak kocaları ya da isimleri bilinmiyordu. Haram olan gıybet ise muayyen bir insanı yahut da muayyen bir topluluğu (hoşlanmayacakları şekilde) anmaktır. el-Mâzerî dedi ki: Böyle bir mazerete ihtiyaç ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir kadının kim olduğu bilinmeyen kocasının gıybetini yaptığını işitip de onun bu yaptığına itiraz etmemesi halinde gerek duyulur. Bu meseleyi ise Aişe bilinmeyen ve hazır olmayan kadınlardan diye nakletmiştir. Ama bugün bir kadın kocasının hoşuna gitmeyecek şekilde kocasından söz edecek olup bunu dinleyenler tarafından da tanınan birisi ise bu haram bir gıybet olur. Eğer bilinmeyen birisi olup araştırma sonrası bile bilinmeyen bir kişi olarak kalırsa bazılarına göre -daha önce kaydettiğimiz gibi- vebal yoktur. Bunu da ilim meclisinde içen yahut hırsızlık yapan diye böyle birisinden söz eden kimse gibi değerlendirir. el-Mâzerî dedi ki: Bu diyenin bu söyledikleri ihtimal dahilindedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunu söyleyen kişi doğru söylemiştir. Çünkü dinleyen kişi sözkonusu edilen şahsı bilmiyorsa bu sözün kendisine ulaştığı kişi de onu bilmiyorsa gıybet olmaz. Çünkü ancak kişinin tayin edilmesi halinde rahatsız olması sözkonusu olur. İbrahim dedi ki: Sözkonusu edilen kişinin adını vermediği sürece yahut da kendisi ile tanınacak şekilde dikkat çeken bir ifade kullanmadıkça gıybet olmaz. İşte bu muayyen olarak bilinmeyen kadınlar ve kocaların da müslüman oldukları Sâbit değildir ki bunlar muayyen olarak bilinmeleri halinde gıybet yaptıklarına hükm olunsun. Bunların kimlikleri bilinmezken nasıl gıybet hükmü verilebilir ki? Allah en iyi bilendir.

١٥/٦١- بَاب فَضَائِلِ فَاطِمَةَ بِنْتِ النَّبِيِّ عَلَيْهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

15/61- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KIZI FATIMA (SALAT VE SELAM ONA)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٢٥٧-٩٣/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ ابْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ الْقُرَشِيُّ التَّيْمِيُّ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ إِنَّ بَنِي هِشَامِ بْنِ الْمُغِيرَةِ اسْتَأْذَنُونِي أَنْ يُنْكِحُوا ابْنَتَهُمْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي

طَالِبٍ فَلَا آذَنُ لَهُمْ ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ إِلَّا أَنْ يُحِبَّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُطَلِّقَ ابْنَتِي وَيَنْكِحَ ابْنَتَهُمْ فَإِنَّمَا ابْنَتِي بَضْعَةٌ مِنِّي يَرِيبُنِي مَا رَابَهَا وَيُؤْذِينِي مَا آذَاهَا

6257-93/1- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus ve Kuteybe b. Said ikisi Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. İbn Yunus dedi ki: Bize Leys tahdis etti, bize Abdullah b. Ubeydullah b. Ebu Muleyke el-Kuraşi et-Teymî'nin tahdis ettiğine göre Misver b. Mahreme kendisine şunu tahdis etti: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde şöyle buyururken dinlemiştir: *"Şüphesiz Hişam b. el-Muğire'nin oğulları kızlarını Ali b. Ebu Talib'e nikahlamak için benden izin istediler. Ben onlara izin vermem. Tekrar söylüyorum izin vermem. Tekrar söylüyorum izin vermem. Ancak Ebu Talib'in oğlu kızımı boşayıp sonra onların kızlarını nikahlamak istemesi hali müstesnadır. Şüphesiz benim kızım benden bir parçadır. Onu şüpheye düşüren beni de şüpheye düşürür. Ona eziyet veren şey bana da eziyet verir."*[419]

٦٢٥٨-٩٤/٢- حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهُذَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّمَا فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي يُؤْذِينِي مَا آذَاهَا

6258-94/2- Bana Ebu Ma'mer İsmail b. İbrahim el-Hüzeli tahdis etti, bize Süfyan Amr'dan tahdis etti, o İbn Ebu Muleyke'den, o Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fatıma şüphesiz benden bir parçadır. Ona eziyet veren bana da eziyet verir"* buyurdu.[420]

٦٢٥٩-٩٥/٣- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ الدُّؤَلِيُّ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ حَدَّثَهُ أَنَّهُمْ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ مِنْ عِنْدِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ مَقْتَلَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رضي الله عنه لَقِيَهُ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ فَقَالَ لَهُ هَلْ لَكَ إِلَيَّ مِنْ حَاجَةٍ تَأْمُرُنِي بِهَا قَالَ فَقُلْتُ لَهُ لَا قَالَ لَهُ هَلْ أَنْتَ مُعْطِيَّ سَيْفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَغْلِبَكَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ وَايْمُ اللهِ لَئِنْ أَعْطَيْتَنِيهِ لَا يُخْلَصُ إِلَيْهِ أَبَدًا حَتَّى تَبْلُغَ نَفْسِي إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ عَلَى فَاطِمَةَ فَسَمِعْتُ

419 Buhari, 3814 -muhtasar olarak-, 3765 -muhtasar olarak-, 5230, 5278 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2071; Tirmizi, 3867; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11267

420 6256 numaralı hadisin kaynakları

رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ فِي ذَلِكَ عَلَى مِنْبَرِهِ هَذَا وَأَنَا يَوْمَئِذٍ مُحْتَلِمٌ فَقَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي وَإِنِّي أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا قَالَ ثُمَّ ذَكَرَ صِهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ فَأَثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ فَأَحْسَنَ قَالَ حَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي وَوَعَدَنِي فَأَوْفَى لِي وَإِنِّي لَسْتُ أُحَرِّمُ حَلاَلاً وَلاَ أُحِلُّ حَرَامًا وَلَكِنْ وَاللهِ لاَ تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللهِ مَكَانًا وَاحِدًا أَبَدًا

6259-95/3- Bana Ahmed b. Hanbel tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim haber verdi, bana babam Velid b. Kesir'den tahdis etti, bana Muhammed b. Amr b. Halhale ed-Düeli'nin tahdis ettiğine göre İbn Şihâb kendisine şunu tahdis etti: Ali b. el-Hüseyin'in kendisine tahdis ettiğine göre Hüseyin b. Ali'nin (rahmetullahi aleyh) öldürülmesinden sonra Yezid b. Muaviye'nin yanından dönüp Medine'ye geldikleri zaman Misver b. Mahreme onunla karşılaşmış ve kendisine: Bana yerine getireyim diye emredeceğin bir ihtiyacın var mı, dedi. Ben ona: Hayır, dedim.

Bu sefer Misver ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kılıcını bana verir misin? Çünkü ben bunların sana baskın gelerek onu senden alacaklarından korkarım. Allah'a yemin ederim ki eğer onu bana verecek olursan canım çıkmadıkça kesinlikle ona ulaşılamayacaktır. Çünkü Ali b. Ebu Talib, Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın üzerine Ebu Cehil'in kızına talib oldu. Bunun üzerine ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu minberi üzerinde bu hususta insanlara hutbe verip -ki ben o gün baliğ olmuştum- şöyle buyurduğunu dinledim: *"Şüphesiz Fatıma bendendir ve gerçekten ben onun dini hususunda fitneye düşürüleceğinden korkarım."*

(Misver) devamla dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abduşşems oğullarından bir damadını sözkonusu etti. Damat olarak onu güzelce övdü ve şöyle buyurdu: *"Benimle konuştu, doğru söyledi, bana söz verdi, verdiği sözünü tamamen yerine getirdi. Gerçek şu ki ben helal olan bir şeyi haram kılmadığım gibi haram olanı da helal kılmam. Ama Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kızı ile Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen bir yerde bir araya gelmeyecektir."*[421]

٦٢٦٥-٩٦/٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ

421 Buhari, 926, 927 -muallak olarak olayı zikretmeden-, 3110, 3714; Ebu Davud, 2069, 2070; İbn Mace, 1999; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11278

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ أَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ لَهُ إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ وَهَذَا عَلِيٌّ نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ قَالَ الْمِسْوَرُ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ بْنَ الرَّبِيعِ فَحَدَّثَنِي فَصَدَقَنِي وَإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ مُضْغَةٌ مِنِّي وَإِنَّمَا أَكْرَهُ أَنْ يَفْتِنُوهَا وَإِنَّهَا وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَبَدًا قَالَ فَتَرَكَ عَلِيٌّ الْخِطْبَةَ

6260-96/4- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb, Zührî'den haber verdi, bana Ali b. Hüseyin'in haber verdiğine göre Misver b. Mahreme kendisine şunu haber verdi: Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) yanında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı bulunduğu halde Ebu Cehil'in kızına talib oldu. Fatıma bunu işitince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve O'na: Senin kavmin senin kızlarının adına kızmadığından söz ediyorlar. İşte Ali, Ebu Cehil'in kızını nikahlamak istiyor, dedi.

Misver dedi ki: Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayağa kalktı. Teşehhüd getirdiği zaman teşehhüdünü işittim. Sonra şöyle buyurdu: *"İmdi şüphesiz ben Ebu'l-As b. er-Rabi'ye (bir kızımı) nikahladım. O bana ne söylediyse doğru söyledi. Şüphesiz Muhammed'in kızı Fatıma benden bir parçadır. Ben onların onu ancak fitneye (belaya) maruz bırakmalarından korkarım. Allah'a yemin ederek şunu söylüyorum ki Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in kızı ile Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen aynı adamın yanında bir arada olmayacaktır."*

Misver: Bunun üzerine Ali ona talib olmaktan vazgeçti, dedi.[422]

٦٢٦١-.../٥- وحَدَّثَنِيهِ أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا وَهْبٌ يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ يَعْنِي ابْنَ رَاشِدٍ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6261-.../5- Bunu bana Ebu Ma'n er-Rakaşi de tahdis etti, bize Vehb -yani b. Cerir- babasından tahdis edip dedi ki: Ben Numan'ı -yani b. Raşid'i- Zührî'den bu isnad ile hadisi buna yakın olarak tahdis ederken dinledim.[423]

Şerh

(6257-6261 numaralı hadisler)

(6257) *"Haşim b. el-Muğireoğulları... benden izin istediler... ona eziyet veren şey bana da eziyet verir."* Diğer rivayette: " (6259) *"Ben ne haram olan*

422 6259 numaralı hadisin kaynakları
423 6258 numaralı hadisin kaynakları

bir şeyi helal ederim ne de helal olan bir şeyi haram ederim..." diğer rivayette de (6260) *"şüphesiz Fatıma benden bir parçadır..."*

Bad'a be harfi fethalı olarak ve başka türlüsü de olmaz et parçası demektir. Mim harfi ötreli "mudga" da böyledir. "Onu şüpheye düşüren"deki "reyb" hakkında İbrahim el-Harbi şöyle diyor: Reyb akıbetinden korktuğun için seni şüphe ve tereddüte düşüren şeydir. Ferrâ da: "Râbe" ile "erâbe" aynı anlamdadır. Ebu Zeyd dedi ki: Râbe kesinlikle şüpheye düşüren şey için kullanılır, erâbe ise şüpheye düşüren ya da yanıltan şey anlamındadır. Yine Ebu Zeyd ve başkalarından da Ferrâ'nın, dediği gibi açıklama nakledilmiştir.

İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerif ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hayatta iken her bir durumda ve her ne şekilde olursa olsun isterse bu esası itibari ile mübah olan bir sebebten kaynaklansın O'na eziyet etmek haram kılınmaktadır. Bu hususta başkası ondan farklıdır. İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ali (radıyallâhu anh)'a Ebu Cehil'in kızını nikahlamasının mübah olduğunu *"ben helal olan bir şeyi haram kılmıyorum"* buyruğu ile bildirmiş olmakla birlikte hadiste açıkça (nas ile) belirtilmiş iki illet sebebi ile ikisinin aynı nikah altında bulunmalarını yasaklamış bulunmaktadır:

1. Böyle bir iş Fatıma'ya eziyet verir. O taktirde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de eziyet görür. Bunun sonucunda O'na eziyet veren kişi helak olur. İşte hem Ali'ye hem de Fatıma'ya olan mükemmel derecedeki şefkatinden ötürü böyle bir işin yapılmasını nehy etmiştir.

2. Kıskançlık sebebi ile Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın fitneye düşmesinden korkmuştur. Denildiğine göre bundan maksat her ikisinin aynı nikah altında bulundurulmasını yasaklamak değildir. Aksine bunun anlamı Allah'ın lütfu ile onların bir arada (aynı nikah altında) toplanmayacaklarını bildirmesidir. Nitekim Enes b. en-Nadr da: Allah'a yemin olsun ki Rubeyyin dişi kırılmayacaktır", demişti. Bununla birlikte ikisinin aynı nikah altında bulundurulmasının haram kılınmasının kastedilmiş olma ihtimali de vardır. O taktirde "ben helal olan bir şeyi haram kılmıyorum" buyruğu yani ben Allah'ın hükmüne aykırı bir şey söylemiyorum. Çünkü o bir şeyi helal kılmışsa ben onu haram etmem. Eğer bir şeyi haram kılmışsam ben onu haram kılmam. Onun haram kılındığını da söylemeyip susmam. Çünkü benim susuşum onu helal kılmaktır. Bu durumda Allah'ın nebisinin kızı ile Allah'ın düşmanının kızını aynı nikah altında toplamak nikah ile ilgili haramlardan birisi olur.

(6259) "Sonra Abduşşemsoğullarından bir damadını sözkonusu etti." Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabi'dir. "Sıhr" koca, kocanın akrabaları, kadının akrabaları hakkında

kullanılır. Kelime bir şeyi yakınlaştırmak anlamındaki "sahara ve ashara" kökünden türemiştir. Musaheret ise yabancı ve uzak kimseler arasında yakınlaşmak demektir.

٦٢٦٢-٩٧/٦- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَعَا فَاطِمَةَ ابْنَتَهُ فَسَارَّهَا فَبَكَتْ ثُمَّ سَارَّهَا فَضَحِكَتْ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لِفَاطِمَةَ مَا هَذَا الَّذِي سَارَّكِ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَكَيْتِ ثُمَّ سَارَّكِ فَضَحِكْتِ قَالَتْ سَارَّنِي فَأَخْبَرَنِي بِمَوْتِهِ فَبَكَيْتُ ثُمَّ سَارَّنِي فَأَخْبَرَنِي أَنِّي أَوَّلُ مَنْ يَتْبَعُهُ مِنْ أَهْلِهِ فَضَحِكْتُ

6262-97/6- Bize Mansur b. Ebu Muzâhim tahdis etti, bize İbrahim -yani b. Sa'd- babasından tahdis etti, o Urve'den, o Aişe'den rivayet etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam babasından tahdis ettiğine göre Urve b. ez-Zubeyr de kendisine şunu tahdis etti: Aişe'nin kendisine tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), kızı Fatıma'yı çağırarak ona gizli bir şey söyledi. Bunun üzerine ağladı. Sonra yine ona gizli bir şey söyledi bu sefer güldü. Aişe dedi ki: Ben de Fatıma'ya: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sana gizlice söyleyince ağladığın sonra gizlice söyleyince güldüğün o şey nedir, dedim. O: (ilk) gizli söylediğinde bana ölümünü haber vermişti ben de ağladım. Sonra bana tekrar gizlice söylediğinde bu sefer aile halkından O'nun arkasından ilk gidecek kişinin ben olduğumu haber verdi. Bunun için de güldüm, dedi.[424]

Şerh

"Bana aile halkından kendisine ilk kavuşacak olanın ben olduğumu haber verdi. Bu sebebe güldüm." Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesidir. Hatta burada iki mucize vardır. Kendisinden sonra hayatta kalacağını ve aile halkı arasında kendisine ilk kavuşacak olanın o olduğunu haber verdi ve haber verdiği gibi gerçekleşti. Fatıma (radıyallâhu anhâ) da O'na çabucak kavuşacağına sevindiği için güldü.

Hadisten, onların ahireti tercih ettikleri, ahirete intikal etmekten ve dünyadan kurtulmaktan sevindikleri de anlaşılmaktadır.

---

424 Buhari, 3715, 3716, 3625, 3626, 4433, 4434; Tirmizi, 3893; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16339, 18040

٦٢٦٣-٩٨/٧- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهُ لَمْ يُغَادِرْ مِنْهُنَّ وَاحِدَةً فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ تَمْشِي مَا تُخْطِئُ مِشْيَتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْئًا فَلَمَّا رَآهَا رَحَّبَ بِهَا فَقَالَ مَرْحَبًا بِابْنَتِي ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ سَارَّهَا فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا سَارَّهَا الثَّانِيَةَ فَضَحِكَتْ فَقُلْتُ لَهَا خَصَّكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالسِّرَارِ ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَأَلْتُهَا مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَتْ مَا كُنْتُ أُفْشِي عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ سِرَّهُ قَالَتْ فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُلْتُ عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لِي عَلَيْكِ مِنَ الْحَقِّ لَمَا حَدَّثْتِنِي مَا قَالَ لَكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ أَمَّا الْآنَ فَنَعَمْ أَمَّا حِينَ سَارَّنِي فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى فَأَخْبَرَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ وَإِنَّهُ عَارَضَهُ الْآنَ مَرَّتَيْنِ وَإِنِّي لَا أُرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدِ اقْتَرَبَ فَاتَّقِي اللهَ وَاصْبِرِي فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ قَالَتْ فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتِ فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي سَارَّنِي الثَّانِيَةَ فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ أَمَا تَرْضَيْ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَالَتْ فَضَحِكْتُ ضَحِكِي الَّذِي رَأَيْتِ

6263-98/7- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî Fudayl b. Husayn tahdis etti, bize Ebu Avane, Firas'den tahdis etti, o Amir'den, o Mesruk'dan, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri yanında bulunuyorlardı. Onlardan bir tanesi dahi ayrılmamıştı. Fatıma yürüyerek karşıdan geldi. Yürüyüşü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yürüyüşünden hiçbir şekilde ayrılmıyordu. Onu görünce kendisini güzel bir şekilde karşıladı ve: *"Kızıma merhaba"* buyurduktan sonra onu sağına yahut soluna oturttu. Sonra ona gizlice bir şey söyledi. Oldukça şiddetli bir şekilde ağladı. Onun bu feryadını görünce bu sefer ona yine gizlice bir şey söyledi. Bunun üzerine güldü. Ben ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımları arasından özellikle sana gizlice bir şey söylemişken sen kalkmış ağlıyorsun, dedim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalktıktan sonra ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana ne, dedi diye sordum. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırrını açıklayacak değilim, dedi.

(Aişe) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettikten sonra: Senin üzerindeki hakkım adına senden kesinlikle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sana söylediklerini bana söylemelisin, dedim. Fatıma: Şimdi

söyleyebilirim. Birinci defada bana gizli bir şeyler söylediğinde şunu haber vermişti: Cebrail her sene kendisi ile Kur'ân-ı Kerim'i bir ya da iki defa karşılıklı okuyordu (muaraza). Şimdi ise iki defa arz etti. (Ve buyurdu ki) şüphesiz ben ecelimin yaklaşmış olduğunu görüyorum. Sen de Allah'a karşı takvalı ol ve sabret. Çünkü ben senin için gerçekten iyi bir selefim (önden gidenim)", dedi.

(Fatıma devamla) dedi ki: İşte bunun üzerine gördüğün şekilde ağladım. Benim feryadımı görünce bana ikinci defa gizlice bir söz söyledi ve: *"Ey Fatıma! Müminlerin kadınlarının efendisi yahut bu ümmetin kadınlarının efendisi olmaya razı değil misin?"* buyurdu. (Fatıma) dedi ki: Bunun üzerine gördüğün şekilde güldüm.[425]

٦٢٦٤-٩٩/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ فِرَاسٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُغَادِرْ مِنْهُنَّ امْرَأَةً فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ تَمْشِي كَأَنَّ مِشْيَتَهَا مِشْيَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَرْحَبًا بِابْنَتِي فَأَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ إِنَّهُ أَسَرَّ إِلَيْهَا حَدِيثًا فَبَكَتْ فَاطِمَةُ ثُمَّ إِنَّهُ سَارَّهَا فَضَحِكَتْ أَيْضًا فَقُلْتُ لَهَا مَا يُبْكِيكِ فَقَالَتْ مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ فَرَحًا أَقْرَبَ مِنْ حُزْنٍ فَقُلْتُ لَهَا حِينَ بَكَتْ أَخَصَّكِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِحَدِيثِهِ دُونَنَا ثُمَّ تَبْكِينَ وَسَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ فَقَالَتْ مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا قُبِضَ سَأَلْتُهَا فَقَالَتْ إِنَّهُ كَانَ حَدَّثَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ كُلَّ عَامٍ مَرَّةً وَإِنَّهُ عَارَضَهُ بِهِ فِي الْعَامِ مَرَّتَيْنِ وَلَا أُرَانِي إِلَّا قَدْ حَضَرَ أَجَلِي وَإِنَّكِ أَوَّلُ أَهْلِي لُحُوقًا بِي وَنِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ فَبَكَيْتُ لِذَلِكَ ثُمَّ إِنَّهُ سَارَّنِي فَقَالَ أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَضَحِكْتُ لِذَلِكَ

6264-99/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr de Zekeriya'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya, Firas'den tahdis etti, o Amir'den, o Mesruk'dan, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları toplandı. Onlardan bir tanesi dahi eksik değildi. Fatıma karşıdan yürüyerek geldi. Yürüyüşü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yürüyüşü gibiydi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kızıma merhaba"* buyurdu ve onu sağına ya da soluna oturttu. Sonra ona gizli bir söz söyledi. Fatı-

425 Buhari, 3623 -muhtasar olarak-, 6285, 6286; İbn Mace, 1621; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17615

ma (radıyallâhu anhâ) bunun üzerine ağladı. Sonra O O'na gizli bir söz daha söyledi. Bu sefer güldü. Ben ona: Neden ağlıyorsun, dedim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırrını açıklayacak değilim, dedi.

Aişe dedi ki: Ben bugün gibi üzüntüye yakın bir sevinç görmedim. Ağladığı zaman ona şöyle dedim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızdan özel olarak sana bir şeyler söyledi, sonra ağlıyor musun, dedim. O'na O'nun ne söylediğini de sordum. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırrını açıklayacak değilim, dedi. Nihayet ruhu kabzedilince ona sordum. Bu sefer şöyle dedi: O bana Cebrail'in her sene bir defa Kur'ân'ı kendisine arzettiğini fakat bu yıl O'na Kur'ân'ı iki defa arzettiğini söyledi ve: *"Gördüğün ise ecelimin kesinlikle yaklaşmış olduğundan ibarettir. Ve şüphesiz sen aile halkım arasında bana ilk kavuşacak olansın ve ben senin için iyi bir selefim"* buyurdu. İşte bundan dolayı ağladım. Sonra o bana yine gizlice şunu söyledi: *"Müminlerin hanımlarının efendisi yahut da bu ümmetin hanımlarının efendisi olmaya razı değil misin"* buyurdu. Ben de bundan dolayı güldüm.[426]

Şerh

(6263-6264 numaralı hadisler)

"Bana Cebrail'in her sene Kur'ân-ı Kerim'i kendisine iki ya da üç defa arzettiğini haber verdi." Bu (6263) rivayette bu şekildedir. İki defanın sözkonusu edilmesi ravilerden birisinden kaynaklanan bir şüphenin bir neticesidir. Doğrusu ise geri kalan diğer rivayetlerde olduğu gibi bunun yer almamasıdır.

"Gördüğüm şu ki ecelim yaklaşmış bulunuyor. Bu sebeple Allah'a karşı takvalı ol ve sabret..." Selef önden giden demektir. Yani ben senden önce gidiyorum, sen de benim yanıma geleceksin.

Bu rivayetlerde "eme terday: razı olmaz mısın" şeklinde bütün nüshalarda böylece kaydedilmiştir. Bu da bir söyleyiştir. Meşhur olan ise "terdayne" şeklidir.

١٦/٦٢- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ سَلَمَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ﵂

16/62- MÜ'MİNLERİN ANNESİ UM SELEME (RADIYALLÂHU ANHÂ)'NIN FAZİLETLERİNİN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦٢٦٥-١٠٠/١- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ الْمُعْتَمِرِ قَالَ ابْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ لَا تَكُونَنَّ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ

426 6263 numaralı hadisin kaynakları

السُّوقَ وَلَا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ وَبِهَا يَنْصِبُ رَايَتَهُ قَالَ وَأُنْبِئْتُ أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ قَالَ فَجَعَلَ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ لِأُمِّ سَلَمَةَ مَنْ هَذَا أَوْ كَمَا قَالَ قَالَتْ هَذَا دِحْيَةُ قَالَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ ايْمُ اللَّهِ مَا حَسِبْتُهُ إِلَّا إِيَّاهُ حَتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ يُخْبِرُ خَبَرَنَا أَوْ كَمَا قَالَ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي عُثْمَانَ مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا قَالَ مِنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ

6265-100/1- Bana Abdula'lâ b. Hammâd ve Muhammed b. Abdula'lâ el-Kaysi ikisi Mu'temir'den tahdis etti. İbn Hammâd dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Babamı (şöyle derken) dinledim: Bize Ebu Osman, Selman'dan şöyle dediğini tahdis etti: Eğer gücün yeterse pazara ilk giren ve oradan ilk çıkan kişi sen olma. Çünkü Şüphesiz orası şeytanın savaş yeridir ve sancağını da oraya diker.

(Selman) dedi ki: Bana haber verildiğine göre Cebrail (aleyhisselâm) yanında Um Seleme bulunuyorken Allah'ın nebisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi. Sonra konuşmaya başladı. Arkasından kalktı. Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme'ye: *"Bu kimdir"*, dedi -yahut nasıl, dediyse öyle-. Um Seleme: Bu Dihye'dir, dedi. Um Seleme dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ben onun ancak o olduğunu sanmıştım. Nihayet Allah'ın Nebisi'nin bizim haberini verdiği hutbesini işitinceye kadar -ya da nasıl, dediyse öyle-. (Mu'temir'in babası olan Süleyman) dedi ki: Bunun üzerine ben Ebu Osman'a: Bunu kimden dinledin, dedim. O Usâme b. Zeyd'den, dedi.[427]

Şerh

Pazar hakkında "orası şeytanın savaş yeridir" buyruğunda geçen "ma'reke: savaş yeri" dil bilginlerinin, dediklerine göre re harfi fethalı okunur, savaş yeri demektir. Çünkü orada kahramanlar birbiri ile dövüşür ve birbirini yıkmaya çalışır. Pazarı ve şeytanın pazardakilere yaptıklarını onlara zarar vermesini savaş yerine benzetmiştir. Çünkü orada aldatmak, kandırmak, hain (yalan) yeminler etmek, fasit akitler yapmak, müşteri kızıştırmak, kardeşinin satışı üzere satış, alımı üzere alım, pazarlık yaptığı mal üzerine pazarlık yapmak, ölçü ve teraziyi eksik yapmak gibi türlü bâtıllar işlenir.

"Sancağını da oraya diker." Bu da onun orada Sâbit bulunduğuna ve insanların arasını kötülükle bozmak için kışkırtmak üzere onları adı geçen bu kötülüklere ve benzerlerine itmek üzere yardımcıları ile toplandığına işarettir. Buna göre çarşı Pazar, şeytanın ve onun yardımcılarının bulunduğu yerdir.

427 Buhari, 3634 -muhtasar olarak-, 4980; Tuhfetu'l-Eşrâf, 101, 4501

Sûk: Pazar, müennes ve müzekker olarak kullanılır. Ona bu adın verilmesinin sebebi insanların orada ayakları üzere dikilmelerinden dolayıdır.

"Um Seleme'nin Cebrail (aleyhisselâm)'i Dihye sûretinde görmesine gelince. Dihye'de dal harfi fethalı (Dahye) ve kesreli olarak (Dihye) diye söylenir.

Hadis'te Um Seleme (radıyallâhu anhâ)'nın bir menkıbesi vardır. Yine hadisten anlaşıldığına göre insanların melekleri görmesi mümkündür. Bu vakıa olarak gerçekleşmiştir. Onları insan suretinde görebilirler. Çünkü onları gerçek suretlerinde görmeye güçleri yetmez. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Cebrail'i çoğunlukla Dihye suretinde görürdü. Onu asli suretinde de iki defa görmüştür.

"Bize dair haberi verirken" ifadesi diyarımızdaki nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz da bazı ravilerden ve nüshalardan bu şekilde nakletmiş olmakla birlikte bazılarında "Cebrail'in haberini verirken" şeklinde olduğunu kaydetmiş ve: Doğrusu da budur, Buhari'de de bu şekilde doğru olarak kaydedilmiştir, demiştir.

١٧/٦٣- بَاب مِنْ فَضَائِلِ زَيْنَبَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ﵂

17/63- MÜ'MİNLERİN ANNESİ ZEYNEB (RADIYALLÂHU ANHÂ)'NIN FAZİLETLERİNİN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦٢٦٦-١٠١/١- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى السِّينَانِيُّ أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَسْرَعُكُنَّ لَحَاقًا بِي أَطْوَلُكُنَّ يَدًا قَالَتْ فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أَيَّتُهُنَّ أَطْوَلُ يَدًا قَالَتْ فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَبُ لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَصَدَّقُ

6266-101/1- Bize Mahmud b. Ğaylan Ebu Ahmed tahdis etti... Talha kızı Aişe, mü'minlerin annesi Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aranızdan bana en çabuk kavuşacak kişi aranızda eli en uzun olanınızdır"* buyurdu.

Aişe: Bundan dolayı müminlerin anneleri hangisinin eli daha uzundur diye kollarını uzatırlardı. Halbuki aramızda eli en uzun olanımız oydu. Çünkü o kendi eli ile çalışır ve tasadduk ederdi, dedi.[428]

428 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17874

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *'aranızda bana en çabuk kavuşacak olanınız eli en uzun olanınızdır'* buyurdu... tasadduk ederdi, dedi." Hadisin anlamı şudur: Onlar el uzunluğundan kastın gerçek manada bildiğimiz organ olan el uzunluğu olduğunu anlamışlardı. Bundan dolayı ellerini (kollarını) bir kamış parçası ile ölçüyorlardı. Aralarında kolu en uzun olanları Sevde idi. Sadaka vermek ve hayır işlemek bakımından ise elleri en uzun olanları da Zeynep'ti. Zeynep de aralarında en erken vefat eden oldu. Böylelikle el uzunluğundan kastın sadaka ve cömertlikte ilerilik olduğunu anlamış oldular.

Dil bilginleri der ki: Filan kişi eli uzundur, filan kişinin kolu uzundur tabiri o kişi cömert ve müsamahakâr ise kullanılır. Bunun zıddı ise eli kısa, kolu kısa, parmakları kısa anlamındaki tabirlerdir.

Hadiste, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in göz kamaştırıcı bir mucizesi, Zeyneb validemizin de apaçık bir menkıbesi vardır.

Bu hadis, Buhari'de Zekat Kitabı'nda anlaşılması zor bir lafız ile kaydedilmiştir ki ondan aralarından kendisine en çabuk kavuşacak olanın Sevde olduğu gibi yanlış bir anlam çıkarılabilmektedir. Böyle bir yanılgı ise icma ile bâtıldır.

١٨/٦٤- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ أَيْمَنَ ﵂

18/64- UM EYMEN (RADIYALLÂHU ANHÂ)'NIN FAZİLETLERİNİN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦٢٦٧-١٠٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ فَنَاوَلَتْهُ إِنَاءً فِيهِ شَرَابٌ قَالَ فَلَا أَدْرِي أَصَادَفَتْهُ صَائِمًا أَوْ لَمْ يُرِدْهُ فَجَعَلَتْ تَصْخَبُ عَلَيْهِ وَتَذَمَّرُ عَلَيْهِ

6267-102/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize Ebu Usâme, Süleyman b. Muğire'den tahdis etti, o Sâbit'den, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Um Eymen'e gitmek üzere çıktı. Ben de O'nunla birlikte çıktım. Um Eymen O'na içinde içecek bir şey bulunan bir kap uzattı. (Enes) dedi ki: Acaba O'nun oruçlu olduğu zamanına mı denk gelmişti, yoksa onu içmek istemedi mi bilmiyorum. Bundan dolayı ona bağırıp çağırmaya, kızgınca bir şeyler söylemeye koyuldu.[429]

---

429 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 423

٦٢٦٨-٢/١٠٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلَابِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِعُمَرَ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ نَزُورُهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَزُورُهَا فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ فَقَالَا لَهَا مَا يُبْكِيكِ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ فَقَالَتْ مَا أَبْكِي أَنْ لَا أَكُونَ أَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ وَلَكِنْ أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنْ السَّمَاءِ فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا

6268-103/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bana Amr b. Âsım el-Kilâi haber verdi, bize Süleyman b. Muğire, Sâbit'den haber verdi, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Ebu Bekir (radıyallâhu anh), Ömer'e: Haydi seninle Um Eymen'e gidelim de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu nasıl ziyaret ediyor idiyse biz de onu ziyaret edelim, dedi. Onun yanına vardığımızda ağladı. Ebu Bekir ve Ömer ona: Niye ağlıyorsun, Allah'ın nezdinde olanlar Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) için daha hayırlıdır, dediler. Um Eymen: Ağlayışım Allah'ın nezdindeklerin Rasûlüne (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha hayırlı olduğunu bilmediğimden dolayı değildir. Ama ben semadan gelen vahyin kesilmiş olduğu için ağlıyorum, dedi. Böylelikle onları da ağlamak için heyecana getirdi, onlar da onunla birlikte ağlamaya başladılar.[430]

Şerh

(6267-6268 numaralı hadisler)

(6267) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Um Eymen'e gitmek üzere dışarı çıktı..." Buradaki "tashabu: (ceale fiili ile birlikte) takdim ettiği içeceği içmediğinden ötürü tepki göstererek bağırıp çağırmaya, sesini yükseltmeye başladı" demektir. Te harfi fethalı, zel sakin, mim de ötreli olarak kullanıldığı gibi te, zel ve mim harfleri fethalı, (mim şeddeli olmak üzere) tezemmeru diye de kullanılır. Kızgınlıkla konuşmaya başladı (ceale fiili ile birlikte) demek olur. Zemera yezmuru, kızma halini ve kızgınlıkla konuşma halini anlatmak için kullanılır.

Hadisin anlamı da şudur: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun takdim ettiği içeceği ya oruçlu olduğu için ya da başka bir sebep dolayısı ile geri çevirince kendisi kızdı ve tepki göstererek, kızarak konuşmaya (söylenmeye) başladı. Um Eymen O'na dadılık ettiği, O'nu terbiye edip büyüttüğü için O'na nazlanıyordu. Nitekim hadiste de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Um Eymen annemden sonraki annemdir"*, dediği kaydedilmiştir.

430 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 423, 6584

Hadisten, misafirin ev sahibi tarafından kendisine ikram edilen yiyecek ve içeceği oruç ya da fıkıh kitaplarında belirlenen diğer hususlardan bir mazeretinin bulunması halinde yemeyip içmeme imkanının bulunduğu da anlaşılmaktadır.

(6268) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Ebu Bekir (radıyallâhu anh), Ömer (radıyallâhu anh) ... " bu hadisten de salih kimseleri ziyaret etmek, bu ziyaretin fazileti, ayrıca salih bir kimsenin mertebe itibari ile kendisinden daha aşağıda olanı ziyaret edebileceği, bir kimsenin arkadaşının vakti ile ziyaret ettiği kimseyi onun sevdiği arkadaşlarını da ziyaret edebileceği, bir grup erkeğin salih bir kadını ziyaret edip konuşmalarını dinleyebileceği, âlim ve büyük zatın ziyaret, hasta ziyareti ve benzeri işler için bir arkadaşını da beraberinde alabileceği, salihlerden ve arkadaşlardan ayrılmak dolayısı ile üzülerek ağlanabileceği -dünyadaki hallerinden daha iyi bir hale intikal etmiş olsalar dahi- anlaşılan hükümler arasındadır. Allah en iyi bilendir.

١٩/٦٥- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ سُلَيْمٍ أُمِّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَبِلَالٍ رضي الله عنهما

19/65- ENES B. MALİK'İN ANNESİ UM SÜLEYM İLE BİLAL (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİNDEN BİR KISMINA DAİR BİR BAB

٦٢٦٩-١٠٤/١- حَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَدْخُلُ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِ إِلَّا أُمِّ سُلَيْمٍ فَإِنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي أَرْحَمُهَا قُتِلَ أَخُوهَا مَعِي

6269-104/1- Bize Hasan el-Hulvânî tahdis etti, bize Amr b. Âsım tahdis etti, bize Hemmâm, İshak b. Abdullah'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), zevceleri dışında hiçbir kadının yanına girmezdi. Um Süleym müstesna. Onun yanına girerdi. Bu hususta kendisine sorulunca O: *"Ben ona merhamet ediyorum. Kardeşi benimle öldürülmüştü"* buyurdu.[431]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zevcelerinden başka..." daha önce Cihad Kitabı'nda Um Süleym'in kızkardeşi Um Haram'ın sözkonusu edildiği yerde şunu kaydetmiştik: İkisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in teyzeleri

431 Buhari, 2844; Tuhfetu'l-Eşrâf, 213

ve O'na mahrem idiler. Bu, ya süt yolu ile ya da neseb yolu ile idi. Bu sebeple onlarla halvet onun için helal idi. Özel olarak onların yanına girer çıkardı. Fakat zevceleri dışında onlardan başka hiçbir kadının yanına girmezdi.

İlim adamları der ki: Hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Mahrem bir kimsenin mahreminin bulunduğu yere girmesi caizdir.

2. Salih birisi dahi olsa erkeğin yabancı olan bir kadının bulunduğu yere girmesinin yasak olduğuna işaret vardır. Yabancı kadına halvetin haram olduğu hususunda meşhur sahih hadisler daha önceden geçti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetin yabancı kadınların yanına girmekten uzak durmalarını istemiştir.

3. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in merhameti, mütevaziliği ve zayıf kimselere iyi ve güzel davranması Beyân edilmektedir.

4. Bir istisnadan başka bir istisna yapmanın sahih olduğu anlaşılmaktadır.

Bizim mezhep âlimlerimiz buna bağlı olarak talak ve ikrar ile ilgili çeşitli meselelere dair bir takım hükümleri buna göre düzenlemişlerdir. Bunun bir örneği de Kur'ân-ı Kerim'deki şu buyrukta geçmektedir: *"Lut ailesi bunlardan müstesnadır. Biz onların hepsini mutlaka kurtarıcılarız. Yalnız ailesi müstesna."* (Hicr, 59-60)

٦٢٧٠-١٠٥/٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَسَمِعْتُ خَشْفَةً فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالُوا هَذِهِ الْغُمَيْصَاءُ بِنْتُ مِلْحَانَ أُمُّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ

6270-105/2- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Enes, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Cennete girdim de bir yürüyüş sesi duydum. Ben: Bu kimdir, dedim. Bu, Enes b. Malik'in annesi Milhan kızı Gumeysa'dır, dediler."*[432]

٦٢٧١-١٠٦/٣- حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أُرِيتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ امْرَأَةَ أَبِي طَلْحَةَ ثُمَّ سَمِعْتُ خَشْخَشَةً أَمَامِي فَإِذَا بِلَالٌ

432 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 362

6271-106/3- Bana Ebu Cafer Muhammed b. el-Ferac tahdis etti... Câbir b. Abdullah'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana cennet gösterildi. Ebu Talha'nın hanımını gördüm. Sonra önümde bir yürüme sesi işittim. Meğer o Bilal'miş"* buyurdu.[433]

Şerh

(6270-6271 numaralı hadisler)

(6270) *"Cennete girdim de bir yürüme sesi duydum..."* Hadiste geçen "haşfe: yürüme sesi" fethalı hı ve sakin şin iledir. Yürüme; hareket ve sesi demektir. Şin harfi fethalı olarak da (haşefe) söylenir.

Gumeysa ise ötreli gayn ve sad ile sonu medlidir. Ona Rumeysa da denilir. Bu (sad ile değil) sin ile de söylenebilir.

İbn Abdil Berr dedi ki: Um Süleym aynı zamanda Rumeysa ve Gumeysa'nın kendisidir. İsminde meşhur olan gayn ile olduğudur. Onun kızkardeşi Um Haram ise Rumeysa'dır. Her ikisinin de anlamı birbirine yakındır. Çünkü (kökleri olan) rams ile gams göz çevresinde oluşan kuru ve yaş çapaklara denilir.

Bu anlatılanlar Um Süleym'in açık bir menkıbesidir.

(6271) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Önümde bir yürüme sesi işittim. Meğer o Bilal'miş."* Burada geçen "haşhaşe: yürüme sesi" kuru bir şeyin bir kısmı diğer kısmına sürtüldüğü zaman çıkan sese denilir.

٢٠/٦٦- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ

20/66- EBU TALHA EL-ENSARİ (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİNDEN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦٢٧٢-١٠٧/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَاتَ ابْنٌ لِأَبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا لَا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بِابْنِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أُحَدِّثُهُ قَالَ فَجَاءَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عَشَاءً فَأَكَلَ وَشَرِبَ فَقَالَ ثُمَّ تَصَنَّعَتْ لَهُ أَحْسَنَ مَا كَانَ تَصَنَّعُ قَبْلَ ذَلِكَ فَوَقَعَ بِهَا فَلَمَّا رَأَتْ أَنَّهُ قَدْ شَبِعَ وَأَصَابَ مِنْهَا قَالَتْ يَا أَبَا طَلْحَةَ أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمًا أَعَارُوا عَارِيَتَهُمْ أَهْلَ بَيْتٍ فَطَلَبُوا عَارِيَتَهُمْ أَلَهُمْ أَنْ يَمْنَعُوهُمْ قَالَ لَا قَالَتْ فَاحْتَسِبْ ابْنَكَ قَالَ فَغَضِبَ وَقَالَ تَرَكْتِنِي حَتَّى تَلَطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبَرْتِنِي بِابْنِي فَانْطَلَقَ

433 Buhari, 3679 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3057

حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِي غَابِرِ لَيْلَتِكُمَا قَالَ فَحَمَلَتْ قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ وَهِيَ مَعَهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَى الْمَدِينَةَ مِنْ سَفَرٍ لَا يَطْرُقُهَا طُرُوقًا فَدَنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ فَاحْتُبِسَ عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ وَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ يَا رَبِّ إِنَّهُ يُعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ مَعَ رَسُولِكَ إِذَا خَرَجَ وَأَدْخُلَ مَعَهُ إِذَا دَخَلَ وَقَدْ احْتَبَسْتُ بِمَا تَرَى قَالَ تَقُولُ أُمُّ سُلَيْمٍ يَا أَبَا طَلْحَةَ مَا أَجِدُ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُ انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا قَالَ وَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ حِينَ قَدِمَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا فَقَالَتْ لِي أُمِّي يَا أَنَسُ لَا يُرْضِعُهُ أَحَدٌ حَتَّى تَغْدُوَ بِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا أَصْبَحَ احْتَمَلْتُهُ فَانْطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَصَادَفْتُهُ وَمَعَهُ مِيسَمٌ فَلَمَّا رَآنِي قَالَ لَعَلَّ أُمَّ سُلَيْمٍ وَلَدَتْ قُلْتُ نَعَمْ فَوَضَعَ الْمِيسَمَ قَالَ وَجِئْتُ بِهِ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ وَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِعَجْوَةٍ مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ فَلَاكَهَا فِي فِيهِ حَتَّى ذَابَتْ ثُمَّ قَذَفَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انْظُرُوا إِلَى حُبِّ الْأَنْصَارِ التَّمْرَ قَالَ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ

6272-107/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun tahdis etti... Enes dedi ki: Ebu Talha'nın Um Süleym'den bir oğlu öldü. Um Süleym yakınlarına: Ebu Talha'ya oğlundan -ben ona söz etmedikçe- siz söz etmeyin, dedi.

Derken Ebu Talha gelince önüne akşam yemeğini getirip koydu. Ebu Talha yeyip içti. Sonra Um Süleym bundan önce süslendiğinin en güzel şekli ile onun için süslendi. O da onunla birlikte yattı. Ebu Talha'nın doyduğunu, kendisine de yaklaştığını görünce şöyle dedi: Ey Ebu Talha! Bazı kimselerin bir aile halkına kendilerine ait bir şeyi emanet olarak verseler sonra da onların emanetlerini geri isteseler emanetlerini geri vermemek hakları var mıdır, ne dersin, dedi. Ebu Talha: Hayır, dedi. Bu sefer Um Süleym: O halde sen de oğlunun (vefatının) ecrini Allah'tan bekle, dedi. Ebu Talha kızdı ve: Sen beni bu işe bulaştırıncaya kadar kendi hâlime bıraktın sonra da oğlumun durumunu bana haber veriyorsun deyip kalktı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varıp olanı O'na haber verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah geçen gecenizi mübarek kılsın"* buyurdu.

Um Süleym hamile kaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferde iken Um Süleym de O'nunla beraberdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seferden dönüp de Medine'ye geldiği taktirde geceleyin Medine'ye gir-

mezdi. Medine'ye yaklaştıkları vakit de Um Süleym'i doğum sancısı tuttu. Bu sebeple de Ebu Talha onun yanında kaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise yoluna gitti.

Enes dedi ki: Ebu Talha dedi ki: Şüphesiz Rabbim sen de biliyorsun ki ben dışarı çıktığı zaman Rasûlün ile birlikte dışarı çıkmaktan, girdiği zaman O'nunla birlikte girmekten hoşnut olurum. Gördüğün durum sebebi ile burada kaldım.

Um Süleym dedi ki: Ey Ebu Talha! Az önce duyduğum ağrıları artık duymuyorum. Haydi yola koyul, dedi. Bunun üzerine biz de yola koyulduk. (Enes) dedi ki: Her ikisi de Medine'ye vardıklarında doğum sancısı onu yakaladı ve bir erkek çocuk doğurdu. Annem bana: Ey Enes! Sen bunu sabah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürünceye kadar kimse ona süt emzirmesin, dedi. Sabah olunca onu taşıdım ve onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elinde de bir dağlama aleti olduğunu gördüm. O beni görünce: *"Galiba Um Süleym doğurdu"* buyurdu. Ben, evet deyince O'da dağlama aletini bıraktı, çocuğu getirip O'nun kucağına bıraktım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'nin acve hurmasından bir hurma getirilmesini istedi. Onu eriyinceye kadar ağzında çiğnedikten sonra çocuğun ağzına çaldı. Bu sefer çocuk onu yalanmaya koyuldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ensar'ın hurmayı sevmelerine bakın"* buyurdu.

(Enes) dedi ki: Yüzünü sıvazladı ve ona Abdullah adını verdi.[434]

٦٢٧٣-.../٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ مَاتَ ابْنٌ لِأَبِي طَلْحَةَ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ

6273-.../2- Bize Ahmed b. Hasan b. Hirâş tahdis etti... Bize Malik b. Enes tahdis edip dedi ki: Ebu Talha'nın bir oğlu öldü deyip hadisi aynen rivayet etti.[435]

Şerh

(6272) Um Süleym'in kocası Ebu Talha'dan olma oğullarının ölümü ile ilgili hadisin şerhi daha önce edep Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Um Süleym'in emanet örneğini vermesi ilminin, faziletinin kemaline, imanının ve itminan ve huzurunun büyüklüğüne delildir.

434 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 424

435 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 424

İlim adamlarının, dediklerine göre vefat eden bu çocuk, Nuğayr denilen kuşun sahibi Ebu Umeyr idi.[436]

"Onu doğum sancısı yakaladı." Mahad, doğum ağrıları ve sancısı demektir.

Hadisten anlaşılan hükümlere gelince:

1. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duası kabul edilmiş ve o gece Ebu Talha'nın oğlu Abdullah'a hamile kalmıştır. Onun da hepsi ilim adamı ve hayırlı olan on oğlu olmuştur.

2. Ebu Talha'nın açık bir kerameti ve Um Süleym'in faziletleri de görülmektedir.

3. Doğan çocuğun tahniki ve tahnik yapması için salih bir adama götürülmesi, doğduğu gün çocuğa isim vermenin caiz olduğu, Abdullah adını vermenin de müstehap olduğu

4. Yolculuktan gelen bir kimse eğer önceden ailesi geldiğini bilmiyorsa geceleyin girmesinin mekruh olduğu

5. Hayvanı başkalarından ayırd edilmesi ve onu kaybolması halinde bulanın geri vermesi için tanınması maksadı ile dağlanmasının caiz olduğu

6. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mütevaziliği ve eli ile hayvanları dağladığı bu hadisten anlaşılan hükümler arasındadır.

٢١/٦٧- بَاب مِنْ فَضَائِلِ بِلَالٍ ﷺ

21/67- BİLAL (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٢٧٤-١/١٠٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ يَعِيشَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ عِنْدَكَ فِي الْإِسْلَامِ مَنْفَعَةً فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ قَالَ بِلَالٌ مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَرْجَى عِنْدِي مَنْفَعَةً مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طُهُورًا تَامًّا فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كَتَبَ اللهُ لِي أَنْ أُصَلِّيَ

436 Bundan sonra açıklanan iki lafız esasen tercümede o mana ile kaydedildiğinden ayrıca tercüme edilmemiştir (Çeviren).

6274-108/1- Bize Ubeyd b. Yaiş ve Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme, Ebu Hayyam'dan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ebu Hayyam et-Teymî, Yahya b. Said Ebu Zür'a'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bilal'e sabah namazı esnasında şöyle dedi: *"Ey Bilal! Bana İslam'da menfaatini en çok ümit ettiğin yaptığın bir ameli söyle. Çünkü ben bu gece cennette benim önümde ayak seslerini işittim."* Bilal dedi ki: Benim İslam'da menfaatini en çok ümit ettiğim amelim şundan başkası değildir: İster gecenin, ister gündüzün herhangi bir saatinde tam bir abdest aldığım taktirde mutlaka o abdestle Allah'ın benim için kılmayı yazdığı kadar namaz kılarım.[437]

Şerh

"İster gecenin ister gündüzün herhangi bir saatinde tam bir abdest altığım taktirde..." burada "Allah'ın benim için kılmayı yazdığı" benim için taktir ettiği anlamındadır.

Hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Abdest aldıktan sonra namaz kılmanın fazileti -ki bu sünnettir- ayrıca güneşin doğuşu esnasında istiva (göğün tam ortasında) olduğu ve battığı sırada sabah ve ikindi namazlarından sonra da kılınması mübahtır. Çünkü sebebi olan bir namazdır. Mezhebimizin görüşü budur.

٢٢/٦٧- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَأُمِّهِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا

22/67- ABDULLAH B. MESUD VE ANNESİ (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN BAZI FAZİLETLERİNE DAİR BİR BAB

٦٢٧٥-١٠٩/١- حَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ وَسَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ الْحَضْرَمِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ قَالَ سَهْلٌ وَمِنْجَابٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ قِيلَ لِي أَنْتَ مِنْهُمْ

437 Buhari, 1149; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14928

6275-109/2- Bize Mincâb b. el-Hâris et-Temimî, Sehl b. Osman, Abdullah b. Âmir b. Zürare el-Hadramî, Suveyd b. Said ve el-Velid b. Şüca' tahdis eddi. Sehl ve Mincâb bize Ali b. Mushir A'meş'den haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. O İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şu: *"İman edip salih emel işleyenlere sakınır iman eder ve salih amel işledikleri... taktirde"* (Maide, 93) ayeti -sonuna kadar- nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Bana sen onlardansın denildi"* buyurdu.[438]

٦٢٧٦-١١٠/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنَ الْيَمَنِ فَكُنَّا حِينًا وَمَا نُرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ وَلُزُومِهِمْ لَهُ

6276-110/2- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Muhammed b. Râfi' -lafız İbn Râfi''e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Yahya b. Âdem haber verdi, dedi, İbn Râfi' tahdis etti, dedi. (Yahya b. Âdem, dedi ki) bize İbn Ebu Zâide babasından tahdis etti, o Ebu İshak'dan, o Esved b. Yezid'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kardeşimle birlikte Yemen'den geldik. Orada bir süre kaldığımız halde İbn Mesud'un ve annesinin ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ehli beytinden olduğu kanaatine sahip idik. Buna sebep ise (onun evine) çokça girmeleri ve onunla birlikte çokça bulunmalarıdır.[439]

٦٢٧٧-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّهُ سَمِعَ الْأَسْوَدَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى يَقُولُ لَقَدْ قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنَ الْيَمَنِ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

6277-.../3- Bunu bana Muhammed b. Hatim tahdis etti, bize İshak b. Mansur tahdis etti, bize İbrahim Yunus babasından tahdis etti, o Ebu İshak'dan rivayet ettiğine göre el-Esved'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Musa'yı şöyle derken dinledim: Ben ve kardeşim Yemen'den geldik deyip hadisi aynen zikretti.[440]

438 Tirmizi, 3053; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9427

439 Buhari, 3763, 4384; Tirmizi, 3806; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8979

440 6276 numaralı hadisin kaynakları

٦٢٧٨-١١١/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أُرَى أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ أَوْ مَا ذَكَرَ مِنْ نَحْوِ هَذَا

6278-111/4- Bize Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: ... Ebu Musa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardım ve ben Abdullah'ı ehl-i beytten birisi olarak görüyordum -ya da buna yakın olarak zikrettiklerini söyledi-[441]

Şerh

(6275-6278 numaralı hadisler)

(6275) *"İman edip salih amel işleyenlere..."* (Maide, 93) ayeti nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: Sen onlardansın denildi buyurdu." Bu da İbn Mesud'un onlardan olduğu anlamındadır.

(6276) "Bir süre İbn Mesud'un ve annesinin... " Burada künnâ hînen: Bir süre kaldık demektir. Şafii, Şafii mezhebine mensub ilim adamları, muhakkik dil bilginleri ve başkalarının, dediklerine göre "hin" uzun ya da kısa bir zaman parçası dilimi hakkında kullanılır. "Mura: gördük, zannederdik" demektir. "Kesret: çokluk" lafzı fasih ve meşhur olan söyleyişe göre kaf harfi fethalıdır. Kur'ân'da da bu şekilde gelmiştir. Cevheri ve başkaları kesreli (kisret) diye söyleneceğini de nakletmişlerdir.

Abdullah b. Mesud ve annesi iki kişi oldukları halde "girmeleri, birlikte olmaları" anlamındaki lafızları çoğul olarak kullanmıştır. Çünkü tesniyeyi (ikili) de cemi olarak kullanmak ittifakla caizdir. Ama cumhur cemin asgarisi üçtür, iki kişi olarak çoğul kullanmak mecazdır, demişlerdir. Bir kesim ise asgarisi ikidir, dolayısı ile iki kişi hakkında çoğul kipi kullanmak (mecaz değil) hakikattir.

٦٢٧٩-١١٢/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْأَحْوَصِ قَالَ شَهِدْتُ أَبَا مُوسَى وَأَبَا مَسْعُودٍ حِينَ مَاتَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ أَتُرَاهُ تَرَكَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ فَقَالَ إِنْ قُلْتَ ذَاكَ إِنْ كَانَ لَيُؤْذَنُ لَهُ إِذَا حُجِبْنَا وَيَشْهَدُ إِذَا غِبْنَا

6279-112/5- Bize Muhamemmed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... Ebu'l Ahvas dedi

441 6276 numaralı hadisin kaynakları

ki: İbn Mesud vefat ettiği zaman Ebu Musa ile Ebu Mesud'u gördüm. Biri diğer arkadaşına: Sence kendisinden sonra kendisi gibi birisini geride bıraktı mı, dedi. Öbürü: MÂdem bunu söyledin şunu diyeyim ki bizim önümüze perde çekildiğinde (içeri girmemiz engellendiğinde) ona (içeri girmesi için) izin veriliyor, biz bulunmadığımız zaman o bulunuyordu, dedi.[442]

٦٢٨٠-١١٣/٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا قُطْبَةُ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ قَالَ كُنَّا فِي دَارِ أَبِي مُوسَى مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللهِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ فِي مُصْحَفٍ فَقَامَ عَبْدُ اللهِ فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ مَا أَعْلَمُ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَرَكَ بَعْدَهُ أَعْلَمَ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ مِنْ هَذَا الْقَائِمِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَمَا لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ لَقَدْ كَانَ يَشْهَدُ إِذَا غِبْنَا وَيُؤْذَنُ لَهُ إِذَا حُجِبْنَا

6280-113/6- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti... Malik b. Hâris, Ebu'l-Ahvas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Musa'nın evinde Abdullah'ın arkadaşlarından birkaç kişi ile birlikte idik. Bir mushafa bakıyorlardı. Abdullah ayağa kalktı. Bunun üzerine Ebu Mesud şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinden sonra Allah'ın indirdiğini (mushafı) bu ayağa kalkandan daha iyi bilen bir kişiyi geride bırakmış olduğunu bilmiyorum.

Ebu Musa dedi ki: MÂdem sen böyle, dedin ben de diyorum ki: Andolsun biz bulunmuyorken o hazır bulunuyordu, biz(im içeri girmemiz) hicab ile engellendiğimiz zaman ona (içeri girmesi için) izin veriliyordu, dedi.[443]

٦٢٨١-.../٧- وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ هُوَ ابْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ قَالَ أَتَيْتُ أَبَا مُوسَى فَوَجَدْتُ عَبْدَ اللهِ وَأَبَا مُوسَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ حُذَيْفَةَ وَأَبِي مُوسَى وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَحَدِيثُ قُطْبَةَ أَتَمُّ وَأَكْثَرُ

6281-.../7- Bana Kâsım b. Zekeriya da tahdis etti, bize Ubeydullah -ki o İbn Musa'dır- Şeyban'dan tahdis etti, o A'meş'den, o Malik b. el-Hâris'den, o Ebu'l-Ahvas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Musa'nın yanına gittim. Orada Abdullah ile Ebu Musa'yı gördüm (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti,

442 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9022

443 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9022

bize Muhammed b. Ebu Ubeyde tahdis etti, bize babam A'meş'den tahdis etti, o Zeyd b. Vehb'den şöyle dediğini rivayet etti: Huzeyfe ve Ebu Musa ile birlikte oturuyordum deyip hadisin geri kalan kısmını rivayet etti. Kutbe'nin hadisi daha tam ve daha uzundur.[444]

٦٢٨٢-١١٤/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ قَالَ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ قَالَ عَلَى قِرَاءَةِ مَنْ تَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ فَلَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً وَلَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنِّي أَعْلَمُهُمْ بِكِتَابِ اللهِ وَلَوْ أَعْلَمُ أَنَّ أَحَدًا أَعْلَمُ مِنِّي لَرَحَلْتُ إِلَيْهِ قَالَ شَقِيقٌ فَجَلَسْتُ فِي حَلَقِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَرُدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَلَا يَعِيبُهُ

6282-114/8- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Abde b. Süleyman haber verdi, bize A'meş'den Şakik'den tahdis etti, o Abdullah'dan rivayet ettiğine göre *"kim hainlik ederse kıyamet günü o hainlik ettiği şeyle gelir"* (Ali İmran, 161) buyruğunu okuduktan sonra: Kimin kıraatine göre okumamı emredersiniz? Andolsun ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda yetmiş küsür sûre okudum. Gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da bilirler ki ben onların arasında Allah'ın kitabını en iyi bilenleriyim ve eğer ben birisinin benden daha bilgili olduğunu bilsem mutlaka ona giderdim, dedi.

Şakik dedi ki: Ben, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının halkalarında oturdum da kimsenin onun bu iddiasını ne reddettiğini işittim ne de ayıpladığını.[445]

٦٢٨٣-١١٥/٩- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا قُطْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَا مِنْ كِتَابِ اللهِ سُورَةٌ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ حَيْثُ نَزَلَتْ وَمَا مِنْ آيَةٍ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ فِيمَا أُنْزِلَتْ وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَدًا هُوَ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللهِ مِنِّي تَبْلُغُهُ الْإِبِلُ لَرَكِبْتُ إِلَيْهِ

6283-115/9- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... Abdullah b. Mesud dedi ki: Kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki Allah'ın kitabında ne kadar sûre varsa mutlaka onun nerede indirildiğini bilmişimdir. Ne kadar ayet varsa muhakkak kimin hakkında indirilmiş olduğunu biliyorum. Eğer devele-

444 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9022
445 Buhari, 5000; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9257

rin ulaşabildiği bir yerde Allah'ın kitabını benden daha iyi bildiğini bilen birisi olduğunu bilsem binip ona mutlaka giderdim.[446]

Şerh

(6282-6283 numaralı hadisler)

(6282) "İbn Mesud dedi ki: "Kim hainlik ederse..." hadiste hazfedilmiş ifadeler vardır. Bu hadis, bundan başka rivayette gelmiş hadisten ihtisar edilmiştir. Anlamı şudur: İbn Mesud'un mushafı cumhurun mushafına göre farklılık arzediyordu. Onun arkadaşlarının mushafları da kendisinin mushafı gibi idi. İnsanlar onun bu farklılığına karşı çıkıp kendi mushafını bırakmasını ve cumhurun mushafına muvafakat etmesini emrettiler ve başkasına yaptıkları gibi onun mushafını da yakmak üzere kendisinden istediler. Ancak o bunu kabul etmedi ve arkadaşlarına: Mushaflarınızı saklayın, dedi.[447] *"Ve kim hainlik ederse kıyamet günü o hıyanet ettiği şeyle gelir."*[448] Şunu demek istemişti: Siz bunları saklayacak olursanız kıyamet gününde de bunlarla gelirsiniz, şeref olarak da bunlar size yetecektir. Sonra da tepki ve red mahiyetinde olmak üzere de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağzından öğrenmiş olduğum mushafımı bırakıp da kimin kıraatine göre okumamı emredebilirsiniz, dedi.

"Andolsun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da benim aralarında Allah'ın kitabını en iyi bilenleri olduğumu bilirler... Şakik dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının halkalarında oturdum da kimsenin onun bu iddiasını ne reddettiğini ne de ayıpladığını işittim, dedi."

Ha ve lam harfleri fethalı "halak: halkalar" ha harfi kesreli ve lam fethalı olarak (hilak) de söylenir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Harbi de bunu ha harfi fethalı lam harfi sakin olarak (halk diye) söylemiştir. Bu da meşhur olan kanaate göre lam harfi sakin olarak (halka)nın çoğuludur. Cevheri ve başkaları ise bunun fethalı da (halaka) söyleneceğini ve fethalı söyleyiş üzerinde ittifak ettiklerini nakletmiş olsalar bile bu zayıftır. Çünkü el-Harbi'nin görüşüne göre bu kelime "temre: bir kuru hurma tanesi" ile çoğulu olan temr gibidir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre:

1. Bir kimsenin ihtiyaç dolayısı ile kendisinin faziletini, bilgisini ve benzeri özelliklerini sözkonusu etmesi caizdir. Kişinin kendi nefsini tezkiye etme-

446 Buhari, 5002; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9577

447 Saklayın anlamında kullandığı kelime hadiste zikredilen Ali İmran, 161. ayetinde zikredilen ve "hainlik etmek" anlamını verdiğimiz fiil ile aynı kökten gelen fiili kullanmıştır (Çeviren).

448 Burada İbn Mesud'un ayeti kullandığı bağlama göre kim her ne saklarsa kıyamet gününde sakladığı ile gelir demek olur (Çeviren).

sinin nehyedilmesi ise ancak ihtiyaç olmadığı halde onu tezkiye edip öven ve bunu övünmek ve kendisini beğenmek edası ile yapan kişi hakkındadır. Örnek şahsiyetlerden kendilerini -ihtiyaç halinde- tezkiye etmenin örnekleri çoktur. Kendisine gelebilecek bir kötülüğü bu yolla bertaraf etmek yahut insanlar adına bir maslahatı gerçekleştirmek ya da kendisinden ilim öğrenilmesi hususunda onları teşvik etmek ya da benzeri hususlar bu gibi ihtiyaçlara örnektir. Mesela Yusuf (aleyhisselâm)'ın: *"Beni ülkenin hazineleri üzerine tayin et çünkü ben (onları) iyice koruyanım (bu işi) bilenim."* (Yusuf, 55) demesi maslahata bir örnektir. Osman (radıyallâhu anh)'ın evinin kuşatıldığı sırada kendisinin zorluk ordusu (Tebuk ordusu)nu hazırladığını Rume kuyusunu kendisinin kazıyıp çıkardığını söylemesi, kötülüğü önlemeye, İbn Mesud'un bu sözü söylemesi, Sehl b. Sa'd'ın bunu benden daha iyi bilen kalmadı demesi başkalarının da: Tam da bilene geldin ve benzeri sözler söylemeleri de teşvike bir örnektir.

2. İlim tahsil etmek için ve bulundukları yerde fazilet erbabına gitmek için yolculuk müstehaptır.

3. Ashab-ı Kiram, İbn Mesud'un kendilerinin en âlimi olduğu iddiasını reddetmemişlerdir. Maksat ise kendisinin de açıkça ifade ettiği gibi Allah'ın kitabını en iyi bilenleridir. Bu ise onun Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve onların dışındaki diğer ashab-ı kiramdan sünneti daha iyi bilmesini gerektirmez. Çünkü bir kişi ilmin herhangi bir dalında yahut bir türünde daha bilgili diğeri ise genel olarak daha bilgili olabilir. Bazen bir kişi bir diğerinden daha âlim olmakla birlikte öteki takvasının, haşyetinin, veraının, zühdünün, kalbinin temizliğinin ve bundan başka bir özelliğinin fazla olması sebebi ile Allah nezdinde daha faziletli olabilir. Dört raşid halifenin her birinin İbn Mesud'dan daha faziletli olduğunda da şüphe yoktur.

٦٢٨٤-١١٦/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ كُنَّا نَأْتِي عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو فَنَتَحَدَّثُ إِلَيْهِ وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ عِنْدَهُ فَذَكَرْنَا يَوْمًا عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ فَقَالَ لَقَدْ ذَكَرْتُمْ رَجُلًا لَا أَزَالُ أُحِبُّهُ بَعْدَ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ فَبَدَأَ بِهِ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ وَسَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ

6284-116/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş Şakik'den tahdis etti, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr'ın ya-

nına gider, onunla konuşurduk. İbn Numeyr ise onun yanında konuşurduk, dedi. Bir gün Abdullah b. Mesud'u anmamız üzerine o şöyle dedi: Gerçekten öyle bir adamı andınız ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim bir hadisten sonra onu hep sevmişimdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kur'ân'ı şu dört kişiden öğrenin: İbn Um Abd -diyerek ondan başladı-dan, Muaz b. Cebel'den, Ubeyy b. Ka'b'dan ve Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'den."*[449]

٦٢٨٥-١١٧/١١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو فَذَكَرْنَا حَدِيثًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ إِنَّ ذَاكَ الرَّجُلَ لَا أَزَالُ أُحِبُّهُ بَعْدَ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ سَمِعْتُهُ يَقُولُ اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ مِنْ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ فَبَدَأَ بِهِ وَمِنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ وَمِنْ سَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ وَمِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَحَرْفٌ لَمْ يَذْكُرْهُ زُهَيْرٌ قَوْلُهُ يَقُولُهُ

6285-117/11- Bize Kuteybe b. Said, Zuheyr b. Harb ve Osman b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Vail'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Amr'ın yanında idik. Abdullah b. Mesud'dan bir hadis zikredince o (Abdullah b. Amr) şöyle dedi: Ben o adamı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğunu işittiğim bir buyruktan sonra hep sevmişimdir. Onu şöyle buyururken dinledim: *"Kur'ân'ı şu dört kişiden okuyup öğrenin. İbn Um Abd -diyerek ondan başladı- den, Ubeyy b. Ka'b'dan, Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'den ve Muaz b. Cebel'den"* yalnız bir kelime vardır ki Zuheyr onu (rivayetinde) zikretmedi. O da: "Buyurduğunu" kelimesidir.[450]

٦٢٨٦-.../١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ وَوَكِيعٍ فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَدَّمَ مُعَاذًا قَبْلَ أُبَيٍّ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ أُبَيٌّ قَبْلَ مُعَاذٍ

6286-.../12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye A'meş'den, Cerir ve Veki'in isnadı ile tahdis etti. Ebu Bekr'in Ebu Muaviye'den rivayetinde Muaz'ı Ubeyy'den önce zikretti, Ebu Kureyb'in rivayetinde ise Ubeyy Muaz'dan öncedir.[451]

---

449 Buhari, 3758, 3759, 3760, 3806, 3808, 4999; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8932

450 6284 numaralı hadisin kaynakları

451 6284 numaralı hadisin kaynakları

٦٢٨٧-.../١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِهِمْ وَاخْتَلَفَا عَنْ شُعْبَةَ فِي تَنْسِيقِ الْأَرْبَعَةِ

6287-.../13- Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbnul Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- haber verdi. İkisi Şu'be'den, o A'meş'den kendi isnadları ile rivayet etti ama her ikisi Şu'be'den rivayetlerinde dört kişinin sıralanışında ihtilaf ettiler.[452]

٦٢٨٨-١١٨/١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ ذَكَرُوا ابْنَ مَسْعُودٍ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو فَقَالَ ذَاكَ رَجُلٌ لَا أَزَالُ أُحِبُّهُ بَعْدَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اسْتَقْرِئُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ مِنْ ابْنِ مَسْعُودٍ وَسَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ

6288-118/14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis etti, o İbrahim'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Mesud'u Abdullah b. Amr'ın yanında andılar. Bunun üzerine o: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu işittiğimden itibaren hep sevdiğim bir adamdır, dedi: *"Kur'ân'ı okumayı şu dört kişiden öğrenin: İbn Mesud, Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim, Ubeyy b. Ka'b ve Muaz b. Cebel'den."*[453]

٦٢٨٩-.../١٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ قَالَ شُعْبَةُ بَدَأَ بِهَذَيْنِ لَا أَدْرِي بِأَيِّهِمَا بَدَأَ

6289-.../15- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti ve şunları ekledi: Şu'be dedi ki: Bu ikisinin ismi ile başladı ama ikisinden hangisi ile başladığını bilmiyorum.[454]

452 6284 numaralı hadisin kaynakları
453 6284 numaralı hadisin kaynakları
454 6284 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6284-6289 numaralı hadisler)

"Kur'ân'ı şu dört kişiden öğrenin" deyip aralarından birisi olmak üzere İbn Mesud'u zikretti.

İlim adamları der ki: Bunun sebebi bunların ise Kur'ân'ın lafızlarını daha iyi zaptetmiş, edasını daha sağlam tesbit etmiş olmalarıdır. Her ne kadar onlardan başkaları Kur'ân'ın manalarını bilmek bakımından onlardan daha fakih ise de bu böyle idi. Çünkü bu dört sahabi Kur'ân'ı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat ağzından alıp öğrenmek için her şeylerini bir kenara bırakmışlardı. Başkaları ise Kur'ân'ı birbirlerinden öğrenmekle yetinmişlerdi. Yahut da bu anılanlar kendilerinden öğrenilsin diye başka işlerini bırakmışlardı. Ya da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatından sonra olacakları bildiği için bu dört sahabinin bu hususta önde olduklarını, onların bu konuda yetkin olup, onların başkalarına göre bu hususta daha otoriter olduklarını bildirmek ve onlardan öğrenilmesine irşad etmek istemiştir.

٢٣/٦٩- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ وَجَمَاعَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمْ

23/69- UBEYY B. KA'B VE ENSARDAN BİR CEMAATİN (RADIYALLÂHU ANHUM) FAZİLETLERİNİN BAZISINA DAİR BİR BAB

٦٢٩٠-١١٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَبُو زَيْدٍ قَالَ قَتَادَةُ قُلْتُ لِأَنَسٍ مَنْ أَبُو زَيْدٍ قَالَ أَحَدُ عُمُومَتِي

6290-119/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Kur'ân-ı Kerim'i hepsi ensardan olan dört kişi topladı. Muaz b. Cebel, Ubeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Ebu Zeyd.

Katâde dedi ki: Enes'e: Ebu Zeyd kimdir, dedim. O: Amcalarımdan birisidir, dedi.[455]

455 Buhari, 3810; Tirmizi, 3794; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1248

٦٢٩١-١٢٠/٢- حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُكْنَى أَبَا زَيْدٍ

6291-120/2- Bana Ebu Davud Süleyman b. Ma'bed tahdis etti, bize Amr b. Âsım tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, [bize Katâde tahdis etti,][456] dedi ki: Enes b. Malik'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Kur'ân-ı Kerim'i kim topladı (hıfz etti), dedim. O: Hepsi Ensar'dan olmak üzere şu dört kişidir, dedi: Ubeyy b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sâbit ve Ebu Zeyd künyeli ensardan bir adam.[457]

Şerh

(6290-6291 numaralı hadisler)

(6290) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde hepsi ensardan olmak üzere Kur'ân-ı Kerim'i dört kişi topladı: Muaz b. Cebel, Ubeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Ebu Zeyd." el-Mâzerî dedi ki: Bu hadis, Kur'ân-ı Kerim'in tevâtürü hususunda bazı inkarcıların delil diye sarıldıkları hususlardan birisidir. Buna da iki şekilde cevap verilir:

1. Bu iki cevaptan biri şu şekildedir: Bu hadiste, bu dört kişiden başkasının Kur'ân'ı toplamadığı (hıfz edip ezberlemediği) açıkça ifade edilmemektedir. Bu durumda o kendisinin ensardan bu işi gerçekleştirmiş olanlarını bildiği kimselerin dört kişi olduğunu kastetmiş olur. Bu dördün dışında kendisinin bilmediği ensar ve muhacirden olan başkalarının da onu topladıklarını (hıfz edip ezberlemediklerini) söylememiştir. Onun böyle bir şey söylediğini varsaysak bile sadece kendisinin başkalarını bilmediğini kastetmiş olur. Bununla birlikte Müslim'den başkaları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında ashab-ı kiramdan bir çok kişinin Kur'ân'ı hıfz ettiklerini rivayet etmişlerdir. el-Mâzerî bunlar arasından on beş sahabi adını zikretmektedir. Sahih'de Sâbit olduğu üzere Yemâme gününde Kur'ân'ı hıfz etmiş olanlardan yetmiş kişi öldürülmüştür. Yemâme ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından kısa bir süre sonra olmuştu. Bunlar o gün Kur'ân'ı cem eden (tamamını hıfz etmiş olan)lardan öldürülenlerdir. Peki Yemâme'ye katılmış olup öldürülmeyen, Yemâme'ye katılmayan, Medine'de, Mekke'de ya da başka

456 Bu isim ve tahdis lafzı matbu nüshada yer almamaktadır. Bunun bir eksiklik olduğundan emin olmak için bk. Tuhfetu'l-Eşrâf, 1401

457 Buhari, 5003; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1401

yerlerde kalanlar hakkında ne düşünülür? Ayrıca bunlar arasında dört raşid halife , Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve onlar gibi ashab-ı kiramın büyüklerini de sözkonusu etmemektedir. Halbuki bunların her birinin hayır hususundaki aşırı rağbetleri ve bundan daha aşağıdaki itaatlere dahi tutkuları ileri derecede olmakla birlikte Kur'ân'ı cem etmemiş (hıfz etmemiş) olmaları alabildiğine uzak bir ihtimaldir. Hem onlar hakkında nasıl böyle düşünebiliriz ki? Çünkü biz çağımız insanları arasında bile her bir şehirde Kur'ân-ı Kerim'i binlerce hıfz etmiş kimseyi görüyoruz. Oysa bunların hayır işlemek arzu ve istekleri kesinlikle ashab-ı kiramın derecesinden çok uzaktır. Bununla birlikte ashab-ı kiramın yolculuklarında ve ikamet hallerinde Kur'ân dışında ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediklerinden başka tesbit edilmiş hükümleri yoktu. Onların Kur'ân'ı nasıl ihmal ettiklerini düşünebiliriz? Bütün bunlar ve benzeri başka hususlar bu hadisin: Kur'ân-ı Kerim'i adı geçen dört kişiden başka toplayıp (hıfz etmiş) kimse yoktu anlamında kabul edilmesinin doğru olmayacağına delildir.

2. İkinci cevaba gelince: Eğer bu dört kişi dışında Kur'ân'ı cem eden kimse olmadığı Sâbit olsa dahi bu Kur'ân'ın mütevatir olarak gelmiş olmasına gölge düşürmez. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in her bir bölümünü sayısız kişi hıfz edip ezberlemiştir. Bunların bir kısmı dahi mütevatirlik derecesine ulaşır. Çünkü hepsinin tamamını nakletmeleri mütevatir olması için şart değildir. Aksine onun her bir bölümü mütevatir derecesinde nakledilecek olursa şüphesiz tamamı mütevatir olur. Bu hususta da müslüman olsun, inkarcı olsun kimsenin muhalefeti yoktur. Başarı Allah'tandır.

"Enes'e: Ebu Zeyd kimdir, dedim. O: Amcalarımdan biridir, dedi." Burada adı geçen Ebu Zeyd, Sa'd b Ubeyd b. en-Numan el-Evsi olup Amr b. Avf oğullarındandır, Bedir'e katılmıştır. Kendisi Sa'd el-Kâri diye bilinir. Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh)'ın halifeliğinin ilk dönemlerinde onbeşinci yılda Kadisiye'de şehit olmuştur.

İbn Abdilberr dedi ki: Bu Kufelilerin kanaatidir. Ama başkaları bu hususta onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bunun adı Kays b. es-Seken el-Hazreci olup Adiy b. en-Neccar oğullarındandır. Bedir'e katılmıştır. Musa b. Ukbe onun Ebu Ubeyd komutasındaki köprü vakasına katılan orduda yine onbeşinci yılda şehit düşmüştür, demiştir.

٦٢٩٢-١٢١/٣- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِأُبَيٍّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ قَالَ آللَّهُ سَمَّانِي لَكَ قَالَ اللَّهُ سَمَّاكَ لِي قَالَ فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكِي

6292-121/3- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Enes b. Malik'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ubeyy'e: *"Muhakkak aziz ve celil Allah bana sana Kur'ân okumamı emretti"*, dedi. Ubeyy: Benim adımı sana Allah mı söyledi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"(Evet) Allah senin adını bana verdi"* buyurdu. (Enes): Ubeyy ağlamaya başladı, dedi.[458]

٦٢٩٣-١٢٢/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا قَالَ وَسَمَّانِي قَالَ نَعَمْ قَالَ فَبَكَى

6293-122/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katâde'yi Enes b. Malik'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ubeyy b. Ka'b'a: *"Muhakkak Allah bana sana: "Kitap ehlinden ve müşriklerden kafir olanlar... ayrılmayacaklardı"* (Beyyine, 1) *buyruğunu sana okumamı emir buyurdu"*, dedi. Ubeyy: Adımı da verdi mi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurunca Ubeyy ağladı.[459]

٦٢٩٤-.../٥- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأُبَيٍّ بِمِثْلِهِ

6294-.../5- Bunu bana Yahya b. Habib tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ubeyy'e..., dedi deyip aynısını rivayet etti.[460]

Şerh

(6292-6294 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ubeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'a: *"Muhakkak Allah bana sana: "Kitap ehlinden ve müşriklerden kafir olanlar... ayrılmayacaklardı"* (Beyyine, 1) *buyruğunu sana okumamı emir buyurdu, dedi...* ağladı." Bir diğer rivayette (6292) "Ağlamaya başladı" denilmektedir.

---

458 1861 numaralı hadisin kaynakları.
459 1862 numaralı hadisin kaynakları.
460 1862 numaralı hadisin kaynakları

Onun ağlaması sevinçten bu nimete kendisine bu makamın ve bu nimetin verilmesine ehil görmeyecek kadar küçük görmesinden dolayıdır ve bunun da iki sebebi vardı. Birincisi muayyen olarak kendisinin adının tayin edilmiş olmayısdı. Bundan dolayı: Adımı da verdi mi diye sormuştur. Yani muayyen olarak benim ismimi söyledi mi? Yahut da ashabından herhangi birisine oku mu, dedi diye sormuş Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de hayır adını verdi diye cevap vermiştir. Böylelikle nimet daha da artmış oldu.

İkinci husus ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in okumasıdır. Bu gerçekten de pek büyük bir menkıbe olup, bu menkıbenin aynısı ondan başka hiçbir kimseye nasib olmamıştır.

Denildiğine göre o bu nimete şükretmekte kusurlu olabileceği korkusu ile ağlamıştır.

Bu sûrenin okunması için özellikle tayin edilmesine gelince, bu sûre son derece veciz olmakla birlikte pek büyük ve önemli esas ve kaideleri bir arada zikretmiş olmasından dolayıdır. Durum da olayın kısa yoldan tamamlanmasını gerektiriyordu.

Ubeyy'e bu sûreyi okumasının emredilmesindeki hikmete gelince, el-Mâzerî ve Kadı Iyaz dedi ki: Ubeyy'in Kur'ân'ın lafızlarını eda şeklini vakıf yapılacak yerleri, şeriatin uygun gördüğü üsluba göre Kur'ân na'melerinde icra edilecek na'me sanatını ve bunun miktarını öğrenmesini sağlamaktır. Çünkü bu Kur'ân-ı Kerim'in nağmeleri onun dışında kullanılan nağmelerden farklıdır. Ayrıca her bir na'me türünün de ruhlar üzerinde özel bir etkisi vardır. Dolayısı ile ona Kur'ân okumak, onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öğrenmesi içindi.

Şöyle de açıklanmıştır: Ona Kur'ân okuması, Kur'ân'ı onu güzel bir şekilde eda eden maharetli hafızlara arzedilme sünnetini ortaya koymak ve insanın Kur'ân'ı ve onun dışında diğer şer'i ilimleri ehil olan kimselerden alıp öğrenmekte mütevazi davranma sünnetini tesis etmek içindir. Bu hususta ehil olan kimseler öğrenene göre neseb, din, fazilet, mertebe, şöhret ve başka hususlarda daha alt mertebede bulunsalar dahi bunun etkili olmaması gerekir. Ayrıca insanların bu hususta Ubeyy'in faziletine dikkatini çekmek ve ondan öğrenmeye onları teşvik etmek için bunu yapmıştır. Nitekim böyle de olmuştur. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra bu hususta bir baş, bir imam ve bu maksatla ona gidilen ve bu alanda şöhret sahibi bir kimse olmuştu. Allah en iyi bilendir.

٢٤/٧٠- بَاب مِنْ فَضَائِلِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ﷺ

24/70- SA'D B. MUAZ (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٢٩٥-١٢٣/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَجَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ اهْتَزَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ

6295-123/1- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -Sa'd b. Muaz'ın cenazesi önlerinde durduğu halde-: *"Bunun için Rahmanın arşı sarsıldı"* buyurdu.[461]

٦٢٩٦-١٢٤/٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيُّ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ

6296-124/2- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Abdullah b. İdris el-Evdî tahdis etti, bize A'meş, Ebu Süfyan'dan tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sa'd b. Muaz'ın ölümü dolayısı ile Rahmanın arşı sarsıldı"* buyurdu.[462]

٦٢٩٧-١٢٥/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّزِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ الْخَفَّافُ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ وَجَنَازَتُهُ مَوْضُوعَةٌ يَعْنِي سَعْدًا اهْتَزَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ

6297-125/3- Bize Muhammed b. Abdullah er-Ruzzî tahdis etti... Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre onun -yani Sa'd'ın- cenazesi (musallaya) konulmuş iken- : *"Onun için Rahmanın arşı sarsıldı"* buyurdu.[463]

Şerh

(6295-6297 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sa'd b. Muaz'ın ölümü dolayısı ile Rahmanın arşı sarsıldı"* buyruğunun te'vili hususunda ilim adamları ihtilaf

461 Tirmizi, 3848; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2815
462 Buhari, 3803; İbn Mace, 158; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2293
463 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1206

etmişlerdir. Bir kesim bu hadis zahirinden anlaşıldığı üzeredir. Arşın sarsılması ise Sa'd'ın ruhunun gelişi sebebi ile sevinçtendir. Yüce Allah da arşda bu halin meydana gelmesini sağlayacak şekilde bir temyiz (ayırdetme kabiliyeti) yaratmıştır ve bunun önünde bir engel yoktur, demişlerdir. Nitekim yüce Allah: *"Öyleleri de vardır ki Allah korkusundan yuvarlanırlar."* (Bakara, 74) Bu görüş hadisin zahirinden anlaşılandır. Tercih edilen de budur. el-Mâzerî dedi ki: Bazıları hadis hakikati üzeredir ve arş onun ölümünden dolayı sarsılmıştır, demişlerdir. Bu akıl bakımından inkar olunmaz. Çünkü arş da cisimlerden bir cisimdir. Onun için de hareket de hareketsizlik de mümkündür. Ama yüce Allah arşın sarsılmasını melekler için onun ölümünün bir alameti olarak tesbit edilmiştir denilmesi hali dışında bundan dolayı Sa'd'ın herhangi bir fazileti sözkonusu olmaz.

Diğerleri de şöyle demişlerdir: Maksat arş ehlinin sarsılmasıdır. Bunlar da onu taşıyanlar ile onların dışındaki diğer meleklerdir. Burada muzaf hazfedilmiş olmaktadır. Sarsılmasından maksat da sevinmek ve güzel kabul ile karşılamaktır. Arapların: Filan kişi keremkarlıklar dolayısı ile sarsılır ifadeleri de buradan gelmektedir. Onlar bunu söylerken vücudunun sarsılıp hareket ettiğini anlatmak istemezler. Bununla onun bu güzelliklerden memnun olduğunu, onlara yöneldiğini kastederler.

el-Harbi dedi ki: Bu onun vefatının ta'zim edildiğinden kinayeli bir anlatımdır. Nitekim araplar bir büyük işi en büyük bir şeye nisbet ederek: Filanın ölümü dolayısı ile yer karardı, onun için kıyamet koptu derler.

Bir topluluk da şöyle demiştir: Kasıt cenazenin teneşirinin naaşının sarsılmasıdır. Bu ise bâtıl bir görüştür. Müslim'in zikrettiği bu rivayetlerin açık ifadeleri bu görüşü reddetmektedir. Çünkü bu rivayetlerde *"ölümü dolayısı ile Rahmanın arşı sarsıldı"* buyurulmaktadır. Bunların böyle bir te'vili kabul etmelerinin sebebi ise Müslim'de bulunan bu rivayetlerin onlara ulaşmamış olmasıdır. Allah en iyi bilendir.

٦٢٩٨-١٢٦/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حُلَّةُ حَرِيرٍ فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَلْمِسُونَهَا وَيَعْجَبُونَ مِنْ لِينِهَا فَقَالَ أَتَعْجَبُونَ مِنْ لِينِ هَذِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْهَا وَأَلْيَنُ

6298-126/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Bera'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ipekten bir hulle (altlı üstlü takım elbise) hediye edildi. As-

habı yumuşaklığına hayran kalarak ona dokunmaya başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Siz bunun yumuşaklığına mı hayran kaldınız? Yemin ederim Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri dahi bundan hayırlı ve yumuşaktır"* buyurdu.[464]

٦٢٩٩-.../٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَنْبَأَنِي أَبُو إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِثَوْبِ حَرِيرٍ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ هَذَا أَوْ بِمِثْلِهِ

6299-.../5- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Ebu İshak haber verip dedi ki: el-Bera b. Azib'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ipek bir elbise getirildi deyip hadisi zikretti. Sonra İbn Abde dedi ki: Bize Ebu Davud haber verdi, bize Şu'be tahdis etti, bana Katâde Enes b. Malik'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak ya da aynısını tahdis etti.[465]

٦٣٠٠-.../٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْحَدِيثِ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا كَرِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ

6300-.../6- Bize Muhammed b. Amr b. Cebele tahdis etti, bize Umeyye b. Halid tahdis etti, bize Şu'be bu hadisi her iki isnad ile birlikte Ebu Davud'un rivayeti gibi tahdis etti.[466]

٦٣٠١-١٢٧/٧- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّهُ أُهْدِيَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جُبَّةٌ مِنْ سُنْدُسٍ وَكَانَ يَنْهَى عَنْ الْحَرِيرِ فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا فَقَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ مَنَادِيلَ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا

6301-127/7- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban Katâde'den tahdis etti, bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sündüs (ince ipek)den bir cübbe hediye edildi. Kendisi ipek kullanmayı yasaklıyordu. İnsanlar ona

464 Buhari, 3802; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1878

465 el-Bera b. Azib'in hadisinin kaynakları 6298 numaralı hadisin kaynakları ile aynıdır. Enes b. Malik'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1282

466 6299 numaralı hadisin kaynakları

hayran kalınca O: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki şüphesiz Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan güzeldir"* buyurdu.[467]

٦٣٠٢-.../٨- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أُكَيْدِرَ دُومَةِ الْجَنْدَلِ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَّةً فَذَكَرَ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ وَكَانَ يَنْهَى عَنْ الْحَرِيرِ

6302-.../8- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Sâlim b. Nuh tahdis etti, bize Ömer b. Âmir, Katâde'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Dûmetu'l-Cendel'in Ukeydir'i Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir hulle hediye etti deyip buna yakın olarak hadisi zikretmekle birlikte hadiste "ipeği yasaklıyordu" ibaresini zikretmedi.[468]

Şerh

(6298-6302 numaralı hadisler)

(6298) "Ashabı ona dokunmaya başladılar... *'Sa'd b. Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan hayırlı ve daha yumuşaktır'* buyurdu." Menâdil: mendiller mim harfi kesreli olarak "mindîl"in çoğuludur. Elde taşınılan bildik şeydir. İbnu'l-A'râbî, İbn Faris ve başkaları dedi ki: Bu kelime taşımak demek olan "nedl"den türemiştir. Çünkü mendil birinden diğerine nakil edilir. Bunun kir anlamındaki "nedl"den türediği de söylenmiştir. Arap dil bilginlerinin, dedikleri üzere "teneddeltü bil mindil: mendil ile sildim" denilir. Cevheri dedi ki: Yine aynı şekilde "temendeltu: mendil kullandım" da denilir. Ama Kisâi bu kullanımı kabul etmemektedir. Aynı şekilde "temeddeltü" de denilir.

İlim adamları der ki: Bu Sa'd'ın cennetteki makamının büyüklüğüne ve onun orada kullandığı elbiselerin en alt seviyede olanının dahi bundan hayırlı olacağına bir işarettir. Çünkü mendil elbiselerin en önemsiz olanıdır. Zira mendil, kirler ve bu gibi işler için hazırlanmıştır. Başka elbiseler için ondan üstündür.

Hadiste Sa'd'ın cennetlik olduğu da tesbit edilmektedir.

Bu hadiste (2698), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ipekten bir hulle hediye edildi" diğer rivayette (2698) "ipek bir elbise" diğerinde ise (2301) "cübbe" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Cim ve be ile cübbe rivayeti diğer rivayette açıkça belirtildiği gibi verilen hediyenin tek bir elbise oluşundan dolayıdır. Çoğunluğun söylediğine göre ise hulle ancak biri diğerinin üzerine geçen iki elbiseden

467 Buhari, 2615, 3248; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1298

468 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1316

ibarettir diyenlerin kanaatine göre burada “hulle” doğru tabir değildir. Ama hulle katlanmış halinden yeni çözülmüş (hal edilmiş) yeni tek bir elbisedir diyenlerin kanaatine göre bu da sahih olur. Siyer kitaplarında ise gelen bu hediyenin bir kaftan olduğu belirtilmektedir.

(2302) “Dûmetu'l-Cendel'in Ukeydir'i hediye etti” sözüne gelince, Ukeydir'in durumu müslüman oluşundaki ilim adamlarının farklı görüşü, nesebi, Dûme'nin dal harfi fethalı (devme) ve ötreli söylenebileceği ile ilgili açıklamalar ve nerede olduğunu daha önce megazi kitabında açıklamış bulunuyoruz. İpek ile ilgili hükümler ise libas (giyim) kitabında açıklanmış idi. Allah en iyi bilendir.

٢٥/٧١- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي دُجَانَةَ سِمَاكُ بْنُ خَرَشَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

25/71- EBU DÜCANE SİMÂK B. HARAŞE (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٠٣-١/١٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ سَيْفًا يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ مَنْ يَأْخُذُ مِنِّي هَذَا فَبَسَطُوا أَيْدِيَهُمْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ يَقُولُ أَنَا أَنَا قَالَ فَمَنْ يَأْخُذُهُ بِحَقِّهِ قَالَ فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ فَقَالَ سِمَاكُ بْنُ خَرَشَةَ أَبُو دُجَانَةَ أَنَا آخُذُهُ بِحَقِّهِ قَالَ فَأَخَذَهُ فَفَلَقَ بِهِ هَامَ الْمُشْرِكِينَ

6303-128/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Enes'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud günü bir kılıç alarak: *“Bu kılıcı benden kim alır”* buyurdu. Onlardan her bir kişi: Ben, ben diyerek elini uzattı. O: *“Bunu hakkını vermek şartı ile kim alır”* buyurdu. Bu sefer ellerini çektiler. Bunun üzerine Simâk b. Hareşe Ebu Dücane: Hakkını vermek şartı ile onu ben alırım, dedi.

(Enes) dedi ki: Onu aldı ve onunla müşriklerin kafalarını (ortadan) ayırdı.[469]

Şerh

“Dücane” isminde dal harfi ötreli cim şeddesizdir.

“Ellerini geri çektiler.” Burada “ahceme: (elini) geri çekti” ha ve sonra cim harfi iledir. Diyarımızdaki nüshaların çoğunluğunda bu şekildedir. Bazılarında ise cim ha'dan öncedir. Kadı Iyaz da rivayetin önce cim sonra ha ile

469 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 363

geldiğini iddia etmiş ve başka bir rivayette zikretmemiştir. Ayrıca: Bunlar iki ayrı söyleyiş olup gerilediler, vazgeçtiler anlamındadır.

"Onunla müşriklerin kafasını (ortadan) yardı" başlarını yardı (ortadan ikiye biçti) demektir.

٢٦/٧٢- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ وَالِدُ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمَا

26/72- CABİR'İN OĞLU ABDULLAH B. AMR B. HARÂM (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٠٤-١٢٩/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ عُبَيْدُ اللّٰهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَقُولُ لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ جِيءَ بِأَبِي مُسَجًّى وَقَدْ مُثِلَ بِهِ قَالَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْفَعَ الثَّوْبَ فَنَهَانِي قَوْمِي ثُمَّ أَرَدْتُ أَنْ أَرْفَعَ الثَّوْبَ فَنَهَانِي قَوْمِي فَرَفَعَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَوْ أَمَرَ بِهِ فَرُفِعَ فَسَمِعَ صَوْتَ بَاكِيَةٍ أَوْ صَائِحَةٍ فَقَالَ مَنْ هَذِهِ فَقَالُوا بِنْتُ عَمْرٍو أَوْ أُخْتُ عَمْرٍو فَقَالَ وَلِمَ تَبْكِي فَمَا زَالَتْ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رُفِعَ

6304-129/1- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Amr en-Nâkid -ikisi- Süfyan'dan tahdis etti. Ubeydullah dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis edip dedi ki: İbnul Münkedir'i şöyle derken dinledim: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Uhud gününde üzeri örtülü olduğu halde ve bazı azaları kesilmiş olarak babam getirildi. Üzerindeki örtüyü kaldırmak istedim kavmim bunu bana yasakladı. Sonra yine üzerindeki örtüyü kaldırmak istedim kavmim yine bunu bana yasakladı. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu kaldırdı -yahut verdiği emir üzerine kaldırıldı-. Ağlayan bir kadının -ya da feryad eden bir kadının- sesini işitince: *"Bu kim"* buyurdu. Amr'ın kızı -yahut kız kardeşi-dir, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neden ağlıyor ki? Melekler kaldırılıncaya kadar kanatları ile onu gölgelendirmeye devam etti"* buyurdu.[470]

٦٣٠٥-١٣٠/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ أُصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ فَجَعَلْتُ

470 Buhari, 1293, 2816 -buna yakın-; Nesai, 1841; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3032

أَكْشِفُ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ وَأَبْكِي وَجَعَلُوا يَنْهَوْنَنِي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَنْهَانِي قَالَ وَجَعَلَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمْرٍو تَبْكِيهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَبْكِيهِ أَوْ لَا تَبْكِيهِ مَا زَالَتْ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ

6305-130/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Câbir b. Abdullah dedi ki: Uhud gününde babam isabet aldı (şehid oldu). Ben de yüzü üzerinden örtüyü açıp ağlamaya başladım. Etrafımdakiler beni teskin etmeye koyuldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bana bunu yapmamamı söylemiyordu. Bu sefer Amr'ın kızı Fatıma onun için ağlamaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Onun için ağlasın yahut ağlamasın. Siz onu kaldırıncaya kadar melekler kanatları ile onu gölgelendirip durdu."* buyurdu.[471]

٦٣٠٦-.../٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ غَيْرَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ ذِكْرُ الْمَلَائِكَةِ وَبُكَاءُ الْبَاكِيَةِ

6306-.../3- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti. [H.][472] Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer tahdis etti. (İbn Cureyc'le) ikisi Muhammed b. el-Münkedir'den rivayet etti, o Câbir'den bu hadisi nakletti. Ancak İbn Cureyc'in hadisinde melekler ile ağlayan kadının ağlamasından söz edilmemektedir.[473]

٦٣٠٧-.../٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جِيءَ بِأَبِي يَوْمَ أُحُدٍ مُجَدَّعًا فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

6307-.../4- Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef tahdis etti, bize Zekeriya b. Adiyy tahdis etti, bize Ubeydullah b. Amr Abdulkerim'den haber verdi, o Muhammed b. el-Münkedir'den, o Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Uhud günü babam burnu ve kulakları kesilmiş olarak getirildi ve Nebi

---

471 Buhari, 1244, 4080 -muhtasar olarak-; Nesai, 1844; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3044

472 Matbu nüshada bize tahdis etti şeklindedir.

473 Abd b. Humeyd'in hadisini Buhari, 1244 -muallak olarak-; İshak b. İbrahim'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3083

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önüne konuldu. Sonra hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak zikretti.[474]

Şerh

(6304-6307 numaralı hadisler)

(6304) "Babam üstü örtülü ve azaları kesilmiş olduğu halde getirildi." Hadisteki "musecca: örtülü, örtülmüş" demektir. Mim harfi ötreli, şeddesiz olmak üzere se kesreli "musile" ise organları yahut burnu yahut kulağı yahut cinsiyet organı ve buna benzer azaları kesilmiş olması halini anlatmak için kullanılır. İsim "müsle"dir. Şeddeli olarak "mussile" ise mubalağa ifade eder. Ama burada rivayet şeddesiz (musile)dir.

"Kaldırılıncaya kadar melekler kanatları ile onu gölgelendirip durdu." Kadı Iyaz dedi ki: Bunun Allah'ın lütfunu ve ondan razı oluşunu, onun için hazırlanmış olan lütuf ve ikramları müjdelemek maksadı ile üzerinde kalabalık bir şekilde yığılmış olmalarından ötürü olma ihtimali vardır. Onlar onun için ikram ve gelişine sevinmek üzere üzerine kalabalık bir şekilde toplandılar. Yahut da kokusu ya da bedeni değişmesin diye güneşin sıcağına karşı onu gölgelendirdiler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6305) *"onun için ağlasın yahut ağlamasın..."* buyurması da şu demektir: Onun için ağlayıp ağlamaması arasında bir fark yoktur. Melekler onu hep gölgelendirdiler. Yani onun için bu ve bunun dışında pek çok lütuf ve ihsanlar tahakkuk etmiş bulunuyor. Böyle birisi için ağlamamak gerekir. Bu da ona bir tesellidir.

(6307) "Abdulkerim'den o Muhammed b. el-Münkedir'den o Câbir'den" diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: İbn Mâhan'ın nüshasında: Muhammed b. el-Münkedir'in yerine Muhammed b. Ali b. Huseyn, Câbir'den diye kaydedilmiştir. el-Ceyânî dedi ki: Doğrusu birincisidir. Ebu Suud ed-Dimeşki'nin zikrettiği de bu rivayettir.

"Babam burnu ve kulakları kesilmiş olarak getirildi." Halil dedi ki: Ced': burnun ve kulak(lar)ın kesilmesi demektir. Allah en iyi bilendir.

٢٧/٧٣- بَاب مِنْ فَضَائِلِ جُلَيْبِيبٍ ﷺ

27/73- CULEYBÎB (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٠٨-١٣١/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلِيطٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ كِنَانَةَ بْنِ نُعَيْمٍ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي مَغْزًى لَهُ فَأَفَاءَ اللهُ عَلَيْهِ

474 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3059

فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ قَالُوا نَعَمْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا ثُمَّ قَالَ هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ قَالُوا نَعَمْ فُلَانًا وَفُلَانًا وَفُلَانًا ثُمَّ قَالَ هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أَحَدٍ قَالُوا لَا قَالَ لَكِنِّي أَفْقِدُ جُلَيْبِيبًا فَاطْلُبُوهُ فَطُلِبَ فِي الْقَتْلَى فَوَجَدُوهُ إِلَى جَنْبِ سَبْعَةٍ قَدْ قَتَلَهُمْ ثُمَّ قَتَلُوهُ فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَوَقَفَ عَلَيْهِ فَقَالَ قَتَلَ سَبْعَةً ثُمَّ قَتَلُوهُ هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ قَالَ فَوَضَعَهُ عَلَى سَاعِدَيْهِ لَيْسَ لَهُ إِلَّا سَاعِدَا النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَحُفِرَ لَهُ وَوُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ غَسْلًا

6308-131/1- Bize İshak b. Ömer b. Selît tahdis etti. Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den tahdis etti, o Kinâne b. Nuaym'den, o Ebu Berze'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gazasında bulunuyordu. Allah O'na ganimet nasib etti. Ashabına: *"Bulamadığınız kimse var mı"* buyurdu. Onlar: Evet, filanı filanı ve filanı bulamadık, dediler. Sonra: *"Bulamadığınız kimse var mı"* buyurdu. Yine: Evet, filanı, filanı ve filanı bulamadık, dediler. Sonra bir daha: *"Bulamadığınız kimse var mı"* buyurdu. Ashab: Hayır deyince O: *"Ama ben Culeybib'i bulamıyorum. Onu arayın"* buyurdu. Maktuller arasında arandı. Onu önce kendisinin öldürdüğü sonra onların kendisini öldürdüğü yedi kişi yanında buldular. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip onun başında durdu. Sonra: *"(önce) kendisi yedi kişi öldürdükten sonra onu öldürdüler. Bu bendendir ben ondanım. Bu bendendir ben ondanım"* buyurdu. (Ebu Berze) dedi ki: Sonra onu kolları üzerine koydu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kollarından başka bir şeyin üzerinde değildi. (Ebu Berze) dedi ki: Onun için kabir kazıldı ve kabrine konuldu. -(ravi, dedi ki) yıkandığını da sözkonusu etmedi-.[475]

Şerh

"Culeybîb" isminde cim harfi ötrelidir.

"Bir gazada idi." Bir gaza seferinde idi. (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in) hadisinde ise şehidin yıkanmayacağı ve namazının kılınmayacağı belirtilmiştir.

"Bu bendendir ben ondanım." Her ikisinin gittikleri yolun aynı, yüce Allah'a itaat uğrunda birbirleri ile mutabakat halinde olduklarını, mübalağalı bir şekilde anlatmak anlamındadır.

475 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11601

٢٨/٧٤- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي ذَرٍّ ﷺ

28/74- EBU ZER (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٠٩-١/١٣٢- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ خَرَجْنَا مِنْ قَوْمِنَا غِفَارٍ وَكَانُوا يُحِلُّونَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ فَخَرَجْتُ أَنَا وَأَخِي أُنَيْسٌ وَأُمُّنَا فَنَزَلْنَا عَلَى خَالٍ لَنَا فَأَكْرَمَنَا خَالُنَا وَأَحْسَنَ إِلَيْنَا فَحَسَدَنَا قَوْمُهُ فَقَالُوا إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ عَنْ أَهْلِكَ خَالَفَ إِلَيْهِمْ أُنَيْسٌ فَجَاءَ خَالُنَا فَنَثَا عَلَيْنَا الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقُلْتُ أَمَّا مَا مَضَى مِنْ مَعْرُوفِكَ فَقَدْ كَدَّرْتَهُ وَلَا جِمَاعَ لَكَ فِيمَا بَعْدُ فَقَرَّبْنَا صِرْمَتَنَا فَاحْتَمَلْنَا عَلَيْهَا وَتَغَطَّى خَالُنَا ثَوْبَهُ فَجَعَلَ يَبْكِي فَانْطَلَقْنَا حَتَّى نَزَلْنَا بِحَضْرَةِ مَكَّةَ فَنَافَرَ أُنَيْسٌ عَنْ صِرْمَتِنَا وَعَنْ مِثْلِهَا فَأَتَيَا الْكَاهِنَ فَخَيَّرَ أُنَيْسًا فَأَتَانَا أُنَيْسٌ بِصِرْمَتِنَا وَمِثْلِهَا مَعَهَا قَالَ وَقَدْ صَلَّيْتُ يَا ابْنَ أَخِي قَبْلَ أَنْ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِثَلَاثِ سِنِينَ قُلْتُ لِمَنْ قَالَ لِلَّهِ قُلْتُ فَأَيْنَ تَوَجَّهُ قَالَ أَتَوَجَّهُ حَيْثُ يُوَجِّهُنِي رَبِّي أُصَلِّي عِشَاءً حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ أُلْقِيتُ كَأَنِّي خِفَاءٌ حَتَّى تَعْلُوَنِي الشَّمْسُ فَقَالَ أُنَيْسٌ إِنَّ لِي حَاجَةً بِمَكَّةَ فَاكْفِنِي فَانْطَلَقَ أُنَيْسٌ حَتَّى أَتَى مَكَّةَ فَرَاثَ عَلَيَّ ثُمَّ جَاءَ فَقُلْتُ مَا صَنَعْتَ قَالَ لَقِيتُ رَجُلًا بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَهُ قُلْتُ فَمَا يَقُولُ النَّاسُ قَالَ يَقُولُونَ شَاعِرٌ كَاهِنٌ سَاحِرٌ وَكَانَ أُنَيْسٌ أَحَدَ الشُّعَرَاءِ قَالَ أُنَيْسٌ لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ وَلَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَقْرَاءِ الشِّعْرِ فَمَا يَلْتَئِمُ عَلَى لِسَانِ أَحَدٍ بَعْدِي أَنَّهُ شِعْرٌ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَصَادِقٌ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ قَالَ قُلْتُ فَاكْفِنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ قَالَ فَأَتَيْتُ مَكَّةَ فَتَضَعَّفْتُ رَجُلًا مِنْهُمْ فَقُلْتُ أَيْنَ هَذَا الَّذِي تَدْعُونَهُ الصَّابِئَ فَأَشَارَ إِلَيَّ فَقَالَ الصَّابِئَ فَمَالَ عَلَيَّ أَهْلُ الْوَادِي بِكُلِّ مَدَرَةٍ وَعَظْمٍ حَتَّى خَرَرْتُ مَغْشِيًّا عَلَيَّ قَالَ فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ كَأَنِّي نُصُبٌ أَحْمَرُ قَالَ فَأَتَيْتُ زَمْزَمَ فَغَسَلْتُ عَنِّي الدِّمَاءَ وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا وَلَقَدْ لَبِثْتُ يَا ابْنَ أَخِي ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِي وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَبِدِي سُخْفَةَ جُوعٍ قَالَ فَبَيْنَا أَهْلُ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ قَمْرَاءَ إِضْحِيَانَ إِذْ ضُرِبَ عَلَى أَسْمِخَتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ وَامْرَأَتَيْنِ مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ إِسَافًا وَنَائِلَةَ قَالَ فَأَتَتَا عَلَيَّ فِي طَوَافِهِمَا فَقُلْتُ أَنْكِحَا أَحَدَهُمَا الْأُخْرَى قَالَ فَمَا تَنَاهَتَا

عَنْ قَوْلِهِمَا قَالَ فَأَتَتَا عَلَيَّ فَقُلْتُ هَنٌ مِثْلُ الْخَشَبَةِ غَيْرَ أَنِّي لَا أَكْنِي فَانْطَلَقَتَا تُوَلْوِلَانِ وَتَقُولَانِ لَوْ كَانَ هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ أَنْفَارِنَا قَالَ فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَهُمَا هَابِطَانِ قَالَ مَا لَكُمَا قَالَتَا الصَّابِئُ بَيْنَ الْكَعْبَةِ وَأَسْتَارِهَا قَالَ مَا قَالَ لَكُمَا قَالَتَا إِنَّهُ قَالَ لَنَا كَلِمَةً تَمْلَأُ الْفَمَ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ وَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ ثُمَّ صَلَّى فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ أَبُو ذَرٍّ فَكُنْتُ أَنَا أَوَّلَ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ قَالَ فَقُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ مَنْ أَنْتَ قَالَ قُلْتُ مِنْ غِفَارٍ قَالَ فَأَهْوَى بِيَدِهِ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي كَرِهَ أَنْ انْتَمَيْتُ إِلَى غِفَارٍ فَذَهَبْتُ آخُذُ بِيَدِهِ فَقَدَعَنِي صَاحِبُهُ وَكَانَ أَعْلَمَ بِهِ مِنِّي ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ مَتَى كُنْتَ هَاهُنَا قَالَ قُلْتُ قَدْ كُنْتُ هَاهُنَا مُنْذُ ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ قَالَ فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ قَالَ قُلْتُ مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِي وَمَا أَجِدُ عَلَى كَبِدِي سُخْفَةَ جُوعٍ قَالَ إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ إِنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي فِي طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ بَابًا فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَبِيبِ الطَّائِفِ وَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا ثُمَّ غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ وُجِّهَتْ لِي أَرْضٌ ذَاتُ نَخْلٍ لَا أُرَاهَا إِلَّا يَثْرِبَ فَهَلْ أَنْتَ مُبَلِّغٌ عَنِّي قَوْمَكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ وَيَأْجُرَكَ فِيهِمْ فَأَتَيْتُ أُنَيْسًا فَقَالَ مَا صَنَعْتَ قُلْتُ صَنَعْتُ أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ قَالَ مَا بِي رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكَ فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ فَأَتَيْنَا أُمَّنَا فَقَالَتْ مَا بِي رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكُمَا فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ فَاحْتَمَلْنَا حَتَّى أَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ وَكَانَ يَؤُمُّهُمْ أَيْمَاءُ بْنُ رَحَضَةَ الْغِفَارِيُّ وَكَانَ سَيِّدَهُمْ وَقَالَ نِصْفُهُمْ إِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ الْبَاقِي وَجَاءَتْ أَسْلَمُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِخْوَتُنَا نُسْلِمُ عَلَى الَّذِي أَسْلَمُوا عَلَيْهِ فَأَسْلَمُوا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ

6309-132/1- Bize Heddâb b. Halid el-Ezdî tahdis etti. Bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Humeyd b. Hilâl, Abdullah b. es-Sâmit'den şöyle dediğini haber verdi: Ebu Zer dedi ki: Kavmimiz Gifar arasından çıktık. Onlar haram ayı helal kabul ediyorlardı. Bu sebeple ben ve kardeşim Uneys ile

annemiz çıktık. Bir dayımızın yanında misafir olduk. Dayımız bize ikram etti, bize ihsanlarda bulundu. Kavmi bizi kıskandıkları için: Sen, ailen yanından çıkıp gittiğin zaman Uneys onlara muhalefet eder, dediler. Bunun üzerine dayımız geldi ve bize kendisine söylenenleri açıkladı. Bu sefer ben: Senin şimdiye kadar yaptığın iyilikleri şimdi berbat ettin. Artık bundan sonra seninle bir arada kalamayız, dedim.[476]

Hemen develerimizi yaklaştırdık (yüklerimizle) üzerine bindik. Dayımız da elbisesini üzerine örterek ağlamaya koyuldu. Biz de yola koyulduk. Nihayet Mekke yakınlarında bir yerde konakladık. Uneys, develerimizin sayısı kadar (başkaları ile) karşılıklı şiir atışması yarışına girdi. Sonra kâhine gittiler. Kâhin, Uneys'in daha iyi olduğunu söyledi. Bu sefer Uneys hem develerimizi hem de onlarla birlikte bir mislini getirerek geldi.

(Ebu Zer) dedi ki: Ve ey kardeşimin oğlu! Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaşmadan üç yıl önce namaz kılmışımdır.

Ben: Kime, dedim. O: Allah'a, dedi. Ben: Peki hangi tarafa yöneliyordun, dedim. O: Rabbim beni hangi tarafa çevirdi ise oraya doğru yöneliyordum. Yatsı vakti namaza durur nihayet gecenin son vakti gelince bir örtü gibi -güneş üzerime yükselinceye kadar- seriliyordum.

Uneys: Benim Mekke'de bir işim var. Sen benim yerime göz kulak ol, dedi. Uneys Mekke'ye varıncaya kadar gitti. Bize dönmesi gecikti. Sonra geldi. Ben: Ne yaptın, dedim. O: Mekke'de senin dinin üzere Allah'ın kendisini elçi olarak gönderdiğini iddia eden bir adam ile karşılaştım, dedi. Ben: İnsanlar ne diyor, dedim. O: Şairdir, kâhindir, sihirbazdır diyorlar, dedi.

Uneys de şairlerden bir şairdi.

Uneys dedi ki: Andolsun ben kâhinlerin sözlerini dinledim. Onun söylediği kâhinlerin sözü değildir. Yine O'nun sözünü şiirin vezinleri ve türleri ile karşılaştırdım. Fakat benden sonra hiçbir kimsenin dili ona şiir demeye varmaz. Allah'a yemin olsun ki O kesinlikle doğru söylüyor ve muhakkak onlar yalancıdırlar.

(Ebu Zer) dedi ki: Ben: O halde sen benim yerime göz kulak ol da ben de gidip bir bakayım, dedim. Arkasından Mekke'ye geldim. Aralarından zayıf gördüğüm bir adamı gözüme kestirerek: Sizin sabii (dininden dönen) diye çağırdığınız bu adam nerede, dedim. O bana işaret ederek sabiiyi mi sordun deyip vadideki ahali, buldukları bütün taş ve kemiklerle üzerime hücum ettiler. Sonunda bayılmış olarak yere düştüm. Kalktığım zaman ise kıpkırmızı dikili taş gibi olmuştum. Zemzem'e gittim, üzerimdeki kanları yıkadım.

476 Tercümeye esas aldığımız nüshamızda " dedik" şeklindedir. (Çeviren)

Zemzem kuyusunun suyundan içtim. Kardeşimin oğlu yemin ederim gece ve gündüzü ile otuz (gün) boyunca Zemzem suyundan başka yiyecek bir şey bulmadım. Ama şişmanladım hatta karnımın boğumları kıvrım kıvrım oldu. İçimde açlık hissi diye bir şey duymadım.

Bir sefer Mekkeliler ayın ortalığı aydınlattığı bir gecede ansızın kulaklarına vuruldu (uyudular). Evi de kimse tavaf etmiyordu. Onlardan iki kadın ise isaf ve naileye dua ediyorlardı. Tavafları sırasında benim yanımdan geçtiklerinde ben: Onların birini diğerine nikahlayın, dedim. Ama onlar söylediklerinden vazgeçmedi. Tekrar yanımdan geçtiklerinde tahta parçası gibi bir ferc, -şu kadar var ki ben kinayeli konuşmuyorum- dedim. Onlar bağırıp çağırarak gittiler. Bu arada: Keşke burada adamlarımızdan birisi de olsaydı, diyorlardı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir yukarıdan aşağıya inerlerken karşılarına çıktı. *"Neyiniz var"*, dedi. İki kadın: Bu sabii Kâbe ile örtüleri arasındadır, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Size ne, dedi"* diye sordu. Onlar: O bize ağız dolusu bir söz (küfür) söyledi, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de gelip taşı istilam etti, arkadaşı ile birlikte beyt'i tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirdiği zaman -Ebu Zer (devamla)- dedi ki: İslam selamı ile O'na ilk selam veren kişi ben oldum. Ona: Esselamu aleyke ya Rasulullah, dedim. O: *"Ve aleyke ve rahmetullah: Sana da ve Allah'ın rahmeti de olsun"* buyurdu. Sonra: *"Sen kimsin"* buyurdu. Ben: Gifar'danım, dedim. Derhal elini tutup parmaklarını alnına koydu. İçimden Gifar'a mensup olduğumdan hoşlanmadı, dedim. Ben gidip O'nun elini tutmak isteyince arkadaşı beni alıkoydu. O O'nu benden iyi biliyordu. Sonra başını kaldırdı, arkasından: *"Ne zamandan beri burada idin"* buyurdu. Ben: Gecesi ile gündüzü otuz günden beri buradaydım, dedim. O: *"Sana kim yediriyordu"* buyurdu. Ben: Zemzem suyundan başka yiyecek bir şeyim yoktu ama kilo aldım hatta karnımın boğumları kıvrım kıvrım oldu. Üstelik içimde açlık hissi diye bir şey duymadım, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O mübarektir. Şüphesiz o gerçekten doyurucu bir yemektir"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebu Bekir: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu gece ona yemek yedireyim diye bana izin ver, dedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir yola koyuldu. Ben de onlarla birlikte yola koyuldum. Ebu Bekir bir kapı açtı ve Taif üzümünden bize avuçla ikram etmeye başladı. Bu benim Mekke'de yediğim ilk yemek oldu. Sonra kaldığım kadar kaldım. Arkasından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiğimde: *"Durum şu ki bana hurmalıklı bir yer gösterildi. Kanaatimce orası Yesrib'den başka bir yer değildir. Sen benim adıma kavmine tebliğ eder misin? Umulur ki Allah seninle onlara fayda sağlar ve onlar dolayısı ile sana ecir verir"* buyurdu.

Sonra Uneys'in yanına gittim. O: Ne yaptın, dedi. Ben: Yaptığım şudur: Ben müslüman oldum ve tasdik ettim, dedim. O: Ben de senin dininden yüz çeviren birisi değilim. Çünkü ben de müslüman oldum ve tasdik ettim deyince annemize gittik. O da: Ben de sizin dininizden yüz çevirecek değilim. Şüphesiz ben de müslüman oldum ve tasdik ettim, dedi. Sonra bineklerimize bindik ve nihayet kavmimiz Gifar'a geldik. Kavmimizin yarısı müslüman oldu. Îmâ b. Rahada el-Gifarî onlara imamlık yapıyordu. O onların efendisi idi.

Diğer yarıları da: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geleceği zaman müslüman oluruz, dediler. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldi, geri kalan yarıları da müslüman oldu. Eslemliler gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! (Onlar) bizim kardeşlerimizdir. Onlar ne üzerine müslüman oldularsa biz de onun üzerine müslüman olduk deyip müslüman oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gifar, Allah onlara mağfiret buyursun. Eslem, Allah onunla silm yapsın (ona selamet ve barış versin)"* buyurdu.[477]

٦٣١٠-.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ قُلْتُ فَاكْفِنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ قَالَ نَعَمْ وَكُنْ عَلَى حَذَرٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ فَإِنَّهُمْ قَدْ شَنِفُوا لَهُ وَتَجَهَّمُوا

6310-.../2- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdise etti, bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Humeyd b. Hilâl bu isnad ile tahdis etti ve: "Ben gidip bakıncaya kadar benim yerime göz kulak ol, dedim" sözlerinden sonra: "Evet ama Mekkelilere karşı tetikte ol. Çünkü onlar O'ndan nefret ediyor ve O'ndan hoşlanmıyorlar, dedi" ibarelerini ekledi.[478]

Şerh

(6309-6310 numaralı hadisler)

(6309) "Kendisine söylenen sözleri bize açıkladı." Nun ve (peltek) se ile "nesâ: açıkladı" yaydı, ifşa etti, demektir. "Biz de develerimizi yaklaştırdık." Sırma, sad harfi kesreli olarak, bir miktar deve demektir. Bir miktar koyun hakkında da kullanılır.

---

477 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11942

478 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11943

"Uneys, bizim develerimiz üzerine ve onların bir misli üzerine şiir atışması yaptı..." Ebu Ubeyd ve başkaları bunu şerh ederken şöyle demiştir: Munafere (şiir atışması) muhahara (karşılıklı övünmek ve muhakeme etmek) demektir. İki şairden her biri diğerine karşı övünür sonra hangisinin daha iyi ve taraftarları daha güçlüdür diye hükmetsin diye bir adamın hükmüne başvururlar. Diğer rivayette açıkladığı gibi bu karşılıklı övünme (atışma) hangisinin daha şair olduğu hususunda bir övünme idi.

"Bizim develerimiz ve onların bir misli karşılığında" yani o ve bir başkası hangileri daha üstün (şairdir) diye bahse tutuştular. Bu bahiste de birisi kendi develerini öbürü de kendi develerini koydu. Hangisi daha üstün gelirse o iki tarafın develerini de alıp gidecekti. Sonra bir kâhinin hükmüne başvurdular. Kâhin, Uneys'in daha üstün olduğuna hükmetti. İşte "Uneys'i daha hayırlı buldu" sözünün anlamı budur. Yani onun daha iyi ve daha üstün olduğunu söyledi.

"Nihayet gecenin sonunda bir örtü gibi düşerdim." Burada "hifâ: örtü" hı harfi kesreli fe harfi de şeddesiz ve sonu medlidir. Çoğulu "ahfiye" diye gelir. Kadı Iyaz dedi ki: Kimisi bunu İbn Mâhan'dan ötreli cim ile "cufâ" diye rivayet etmiştir ki, bu da selin üzerindeki çerçöp demektir. Ama doğru ve bilinen birincisidir.

"Şiirin vezinleri ve türleri" buradaki "akrâ: şiirin yolları ve çeşitleri" demektir. Kaf, re harfleri ve sonu med iledir.

"Mekke'ye geldim, aralarından zayıf gördüğüm bir adamı gözüme kestirdim." Yani onların en zayıfları kimdir diye baktım ve ona sordum. Çünkü çoğunlukla zayıfın kötülük yapmayacağından emin olunur. İbn Mâhan'ın rivayetinde ise ye harfi ile "tedayyaftu: misafir etmesini istedim" şeklindedir. Kadı Iyaz ve başkaları bunu kabul etmeyerek burada bunun uygun açıklaması yoktur, demişlerdir.

"Kırmızıya boyanmış bir dikili taş gibi idim." Bununla onu vurmaları neticesinde kendisinden çokça kan aktığından ötürü bu hale geldiğini kastetmektedir.

Ötreli olarak "nusub" ise cahiliye dönemindeki insanların diktikleri, yanında kurban kestikleri için de kan ile kırmızı rengi alan taşlardı. Sad harfi ötreli olarak da sakin olarak da (nusb) söylenir. Çoğulu ensâb (dikili taşlar) diye gelir. Yüce Allah'ın: *"Dikili taşlar üzerine kesilen de..."* (Maide, 3) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır.

"Hatta karnımın boğumları kıvrım kıvrım oldu." Yani çokça şişmanladığım için büklüm büklüm oldu.

"İçimde açlık hissi diye bir şey duymadım." Sahfe: açlık hissi sin fethalı ve ötreli (suhfe) hı harfi sakindir. Açlığın sebep olduğu rikkat, zayıflık ve bitkinlik demektir. "Mekke'liler ayın olduğu aydınlık bir gecede..." Burada "kamra: ayın doğduğu gece" demektir. Adhayan ise aydınlık anlamındadır. "Kulakları üzerine" ibaresi (ala esmihatihim) bütün nüshalarda bu şekildedir. Kulakta olup başa doğru giden delik demek olan (simah)in çoğuludur. Sad ile "simaah" ve sin ile "simah" diye de söylenmekle birlikte sad söyleyişi daha fasih ve daha meşhurdur. Burada kastedilen kulaklarıdır. Uykuya daldılar demektir. Nitekim yüce Allah da: *"Biz de kulaklarına vurduk."* (Kehf, 11) buyruğunda onları uyuttuk anlamındadır.

"İki kadın" anlamındaki lafız, nüshaların bir çoğunda "ve'mraeteyni" şeklinde ye ile bazılarında ise elif ile "ve'mraetâni" şeklindedir. Birincisi hazfedilmiş bir fiil ile nasb edilmiştir, iki kadın gördüm, demek olur.

"Ama onlar söylediklerinden vazgeçmediler." Yani söylediklerinden vazgeçmeyip aksine devam ettiler. Nüshaların bir çoğunda "an: ...den" lafzı yerine "alâ" kullanılmıştır. Bu da doğrudur. Sözlerine devam etmekten vazgeçmediler, takdirindedir.

"Ben: Tahta parçası gibi bir ferc, dedim ve kinayeli söz söylemiyorum." Buradaki hen ve hene her şey hakkında kinaye olmakla birlikte çoğunlukla ferc ve zeker hakkında kinayeli kullanılır. Onlara: Tahta gibi bir şey fercin içinde olsun, dedi. Bununla İsaf ve Naile'ye söverek kafirleri öfkelendirip kızdırmak istemiştir.

"Onlar da bağrışarak ... gittiler." Velvele: Veyl diye dua etmektir. Enfar: Neferin çoğuludur. Bu ise yardıma koşmak üzere harekete geçen kişi demektir. Bazıları bunu (minenfarine yerine) min ansarine: yardımcılarımızdan diye rivayet etmişlerdir ki bu da aynı manadadır. Yani burada bizim yardımcılarımızdan bir kimse bulunmuş olsaydı bize yardım eder intikamımızı alırdı demektir.

Ağız dolusu bir söz (küfür)" yani öyle büyük bir söz söyledi ki ondan daha çirkin bir şey olamaz. Tıpkı bir şeyi doldurup onunla birlikte başka bir şeyin sığmasına imkan olmaması gibi. Öyle bir söz söyledi ki onu söylemek ve nakletmek imkansızdır. Sanki onu nakledecek olanın ağzını kapatır ve büyüklüğünden ötürü doldurur gibidir.

"Ona İslam selamı ile ilk selam veren kişi ben oldum. O bana: Sana da Allah'ın rahmeti de buyurdu." Bütün nüshalarda bu şekilde "selam" lafzı zikredilmeksizin: "Ve aleyke: sana da" şeklindedir. Bu da bizim mezhep âlimlerimizin bu husustaki iki görüşünden birisine delildir. Bu görüşe göre bir kimse selamı alırken "ve aleyke" derse onun için yeterli olur. Çünkü atıf

(ve bağlacı) cevap olması için yeterlidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile selefin hallerinden meşhur olan ise selamı eksiksiz olarak aldıklarıdır. Ve aleykumselam ve rahmetullah yahut da ve rahmetuhu ve berekatuhu diye selamı alırlardı. Bunun da izahı ilgili babında geçmiş bulunmaktadır.

"Arkadaşı beni alıkoydu." Yani beni engelledi.

Zemzem hakkında: *"O doyurucu bir yemektir"* buyruğunda tı harfi ötreli ayn harfi sakin olarak "tum" onu içeni yemeğin doyurduğu gibi doyurur anlamındadır.

"Bana hurmalıklı bir yer gösterildi." Yani onun bulunduğu cihet bana gösterildi.

"Kanaatimce orası Yesrib'den başkası değildir." Bu, Medine'ye Tâbe ve Taybe isimleri verilmeden önce idi. Bundan sonra ise ona "Yesrib" denilmesini yasaklamaya dair bir hadis gelmiş bulunmaktadır. Yahut da O, o vakit insanlar nezdinde bilinen adı ile onu anmış oldu.

"Ben dininizi kabul etmiyor değilim." Yani ondan hoşlanmayan birisi değilim aksine ona giriyorum.

"Bineklerimize bindik." Yani hem kendimiz develerimize bindik hem eşyamızı yükledik ve yola koyulduk.

"Îmâ b. Rahada el-Gifârî" Îmâ ismi sonu med'li olup başındaki hemze meşhur olan söyleyişe göre kesrelidir. Kadı Iyaz aynı zamanda fethalı (Eymâ) olarak da nakletmiş ve tercih edileceğine işaret etmiş olmakla birlikte o tercih edilen bir söyleyiş değildir. "Rahada" ise hepsi de fethalı re, ha ve dat harfleri iledir.

(6310) "Ona buğzettiler ve O'ndan hoşlanmadılar." Ona buğzettiler, O'na karşı tedbirli davrandılar, yüzlerini ekşiterek hoşlanmayan kaba yüz ifadeleri ile onu karşıladılar demektir.

٦٣١١-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ قَالَ أَنْبَأَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ يَا ابْنَ أَخِي صَلَّيْتُ سَنَتَيْنِ قَبْلَ مَبْعَثِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قُلْتُ فَأَيْنَ كُنْتَ تَوَجَّهُ قَالَ حَيْثُ وَجَّهَنِيَ اللَّهُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَتَنَافَرَا إِلَى رَجُلٍ مِنْ الْكُهَّانِ قَالَ فَلَمْ يَزَلْ أَخِي أُنَيْسٌ يَمْدَحُهُ حَتَّى غَلَبَهُ قَالَ فَأَخَذْنَا صِرْمَتَهُ فَضَمَمْنَاهَا إِلَى صِرْمَتِنَا وَقَالَ أَيْضًا فِي حَدِيثِهِ قَالَ فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَلْفَ الْمَقَامِ قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَإِنِّي لَأَوَّلُ النَّاسِ حَيَّاهُ

بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ قَالَ قُلْتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَعَلَيْكَ السَّلَامُ مَنْ أَنْتَ وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا فَقَالَ مُنْذُ كَمْ أَنْتَ هَاهُنَا قَالَ قُلْتُ مُنْذُ خَمْسَ عَشْرَةَ وَفِيهِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَتْحِفْنِي بِضِيَافَتِهِ اللَّيْلَةَ

6311-.../3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî tahdis etti, bana İbn Ebu Adiyy tahdis edip dedi ki: Bize İbn Avn, Humeyd b. Hilâl'den bildirdi, o Abdullah b. es-Sâmit'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Zer dedi ki: Kardeşimin oğlu ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesinden önce iki yıl boyunca namaz kıldım. Ben: Hangi tarafa dönüyordun, dedim. O, Allah'ın beni döndürdüğü tarafa deyip hadisi Süleyman b. el-Muğire'nin hadisine yakın olarak nakletti. Hadiste şunu da söyledi: Kâhinlerden bir adamın önünde muhakeme oldular. Kardeşim Uneys onu övüp durdu ve nihayet ona galip geldi. Bunun üzerine biz de onun develerini alıp kendi develerimize kattık.

Yine hadisi rivayetinde şunları da söyledi: (Ebu Zer) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi, Beyt'i tavaf edip makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı. Arkasından ben de O'nun yanına gittim. Gerçek şu ki O'na İslam selamı ile selam veren ilk insan benim. Esselamu Aleyke ya Rasulallah, dedim. O: *"Ve aleyke selam sen kimsin"*, dedi.

Yine onun hadisi rivayetinde şunlar da vardır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne zamandan beri buradasın"* buyurdu. Ben: On beş günden beri, dedim.

Bu rivayette ayrıca şu da vardır: Ebu Bekir: Bu gece onu misafir etmemi lütfedip bana bırak, dedi.[479]

Şerh

"Nereye yöneliyordun" burada "teveccehu: yöneliyordun" fiilinde te ve cim harfleri fethalıdır. Bazı nüshalarda te harfi ötreli cim harfi kesreli (tuviccihu) şeklindedir. Her ikisi de doğrudur.

Kâhinlerden bir adamın hükmüne başvurdular." Burada tenafur hükmüne başvurmaları anlamındadır.

"Onu misafir edip ağırlamayı bana lütfet." Bunu özel olarak bana bırak ve bunu bana ikram buyur demektir. Dil bilginlerinin, dediklerine göre hı harfi sakin ve fethalı olmak üzere "tuhfe ve tahfe" insana kendisi ile ikram olunan şeydir. Bu anlamda fiil ise (hadiste kullanıldığı gibi) "ethafe" şeklindedir.

479 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11943

٦٣١٢-١٣٣/١- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ السَّامِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَتَقَارَبَا فِي سِيَاقِ الْحَدِيثِ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ ﷺ بِمَكَّةَ قَالَ لِأَخِيهِ ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّمَاءِ فَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِي فَانْطَلَقَ الْآخَرُ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ فَقَالَ رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَكَلَامًا مَا هُوَ بِالشِّعْرِ فَقَالَ مَا شَفَيْتَنِي فِيمَا أَرَدْتُ فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ ﷺ وَلَا يَعْرِفُهُ وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ حَتَّى أَدْرَكَهُ يَعْنِي اللَّيْلَ فَاضْطَجَعَ فَرَآهُ عَلِيٌّ فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَظَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَلَا يَرَى النَّبِيَّ ﷺ حَتَّى أَمْسَى فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ فَقَالَ مَا أَنَى لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَهُ فَأَقَامَهُ فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ وَلَا يَسْأَلُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ فَأَقَامَهُ عَلِيٌّ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَلَا تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ هَذَا الْبَلَدَ قَالَ إِنْ أَعْطَيْتَنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا لَتُرْشِدَنِّي فَعَلْتُ فَفَعَلَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ فَإِنَّهُ حَقٌّ وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّي أُرِيقُ الْمَاءَ فَإِنْ مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي فَفَعَلَ فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَدَخَلَ مَعَهُ فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ ارْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي فَقَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَثَارَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَضْجَعُوهُ فَأَتَى الْعَبَّاسُ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ فَقَالَ وَيْلَكُمْ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ وَأَنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ إِلَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ فَأَنْقَذَهُ مِنْهُمْ ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ بِمِثْلِهَا وَثَارُوا إِلَيْهِ فَضَرَبُوهُ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأَنْقَذَهُ

6312-133/4- Bize İbrahim b. Muhammed b. Ar'ara es-Samî ve Muhammed b. Hâtim tahdis etti. Her ikisinin hadisi nakletmeleri birbirine yakın olmakla birlikte lafız İbn Hatim'e ait olmak üzere, dediler ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize el-Müsennâ b. Said, Ebu Cemre'den tahdis etti, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'de peygamber olarak gönderildiği haberi Ebu Zer'e ulaşınca kardeşine: Devene bin ve şu vadiye git de semadan kendisine haber geldiğini ileri süren bu adama dair bilgiyi benim için öğren. Önce O'nun söylediklerine kulak ver sonra bana gel, dedi.

Bunun üzerine o yola koyulup Mekke'ye geldi. Onun söylediklerine kulak verdi. Sonra Ebu Zer'e dönüp dedi ki: Ben O'nun mekarim-i ahlakı (güzel ahlaki değerleri) emrettiğini ve şiirle ilgisi olmayan bir söz naklettiğini gördüm, dedi.

Ebu Zer: İstediğim hususta beni rahatlatacak bilgi getirmedin deyip kendisi azığını hazırladı ve içinde su bulunan bir kırbasını taşıdı. Nihayet Mekke'ye geldi. Mescid'e gitti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i aradı ama onu tanımıyordu. Kimseye O'nu sormaktan da hoşlanmadı. Nihayet -geceyi kastederek- ona yetişince o da uzanıp yattı. Ali (radıyallâhu anh) onu görünce onun yabancı birisi olduğunu anladı. O da onu görünce arkasından gitti. Onlardan biri diğerine bir şey sormadı. Nihayet sabahı ettikten sonra kırbacığını ve azığını alıp mescide çekildi. O gününü akşama kadar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i görmeksizin geçirdi. Bu sefer yine yatacağı yere çekilince Ali onun yanından geçti ve: Bu adamın nerede kalacağını bilme vakti gelmedi mi deyip onu kaldırıp onunla birlikte gitti. Yine onlardan biri diğerine hiçbir şey sormuyordu.

Nihayet üçüncü gün aynısını yaptı. Ali tekrar onu kaldırıp beraber götürdü. Sonra ona: Bana anlatmaz mısın? Senin bu şehre gelmene sebep olan nedir, dedi. Ebu Zer: Eğer bana doğruyu göstereceğine dair söz ve ant verirsen söylerim, dedi. Ali, dediğini yapınca Ebu Zer de ona haber verdi. Ali bu sefer: Şüphesiz ki o haktır ve o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Sabahı edeceğin zaman arkamdan gel. Ben senin için korkacak bir şey görürsem su döküyormuşum gibi ayakta duracağım. Yoluma devam edersem sen de benim gireceğim yere girene kadar arkamdan gel, dedi. O da, dediğini yaparak yola koyulup onun izini takip ederek gitti. Nihayet (Ali) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi, o da onunla birlikte içeri girdi. Sözlerinin bir kısmını dinledi ve olduğu yerde müslüman oldu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Kavmine geri dön ve benim emrim sana gelinceye kadar onlara durumu haber ver"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebu Zer: Nefsim elinde olana yemin ederim ki bunların ta ortasında bunu yüksek sesle feryad ederek ilan edeceğim deyip dışarı çıktı ve mescide gitti. En yüksek sesi ile şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve şüphesiz Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür diye seslendi.

Müşrikler galeyana gelip onu yere yıkıncaya kadar vurdular. Derken Abbas geldi, onun üzerine abandı ve: Vay sizin halinize. Bunun Gifar'dan olduğunu ve sizin Şam'a giden tüccarlarınızın yolunun onların bulunduğu yerden geçtiğini bilmiyor musunuz, dedi. Ertesi gün tekrar aynısını yaptı. Yine onun üzerine üşüştüler ve onu dövdüler. Tekrar Abbas üzerine abanarak onu kurtardı.[480]

Şerh

"İbrahim b. Muhammed b. Ar'ara es-Sami" sin ile Usâme b. Luey'e mensubtur. Ar'ara aralarında sakin re olmak üzere iki ayn iledir.

Bunun üzerine diğeri yola koyuldu ve nihayet Mekke'ye geldi." Nüshaların çoğunda bu şekildedir. Bazılarında ise "diğeri" yerine "o" denilmektedir. Her ikisi de doğrudur.

"İstediğimi öğrenmek hususunda beni rahatlatmadın" Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde fe harfi ile "fîmâ" şeklindedir. Buhari'nin rivayetinde ise mim ile "mimma" diye kaydedilmiştir. O daha güzeldir. Yani benim maksadımı gerçekleştiremedin. Bu durumu açıklığa kavuşturmak hususundaki tedirginliğimi gideremedin.

"Şen" şin harfi fethalı olarak eski kırba demektir.

"Ali onu görünce bir yabancı olduğunu anladı... Onu görünce onu takip etti." Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde: "Tebiahu: Onu takip etti" şeklindedir. Buharinin rivayetinde ise "etbaahu: ona peşinden gelmesini söyledi" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu daha güzel ve ifadelerin bağlamına daha uygundur. Bu durumda da te harfi sakin olur. Yani ona peşimden gel, dedi. "Kırbacığını taşıdı." Burada "kuraybe: kırbacık" kaf harfi ötreli olmak üzere küçültme ismidir. Bazı nüshalarda ise küçültme ismi olmayıp "kırba" şeklindedir. Bu da daha önce sözü geçen "şenne: yıpranmış eski kırba"nın kendisidir.

Yola koyulup onu takip etti." Yani onu takip ederek arkasından gitti.

"Aralarında bunu yüksek sesle feryad ederek ilan edeceğim." Yani şehadet kelimesini yüksek sesle söyleyeceğim. "Aralarında" anlamında "beyne zahrâneyhim" lafzında nun fethalıdır. "Beyne zahrayhim" de denilir.

480 Buhari, 3522, 3861; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6538

٢٩/٧٥- بَاب مِنْ فَضَائِلِ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ

29/75- CERİR B. ABDULLAH (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣١٣-١٣٤/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ بَيَانٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ بَيَانٍ قَالَ سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ أَبِي حَازِمٍ يَقُولُ قَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلَا رَآنِي إِلَّا ضَحِكَ

6313-134/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Beyân'dan haber verdi, o Kays b. Ebu Hâzim'den, o Cerir b. Abdullah'dan rivayet etti. (H.) Bana Abdulhamid b. Beyân da tahdis etti. Bize Halid, Beyân'dan şöyle dediğini tahdis etti. Ben, Kays b. Ebu Hâzim'i şöyle derken dinledim: Cerir b. Abdullah dedi ki: Müslüman olduğumdan beri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni perde arkasında bekletmemiştir. Beni her gördüğünde de mutlaka gülmüştür.[481]

٦٣١٤-١٣٥/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ إِسْمَعِيلَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ جَرِيرٍ قَالَ مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلَا رَآنِي إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وَجْهِي زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي حَدِيثِهِ عَنِ ابْنِ إِدْرِيسَ وَلَقَدْ شَكَوْتُ إِلَيْهِ أَنِّي لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ فَضَرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا

6314-135/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' ve Ebu Usâme, İsmail'den tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Abdullah b. İdris tahdis etti, bize İsmail, Kays'dan tahdis etti, o Cerir'den şöyle dediğini rivayet etti: Müslüman olduğumdan beri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni perde arkasında bekletmemiştir. Beni her gördüğünde de mutlaka yüzüme gülümsemiştir, dedi.

İbn Numeyr hadisinde İbn İdris'den şunu ilave etmiştir: Ben O'na atlar üzerinde sağlam duramadığımdan şikayet ettim. Bunun üzerine O eli ile göğsüme vurdu ve: *"Allah'ım onun Sâbit durmasını sağla ve onu hidayete ileten ve hidayete erdirilmiş kıl"* buyurdu.[482]

481 Buhari, 3035, 3822, 6089; Tirmizi, 3820, 3821; İbn Mace, 159 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3224

482 6313 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Müslüman olduğumdan beri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni perde arkasında bekletmemiştir ve her gördüğünde de mutlaka gülmüştür." Yani hiçbir zamanda O'nun huzuruna girmemi engellememiştir. "Gülmek"den maksat ise ikinci rivayette açıkça ifade ettiği gibi "gülümsemesi"dir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bunu ikram olmak, lütuf ve güleryüz göstermek için yapmıştır.

Hadisten, gelen kimseye karşı böyle bir güzel davranışın müstehap olduğu ve Cerir'in de açık bir fazileti anlaşılmaktadır.

٦٣١٥-١٣٦/٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ بَيَانٍ عَنْ قَيْسٍ عَنْ جَرِيرٍ قَالَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ بَيْتٌ يُقَالُ لَهُ ذُو الْخَلَصَةِ وَكَانَ يُقَالُ لَهُ الْكَعْبَةُ الْيَمَانِيَةُ وَالْكَعْبَةُ الشَّامِيَّةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ أَنْتَ مُرِيحِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ وَالْكَعْبَةِ الْيَمَانِيَةِ وَالشَّامِيَّةِ فَنَفَرْتُ إِلَيْهِ فِي مِائَةٍ وَخَمْسِينَ مِنْ أَحْمَسَ فَكَسَرْنَاهُ وَقَتَلْنَا مَنْ وَجَدْنَا عِنْدَهُ فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ قَالَ فَدَعَا لَنَا وَلِأَحْمَسَ

6315-136/3- Bana Abdulhamid b. Beyân tahdis etti, bize Halid, Beyân'dan haber verdi, o Kays'dan, o Cerir'den şöyle dediğini rivayet etti: Cahiliye döneminde kendisine Zülhalasa denilen bir ev (mabed) vardı. Aynı zamanda ona elkâbetul yemaniye ve elkâbetuşşamiyye de denilirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Beni Zülhalasadan, elkabel yemaniye ve eşşamiyyeden rahatlatır mısın"* buyurdu. Bunun üzerine biz de Ahmeslilerden yüz elli kişi olarak ona gittik. Onu kırdık, yanında bulduklarımızı öldürdük. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip O'na durumu haber verdim. (Cerir) dedi ki: Bize ve Ahmeslilere dua etti.[483]

٦٣١٦-١٣٧/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا جَرِيرُ أَلَا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ بَيْتٍ لِخَثْعَمَ كَانَ يُدْعَى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَةِ قَالَ فَنَفَرْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ وَكُنْتُ لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَضَرَبَ يَدَهُ فِي صَدْرِي فَقَالَ اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا قَالَ فَانْطَلَقَ فَحَرَّقَهَا بِالنَّارِ ثُمَّ بَعَثَ جَرِيرٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا يُبَشِّرُهُ يُكْنَى أَبَا

483 Buhari, 3020, 3076, 3823,4355, 4356, 4357, 6333; Ebu Davud, 2772 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3225

أَرْطَاةَ مِنَّا فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكْنَاهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجْرَبُ فَبَرَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى خَيْلِ أَحْمَسَ وَرِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ

6316-137/4- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Cerir İsmail b. Ebu Halid'den haber verdi, o Kays b. Ebu Hâzim'den, o Cerir b. Abdullah el-Becelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Cerir! Zülhalasadan yana beni rahata kavuşturmaz mısın"* buyurdu. O Kâbetul yemaniyeyye (yemen kabesi) diye bilinen Hassamlılara ait bir ev (mabed) idi.

(Cerir) dedi ki: Yüz elli atlı ile birlikte yola çıktım. At üzerinde duramıyordum. Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğim zaman eli ile göğsüme vurdu ve: *"Allah'ım ona sebat ver ve onu hidayete ileten ve hidayete erdirilen kıl"* buyurdu.

Bunun üzerine Cerir gitti ve orayı ateşle yaktı. Sonra Cerir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e -bizden- Ebu Ertât künyeli bir adamı ona müjde vermek üzere gönderdi. Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek O'na: Biz onu uyuz olmuş bir deve gibi bir halde bırakmadan ben sana gelmedim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahmeslilerin atlılarına ve piyadelerine beş defa mübarek olmaları için dua etti.[484]

٦٣١٧-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي الْفَزَارِيَّ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي حَدِيثِ مَرْوَانَ فَجَاءَ بَشِيرُ جَرِيرٍ أَبُو أَرْطَاةَ حُصَيْنُ بْنُ رَبِيعَةَ يُبَشِّرُ النَّبِيَّ ﷺ

6317-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Mervan -yani el-Fezari- tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti. Hepsi İsmail'den bu isnad ile rivayet etti. Mervan hadisinde şöyle dedi: Cerir'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e müjdeyi götüren müjdecisi Ebu Ertât Husayn b. Rabia idi.[485]

484 6315 numaralı hadisin kaynakları

485 6315 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(6315-6317 numaralı hadisler)

(6315) "Zülhalasa" hı ve lam iledir. Meşhur olan da budur. Kadı Iyaz ise aynı zamanda lam harfinin fethalı olması ile birlikte hı harfinin ötreli (zülhulesa) okunacağını nakletmektedir. Yine hı harfi fethalı lam harfi sakin (zülhalsa) söyleyişini de nakletmiştir. Burası Yemen'de bulunan ve içinde tapındıkları putların yer aldıkları bir ev (mabed) idi.

"Ona el-Ka'betu'l-Yemâniyye ve el kabetul şamiye denilirdi" Bazı nüshalarda arada vav bulunmaksızın "el-Ka'betu'l-Yemâniyye, el-Ka'betu'ş-Şâmiyye" şeklindedir. Ama bu söyleyiş yanlış anlamaya sebeptir. Maksat şudur: Onlar Zülhalasa'ya "el-Ka'betu'l-Yemâniyye " adını verirlerdi. Mekke'de bulunan kabe-i muazzama ise " el-Ka'betu'ş-Şâmiyye" diye adlandırılırdı. Birbirlerinden ayırdedilmeleri için onlara farklı isimler verdiler. İşte maksat budur, lafız buna göre yorumlanır. Buna göre takdiri oraya el-Ka'betu'l-Yemâniyye denilirken Mekke'dekine de (el-Ka'betu')ş-Şâmiyye denilirdi. Bunu (arada vav olmaksızın) el-Ka'betu'l-Yemâniyye, el-Ka'betu'ş-Şâmiyye diye rivayet edenlerin rivayetine göre manası bu iki lafızdan birisi bir yerin diğeri ise bir diğerinindir denilmesine benzer.

"Sen beni Zülhalasa'dan ve el-Ka'betu'l-Yemâniyye *ve eş*-Şâmiyye*'den rahata kavuşturur musun*" ibaresi hakkında da Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Burada şamiyenin sözkonusu edilmesi ravilerden birisinin yanılması ve yanlışıdır. Doğrusu bunun yer almamasıdır. Buhari de bunu bu isnad ile zikretmiş olup, onda bu fazlalık ve yanılma bulunmamaktadır.

Kadı Iyaz'ın bu açıklaması ise pek iyi değildir. Aksine bu lafzı te'vil etmek mümkündür. Bu durumda ifadenin takdiri şöyle olur: Sen beni bunların el-Ka'betu'l-Yemâniyye ve (elkabetu) eşşamiye demelerinden ve böyle bir adlandırmada bulunmayı gerektiren bu yerin varlığından rahata kavuşturur musun demek olur. "Çıktım" sözü ile de savaşa çıktım demek istemiştir.

(6316) " el-Ka'betu'l-Yemâniyye diye anılan" bütün nüshalarda bu şekildedir. Bu da mevsufun sıfatına izafe edilmesi türünden olup, Kufeliler bunu caiz kabul ederler. Basralılar ise bu hususta hazfedilmiş bir ifade olduğunu takdir ederler. Yani kabetul cihetil yemaniye: yemen cihetindeki kabe şeklindedir. "Yemaniye" de meşhur olan söyleyişe göre ikinci ye şeddesizdir. Şeddeli olarak da nakledilmiştir. Açıklaması Hacc Kitabı'nda geçti.

"Uyuz bir deve gibi" yani uyuz olduğu için katrana sıvanmış, bundan dolayı da kapkara kesilmiş deve demektir. Bununla yakıldığından ötürü kapkara kesildiğini kastetmektedir.

Hadisten, bâtılın izlerinin ibret verecek şekilde ortadan kaldırılması ve bunda (gerektiğinde) işin ileriye götürülebileceği anlaşılmaktadır. Yine bu hadiste fetih ve benzeri hususları bildirecek müjdeci göndermenin müstehap olduğu da anlaşılmaktadır.

"Cerir'in müjdecisi Ebu Ertât Husayn b. Rabia geldi." Bazı nüshalarda bu şekilde sad ile "Husayn" şeklinde olmakla birlikte birçoğunda sin ile "Hüseyn" şeklindedir. Kadı Iyaz her iki şekli de zikrederek doğrusu sad iledir. İbn Mâhan'ın nüshasında var olan da budur, demiştir.

٣٠/٧٦- بَاب فَضَائِلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ﵄

30/76- ABDULLAH B. ABBAS (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN FAZİLETLERİ BABI

٦٣١٨-١٣٨/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ قَالَا حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ بْنُ عُمَرَ الْيَشْكُرِيُّ قَالَ سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ أَبِي يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى الْخَلَاءَ فَوَضَعْتُ لَهُ وَضُوءًا فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ مَنْ وَضَعَ هَذَا فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ قَالُوا وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ قُلْتُ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ

6318-138/1- Bize Zuheyr b. Harb ve Ebu Bekr b. Ebu Nadr tahdis edip dedi ki: Bize Haşim b. el-Kâsım tahdis etti, bize Verka b. Ömer el-Yeşkurî tahdis edip dedi ki: Ubeydullah b. Ebu Yezid'i İbn Abbas'dan tahdis ederken dinledim. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) helaya gitmişti. Ben de O'nun için abdest suyu bıraktım. Dışarı çıkınca: *"Bunu kim koydu"* buyurdu. -Zuheyr'in rivayetinde, dediler, Ebu Bekr'in rivayetinde ben- İbn Abbas, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım onu fakih kıl"* buyurdu.[486]

Şerh

"Bize Zuheyr b. Harb ve Ebu Bekr b. en-Nadr tahdis etti." Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde Ebu Bekr en-Nadr diye geçmektedir. Kadı Iyaz da Müslim Sahihi'nin ravilerinin bir çoğundan böylece nakletmiştir. el-Üzrî nüshasında ise Ebu Bekr b. Ebu Nadr şeklindedir. Kadı Iyaz her ikisi de sahihtir, demiştir. Çünkü o Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu Nadr Haşim b. el-Kâsım'dır. Hakim adının Ahmet olduğunu, el-Kelebâzî de Muhammed olduğunu söylemiştir. Kadı Iyaz'in zikrettikleri bunlardır. Adının Ahmed olduğunu

486 Buhari, 143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5865

söyleyenlerden birisi de Abdullah b. Ahmed ed-Devrakî'dir. es-Serrâc dedi ki: Ona adının ne olduğunu sordum, o: Adım künyemdir, dedi. Bu daha meşhur olandır. Hakim ise el-Künâ adlı kitabında Ahmed'in durumu ile ilgili olarak bundan başkasını zikretmemektedir. Ama hakkında meşhur olan Ebu Bekr b. Ebu Nadr olduğudur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in İbn Abbas hakkında: *"Allah'ım onu fakih kıl"* buyruğunda ise fıkhın fazileti ve hazır olmayana gıyabında dua etmenin bir kimseye iyi bir iş yapana da dua etmenin müstehap olduğu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona yaptığı duasının da kabul olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o en üst mertebede bir fakih idi.

٣١/٧٧- بَاب مِن فَضَائِلِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ

31/77- ABDULLAH B. ÖMER (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN BAZI FAZİLETLERİNE DAİR BİR BAB

٦٣١٩-١/١٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ فِي يَدِي قِطْعَةَ إِسْتَبْرَقٍ وَلَيْسَ مَكَانٌ أُرِيدُ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيْهِ قَالَ فَقَصَصْتُهُ عَلَى حَفْصَةَ فَقَصَّتْهُ حَفْصَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَرَى عَبْدَ اللهِ رَجُلًا صَالِحًا

6319-139/1- Bize Ebu Rabî'' el-Atekî, Halef b. Hişam ve Ebu Kâmil el-Cahderî birlikte Hammâd b. Zeyd'den tahdis etti. Ebu Rabî' dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub, Nafi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rüyada elimde bir ipek parçası varmış gibi gördüm. Cennette nereyi istersem oraya uçuyordu. Bunu Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatınca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdullah'ın salih bir adam olduğunu görüyorum"* buyurdu.[487]

Şerh

"Bir ipek parçası." Burada istebrak kalın ipek demektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Abdullah'ı salih bir adam görüyorum"* burada era: görüyorum fiili hemze fethalı olup onun salih bir adam olduğunu biliyorum, inanıyorum anlamındadır. Salih kişi ise yüce Allah'ın haklarını da kulların haklarını da yerine getiren kişi demektir.

487 Buhari, 1156, 1157, 7015, 7016; Tirmizi, 3825; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7514, 15803

٦٣٢٠-١٤٠/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَأَى رُؤْيَا قَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَمَنَّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقُصُّهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا عَزَبًا وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَيْنِ أَخَذَانِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبِئْرِ وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيْ الْبِئْرِ وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ فَجَعَلْتُ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ النَّارِ قَالَ فَلَقِيَهُمَا مَلَكٌ فَقَالَ لِي لَمْ تُرَعْ فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ فَقَصَّتْهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنْ اللَّيْلِ قَالَ سَالِمٌ فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يَنَامُ مِنْ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا

6320-140/2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd -lafız Abd'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer Zührî'den haber verdi, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Her hangi bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir rüya görecek olursa, onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatırdı. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatacağım bir rüya görmeyi temenni ettim. Ben genç bekar delikanlı idim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken mescitte uyuyordum. Rüyamda sanki iki meleğin beni alıp cehenneme götürdüklerini gördüm. Etrafının kuyunun etrafı gibi çevrilmiş olduğunu, kuyunun çıkrığının takıldığı iki direk gibi iki direğinin olduğunu, içinde tanıdığım bazı insanların da bulunduğunu gördüm. Bu sefer ateşten Allah'a sığınırım, ateşten Allah'a sığınırım, ateşten Allah'a sığınırım demeye koyuldum. Sonra o iki melekle bir melek karşılaştı. Bana: Sen korkma, dedi. Bunun üzerine rüyamı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlattı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Abdullah ne iyi adamdır. Bir de geceleyin namaz kılsa"* buyurdu.

Sâlim dedi ki: Bundan sonra Abdullah çok az dışında geceleyin uyumamaya başladı.[488]

---

488 Buhari, 1121, 1122, 3738, 3739, 3740, 3741 -muhtasar olarak-, 7028, 7029, 7030, 7031; İbn Mace, 3919; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15805

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken mescitte uyurdu." Bunda mescitte uyumakta kerahet yoktur diyen Şafii mezhebine ilim adamları ve onlara muvafakat edenlerin lehine delil vardır.

"Çıkrığın konulduğu iki direği olan bir kuyu." Kasıt, kuyunun kenarına dikilen ikisi üzerinde de makaranın yan tarafındaki demirin yerleştirildiği direklerdir. Bu açıklamayı İbn Dureyd yapmıştır. Halil dedi ki: Bunlar kuyu etrafında bina edilen ve üzerine (çıkrık) ekseninin döndüğü tahta parçasının konulduğu iki direktir. Mihver (eksen) ise makaranın üzerinde döndüğü demire denilir.

"Korkma" yani senin için korkacak bir şey yok. Sana bir zarar dokunmaz.

"Abdullah ne iyi adamdır. Bir de gece namaz kılsa." Buradan da gece namazının fazileti anlaşılmaktadır.

٦٣٢١-.../٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ خَالِدٍ خَتَنُ الْفِرْيَابِيِّ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ الْفَزَارِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أَبِيتُ فِي الْمَسْجِدِ وَلَمْ يَكُنْ لِي أَهْلٌ فَرَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّمَا انْطُلِقَ بِي إِلَى بِئْرٍ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ

6321-.../3- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize el-Firyâbî'nin damadı Musa b. Halid, Ebu İshak el-Fezari'den haber verdi, o Ubeydullah b. Ömer'den, o Nafi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben gece mescitte kalıyordum. Eşim de yoktu. Rüyamda sanki bir kuyuya götürüldüğümü gördüm diyerek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Zührî'nin Sâlim'den, onun babasından diye rivayet ettiği hadis ile aynı manada hadisi zikretti.[489]

"el-Firyâbî'nin damadı Musa b. Halid" burada hı ve te harfleri fethalı "haten: damat" kızının kocası demektir. el-Firyâbî nisbetinde fe harfi kesrelidir. Ona el-Feyriyâbî ve el-Ferâyâbî de denilir. Bunlar üç meşhur şekil olup bilinen bir şehir olan Firyâb'a nisbetlidir.

489 6320 numaralı hadisin kaynakları

٣٢/٧٨- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ

32/78- ENES B. MALİK (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٢٢-١٤١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَادِمُكَ أَنَسٌ ادْعُ اللَّهَ لَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ

6322-141/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, Katâde'yi Enes'den diye tahdis ederken dinledim. O Um Süleym'den: Ey Allah'ın Rasûlü! Hizmetkârın Enes için Allah'a dua et, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'ım malını ve çocuklarını çoğalt ve ona verdiklerini onun için mübarek kıl"* buyurdu.[490]

٦٣٢٣-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَادِمُكَ أَنَسٌ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

6323-.../2- Bize Muhammed b. el-Musenna tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti: Enes'i şöyle derken dinledim: Um Suleym: Ey Allah'ın Rasûlü! Hizmetçin Enes'e..., dedi deyip hadisi buna yakın olarak zikretti.[491]

٦٣٢٤-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ

6324-.../3- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Hişam b. Zeyd'den tahdis etti: Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim... O hadisin aynısını zikretti.[492]

٦٣٢٥-١٤٢/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا وَمَا هُوَ إِلَّا أَنَا وَأُمِّي وَأُمُّ

490 Buhari, 6378, 6379; Tirmizi, 3829; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18322
491 Buhari, 6334, 6344, 6380, 6381; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2668
492 6322 numaralı hadisin kaynakları

حَرَامٍ خَالَتِي فَقَالَتْ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ خُوَيْدِمُكَ ادْعُ اللَّهَ لَهُ قَالَ فَدَعَا لِي بِكُلِّ خَيْرٍ وَكَانَ فِي آخِرِ مَا دَعَا لِي بِهِ أَنْ قَالَ اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيهِ

6325-142/4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Haşim b. el-Kâsım tahdis etti, bize Süleyman, Sâbit'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) evimize gelip içeri girdi. Orada bir ben bir annem bir de teyzem Um Hâram vardı. Annem: Ey Allah'ın Rasûlü! İşte senin küçük hizmetkârın, onun için Allah'a dua et, dedi. O da bana bütün hayırlar ile dua etti. Bana yaptığı duanın sonunda da: *"Allah'ım malını ve çocuklarını çoğalt ve bunları onun için mübarek kıl"* buyurdu.[493]

٦٣٢٦-١٤٣/٥- حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ جَاءَتْ بِي أُمِّي أُمُّ أَنَسٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ أَزَّرَتْنِي بِنِصْفِ خِمَارِهَا وَرَدَّتْنِي بِنِصْفِهِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أُنَيْسٌ ابْنِي أَتَيْتُكَ بِهِ يَخْدُمُكَ فَادْعُ اللَّهَ لَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ قَالَ أَنَسٌ فَوَاللَّهِ إِنَّ مَالِي لَكَثِيرٌ وَإِنَّ وَلَدِي وَوَلَدَ وَلَدِي لَيَتَعَادُّونَ عَلَى نَحْوِ الْمِائَةِ الْيَوْمَ

6326-143/5- Bana Ebu Ma'n er-Rekâşî tahdis etti, bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime tahdis etti, bize İshak tahdis etti, bize Enes tahdis edip dedi ki: Annem Um Enes beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdi. Başörtüsünün yarısını bana (belimden aşağısını örtmek üzere) izar, diğer yarısını da (omuzlarımdan aşağısını örtmek üzere) rida yapmıştı. Ey Allah'ın Rasûlü! Bu benim oğlum Enescik'dir. Onu sana hizmet etmek üzere sana getirdim. Onun için Allah'a dua et. O: *"Allah'ım malını ve çocuklarını çoğalt"* buyurdu.

Enes dedi ki: Allah'a yemin olsun ki malım da pek çoktur, şüphesiz benim çocuklarım ve çocuklarımın çocukları bugün yaklaşık yüz kişiyi bulmaktadır.[494]

Şerh

(6322-6326 numaralı hadisler)

(6322) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Enes b. Malik (radıyallâhu anh)'a duasında: *"Allah'ım malını ve çocuklarını çoğalt ve ona verdiklerini onun için mübarek kıl"* buyurdu. Diğer rivayette de (6326) *"malını ve çocuklarını çoğalt"* buyurmaktadır.

---

493 Daha önce 1499 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi.

494 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 189

Bu, duasının kabul olunması hususunda efendimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) nübüvvetinin alametlerindendir. Ayrıca bunda Enes'in faziletleri de dile getirilmektedir. Yine bu hadiste zenginin fakirden faziletli olduğunu kabul edenlerin lehine de bir delil vardır. Fakirin daha faziletli olduğunu söyleyenler de buna şu şekilde cevap vermektedir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona ihsan edilen çocuk ve mallarda bereket ihsan buyurması için dua etti. Bereketli kılınması halinde ise onda bir fitne olmaz ve bundan dolayı da bir zarar meydana gelmez, herhangi bir hak eksik bırakılmaz ve bunun dışında diğer zenginlerin karşı karşıya kalabileceği çeşitli afetler sözkonusu olmaz. Oysa ondan başkası böyle değildir.

Yine bu hadiste oldukça mükemmel bir edep vardır. O da şudur: Eğer dünya ile alakası olan bir hususu duasında isteyecek olursa, o duasına o istediğinin bereketli kılınması isteğini kötülüklerden korunması ve benzeri hususları da duasına katması gerekir.

Enes ve çocukları, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duası sebebi ile rahmet, hayır ve zararı olmayan fayda olmuşlardı. Enes'in: "Benim çocuklarım ve çocuklarımın çocukları bugün yüz kişiye yakındır" sözü de şu demektir: Onlar sayıca yüze yakındır demektir.

Sahih-i Buhari'de Enes'den Sâbit olan rivayete göre o Haccac b. Yusuf'un gelişinden önce yüz yirmi çocuğunu defnetmiştir. Allah en iyi bilendir.

٦٣٢٧-١٤٤/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ عَنِ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ صَوْتَهُ فَقَالَتْ بِأَبِي وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ أُنَيْسٌ فَدَعَا لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ دَعَوَاتٍ قَدْ رَأَيْتُ مِنْهَا اثْنَتَيْنِ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَرْجُو الثَّالِثَةَ فِي الْآخِرَةِ

6327-144/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cafer -yani b. Süleyman- el-Ca'd Ebu Osman'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bize Enes b. Malik tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geçtiği sırada annem Um Süleym O'nun sesini işitince babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü! İşte Enescik, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana üç şey için dua etti. Bunların ikisini dünyada gördüm. Üçüncüyü de ahirette ümit etmekteyim.[495]

٦٣٢٨-١٤٥/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَتَى عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ قَالَ فَسَلَّمَ

495 Tirmizi, 3827; Tuhfetu'l-Eşrâf, 515

عَلَيْنَا فَبَعَثَنِي إِلَى حَاجَةٍ فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي فَلَمَّا جِئْتُ قَالَتْ مَا حَبَسَكَ قُلْتُ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِحَاجَةٍ قَالَتْ مَا حَاجَتُهُ قُلْتُ إِنَّهَا سِرٌّ قَالَتْ لَا تُحَدِّثَنَّ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدًا قَالَ أَنَسٌ وَاللَّهِ لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ يَا ثَابِتُ

6328-145/7- Bize Ebu Bekr b. Nafi tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Sâbit, Enes'den şöyle dediğini haber verdi: Çocuklarla birlikte oynuyorken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma geldi. Bize selam verdi, sonra da bir ihtiyacını görmek üzere beni gönderdi. Bundan dolayı annemin yanına dönmekte geciktim. Geldiğim zaman neden geciktin, dedi. Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ihtiyacını görmek üzere beni gönderdi, dedim. İhtiyacı neymiş, dedi, ben o bir sırdır deyince annem: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırrını sakın kimseye anlatma, dedi.

Enes dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ey Sâbit! Eğer onu kimseye anlatacak olsaydım sana anlatırdım.[496]

٦٣٢٩-١٤٦/٨- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أَسَرَّ إِلَيَّ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ سِرًّا فَمَا أَخْبَرْتُ بِهِ أَحَدًا بَعْدُ وَلَقَدْ سَأَلَتْنِي عَنْهُ أُمُّ سُلَيْمٍ فَمَا أَخْبَرْتُهَا بِهِ

6329-146/8- Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti, bize Ârim b. el-Fadl tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Babamı Enes b. Malik'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana gizlice bir sır söyledi. Ondan sonra o sırrı kimseye bildirmedim. Um Süleym onun ne olduğunu bana sordu. Ona da o sırrı bildirmedim.[497]

٣٣/٧٩- بَاب مِنْ فَضَائِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رضي الله عنه

33/79- ABDULLAH B. SELAM (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٣٠-١٤/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِحَيٍّ يَمْشِي إِنَّهُ فِي الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ

496 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 364
497 Buhari, 6289; Tuhfetu'l-Eşrâf, 879

6330-147/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Amir b. Sa'd dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Abdullah b. Selam dışında hayatta olup yürüyen bir kimseye o cennettedir, dediğini hiç duymadım.[498]

٦٣٣١-١٤٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ كُنْتُ بِالْمَدِينَةِ فِي نَاسٍ فِيهِمْ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَ رَجُلٌ فِي وَجْهِهِ أَثَرٌ مِنْ خُشُوعٍ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ يَتَجَوَّزُ فِيهِمَا ثُمَّ خَرَجَ فَاتَّبَعْتُهُ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ وَدَخَلْتُ فَتَحَدَّثْنَا فَلَمَّا اسْتَأْنَسَ قُلْتُ لَهُ إِنَّكَ لَمَّا دَخَلْتَ قَبْلُ قَالَ رَجُلٌ كَذَا وَكَذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ مَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ مَا لَا يَعْلَمُ وَسَأُحَدِّثُكَ لِمَ ذَاكَ رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ رَأَيْتُنِي فِي رَوْضَةٍ ذَكَرَ سَعَتَهَا وَعُشْبَهَا وَخُضْرَتَهَا وَوَسْطَ الرَّوْضَةِ عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ أَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ وَأَعْلَاهُ فِي السَّمَاءِ فِي أَعْلَاهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لِي ارْقَهْ فَقُلْتُ لَهُ لَا أَسْتَطِيعُ فَجَاءَنِي مِنْصَفٌ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ وَالْمِنْصَفُ الْخَادِمُ فَقَالَ بِثِيَابِي مِنْ خَلْفِي وَصَفَ أَنَّهُ رَفَعَهُ مِنْ خَلْفِهِ بِيَدِهِ فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلَى الْعَمُودِ فَأَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ فَقِيلَ لِيَ اسْتَمْسِكْ فَلَقَدْ اسْتَيْقَظْتُ وَإِنَّهَا لَفِي يَدِي فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ تِلْكَ الرَّوْضَةُ الْإِسْلَامُ وَذَلِكَ الْعَمُودُ عَمُودُ الْإِسْلَامِ وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ عُرْوَةُ الْوُثْقَى وَأَنْتَ عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى تَمُوتَ قَالَ وَالرَّجُلُ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَامٍ

6331-148/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî tahdis etti, bize Muaz b. Muaz tahdis etti, bize Abdullah b. Avn, Muhammed b. Sîrin'den tahdis etti, o Kays b. Ubâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Aralarında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı ashabının da bulunduğu bir grup kimse arasında Medine'de bulunuyordum. Yüzünde huşu izi bulunan bir adam geldi. Oradakilerden birisi: Bu cennet ehlinden bir adamdır, bu cennet ehlinden bir adamdır, dedi. Kısa kestiği iki rekat namaz kıldı, sonra çıktı. Ben de arkasından gittim. Evine girdi, ben de içeri girdim. Biraz konuştuk. Bana ünsiyeti olunca ona: Sen az önce içeri girdiğinde bir adam şöyle şöyle dedi, dedim. O: Subhanallah! Kimsenin bilmediği bir şeyi söylememesi gerekir. Sana bunun neden olduğunu anlatacağım. Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir rüya gördüm. Onu kendisine anlattım: Kendimi bir bahçe

498 Buhari, 3812; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3879

içerisinde gördüm -bu arada o bahçenin genişliğini, otlarını, yeşilliğini zikretti- Bahçenin ortasında da demirden bir direk vardı. Alt tarafı yerde, üst tarafı semada idi. Üst tarafında da bir kulp vardı. Bana: Buna çık denildi. Ben ona: Gücüm yetmez, dedim. Bu sefer bana bir minsaf geldi -İbn Avn: minsaf hizmetçidir, dedi- o arkamdan elbiselerimi tuttu -ve kendisini eli ile arkasından kaldırdığını gösterdi-. Bunun üzerine ben de yukarı çıktım. Nihayet direğin en üst tarafına varıp o kulbu yakalayınca bana: Sıkı tutun denildi.

Uyandığımda o kulp elimde idi. Sonra bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlattım. O da şöyle buyurdu: *"O bahçe İslâmdır, o direk İslâm direğidir, o kulp, o sapasağlam kulptur. Sen de ölene kadar İslam üzere kalacaksın."* (Kays) işte o adam Abdullah b. Selâm'dı, dedi.[499]

٦٣٣٢-١٤٩/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثنا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ قَالَ قَيْسُ بْنُ عُبَادٍ كُنْتُ فِي حلَقَةٍ فِيهَا سَعْدُ بْنُ مَالِكٍ وَابْنُ عُمَرَ فَمَرَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَامٍ فَقَالُوا هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَقُمْتُ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّهُمْ قَالُوا كَذَا وَكَذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يَقُولُوا مَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ إِنَّمَا رَأَيْتُ كَأَنَّ عَمُودًا وُضِعَ فِي رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ فَنُصِبَ فِيهَا وَفِي رَأْسِهَا عُرْوَةٌ وَفِي أَسْفَلِهَا مِنْصَفٌ وَالْمِنْصَفُ الْوَصِيفُ فَقِيلَ لِيَ ارْقَهْ فَرَقِيتُ حَتَّى أَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ فَقَصَصْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَمُوتُ عَبْدُ اللهِ وَهُوَ آخِذٌ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى

6332-149/3- Bize Muhammed b. Amr b. Abbâd b. Cebele b. Ebu Revvâd tahdis etti, bize Harami b. Umare tahdis etti, bize Kurra b. Halid, Muhammed b. Sîrin'den şöyle dediğini tahdis etti, Kays b. Ubâd dedi ki: İçinde Sa'd b. Malik ve İbn Ömer'in de bulunduğu bir halkada idim. Derken Abdullah b. Selam geçti. Oradakiler: Bu cennet ehlinden bir adamdır, dediler. Ben de kalkıp ona: Bunlar şöyle şöyle dedi, dedim. O: Subhanallah! Onların, hakkında bilgileri olmayan bir şey söylememeleri gerekirdi. Ben yeşil bir bahçe içine konulmuş bir direk gördüm. Direk orada dikildi. Direğin başında da bir kulp vardı. Altında ise bir minsaf -minsaf vasif (hizmetçi)dir- vardı. Bana buna çık denildi. Ben de o kulbu yakalayıncaya kadar çıktım. Sonra bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdullah o sapasağlam kulbu yakalamış olduğu halde ölecek"* buyurdu, dedi.[500]

---

499 Buhari, 3813, 7010, 7014; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5332

500 6331 numaralı hadisin kaynakları

٦٣٣٣-١٥٠/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْهِرٍ عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا فِي حَلْقَةٍ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ قَالَ وَفِيهَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وَهُوَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَامٍ قَالَ فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ حَدِيثًا حَسَنًا قَالَ فَلَمَّا قَامَ قَالَ الْقَوْمُ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا قَالَ فَقُلْتُ وَاللهِ لَأَتْبَعَنَّهُ فَلَأَعْلَمَنَّ مَكَانَ بَيْتِهِ قَالَ فَتَبِعْتُهُ فَانْطَلَقَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ الْمَدِينَةِ ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ قَالَ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لِي فَقَالَ مَا حَاجَتُكَ يَا ابْنَ أَخِي قَالَ فَقُلْتُ لَهُ سَمِعْتُ الْقَوْمَ يَقُولُونَ لَكَ لَمَّا قُمْتَ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا فَأَعْجَبَنِي أَنْ أَكُونَ مَعَكَ قَالَ اللهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ وَسَأُحَدِّثُكَ مِمَّ قَالُوا ذَاكَ إِنِّي بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ أَتَانِي رَجُلٌ فَقَالَ لِي قُمْ فَأَخَذَ بِيَدِي فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ قَالَ فَإِذَا أَنَا بِجَوَادَّ عَنْ شِمَالِي قَالَ فَأَخَذْتُ لِآخُذَ فِيهَا فَقَالَ لِي لَا تَأْخُذْ فِيهَا فَإِنَّهَا طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ قَالَ فَإِذَا جَوَادُّ مَنْهَجٌ عَلَى يَمِينِي فَقَالَ لِي خُذْ هَاهُنَا فَأَتَى بِي جَبَلًا فَقَالَ لِيَ اصْعَدْ قَالَ فَجَعَلْتُ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَصْعَدَ خَرَرْتُ عَلَى اسْتِي قَالَ حَتَّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِرَارًا قَالَ ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى أَتَى بِي عَمُودًا رَأْسُهُ فِي السَّمَاءِ وَأَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ فِي أَعْلَاهُ حَلْقَةٌ فَقَالَ لِيَ اصْعَدْ فَوْقَ هَذَا قَالَ قُلْتُ كَيْفَ أَصْعَدُ هَذَا وَرَأْسُهُ فِي السَّمَاءِ قَالَ فَأَخَذَ بِيَدِي فَزَجَلَ بِي قَالَ فَإِذَا أَنَا مُتَعَلِّقٌ بِالْحَلْقَةِ قَالَ ثُمَّ ضَرَبَ الْعَمُودَ فَخَرَّ قَالَ وَبَقِيتُ مُتَعَلِّقًا بِالْحَلْقَةِ حَتَّى أَصْبَحْتُ قَالَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ فَقَالَ أَمَّا الطُّرُقُ الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَسَارِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ قَالَ وَأَمَّا الطُّرُقُ الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَمِينِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الْيَمِينِ وَأَمَّا الْجَبَلُ فَهُوَ مَنْزِلُ الشُّهَدَاءِ وَلَنْ تَنَالَهُ وَأَمَّا الْعَمُودُ فَهُوَ عَمُودُ الْإِسْلَامِ وَأَمَّا الْعُرْوَةُ فَهِيَ عُرْوَةُ الْإِسْلَامِ وَلَنْ تَزَالَ مُتَمَسِّكًا بِهَا حَتَّى تَمُوتَ

6333-150/4- Bize Kuteybe b. Said ve İshak b. İbrahim -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip [dediler ki]:[501] Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Süleyman b. Mushir'den, o Haraşe b. Hur'dan şöyle dediğini rivayet etti: Medine mescidinde bir halkada oturuyordum. Halkanın içinde görünüşü güzel yaşlı bir zat da vardı. O Abdullah b. Selam'dı. Onlara güzel bir şeyler

501 Yazma nüshadan eklenmiştir.

anlatmaya başladı. Ayağa kalkınca oradakiler: Cennetliklerden bir adama bakmaktan sevinç duyan bir kimse buna baksın, dediler. (Haraşe) dedi ki: Bunun üzerine Allah'a yemin olsun ki onun arkasından gideceğim ve evinin nerede olduğunu bileceğim, dedim. Arkasından gittim. O da yola koyuldu. O kadar gitti ki az kalsın Medine'nin dışına çıkacaktı. Sonra evine girdi. Ben de yanına girmek üzere izin istedim. Bana izin verdi. Ne ihtiyacın var kardeşimin oğlu, dedi. Ben ona: Sen ayağa kalktıktan sonra oradakilerin senin için: cennetliklerden bir adama bakmaktan memnun olacak bir kimse buna baksın, dediklerini işittim. Bu sebeple seninle beraber olmak hoşuma gitti, dedim. O: Allah cennetlikleri en iyi bilendir. Şimdi sana neden böyle, dediklerini anlatayım. Ben bir ara uykuda iken bana bir adam gelerek bana kalk, dedi. Elimden tuttu. Ben de onunla birlikte gittim. Bir de ne göreyim. Sol tarafımda pek çok caddeler. Onlardan yürümek isteyince bana: Onlarda yürüme çünkü onlar ashab-ı şimalin yollarıdır, dedi. Derken sağ tarafımda da açık seçik ve dosdoğru caddeler olduğunu gördüm. Bana: Buradan yürü, dedi. Beni bir dağa getirdi. Bana çık, dedi. Ben de her çıkmak istedikçe kıçım üstüne düştüm. Nihayet bu işi defalarca yaptım. Sonra beni alıp götürdü. Nihayet beni bir direğin yanına getirdi. Direğin başı semada, alt tarafı yerde idi. Üstünde de bir halka vardı. Bana bunun üstüne çık, dedi. Ben: Bunun başı semada iken buna nasıl çıkabilirim, dedim. Bunun üzerine elimden tutup beni attı. Ansızın o halkaya asılı olduğumu gördüm. Sonra direğe vurdu, direk yıkıldı. Ben de sabaha kadar o halkaya asılı kaldım. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim, rüyamı O'na anlatınca şöyle buyurdu: *"Sol tarafında gördüğün yollar şimal ashabının yollarıdır. Sağ tarafında gördüğün yollar ise yemin ashabının yollarıdır. O dağ şehitlerin menzilidir. Sen ona asla ulaşamazsın. Direğe gelince o da İslam'ın direğidir. Kulp ise İslam'ın kulbudur ve sen ölünceye kadar o kulba sımsıkı sarılı kalmaya devam edeceksin."*[502]

Şerh

(6330-6333 numaralı hadisler)

(6330) "Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh) dedi ki: Ben Abdullah b. Selam dışında... işitmedim." Halbuki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ebu Bekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir..."* buyurup aşere-i mübeşşereyi sonuncularına kadar saymıştır. Aynı zamanda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Hasan ve Hüseyin cennetlik gençlerin efendileridir. Ukaşe de bunlardandır. Sâbit b. Kays bunlardandır." buyurup başkalarını da saydığı bilinmektedir. Bu ise Sa'd'ın söylediklerine aykırı değildir. Çünkü Sa'd: "Ben duymadım", demiş ama başkaları hakkında cen-

502 İbn Mace, 3920; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5330

netlik olduklarına dair haber vermenin aslını reddetmemiştir. Eğer böyle bir şeyi reddetmiş olsaydı Sâbit olduğunu belirten buyruklar onun, dediğine öncelenirdi.

"Kays b. Ubâd" ayn harfi ötreli be şeddesizdir.

"Orada iki rekât kıldıktan sonra çıktı." Bazı nüshalarda: "O ikisinde iki rekat namaz kıldıktan sonra çıktı." Bazılarında ise iki rekat namaz kıldıktan sonra çıktı" denilmektedir. Bu sonuncu ifade açıkça anlaşılır bir ifadedir. Ama burada "orada yahut o ikisinde" kelimeleri Müslim'in ravilerinin naklettikleri rivayetlerin bir çoğunda mevcuttur. Ancak onda bir eksiklik vardır. Tamamı Buhari'de Sâbit olduğu gibi "kısa kestiği iki rekat namaz kıldı" şeklidir.

"Kimsenin bilmediği bir şeyi söylememesi gerekir." Bu, onun kesinlikle cennetlik olduğunu söyledikleri için Abdullah b. Selam'ın bunu kabul etmemesi demektir. O halde bunların kendilerine Sa'd b. Ebu Vakkas'ın İbn Selam'ın cennetliklerden olduğuna dair haberinin ulaştığı ama kendisinin bunu işitmemiş olduğu şeklinde yorumlanır. Onun bu şekilde kendisinden övgü ile söz edilmesinden hoşlanmamış olma ihtimali de vardır. Bunu da mütevaziliğinden, bilinmemeyi tercih ettiğinden ve şöhretten hoşlanmadığından söylemiş olur.

"Bana bir minsaf geldi" Mim kesreli, sad fethalıdır. Mim fethalı olarak (mansaf) diye de söylenir. Hadiste onu hizmetci ve vasif (o da hizmetçi demektir) diye açıklamıştır. Ki bu da sahihtir. Dil bilginleri, vasif hizmet etmeye aklı eren küçük hizmetçidir diye de açıklamışlardır.

"Ferakîtu: Çıktım, yükseldim" sahih ve meşhur söyleyişe göre kaf harfi kesrelidir. Fethalı söylendiği (rakaytu) de nakledilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Müslim'de Muvatta'da ve başkalarında buradan başka yerde her iki şekilde de rivayet edilmiştir.

(6333) "Sol tarafımda caddeler gördüm." "Cevâd: caddenin çoğulu"dur. İzlenen ve belirgin yola denilir. Meşhur söyleyişe göre sondaki dal harfi şeddelidir. Kadı Iyaz şeddesiz de söylenebilir, demiştir. Bunu da Kitabul Ayn sahibi ifade etmiştir.

"Sağ tarafımda dosdoğru geniş caddeler vardı." Dosdoğru, açık seçik yollar vardı. "Nehc: Dosdoğru yol" demektir. Bir iş açıklık kazandığı zaman "nehece ve enhece" denilir. Tarikun menhec ve minhac ve nehc de açık seçik ve belirgin yol demektir.

Ze ve cim harfleri ile "zecele" attı, fırlattı demektir. Allah en iyi bilendir.

٣٤/٨٠- بَاب فَضَائِلِ حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ ﷺ

34/80- HASSAN B. SABİT (RADIYALLÂHU ANH)'IN FAZİLETLERİ BABI

٦٣٣٤-١/١٥١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عُمَرَ مَرَّ بِحَسَّانَ وَهُوَ يُنْشِدُ الشِّعْرَ فِي الْمَسْجِدِ فَلَحَظَ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أُنْشِدُ وَفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ أَنْشُدُكَ اللَّهَ أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ أَجِبْ عَنِّي اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ

6334-151/1- Bize Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer hepsi Süfyan'dan tahdis etti, Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne Zührî'den tahdis etti, o Said'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Ömer mescitte şiir okumakta iken Hassan'ın yanından geçti. Ona göz ucu ile bakınca ben burada senden daha hayırlı kimse varken de şiir okuyordum, dedi. Sonra Ebu Hureyre'ye yönelerek: Allah adına sana and veriyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Benim adıma cevap ver. Allah'ım onu ruhul kudüs ile destekle"* buyururken dinlememiş miydin, dedi. Ebu Hureyre: Allah'ıma and ederim ki evet, dedi.[503]

٦٣٣٥-.../٢- حَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ حَسَّانَ قَالَ فِي حَلْقَةٍ فِيهِمْ أَبُو هُرَيْرَةَ أَنْشُدُكَ اللَّهَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

6335-.../2- Bunu bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi'' ve Abd b. Humeyd, Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o İbnu'l-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre Hassan aralarında Ebu Hureyre'nin de bulunduğu bir halkada: Ey Ebu Hureyre! Allah adına sana and veriyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i... dinledin mi, dedi ve aynısını zikretti.[504]

503 Buhari, 453, 3212, 6152; Ebu Davud, 5013, 5014; Nesai, 715; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3402, 13140, 15152

504 İbnul Müseyyeb'in hadisinin kaynakları 6334 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi. Ebu Hureyre'nin hadisini yalnızca Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13295

٦٣٣٦-١٥٢/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ حَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ يَسْتَشْهِدُ أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْشُدُكَ اللهَ هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَا حَسَّانُ أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَعَمْ

6336-152/3- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman, Hassan b. Sâbit el-Ensari'yi Ebu Hureyre'nin şahitlik etmesini isteyerek şöyle dediğini dinlemiştir: Allah adına sana and veriyorum. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i: "Ey Hassan! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına sen cevap ver. Allah'ım onu ruhul kudüs ile destekle" buyururken dinlemiş miydin, dedi. Ebu Hureyre: Evet, dedi.[505]

٦٣٣٧-١٥٣/٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ اهْجُهُمْ أَوْ هَاجِهِمْ وَجِبْرِيلُ مَعَكَ

6337-153/4- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiyy -ki o b. Sâbit'dir- den şöyle dediğini tahdis etti: el-Bera b. Azib'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hassan b. Sâbit'e: *"Onları hicvet -yahut onların hicivlerine karşılık ver- Cebrail de seninle beraberdir"* buyururken dinledim.[506]

٦٣٣٨-.../٥- حَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6338-.../5- Bana bunu Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nafi de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdurrahman tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[507]

Şerh

(6334-6348 numaralı hadisler)

Hassan b. Sâbit b. el-Munzir b. Haram el-Ensari kendisi babası ve geriye

505 6334 numaralı hadisin kaynakları
506 Buhari, 6153, 3213, 4133; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1794
507 6337 numaralı hadisin kaynakları

doğru iki dedesinin her biri yüzyirmişer yıl yaşamıştır. Hassan'ın kendisi de altmış yıl cahiliyede, altmış yıl İslam döneminde yaşamıştır.

Hassan (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in izni ile mescitte şiir okuduğuna dair hadislerden mübah olması halinde mescitte şiir okumanın caiz olduğuna, eğer İslam'ın ve müslümanların methedilmesi yahut kafirlerin hicvedilmesi ve onlara karşı savaşın teşvik edilmesi yahut onların tahkir edilmesi ve buna benzer muhtevada olması halinde müstehap olduğuna dair delildir. Nitekim Hassan'ın şiirleri de böyle idi.

Yine bu hadislerden anlaşıldığına göre bu türden şiir söyleyen kimselere dua etmek müstehaptır. Kafirlerden intikam almak caizdir. Kafir olmayanlardan da şartları yerine getirilmek sureti ile caizdir.

Ruhu'l-Kudüs ise Cebrail (aleyhisselâm)'dir.

٦٣٣٩-١٥٤/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ حَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ كَانَ مِمَّنْ كَثَّرَ عَلَى عَائِشَةَ فَسَبَبْتُهُ فَقَالَتْ يَا ابْنَ أُخْتِي دَعْهُ فَإِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

6339-154/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme Hişam'dan tahdis etti, o babasından rivayet ettiğine göre Hassan b. Sâbit, Aişe aleyhine çokça konuşanlardan birisi olmuştu. Bundan dolayı ben de ona ağır sözler söyleyince Aişe: Kızkardeşimin oğlu, onu bırak. Çünkü o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i savunuyordu, dedi.[508]

٦٣٤٠-.../٧- حَدَّثَنَاه عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6340-.../7- Bunu bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde, Hişam'dan bu isnad ile tahdis etti.[509]

٦٣٤١-١٥٥/٨- حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ وَعِنْدَهَا حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهَا شِعْرًا يُشَبِّبُ بِأَبْيَاتٍ لَهُ فَقَالَ حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزَنُّ بِرِيبَةٍ وَتُصْبِحُ غَرْثَى مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ لَكِنَّكَ لَسْتَ كَذَلِكَ قَالَ مَسْرُوقٌ فَقُلْتُ لَهَا لِمَ تَأْذَنِينَ لَهُ يَدْخُلُ عَلَيْكِ وَقَدْ قَالَ اللهُ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ

508 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16834

509 Buhari, 4145, 3531, 6150; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17055

لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ فَقَالَتْ فَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَى إِنَّهُ كَانَ يُنَافِحُ أَوْ يُهَاجِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6341-155/8- Bana Bişr b. Halid tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- Şu'be'den haber verdi, o Süleyman'dan, o Ebu Duha'dan, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Aişe'nin huzuruna girdim. Yanında Hassan b. Sâbit vardı. Ona bir şiir okuyordu. Kendisine ait gazelin bazı beyitlerini okurken şunları da söyledi:

"İffetlidir, ağırbaşlı ve vakurdur. En ufak bir şüphe ile itham olunamaz.

Hiçbir şeyden haberi olmayan kadınların etlerinden aç olarak sabahlar."

Bunun üzerine Aişe ona: Ama sen böyle değilsin, dedi.

Mesruk dedi ki: Ben ona: Onun senin huzuruna girmesine neden izin veriyorsun. Halbuki aziz ve celil Allah: *"Aralarında sözün en büyüğünü söyleyene ise çok büyük bir azab vardır"* (Nur, 11) buyurmaktadır, dedim.

Aişe: Kör olmaktan daha ağır hangi azab vardır ki. Şüphesiz ki o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i savunuyor -yahut O'na yapılan hicivlere cevap veriyor- idi, dedi.[510]

٦٣٤٢-.../٩- حَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ قَالَتْ كَانَ يَذُبُّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ حَصَانٌ رَزَانٌ

6342-.../9- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, Şu'be'den bu isnad ile tahdis etti ve şöyle dedi: Aişe (radıyallâhu anhâ): O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i savunuyordu, dedi ve "iffetlidir, ağırbaşlı ve vakurdur..."i zikretmedi.[511]

Şerh

(6339-6342 numaralı hadisler)

(6339) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i savunuyordu." Onu savunuyor, O'nun adına mücadele ediyordu.

(6341) "Kendisine ait bir gazelin bazı beyitlerini okuyordu: "İffetlidir, ağırbaşlı ve vakurdur..." Buradaki "yuşebbibu: gazel okumak" demektir. el-Meşarik adlı eserde (Kadı Iyaz) bunu böylece açıklamıştır. Hı harfi fethalı "Hassan" ise muhsan ve iffetli kadın. "Rezan" aklı mükemmel olgun kadın

510 Buhari, 4146, 4755, 4756; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17643

511 6341 numaralı hadisin kaynakları

demektir. Erkek için bu sıfat "rezîn" olarak kullanılır. Buradaki mâtuzenne: itham edilmez anlamındadır. Bir kimse hakkında iyi ya da kötü zanda bulunulması halini anlatmak üzere "zenene ve eznene" filleri kullanılır.

"Garsâ: Aç kadın" demektir. Erkek için garsân, kadın için garsâ kipi kullanılır. İnsanların gıybetini yapmaz anlamındadır. Çünkü onların gıybetini yapacak olursa onların etlerini yiyerek doyar.

٦٣٤٣-١٥٦/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ حَسَّانُ يَا رَسُولَ اللهِ ائْذَنْ لِي فِي أَبِي سُفْيَانَ قَالَ كَيْفَ بِقَرَابَتِي مِنْهُ قَالَ وَالَّذِي أَكْرَمَكَ لَأَسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةُ مِنَ الْخَمِيرِ فَقَالَ حَسَّانُ وَإِنَّ سَنَامَ الْمَجْدِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ بَنُو بِنْتِ مَخْزُومٍ وَوَالِدُكَ الْعَبْدُ قَصِيدَتَهُ هَذِهِ

6343-156/10- Bana Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriyya, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Hassan: Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan hakkında (şiir söylememe) izin ver, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki onunla akrabalığımı nasıl yapacaksın"* buyurdu. Hassan: Seni mükerrem kılan hakkı için bir saç telinin ekşi hamurdan çekildiği gibi seni de aralarından öylece çıkaracağım, dedi. Sonra Hassan:

"Şüphesiz Hâşimoğulları arasından şan ve şerefin zirvesi

Mahzum kızının oğullarına aittir. Senin baban ise bir köledir" diye başlayan malum kasidesini söyledi.[512]

٦٣٤٤-.../١١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَتْ اسْتَأْذَنَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ النَّبِيَّ ﷺ فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا سُفْيَانَ وَقَالَ بَدَلَ الْخَمِيرِ الْعَجِينِ

6344-.../11- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde tahdis etti, bize Hişam b. Urve bu isnad ile hadisi rivayet etti ve buna göre Aişe şöyle dedi: Hassan b. Sâbit müşrikleri hicvetmek hususunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istedi, dedi ama rivayetinde Ebu Süfyan'ı zikretmedi. "Ekşi hamur" yerine: hamur kelimesini kullandı.[513]

512 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17299

513 Buhari, 4145; 3531, 6150; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17054

Şerh

"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan hakkında (hiciv söylememe) izin ver..." Burada zikredilen beyitten sonraki beyiti Müslim zikretmemiştir. Ancak o beyitin zikredilmesi ile birlikte maksat tam olarak anlaşılır. Sözkonusu beyit şöyledir:

"Bir de ondan gelen Zühreoğullarını doğuranlar şereflidirler

Senin kocakarıların ise şerefe yaklaşamazlar bile."

"Mahzum kızı"ndan kastı Amr b. Âiz b. İmran b. Mahzum'un kızı ve Abdullah, Zubeyr ile Ebu Talib'in anneleri olan Fatıma'dır. Burada sözü edilen ve hicvedilen Ebu Süfyan'dan kastı ise Ebu Süfyan b. el-Hâris b. Abdulmuttalib'dir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlu idi. O zamanlarda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i ve müslümanları rahatsız ediyor, onlara eziyet veriyordu. Daha sonra müslüman olmuş ve İslam'a güzel bir şekilde bağlanmıştır.

İkinci beyitteki "Zühre..." den maksadı ise Hamza ve Safiyye'nin annesi Vehb b. Abdimenaf'ın kızı Hâle'dir.

"Senin baban ise köledir" tabiri Ebu Süfyan b. el-Hâris'e bir hakarettir. Yani burada adı geçen Ebu Süfyan'ın babası olan el-Hâris b. Abdulmuttalib'in annesi Mevheb'in kızı Sümeyye'dir. Mevheb ise Abdimenafoğullarının bir kölesi idi. Ebu Süfyan b. el-Hâris'in annesi de böyle idi. İşte: "Senin kocakarıların ise şerefe yaklaşamazlar" sözü ile kastettiği budur.

Hassan (radıyallâhu anh)'ın: "Andolsun seni ekşi hamurdan kılın çekildiği gibi aralarından çekeceğim" sözüne gelince, hâmir (ekşi hamur)'den kasıt sonraki diğer rivayette geçtiği gibi hamurun kendisidir. Yani onu hicvederken senin nesebini öyle hassas ve dikkatli bir şekilde aradan çekeceğim ki senin nesebinden hicvin ulaştığı onların nesebi arasında en ufak bir iz dahi kalmayacaktır. Tıpkı bir kılın hamurun içinden çekilirken onun üzerinde hiçbir şeyin kalmadığı gibi. Halbuki aynı kıl sert bir şey içerisinden çekilecek olursa muhtemelen kopabilir ve o kılın bir kısmı o sert cismin içerisinde kalabilir.

٦٣٤٥-١٥٧/١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ اهْجُوا قُرَيْشًا فَإِنَّهُ أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنْ رَشْقٍ بِالنَّبْلِ فَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ رَوَاحَةَ فَقَالَ اهْجُهُمْ فَهَجَاهُمْ فَلَمْ يُرْضِ فَأَرْسَلَ إِلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى حَسَّانَ بْنِ

ثَابِتٍ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ حَسَّانُ قَدْ آنَ لَكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا إِلَى هَذَا الْأَسَدِ الضَّارِبِ بِذَنَبِهِ ثُمَّ أَدْلَعَ لِسَانَهُ فَجَعَلَ يُحَرِّكُهُ فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَأَفْرِيَنَّهُمْ بِلِسَانِي فَرْيَ الْأَدِيمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَعْجَلْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَعْلَمُ قُرَيْشٍ بِأَنْسَابِهَا وَإِنَّ لِي فِيهِمْ نَسَبًا حَتَّى يُلَخِّصَ لَكَ نَسَبِي فَأَتَاهُ حَسَّانُ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ لَخَّصَ لِي نَسَبَكَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَأَسُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِحَسَّانَ إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَافَحْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ هَجَاهُمْ حَسَّانُ فَشَفَى وَاشْتَفَى قَالَ حَسَّانُ:

هَجَوْتَ مُحَمَّدًا فَأَجَبْتُ عَنْهُ وَعِنْدَ اللَّهِ فِي ذَاكَ الْجَزَاءُ

هَجَوْتَ مُحَمَّدًا بَرًّا حَنِيفًا رَسُولَ اللَّهِ شِيمَتُهُ الْوَفَاءُ

فَإِنَّ أَبِي وَوَالِدَهُ وَعِرْضِي لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وِقَاءُ ثَكِلْتُ بُنَيَّتِي إِنْ لَمْ تَرَوْهَا تُثِيرُ النَّقْعَ مِنْ كَنَفَيْ كَدَاءِ

يُبَارِينَ الْأَعِنَّةَ مُصْعِدَاتٍ عَلَى أَكْتَافِهَا الْأَسَلُ الظِّمَاءُ

تَظَلُّ جِيَادُنَا مُتَمَطِّرَاتٍ تُلَطِّمُهُنَّ بِالْخُمُرِ النِّسَاءُ

فَإِنْ أَعْرَضْتُمُو عَنَّا اعْتَمَرْنَا وَكَانَ الْفَتْحُ وَانْكَشَفَ الْغِطَاءُ وَإِلَّا فَاصْبِرُوا لِضِرَابِ يَوْمٍ يُعِزُّ اللَّهُ فِيهِ مَنْ يَشَاءُ

وَقَالَ اللَّهُ قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا يَقُولُ الْحَقَّ لَيْسَ بِهِ خَفَاءُ

وَقَالَ اللَّهُ قَدْ يَسَّرْتُ جُنْدًا هُمُ الْأَنْصَارُ عُرْضَتُهَا اللِّقَاءُ

لَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَعَدٍّ سِبَابٌ أَوْ قِتَالٌ أَوْ هِجَاءُ

فَمَنْ يَهْجُو رَسُولَ اللَّهِ مِنْكُمْ وَيَمْدَحُهُ وَيَنْصُرُهُ سَوَاءُ

وَجِبْرِيلٌ رَسُولُ اللَّهِ فِينَا

وَرُوحُ الْقُدُسِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ

6345-157/12- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Halid b. Yezid tahdis etti, bana Said b. Ebu Hilâl, Ebu Umare b. Gaziye'den tahdis etti, o Muhammed b. İbrahim'den, o Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Aişe'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kureyş'i hicvedin, çünkü bu onlara ok atmaktan da daha ağır gelir"* buyurdu. Sonra İbn Revaha'ya haber göndererek: *"Onları hicvet"* buyurdu. O da onlara bir hiciv söyledi. Ama onu beğenmedi. Sonra Ka'b b. Malik'e haber gönderdi, sonra Hassan b. Sâbit'e haber gönderdi. Hassan O'nun huzuruna girince: Artık sizin kuyruğunu (bögürlerine) vuran bu arslana haber gönderme zamanınız gelmiştir, dedi. Sonra dilini çıkartıp onu (sağa sola) hareket ettirmeye başladı. Sonra da şöyle dedi: Seni hak ile gönderene yemin ederim ki dilim ile bir derinin parçalandığı gibi onları parça parça edeceğim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Acele etme, şüphesiz Ebu Bekir benim de aralarında nesebimin bulunduğu Kureyşlilerin nesebini en iyi bilen kişidir. O sana benim nesebimi hulasa etsin"* buyurdu. Hassan ona gittikten sonra döndü ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana senin nesebini hülasa etti. Seni hak ile gönderene yemin ederim ki bir kılın hamurdan çekildiği gibi seni de onların arasından muhakkak öyle çıkaracağım, dedi.

Aişe dedi ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hassan [b. Sâbit][514]'e: "Şüphesiz sen Allah ve Rasûlü adına mücadele ettiğin sürece Ruhul Kudüs de seni desteklemeye devam edecektir" buyururken dinledim.

Yine Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hassan onları hicvetti, hem şifa verdi hem de şifa buldu"* buyururken dinledim.

Hassan dedi ki:

"Sen Muhammed'i hicvettin. Ben de cevap veriyorum onun adına.

Bundan dolayı Allah nezdinde mükâfat vardır.

Sen pek iyi, pek takvâlı ve karakteri vefakârlık olan

Muhammed'i hicvettin

Şüphesiz benim babam, onun babası ve benim ırzım

Muhammed'in ırzını size karşı korumak için bir kalkandır

Eğer onları (atlarımızı) Kedâ yolunun iki tarafından toz kaldırırken

Görmezseniz -kızcağızımı kaybedeyim-

O atlar üzerinize gelirken gemlerini çekerler

Sırtlarında ince mızraklar olduğu halde

514 Yazma nüshadan eklenmiştir.

Atlarımız pek hızlı koşarlar, kadınlar da başörtüleri ile tozlarını silerler
Eğer bizden yüz çevirirseniz umre yaparız
Fetih de müyesser olur perde de kalkar
Öyle yapmayıp yüz çevirirseniz o taktirde
Öyle bir günün vuruşmasında sabır gösterin ki
O günde Allah dilediğini aziz kılar
Ve Allah: Ben öyle bir kul gönderdim ki
Hakkı onda hiçbir gizlilik bırakmadan açıkça söyler, buyurdu
Yine yüce Allah buyurdu ki: Ben öyle bir ordu hazırladım ki
Maksatları düşmanla karşılaşmak olan ensardır
Bizim için her gün Mead'den (Kureyş'e)
Ya bir sövme, ya bir çarpışma ya da bir yergi vardır
Sizden Rasulullah'ı hicveden ile
Onu methedip yardımında bulunan bizim için aynıdır
Allah'ın elçisi Cebrail aramızdadır
Ruhu'l-kudüsün hiçbir dengi yoktur."[515]

Şerh

"Kureyş'i hicvedin, çünkü o onlara ok atmaktan daha ağır gelir."

Reşk: Ok atmak demektir. Re harfi kesreli "rişk" ise bir defada atılan oklara denilir.

Hadisten, eman altında bulunmadıkları sürece kafirleri hicvetmenin caiz olduğu ve bundan dolayı gıybetin sözkonusu olmadığı hükmü anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hicvedilmelerini emredip bunu ashabından ardı arkasına birer birer istemekle birlikte Hassan'a bu işi yapması için emir verene kadar birincisinin ve ikincisinin söylediklerini beğenmediğine gelince, bundan maksat kafirleri acıtacak şekilde hicivde bulunmayışlarını beğenmediğidir. Halbuki yüce Allah kafirlere karşı cihad etmeyi, onlara karşı da sert ve haşin olmayı emir buyurmuştur. Bu hiciv ise onlara atılan oklardan daha ağır gelecekti. İşte bundan dolayı bu hiciv menduptu. Aynı zamanda onların verdikleri eziyetleri de bertaraf etmek, onların eksikliklerini açıklamak ve müslümanları hicvetmelerine karşılık onlardan intikam almak da sözkonusu idi.

515 Bunu Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17744

İlim adamları der ki: Müşriklerin İslam'a ve müslümanlara ağır sözler söyleyip sövmeleri ihtimaline karşılık öncelikle müslümanlar tarafından onlara sövüp hiciv edilmezler. Çünkü yüce Allah: *"Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyiniz. Sonra onlar da Allah'a -haddi aşarak- bilgisizce söverler"* (En'am, 108) buyurmaktadır. Diğer taraftan müslümanların dilinin çirkin sözlerden de tenzih edilmesi gerekir. Ancak onlar bu işi başlattıkları için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi- onların eziyetlerini ve benzeri zararlarını bertaraf etmek için buna zorunlu olarak ihtiyaç duyulması hali müstesnadır.

"Kuyruğunu bögürlerine vuran bu aslana haber gönderme zamanınız gelmiştir." İlim adamları der ki: Burada "kuyruk"dan maksat kendi dilidir. Kendisini intikam alması ve şiddetle yakalaması bakımından öfkelenmiş kızgın bir arslana benzetmektedir. O vakit arslan Hassan'ın dilini çıkartıp onu sağa sola oynattığı gibi arslan da kuyruğu ile böğürlerini vurur. Böylelikle kendisini arslana, dilini de arslanın kuyruğuna benzetmiş olmaktadır.

"Sonra dilini çıkardı." Yani dudaklarının dışına çıkartıp uzattı.

"Dilimle derinin parçalanması gibi onları parçalayacağım." Yani bir derinin parçalanması gibi ben de onların şeref ve haysiyetlerini paramparça edeceğim.

"Hassan onları hicvetti ve hem şifa verdi, hem şifa buldu." Yani müminlere şifa verdi, kendisi de kafirlerin şeref ve haysiyetlerini darmadağın edip paramparça ettiği İslam'ı ve müslümanları savunduğu için şifa buldu (rahat etti).

"Sen pek iyi ve takvalı Muhammed'e hicvettin." Bir çok nüshalarda "takiyya: takvalı" yerine "hanîfa" şeklindedir. Be harfi fethalı olarak ber: hayrı iyiliği pek bol, pek geniş kişi demektir. Be harfi kesreli olarak "bir"den alınmıştır. Bu da çok iyilik yapmak demektir. Her türlü hayrı kapsayan bir isimdir. Burada "ber"in günahlardan uzak nezih kimse anlamında olduğu da söylenmiştir. Hanif ise bir görüşe göre dosdoğru yolda giden demektir. Ama daha sahih olan açıklama hayra meyleden bir diğer açıklamaya göre ise İbrahim (aleyhisselâm)'ın dinine tabi olan kişi demektir.

"Şîme: huy" ahlak (ve karakter) demektir.

"Benim babam, babamın babası... size karşı Muhammed'in ırzını koruyucudur." Bu İbn Kuteybe'nin kişinin ırzının kendisi demek olduğu, onun geçmişleri anlamına gelmediği şeklindeki kanaatine gösterdiği delillerdendir. Çünkü burada onun ırzını ve ona atıfta bulunarak geçmişlerini sözkonusu etmiştir. Başkaları ise kişinin ırzı onun kendisi ile övüldüğü ve yerildiği, hem kendisinin hem geçmişlerinin bütün nitelikleridir. Aynı zamanda onun için kusur olan bütün eksiklikleri de buna dahildir.

"Vikâ: Koruyucu (kalkan)" bir şeyi kendisi ile koruduğumuz şeye denilir.

"Toz kaldırır" etrafı tozutur.

"Kedanın iki tarafından" Keda kaf harfi fethalı sonu medli olup, Mekke girişinde bir tepenin adı olup daha önce Hacc Kitabı'nda açıklandı.

Bu rivayete göre bu beyitte diğerleri ile uymayan bir ikva (kafiye kusuru) vardır. Bazı nüshalarda ise bunun son iki kelimesi (kenefey kedai yerine) "gayetuha kedau (son noktası keda olan)" bazılarında ise meviduha kedau: buluşma yeri kedadır şeklindedir. (Bu durumda kafiye kusuru yoktur).

"(O atlar) gemlerini çekerler" anlamındaki lafız "yubarîne'l'ainnete (diye re'den sonra ye yerine ayn harfi ile: yubari'ne) " diye de rivayet edilmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Birincisi çoğunluğun rivayeti olup şu demektir. Bu atlar pek güçlü ve kuvvetli oldukları için onların sahip oldukları güçler kendilerinin gemlerini çekme gücüne benzer. İşte gemlerini çekmeleri de budur. Kadı Iyaz dedi ki: İbnul Hazza'nın rivayetinde ise: "Yubârinnel esinne: yani mızraklarla yarışırlar" demektir. Eğer bu rivayet doğru ise bu atlar duruşları ve dosdoğru yapıları ile mızraklara benzerler demek olur.

"Gelirken" yani sizin üzerinize yönelip gelirken, nitekim bir kimse bir yerden başlayıp yol alıp giderken "asada fil ard" denilerek durumu anlatılır. Dönen hakkında aynı tabir kullanılmaz.

"Sırtlarında ince mızraklar vardır." Cumhurun rivayeti bu şekildedir. "Esel" mızraklar demektir. Zima' ise ince (mızraklar) olur. Yani sularının azlığından ötürü susamış gibidirler. Zima'dan kastın düşmanların kanına susamışlar olduğu da söylenmiştir. Bazı rivayetlerde ise "el-üsüdü'z-zima" şeklindedir ki, kanınıza susamış arslanlara benzeyen yiğitler demek olur.

"Atlarımız pek hızlı koşarlar" yani atlarımız biri diğeri ile yarışıp onu geride bırakırcasına hızlıca koşarlar.

"Kadınlar başörtüleri ile tozlarını silerler." Burada "humur: başörtüleri" himarin çoğuludur. Yani kadınlar onlarla atların üzerindeki tozu alırlar giderler. Bu ise kadınların o atlara verdikleri değer ve kıymetten dolayıdır. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre bu "hamreh"in çoğulu olarak mim harfi fethalı "humer" diye de rivayet edilmiştir. Bu da mana itibari ile doğrudur. Ama bilinen birincisidir. Atlara ikram ve değer bakımından o ifade de daha beliğdir.

"Allah: *'Ben öyle bir ordu hazırladım ki...'* buyurdu." Yani ben onları bunun için hazırladım ve bunun için gözetleyip beklemelerini sağladım.

"Maksatları düşmanla karşılaşmak olan" onların maksatları ve istedikleri budur.

"Onun hiçbir dengi yoktur." Onun benzeri dengi ve ona karşı duracak kimse yoktur. Allah en iyi bilendir.

٣٥/٨١- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي هُرَيْرَةَ الدَّوْسِيِّ ﷺ

35/81- EBU HUREYRE ED-DEVSÎ (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٤٦-١٥٨/١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْيَمَامِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي كَثِيرٍ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي إِلَى الْإِسْلَامِ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا فَأَسْمَعَتْنِي فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَكْرَهُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَدْعُو أُمِّي إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْبَى عَلَيَّ فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَأَسْمَعَتْنِي فِيكَ مَا أَكْرَهُ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِرًا بِدَعْوَةِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا جِئْتُ فَصِرْتُ إِلَى الْبَابِ فَإِذَا هُوَ مُجَافٌ فَسَمِعَتْ أُمِّي خَشْفَ قَدَمَيَّ فَقَالَتْ مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ وَسَمِعْتُ خَضْخَضَةَ الْمَاءِ قَالَ فَاغْتَسَلَتْ وَلَبِسَتْ دِرْعَهَا وَعَجِلَتْ عَنْ خِمَارِهَا فَفَتَحَتْ الْبَابَ ثُمَّ قَالَتْ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِي مِنْ الْفَرَحِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَبْشِرْ قَدْ اسْتَجَابَ اللَّهُ دَعْوَتَكَ وَهَدَى أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ خَيْرًا قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُحَبِّبَنِي أَنَا وَأُمِّي إِلَى عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ وَيُحَبِّبَهُمْ إِلَيْنَا قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ حَبِّبْ عُبَيْدَكَ هَذَا يَعْنِي أَبَا هُرَيْرَةَ وَأُمَّهُ إِلَى عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ وَحَبِّبْ إِلَيْهِمْ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا خُلِقَ مُؤْمِنٌ يَسْمَعُ بِي وَلَا يَرَانِي إِلَّا أَحَبَّنِي

6346-158/1- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti... Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Annemi müşrik iken İslam'a davet ederdim. Bir gün ona davette bulundum da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında bana hoşuma gitmeyecek sözler işittirdi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ağlayarak gittim ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben annemi İslam'a davet ediyordum, o benim davetimi kabul etmiyordu. Bugün onu davet edince senin hakkında hoşuma gitmeyecek sözler işittirdi. Allah'a dua et de Ebu Hureyre'nin annesine hidayet versin, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım! Ebu Hureyre'nin annesine hidayet ver"* buyurdu. Ben de Allah'ın Nebisi'nin yaptığı dua sebebi ile sevinçle çıktım. Eve geldiğimde kapıya vardım. Kapının kapalı olduğunu gördüm. Annem ayak seslerimi işitince: Olduğun yerde kal ey Ebu Hureyre!, dedi. Bu arada su şarıltısını işittim. Annem yıkandı, elbisesini giyindi ve acele edip başörtüsünü aldı ve kapıyı açtıktan sonra şunları söyledi: Ey Ebu Hureyre! Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şahitlik ederim. Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederim.

Hemen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geri döndüm. Sevincimden ağlayarak yanına vardım. Ey Allah'ın Rasûlü! Müjde sana. Allah senin duanı kabul buyurdu, Ebu Hureyre'nin annesine hidayet verdi, dedim. O da Allah'a hamd ve senada bulundu ve hayırlı sözler söyledi.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a beni ve annemi mümin kullarına sevdirmesi, onları da bize sevdirmesi için dua et, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım -Ebu Hureyre'yi kastederek- bu kulcağızını ve onun annesini mümin kullarına sevdir, müminleri de onlara sevdir"* buyurdu. Bundan dolayı ne kadar mümin yaratıldı ise beni işitip beni görürse mutlaka beni sevmiştir.[516]

Şerh

"Kapıya vardım, kapı kapalı idi... Ayak seslerimi işitti." Ayaklarımın yerden çıkan seslerini işitti. "Su şırıltısı" suyun hareket halinde çıkardığı sesi demektir.

Bu hadiste, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duasının hakkında dua edilen kişiler ile ilgili olarak derhal kabul edildiğini görüyoruz. Bu da O'nun nübüvvetinin alametlerindendir. Ayrıca hadisten, nimetlerin hasıl olmaları halinde Allah'a hamd ve sena etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

٦٣٤٧-١٥٩/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ الْأَعْرَجِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ إِنَّكُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ كُنْتُ رَجُلًا مِسْكِينًا أَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلْءِ بَطْنِي وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ يَشْغَلُهُمْ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ وَكَانَتْ الْأَنْصَارُ يَشْغَلُهُمْ الْقِيَامُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يَبْسُطْ ثَوْبَهُ فَلَنْ يَنْسَى شَيْئًا سَمِعَهُ مِنِّي فَبَسَطْتُ ثَوْبِي حَتَّى قَضَى حَدِيثَهُ ثُمَّ ضَمَمْتُهُ إِلَيَّ فَمَا نَسِيتُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْهُ

516 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14844

6347-159/2- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte Süfyan'dan tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den tahdis etti, o A'rec'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Sizler Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den çokça hadis rivayet ettiğini ileri sürüyorsunuz. Buluşacağımız yer Allah'ın huzuru olacaktır. Ben yoksul bir adamdım. Karın tokluğuma karşılık Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hizmet ederdim. Muhacirler çarşı pazarda alışverişle uğraşıyor, ensar ise mallarının başlarında meşgul oluyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Elbisesini yayan kesinlikle benden dinlemiş olduğu bir şeyi unutmayacaktır"* buyurdu. Ben sözünü tamamlayıncaya kadar elbisemi yaydım. Sonra onu kendime doğru topladım. Bir daha da O'ndan işittiğim hiçbir şeyi unutmadım.[517]

٦٣٤٨-.../٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْن يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مَعْنٌ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَة بِهَذَا الْحَدِيث غَيْرَ أَنَّ مَالِكًا انْتَهَى حَدِيثُهُ عِنْدَ انْقِضَاءِ قَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِ الرِّوَايَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مَنْ يَبْسُطْ ثَوْبَهُ إِلَى آخِرِهِ

6348-.../3- Bana Abdullah b. Cafer b. Yahya b. Halid tahdis etti, bize Ma'n haber verdi, bize Malik haber verdi. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi (Malik ile) ikisi Zührî'den, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den bu hadisi rivayet etti. Ancak Malik'in hadisi rivayeti Ebu Hureyre'nin sözünün bittiği yerde sona erdi. O hadisinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kim elbisesini yayarsa..."* den itibaren sonuna kadar olan kısmı zikretmedi.[518]

Şerh

(6347) "Karın tokluğu karşılığında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hizmet ederdim." Yani O'nun yanından ayrılmam ve karnımı doyuracak kadarı ile yetinir. Ne bir zahire ne de başka bir şeyim olsun diye bir mal toplamaya kalkışmaz, gıdamdan fazlasını istemezdim. Maksat ise mübah yollardan temel gıdasını elde ettiği yere bakardı. Yoksa o ücretle hizmette bulunan birisi değildi.

"Ebu Hureyre'nin çokça hadis rivayet ettiğini söylüyorlar. Buluşacağımız yer Allah'ın huzuru olacaktır." Yani eğer ben kasten yalan söylemişsem beni hesaba çekeceği gibi hakkımda kötü zan besleyenleri de hesaba çekecektir.

517 Buhari, 118, 2350, 7354; İbn Mace, 262; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13957
518 6347 numaralı hadisin kaynakları

"Çarşı pazarda alışveriş ile meşgul oluyorlardı." Buradaki "safk: alışveriş" bu işi arka arkaya yapmaktan kinayedir. Yani alışveriş yapanlar birbirlerinin ellerine vuruyorlardı. Sûk (çarşı-pazar) müennestir, müzekker de olabilir. Pazara bu adın veriliş sebebi, insanların burada ayak üstünde dikilmelerinden dolayıdır. Bu hadiste, Ebu Hureyre'nin elbisesini yayması hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi görülmektedir.

٦٣٤٩-١٦٠/٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَلَا يُعْجِبُكَ أَبُو هُرَيْرَةَ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِ حُجْرَتِي يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يُسْمِعُنِي ذَلِكَ وَكُنْتُ أُسَبِّحُ فَقَامَ قَبْلَ أَنْ أَقْضِيَ سُبْحَتِي وَلَوْ أَدْرَكْتُهُ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ يَقُولُونَ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَدْ أَكْثَرَ وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ وَيَقُولُونَ مَا بَالُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ لَا يَتَحَدَّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ وَسَأُخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ إِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أَرَضِيهِمْ وَإِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ وَكُنْتُ أَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلْءِ بَطْنِي فَأَشْهَدُ إِذَا غَابُوا وَأَحْفَظُ إِذَا نَسُوا وَلَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا أَيُّكُمْ يَبْسُطُ ثَوْبَهُ فَيَأْخُذُ مِنْ حَدِيثِي هَذَا ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْسَ شَيْئًا سَمِعَهُ فَبَسَطْتُ بُرْدَةً عَلَيَّ حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَدِيثِهِ ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي فَمَا نَسِيتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ شَيْئًا حَدَّثَنِي بِهِ وَلَوْلَا آيَتَانِ أَنْزَلَهُمَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مَا حَدَّثْتُ شَيْئًا أَبَدًا إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى إِلَى آخِرِ الْآيَتَيْنِ

6349-160/4- Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Urve b. ez-Zubeyr kendisine şunu tahdis etti: Aişe dedi ki: Ebu Hureyre'ye şaşmaz mısın? Geldi, hücremin yanına oturup Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den -bana işittirecek şekilde- hadis nakletmeye başladı. Ben ise (nafile) namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden önce kalkıp gitti. Eğer ona yetişmiş olsaydım kendisine: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizin ardı arkasına dizdiğiniz gibi hadisi dizmezdi diye karşılık verecektim.

İbn Şihâb dedi ki: İbnu'l-Müseyyeb dedi ki: Ebu Hureyre dedi ki: Ebu Hureyre (hadis rivayetini) oldukça çoğalttı diyorlar. Buluşacağımız yer

Allah'ın huzuru olacaktır. Ayrıca onlar: Neden muhacirlerle ensar onun naklettiği hadislerin bir benzerini nakletmiyorlar diyorlar. Şimdi ben sana bunun neden olduğunu haber vereyim. Ensardan kardeşlerimi arazilerinde çalışmaları meşgul ediyordu. Muhacirlerden kardeşlerimi çarşı pazarlarda alışveriş uğraştırıyordu. Ben ise karnımı doyurmak karşılığında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından ayrılmıyordum. Bu sebeple onların hazır olmadıkları yerde ben bulunuyor, onların unuttuklarını ben bellemiş oluyordum. Andolsun bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hanginiz elbisesini yayacak da benim bu hadisimi alıp sonra da elbisesini göğsüne doğru toplayacak olursa şüphesiz işittiği hiçbir şeyi unutmayacaktır"* buyurdu. Ben de sırtımdaki bir cübbeyi serdim. Nihayet o hadisini bitirdi, sonra ben de cübbemi göğsüme doğru topladım. O günden sonra bana naklettiği hiçbir hadisi unutmadım. Ve eğer Allah'ın kitabında indirmiş olduğu şu iki ayet olmasaydı ebediyyen hiçbir şeyi tahdis etmezdim: *"Muhakkak indirdiğimiz apaçık ayetlerimizi ve hidayeti... gizleyenler var ya"* (Bakara, 159)'den itibaren bir sonraki ayetin sonuna kadar okudu.[519]

Şerh

"Ben (nafile) namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden önce kalktı." Usebbihu: Nafile namaz kılıyordum demektir. Nafile namaza da sin harfi ötreli olarak "subha" denilir. Denildiğine göre burada maksat kuşluk namazıdır.

"Sizin ardı arkasına dizdiğiniz gibi hadisi dizmezdi." Çokça ve arka arkaya hadis buyurmazdı, demektir. Allah en iyi bilendir.

٦٣٥٠-.../٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ عَنْ شُعَيْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّكُمْ تَقُولُونَ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

6350-.../5- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman Şuayb'den haber verdi, o Zührî'den rivayet etti, bana Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre Ebu Hureyre şöyle dedi: Gerçek şu ki siz: Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den çokça hadis rivayet ediyorsunuz deyip öncekilerin hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti.[520]

519 İbn Şihab'ın Urve'den, onun Aişe'den rivayet ettiği hadisi Buhari, 3568; Ebu Davud, 3655; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16668'de; Ebu Hureyre'nin hadisini yalnızca Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13362'de rivayet etmişlerdir.

520 Buhari, 2047; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13146

٣٦/٨٢- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَهْلِ بَدْرٍ ﷺ وَقِصَّةِ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ

36/82- BEDİRE KATILANLAR (RADIYALLÂHU ANHUM)'UN BAZI FAZİLETLERİ VE HATİB B. EBU BELTAA KISSASI BABI

٦٣٥١-١/١٦١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ وَهُوَ كَاتِبُ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا ﷺ وَهُوَ يَقُولُ بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ فَقَالَ ائْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا فَانْطَلَقْنَا تَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا فَإِذَا نَحْنُ بِالْمَرْأَةِ فَقُلْنَا أَخْرِجِي الْكِتَابَ فَقَالَتْ مَا مَعِي كِتَابٌ فَقُلْنَا لَتُخْرِجِنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَتُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنْ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا حَاطِبُ مَا هَذَا قَالَ لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ قَالَ سُفْيَانُ كَانَ حَلِيفًا لَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهَا أَكَانَ مِمَّنْ كَانَ مَعَكَ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَاتَنِي ذَلِكَ مِنْ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي وَلَمْ أَفْعَلْهُ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي وَلَا رِضًا بِالْكُفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ صَدَقَ فَقَالَ عُمَرُ دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ وَزُهَيْرٍ ذِكْرُ الْآيَةِ وَجَعَلَهَا إِسْحَقُ فِي رِوَايَتِهِ مِنْ تِلَاوَةِ سُفْيَانَ

6351-161/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. (Amr) Hasan b. Muhammed'den rivayet etti: Bana Ubeydullah b. Ebu Râfi' -ki o Ali'nin katibidir- tahdis edip dedi ki: Ali (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni, Zubeyr'i ve Mikdad'ı gönderip: *"Ravzatu Hâh denilen yere gidin. Orada beraberinde bir*

mektup bulunan bir kadın bulacaksınız. O mektubu o kadından alın" buyurdu. Derhal atlarımızı koşturarak yola koyulduk. Derken o kadın ile karşılaştık. Mektubu çıkart, dedik. Yanımda mektup yok, dedi. Biz: Ya mektubu çıkartırsın yahut da elbiselerini çıktartırsın deyince mektubu örgülü saçlarının arasından çıkardı. Biz de onu alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdik. Mektupta şunları gördük: Hâtib b. Ebu Belta'dan Mekke'lilerden müşriklere bazı kimselere yazılmış ve kendilerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir durumunu haber veriyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Hâtib bu ne"* buyurdu. Hatib: Bana yapacağın muamelede acele etme ey Allah'ın Rasûlü! Ben Kureyşliler arasına sonradan katılmış bir kişi idim -Süfyan: ben onlarla antlaşmalı birisi idim, bizzat Kureyşlilerden değildi, dedi- seninle birlikte bulunan diğer muhacirlerin ise (Kureyşliler ile) akrabalıkları vardı ve bu sayede kendi aile fertlerini koruyabiliyorlardı. Ben de mÂdem onlar arasında böyle bir neseb akrabalığım yok bari o vesile ile akrabalarımı koruyacakları şekilde onlara bir iyilik yapmak istedim. Ben bu işi kafir olduğum için de yapmadım, dinimden döndüğüm için de yapmadım, müslüman olduktan sonra küfre razı olduğum için de yapmadım, dedi.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Doğru söyledi"* buyurdu. Bu sefer Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bırak da şu münafığın boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ki o Bedir'e katılmıştır. Nereden biliyorsun belki de Allah Bedir'e katılanlara muttali olmuş ve: İstediğinizi yapın, ben size mağfiret buyurdum, demiş olabilir"* buyurdu. Sonra aziz ve celil Allah: *"Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları... veliler edinmeyin"* (Mümtahine, 1) ayetini indirdi.

Ebu Bekir ve Zuheyr'in hadisi rivayetlerinde ayet zikredilmemiştir. İshak ise rivayetinde ayetin Süfyan tarafından tilavet edildiğini belirtmiştir.[521]

Şerh

"*Ravzatu Hâh* " iki hı iledir. Bütün ilim adamlarının söyledikleri ve bütün rivayetlerde ve kitaplarda yer alan doğru şekil budur. Ama Buhari'de Ebu Avane'nin rivayeti olarak ha ve cim ile "Hâcc" diye kaydedilmiştir. İlim adamları da bunun Ebu Avane'nin bir yanlışı olduğunu ve onun bunu "Zâtu Hâcc " ile karıştırmış olduğunu da ittifakla söylemişlerdir. Zâtuhacc ise hacıların yolu üzerinde Medine ile Şam arasında bir yerdir. Ravzatuhâ ise Medine'ye yakın, Mekke ile Medine arasındadır. el-Metali sahibi dedi ki: es-Saidi burası Mekke'ye yakındır, demiştir. Ama doğru olan birincisidir.

"Orada beraberinde bir mektup bulunan bir kadın bulacaksınız." Burada zaina: kadın cariye demektir. Zainanın asıl anlamı hevdecdir. Cariyeye bu

521 Buhari, 4274, 3007, 4890; Ebu Davud, 2650; Tirmizi, 3305; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10227

ismin veriliş sebebi ise cariyenin hevdecin içinde seyahat etmesinden dolayıdır. Bu cariye Kureyşli İmran b. Ebu Sayfiye ait Sâre adında bir cariye idi.

Bu hadiste, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır.

Hadisten ayrıca şu hükümler de anlaşılmaktadır:

1. Erkek yahut kadın olsun casusların mektuplarının açılıp okunması sureti ile gizlilikleri açığa çıkartılır.

2. Fesat çıkartan bir kadının tesettürü -eğer bir maslahat varsa yahut da tesettüründe bir kötülük varsa- açılır, gizlediği açığa çıkarılır. Ama eğer tesettüründe bir kötülük yoksa ve bundan dolayı da bir maslahat ortadan kalkmıyorsa tesettür mendup olur. Tesettürün (bu gibi kimseler için) teşvik edilmesi hakkındaki hadisler buna göre yorumlanır.

3. Casusluk yapan kimse ile onun dışında büyük günah işleyen kimseler bundan dolayı kafir olmazlar. Bu tür bir amel ise kesin olarak büyük bir günahtır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e eziyeti de ihtiva etmektedir. Ona eziyet etmenin büyük bir günah olduğunda ise şüphe yoktur. Çünkü yüce Allah: *"Allah'a ve Rasûlüne eziyet edenlere muhakkak Allah onlara... lanet eder"* (Ahzab, 57) buyurmuştur.

4. Asi olan bir günahkara imamın izni olmadan had vurulmaz, ona ta'zir de yapılmaz.

5. İmamın (devlet başkanının) ve hakimin meclis arkadaşları uygun gördüklerini istişare olmak üzere söylemeleri sözkonusudur. Nitekim Ömer, Hatib'in boynunun vurulması şeklindeki kanaatini ifade etmiştir. Şafii mezhebi ile bir grubun kanaatine göre müslüman casusa ta'zir uygulanır ama öldürülmesi caiz değildir. Bazı Maliki mezhebi âlimleri ise tevbe etmesi hali dışında öldürülür. Bazıları ise tevbe etse dahi öldürülür, demiş. Malik ise onun hakkında imam kendi ictihadına göre uygulama yapar, demiştir.

"Mektubu saçının örgüsünden çıkardı." Akîsa (ikasın tekili) örülmüş saç demektir.

"Belki de Allah Bedir'e katılanlara muttali olmuş..." İlim adamları der ki: Bu onların ahirette günahlarının mağfiret olunacağı anlamındadır. Yoksa onlardan herhangi bir kimse eğer haddi gerektiren bir iş ya da bir başka davranış yapacak olursa, dünyada ona gereği olan ceza uygulanır. Kadı Iyaz haddin uygulanacağı üzerinde icma bulunduğunu nakletmiştir. Nitekim Ömer de onların bazılarına had uygulamıştır. (Kadı Iyaz) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Bedir'e katılmış birisi olmakla birlikte Mistah'a had vurmuştur.

٦٣٥٢-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ح وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ كُلُّهُمْ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا مَرْثَدٍ الْغَنَوِيَّ وَالزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ وَكُلُّنَا فَارِسٌ فَقَالَ انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإِنَّ بِهَا امْرَأَةً مِنْ الْمُشْرِكِينَ مَعَهَا كِتَابٌ مِنْ حَاطِبٍ إِلَى الْمُشْرِكِينَ فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ عَلِيٍّ

6352-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdullah b. İdris haber verdi. (H.) Bize Rifaa b. el-Heysem el-Vasıti de tahdis etti, bize Halid -yani b. Abdullah- tahdis etti, hepsi Husayn'dan, o Sa'd b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman el-Sülemi'den, o Ali (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni Ebu Mersed el-Ganevi'yi ve Zubeyr b. el-Avvam'ı -hepimiz de süvari olduğumuz halde- gönderdi ve: *"Ravzatu Hâhya varıncaya kadar gidin. Orada beraberinde Hatib'den müşriklere yazılmış bir mektup bulunan müşriklerden bir kadın bulacaksınız"* buyurdu. Sonra hadisi Ubeydullah b. Râfi''in Ali'den rivayet ettiği manada olmak üzere zikretti.[522]

Şerh

"Ali (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni ve Ebu Mersed el-Ganevi'yi... gönderdi." Önceki rivayette Ebu Mersed yerine Mikdad zikredilmişti. Arada bir aykırılık yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali, Zubeyr, Mikdad ve Ebu Mersed olmak üzere dört kişi göndermişti.

٦٣٥٣-١٦٢/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ عَبْدًا لِحَاطِبٍ جَاءَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَشْكُو حَاطِبًا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيَدْخُلَنَّ حَاطِبٌ النَّارَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَذَبْتَ لَا يَدْخُلُهَا فَإِنَّهُ شَهِدَ بَدْرًا وَالْحُدَيْبِيَةَ

6353-162/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi. Onun Câbir'den rivayet ettiğine göre Hatib'e ait bir köle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek Hatib'i şikayet etti ve: Ey Allah'ın Rasûlü!

522 Buhari, 3983, 6259, 3081, 6939; Ebu Davud, 2651; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10169

Yemin olsun Hatib ateşe girecektir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yalan söyledin. Ona girmeyecektir. Çünkü o Bedir'e ve Hudeybiye'ye katılmıştır"* buyurdu.[523]

Şerh

"Ey Allah'ın Rasûlü! Yemin olsun Hatib ateşe girecektir... Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalan söyledin... buyurdu."

Hadisten:

1. Bedir ve Hudeybiye'ye katılanların fazileti ile onlardan birisi olduğu için Hatib'in fazileti dile getirilmektedir.

2. Yalan söylemek lafzı bir şey hakkında gerçekte olduğu durumun hilafina kasten ya da yanılarak haber vermek demektir. Bunun geçmiş ya da gelecek ile ilgili bir haber olmasında da fark yoktur. Mutezile ise bunu özel olarak kasten verilen haberler hakkında kabul etmişlerdir. Mesele daha önce İman Kitabı'nda geçti.

Bazı dil bilginleri de şöyle demiştir: Yalan -gelecek ile ilgili olanların aksine- ancak geçmişe dair verilen haberler hakkında sözkonusudur. Fakat bu hadis onların da kanaatini reddetmektedir. Allah en iyi bilendir.

٣٧/٨٣- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَهْلِ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ ﵃

37/83- ŞECERE (AĞAÇ) ASHABININ YANİ RIDVAN BEYATİNE KATILANLARIN (RADIYALLÂHU ANHUM) BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٥٤-١٦٣/١- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ أَخْبَرَتْنِي أُمُّ مُبَشِّرٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ عِنْدَ حَفْصَةَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِنْ شَاءَ اللهُ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَحَدٌ الَّذِينَ بَايَعُوا تَحْتَهَا قَالَتْ بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ فَانْتَهَرَهَا فَقَالَتْ حَفْصَةُ وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا

6354-163/1- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Bana Um Mübeşşir'in haber verdiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Hafsa'nın

523 Tirmizi, 3864; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2910

yanında iken şöyle buyurduğunu dinlemiştir: *"İnşaallah şecere ashabından onun altında bey'at edenlerden hiçbir kimse cehenneme girmeyecektir."* Hafsa: Hayır ey Allah'ın Rasûlü! deyince ona kızdı. Bu sefer Hafsa: *"Sizden oraya (cehenneme) uğramayacak kimse yoktur"* (Meryem, 71) buyruğunu okudu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Aziz ve celil Allah: Sonra Allah'tan korkanları kurtaracağız ve zâlimleri orada diz çökmüş halde bırakacağız* (Meryem, 72) *buyurmuştur"* diye cevap verdi.[524]

Şerh

"İnşaallah... ateşe girmeyecektir." İlim adamları der ki: Bu bundan önceki Hatib (b. Belta (radıyallâhu anh)) hadisinde açıkça ifade ettiği gibi onlardan hiçbir kimse kesinlikle ateşe girmeyecektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) burada "inşaallah"ı şüphe için değil teberrüken söylemiştir. Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın: "Hayır" demesi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de ona kızması üzerine kendisinin: *"Sizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur"* (Meryem, 71) buyurması üzerine de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): Yüce Allah ise *"sonra Allah'tan korkanları (takva sahiplerini)... kurtaracağız"* (Meryem, 72) buyruğu karşılıklı münazaraya (görüş alışverişine, itiraza ve doğru cevabı almak için cevap vermeye) delil vardır. Hafsa (radıyallâhu anhâ)'nın maksadı da zaten bu idi. Yoksa Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünü reddetmek istememiştir. Doğrusu şu ki: Ayet-i kerimede cehennem ateşine uğramaktan kasıt sırat üzerinden geçiştir. Sırat ise cehennemin üzerinde kurulu bir köprüdür. Cehennemlikler onun içine düşecek diğerleri ise kurtulacaklardır.

٣٨/٨٤- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي مُوسَى وَأَبِي عَامِرٍ الْأَشْعَرِيَّيْنِ ﵄

38/84- EBU MUSA EL-EŞ'ARİ VE EBU ÂMİR EL-EŞ'ARİ (RADIYALLÂHU ANHUMÂ)'NIN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٥٥-١٦٤/١- حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا بُرَيْدٌ عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ نَازِلٌ بِالْجِعْرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ وَمَعَهُ بِلَالٌ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ أَلَا تُنْجِزُ لِي يَا مُحَمَّدُ مَا وَعَدْتَنِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبْشِرْ فَقَالَ لَهُ الْأَعْرَابِيُّ أَكْثَرْتَ عَلَيَّ مِنْ أَبْشِرْ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي مُوسَى وَبِلَالٍ كَهَيْئَةِ الْغَضْبَانِ فَقَالَ إِنَّ هَذَا قَدْ رَدَّ الْبُشْرَى فَاقْبَلَا أَنْتُمَا فَقَالَا قَبِلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ

524 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18356

فِيهِ وَمَجَّ فِيهِ ثُمَّ قَالَ اشْرَبَا مِنْهُ وَأَفْرِغَا عَلَى وُجُوهِكُمَا وَنُحُورِكُمَا وَأَبْشِرَا فَأَخَذَا الْقَدَحَ فَفَعَلَا مَا أَمَرَهُمَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَنَادَتْهُمَا أُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ أَفْضِلَا لِأُمِّكُمَا مِمَّا فِي إِنَائِكُمَا فَأَفْضَلَا لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً

6355-164/1- Bize Ebu Âmir el-Eş'arî ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Usâme'den tahdis etti. Ebu Âmir dedi ki: Bize Ebu Usâme tahdis etti, bize Bureyd, dedesi Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Mekke ile Medine arasında beraberinde Bilal da bulunduğu halde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ci'rane'de konaklamış iken yanında bulunuyor idim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bedevi bir adam geldi ve: Ey Muhammed! Bana verdiğin sözü yerine getirmeyecek misin, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Sana müjde"* buyurdu. Bedevi ona: Bana çokça *"Sana müjde"* dedin, deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Musa ve Bilal'e -kızmış gibi- dönerek: *"Bu müjdeyi kabul etmedi. Onu ikiniz kabul edin"* buyurdu. Her ikisi de: Kabul ettik ey Allah'ın Rasûlü! dediler. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içinde su bulunan bir kase getirilmesini istedi. İçine ellerini ve yüzünü yıkadıktan sonra (ağzından) da içine su püskürttü. Sonra: *"Hem bundan için hem de yüzünüze ve göğüslerinize serpin ve ikinize de müjde olsun"* buyurdu. Onlar da kaseyi alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine emrettiklerini yaparken Um Seleme perdenin arkasından kendilerine: Kabınızdakinden anneniz için de bir miktar artırın diye seslendi. Onlar da onun için bir miktarını artırdılar.[525]

٦٣٥٦-١٦٥/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا فَرَغَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصِّمَّةِ فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ فَقَالَ أَبُو مُوسَى وَبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ قَالَ فَرُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي جُشَمٍ بِسَهْمٍ فَأَثْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ فَأَشَارَ أَبُو عَامِرٍ إِلَى أَبِي مُوسَى فَقَالَ إِنَّ ذَاكَ قَاتِلِي تَرَاهُ ذَلِكَ الَّذِي رَمَانِي قَالَ أَبُو مُوسَى فَقَصَدْتُ لَهُ فَاعْتَمَدْتُهُ فَلَحِقْتُهُ فَلَمَّا رَآنِي وَلَّى عَنِّي ذَاهِبًا فَاتَّبَعْتُهُ وَجَعَلْتُ أَقُولُ لَهُ أَلَا تَسْتَحْيِي أَلَسْتَ عَرَبِيًّا أَلَا تَثْبُتُ فَكَفَّ فَالْتَقَيْتُ أَنَا وَهُوَ فَاخْتَلَفْنَا أَنَا وَهُوَ ضَرْبَتَيْنِ فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى أَبِي عَامِرٍ فَقُلْتُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَتَلَ صَاحِبَكَ قَالَ فَانْزِعْ هَذَا

525 Buhari, 4328, 196; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9061

السَّهْمَ فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ فَقَالَ يَا ابْنَ أَخِي انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ وَقُلْ لَهُ يَقُولُ لَكَ أَبُو عَامِرٍ اسْتَغْفِرْ لِي قَالَ وَاسْتَعْمَلَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ وَمَكَثَ يَسِيرًا ثُمَّ إِنَّهُ مَاتَ فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي بَيْتٍ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ وَعَلَيْهِ فِرَاشٌ وَقَدْ أَثَّرَ رِمَالُ السَّرِيرِ بِظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَنْبَيْهِ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِنَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ وَقُلْتُ لَهُ قَالَ قُلْ لَهُ يَسْتَغْفِرْ لِي فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أَبِي عَامِرٍ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ أَوْ مِنَ النَّاسِ فَقُلْتُ وَلِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاسْتَغْفِرْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا قَالَ أَبُو بُرْدَةَ إِحْدَاهُمَا لِأَبِي عَامِرٍ وَالْأُخْرَى لِأَبِي مُوسَى

6356-165/2- Bize Abdullah b. Berrâd Ebu Âmir el-Eş'arî ve Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ -lafız Ebu Âmir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme Bureyd'den, o Ebu Burde'den, o babasından şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn'deki işini bitirince Ebu Âmir'i bir ordunun başında Evtaslıların üzerine gönderdi. Dureyd b. es-Sımme ile karşılaştı. Dureyd öldürüldü ve Allah onun arkadaşlarını da yenilgiye uğrattı. Ebu Musa dedi ki: Beni de Ebu Âmir ile birlikte gönderdi. Ebu Âmir'e atılan bir ok dizine isabet etti. Cüşenoğullarından bir adam ona bir ok atmış ve bu oku onun diz kapağına isabet ettirmişti. Ben de onun yanına gittim ve: Amcacığım sana kim ok attı, dedim. Ebu Âmir Ebu Musa'ya işaret edip: Benim katilim işte odur. Gördüğüm o kişi bana ok atan kişidir, dedi. Ebu Musa dedi ki: Ben de ona doğru gittim ve onu kastederek üzerine gittim ve ona yetiştim. O beni görünce arkasını bana dönerek kaçtı. Ben de onu takip ettim ve ona: Utanmıyor musun! Sen arap değil misin? Neden yerinde durmuyorsun deyince koşmaktan vazgeçti. Ben de o da karşı karşıya geldik. O da bana bir darbe ben de ona bir darbe indirdim. Derken ona bir kılıç darbesi indirip onu öldürdüm. Sonra Ebu Âmir'e döndüm ve: Allah sana ok atanın canını aldı, dedim. Bu sefer: Bu oku çıkar, dedi. Ben oku çıkarınca onun yerinden su boşaldı. Ebu Âmir: Kardeşimin oğlu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e git, O'na benden selam söyle ve de ki: Ebu Âmir sana benim için mağfiret dile de, dedi.

(Ebu Musa devamla) dedi ki: Ebu Amir de beni insanlara komutan yaptı. Kısa bir süre kaldıktan sonra vefat etti. Ben de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e döndüğümde huzuruna çıktım. Kendisi bir evde hurma lifinden bir yatak üze-

rinde idi. Onun üzerinde de bir döşek vardı. Yatağın dokuma izleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtında ve böğründe iz bırakmıştı. Ona bize dair haberi de Ebu Âmir'in haberini de naklettim ve O'na, dedim ki: Ebu Âmir: Ona bana mağfiret dilemesini söyle, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine bir su getirilmesini istedi. O sudan abdest aldıktan sonra ellerini kaldırdı sonra da: *"Allah'ım Ubeyd Ebu Âmir'e mağfiret buyur"*, dedi. Ellerini koltuk altlarının beyazını görünceye kadar kaldırdı. Sonra: *"Allah'ım kıyamet gününde onu yarattıklarından bir çoğunun -yahut insanlardan- üstün kıl"* buyurdu. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için de mağfiret dile, dedim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Allah'ım! Abdullah b. Kays'a günahlarını mağfiret buyur ve kıyamet günü onu pek şerefli bir yere koy"* buyurdu.

Ebu Burde dedi ki: Bu iki duadan birisi Ebu Âmir'in diğeri Ebu Musa'nın idi.[526]

Şerh

(6355-6356 numaralı hadisler)

Birinci hadiste Ebu Musa'nın, Bilal'in ve Um Seleme'nin (radıyallâhu anhâ) açıkça faziletleri görülmektedir. Hadiste müjde vermenin müstehap olduğu, bereketinden yararlanılmak için yapılacak işlerde izdihamın (kalabalık olmanın) bereketinden yararlanılacak şey yanında bulunan kimseden onu istemenin ve ona ortak olmanın müstehap olduğu hükmü de anlaşılmaktadır.

(6356) "(Okun) yerinden su yükseldi." Su çıktı, yükseldi, aktı ve kesilmedi demektir.

"Hurma lifinden dokunmuş bir yatak üzerinde idi. Onun üzerinde de bir döşek vardı..." Re harfi sakin ondan sonraki mim fethalı olmak üzere "murmel" ve "rimal ile rumal" hurma lifi ve benzeri şeylerden dokunup bir şerit ve buna benzer şeylerle bağlanan (döşeğe) denilir.

"Üzerinde de bir yatak vardı." Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde de bu şekildedir. el-Kâbisi dedi ki: Benim bundan başka senette bellediğim ise "üzerinde bir yatak vardı" şeklindedir. Zannederim ravilerden birisi burada "ma" edatını düşürmüş olmalıdır. (Buna göre anlam: Üzerinde döşek yoktu şeklinde olur). Kadı Iyaz ve başkaları da buradan bu lafzın düşmüş olduğu ve doğrusunun bunun Sâbit olarak zikredilmesi gerektiğini söylemişler ve şöyle demişlerdir: Nitekim Ömer'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerini muhayyer bırakması ile ilgili rivayet ettiği hadiste, hurma lifinden dokunmuş bir döşek ile kendisi ile arasında bir yatağın bulunmadığı ve döşeğin böğürlerinde iz bıraktığı ifadesi yer almaktadır.

526 Buhari, 2284, 4323, 6383; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9046

"Sonra ellerini kaldırdı, sonra: Allah'ım Ubeyd Ebu Âmir'e mağfiret buyur, dedi. Hatta O'nun koltuk altlarının beyazını gördüm..." Bu hadiste dua etmenin müstehap olduğu, dua ederken elleri kaldırmanın da müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Enes'in rivayet ettiği Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini sadece üç yerde kaldırmıştır şeklindeki hadisi onun diğerlerini görmediği şeklinde yorumlanacağı anlaşılmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in otuz yerden fazla pek çok yerde ellerini kaldırdığı Sâbit olmuştur.

٣٩/٨٥- بَاب مِنْ فَضَائِلِ الْأَشْعَرِيِّينَ ﷺ

39/85- EŞ'ARİLERİN (RADIYALLÂHU ANHUM) BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٥٧-١٦٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا بُرَيْدٌ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ أَوْ قَالَ الْعَدُوَّ قَالَ لَهُمْ إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوهُمْ

6357-166/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, bize Bureyd, Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Gerçekten ben geceleyin evlerine girerken Eş'arî yolcuları Kur'ân okurken seslerinden tanırım. Yine geceleyin onların Kur'ân okuyan seslerinden evlerini de bilirim. Gündüzün konakladıkları evlerini görmesem dahi bunlardan birisi de Hakim'dir. Süvarilerle -yahut düşman ile, dedi- karşılaştığı vakit onlara: Arkadaşlarım size kendilerini beklemenizi emrediyor der."*[527]

٦٣٥٨-١٦٧/٢- حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنِي بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْغَزْوِ أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ جَمَعُوا مَا كَانَ عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ

527 Buhari, 4232; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9055

6358-167/2- Bize Ebu Amir el-Eş'arî ve Ebu Kureyb birlikte Ebu Usâme'den tahdis etti. Ebu Âmir dedi ki: Bize Ebu Usâme tahdis etti, bana Bureyd b. Abdullah b. Ebu Burde dedesi Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Eş'arîlerin gazada yiyecekleri bittiği yahut da Medine'de iken ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman yanlarında ne varsa onu bir örtü içerisinde toplarlar. Sonra tek bir kapta eşit olarak kendi aralarında onu paylaştırırlar. Bu sebeple onlar bendendir ben de onlardanım."*[528]

Şerh

(6357-6358 numaralı hadisler)

(6357) *"Ben geceleyin evlerine girerlerken Eş'arî yolcuları Kur'ân seslerini tanırım..."* "Girerlerken" buyruğu diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz da bunu Müslim'in ravilerinin büyük çoğunluğundan böylece nakletmiştir. Buhari'de de bu şekildedir. (Kadı Iyaz) dedi ki: Her iki kitabın ravilerinden bazıları bu kelimeyi (dal harfi ile yedhulüne şeklinde değil de) "yerhalune" diye re ve ha ile rahil (yola koyulmak)den gelen bir kelime olarak rivayet etmişlerdir. Bazıları da bu rivayeti tercih etmişlerdir, demiştir.

Derim ki: Birincisi de sahihtir hatta daha da sahihtir. Çünkü maksat şudur: Onlar bir işe çıktıkları sonra geri döndükleri zaman evlerine girerler demektir.

Bu hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Eş'arîlerin faziletine delildir.

2. Geceleyin yüksek sesle Kur'ân okumak -eğer uyuyan bir kimse yahut namaz kılan ya da başka kimselere eziyet olmayacaksa ve riyakarlık da yoksa- bir fazilettir. Allah en iyi bilendir.

"Rufka: arkadaşlar" re harfi ötreli ve kesreli (rifka) diye de söylenir.

"Bunlardan biri de Hâkim'dir..." Kadı Iyaz dedi ki: Üstadlarımız burada geçen "Hâkim"den maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf vardır. Ebu Ali el-Ceyyâni: Bu bir adamın özel ismidir derken Ebu Ali es-Sadafi: Bu hikmetten bir sıfattır, demiştir.

(6358) *"Eş'arîlerin gazada... yemekleri bittiği zaman"* Ermelu: Yemekleri bitti demektir.

Bu hadisten de şunlar anlaşılmaktadır:

1. Eş'arîlerin faziletine dikkat çekilmektedir.

528 Buhari, 6482; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9047

2. Başkasını kendisine tercih etmek ve kollayıp gözetlemekde eşit davranmak faziletlidir.

3. Yolculukta azıkları karıştırmak bir fazilettir.

4. İkamet halinde iken yiyecek azalmış ise onu toplayıp bir araya getirdikten sonra paylaştırmak bir fazilettir. Burada sözü edilen paylaştırmaktan maksat fıkıh kitaplarında şartları ile öngörülen ribevi denilen faizin sözkonusu olduğu mallarda yasak olan eşitliğin şart olduğu ve diğer şartların koşulduğu fıkıh kitaplarında bilinen paylaştırma değildir. Burada maksat sadece birbirlerine yiyeceklerini mübah kılmaları ve mevcut olanı aralarında eşit paylaştırmalarıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlar bendendir ben onlardanım"* buyruğu ile ilgili açıklama daha önce Cüleybib'in faziletleri babında geçmiş bulunmaktadır.

٤٠/٨٦- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ ﷺ

40/86- EBU SÜFYAN B. HARB (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٥٠-١٦٨/١- حَدَّثَنِي عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَعْقِرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا النَّضْرُ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الْيَمَامِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ حَدَّثَنَا أَبُو زُمَيْلٍ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ الْمُسْلِمُونَ لَا يَنْظُرُونَ إِلَى أَبِي سُفْيَانَ وَلَا يُقَاعِدُونَهُ فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ثَلَاثٌ أَعْطِنِيهِنَّ قَالَ نَعَمْ قَالَ عِنْدِي أَحْسَنُ الْعَرَبِ وَأَجْمَلُهُ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ أُزَوِّجُكَهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ وَمُعَاوِيَةُ تَجْعَلُهُ كَاتِبًا بَيْنَ يَدَيْكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ وَتُؤَمِّرُنِي حَتَّى أُقَاتِلَ الْكُفَّارَ كَمَا كُنْتُ أُقَاتِلُ الْمُسْلِمِينَ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ وَلَوْلَا أَنَّهُ طَلَبَ ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ مَا أَعْطَاهُ ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُسْأَلُ شَيْئًا إِلَّا قَالَ نَعَمْ

6359-168/1- Bana Abbas b. Abdulazim el-Anberî ve Ahmed b. Cafer el-Ma'kirî tahdis edip dedi ki: Bize Nadr -ki o b. Muhammed el-Yemâmî'dir- tahdis etti, bize İkrime tahdis etti, bize Ebu Zümeyl tahdis etti, bana İbn Abbas tahdis edip dedi ki: Müslümanlar Ebu Süfyan'a bakmaz ve onunla oturup kalkmazlardı. Derken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Nebisi! Üç şey (istiyorum, onları bana ver), dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki"* buyurdu. Ebu Süfyan: Bende arapların en iyisi ve güzeli Ebu Süfyan kızı Um Habibe var. Seni onunla evlendireyim, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve

sellem): *"Peki"* buyurdu. Ebu Süfyan: Muaviye'yi de huzurunda bir kâtip yap, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki"* buyurdu. Ebu Süfyan: Bir de beni komutan yap ki daha önce müslümanlarla savaştığım gibi kafirlerle savaşayım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki"* buyurdu.

Ebu Zumeyl dedi ki: Eğer o bunu (ları) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den istememiş olsaydı o da ona bu(nlar)ı vermezdi. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den her ne istenirse mutlaka "peki" derdi.[529]

Şerh

"Ahmed b. Cafer el-Ma'kiri" mim harfi fethalı, ayn sakin kaf kesreli olup Yemen'den bir cihet adı olan Ma'kir'e mensubtur.

"Bize Ebu Zumeyl tahdis etti, bana İbn Abbas tahdis edip, dedi ki... mutlaka evet derdi."

Ebu Zumeyl ze harfi ötreli mim fethalı ye sakin olup adı Simâk b. el-Velil el-Hanefi el-Yemâmî sonra el-Kufi nisbetlidir.

"Arapların en iyisi ve en güzeli" sözü ise "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzü itibari ile de insanların en güzeli, ahlakı itibari ile de en güzeli idi" ibaresi gibidir. Bunun açıklaması da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in faziletlerinde geçti (bk. 6403 numaralı hadis). Bunun bir benzeri de daha sonra gelecek Kureyş kadınları hakkındaki bir hadisdeki "çocuğa en şefkatli, kocasına en çok riayetkar olan" ifadesidir.

Ebu Hâtim el-Sicistani ve başkaları dedi ki: Bu onların en güzelleri, en iyileri, en riayetkarları anlamındadır. Ama bu nitelikleri ancak tekil olarak kullanırlar.

Nahivciler dedi ki: Bu oradakilerin en güzeli... anlamındadır.

Şunu belirtelim ki bu hadis-i şerif, müşkil olması itibari ile en meşhur hadislerdendir. Bu hadisteki müşkil (açıklanması zor) tarafa gelince Ebu Süfyan ancak Mekke'nin fethedildiği hicretin sekizinci yılında müslüman olmuştur. Bu da meşhurdur. Bunda bir görüş ayrılığı yoktur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise Um Habibe ile bundan epey zaman önce evlenmiştir. Ebu Ubeyde Halife b. Hayyat İbn Burki ve cumhur onunla hicretin altıncı yılında evlendiğini söylemişlerdir. Yedinci yılda evlendiği de söylenmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Um Habibe ile evlendiği (yer) hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Medine'de Habeşistan'dan geldikten sonra evlendiği söylenmiştir. Ama cumhur Habeşistan'da iken onunla evlenmiştir der.

529 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5674

Kadı Iyaz devamla dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına onun nikah akdini kimin yaptığı hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Onun izin vermesi üzerine Osman (radıyallâhu anh)'ın yaptığı söylendiği gibi Halid b. Said b. elâsi tarafından yapıldığı, Necaşi tarafından yapıldığı da söylenmiştir. Çünkü Necaşi oranın emiri ve sultanı idi.

Kadı Iyaz dedi ki: Müslim'de burada bulunan ifade ise onu Ebu Süfyan'ın evlendirdiğidir ve oldukça garibdir. Ebu Süfyan'ın kafir iken Medine'ye geldiği sırada Um Habibe'nin onunla konuşmasına dair haber ise oldukça meşhurdur.

Kadı Iyaz bu açıklamalara bir şey eklememektedir. İbn Hazm dedi ki: Bu hadis, ravilerden birisinin bir yanılmasıdır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Um Habibe ile kendisi Habeşistan'da iken babası da kafir olduğu halde Mekke fethinden bir zaman önce evlendiğinde görüş ayrılığı yoktur. İbn Hazm'dan gelen bir rivayette de onun: Bu hadis mevzudur, dediği de kaydedilmektedir. Bu hadiste afet ona göre Ebu Zumeyl'den rivayeti nakleden İkrime b. Ammar'dır.

Üstad Ebu Amr es-Salah -Allah'ın rahmeti ona- İbn Hazm'ın bu iddiasını reddetmiş ve onu tenkit etmekte aşırıya gitmiş ve şunları söylemiştir: Onun söylediği bu söz bir cüretkarlıktır. Bu, büyük imamların hata ettiği ve onlar hakkında gelişigüzel konuştuğu bir hücumundan ibarettir. Hadis imamlarından herhangi bir kimsenin İkrime b. Ammar'ı hadis uydurmakla suçladığını bilmiyoruz. Veki', Yahya b. Main ve başkaları onun sika olduğunu söylemişlerdir. Kendisi duası kabul olunan birisi idi. (İbnu's-Salâh devamla) dedi ki: İbn Hazm'ın bu hadisin Um Habibe ile erken dönemde evlenmiş olması ile aykırı olduğu şeklindeki yanlış değerlendirmesi onun bir yanlışı ve bir yanılmasıdır. Çünkü gönlünün hoş edilmesi için nikah akdini yenilemesini istemiş olması ihtimali vardır. Çünkü kızının kendi rızası olmadan evlenmesinin kendi başkanlığına ve nesebine (baba olarak) gölge düşüren bir husus olarak görebilirdi. Yahut da o böyle bir durumda babanın müslüman olmasını akdin yenilenmesini gerektirdiğini zannetmiş olması da mümkündü. Nitekim bundan çok daha açık hükümler ilmi çok sahabilik süresi de uzun olması itibari ile Ebu Süfyan'dan daha büyük mertebede olanlara dahi gizli kalmıştır. Ebu Amr (İbnu's-Salah'ın) açıklamaları bunlardır.

Bununla birlikte hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akdi yenilediği ifadesi de yoktur, Ebu Süfyan'a böyle bir akdin yenilenmesine ihtiyaç olduğunu söylediği de yoktur. Belki de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*peki*" buyurmakla akdin gerçek mahiyeti olmamakla birlikte yine senin maksadın hasıl olacaktır demek istemiş olabilir.

٤١/٨٧- بَاب مِنْ فَضَائِلِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ وَأَهْلِ سَفِينَتِهِمْ ﷺ

41/87- CAFER B. EBU TALİB, UMEYS KIZI ESMA VE ONLARLA BİRLİKTE GEMİDE GELENLERİN (RADIYALLÂHU ANHUM) BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٦٠-١٦٩/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنِي بُرَيْدٌ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ بَلَغَنَا مَخْرَجُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ أَنَا وَأَخَوَانِ لِي أَنَا أَصْغَرُهُمَا أَحَدُهُمَا أَبُو بُرْدَةَ وَالْآخَرُ أَبُو رُهْمٍ إِمَّا قَالَ بِضْعًا وَإِمَّا قَالَ ثَلَاثَةً وَخَمْسِينَ أَوْ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي قَالَ فَرَكِبْنَا سَفِينَةً فَأَلْقَتْنَا سَفِينَتُنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ فَوَافَقْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَصْحَابَهُ عِنْدَهُ فَقَالَ جَعْفَرٌ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَنَا هَاهُنَا وَأَمَرَنَا بِالْإِقَامَةِ فَأَقِيمُوا مَعَنَا فَأَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا قَالَ فَوَافَقْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَأَسْهَمَ لَنَا أَوْ قَالَ أَعْطَانَا مِنْهَا وَمَا قَسَمَ لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ إِلَّا لِأَصْحَابِ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ قَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ قَالَ فَكَانَ نَاسٌ مِنْ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا يَعْنِي لِأَهْلِ السَّفِينَةِ نَحْنُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ قَالَ فَدَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ وَهِيَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَنَا عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ زَائِرَةً وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ إِلَى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى حَفْصَةَ وَأَسْمَاءُ عِنْدَهَا فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رَأَى أَسْمَاءَ مَنْ هَذِهِ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ قَالَ عُمَرُ الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ نَعَمْ فَقَالَ عُمَرُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ فَنَحْنُ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكُمْ فَغَضِبَتْ وَقَالَتْ كَلِمَةً كَذَبْتَ يَا عُمَرُ كَلَّا وَاللَّهِ كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُطْعِمُ جَائِعَكُمْ وَيَعِظُ جَاهِلَكُمْ وَكُنَّا فِي دَارٍ أَوْ فِي أَرْضِ الْبُعَدَاءِ الْبُغَضَاءِ فِي الْحَبَشَةِ وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ وَايْمُ اللَّهِ لَا أَطْعَمُ طَعَامًا وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ مَا قُلْتَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ كُنَّا نُؤْذَى وَنُخَافُ وَسَأَذْكُرُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَسْأَلُهُ وَ وَاللَّهِ لَا أَكْذِبُ وَلَا أَزِيغُ وَلَا أَزِيدُ عَلَى ذَلِكَ قَالَ فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ

وَلَهُ وَلِأَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ وَلَكُمْ أَنْتُمْ أَهْلَ السَّفِينَةِ هِجْرَتَانِ قَالَتْ فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يَأْتُونِي أَرْسَالًا يَسْأَلُونِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ مَا مِنَ الدُّنْيَا شَيْءٌ هُمْ بِهِ أَفْرَحُ وَلَا أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ مِمَّا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَبُو بُرْدَةَ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَإِنَّهُ لَيَسْتَعِيدُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنِّي

6360-169/1- Bize Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî ve Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme tahdis etti, bana Bureyd, Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak çıkışını biz Medine'de iken haber aldık. Bunun üzerine ben ve iki kardeşim ile birlikte O'na hicret etmek maksadıyla çıktık. Bu iki kardeşimden daha küçük ben idim. Diğer kardeşimin biri Ebu Burde diğeri Ebu Rumh idi. -(ravi, dedi ki) kavmimden ya elli küsür ya elli üç ya elli iki kişi idik, dedi- bir gemiye bindik. Gemimiz bizi Habeşistan'a Necaşi'nin yanına sürükleyip bıraktı. Onun yanında Cafer b. Ebu Talib ve arkadaşlarına da rastladık. Cafer: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi buraya gönderdi ve burada kalmamızı emir buyurdu. Siz de bizimle birlikte kalın deyince biz de onunla birlikte hep birlikte gemi ile dönünceye kadar kaldık. Gelişimiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hayber'i feth ettiği zamana rastladı. Bize de (ganimetten) pay verdi. -Yahut da ondan bize de verdi, dedi- ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi ile birlikte fetihe katılanlar dışında Hayber fethine katılmayan kimseye bir şey vermedi. Ancak Cafer ve arkadaşları ile beraber bizim gemimizde olanlara fethe katılanlarla birlikte pay verdi. Bundan dolayı bazı kimseler bize -yani gemi ile gelenlere- biz sizden önce hicret etmiştik derdi.

(Ebu Musa) dedi ki: Bizimle birlikte gemide gelenlerden birisi olan Umeys kızı Esma, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Hafsa'yı ziyaret etmek üzere yanına girdi. Kendisi de Necaşi'nin yanına hicret edenlerden birisi idi. Esma yanında bulunuyorken Ömer de Hafsa'nın yanına girdi. Ömer Esma'yı görünce: Bu kimdir, dedi. Hafsa: Umeys kızı Esma'dır, dedi. Ömer: Bu o Habeşli olan mı, bu deniz yolu ile gelen mi, dedi. Esma: Evet, dedi. Ömer: Biz sizden önce hicret ettik dolayısı ile size göre biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında daha bir hak sahibiyiz, dedi. Esma kızdı ve yalan söyledin ey Ömer! asla, vallahi siz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idiniz. Açınızı doyuruyor, cahilinize öğüt veriyordu. Biz ise öyle bir yurtta -yahut yerde- idik ki Habeşistan'da uzak ve kendilerine buğzedilen kimselerdik. Bu hâlimiz ise Allah yolunda idi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uğrunda idi. Allah'a yemin ederim söylediklerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

aktarmadıkça ne bir şey yerim ne bir şey içerim. Biz orada eziyete maruz kalıyor idik, korkutuluyorduk. Bunları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyeceğim ve soracağım. Allah'a yemin ederim ne yalan söylerim ne de (haktan) yan çizerim. Böyle bir maksadım da olmayacaktır, dedi.

Ebu Musa dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince Esma: Ey Allah'ın Nebisi! Ömer şöyle şöyle dedi diye söylediklerini aktardı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O size göre beni daha çok hak etmez. Onun ve onun durumundaki arkadaşlarının bir tek hicreti varken siz gemi ile gelenlerin iki hicreti vardır"* buyurdu.

Esma dedi ki: Yemin ederim Ebu Musa'nın da diğer gemidekilerin de arka arkaya gelerek bana bu hadisi sorduklarını gördüm. Dünyada kendilerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlar hakkında söylediklerinden daha çok sevindiren ve kendilerine göre bundan daha büyük hiçbir şey yoktu.

Ebu Burde dedi ki: Esma dedi ki: Andolsun Ebu Musa'nın bu hadisi benden tekrar tekrar nakletmemi istediğini gördüm.[530]

Şerh

"Ben ve -en küçükleri ben olduğum- iki kardeşim" ibare nüshalarda bu şekilde "asgaruhuma: en küçükleri" kipi tesniye olarak kaydedilmiştir. Uygun şekil ise: "Asgaru minhuma: ikisinden daha küçük" şeklinde olmalıdır.

"Bize pay ayırdı yahut ondan bize de verdi." Bu vermesi ganimet alanların rızası ile olduğu şeklinde yorumlanır. Nitekim Buhari'nin Sahihi'nde bunu destekleyen ifadeler de yer almıştır. Beyhaki'nin rivayetinde ise açıkça Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müslümanlarla konuşması üzerine kendi paylarına onları ortak ettikleri açıkça ifade edilmektedir.

Ömer (radıyallâhu anh)'a: "Yalan söyledin" sözü hata ettin anlamındadır. Çünkü araplar hata etti" anlamında "yalan söyledi" ifadesini kullanırlar.

"Biz öyle bir yurtta idik ki uzaklaştırılmış ve nefret edilen kimselerdik." İlim adamları şu açıklamayı yapmışlardır: Neseb itibari ile uzak bulunan kimselerdik, dinleri itibari ile de kendilerine buğzedilen kimselerdik. Çünkü Necaşi dışında Habeşliler kafirdi. Kendisi de İslâmını kavminden gizliyor ve onlara müslüman olmadığını gösteriyordu. Bana peyderpey geliyorlar" buradaki "ersâlen: peyderpey, kısım kısım" kelimesinde hemze fethalıdır. Bir grup gidiyor, ondan sonra bir başkası geliyor demektir. Nitekim "evrede ibilehu ersâlen" gruplar halinde arka arkaya onları gönderdi derken "irâken" denilirse topluca gönderdi demek olur. Allah en iyi bilendir.

530 Buhari, 3136, 3876, 4230; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9051

٤٢/٨٨- بَاب مِنْ فَضَائِلِ سَلْمَانَ وَصُهَيْبٍ وَبِلَالٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ

42/88- SELMAN, SUHAYB VE BİLAL (RADIYALLÂHU ANHUM)'UN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٦١-١/١٧٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ عَائِذِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَتَى عَلَى سَلْمَانَ وَصُهَيْبٍ وَبِلَالٍ فِي نَفَرٍ فَقَالُوا وَاللهِ مَا أَخَذَتْ سُيُوفُ اللهِ مِنْ عُنُقِ عَدُوِّ اللهِ مَأْخَذَهَا قَالَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسَيِّدِهِمْ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ لَعَلَّكَ أَغْضَبْتَهُمْ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبَّكَ فَأَتَاهُمْ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ يَا إِخْوَتَاهْ أَغْضَبْتُكُمْ قَالُوا لَا يَغْفِرُ اللهُ لَكَ يَا أُخَيَّ

6361-170/1- Bize Muhammed b. Hatim tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den tahdis etti, o Muaviye b. Kurra'dan, o Aiz b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Ebu Süfyan birkaç kişi ile birlikte bulunan Selman, Suhayb ve Bilal'in yanından geçince onlar: Allah'a yemin olsun ki Allah'ın kılıçları Allah düşmanının boynunda olması gereken yeri bulmadı, dediler. Bunun üzerine Ebu Bekir: Siz bu sözleri Kureyş'in şeyhi ve efendisi olan birisine mi söylüyorsunuz, dedi. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına giderek O'na bunu haber verince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ebu Bekir! Onları kızdırmış olabilirsin. Andolsun eğer onları kızdırdıysan Rabbini kızdırdın demektir"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebu Bekir yanlarına gitti: Kardeşlerim sizi kızdırdım mı?, dedi. Onlar: Hayır, Allah sana mağfiret buyursun kardeşçağızım, dediler.[531]

Şerh

"Ebu Süfyan birkaç kişi ile birlikte bulunan Selman, Suhayb ve Bilal'in yanından geçti... boynunda alması gereken yeri almadı." Buradaki "me'hezeha: alması gereken yer" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdi. Birisi (mim harfinden sonraki) hemze kasr ile ve hı harfi fethalı öbürü ise med ile ve hemze kesreli (mahiziha şeklinde) zaptetmişlerdir. Her ikisi de sahihtir.

Ebu Süfyan'ın bu gelişi Hudeybiye barışından sonraki ateşkes döneminde kafir olduğu sırada gerçekleşmişti.

Hadis, Selman'ın ve diğer arkadaşlarının açık bir faziletini dile getirmekte, ayrıca hadisten zayıf ve dinine bağlı kimselerin kalplerini incitmeyip

531 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5057

onlara ikramda bulunmak, onlara iyi ve güzel muamele etmek gerektiği de anlaşılmaktadır.

"Kardeşlerim sizi kızdırdım mı? Onlar: Hayır, Allah sana mağfiret buyursun kardeşçağızım, dediler." Burada "ya uhayye: kardeşçağızım" lafzını hemze ötreli küçültme ismi olarak zaptetmişlerdir. Bu da sevgi, rikkat ve muhabbet ifade eden bir küçültme ismidir. Bazı nüshalarda ise hı harfi fethalı (ya ahi: kardeşim) şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Ebu Bekir'den rivayet edildiğine göre o böyle bir kipi kullanmayı yasaklamış ve: Allah sana afiyet versin, Allah sana rahmet ihsan buyursun de, fazlasını söyleme demektir. Yani duadan önce "la: hayır" lafzını kullanma. Çünkü bu durumda ifadenin şekli yapılan duanın nefyedilmesi (olumsuzlanması) şeklini alır. Bazıları da: La ve yağfirullahi lek: Hayır ve Allah da sana mağfiret buyursun" de, demişlerdir.

٤٣/٨٩- بَاب مِنْ فَضَائِلِ الْأَنْصَارِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمْ

43/89- ENSAR (RADIYALLÂHU ANHUM)'UN BAZI FAZİLETLERİ HAKKINDA BİR BAB

٦٣٦٢-١٧١/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ قَالَا أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ فِينَا نَزَلَتْ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا بَنُو سَلِمَةَ وَبَنُو حَارِثَةَ وَمَا نُحِبُّ أَنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ لِقَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا

6362-171-1 -Bize İshak b .İbrahim el-Hanzalî ve Ahmed b .Abde- lafız İshak'a ait olmak üzere -tahdis edip dedi ki :Bize Süfyan Amr'dan haber verdi ,o Câbir b .Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti :O zaman içinizde iki zümre bozulmaya yüz tutmuştu .*"Halbuki Allah onların velileri (yardımcıları) idi"* (Ali İmran, 122) ayeti, biz Selimeoğulları ile Hâriseoğulları hakkında nazil olmuştur. Aziz ve celil Allah'ın: *"Halbuki Allah onların velileriydi"* buyruğundan ötürü hiç nazil olmamış olmasını arzu etmeyiz, dedi.[532]

٦٣٦٣-١٧٢/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلِأَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ وَأَبْنَاءِ أَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

532 Buhari, 4051, 4558; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2534

6363-172/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdullah b. Mehdi tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be Katâde'den tahdis etti, o Nadr b. Enes'den o Zeyd b. Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım ensara, ensarın oğullarına, ensarın oğullarının oğullarına mağfiret buyur"* buyurdu.

Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti.[533]

٦٣٦٤-١٧٣/٣- حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ اسْتَغْفَرَ لِلْأَنْصَارِ قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَلِذَرَارِيِّ الْأَنْصَارِ وَلِمَوَالِي الْأَنْصَارِ لَا أَشُكُّ فِيهِ

6364-173/3- Bana Ebu Ma'n er-Rekaşî de tahdis etti, bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime -ki o b. Ammar'dır- tahdis etti, bize İshak -ki o b. Abdullah b. Ebu Talha'dır- tahdis ettiğine göre Enes de kendisine şunu tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar için mağfiret diledi. (İshak) dedi ki: Zannederim O: *"Ensarın çocuklarına da ensarın azadlılarına da"*, dedi bunda hiç şüphe etmiyorum.[534]

٦٣٦٥-١٧٤/٤- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى صِبْيَانًا وَنِسَاءً مُقْبِلِينَ مِنْ عُرْسٍ فَقَامَ نَبِيُّ اللّٰهِ ﷺ مُمْثِلًا فَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ يَعْنِي الْأَنْصَارَ

6365-174/4- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uleyye'den -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize İsmail Abdulaziz -ki o b. Suhayb'dir-den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir düğünden gelmekte olan çocukları ve kadınları görünce Allah'ın nebisi ayakta doğrularak: *"Siz ancak insanlar arasında en çok sevdiklerimdensiniz. Siz ancak insanlar arasında en çok sevdiklerimdensiniz."* buyurdu. Bu sözleri ile ensarı kastediyordu.[535]

533 Tirmizi, 3902; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3686
534 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 190
535 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1008

Şerh

"Allah'ın nebisi ayakta doğrularak" buyruğundaki "mumselen: doğrularak" birinci mim ötreli, ikincisi sakin, se harfi fethalı da kesreli de (mumsilen) okunur. Bu şekilde iki türlü rivayet edilmiştir. Her ikisi de meşhurdur. Kadı Iyaz dedi ki: Ravilerin çoğu fethalı rivayet etmişlerdir. Bazıları bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da burada ve Buhari'deki rivayette kesreli olduğunu söylemişlerdir. Ayakta dimdik doğrulmak demektir. Bazılarında ise bu lafız "mukbilen: onlara karşı dönerek" şeklindedir. Buhari Nikah Kitabı'nda mumtennen: minnet ederek diye te ve nun ile "minnet" den gelen bir lafız olarak kaydetmişlerdir. Yani onlara lütfunu dile getirerek (buyurdu) demek olur. Bazıları bunu tercih etmiştir. Hatta rivayetlerinde sağlam olan bazıları da bunu te harfi kesreli ve nun harfi şeddeli olarak "mumtinen" diye zaptetmişlerdir ki uzunca ayakta durdu, demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Tercih olunan ise az önce cumhurdan naklettiğimiz rivayettir.

٦٣٦٦-١٧٥/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ غُنْدَرٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَخَلَا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّكُمْ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6366-175/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte Ğunder'den tahdis etti. İbn Musenna dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Hişam b. Zeyd'den tahdis etti, Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim: Ensar'dan bir kadın, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla başbaşa kaldı ve: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki sizler insanlar arasında en sevdiklerimsiniz"* buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti.

Bunu bana Yahya b. Habib tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip, dediler ki: Bize İbn İdris tahdis etti, ikisi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti.[536]

Şerh

"Bir kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi..." bu kadın ya Um Süleym ve kızkardeşi gibi onun mahremi idi ya da burada başbaşa kalmak

536 Buhari, 3786, 5234, 6645; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1634

(halvet)den maksat kadının O'na insanların önünde fazla vakit almayan bir soru sormuş olmasıdır. Ve buradaki halvet de mutlak bir halvet değildir. Çünkü yasak kılınmış olan halvet sözünü ettiğimiz mutlak halvettir.

٦٣٦٧-١٧٦/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْأَنْصَارَ كَرِشِي وَعَيْبَتِي وَإِنَّ النَّاسَ سَيَكْثُرُونَ وَيَقِلُّونَ فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَاعْفُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ

6367-176/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be haber verdi, Katâde'yi Enes b. Malik'den tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ensar benim midem ve heybemdir. Muhakkak insanlar çoğalacak, onlar azalacaklar. Bu sebeple onların iyilik edenlerinden kabul edin, kötülük yapanlarını da affedin."*[537]

Şerh

"Ensar benim midem ve heybemdir." İlim adamları der ki: Yani onlar kendilerine güvendiğim, işlerinde kendilerine dayanıp bel bağladığım benim cemaatim ve benim özel yakınlarımdır. Hattâbi dedi ki: Burada "keriş: mide"yi misal vermiştir. Çünkü mide, canlının kendisi ile hayatta kalabildiği gıdasının toplandığı yerdir. Heybe ise insanın içine elbiselerini ve değerli eşyalarını koyup koruduğu dağarcıktan büyük bilinen bir kaptır. Bunu da örnek olarak zikretmiştir. Çünkü onlar sırlarını ve gizli hallerini kendilerine emanet ettiği kimselerdi.

"İnsanlar çoğalacak onlar azalacaklardır." Yani ensar azalıp duracaklar. Bu da mucizelerdendir.

"Onların arasından iyilik yapanlarını kabul edin, kötülük yapanlarını affedin." Bazı asıl nüshalarda *"kötülüklerini affedin"* şeklindedir. Bundan maksat ise haddi gerektiren kötülüklerin dışındakilerdir.

537 Buhari, 3801; Tirmizi, 3907; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1245

٤٤/٩٠- بَاب فِي خَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ ﷺ

44/90- ENSAR (RADIYALLÂHU ANHUM) HANELERİNİN EN HAYIRLILARI HAKKINDA BİR BAB

٦٣٦٨-١٧٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ فَقَالَ سَعْدٌ مَا أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَدْ فَضَّلَ عَلَيْنَا فَقِيلَ قَدْ فَضَّلَكُمْ عَلَى كَثِيرٍ

6368-177/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... Enes b. Malik, Ebu Useyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ensar hanelerinin en hayırlısı Neccar oğullarıdır. Sonra Abduleşheroğullarıdır, sonra Hâris b. Hazrecoğullarıdır. Sonra Saide oğullarıdır. Bununla birlikte bütün ensar hanelerinde hayır vardır.*

Bunun üzerine Sa'd dedi ki: Gördüğüm kadarı ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak başkalarını bizden üstün tutmuş oldu, dedi. Bunun üzerine: Ama sizi pek çok kimseye de üstün tuttu denildi.[538]

٦٣٦٩-.../٢- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ

6369-.../2- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be Katâde'den tahdis etti: Enes'i Ebu Useyd el-Ensari'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye buna yakın olarak hadisi rivayet etti.[539]

٦٣٧٠-.../٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ فِي الْحَدِيثِ قَوْلَ سَعْدٍ

538 Buhari, 3789, 3807; Tirmizi, 3911; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11189

539 6368 numaralı hadisin kaynakları

6370-.../3- Bize Kuteybe ve İbn Rumh Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhab es-Sakafî tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Ancak o hadiste Sa'd'ın sözlerini zikretmedi.[540]

Şerh

(6368-6370 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ensar hanelerinin en hayırlısı"* kabilelerinin en hayırlısı demektir. Onların her bir kabilesi de bir mahallede yerleşmiş bulunuyordu. Onların yerleşik bulundukları bu yere de Daru Beni Fulan: Filan oğullarının darı (hanesi, yurdu) deniliyordu. Bundan dolayı bir çok rivayette "dar: hane/yurt" sözkonusu edilmeksizin filanoğulları diye gelmiştir. İlim adamları der ki: Onların üstünlükleri ve faziletleri İslam'a erken girmeleri ve İslam'daki üstün meziyet ve hizmetleri kadardır.

Bu hadiste, kabileleri ve şahısları herhangi bir hatır gönül ve heva sözkonusu olmaksızın daha faziletli olarak görmenin caiz oluşuna delil vardır. Ayrıca bu (nu dile getirmek) gıybet değildir.

٦٣٧١-١٧٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُسَيْدٍ خَطِيبًا عِنْدَ ابْنِ عُتْبَةَ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ وَدَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ وَدَارُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ وَدَارُ بَنِي سَاعِدَةَ وَاللَّهِ لَوْ كُنْتُ مُؤْثِرًا بِهَا أَحَدًا لَآثَرْتُ بِهَا عَشِيرَتِي

6371-178/4- Bize Muhammed b. Abbâd ve Muhammed b. Mihran er-Razi -lafız İbn Abbâd'a ait olmak üzere- tahdis edip [dediler ki][541] bize Hâtim -ki o b. İsmail'dir- Abdurrahman b. Humeyd'den tahdis etti, o İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Useyd'i İbn Utbe'nin yanında hatib olarak şunları söylerken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ensar hanelerinin en hayırlısı Neccar oğulları hanesi, Abduleşheloğulları hanesi, Hâris b. Hazrecoğulları hanesi ve Saideoğulları hanesidir"* buyurdu. Allah'a yemin olsun ki eğer ben bununla birilerini tercih edecek olsaydım elbette bu hususta kendi aşiretimi tercih ederdim.[542]

540 Buhari, 5300; Tirmizi, 3910; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1656

541 Yazma nüshadan eklenmiştir.

542 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11188

Şerh

"Ebu Useyd'i İbn Utbe'nin yanında hatib olarak şunları söylerken dinledim:" Useyd isminde meşhur olan söyleyişe göre hemze ötrelidir. Kadı Iyaz Abdurrahman b. Mehdi'den fethalı söyleyişi (esid) de nakletmiş bulunmaktadır. Ancak bu şaz ve zayıftır.

"Hatib olarak" tı harfi kesreli olarak ismu fail (etken ortaç)dır. Bazı nüshalarda ise hı harfi fethalı mazi bir fiil olarak "hatabena: bize hutbe verdi" şeklindedir.

"İbn Utbe" Velid b. Utbe b. Ebu Süfyan olup amcası Muaviye b. Ebu Süfyan'ın görevlendirdiği Medine valisi idi.

٦٣٧٢-١٧٩/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ قَالَ شَهِدَ أَبُو سَلَمَةَ لَسَمِعَ أَبَا أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ يَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ أَبُو أُسَيْدٍ أُتَّهَمُ أَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَوْ كُنْتُ كَاذِبًا لَبَدَأْتُ بِقَوْمِي بَنِي سَاعِدَةَ وَبَلَغَ ذَلِكَ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ فَوَجَدَ فِي نَفْسِهِ وَقَالَ خُلِّفْنَا فَكُنَّا آخِرَ الْأَرْبَعِ أَسْرِجُوا لِي حِمَارِي آتِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَكَلَّمَهُ ابْنُ أَخِيهِ سَهْلٌ فَقَالَ أَتَذْهَبُ لِتَرُدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْلَمُ أَوَ لَيْسَ حَسْبُكَ أَنْ تَكُونَ رَابِعَ أَرْبَعٍ فَرَجَعَ وَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ وَأَمَرَ بِحِمَارِهِ فَحُلَّ عَنْهُ

6372-179/5- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti. Bize Muğire b. Abdurrahman Ebu Zinad'dan şöyle dediğini haber verdi. Ebu Seleme, Ebu Useyd el-Ensari'yi şuna şahitlik ederken dinlemiş olduğuna şahitlik etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ensar hanelerinin hayırlısı Neccaroğulları, sonra Abduleşheloğulları, sonra Hâris b. Hazrecoğulları, sonra Saideoğullarıdır. Bununla birlikte bütün ensar hanelerinde de hayır vardır."*

Ebu Seleme dedi ki: Ebu Useyd dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aleyhinde (yalan uydurmakla) ben mi itham edilecek mişim? Eğer ben yalan söyleyecek olsaydım kavmim Saideoğullarından başlardım. Onun bu sözleri Sa'd b. Ubade'ye ulaşınca içinden bir rahatsızlık hissetti ve: Bizler geri bırakıldık, dört (hane)nin sonuncuları olduk. Haydi benim için eşeğimi semerleyin, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gideyim, dedi. Kardeşinin oğlu Sehl onunla konuşarak: Sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cevap

vermek için mi gidiyorsun? Halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) en iyi bilendir. Dördün dördüncüsü olmak sana yetmez mi demesi üzerine geri döndü ve: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedi ve verdiği emir üzerine eşeğinin semeri çözüldü.[543]

Şerh

"Bizi geri bıraktı" bizi insanların sonuna koydu demektir.

Cerir b. Abdullah'ın hadisinde: Onun Ensar'a ikram olmak üzere Enes'e hizmet etmesi iyilik yapana ve ona (ensara) müntesip olan kimselere -yaşça daha küçük olsa dahi- ikramda bulunulacağına bir delildir.

Ayrıca bu hadiste, Cerir'in ne kadar mütevazi, faziletli, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ikramı ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iyilik yapan kimselere de kendisinin ne kadar iyi davrandığı anlaşılmaktadır.

٦٣٧٣-.../٦- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيِّ بْنِ بَحْرٍ حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ خَيْرُ الْأَنْصَارِ أَوْ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ فِي ذِكْرِ الدُّورِ وَلَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ﵁

6373-.../6- Bize Amr b. Ali b. Bahr tahdis etti... Ebu Seleme'nin tahdis ettiğine göre Ebu Useyd el-Ensari kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini tahdis etti: *"Ensarın hayırlıları yahut da ensar hanelerinin hayırlısı"* deyip hanelerin zikredilmesi ile ilgili hadislerin aynısını rivayet etti. Ancak o rivayetinde Sa'd b. Ubade (radıyallâhu anh)'ın kıssasını zikretmedi.[544]

٦٣٧٤-١٨٠/٧- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي مَجْلِسٍ عَظِيمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أُحَدِّثُكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ قَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالُوا ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ بَنُو النَّجَّارِ قَالُوا ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ قَالُوا ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ قَالُوا ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ فِي كُلِّ

543 Buhari, 6053 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 3910; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11200
544 6372 numaralı hadisin kaynakları

دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ مُغْضَبًا فَقَالَ أَنَحْنُ آخِرُ الْأَرْبَعِ حِينَ سَمَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَارَهُمْ فَأَرَادَ كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ رِجَالٌ مِنْ قَوْمِهِ اجْلِسْ أَلَا تَرْضَى أَنْ سَمَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَارَكُمْ فِي الْأَرْبَعِ الدُّورِ الَّتِي سَمَّى فَمَنْ تَرَكَ فَلَمْ يُسَمِّ أَكْثَرُ مِمَّنْ سَمَّى فَانْتَهَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ عَنْ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6374-180/7- Bana Amr en-Nâkid ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Seleme ve Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud, Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediklerini söylemişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müslümanlardan çok kimsenin bulunduğu büyük bir mecliste iken: *"Size ensarın hanelerinin hayırlılarını söyleyeyim mi"* buyurdu. Ashab: Elbette ey Allah'ın Rasûlü!, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abduleşheloğullarıdır"* buyurdu. Ashab: Sonra kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü diye sorunca O: *"Sonra Neccar oğullarıdır"* buyurdu. Ashab: Sonra kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü diye sordu: O: *"Sonra Hâris b. Hazrecoğullarıdır"* buyurdu. Sonra kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü, dediler. O: *"Sonra Saideoğullarıdır"* buyurdu. Sonra kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü!, dediler. O: *"Sonra da bütün ensar hanelerinde hayır vardır"* buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Sa'd b. Ubade'nin mensup olduğu ensar hanesini sözkonusu edince kızgın bir şekilde ayağa kalkarak bu dördünün sonuncuları bizler miyiz deyip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile konuşmak istedi. Bu sefer kavminden bazı kimseler ona: Otur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sizin hanenizi isimlerini verdiği dört hane arasında zikretmesine razı değil misin? Çünkü O'nun isimlerini vermediği haneler isimlerini verdiklerinden daha fazladır, dediler. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade'de (bu hususta) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile konuşmaktan vazgeçti.[545]

٤٥/٩١- بَاب فِي حُسْنِ صُحْبَةِ الْأَنْصَارِ رضي الله عنهم

45/91- ENSAR (RADIYALLÂHU ANHUM) İLE GÜZEL ARKADAŞLIK VE GEÇİM HAKKINDA BİR BAB

٦٣٧٥-١٨١/١- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عَرْعَرَةَ وَاللَّفْظُ لِلْجَهْضَمِيِّ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَرْعَرَةَ حَدَّثَنَا

545 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14114

شُعْبَةُ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ فِي سَفَرٍ فَكَانَ يَخْدُمُنِي فَقُلْتُ لَهُ لَا تَفْعَلْ فَقَالَ إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا آلَيْتُ أَنْ لَا أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا خَدَمْتُهُ زَادَ ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ فِي حَدِيثِهِمَا وَكَانَ جَرِيرٌ أَكْبَرَ مِنْ أَنَسٍ وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ أَسَنَّ مِنْ أَنَسٍ

6375-181/1- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte İbn Ar'ara'dan -lafız Cahdamî'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Bana Muhammed b. Ar'ara tahdis etti, bize Şu'be, Yunus b. Ubeyd'den tahdis etti, o Sâbit el-Bunani'den, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir yolculukta Cerir b. Abdullah el-Becelî ile birlikte çıktım. O bana hizmet ediyordu. Ben ona: Yapma deyince o: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ensarın bir şey yaptıklarını gördüm. Bunun için onlardan birisi ile arkadaşlık edersem mutlaka O'na hizmet edeceğim diye yemin ettim, dedi. İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr hadislerinde şunu eklediler: Cerir Enes'den daha büyüktü.

İbn Beşşâr ise: Enes'den yaşlı idi, demiştir.[546]

٤٦/٩٢- بَاب دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ لِغِفَارَ وَأَسْلَمَ

46/92- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN GİFARLILARA VE ESLEMLİLERE DUA ETMESİ BABI

٦٣٧٦-١٨٢/١- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ

6376-182/1- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti... Ebu Zer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gifar'a Allah mağfiret buyursun. Esleme de Allah selâmet versin"*[547] buyurdu.[548]

546 Buhari, 2888; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3208

547 "Eslemu sâlemehellah: *Esleme de Allah selâmet versin*" buyruğu gerek bu hadiste, gerek diğerlerinde. "Eslemlilerle Allah silm (barış) yapsın" diye de tercüme edilebilir. Bu da anlam itibariyle öbüründen pek farklı değildir.Nitekim merhum Nevevî de Şerh'te buna işaret etmiştir. (Çeviren)

548 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11941

٦٣٧٧-١٨٣/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَهْدِيٍّ قَالَ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ائْتِ قَوْمَكَ فَقُلْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا

6377-183/2- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte İbn Mehdi'den şöyle dediğini tahdis etti: İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bana Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İmran el-Cevni'den tahdis etti, o Abdullah b. es-Sâmit'den, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Kavmine git ve de ki: Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*: Eslemlilere Allah esenlik versin. Gifarlılara da Allah mağfiret buyursun buyurdu de."*[549]

٦٣٧٨-.../٣- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

6378-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti: Bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti.[550]

٦٣٧٩-١٨٤/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي عَاصِمٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ كُلُّهُمْ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا

549 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11955

550 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11955

6379-184/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, İbn Beşşâr, Suveyd b. Said ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhab es-Sakafî Eyyub'dan tahdis etti, o Muhammed'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, (Muaz ile birlikte), dediler ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi'' de tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bana Verka, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Abd b. Humeyd de Ebu Âsım'dan tahdis etti, (Ravh ile birlikte) ikisi İbn Cübeyr'den, o Ebu Zubeyr'den o Câbir'den rivayet etti. (H.) Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasen b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil b. Ebu Zubeyr, Câbir'den tahdis etti, hepsi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Eslem'e Allah esenlik versin, Gifar'a Allah mağfiret buyursun."*[551]

٦٣٨٠-١٨٥/٥- وَحَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا أَمَا إِنِّي لَمْ أَقُلْهَا وَلَكِنْ قَالَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

6380-185/5- Bana Hüseyn b. Hureys de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eslemlilere Allah selamet versin. Gifarlılara Allah mağfiret buyursun. Ama şunu da bilin ki bunu kendim söylemiyorum. Lakin aziz ve celil Allah bunu söyledi"* buyurdu.[552]

٦٣٨١-١٨٦/٦- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ اللَّيْثِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ خُفَافِ بْنِ إِيمَاءَ الْغِفَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي صَلَاةٍ اللَّهُمَّ الْعَنْ بَنِي لِحْيَانَ وَرِعْلًا وَذَكْوَانَ وَعُصَيَّةَ عَصَوْا اللَّهَ وَرَسُولَهُ غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ

6381-186/6- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti... Hufaf b. İmâ el-Gifârî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir namazda: *"Allah'ım Lihyanoğulla-*

551 Muhammed b. el-Müsenna, İbn Beşşar, Suveyd b. Sa'd ve İbn Ebu Ömer'in hadisini Buhari, 3514; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14445'de; Ubeydullah b. Muaz'ın, Muhammed b. Rafi'in, Yahya b. Habib'in, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'in ve Seleme b. Şebib'in hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2865, 2961, 13927, 14395

552 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14158

rına, Ri'le ve Zekvan'a lanet et. Usayya(lılar) ise Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ettiler. Gifarlılara Allah mağfiret buyursun. Eslemlilere de Allah selamet versin" buyurdu[553]

٦٣٨٢-١٨٧/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ وَعُصَيَّةُ عَصَتْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

6382-187/7- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya b. Yahya, bize İsmail b. Cafer haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. O Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiğine göre İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gifarlılara Allah mağfiret buyursun. Esleme de Allah selamet versin. Usayya(lılar) ise Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ettiler"* buyurdu.[554]

٦٣٨٣-.../٨- حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ وَأُسَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ذَلِكَ عَلَى الْمِنْبَرِ

6383.../8- Bize İbnu'l-Müsennâ tahdis etti, bize Abdulvehhab tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti. (H.) Bize Amr b. Sevvad da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Usâme haber verdi. (H.) Bana Zuheyr b. Harb, el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'da tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, hepsi Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti. Salih ve Usâme'nin hadisi rivayetlerinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini minber üzerinde iken söylemiştir.[555]

553 Hadisin kaynakları daha önce 1555 numaralı hadiste gösterildi.

554 Tirmizi, 3941; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7030

555 İbnul Müsenna ve Amr b. Sevvad'ın hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7478, 8042; Zuheyr b. Harb'ın hadisini Buhari, 3513; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7682'de rivayet etmiştir.

٦٣٨٤-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ يَحْيَى حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنِي ابْنُ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مِثْلَ حَدِيثِ هَؤُلَاءِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

6384-.../9- Bunu bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Ebu Davud et-Tayalisi tahdis etti, bize Harb b. Şeddad, Yahya'dan tahdis etti, bana Ebu Seleme tahdis etti, bana İbn Ömer tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip bunların İbn Ömer'den naklettikleri hadisi aynı şekilde rivayet etti.[556]

٤٧/٩٣- بَاب مِنْ فَضَائِلِ غِفَارَ وَأَسْلَمَ وَجُهَيْنَةَ وَأَشْجَعَ وَمُزَيْنَةَ وَتَمِيمٍ وَدَوْسٍ وَطَيِّئٍ

47/93- GİFAR, ESLEM, CÜHEYNE, EŞCA', MÜZEYNE, TEMİM, DEVS VE TAY KABİLELERİNİN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٣٨٥-١٨٨/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ وَهُوَ ابْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْأَنْصَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ وَغِفَارُ وَأَشْجَعُ وَمَنْ كَانَ مِنْ بَنِي عَبْدِ اللَّهِ مَوَالِيَّ دُونَ النَّاسِ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ مَوْلَاهُمْ

6385-188/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yezid -ki o b. Harun'dur- tahdis etti, bize Ebu Malik el-Eşcaî, Musa b. Talha'dan haber verdi, o Ebu Eyyub'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ensar, Müzeyne, Cüheyne, Gifar, Eşca' ve Abdullahoğullarından olanlar insanlar arasından benim mevlalarım (dostlarım)dır. Allah da Rasûlü de onların mevlasıdır"* buyurdu.[557]

Şerh

(6376-6385 numaralı hadisler)

(6376) *"Eslem'e Allah selamet versin."* İlim adamları der ki: (Buradaki saleme: silm yapsın, barış yapsın anlamındaki lafız) ilim adamları müsalemeden (barış yapmaktan) ve savaşı terketmekten gelmektedir. Bir görüşe göre bu ifade duadır. Bir görüşe göre de haberdir. (Haber olarak anlamı: Eslemliler ile Allah barış yapsın/onlara selamet versin demek olur).

556 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8586

557 Tirmizi, 3940; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3493

Kadı Iyaz Meşarik'de şunları söylemektedir: Bu en güzel ifadelerden birisidir. Bir kimseden hoşlanılmayan bir hal görülmemesi durumunda kullanılan "saleme: ona selamet verdi, ona kötülük yapmadı" ifadesinden alınmıştır. Sanki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine Allah onlara uygun düşecek şekilde muamelede buyursun, demiş gibi olur. Böylelikle onlar ile silm yapmış olur. Bu da onlara esenlik verdi, selamet verdi anlamına gelir. Nitekim "fail" vezninde kelimeler "feale" anlamında da kullanılmıştır. "Gatelehullah"ın Allah onun canını alsın anlamına gelmesi gibi.

(6381) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım Lihyanoğullarına, Ri'le... lanet buyur"* buyruğundaki "lihya" lam harfi kesreli ve fethalı (lahyan) diye söylenir. Bunlar HüzEylîlerin bir koludur. "Ri'l" de de re harfi kesreli ayn harfi sakindir.

Hadis-i şeriften, genel olarak bütün kafirlere ve onlardan belli bir taifeye/kesime lanet okumanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Ancak muayyen olarak bir tek kafirin hükmü böyle değildir.

(6385) *"Ensar, Müzeyne ve Abdullahoğullarından olanlar... insanlar arasından benim mevlalarımdır. Allah da Rasûlü de onların mevlasıdır."* Onların velisi, onları korumayı maslahatlarını yerine getirmeyi tekeffül edendir. Kendileri de onun mevlalarıdır. Yani onun dininin yardımcıları ve onun özel has kullarıdır.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada "Abdullahoğulları"nden kasıt Gatafanlılar'dan Abduluzzaoğullarıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine "Abdullahoğulları" adını vermiş, Araplar da kendilerine -babalarının isimlerinin tahvili (değiştirilmesi) dolayısı ile "Muhavveleoğulları", demişlerdir.

٦٣٨٦-١٨٩/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزَ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُرَيْشٌ وَالْأَنْصَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ وَأَشْجَعُ مَوَالِيَّ لَيْسَ لَهُمْ مَوْلًى دُونَ اللهِ وَرَسُولِهِ

6386-189/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Sa'd b. İbrahim'den tahdis etti, o Abrurrahman b. Hurmuz el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kureyş, Ensar, Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Gifar ve Eşca' benim velilerimdir. Onların da Allah ve Rasûlü dışında velileri yoktur"* buyurdu.[558]

558 Buhari, 3504, 3512; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13248

٦٣٨٧-.../٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي الْحَدِيثِ قَالَ سَعْدٌ فِي بَعْضِ هَذَا فِيمَا أَعْلَمُ

6387-.../3- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den bu isnad ile aynısını rivayet etti. Ancak bu hadisde: "Bildiğime göre Sa'd bunların bazısı hakkında, dedi ki..." şeklindedir.[559]

٦٣٨٨-١٩٠/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَمُزَيْنَةُ وَمَنْ كَانَ مِنْ جُهَيْنَةَ أَوْ جُهَيْنَةُ خَيْرٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَبَنِي عَامِرٍ وَالْحَلِيفَيْنِ أَسَدٍ وَغَطَفَانَ

6388-190/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Seleme'yi Ebu Hureyre'den diye tahdis ederken dinledim: O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Eslem, Gifar, Müzeyne, Cüheyne'den olanlar -yahut Cüheyne- Temimoğulları'ndan, Amiroğullarından ve iki antlaşmalı Esed ve Gatafanlılardan hayırlıdırlar."*[560]

Şerh

"İki antlaşmalı olan Esed ve Gatafanlılar" burada "el-halifeyn: iki antlaşmalı" hı harfi ile "hilf (ahitleşmek, antlaşmak)"den gelmektedir. Birbirleri ile ahitleşmiş, antlaşmış kimseler demektir.

٦٣٨٩-١٩١/٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَغِفَارُ وَأَسْلَمُ وَمُزَيْنَةُ وَمَنْ كَانَ مِنْ جُهَيْنَةَ أَوْ قَالَ جُهَيْنَةُ وَمَنْ كَانَ مِنْ مُزَيْنَةَ خَيْرٌ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَسَدٍ وَطَيِّئٍ وَغَطَفَانَ

559 6386 numaralı hadisin kaynakları

560 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14956

6389-191/5- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizami- Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bize Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. Abd bana Yakub b. İbrahim b. Sa'd haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. Bize babam Salih'den tahdis etti, o A'rec'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki Gifar, Eslem, Müzeyne ve Cüheyne'den olanlar -yahut Cüheyne, dedi- ile Muzeyne'den olanlar kıyamet gününde Allah nezdinde Esed, Tay ve Gatafanlılardan hayırlıdır."*[561]

٦٣٩٠-١٩٢/٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِيَانِ ابْنَ عُلَيَّةَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأَسْلَمُ وَغِفَارُ وَشَيْءٌ مِنْ مُزَيْنَةَ وَجُهَيْنَةَ أَوْ شَيْءٌ مِنْ جُهَيْنَةَ وَمُزَيْنَةَ خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ أَحْسِبُهُ قَالَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَسَدٍ وَغَطَفَانَ وَهَوَازِنَ وَتَمِيمٍ

6390-192/6- Bana Zuheyr b. Harb ve Yakub ed-Devrakî tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Andolsun Eslem, Gifar ile Muzeyne ve Cüheyne'den bir kesim -yahut da Cuheyne ve Muzeyne'den bir kesim- Allah nezdinde -zannederim kıyamet gününde, dedi- Esed, Gatafan, Hevazin ve Temimlilerden hayırlıdırlar."*[562]

٦٣٩١-١٩٣/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّمَا بَايَعَكَ سُرَّاقُ الْحَجِيجِ مِنْ أَسْلَمَ وَغِفَارَ وَمُزَيْنَةَ وَأَحْسِبُ جُهَيْنَةَ مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَمُزَيْنَةُ وَأَحْسِبُ جُهَيْنَةُ خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَبَنِي عَامِرٍ وَأَسَدٍ وَغَطَفَانَ أَخَابُوا وَخَسِرُوا فَقَالَ نَعَمْ قَالَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُمْ لَأَخْيَرُ مِنْهُمْ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَّ

6391-193/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr

561 Kuteybe b. Said'in hadisini Tirmizi, 3590; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13881'de; Amr en-Nakid'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13652

562 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14409

tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Muhammed b. Ebu Yakub'dan tahdis etti: Abdurrahman b. Ebu Bekre'yi babasından şöyle tahdis ederken dinledim: Akra b. Habis Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Seninle ancak Eslem, Gifar ve Muzeynelilerden hacılardan hırsızlık yapan kimseler bey'at etmiştir. Zannederim Cuheynelileri de saydı -şüphe eden ravi Muhammed (b. Cafer)'dir-. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Eğer Eslem, Gifar ve Muzeyne -zannederim Cuheyne de, dedi- Temimoğullarından, Amiroğullarından, Esed ve Gatafanlılardan hayırlı iseler bunlar gerçekten büyük zarar ve ziyana uğramış olurlar mı dersin"* buyurdu.

Akra: Evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki şüphesiz onlar [bu hususta][563] hayırlıdır."*

İbn Ebu Şeybe'nin hadisinde [rivayette][564] şüphe eden Muhammed sözkonusu edilmemiştir.[565]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyruğundaki *"onlar bunlardan hayırlıdır"* buyruğunda kullanılan "hayırlıdır/daha hayırlıdır" ifadesi bütün nüshalarda "ahyer" şeklindedir. Bu, hadis-i şeriflerde birkaç defa tekrar edilmiş az kullanılır bir söyleyiştir. Hatta Arap dil bilginleri bunu kabul etmeyerek doğrusu (başına hemze getirmeden) hayır ve şer: daha iyi daha hayırlı, daha şerli daha kötü şeklini kullanmaktır (başına ismi tafdil hemzesi getirilerek) ahyer ve eşer denilmez. Ancak Arapların bunu kabul etmeyişleri de kabul edilmez. Çünkü bu az kullanılır bir söyleyiştir.

Bu kabilelerin daha faziletli ve üstün olmalarının sebebi ise daha erken İslama girmeleri ve İslam'a yaptıkları hizmetleri dolayısıyladır.

٦٣٩٢-.../٨- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي سَيِّدُ بَنِي تَمِيمٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ الضَّبِّيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ وَجُهَيْنَةُ وَلَمْ يَقُلْ أَحْسِبُ

6392-.../8- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Temimoğullarının efendisi Muhammed b. Abdullah b. Ebu Yakub ed-Dabbî bu isnad ile aynısını tahdis etti ve: "Ve Cüheyne" diyerek: "Zannederim" tabirini kullanmadı.[566]

563 Yazma nüshadan eklenmiştir.
564 Yazma nüshadan eklenmiştir.
565 Buhari, 3515, 3516, 6635; Tirmizi, 3952; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11680
566 6391 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Bana Temim oğullarının efendisi Muhammed b. Abdullah b. Ebu Yakub ed-Dabbî tahdis etti." Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivayet burada böylece kaydedilmiş olmakla birlikte aslında "Dabbe"liler Temimoğulları arasında sözkonusu edilmezler. Çünkü (Dabbe'nin nesebi) şu şekildedir: Dabbe b. Ed b. Tâbiha b. İlyas b. Mudar'dır. Yine Kureyşliler arasında da Dabbe b. el-Hâris b. Fihr vardır. (Kadı Iyaz) devamla dedi ki: Buhari et-Tarih(ül-Kebir)de de onun nesebini Müslim'de geçtiği gibi kaydetmiştir. Derim ki: Huzeyl arasında da Dabbe b. Amr b. el-Hâris b. Temim b. Sa'd b. Huzeyl vardır. O halde onun da Hilf (antlaşma) yolu ile yahut da nesebinin yakınlığından ötürü mecazi olarak dabbeli olması mümkündür. Çünkü Temim ile Dabbeliler yakın bir yerde (nesebleri) buluşurlar.

٦٣٩٣-١٩٤/٩- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ أَسْلَمُ وَغِفَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ خَيْرٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَمِنْ بَنِي عَامِرٍ وَالْحَلِيفَيْنِ بَنِي أَسَدٍ وَغَطَفَانَ

6393-194/9- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Bişr'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, babasından, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Eslem, Gifar, Müzeyne ve Cüheyne, Temimoğullarından, Âmiroğullarından ve iki antlaşmalı Esedoğulları ile Gatafanlılardan hayırlıdır."*[567]

٦٣٩٤-.../١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ ح وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6394-.../10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Harun b. Abdullah tahdis edip dedi ki: Bize Abdüssamed tahdis etti. (H.) Bunu bana Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Şebâbe b. Sevvar tahdis edip (Abdüssamed ile), dediler ki: Bize Şu'be, Ebu Bişr'den bu isnad ile tahdis etti.[568]

---

567 6391 numaralı hadisin kaynakları

568 6391 numaralı hadisin kaynakları

٦٣٩٥-١٩٥/١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ جُهَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَبَنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَطَفَانَ وَعَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ وَمَدَّ بِهَا صَوْتَهُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْ خَابُوا وَخَسِرُوا قَالَ فَإِنَّهُمْ خَيْرٌ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ جُهَيْنَةُ وَمُزَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ

6395-195/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, o Abdulmelik b. Umeyr'den, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Eğer Cüheyne, Eslem ve Gifar Temimoğullarından, Abdullah b. Gatafanoğullarından ve Âmir b. Sa'sa'dan hayırlı iseler (buna) ne dersiniz"* böyle derken sesini de uzattı. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! O taktirde onlar gerçekten zarara ve ziyana uğramış olurlar, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gerçekten onlar hayırlıdırlar"* buyurdu. Ebu Kureyb'in rivayetinde ise: *"Eğer Cüheyne, Müzeyne, Eslem ve Gifar (hayırlı ise) ne dersiniz"* şeklindedir.[569]

٦٣٩٦-١٩٦/١٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ أَتَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ لِي إِنَّ أَوَّلَ صَدَقَةٍ بَيَّضَتْ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَوُجُوهَ أَصْحَابِهِ صَدَقَةُ طَيِّئٍ جِئْتَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

6396-196/12- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Adiyy b. Hatim dedi ki: Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh)'ın yanına gitmiştim. Bana: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının yüzünü ilk ağartan sadaka (zekat), senin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdiğin Tay'lıların sadakası (zekatı)dır, dedi.[570]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzü ile ashabının yüzünü ilk ağartan sadaka Tay'lıların sadakasıdır." Onları sevindiren ve memnun eden sadaka (zekat) demektir. Tay isminin sonu meşhur söyleyişe göre hemzelidir. Hemzenin söylenmeyeceği de nakledilmiştir.

569 6391 numaralı hadisin kaynakları

570 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10607

٦٣٩٧-١٩٧/١٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَدِمَ الطُّفَيْلُ وَأَصْحَابُهُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ دَوْسًا قَدْ كَفَرَتْ وَأَبَتْ فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا فَقِيلَ هَلَكَتْ دَوْسٌ فَقَالَ اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَائْتِ بِهِمْ

6397-197/13- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Ebu Tufayl ve arkadaşları gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! şüphesiz Devs kafir olup yüz çevirdi. Onların aleyhine Allah'a dua et, dediler. Bunun üzerine Devs helak oldu denildi. Allah Rasûlü ise: *"Allah'ım! Devslilere hidayet ver ve onları (müslüman olarak) getir"* buyurdu.[571]

٦٣٩٨-١٩٨/١٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ لَا أَزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مِنْ ثَلَاثٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَّالِ قَالَ وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا قَالَ وَكَانَتْ سَبِيَّةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْتِقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَعِيلَ

6398-198/14- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğum üç husus sebebi ile Temimoğullarını hep sevmişimdir. Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ümmetim arasında deccale karşı en şiddetli olanlar onlardır"* buyurdu. Onların sadakaları (zekatları) geldiği zaman Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte bu kavmimizin sadakalarıdır"* buyurdu. (Ebu Hureyre) dedi ki: Onlardan esir bir kadın Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın eli altında idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona hürriyetini ver. Çünkü o İsmailoğullarının soyundandır"* buyurdu.[572]

٦٣٩٩-.../١٥- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَا أَزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ بَعْدَ ثَلَاثٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهَا فِيهِمْ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

6399-.../15- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haklarında söylediklerini işitmiş

571 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13896

572 Buhari, 2543; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14889

olduğum üç hadisten sonra Temimoğullarını hep sevmişimdir. Böyle deyip hadisi aynı şekilde zikretti.[573]

٦٤٠٠-.../١٦- وَحَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ الْمَازِنِيُّ إِمَامُ مَسْجِدِ دَاوُدَ حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ثَلَاثُ خِصَالٍ سَمِعْتُهُنَّ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي بَنِي تَمِيمٍ لَا أَزَالُ أُحِبُّهُمْ بَعْدُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِهَذَا الْمَعْنَى غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ هُمْ أَشَدُّ النَّاسِ قِتَالًا فِي الْمَلَاحِمِ وَلَمْ يَذْكُرِ الدَّجَّالَ

6400-.../16- Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Temim oğulları hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim üç haslet (hadis) dolayısı ile o zamandan itibaren onları hep sevmişimdir diyerek hadisi bu manada rivayet etti. Ancak o: *"Onlar melahimde insanlar arasında en çetin savaşacaklardır"* buyurduğunu söyledi ve "Deccal"i zikretmedi.[574]

Şerh

Melahim; savaş meydanlarında safların birbirine girmesi ve birbirlerine kaynamış lehim olmuş gibi savaşmaları halini anlatır.

٤٨/٨٤- بَاب خِيَارِ النَّاسِ

48/94- İNSANLARIN EN HAYIRLI OLANLARI BABI

٦٤٠١-١/١٩٩- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ

6401-199/1- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb'in Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanları madenler olarak bulursunuz. Cahiliye döneminde en hayırlıları İslam'da da fakih olmaları şartı ile en hayırlılarıdır. Bu işte içi-*

573 Buhari, 2543, 4366; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14907

574 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13542

ne düşmeden önce ondan en çok hoşlanmayan kimseleri de insanların en hayırlılarından olarak bulursunuz. İnsanların en şerlilerinin bir kısmının da bunlara bu yüzle ötekilerine bir yüzle giden iki yüzlü kimseler olduklarını görürsünüz."[575]

٦٤٠٢-.../٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ بِمِثْلِ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ أَبِي زُرْعَةَ وَالْأَعْرَجِ تَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الشَّأْنِ أَشَدَّهُمْ لَهُ كَرَاهِيَةً حَتَّى يَقَعَ فِيهِ

6402-.../2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Umare'den tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Muğire b. Abdurrahman el-Hizami, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İnsanları madenler olarak bulursunuz..."* diye Zührî'nin hadisini aynı şekilde rivayet etti. Ancak Ebu Zür'a ve A'rec'in hadisinde: *"Sizler bu hususta insanlar arasında en hayırlıların bir kısmının içine düşünceye kadar ondan en çok hoşlanmayan kimseler olduğunu görürsünüz"* denilmiştir.[576]

Şerh

(6401-6402 numaralı hadisler)

(6401) *"İnsanları madenler olarak görürsünüz..."* Bu hadisin şerhi daha önce Yusuf (aleyhisselâm)'ın faziletleri babında geçmiş bulunmaktadır. "Fekuhu: Fakih oldukları" fiilinde kaf harfi meşhur olana göre ötrelidir. Kesreli (fekihu) diye de nakledilmiştir. Yani fakih ve âlim kimseler olmaları halinde... "Madenler" ise asıllar, kökler demektir. Yani asıllar şerefli olduğu taktirde dallar da çoğunlukla böyle olur. İslam'da fazilet (üstünlük) takva iledir. Ama buna bir de nesebin şerefi eklenecek olursa bu fazilet daha da artar.

"Sizler bu hususta insanlar arasında en hayırlıların bir kısmının içine düşünceye kadar ondan en çok hoşlanmayan kimseler olduğunu görürsünüz." Kadı Iyaz dedi ki: Bu işten kastın İslam olması ihtimali vardır. Ömer b. el-Hattâb, Halid b. Velid, Amr b. el-As, İkrime b. Ebu Cehil, Suheyl b. Amr ve onların dışında İslam'a girmeden önce İslam'dan aşırı derecede hoşlanmayıp

575 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13361

576 Zuheyr b. Harb'ın hadisini Buhari, 3493; Müslim, 6575; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14908'de; Kuteybe b. Said'in hadisinin kaynakları da daha önce 4678'de gösterildi.

İslam'a girince de ona ihlasla bağlanıp İslam'ı seven ve İslam uğrunda hakkı ile cihad eden kimseler buna örnektir. (Kadı Iyaz) devamla dedi ki: Burada "ikiyüzlü" ile ilgili olarak kullanılan "Bu iş" ile de yönetim işlerinin kastedilme ihtimali vardır. Çünkü bir kimseye kamu görevi istenmeden verilecek olursa bu hususta ona yardımcı olunur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İki yüzlü"* kimse hakkında *"insanların en şerlileri"* diye söz etmesinin sebebi ise açıkça ortadadır. Çünkü bu katıksız bir münafıklık, yalan, aldatma ve her iki kesimin de gizliliklerini öğrenmek için bir hileli yoldur. İki yüzlü kişi de her bir kesime kendilerini memnun edecek bir şekilde giden ve onlara hayır ya da şer hususlarında kendilerinden olduğunu izlenimini veren kimsedir. Bu ise haram kılınmış bir müdahale (yağcılık)dır.

٤٩/٩٥- بَاب مِنْ فَضَائِلِ نِسَاءِ قُرَيْشٍ

49/95- KUREYŞ KADINLARININ BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٤٠٣-١/٢٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ح وَعَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ قَالَ أَحَدُهُمَا صَالِحُ نِسَاءِ قُرَيْشٍ وَقَالَ الْآخَرُ نِسَاءُ قُرَيْشٍ أَحْنَاهُ عَلَى يَتِيمٍ فِي صِغَرِهِ وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ

6403-200/1- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet etti.

İbn Tâvus'dan da rivayete göre o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deveye binen kadınların en hayırlıları"* onlardan biri: "Kureyş kadınlarının salih olanlarıdır", dedi. Diğerleri ise "Kureyş kadınlarıdır", dedi. *"Onlar küçüklüğünde yetim çocuğa en şefkatlileri elinde bulunanlar hususunda da kocasına en riayetkâr olanlarıdır."*[577]

٦٤٠٤-.../٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ وَابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَرْعَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ وَلَمْ يَقُلْ يَتِيمٍ

6404-.../2- Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak; İbn Tâvus da babasından o da Nebi (sallallâhu aleyhi ve

577 Buhari, 5365; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13525, 13681

sellem)'e ulaştırarak böyle rivayet etti. Ancak o rivayetinde: *"Küçüklüğünde çocuğa en çok riayetkâr olan"* demekle birlikte "yetim" lafzını zikretmedi.[578]

٦٤٠٥-٣/٢٠١- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ أَحْنَاهُ عَلَى طِفْلٍ وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ قَالَ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى إِثْرِ ذَلِكَ وَلَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيرًا قَطُّ

6405-201/3- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb'in tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kureyş kadınları deveye binmiş kadınların en hayırlılarıdır. Çocuğa karşı en şefkatlileri, elinde bulunanlar hususunda kocaya en riayetkarlarıdır"* buyururken dinledim.

(Said b. el-Müseyyeb) dedi ki: Ebu Hureyre bunun akabinde: İmran kızı Meryem hiçbir zaman bir deveye binmiş değildir derdi.[579]

٦٤٠٦-.../٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ وَلِي عِيَالٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ

6406-.../4- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd, bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Talib'in kızı Um Haniye'ye talib oldu. Um Hani: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten ben yaşlandım ve benim çoluk çocuklarım var, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deveye binmiş kadınların en hayırlıları"* buyurdu. Sonra Yunus'un hadisini aynı şekilde zikretti. Ancak o rivayetinde: *"Küçüklüğünde çocuğa en şefkatlileri"*, demiştir.[580]

578 6403 numaralı hadisin kaynakları

579 Buhari, 3434; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13339

580 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13298

٦٤٠٧-٢٠٢/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ وَلِي عِيَالٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ

6407-202/5- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti. İbn Râfi': Bize Abdurrezzak tahdis etti, derken Abd haber verdi, dedi. Bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet etti. (H.) Bize Ma'mer de Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Deveye binmiş kadınların en hayırlıları Kureyş'in salih kadınlarıdır. Küçüklüğünde çocuğa en şefkatli, elinde bulunanlar hususunda kocaya en riayetkâr olanları (onlar)dır."*[581]

٦٤٠٨-.../٦- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَعْمَرٍ هَذَا سَوَاءً

6408-.../6- Bana Ahmed b. Osman b. Hakim el-Evdî tahdis etti, bize Halid -yani b. Mahled- tahdis etti, bana Süleyman -ki o b. Bilal'dir- tahdis etti. Bana Suheyl babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ma'mer'in bu hadisini birebir aynı şekilde rivayet etti.[582]

Şerh

(6403-6408 numaralı hadisler)

(6403) *"Develere binmiş kadınların en hayırlıları Kureyş kadınlarıdır..."* Hadiste Kureyş kadınlarının fazileti ve sözü edilen bu hasletlerin fazileti anlaşılmaktadır. Bu faziletler ise çocuklara karşı merhamet, onlara karşı şefkatli olmak, onları güzel bir şekilde terbiye etmek, yetim olmaları halinde onların başlarında durmaktır. Malı, malının korunması, malı hakkında emin ve güvenilir olmak, harcanmasında ve başka hususlarda onu güzel bir şekilde idare etmek, korumak ve benzeri hususlarda kocanın hakkına riayetkâr olmak da bunun gibidir.

581 6403 numaralı hadisin kaynakları

582 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12674

"Deveye binmiş kadınlar" dan maksat Arap kadınlarıdır. Bundan dolayı Ebu Hureyre (6405) "İmran kızı Meryem hiçbir zaman deveye binmiş değildir", demiştir. O halde maksat şudur. Kureyş kadınları, Arap kadınlarının en hayırlılarıdır. Arapların genel olarak başkalarından hayırlı oldukları bilinen bir husustur. Bireyler sözkonusu olursa o taktirde özellikler de sözkonusu olabilir.

"Ahna" en şefkatli demektir. Çocuğuna karşı şefkatli (hâniye) kadın ise yetim kaldıktan sonra çocukların başında kalan ve evlenmeyen kadındır. Evlenecek olursa ona şefkatli kadın (hâniye) denilmez. el-Herevi -ki az önce Ebu Süfyan'ın faziletleri babında da geçti- ehnâhu ve erhahu ile ilgili açıklamalarda "kadınların en şefkatlileri, en merhametlileri" anlamında olduğu geçti. Allah en iyi bilendir.

٥٠/٩٦- بَاب مُؤَاخَاةِ النَّبِيِّ ﷺ بَيْنَ أَصْحَابِهِ رضي الله عنهم

50/96- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN ASHABI (RADIYALLÂHU ANHUM) ARASINDA KARDEŞLİK YAPMASI BABI

٦٤٠٩-٢٠٣/١- حَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ آخَى بَيْنَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ وَبَيْنَ أَبِي طَلْحَةَ

6409-203/1- Bana Haccac eş-Şair tahdis etti... Enes'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ile Ebu Talha arasında kardeşlik akdi yapmıştır.[583]

٦٤١٠-٢٠٤/٢- حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ قَالَ قِيلَ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ بَلَغَكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ أَنَسٌ قَدْ حَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِهِ

6410-204/2- Bana Ebu Cafer Muhammed b. es-Sabbah tahdis etti, bize Hafs b. Giyaz tahdis etti, bize Âsım el-Ahvel tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İslam'da hilf (kardeşlik antlaşması akdi) yoktur"* buyurduğu sana ulaştı mı diye soruldu. Bunun üzerine Enes: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kureyş ile Ensar arasında -(Enes kendi evini kastederek) evinde- bir kardeşlik akdi yapmıştır, dedi.[584]

583 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 365

584 Buhari, 2294, 6083, 7340; Ebu Davud, 3926; Tuhfetu'l-Eşrâf, 930

٦٤١١-٢٠٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ حَالَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِهِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ

6411-205/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Abde b. Süleyman, Âsım'dan tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'deki evinde[585] Kureyşliler ile Ensar arasında bir kardeşlik akdi yaptı, dedi.[586]

٦٤١٢-٢٠٦/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ وَأَيُّمَا حِلْفٍ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ لَمْ يَزِدْهُ الْإِسْلَامُ إِلَّا شِدَّةً

6412-206/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Cubeyr b. Mut'im dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İslam'da kardeşlik antlaşması yoktur. Cahiliye döneminde her ne antlaşma yapılmış ise İslam ancak onun gücünü artırır"* buyurdu.[587]

Şerh

(6409-6412 numaralı hadisler)

Bu babta kardeşlik akdi ile hilf denilen akit ile ilgili hadisleri sözkonusu ettiği gibi (6412): *"İslam'da hilf yoktur"* hadisi ile Enes (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği (6410) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'deki evimde Kureyş ile Ensar arasında kardeşlik akdi yaptı" hadislerini zikretmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Taberi dedi ki: Günümüzde hilf (kardeşlik antlaşması) caiz değildir. Çünkü hadiste sözkonusu edilen hilf ve kardeşlik antlaşmasına dayalı miras alma hükümlerinin tamamı neshedilmiştir. Çünkü yüce Allah: *"Akraba olanlar birbirlerine daha yakındır"* (Enfal, 75) buyurmaktadır. Hasan(-ı Basri) dedi ki: Kardeşlik akdi ile mirasçı olma, miras ile ilgili ayetle neshedilmiştir.

Derim ki: Miras ile alakalı hususlarda ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre antlaşmaya aykırı hareket etmek müstehaptır. Ama İslam'da kar-

585 Yazma nüshada: "Benim evimde"

586 6410 numaralı hadisin kaynakları

587 Ebu Davud, 2925; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3184

deşlik ve yüce Allah'a itaat üzere din hususunda yardımlaşmak, birr ve takva üzere yardımlaşmak, hakkı uygulamak üzere yardımlaşmak maksadı ile ahitleşmek ise devam etmektedir, neshedilmemiştir. İşte bu hadisler arasında zikredilen (6412) *"cahiliyedeki her bir ahitleşmenin ise İslam ancak gücünü artırır"* buyruğu bu demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İslamda hilf (kardeşlik antlaşması) yoktur"* buyruğundan maksat ise birbirine mirasçı olmak üzere yapılan antlaşma ile şeriatın yasak kıldığı bir husus üzerinde (dayanışmak üzere) yapılan antlaşmadır. Allah en iyi bilendir.

٥١/٩٧- بَاب بَيَانِ أَنَّ بَقَاءَ النَّبِيِّ ﷺ أَمَانٌ لِأَصْحَابِهِ وَبَقَاءَ أَصْحَابِهِ أَمَانٌ لِلْأُمَّةِ

51/97- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN (HAYATTA) KALMASININ ASHABI İÇİN BİR EMAN, ASHABININ (HAYATTA) KALMASININ DA ÜMMET İÇİN BİR EMAN OLDUĞUNU BEYÂN BABI

٦٤١٣-٢٠٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ كُلُّهُمْ عَنْ حُسَيْنٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ يَحْيَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قُلْنَا لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ قَالَ فَجَلَسْنَا فَخَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ مَا زِلْتُمْ هَاهُنَا قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّيْنَا مَعَكَ الْمَغْرِبَ ثُمَّ قُلْنَا نَجْلِسُ حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَكَ الْعِشَاءَ قَالَ أَحْسَنْتُمْ أَوْ أَصَبْتُمْ قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَكَانَ كَثِيرًا مِمَّا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ فَإِذَا ذَهَبَتْ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ

6413-207/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve Abdullah b. Ömer b. Eman hepsi Hüseyn'den tahdis etti, Ebu Bekr dedi ki: Bize Hüseyn b. Ali el-Cu'fi, Mücemma b. Yahya'dan tahdis etti, o Said b. Ebu Burde'den, o Ebu Burde'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte akşam namazını kıldık. Sonra: Onunla birlikte yatsı namazını kılıncaya kadar otursak, dedik ve oturduk. O da yanımıza çıkıp geldi ve: *"Hâlâ burda mısınız"* buyurdu. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Seninle akşam namazını kıldık sonra: Seninle yatsı namazını kılıncaya kadar oturalım, dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İyi ettiniz -yahut isabet ettiniz-"* buyurdu. Sonra başını semaya kaldırdı. Başını çokça

semaya kaldırırdı. Şöyle buyurdu: *"Yıldızlar sema için bir emandırlar. Yıldızlar gitti mi semaya va'd olunan gelip gerçekleşir. Ben de ashabım için bir emanım. Ben gidecek olursam ashabıma va'dolundukları gelir. Ashabım da ümmetim için bir emandır. Ashabım gidecek olursa ümmetime de va'd olundukları gelecektir."*[588]

Şerh

"Yıldızlar sema için bir emandır. Yıldızlar gitti mi semaya va'dolunduğu gelir." İlim adamları der ki: Hemze ve mim harfleri fethalı olarak "emene" güvenlik ve eman ile aynı manadadır. Hadisin anlamı da şudur: Yıldızlar kaldığı sürece sema da kalacaktır. Yıldızlar sönüp gittiği ve kıyamet gününde etrafa dağılıp sema da gevşediği taktirde çatlar, yarılır ve yok olur gider.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben de ashabım için bir emanım. Ben gidecek olursam ashabıma va'dolundukları gelir."* Yani onlara va'dolunmuş fitneler, savaşlar, bedevilerden irtidad edenlerin irtidadı, kalplerin ihtilafı ve buna benzer açıkça haber verip uyardığı benzeri diğer hususlar gerçekleşir. Bütün bunlar da meydana gelmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ashabım da ümmetim için bir emandır. Ashabım gidecek olursa ümmetime de va'dolundukları gelir."* Bundan maksat da va'dolundukları bid'atler, dinde olmadık şeylerin çıkartılması, din hususundaki fitneler, şeytanın boynuzunun çıkması, rumların ve başkalarının müslümanlara üstünlük sağlamaları, Mekke'nin, Medine'nin ve diğer yerlerin saygınlıkların çiğnenmesi gibi hususlar ortaya çıkacaktır.

Bütün bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerindendir.

٥٢/٩٨- بَاب فَضْلِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ

52/98- ASHAB-I KİRAMIN, SONRA ONLARDAN SONRA GELECEKLERİN, SONRA ONLARDAN SONRA GELECEKLERİN FAZİLETİ BABI

٦٤١٤-٢٠٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرًا يُخْبِرُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَغْزُو فِئَامٌ مِنَ النَّاسِ

588 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9091

فَيَقَالُ لَهُمْ فِيكُمْ مَنْ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ ثُمَّ يَغْزُو فِئَامٌ مِنْ النَّاسِ فَيُقَالُ لَهُمْ فِيكُمْ مَنْ رَأَى مَنْ صَحِبَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ ثُمَّ يَغْزُو فِئَامٌ مِنْ النَّاسِ فَيُقَالُ لَهُمْ هَلْ فِيكُمْ مَنْ رَأَى مَنْ صَحِبَ مَنْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ

6414-208/1- Bize Ebu Hayseme Zuheyr b. Harb ve Ahmed b. Abde ed-Dabbî -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis edip dedi ki: O Amr'ın ve Câbir'in, Ebu Said el-Hudrî'den diye haber verdiklerini dinlemiştir. Onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki insanlardan bir cemaat gazaya gidecek, onlara: Aranızda Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'i gören var mı denilecek. Onlar evet diyecekler. Sonra onlara fetih nasib olacak. Sonra yine insanlardan bir cemaat gazaya çıkacak. Kendilerine: Aranızda Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e arkadaşlık eden kimseleri gören kimseler var mı denilecek. Onlar evet diyecekler. Onlara da fetih nasib olacak. Sonra insanlardan bir cemaat yine gazaya çıkacak. Onlara: Aranızda Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e arkadaşlık eden kimseleri görmüş kimseler var mı denilecek. Onlar evet diyecekler. Onlara da fetih nasib olacak."*[589]

٦٤١٥-٢٠٩/٢- حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ زَعَمَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُبْعَثُ مِنْهُمْ الْبَعْثُ فَيَقُولُونَ انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ فِيكُمْ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّانِي فَيَقُولُونَ هَلْ فِيهِمْ مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ ثُمَّ يُبْعَثُ الْبَعْثُ الثَّالِثُ فَيُقَالُ انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ مَنْ رَأَى مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَكُونُ الْبَعْثُ الرَّابِعُ فَيُقَالُ انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ أَحَدًا رَأَى مَنْ رَأَى أَحَدًا رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ

6415-209/2- Bana Said b. Yahya b. Said el-Umevi tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize İbn Cureyc, Ebu Zubeyr'den tahdis etti. O Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Said el-Hudrî şunu söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki aralarından bir askeri birlik gönderilecek. Ve: Bir bakın aranızda Nebi* (sallallâhu

589 Buhari, 2897, 3594, 3649; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3983

aleyhi ve sellem)*'in ashabından kimseyi bulabilecek misiniz diyecekler. Böyle bir adam bulunacak ve o adam için kendilerine fetih nasib olacak. Sonra ikinci bir birlik gönderilecek, yine: Aranızda Nebi* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashabını gören kimse(ler) var mı diyecekler. Yine onun için kendilerine fetih nasib olacak. Sonra üçüncü bir birlik gönderilecek. Yine: Bir bakın aralarında Nebi* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashabını gören kimse(ler) görebilecek misiniz denilecek. Bundan sonra dördüncü birlik gönderilecek ve: Bir bakın, aralarında Nebi* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in ashabından birisini görmüş olanı görmüş bir kimse var mı denilecek. Böyle bir adam bulunacak ve onun için kendilerine fetih nasib olacak."*[590]

٦٤١٦-٢١٠/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبِيدَةَ السَّلْمَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِينَ يَلُونِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ لَمْ يَذْكُرْ هَنَّادٌ الْقَرْنَ فِي حَدِيثِهِ وَقَالَ قُتَيْبَةُ ثُمَّ يَجِيءُ أَقْوَامٌ

6416-210/3- Bize Kuteybe b. Said ve Hennâd b. es-Serrî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Mansur'dan tahdis etti, o İbrahim b. Yezid'den, o Abide es-Selmani'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetimin hayırlıları hemen benimle birlikte olan kuşaktır. Sonra onlardan sonra gelecekler, sonra onlardan sonra geleceklerdir. Daha sonra ise onlardan birisinin şahitliği yemininden yemini de şahitliğinden önce gelecek bir kavim gelecektir."* Burada hadisinde "karn: kuşak" lafzını zikretmedi. Kuteybe de: "Sonra öyle kavimler gelecektir ki...", dedi.[591]

٦٤١٧-٢١١/٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ قَالَ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَبْدُرُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَتَبْدُرُ يَمِينُهُ شَهَادَتَهُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ كَانُوا يَنْهَوْنَنَا وَنَحْنُ غِلْمَانٌ عَنِ الْعَهْدِ وَالشَّهَادَاتِ

6417-611/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti. İshak: Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken, Osman tahdis etti, dedi. O İbrahim'den, o Abide'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini riva-

590 6414 numaralı hadisin kaynakları

591 Buhari, 2652, 3651, 6429, 6658; Tirmizi, 3859, İbn Mace, 2362; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9403

yet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Hangi insanlar daha hayırlıdır diye soruldu. O: *"Benim kuşağım, sonra onlardan gelenler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan birisinin şahitliği yemininden önce yemini şahitliğinden önce gerçekleşen bir kavim gelecektir"* buyurdu.

İbrahim dedi ki: Bundan dolayı biz henüz küçükken ahitleşmeyi ve şahitliklerde bulunmayı bize yasaklıyorlardı, dedi.[592]

٦٤١٨-.../٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ بِإِسْنَادِ أَبِي الْأَحْوَصِ وَجَرِيرٍ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمَا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

6418-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, (Şu'be ile) ikisi Mansur'dan Ebu'l-Ahvas ve Cerir'in isnadı ile onların hadisleri ile aynı manada rivayet etti ama ikisinin hadisinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e soruldu ibaresi yoktur.[593]

٦٤١٩-٢١٢/٦- وَحَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ سَعْدٍ السَّمَّانُ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ فَلَا أَدْرِي فِي الثَّالِثَةِ أَوْ فِي الرَّابِعَةِ قَالَ ثُمَّ يَتَخَلَّفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ

6419-212/6- Bana Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti, bize Ezher b. Sa'd es-Semmân, İbn Avn'dan tahdis etti, o İbrahim'den, o Abide'den, o Abdullah'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İnsanların en hayırlıları benim kuşağımdır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir"* üçüncüsünde mi dördüncüsünde mi şunu söylediğini bilmiyorum: *"Onlardan sonra öyle bir kesim gelecek ki onların birinin şahitliği yemininden önce yemini de şahitliğinden önce olacak."*[594]

592 6416 numaralı hadisin kaynakları
593 6416 numaralı hadisin kaynakları
594 6416 numaralı hadisin kaynakları

٦٤٢٠-٢١٣/٧- حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِينَ بُعِثْتُ فِيهِمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ وَاللهُ أَعْلَمُ أَذَكَرَ الثَّالِثَ أَمْ لَا قَالَ ثُمَّ يَخْلُفُ قَوْمٌ يُحِبُّونَ السَّمَانَةَ يَشْهَدُونَ قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدُوا

6420-213/7- Bana Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize Huşeym, Ebu Bişr'den tahdis etti. (H.) Bana İsmail b. Sâlim de tahdis etti, bize Huşeym haber verdi, bize Ebu Bişr, Abdullah b. Şakik'den haber verdi, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetimin hayırlıları aralarında gönderilmiş olduğum benim kuşağımdır. Sonra onlardan sonra gelecek olanlardır"* buyurdu. Üçüncüsünü zikredip etmediğini en iyi bilen Allah'tır. *"(Sonra) şişmanlığı seven ve şahitlik etmeleri istenmeden önce şahitlik eden bir kavim onların yerine geçecektir"* buyurdu.[595]

٦٤٢١-.../٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي بِشْرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَلَا أَدْرِي مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً

6421-.../8- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nafi de tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Ebu'l-Velid tahdis etti, bize Ebu Avane tahdis etti, (Şu'be ile) ikisi Ebu Bişr'den bu isnad ile aynısını rivayet etti. Ancak Şu'be'nin hadisinde şu vardır: Ebu Hureyre: İki defa mı yoksa üç defa mı (dediğini) bilmiyorum, dedi.[596]

Şerh

(6414-6421 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6414) "İnsanlardan bir cemaat gaza edeceklerdir." Buradaki "fiâm: cemaat" kesreli fe ve sonra hemze iledir. Cemaat ve topluluk demektir. Kadı Iyaz hemzesiz ve şeddesiz ye ile (fiyâm) söylenişinin de olduğunu nakletmektedir. Bir diğer söyleyiş olarak da fe harfi fethalı olmak üzere (feyam)ı da Halil'den nakletmiştir. Meşhur olan ise birincisidir.

595 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13569

596 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13569

Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birkaç mucizesi, ashabı kiramın, tabiinin ve onlardan sonra gelen etbau tabiinin fazileti de dile getirilmektedir. Burada "ba's: askeri birlik" ordu anlamındadır.

(6416) "Abide es-Selmani" de "Abide" isminde ayn harfi fethalıdır. es-Selmani nisbetinde de lam harfi sakindir, Selmanoğullarına mensuptur.

(6422) *"En hayırlınız benim kuşağımdır."* Bir rivayette (6419) *"İnsanların en hayırlıları benim kuşağımdır, sonra onlardan sonra gelenler..."* buyurmaktadır. İlim adamları en hayırlı kuşağın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kuşağı olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Maksat ise O'nun ashabıdır. Ayrıca cumhurun kabul ettiği doğru kanaatin şu olduğunu kaydetmiş bulunuyoruz: Bir an dahi olsa Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i görmüş olan her bir müslüman onun ashabındandır.

"İnsanların en hayırlısı" ifadesi umumi bir ifadedir. Kasıt ise kuşağın tamamıdır. Ama bu sahabinin nebilere -Allah'ın salat ve selamları onlara- üstün olmalarını gerektirmez. Tek tek kadınların da Meryem, Asiye ve diğerlerinden faziletli olmalarını da gerektirmez. Aksine maksat genel olarak kuşağın genel olarak bütün kuşaklardan üstün olduğunu anlatmaktır.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada karn: kuşaktan ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Muğire, O'nun kuşağı ashabı ve hemen onlardan sonra gelen onların çocukları ve onların çocuklarının çocuklarıdır. Şehr ise O'nun kuşağı, onu gören bir göz kaldığı sürece devam eder, demiştir. İkinc karn ise O'nu göreni gören göz kaldığı sürece devam eder. Sonra da böyle sürüp gider, demiştir. Bir başkası ise şöyle demiştir: Karn (kuşak) bir süre içerisinde birlikte bulunan her bir tabakaya denilir. Bir diğer görüşe göre uzun ya da kısa olsun bir nebinin gönderildiği her bir süreye karn deniliyor. el-Harbi ise karnın yıl olarak miktarı hususundaki görüş ayrılıklarının on yıldan yüz yirmi yıla kadar değiştiğini sözkonusu ettikten sonra bunlar arasında açık herhangi bir görüş yoktur demektedir. Onun görüşüne göre karn helak olup da kendilerinden hiçbir kimsenin kalmadığı her bir ümmet (topluluk)dir.

Hasan ve başkaları ise: Karn yirmi yıldır derken Katâde yetmiş, Nehai kırk yıldır, demiştir. Zürare b. Ebu Evfa ise yüz yirmi yıl, Abdulmelik b. Umeyr yüz yıl, demiştir. İbnu'l-A'râbî ise karn vakit demektir, demiştir. Kadı Iyaz'ın bu husustaki nakilleri burada sona ermektedir.

Sahih olan ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in karnının ashabı kiram, ikincisinin tabiun, üçüncüsünün de onların tabileri olanlar (etbau tabiin) olduklarıdır.

(6416) *"Sonra onlardan birinin şahitliğinin yemininden öne geçtiği yemininin de şahitliğinin önüne geçtiği bir topluluk gelecektir."* Bu, şahitlik etmekle birlikte yemin eden şahidi yergidir. Maliki mezhebine mensub kimi fukaha bunu şahitliği ile birlikte yemin edenin şahitliğinin kabul edilmeyeceğine delil göstermiştir. İlim adamlarının çoğunluğunun kanaatine göre ise şahitliği reddedilmez.

Hadisin anlamına gelince, hem yemin eder hem şahitlik eder. Bazı hallerde bu önce gelir, bazı hallerinde de öteki.

Diğer rivayette (6417) *"onlardan birilerinin şahitliği... öne geçer"* denilmektedir. İbrahim'in: "Bize ahitleşmeyi ve şahitlik yapmayı yasaklıyorlardı" sözü de hem yemin hem de şahitliği birlikte yapmayı yasaklıyorlardı demektir. Bir diğer açıklamaya göre Allah'ın ahdi üzere yemin etmeyi ya da Allah adına şahitlik ediyorum demeyi yasakladıkları kastedilmiştir.

(6419) *"Daha sonra bunların arkasından öyle bir kavim gelecek ki..."* Nüshaların bir çoğunda: "yetehallefu: arkalarından gelecek" şeklinde bazılarında ise te harfi hazfedilerek "yahlifu" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. Yani onlardan sonra yerlerine öyle halefler gelecek ki... demektir. Maksada gelince: Bunlar kötü haleflerdir. Dil bilginleri der ki: Half: halef başkasının yerine geçen demektir. Hayırlı bir şekilde geçen hakkında da şer (kötü) bir şekilde geçenler hakkında da kullanılır. Ama hayırlı halefler için lam harfi fethalı da sakin olarak da (halef ve half şekillerinde) söylenir, iki ayrı söyleyiştir, ama fethalı söyleyiş daha meşhur ve daha güzeldir. Şer hususunda ise cumhura göre sakin (half olarak) söylenir. Fethalı söyleyiş de nakledilmiş bulunmaktadır.

(6420) *"Sonra şişmanlamayı seven ve şahitlik etmeleri istenmeden önce şahitlik eden bir kavim yerlerine gelecektir."* Bir rivayette de (6422) *"Aralarında şişmanlığın görüleceği bir kavim çıkacaktır"* denilmektedir. Sin harfi fethalı "semâneh" şişmanlık demektir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadisin anlamı hakkında şu açıklamayı yapmışlardır: Burada şişmanlıktan kasıt fazla et toplamaktır. Yani bu hâl onlar arasında çoğalacaktır. Yoksa hepsi şişman olacaklar anlamında değildir. Şişmanlığın yerilen olanı bunu özellikle elde etmek için yapılanıdır. Ama hilkatinde bu vasıf olan kimse bunun kapsamına girmez. Bunu kendisi sağlayan kişi ise mutad olandan fazla çokça yiyip içen kimse demektir. Buradaki "şişmanlık"dan maksadın onların kendilerinde olmayan şeyleri çokça elde ettiklerini ve sahip bulunmadıkları şeref ve benzeri hususları iddia eden kimseler oldukları da söylenmiştir. Bununla çok mal toplamalarının kastedildiği de söylenmiştir.

"Şahitlik etmeleri istenmeden şahitlik ederler." Bu hadis, zahiri itibari ile *"şahitlerin en hayırlısı şahitlik etmesi istenmeden önce şahitlik yapan kimsedir"* şeklindeki diğer hadise muhalif görünmektedir. İlim adamları der ki: Bu iki hadis bir arada şöyle telif edilebilir: Öbür hadiste yergi bir insanın kendisinin bildiği bir hakkı hususunda bu hak sahibi şahitlik yapılmasını istemeden önce acele edip şahitlik yapan kimse hakkındadır. Övgü ise bir insan hakkında şahitlik edecek bir bilgisi bulunmakla birlikte o hak sahibinin bu hakkı konusunda bilgi sahibi olmadığı halde sözkonusudur. Böylelikle bunu hak sahibine istediği taktirde hakimin huzurunda bu hak ile ilgili olarak şahit tutması için haber verir. Karşılığı Allah'tan beklenen bir şahitlik (hisbe şehadeti) bulunan kimsenin durumu da bunun kapsamına girer. Hisbe şahitliği ise yüce Allah'ın hakları ile ilgili bir şahitliktir. Böyle bir kimse hakime gidip bu hak ile ilgili olarak şahitlik yapar. Bu da (bu davranışı ile) övülen bir kişidir. Ancak şahitlik bir had ile ilgili olup onu gizlemesinin maslahat olduğunu görmesi hali müstesnadır.

Bu iki hadisin birbirleri ile cem ve telif edilmesine dair sözünü ettiğimiz bu açıklama bizim, mezhep âlimlerimizin, Malik'in ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun benimsediği kanaattir. Doğrusu da budur.

Bununla ilgiil olarak zayıf bazı görüşler de ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birisi kayıtsız ve şartsız olarak bu şekilde şahitlik yapanın yerildiği ve şahitlik yapanı öven hadisi bir kenara bırakan kişinin görüşüdür. Bir diğer görüş ise bunu yalan şahitlik olarak yorumlayanların görüşüdür. Bir diğer zayıf görüş ise bunu hadler ile ilgili şehadet hakkında kabul edenlerin kanaatidir. Bütün bu görüşler de tutarsızdır.

Abdullah b. Şubrume bu hadisi, şahitlik etmesi istenmeden önce ikrara dair şahitlikte bulunmanın kabul olunmayacağı hususundaki kanaatin lehine bir delil olarak göstermiştir. Bizim ve cumhurun bu husustaki kanaati ise böyle bir şahitliğin kabul edileceği şeklindedir.

٦٤٢٢-٢١٤/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ غُنْدَرٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ أَبَا جَمْرَةَ حَدَّثَنِي زَهْدَمُ بْنُ مُضَرِّبٍ سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ خَيْرَكُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرَانُ فَلَا أَدْرِي أَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ قَرْنِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْذِرُونَ وَلَا يُوفُونَ وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ

6422-214/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte Gunder'den tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, ben Ebu Cemre'yi dinledim. Bana Zehdem b. Mudarrib tahdis etti, ben İmran b. Husayn'ı şöyle tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz en hayırlılarınız benim kuşağımdır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir."* İmran dedi ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi kuşağından sonra (onlardan sonra gelenleri) iki defa mı yoksa üç defa mı söylediğini bilmiyorum. *"Sonra da bunlardan sonra şahitlik etmeleri istenmediği halde şahitlik eden, hainlik eden fakat kendilerine güvenilmeyen, adak adayıp gereğini yerine getirmeyen ve aralarında şişmanlığın ortaya çıkacağı kimseler gelecektir."*[597]

٦٤٢٣-.../١٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِمْ قَالَ لَا أَدْرِي أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً وَفِي حَدِيثِ شَبَابَةَ قَالَ سَمِعْتُ زَهْدَمَ بْنَ مُضَرِّبٍ وَجَاءَنِي فِي حَاجَةٍ عَلَى فَرَسٍ فَحَدَّثَنِي أَنَّهُ سَمِعَ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى وَشَبَابَةَ يَنْذُرُونَ وَلَا يَفُونَ وَفِي حَدِيثِ بَهْزٍ يُوفُونَ كَمَا قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ

6423-.../10- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti. (H.) Bize Abdurrahman b. Bişr el-Adevi de tahdis etti, bize Behz tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti. Onların hadisinde şöyle denilmektedir: Kendi kuşağından sonra iki kuşak mı yoksa üç mü söylediğini bilmiyorum.

Şebâbe hadisinde de şöyle demiştir: Ben Zehdem b. Mudarrib'i dinledim. O sırada bir ihtiyacı için bir at üzerinde bana gelmişti. Bana tahdis ettiğine göre o İmran b. Husayn'ı... dinlemiştir.

Yahya ve Şebâbe'nin hadisi rivayetlerinde ise: *"Adak adarlar ve onu yerine getirmezler"* (onu yerine getirmezler anlamındaki fiili "vela yefune şeklinde"" söyledi. Behz'in hadisinde ise İbn Cafer'in, dediği gibi "yûfûne" şeklindedir.[598]

597 Buhari, 2651, 3650, 6428, 6695; Nesai, 3818; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10827

598 6422 numaralı hadisin kaynakları

٦٤٢٤-٢١٥/١١ - وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْقَرْنُ الَّذِينَ بُعِثْتُ فِيهِمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ زَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ قَالَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَذَكَرَ الثَّالِثَ أَمْ لَا بِمِثْلِ حَدِيثِ زَهْدَمٍ عَنْ عِمْرَانَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ هِشَامٍ عَنْ قَتَادَةَ وَيَحْلِفُونَ وَلَا يُسْتَحْلَفُونَ

6424-215/11- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Abdulmelik el-Umevi de tahdis edip dedi ki: Bize Avane tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam tahdis etti, (Ebu Avane ile) ikisi Katâde'den, o Zürare b. Evfa'dan rivayet etti, o İmran b. Husayn'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti: "Bu ümmetin en hayırlıları aralarında (peygamber olarak) gönderildiğim kuşaktır, sonra onlardan sonra gelenler." Ebu Avane hadisinde şu ziyade vardır: Üçüncüsünü zikretti mi etmedi mi Allah en iyi bilendir diyerek Zehdem'in İmran'dan hadisini aynı şekilde rivayet etti. Hişam'ın Katâde'den hadisinde de: "Yemin etmeleri istenmeden de yemin ederler" ibaresini ziyade olarak zikretti.[599]

Şerh

(6422-6424 numaralı hadisler)

(6422) *"Hainlik ederler ve onlara güvenilmez." "Onlara güvenilmez"* anlamındaki vela yuttemenune" lafzı nüshaların bir çoğunda nun harfi şeddeli olarak "yetemennevne" diye kaydedilmiş olmakla birlikte bazılarında da "yu'temenûne" şeklindedir. Bu da onlar beraberinde eminlik, güvenilirlik kalmayacak şekilde açık bir surette hainlik ederler demektir.

Bu ise bir defalığına pek önemsenmeyen bir hususta hainlik eden kimsenin halinden farklıdır. Onun hainlik ettiği söylenebilse de bazı durumlarda bundan dolayı eminlik çerçevesinin dışına çıkmaz.

"Adak adarlar ve onu yerine getirmezler." "Yûfûne, yerine getirirler" fiili bir rivayette "yefûne" şeklindedir, her ikisi de doğrudur. Çünkü fiil, vefa ve evfâ olarak kullanılır.

Hadisten, adağın gereğinin yerine getirlilmesinin vacip olduğu hükmü anlaşılmaktadır. O ise görüş ayrılığı sözkonusu olmamak üzere vaciptir. Daha önce ilgili babında baştan adakta bulunmak nehyedilmiş ise de.

599 Ebu Davud, 4657; Tirmizi, 2222; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10824

Bu hadislerde nübüvvetin bir takım delilleri ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır. Çünkü haber verdiği bütün bu hususlar haber verdiği şekilde gerçekleşmiştir.

"Ebu Cemre'yi şöyle derken dinledim: Bana Zehdem b. Mudarrib tadhis etti." Ebu Cemre'nin adı Nasr b. İmran'dır. Buna dair açıklama daha önce İman Kitabı'nda Abdulkayslılar heyeti ile ilgili hadiste ve daha başka birkaç yerde geçmiş bulunmaktadır. Burada onun kastedildiğinde görüş ayrılığı yoktur. "Zehdem" isminde ze fethalı, he sakin, sonra fethalı bir dal iledir. "Mudarrib" isminde mim ötreli, dat fethalı, şeddeli ve de kesrelidir.

٦٤٢٥-١٢/٢١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ وَشُجَاعُ بْنُ مَخْلَدٍ - وَاللَّفْظُ لأَبِى بَكْرٍ - قَالاَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ - وَهُوَ ابْنُ عَلِىٍّ الْجُعْفِىُّ - عَنْ زَائِدَةَ عَنِ السُّدِّىِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ الْبَهِىِّ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِىَّ -صلى الله عليه وسلم- أَىُّ النَّاسِ خَيْرٌ قَالَ « الْقَرْنُ الَّذِى أَنَا فِيهِ ثُمَّ الثَّانِى ثُمَّ الثَّالِثُ ».

6425-216/12- Bize -Lafız kendisine ait olmak üzere- Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Şucâ' b. Mahled tahdis edip dediler ki: Bize Huseyn -ki o, İbn Ali el-Cu'fî'dir- Zâide'den tahdis etti. O, Süddî'den, o Abdullah el-Behî'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: İnsanların hayırlıları kimlerdir, diye sordu. O: *"Aralarında bulunduğum kuşaktır, sonra ikincisidir, sonra da üçüncüsüdür"* buyurdu.[600]

Şerh

"es-Süddi'den, o Abdullah el-Behî'den, o Aişe'den" buradaki "el-Behi" nisbetinde be harfi fethalı he kesrelidir. Bu isnad da Darakutni'nin istidrakte bulunduğu isnadlardan olup şöyle demiştir: el-Behi ancak Urve'den, o Aişe'den diye rivayet etmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadis âlimleri onun Aişe'den rivayetinin sahih olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Buhari de onun Aişe'den rivayetini zikretmiş bulunmaktadır.

٥٣/٩٩- بَاب قَوْلِهِ ﷺ لَا تَأْتِي مِائَةُ سَنَةٍ وَعَلَى الْأَرْضِ نَفْسٌ مَنْفُوسَةٌ الْيَوْمَ

53/99- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN "YÜZ SENE GEÇTİMİ BUGÜN YERYÜZÜNDE BULUNAN CANLILARDAN KİMSE KALMAYACAKTIR" BUYRUĞU BABI

600 Yalnız Müslim rivayet etmiştir. Tuhfetu'l-Eşrâf, 16292

٦٤٢٦-١/٢١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ سُلَيْمَانَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ عَلَى رَأْسِ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَوَهَلَ النَّاسُ فِي مَقَالَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِلْكَ فِيمَا يَتَحَدَّثُونَ مِنْ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ عَنْ مِائَةِ سَنَةٍ وَإِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَنْخَرِمَ ذَلِكَ الْقَرْنُ

6426-217/1- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Muhammed b. Râfi', bize Abdurrezzak tahdis etti, derken Abd haber verdi, dedi: Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, bana Sâlim b. Abdullah ve Ebu Bekir b. Süleyman'ın haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatının son zamanlarında bir gece bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verdikten sonra kalktı ve: *"Bu gecenizi görüyor musunuz. Gerçek şu ki bu geceden itibaren yüz sene başında bugün yeryüzünde bulunanlardan hiçbir kimse kalmayacaktır"* buyurdu.

İbn Ömer dedi ki: İnsanlar, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu söylediklerinden ötürü kendi aralarında yüz sene ile ilgili olarak yaptıkları bu konuşmalarında hataya düştüler. Halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece: *"Bugün yeryüzünde bulunanlardan kimse kalmamıştır"* sözü ile o kuşakta bulunanların geçip gideceğini söylemek istemişti.[601]

٦٤٢٧-.../٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ وَرَوَاهُ اللَّيْثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ مُسَافِرٍ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ مَعْمَرٍ كَمِثْلِ حَدِيثِهِ

6427-.../2- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb haber verdi. Bunu Leys de Abdurrahman b. Halid b. Müsafir'den rivayet etti, ikisi Zührî'den Ma'mer'in isnadı ile onun hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[602]

---

601 Ebu Davud, 4348; Tirmizi, 2251; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6934

602 Buhari, 116, 601; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6840, 6867

٦٤٢٨-٢١٨/٣- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِشَهْرٍ تَسْأَلُونِي عَنِ السَّاعَةِ وَإِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللهِ وَأُقْسِمُ بِاللهِ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ تَأْتِي عَلَيْهَا مِائَةُ سَنَةٍ

6428-218/3- Bana Harun b. Abdullah ve Haccac b. eş-Şair tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Ben, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i vefatından bir ay önce şöyle buyururken dinledim: *"Bana kıyamet hakkında soru soruyorsunuz. Şüphesiz onun ilmi ancak Allah'ın yanındadır. Ama ben Allah adına yemin ederek söylüyorum ki yerin üzerinde bulunan canlı hiçbir kimse üzerinden yüz yıl daha geçmeyececektir"*[603]

٦٤٢٩-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ قَبْلَ مَوْتِهِ بِشَهْرٍ

6429-.../4- Bunu bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc bu isnad ile haber verdi ve "Vefatından bir ay önce" ibaresini zikretmedi.[604]

Şerh

(6426-6429 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6426) "şu gecenizi görüyor musunuz... İbn Ömer, dedi ki... demek istemiştir." Câbir'in rivayetinde ise (6328) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i vefatından bir ay önce... buyurduğunu dinlemiştir." Ebu Said'in rivayetinde (6332) Aynı husus dile getirilmekle birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini Tebük'den döndükten sonra söylemiştir.

Bu hadislerin biri diğerine açıklık getirmektedir. Bu hadislerde nübüvvetin delillerinden bir delil vardır. Maksat da şudur: O gece yerin üzerinde bulunan her bir canlı o geceden sonra yüz seneden daha fazla bir süre yaşamayacaktır. Bundan önce yaşadığı süre az ya da çok olsun fark etmez. Bu hadiste, o geceden sonra var olacak herhangi bir kimsenin yüz seneden fazla yaşamayacağı bildirilmemektedir.

603 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2866

604 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2866

"Nefsün menfûse: canlı bir kimse" doğmuş bir canlı demektir. Böylelikle melekler kapsamın dışına çıkarılmaktadır.

Bu hadisleri, muhaddisler arasında istisna teşkil ederek Hızır (aleyhisselâm)'ın ölmüş olduğunu söyleyen kimseler delil göstermişlerdir. Cumhur ise daha önce onun faziletleri babında geçtiği gibi hayatta olduğu kanaatindedir. Onlar bu hadisleri o sırada Hızır (aleyhisselâm)'ın yer üzerinde değil deniz üzerinde olduğunu söyleyerek yahut da bu tahsise uğramış genel buyruklardandır diyerek yorumlamışlardır.

"İnsanlar hata ettiler." Yani bu hususta yanlışlık yaptılar. Yanlışa düşmüş ve bu kanaati ile doğruya aykırı bir kanaat sahibi olmuş demektir.

"Bu kuşak (asır) bitmeden" sona ermeden anlamındadır.

٦٤٣٠-.../٥- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى كِلَاهُمَا عَنِ الْمُعْتَمِرِ قَالَ ابْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ ذَلِكَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِشَهْرٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ الْيَوْمَ تَأْتِي عَلَيْهَا مِائَةُ سَنَةٍ وَهِيَ حَيَّةٌ يَوْمَئِذٍ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ صَاحِبِ السِّقَايَةِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ ذَلِكَ وَفَسَّرَهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ نَقْصُ الْعُمُرِ

6430-.../5- Bana Yahya b. Habib ve Muhammed b. Abdula'lâ ikisi Mu'temir'den tahdis etti. İbn Habib dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Bize Ebu Nadra, Câbir b. Abdullah'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şu: *"Bugün canlı herhangi bir nefsin üzerinden yüz yıl geçtikten sonra o gün hâlâ hayatta kalacak hiçkimse olmayacaktır"* buyruğunu vefatından bir ay ya da ona yakın bir süre önce söylemiştir.

Sikâye görevlisi Abdurrahman'dan da o Câbir b. Abdullah'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önceki hadis gibi aynı şekilde rivayet edilmiştir.

Abdurrahman da bunu açıklayarak: (Maksat) ömrün eksilmesidir", demiştir.[605]

Şerh

"Sikâye görevlisi Abdurrahman'dan da o Câbir'den." Bu Mu'temir b. Süleyman'ın şu şekildeki sözlerine atfedilmiştir. "Babamı şöyle derken dinledim: Bize Ebu Nadra tahdis etti..." Sonra da hadisi tamamla-

605 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2378, 3106

dıktan sonra "Abdurrahman'dan da..." deyip rivayeti tamamladı. Burada "Abdurrahman'dan da" diyen kişi Mu'temir'in babası Süleyman'dır. Buna göre Süleyman bunu Müslim'in kendisine kadar ulaşan isnadı ile iki kişiden rivayet etmiş olmaktadır. Bunların biri Ebu Nadra'dır, diğeri de sikâye görevlisi Abdurrahman'dır. Her ikisi de Câbir'den rivayet etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٦٤٣١-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا مِثْلَهُ

6431-.../6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yezid b. Hârun tahdis etti, bize Süleyman et-Teymî her iki isnad ile aynısını haber verdi.[606]

٦٤٣٢-٢١٩/٧- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ عَنْ دَاوُدَ وَاللَّفْظُ لَهُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ دَاوُدَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ تَبُوكَ سَأَلُوهُ عَنِ السَّاعَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَأْتِي مِائَةُ سَنَةٍ وَعَلَى الْأَرْضِ نَفْسٌ مَنْفُوسَةٌ الْيَوْمَ

6432-219/7- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Ebu Halid, Davud'dan -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süleyman b. Hayyan, Davud'dan tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebük'den döndüğü zaman O'na kıyamete dair soru sordular. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yüz sene geçtikten sonra bugün yeryüzündeki hiçbir canlı kesinlikle kalmayacaktır"* buyurdu.[607]

٦٤٣٣-٢٢٠/٨- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو الْوَلِيدِ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ مَا مِنْ نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ تَبْلُغُ مِائَةَ سَنَةٍ فَقَالَ سَالِمٌ تَذَاكَرْنَا ذَلِكَ عِنْدَهُ إِنَّمَا هِيَ كُلُّ نَفْسٍ مَخْلُوقَةٍ يَوْمَئِذٍ

6433-220/8- Bana İshak b. Mansur tahdis etti, bize Ebu'l-Velid haber verdi, bize Ebu Avane, Husayn'den haber verdi, o Sâlim'den, o Câbir b. Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın Nebi'si: *"(Şu anda) herhangi bir canlı (şimdiden itibaren) yüz yıla ulaşmayacaktır"* buyurdu.

606 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6106

607 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3106, 4318

Sâlim dedi ki: Biz bunu O'nun önünde müzakere ettik (tartıştık). Bu ancak o gün için yaratılmış olan her bir nefis hakkındadır (dedik).[608]

٥٤/١٠٠- بَاب تَحْرِيمِ سَبِّ الصَّحَابَةِ ﷺ

54/100- ASHABA (RADIYALLÂHU ANHUMÂ) SÖVMENİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٣٤-١/٢٢١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

6434-221/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Alâ tahdis etti. Yahya, bize Ebu Muaviye A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (A'meş) Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ashabıma sövmeyin, ashabıma sövmeyin. Nefsim elinde olana yemin ederim ki sizden biriniz Uhud kadar altın infâk etse onlardan birisinin bir müddüne (avucuna) yahut onun yarısına dahi erişemez"* buyurdu.[609]

٦٤٣٥-٢/٢٢٢- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ كَانَ بَيْنَ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَبَيْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ شَيْءٌ فَسَبَّهُ خَالِدٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَسُبُّوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَوْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

6435-222/2- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Halid b. Velid ile Abdurrahman b. Avf arasında bir şey vardı. Halid ona ağır söz söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ashabımdan kimseye sövmeyin. Şüphesiz sizden birisi Uhud kadar altın infâk etse dahi onlardan birisinin bir müddüne de onun yarısı kadarına da erişemez"* buyurdu.[610]

---

608 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2246

609 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12536

610 Buhari, 3673; Ebu Davud, 4658; Tirmizi, 3861; İbn Mace, 161; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4001

٦٤٣٦-٢٢٤/٢- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ وَوَكِيعٍ ذِكْرُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ

6436-.../3- Bize Ebu Said el-Eşecc ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Veki', A'meş'den tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, birlikte Şu'be'den rivayet ettiler, o A'meş'den Cerir'in ve Ebu Muaviye'nin isnadı ile her ikisinin hadisinin aynısını rivayet etti. Fakat Şu'be ve Veki'in hadislerinde Abdurrahman b. Avf ile Halid b. Velid'den söz edilmemektedir.[611]

Şerh

(6434-6436 numaralı hadisler)

(6434) "Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Alâ, Ebu Muaviye'den tahdis etti, o A'meş'den, o Ebu Salih'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ashabıma sövmeyin..."* buyurdu.

Ebu Ali el-Ceyânî dedi ki: Ebu Mesud ed-Dimeşki dedi ki: Bu bir yanılmadır. Ebu Muaviye'nin hadis rivayeti A'meş'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Said el-Hudrî'dendir. Ebu Hureyre'den değildir. Nitekim bu hadisi Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Ebu Kureyb ve herkes de böylece rivayet etmiştir. (Ebu Mesud devamla) dedi ki: Darakutni'ye bu hadisin isnadına dair soru sorulmuş o da şu cevabı vermiştir: Bu hadisi A'meş rivayet etmiş olmakla birlikte ondan rivayet şeklinde ihtilaf vardır. Bunu Zeyd b. Ebu Umeyye kendisinden, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den diye rivayet ederken Ebu Avane'ye ondan rivayet hususunda ihtilaf edilmiş ve bunu Affan ile Yahya b Hammâd, Ebu Avane'den, o A'meş'den diye rivayet etmiştir. Bunu aynı şekilde Müsedded, Ebu Kâmil ve Şeyban da Ebu Avane'den diye rivayet etmişler ve Ebu Hureyre ile Ebu Said'den, demişlerdir. Nasr b. Ali de bu şekilde Ebu Davud ve el-Hirâşi'den, o A'meş'den diye rivayet etmiştir. Halbuki A'meş'in rivayetlerinden doğru olan Ebu Salih'den, o Ebu Said'den diye rivayetidir. Ayrıca bunu Zâide, Âsım'dan, o Ebu Salih'den, o

611 6435 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Hureyre'den diye rivayet etmiştir. Sahih olan ise Ebu Salih'den, onun Ebu Said'den diye rivayetidir. Allah en iyi bilendir.

Şunu bilelim ki ashab (radıyallâhu anhum)'a sövmek haram kılınmış hayasızlıklardan bir haramdır. Aralarından ister fitneye karışmış olanlara olsun ister başkalarına olsun fark etmez. Çünkü onlar bu savaşlarda içtihadda bulunmuş ve te'vil yapmış kimselerdir. Nitekim bu hususu, bu şerhin ashabın faziletlerinin baş tarafında açıklamış bulunmaktayız. Kadı Iyaz dedi ki: Onlardan birisine sövmek büyük masiyet günahlardandır. Bizim de cumhurun da benimsediği görüşe göre böyle bir kimse öldürülmez ama ona ta'zir cezası verilir. Maliki mezhebine mensub bazıları öldürüleceğini söylemişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ashabıma sövmeyin..."* dil bilginleri der ki: Nasîf: nısf, yarı demektir. Bunun dört söyleyişi vardır. Nun harfi kesreli "nısf", ötreli "nusf", fethalı "nasf" ve ye harfi ziyadesi ile "nasîyf". Bunları Kadı Iyaz el-Meşârik adlı eserinde Hattâbi'den nakletmektedir.

Hadisin anlamına gelince: Sizden herhangi bir kimse Uhud dağı kadar altın infâk etse dahi bundan dolayı kazanacağı sevap, ashab-ı kiramdan birisinin bir müd'lük harcamasına da yarım müd'lük harcamasına da sevabı erişemez.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunu ashabın faziletleri babında cumhurdan diye yapmış olduğumuz ashabın tamamının kendilerinden sonrakilerin hepsinden faziletli görüldüğüne dair kanaat da desteklemektedir. Onların bu infâklarının faziletli oluş sebebi ise başkalarının durumundan farklı olarak zaruret ve darlık zamanlarında harcamış olmalarıdır. Ayrıca onların yaptıkları harcamalar (infâklar), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yardım etmek ve O'nu himaye etmek amacına yönelikti. Ondan sonra ise böyle bir imkan yoktur. Onların cihadları da diğer itaatleri de böyle idi. Nitekim yüce Allah: *"Aranızdan fetihten önce infâk edip savaşanlar (ile diğerleri) bir olmaz. Onların dereceleri daha büyüktür"* (Hadid, 10) buyurmaktadır. Bütün bunların yanında onların ruhlarında şefkat, sevgi, huşu, mütevazilik, başkalarını kendisine tercih etmek, Allah yolunda hakkıyla cihad etmek gibi hasletleri de vardı. Diğer taraftan bir an dahi olsa peygamber sohbetinde bulunmanın faziletine hiçbir amel denk değildir ve hiçbir şey ile onun derecesine erişilemez. Faziletler ise kıyas ile elde edilmez. Çünkü fazilet Allah'ın lütfudur. Onu dilediği kimseye verir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadis âlimlerinden bazıları şöyle der: Bu fazilet uzunca sahabilik yapmış, onunla birlikte savaşmış, infâk etmiş, hicret etmiş ve (O'na ve dinine) yardım etmiş kimseler hakkındadır. Arap heyetleri gibi O'nu bir defa gören yahut da fetihten sonra son zamanlarında ve dinin aziz kılınıp güçlendirilmesinden sonra O'nu gören fakat hicret de etmemiş, dinde her-

hangi bir etkisi izi kalmamış, müslümanlara da bir faydası dokunmamış kimseler hakkında sözkonusu değildir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Doğrusu ise birincisidir ve çoğunluk da bu kanaattedir. Allah en iyi bilendir.

٥٥/١٠١- بَاب مِنْ فَضَائِلِ أُوَيْسٍ الْقَرَنِيِّ رضي الله عنه

55/101- UVEYS EL-KARANİ (RADIYALLÂHU ANH)'IN BAZI FAZİLETLERİ BABI

٦٤٣٧-١/٢٢٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنِي سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ أَنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ وَفَدُوا إِلَى عُمَرَ وَفِيهِمْ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ يَسْخَرُ بِأُوَيْسٍ فَقَالَ عُمَرُ هَلْ هَاهُنَا أَحَدٌ مِنَ الْقَرَنِيِّينَ فَجَاءَ ذَلِكَ الرَّجُلُ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ قَالَ إِنَّ رَجُلًا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ لَا يَدَعُ بِالْيَمَنِ غَيْرَ أُمٍّ لَهُ قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَدَعَا اللهَ فَأَذْهَبَهُ عَنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ الدِّينَارِ أَوْ الدِّرْهَمِ فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ

6437-223/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Haşim b. Kâsım tahdis etti, bize Süleyman b. Muğire tahdis etti, bana Said el-Cureyri, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Useyr b. Câbir'den rivayet ettiğine göre Kufe'liler heyet olarak Ömer (radıyallâhu anh)'ın huzuruna gitti. Aralarında ise Uveys ile alay edenlerden bir adam da vardı. Ömer: Burada Karanlılardan bir kimse var mı, dedi. O adam geldi. Ömer: Muhakkak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Yemen'den Uveys denilen bir adam size gelecektir. Yemen'de sadece annesini bırakmış olacaktır. Kendisinde bir beyazlık vardı. Allah'a dua etti. O beyazlığı ondan giderdi. Bir dinar yahut bir dirhem kadarlık bir yer müstesna. Sizden kim onunla karşılaşırsa sizin için mağfiret dileyiversin."*[612]

٦٤٣٨-٢/٢٢٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ وَلَهُ وَالِدَةٌ وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَمُرُوهُ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ

6438-224/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Affan b. Müslim tahdis etti, bize Hammâd -ki o b. Seleme'dir- Said el-Cureyrî'den bu isnad ile Ömer b. el-Hattâb'dan şöyle

612 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10406

dedi diye tahdis etti: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Tabiinin en hayırlısı şüphesiz kendisine Uveys denilen zattır. Onun bir annesi vardır. Onda bir beyazlık vardı. Kendisinden sizin için mağfiret dilemesini isteyin."*[613]

٦٤٣٩-٢٢٥/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الآخَرَانِ حَدَّثَنَا وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ قَالَ كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدَادُ أَهْلِ الْيَمَنِ سَأَلَهُمْ أَفِيكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ حَتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْسٍ فَقَالَ أَنْتَ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَكَانَ بِكَ بَرَصٌ فَبَرَأْتَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ لَكَ وَالِدَةٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرَأَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ فَاسْتَغْفِرْ لِي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ أَيْنَ تُرِيدُ قَالَ الْكُوفَةَ قَالَ أَلَا أَكْتُبُ لَكَ إِلَى عَامِلِهَا قَالَ أَكُونُ فِي غَبْرَاءِ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ قَالَ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ فَوَافَقَ عُمَرَ فَسَأَلَهُ عَنْ أُوَيْسٍ قَالَ تَرَكْتُهُ رَثَّ الْبَيْتِ قَلِيلَ الْمَتَاعِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرَأَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ فَأَتَى أُوَيْسًا فَقَالَ اسْتَغْفِرْ لِي قَالَ أَنْتَ أَحْدَثُ عَهْدًا بِسَفَرٍ صَالِحٍ فَاسْتَغْفِرْ لِي قَالَ اسْتَغْفِرْ لِي قَالَ أَنْتَ أَحْدَثُ عَهْدًا بِسَفَرٍ صَالِحٍ فَاسْتَغْفِرْ لِي قَالَ لَقِيتَ عُمَرَ قَالَ نَعَمْ فَاسْتَغْفَرَ لَهُ فَفَطِنَ لَهُ النَّاسُ فَانْطَلَقَ عَلَى وَجْهِهِ قَالَ أُسَيْرٌ وَكَسَوْتُهُ بُرْدَةً فَكَانَ كُلَّمَا رَآهُ إِنْسَانٌ قَالَ مِنْ أَيْنَ لِأُوَيْسٍ هَذِهِ الْبُرْدَةُ

6439-225/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî, Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis etti. İshak, bize haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. Lafız da İbnu'l-Müsennâ'ya aittir. Bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Zürare b. Evfa'dan, o Useyr b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb'a Yemenlilerden

613 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10406

yardımcı kuvvetler geldiği zaman onlara: Aranızda Uveys b. Âmir var mı diye onlara sorardı. Nihayet Uveys'i buldu. Ona: Sen Uveys b. Âmir misin, dedi. Evet, dedi. Ömer: Muradlılardan sonra Karen'den misin, dedi. O: Evet, dedi. Ömer: Sende baraş hastalığı vardı da bir dirhem kadarlık bir yer dışında ondan iyileştin öyle mi, dedi. O: Evet, dedi. Ömer: Bir anan var öyle mi, dedi. O: Evet, dedi. Bu sefer Ömer şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Uveys b. Âmir sizin yanınıza Yemenlilerin yardımcı kuvvetleri ile birlikte gelecektir. Kendisi Murad'lıdır, sonra Karen'lidir. Onda baraş hastalığı vardı. Bir dirhem kadarlık bir yer dışında o hastalığı iyileşti. Onun bir annesi vardır ki kendisi ona çok iyi davranır. Eğer Allah'a yemin ederse mutlaka onun yemininin doğru olduğunu çıkartır. Eğer senin için mağfiret dilemesini isteyebilirsen onu yap."* Haydi benim için mağfiret dile, dedi. Uveys de onun için mağfiret diledi.

Ömer ona: Nereye gitmek istiyorsun, dedi. Uveys: Kûfe'ye, dedi. Ömer: Senin için oranın valisine mektup yazayım mı, dedi. Uveys: Dikkat çekmeyen/önemsenmeyen insanlar arasında olmayı daha çok severim, dedi.

Ertesi sene onların eşrafından bir adam da hacc etti. Ömer (radıyallâhu anh)'a rast gelince ona Uveys'i sordu. Adam: Ben onu evi kötü, eşyası az bir halde bıraktım, dedi. Ömer şu cevabı verdi: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Yanınıza Uveys b. Âmir Yemenlilerin yardımcı kuvvetleri ile birlikte gelecektir. O Murad'lılardan sonra Karen'lilerdendir. Onun bir baraş hastalığı vardı. Bir dirhem kadarlık bir yer dışında o hastalığı iyileşti. Onun bir annesi var. Kendisi annesine çok iyi davranır. Eğer Allah adına yemin ederse Allah onun yeminini gerçekleştirir. Eğer senin için mağfiret dilemesini isteyebilirsen yap."* Bunun üzerine Uveys'in yanına gitti ve ona: Benim için mağfiret dile, dedi. Uveys: Sen salih (iyi) bir seferden henüz yeni gelmişsin. Asıl sen benim için mağfiret dile, dedi. Adam: Benim için mağfiret dile, dedi. Uveys: Sen salih bir seferden henüz yeni geldin, sen benim için mağfiret dile, dedi. (Yine Uveys): Ömer'le karşılaştın mı, dedi. Adam: Evet deyince, onun için mağfiret diledi, insanlar da onun farkına vardı, o da hemen ayrılıp gitti.

Useyr dedi ki: Onun elbisesi çizgili bir elbise idi. Bir kimse onu her gördüğünde: Uveys'e bu elbise nereden geldi derdi.[614]

Şerh

(6437-6439 numaralı hadisler)

(6437) "Useyr b. Câbir" hemzesi ötreli, sin fethalıdır. Useyr b. Amr olduğu da söylenir. Adının ötreli ye ile "yüsr" olduğu da söylenir.

614 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10406

Uveys'in bu kıssasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır. Adı Uveys b. Âmir'dir. Müslim bunu burada böylece rivayet etmiştir. Meşhur olan ismi de budur. İbn Mâkulâ dedi ki: Uveys b. Amr olduğu da söylenir., dediklerine göre künyesi Ebu Amr'dır. Birisinin söylediğine göre o Sıffin'de öldürülmüştür. Kareni nisbetlidir. Yani Karen oğullarındandır. Karen ise Muradlıların bir koludur. Karenin nesebi Karen b. Redman b. Naciye b. Murad'dır. el-Kelbi dedi ki: Murad'ın adı da Câbir'dir. O Malik b. Eded b. Yeşcub b. Ya'rub b. Zeyd b. Kehlam b. Sebbâd'dır. Onun Muradlıların bir kolundan olup ona nisbet edildiğine dair zikrettiğimiz bu açıklama doğru olan açıklamadır. Bunda görüş ayrılığı yoktur. Cevheri'nin Sihahı'nda belirtildiği üzere o Necidlilerin ihram mikatı olarak bilinen bir dağ olan Karn el-Menazil'e mensub olduğu belirtilmekte ise de bu pek büyük bir yanlışlıktır. Bu hususta buna aldanılmaması için daha önce dikkat çekilmiş bulunmaktadır.

"Aralarında Uveys ile alay eden bir adam da vardı." Yani onu küçümsüyor, onunla alay ediyordu. Bu da Uveys'in durumunu gizlediğine ve kendisi ile yüce Allah arasında sırrı sakladığına, kendisinden buna delil olacak herhangi bir şeyin dışarıdan görünmediğine delildir. İşte ariflerin ve havas velilerin yolu budur. Allah onlardan razı olsun.

"Sizden kim onunla karşılaşırsa sizin için mağfiret dilesin." Diğer rivayette ise (6439) Ömer'e dedi ki: *"Senin için mağfiret dilemesini isteyebilirsen yap buyurdu."* Bu da Uveys (radıyallâhu anh)'a ait açık bir menkıbedir.

Hadiste salah ehli kimselerden dua istemenin mağfiret dilemelerini istemenin -bu isteği yapan kişi onlardan daha faziletli olsa bile- müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

(6438) *"Şüphesiz tabiinin en hayırlısı kendisine Uveys... denilen bir adamdı."* Bu hadis onun tabiinin en hayırlısı olduğu hususunda açıktır. Ama şöyle denilebilir: Ahmed b. Hanbel ve başkaları: Tabiinin en faziletlisi Said b. el-Müseyyeb'dir, demiştir. Buna da şöyle cevap verilir: Onların maksatları Said'in tefsir, hadis, fıkıh ve buna benzer şer'i ilimlerde en faziletli kişi olduğudur. Yüce Allah nezdinde en hayırlı olduğu şeklinde değildir.

Bu lafızda da aynı şekilde de açık bir mucize vardır.

"Yemenlilerin yardımcı kuvvetleri" bunlar ise gazada İslam ordularına yardım eden gaziler topluluğu idi. Emdâd: yardımcı kuvvetlerin tekili "meded"dir.

"Dikkat çekmeyen/önemsenmeyen insanlar arasında olmayı daha çok severim." Gabra: Dikkat çekmeyen, önemsenmeyen kelimesinde gayn harfi

fethalı, be sakin ve sonu medlidir. Onların zayıfları fakir fukaraları önemsenmeyen sıradan kimseler demektir. Bu ise bilinmemeyi ve halini gizlemeyi tercih etmesinden dolayı idi.

"Evi kötü" tabiri diğer rivayetteki "eşyası az" ile aynı anlamdadır. Resaset ile bezazet aynı anlamdadır. Bu da eşyanın değersiz olması, geçimin dar olması demektir.

Uveys ile ilgili bu hadiste anne babaya iyi davranmanın fazileti, uzletin ve iyi hallerin saklanmasının fazileti de anlaşılmaktadır.

٥٦/١٠٢- بَاب وَصِيَّةِ النَّبِيِّ ﷺ بِأَهْلِ مِصْرَ

56/102- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MISIR AHALİSİ HAKKINDAKİ VASİYETİ BABI

٦٤٤٠-١/٢٢٦- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي حَرْمَلَةُ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ وَهُوَ ابْنُ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ الْمَهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّكُمْ سَتَفْتَحُونَ أَرْضًا يُذْكَرُ فِيهَا الْقِيرَاطُ فَاسْتَوْصُوا بِأَهْلِهَا خَيْرًا فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِمًا فَإِذَا رَأَيْتُمْ رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ فِي مَوْضِعِ لَبِنَةٍ فَاخْرُجْ مِنْهَا قَالَ فَمَرَّ بِرَبِيعَةَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنَيْ شُرَحْبِيلَ ابْنِ حَسَنَةَ يَتَنَازَعَانِ فِي مَوْضِعِ لَبِنَةٍ فَخَرَجَ مِنْهَا

6440-226/1- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Harmele haber verdi. (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Harmele -ki o b. İmran et-Tucîbî'dir- tahdis etti, o Abdurrahman b. Şumase el-Mehri'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Zer'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizler kiratın sözkonusu edildiği bir yeri fethedeceksiniz. Oranın ahalisi hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz. Çünkü onların bir zimmeti ve bir akrabalık bağları vardır. Bir kerpiçlik yer hakkında birbiri ile iki adamın boğuştuklarını görürseniz oradan çıkın."* (Ravi) dedi ki: Ebu Zer Şurahbil Hasene'nin iki oğlu Rabia ile Abdurrahman'ın yanından geçerken onların bir kerpiç yeri hakkında tartıştıklarını görünce oradan çıktı.[615]

615 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11962

٦٤٤١-٢٢٧/٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالاَ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي سَمِعْتُ حَرْمَلَةَ الْمِصْرِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ عَنْ أَبِي بَصْرَةَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّكُمْ سَتَفْتَحُونَ مِصْرَ وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا الْقِيرَاطُ فَإِذَا فَتَحْتُمُوهَا فَأَحْسِنُوا إِلَى أَهْلِهَا فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِمًا أَوْ قَالَ ذِمَّةً وَصِهْرًا فَإِذَا رَأَيْتَ رَجُلَيْنِ يَخْتَصِمَانِ فِيهَا فِي مَوْضِعِ لَبِنَةٍ فَاخْرُجْ مِنْهَا قَالَ فَرَأَيْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ شُرَحْبِيلَ بْنِ حَسَنَةَ وَأَخَاهُ رَبِيعَةَ يَخْتَصِمَانِ فِي مَوْضِعِ لَبِنَةٍ فَخَرَجْتُ مِنْهَا

6441-227/2- Bana Zuheyr b. Harb ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize babam tahdis etti, Harmele el-Mısri'yi, Abdurrahman b. Şumase [el-Mehri][616] den dinledim. O Ebu Basra'dan, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz siz Mısır'ı fethedeceksiniz. Orası Kirat adının verildiği bir arazidir. Orayı fethedeceğiniz zaman oranın ahalisine güzel davranın. Çünkü onların bir zimmeti ve bir akrabalık bağları vardır."* Yahut da: *"Bir zimmeti ve bir sıhri akrabalıkları vardır. Orada iki adamın bir kerpiçlik yer hakkında birbirleri ile tartıştıklarını görecek olursan oradan çık"* buyurdu. (Ebu Zer) dedi ki: Derken ben Abdurrahman b. Şurahbil b. Hasene ile kardeşi Rabia'yı bir kerpiç yeri için kavga ettiklerini görünce oradan çıktım.[617]

Şerh

(6440-6441 numaralı hadisler)

(6440) "Abdurrahman b. Şümase"nin babasının adı olan "Şümase" şin harfi ötreli de fethalı da (Şemase) söylenir.

"Kirat'ın sözkonusu edildiği bir yeri fethedeceksiniz..." Diğer rivayette (6440) *"Mısır'ı feth edeceksiniz. Orası kiratın sözkonusu edildiği bir yerdir. Şüphesiz onların bir zimmeti ve bir akrabalık bağı vardır."* Yahut da *"Bir zimmeti ve bir sıhri akrabalıkları vardır, dedi."*

İlim adamları der ki: Kirat, dinar, dirhem ve bunların dışındaki (para değer)lerin bölümlerinden bir cüzdür. Mısırlılar bunu çokça kullanır ve konuşmalarında çokça geçerdi. Zimmet ise hurmet (saygınlık, haramlık) ve hak demektir. Burada ise ahit ve eman demektir. Rahim (akrabalık)a gelince, İsmail'in annesi Hacer'in onlardan oluşundan dolayıdır. Sıhri akrabalık ise İbrahim'in annesi Mariye'nin onlardan olmasından ötürüdür.

616 Yazma nüshadan eklenmiştir.

617 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12000

Hadiste, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık mucizeleri vardır. Bunlardan birisi ümmetin kendisinden sonra Arap olmayanları ve zorba güçleri yenik düşürüp kahredecek şekilde güç ve kuvvetlerinin olacağını haber vermesidir. Bir diğeri onların Mısır'ı fethedeceklerini. Bir diğeri bir kerpiçlik yer hakkında iki adamın birbirleri ile tartışacaklarını haber vermesidir. Bütün bunlar gerçekleşmiştir. Allah'a hamd olsun.

(6440) *"Birbiri ile kavga eden"* de ikinci rivayette açıkladığı gibi birbiri ile çekişen, anlaşmazlıkla tartışan iki kişi demektir.

٥٧/١٠٣- بَاب فَضْلِ أَهْلِ عُمَانَ

57/103- UMANLILARIN FAZİLETİ BABI

٦٤٤٢-١/٢٢٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِي الْوَازِعِ جَابِرِ بْنِ عَمْرٍو الرَّاسِبِيِّ سَمِعْتُ أَبَا بَرْزَةَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَجُلًا إِلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَسَبُّوهُ وَضَرَبُوهُ فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ أَنَّ أَهْلَ عُمَانَ أَتَيْتَ مَا سَبُّوكَ وَلَا ضَرَبُوكَ

6442-228/1- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Mehdi b. Meymun Ebu'l-Vazi Câbir b. Amr er-Rasibi'den tahdis etti: Ebu Berze'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamı Arap kabilelerinden birine gönderdi. Ona sövdüler ve onu dövdüler. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip O'na haber verince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer Umanlıların yanına gidecek olsaydın sana ne söverlerdi ne de seni döverlerdi"* buyurdu.[618]

Şerh

"Uman" bu hadiste ayn harfi ötreli, mim harfi şeddesizdir. Burası Bahreyn'in belli başlı bir şehridir. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre kimi ilim adamı bunu ayn harfi fethalı, mim harfi şeddeli olarak Amman el-Belka diye zaptetmiş iseler de bu bir yanlışlıktır.

Bu hadiste Umanlılar övülmekte, faziletleri dile getirilmektedir. Allah en iyi bilendir.

618 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11595

٥٨/١٠٤- بَاب ذِكْرِ كَذَّابِ ثَقِيفٍ وَمُبِيرِهَا

58/104- SAKİF YALANCISININ VE HELAK EDİCİSİNİN ZİKRİ BABI

٦٤٤٣-١/٢٢٩- حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَقَ الْحَضْرَمِيَّ أَخْبَرَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ عَنْ أَبِي نَوْفَلٍ رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ عَلَى عَقَبَةِ الْمَدِينَةِ قَالَ فَجَعَلَتْ قُرَيْشٌ تَمُرُّ عَلَيْهِ وَالنَّاسُ حَتَّى مَرَّ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ فَوَقَفَ عَلَيْهِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَبَا خُبَيْبٍ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَبَا خُبَيْبٍ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَبَا خُبَيْبٍ أَمَا وَاللهِ لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَاكَ عَنْ هَذَا أَمَا وَاللهِ لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَاكَ عَنْ هَذَا أَمَا وَاللهِ لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَاكَ عَنْ هَذَا أَمَا وَاللهِ إِنْ كُنْتَ مَا عَلِمْتُ صَوَّامًا قَوَّامًا وَصُولًا لِلرَّحِمِ أَمَا وَاللهِ لَأُمَّةٌ أَنْتَ أَشَرُّهَا لَأُمَّةٌ خَيْرٌ ثُمَّ نَفَذَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ فَبَلَغَ الْحَجَّاجَ مَوْقِفُ عَبْدِ اللهِ وَقَوْلُهُ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَأُنْزِلَ عَنْ جِذْعِهِ فَأُلْقِيَ فِي قُبُورِ الْيَهُودِ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أُمِّهِ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ فَأَبَتْ أَنْ تَأْتِيَهُ فَأَعَادَ عَلَيْهَا الرَّسُولَ لَتَأْتِيَنِّي أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكِ مَنْ يَسْحَبُكِ بِقُرُونِكِ قَالَ فَأَبَتْ وَقَالَتْ وَاللهِ لَا آتِيكَ حَتَّى تَبْعَثَ إِلَيَّ مَنْ يَسْحَبُنِي بِقُرُونِي قَالَ فَقَالَ أَرُونِي سِبْتَيَّ فَأَخَذَ نَعْلَيْهِ ثُمَّ انْطَلَقَ يَتَوَذَّفُ حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ كَيْفَ رَأَيْتِنِي صَنَعْتُ بِعَدُوِّ اللهِ قَالَتْ رَأَيْتُكَ أَفْسَدْتَ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ وَأَفْسَدَ عَلَيْكَ آخِرَتَكَ بَلَغَنِي أَنَّكَ تَقُولُ لَهُ يَا ابْنَ ذَاتِ النِّطَاقَيْنِ أَنَا وَاللهِ ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكُنْتُ أَرْفَعُ بِهِ طَعَامَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَطَعَامَ أَبِي بَكْرٍ مِنَ الدَّوَابِّ وَأَمَّا الْآخَرُ فَنِطَاقُ الْمَرْأَةِ الَّتِي لَا تَسْتَغْنِي عَنْهُ أَمَا إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَدَّثَنَا أَنَّ فِي ثَقِيفٍ كَذَّابًا وَمُبِيرًا فَأَمَّا الْكَذَّابُ فَرَأَيْنَاهُ وَأَمَّا الْمُبِيرُ فَلَا إِخَالُكَ إِلَّا إِيَّاهُ قَالَ فَقَامَ عَنْهَا وَلَمْ يُرَاجِعْهَا

6443-229/1- Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî tahdis etti, bize Yakub -yani b. İshak el-Hadramî- tahdis etti, bize Esved b. Şeyban, Ebu Nevfel'den haber verdi: Abdullah b. ez-Zubeyr'i Medine akabesinde gördüm. Kureyşliler ve sair insanlar onun yanından geçmeye başladı. Nihayet Abdullah b. Ömer de yanından geçti. Onun başında durup şöyle dedi: Selam sana ey Ebu Hubeyb! Selam sana ey Ebu Hubeyb! Selam sana ey Ebu Hubeyb! Allah'a yemin olsun ki ben sana bunu yapmamanı söylüyordum. Allah'a yemin olsun

ki ben sana bunu yapmamanı söylüyordum. Allah'a yemin olsun ki ben sana bunu yapmamanı söylüyordum. Ama Allah'a yemin ederim ki sen -bildiğim kadarı ile- çok oruç tutan, gece çok kıyamda duran (namaz kılan), akrabalık bağlarını oldukça gözeten bir kişi idin. Allah'a yemin ederim ki kötüsü sen olduğun bir ümmet hiç şüphesiz çok hayırlı bir ümmettir.

Sonra Abdullah b. Ömer oradan ayrılıp gitti. Abdullah b. Ömer'in durduğu ve söyledikleri Haccac'a ulaşınca derhal İbn ez-Zubeyr'e birilerini gönderdi ve üzerinde bulunduğu ağaçtan indirilip yahudilerin kabristanına bırakıldı. Sonra annesi Ebu Bekr kızı Esma (radıyallâhu anhumâ)'ya haber gönderdi. Onun yanına gitmeyi kabul etmedi. Tekrar ona elçiyi gönderdi ve ya yanıma gelirsin yahut da sana saçlarından seni sürükleyecek birisini gönderirim, dedi. Esma yanına gitmeyi kabul etmedi ve: Allah'a yemin ederim beni saçlarımdan sürükleyecek birilerini bana göndermediğin sürece sana gelmeyeceğim, dedi. Bu sefer Haccac: Bana ayakkabılarımı gösterin deyip ayakkabılarını aldıktan sonra hızlıca yürümeye koyuldu. Nihayet onun yanına girdi ve: Benim Abdullah'a yaptıklarımı nasıl gördün, dedi. O: Senin onun aleyhine dünyasını ifsad ettiğini, kendi aleyhine de ahiretini ifsad ettiğini gördüm. Bana ulaştığına göre sen ona ey zatunnitakeyn (iki kuşak sahibi) kadının oğlu diyormuşsun. Evet Allah'a yemin ederim ki ben iki kuşak sahibi kadınım. Bunlardan birisi ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yemeği ile Ebu Bekir'in yemeğini (bağlayıp) hayvanlardan korumak için kaldırırdım. Diğeri ise kadının kendisi için olmazsa olmaz olan kuşağıdır. Hem Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Şüphesiz Sakifliler arasında bir yalancı ve bir helak edici vardır"* diye hadis buyurdu. Yalancıyı gördük, helak ediciye gelince zannederim o senden başkası değildir, dedi. Bunun üzerine Haccac ona bir cevap vermeden kalkıp gitti.[619]

Şerh

"Abdullah b. ez-Zubeyr'i Medine akabesinde gördüm..." Medine akabesi Mekke'de bir akabe (dağ yolu)'dir. Hı harfi ötreli olarak "Ebu Hubeyb" ise İbn ez-Zubeyr'in künyesidir. Oğlu Hubeyb'in adı ile künyelenmiştir. Hubeyb onun oğullarının büyüğü idi. Üç künyesi vardı. Buhari bunları et-Tarih(el-Kebir)'de ve başkaları zikretmiş bulunmaktadır. Sözkonusu bu künyeleri Ebu Hubeyb, Ebu Bekr ve Ebu Bukeyr'dir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Kabrinde veya başka yerde olsun ölüye selam vermek ve selamı üç defa tekrarlamak -İbn Ömer'in yaptığı gibi- müstehaptır.

619 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15736

2. Ölüler bilinen güzel sıfatları ile övülebilirler.

3. İbn Ömer'in bunda bir menkıbesi vardır. Çünkü o herkesin gözü önünde hakkı söylemiş ve Haccac'dan çekinmemiştir. Çünkü onun başı ucunda durduğunun haberinin ona ulaşacağını, söylediklerinin onu övdüğünün kendisine bildirileceğini biliyordu. Bu onun hakkı söylemesine engel olmamış, İbn ez-Zubeyr'in lehine onda bildiği hayırları sözkonusu ederek tanıklık etmiş ve Haccac'ın onun aleyhine yaymak istediği "onun Allah'ın düşmanı zâlim ve benzeri" niteliklerinin bâtıl olduğunu ortaya koymuştur. Ömer, İbn ez-Zubeyr'in Haccac'ın kendisine nisbet ettiği bu vasıflardan uzak olduğunu anlatmak istemiş ve insanlara onun güzelliklerini, Haccac'ın söylediklerinin tam zıt vasıflara sahip olduğunu bildirmiştir. Hak ehlinin kanaatine göre İbn ez-Zubeyr mazlum idi, Haccac ve onun yoldaşları ise ona karşı başkaldıran harici kimseler idi.

"Ben sana bunu yapmamanı söylüyordum." Bu şekilde uzun süren bir çekişmeye girmemeni söylüyordum.

İbn ez-Zubeyr'in nitelikleri arasında "akrabalık bağlarını çokça gözeten bir kimse idin" demesi ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bu, ahbarilerden bazılarının söylediklerinden ve onu cimrilikle nitelemelerinden çok daha sahihtir. el-Ecvâd (cömert kimseler) kitabının sahibi de onu cömertler arasında saymıştır. Onun hallerinden bilinen de budur.

"Allah'a yemin olsun ki şerlileri sen olduğun bir ümmet en hayırlı bir ümmettir." Bu ibare nüshalarımızın bir çoğunda "en hayırlı bir ümmet" şeklindedir. Kadı Iyaz da bunu Müslim'in ravilerinin çoğunluğundan böylece nakletmiştir. Bizim diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda ise "kötü bir ümmettir" şeklindedir. Kadı Iyaz bunu Semerkandi'nin rivayetinden diye nakletmiş ve: Bu bir hata ve bir tashiftir, demiştir.

"Seni saçlarından sürükleyecek" yani örülmüş saçlarından seni sürükleyecek.

"Bana ayakkabılarımı gösterin." Sebtiyye denilen ayakkabı türü üzerinde kıl bırakılmamış ayakkabılara denilir.

"Sonra hızlıca yürümeye koyuldu." Ebu Ubeyd "yetevezzefu"nun hızlıca yürümek anlamında olduğunu, Ebu Ömer ise böbürlenerek yürümek olduğunu söylemiştir.

"Zatunnitakeyn: İki kuşak sahibi" ilim adamları der ki: Nitak (kuşak) kadının elbisesini giyindikten sonra belini bir şeyle bağlaması ve böylelikle elbisesinin orta kısmını yukarı kaldırıp alt kısmını aşağıya salması demektir. Kadın bunu eteğine basıp tökezlememek için iş yaparken böyle yapar. Denil-

diğine göre Esma'ya iki kuşak sahibi adının verilmesi onun üst üste iki kuşak bağlamasından dolayı idi. Ama daha sahih olan ona bu ünvanın veriliş sebebinin kuşağını ortadan ikiye bölüp onlardan birisini küçük bir kuşak olarak bırakıp onunla yetinmesi, diğerini ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın azık torbalarını bağlaması için ayırdı. Nitekim kendisi de burada bu hadiste ve Buhari'de böylece ifade etmiştir. Buhari'nin lafzı ise Müslim'in lafzından daha açıktır.

Haccac'a: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize... tahdis etti," demesine gelince "ihâluke: zannederim sensin" lafzında hemze fethalı (ehaluke) ve kesreli (ihalüke) söylenir. Kesreli söyleniş daha meşhurdur. Mubir ise helak eden kişi demektir. Yalancı hakkında "onu gördük" demesinden kastı ise el-Muhtar b. Ebu Ubeyd es-Sakafî'dir. Aşırı yalancı birisi idi. Bundan daha da çirkin ve kötü olmak üzere Cebrail'in kendisine geldiğini ileri sürmesidir. İlim adamları "Kezzâb: çok yalancı" ile el-Muhtar b. Ebu Ubeyd'in, el-mubir: helak edici ile de Haccac b. Yusuf (Haccac-ı zâlim)'in kastedildiği üzerinde ittifak etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٥٩/١٠٥- بَاب فَضْلِ فَارِسَ

59/105- FARSLILARIN FAZİLETİ BABI

٦٤٤٤-١/٢٣٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ جَعْفَرٍ الْجَزَرِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كَانَ الدِّينُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَذَهَبَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ فَارِسَ أَوْ قَالَ مِنْ أَبْنَاءِ فَارِسَ حَتَّى يَتَنَاوَلَهُ

6444-230/1- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer, Cafer el-Cezeri'den haber verdi, o Yezid b. el-Asam'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer din, ülker yıldızının yanında olsaydı farslardan bir adam -yahut da farsoğullarından bir adam, dedi- onu alıncaya kadar giderdi"* buyurdu[620]

٦٤٤٥-٢/٢٣١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ ثَوْرٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ فَلَمَّا قَرَأَ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ قَالَ رَجُلٌ مَنْ هَؤُلَاءِ

620 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14828

يَا رَسُولَ اللهِ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى سَأَلَهُ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا قَالَ وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ قَالَ فَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ثُمَّ قَالَ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ

6445-231/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Sevr'den tahdis etti, o Ebu'l-Gays'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda oturuyorduk. Derken O'na Cumua Sûresi nazil oldu. *"Ve onlardan henüz kendilerine kavuşmamış olanlara da"* (Cumua, 3) buyruğunu okuyunca bir adam: Bunlar kimlerdir ey Allah'ın Rasûlü! diye sordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona cevap vermedi. Nihayet O'na bir iki ya da üç defa sordu aramızda Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh) da vardı. Bu sefer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini Selman'ın üzerine koydu sonra da: *"İman, ülker yıldızının yanında olsa dahi bunlardan bazı adamlar onu elde edeceklerdir"* buyurdu.[621]

Şerh

Bu hadiste onların açık bir fazileti, mecazi ifadeler kullanmanın ve kullanılacağı yerlerde mübalağa yapmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır.

٦٠/١٠٦- بَاب قَوْلِهِ ﷺ النَّاسُ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا تَجِدُ فِيهَا رَاحِلَةً

60/106- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN: "İNSANLAR, ARALARINDA BİNİLMEYE ELVERİŞLİ BİR TANE DAHİ BULAMADIĞIN YÜZ DEVE GİBİDİR" BUYRUĞU BABI

٦٤٤٦-٢٣٢/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِمُحَمَّدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً

6446-232/1- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Sâlim İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizler insanların bir kimsenin aralarında binilmeye elverişli tek bir deveyi dahi bulamadığı yüz deve gibi olduklarını göreceksiniz"* buyurdu.[622]

621 Buhari, 4897, 4898; Tirmizi, 3310, 3933; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12917
622 Tirmizi, 2872; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6944

Şerh

İbn Kuteybe dedi ki: Râhile (binilmeye elverişli deve/binek deve) develer arasından binmek ve daha başka maksatlar için seçilmiş seçkin asil develere denilir. Böyle bir deve bütün güzel nitelikleri kendisinde toplamış bir devedir. Pek çok deve arasında bulunursa tanınır. (İbn Kuteybe devamla) dedi ki: Hadisin anlamına gelince, insanlar birbirlerine eşittirler. Neseb bakımından aralarından kimsenin bir üstünlüğü yoktur. Aksine onlar yüz deve gibi birbirine benzerler.

el-Ezheri de şunları söylemektedir: Araplar arasında binek deve (râhile) asil erkek ve dişi deveye denilir. (Râhile isminin) sonundaki he (yuvarlak te) mübalağa içindir. Fehhâme: Çok anlayışlı, kavrayışlı ve messâbe: neseb bilgisini çok iyi bilen adam demeye benzer. İbn Kuteybe'nin sözünü ettiği açıklama ise yanlıştır. Aksine hadisin manası şudur: Dünyada tam anlamı ile zühd sahibi olup dünyaya rağbet etmeyerek ahirete yönelip onu arzu eden kişi oldukça azdır. Tıpkı develer arasındaki râhile (binek) develerin azlığı gibi. el-Ezheri'nin açıklamaları bunlardır. İbn Kuteybe'nin açıklamasından daha güzeldir. Ama bu iki açıklamadan da daha güzel başkalarının şu açıklamasıdır: Yani insanlar arasında ahvali beğenilen, nitelikleri kâmil, görünüşü güzel, yük (sorumluluk) taşımaya, yolculuklara karşı güçlü olan kimse demektir. Çünkü yük devesine râhile deniliş sebebi ona rahl vurulmasından dolayıdır. Yani ona eğer ve benzeri takımlar vurularak yolculuğa hazırlanır. Buna göre kelime meful anlamında fail veznindedir. Razı olunan bir yaşayışa "i'şetün bardiyyetün" denilmesi ve benzeri lafızlarda görüldüğü gibi.

٤٥/٣٤- كِتَاب [الأدب] الْبِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ

45/34- BİRR (İYİLİK), AKRABALIK BAĞINI GÖZETMEK VE ÂDÂB KİTABI

١/١- بَاب بِرِّ الْوَالِدَيْنِ وَأَنَّهُمَا أَحَقُّ بِهِ

1/1- ANNE-BABAYA BİRR (İYİ DAVRANMAK) VE ONLARIN BUNU HERKESTEN ÇOK HAK ETTİKLERİ BABI

٦٤٤٧-١/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ جَمِيلِ بْنِ طَرِيفٍ الثَّقَفِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أَبُوكَ وَفِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ مَنْ أَحَقُّ بِحُسْنِ صَحَابَتِي وَلَمْ يَذْكُرْ النَّاسَ

6447-1/1- Bize Kuteybe b. Said b. Cemil b. Tarif es-Sakafî ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, Umare b. el-Ka'ka'dan tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: İnsanlar arasında güzel arkadaşlığımı en çok hak eden kimdir diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Annendir"* buyurdu. Adam: Sonra kimdir diye sordu, O: *"Sonra yine annendir"* buyurdu. Adam: Sonra kim diye sordu. Allah Rasûlü: *"Sonra yine annendir"* buyurdu. Adam: Sonra kim diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sonra babandır"* buyurdu.

Kuteybe'nin hadisi rivayetinde: Güzel arkadaşlığımı en çok hak eden kimdir şeklinde olup "insanlar (arasında)" lafzını zikretmedi.[623]

---

623 Buhari, 5971; İbn Mace, 2706; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14905

٦٤٤٨-٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ قَالَ أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ثُمَّ أَبُوكَ ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ

6448-2/2- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî tahdis etti, bize İbn Fudayl, babasından tahdis etti, o Umare b. el-Ka'ka'dan, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Güzel arkadaşlığı en çok hak eden kimdir diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Anandır sonra yine anandır sonra yine anandır sonra babandır sonra da sana daha yakın olan sonra daha yakın olandır"* buyurdu.[624]

٦٤٤٩-٣/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ عَنْ عُمَارَةَ وَابْنِ شُبْرُمَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ وَزَادَ فَقَالَ نَعَمْ وَأَبِيكَ لَتُنَبَّأَنَّ

6449-3/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Şerik, Umare ve İbn Şubrume'den tahdis etti, ikisi Ebu Zür'a'dan o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi deyip Cerir'in hadisin aynısını zikretti ve ayrıca: *"Evet ve baban hakkı için muhakkak sana haber verilecektir"* ibaresini ekledi.[625]

٦٤٥٠-٤/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ شُبْرُمَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي حَدِيثِ وُهَيْبٍ مَنْ أَبَرُّ وَفِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ أَيُّ النَّاسِ أَحَقُّ مِنِّي بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ

6450-4/4- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bize Muhammed b. Talha tahdis etti. (H.) Bana Ahmed b. Hirâş da tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, ikisi İbn Şubrume'den bu isnad ile rivayet etti.

---

624 6447 numaralı hadisin kaynakları

625 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Şerik'den o Umare'den hadisinin kaynakları 6447 numaralı hadisin kaynaklarıdır. Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Şerik'den, o İbn Şubrume'den hadisini de Buhari, 5971 -muallak olarak-; İbn Mace, 2706; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14893

Vuheyb'in hadisinde: Kime birr ile davranayım (iyilik yapayım) şeklinde Muhammed b. Talha'nın hadisi rivayetinde: Benim güzel sohbetimi en çok hak eden insan hangisidir diye sormuş sonra da hadisi Cerir'in hadisi ile aynı şekilde zikretmiş bulunmaktadır.[626]

Şerh

(6447-6450 numaralı hadisler)

(6447) "Güzel arkadaşlığımı insanlar arasında en çok hak eden kimdir..." Burada "sahabe: arkadaşlık" sad harfi fethalı olarak sohbet (arkadaşlık etmek) ile aynı anlamdadır.

Hadis-i şeriften şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Akrabalara iyilik yapmak teşvik edilmektedir. Aralarında anne hepsinden çok bunu hak eder. Ondan sonra da baba gelir. Sonra da yakınlık sırasına göre diğer yakınlar.

İlim adamları der ki: Annenin öncelenmesinin sebebi çocuğu ile çokça yorulması, şefkati, ona hizmeti, gebelik döneminde zorluklara katlanması, sonra doğumu, süt emzirmesi, onu terbiye etmesi, ona hizmet etmesi, hastalandığında bakması ve diğer hususlar dolayısı iledir. Hâris el-Muhasibi ilim adamlarının iyilik hususunda annenin babadan üstün tutulması gerektiği üzerinde ilim adamlarının icma ettiklerini nakletmektedir. Kadı Iyaz ise bu hususta görüş ayrılığı olduğunu nakletmiştir. Cumhur: Annenin daha üstün olduğunu söylerken bazıları her ikisine eşit olarak iyi davranır, demişlerdir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kimi ilim adamı bu kanaati İmam Malik'e nisbet etmiştir. Ama doğrusu sözü geçen hususta bu hadislerin açık ifadeleri dolayısı ile birincisidir. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının icma ettiklerine göre anne ve baba diğerlerine göre iyilik gösterilmesi hususundaki hakları daha vurguludur, üzerinde daha çok durulmuştur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Sonra sana daha yakın olan sonra daha yakın olan*" buyurmuştur. Mezhep âlimlerimiz der ki: İyilikte önce annenin, sonra babanın, sonra çocukların, sonra dedelerin, sonra ninelerin, sonra erkek ve kız kardeşlerin, sonra amca, hala, dayı, teyze gibi zevilerham olan diğer mahremlerin öncelenmesi müstehaptır. Akrabalar arasında akrabalığı daha yakın olan daha öncelenir. Aynı anne ve baba dolayısı ile akraba olanlar onlardan birisi vasıtası ile akraba olanlara göre öncelenir. Sonra amca oğlu, amca kızı, dayı ve teyze çocukları ve bunların dışında mahrem olmayan zûrahim (akrabalar) sıra gelir, sonra sıhri akrabalıklar sonra da yukarıdan ve aşağıdan mevlalar (köle azadı)a sıra

626 6449 numaralı hadisin kaynakları

gelir. Sonra komşu gelir. Komşular arasında evi yakın olan uzak olana göre öncelenir. Aynı şekilde akraba da bir başka şehirde bulunurda yabancı olan komşuya göre öncelenir. Koca ve zevceyi de ilim adamları (bu hususta) mahremler gibi değerlendirmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

(6449) *"Evet, sana baban hakkı için haber verilecektir"* bunun gibi (yeminler) hakkında daha önce defalarca cevabi açıklamalar yapıldı ve bu gibi yemin lafızları ile gerçek manada yeminin kastedilmediği aksine bunun söze güç kazandırmak için dil ile söylenen bir tabir olduğu söylenmiştir. Bundan daha başka açıklamalar da yapılmıştır.

٦٤٥١-٥/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ حَبِيبٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ عَنْ سُفْيَانَ وَشُعْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا حَبِيبٌ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَأْذِنُهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ أَحَيٌّ وَالِدَاكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ

6451-5/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Veki, Süfyan'dan, o Habib'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said el-Kattan- Süfyan ve Şu'be'den şöyle dediklerini tahdis etti: Bize Habib, Ebu'l-Abbas'dan tahdis etti, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip cihada gitmek için O'ndan izin isteyince O: *"Anan baban hayatta mı"* buyurdu. Adam evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde onların uğrunda cihad et"* buyurdu.[627]

٦٤٥٢-.../٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبٍ سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ قَالَ مُسْلِم أَبُو الْعَبَّاسِ اسْمُهُ السَّائِبُ بْنُ فَرُّوخَ الْمَكِّيُّ

6452-.../6- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Habib'den tahdis etti: Ebu'l-Abbas'ı dinledim: Abdullah b. Amr b. el-Âs'ı şöyle derken dinledim: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi deyip hadisi aynen zikretti.

Müslim dedi ki: Ebu'l-Abbas'ın adı Said b. Ferruh el-Mekkî'dir.[628]

---

627 Buhari, 3004, 5972; Ebu Davud, 2529; Tirmizi, 1671; Nesai, 3103; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8634

628 6451 numaralı hadisin kaynakları

٦٤٥٣-٦/٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ جَمِيعًا عَنْ حَبِيبٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6453-6/7- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize İbn Bişr, Mis'ar'den haber verdi. (H.) Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Muaviye b. Amr, Ebu İshak'dan tahdis etti. (H.) Bana Kâsım b. Zekeriyya da tahdis etti, bize Hüseyn b. Ali el-Cu'fî, Zâide'den tahdis etti, ikisi A'meş'den, hepsi de Habib'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[629]

٦٤٥٤-.../٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ نَاعِمًا مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ أَقْبَلَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ وَالْجِهَادِ أَبْتَغِي الْأَجْرَ مِنْ اللَّهِ قَالَ فَهَلْ مِنْ وَالِدَيْكَ أَحَدٌ حَيٌّ قَالَ نَعَمْ بَلْ كِلَاهُمَا قَالَ فَتَبْتَغِي الْأَجْرَ مِنْ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا

6454-.../8- Bize Said b. Mansur tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Amr b. el-Hâris, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdiğine göre Um Seleme'nin azadlısı Naim kendisine şunu tahdis etti: Abdullah b. Amr b. el-As dedi ki: Bir adam, Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek: Seninle Allah'tan ecir ümid ederek hicret ve cihad üzere beyatleşiyorum, dedi. O: *"Anan babandan birisi hayatta mı"* buyurdu. O evet, hatta ikisi de deyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen Allah'tan ecir mi istiyorsun"* diye sordu. Adam: Evet deyince O: *"O halde anan baban yanına dön, onlarla güzel bir şekilde arkadaşlık yap"* buyurdu.[630]

Şerh

(6451-6454 numaralı hadisler)

(6451) "Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek... izin istedi..." Diğer rivayette (6454) "Allah'tan ecir umarak seninle hicret ve cihad üzere beyatleşiyorum, dedi..." Bütün bunlar anne babaya iyilik yapmanın faziletinin ne kadar büyük olduğuna, bunun cihaddan daha da vurgulandığına delildir.

629 6451 numaralı hadisin kaynakları

630 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8940

Hadisde:

1. İlim adamlarının söyledikleri: Anne ve babanın müslüman olmaları halinde ikisinin izni yahut da onlardan müslüman olanın izni olmadıkça cihad etmek caiz değildir şeklindeki ilim adamlarının görüşlerinin lehine bir delil vardır. Eğer her ikisi de müşrik ise İmam Şafii'ye ve ona muvafakat edenlere göre izinlerini almak şart değildir. Sevri ise şart olduğunu söylemiştir. Bütün bunlar ise eğer cihad safları içerisinde hazır bulunup artık savaşmak farz-ı ayn olmadığı hallerdedir. Durum böyle olduğu taktirde izin almadan savaşmak caiz olur.

2. İlim adamları anne babaya iyiliğin emrolunduğu, onlara karşı gelip isyankâr davranmanın büyük günahlardan bir haram olduğunu da icma ile kabul etmişlerdir. Buna dair açıklama İman Kitabı'nda etraflı bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

٢/٢- بَاب تَقْدِيمِ بِرِّ الْوَالِدَيْنِ عَلَى التَّطَوُّعِ بِالصَّلَاةِ وَغَيْرِهَا

2/2- ANNE BABAYA İYİLİK YAPMANIN NAFİLE NAMAZA VE DİĞER AMELLERE GÖRE ÖNCELENMESİ BABI

٦٤٥٥-١/٧- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ جُرَيْجٌ يَتَعَبَّدُ فِي صَوْمَعَةٍ فَجَاءَتْ أُمُّهُ قَالَ حُمَيْدٌ فَوَصَفَ لَنَا أَبُو رَافِعٍ صِفَةَ أَبِي هُرَيْرَةَ لِصِفَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أُمَّهُ حِينَ دَعَتْهُ كَيْفَ جَعَلَتْ كَفَّهَا فَوْقَ حَاجِبِهَا ثُمَّ رَفَعَتْ رَأْسَهَا إِلَيْهِ تَدْعُوهُ فَقَالَتْ يَا جُرَيْجُ أَنَا أُمُّكَ كَلِّمْنِي فَصَادَفَتْهُ يُصَلِّي فَقَالَ اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَاخْتَارَ صَلَاتَهُ فَرَجَعَتْ ثُمَّ عَادَتْ فِي الثَّانِيَةِ فَقَالَتْ يَا جُرَيْجُ أَنَا أُمُّكَ فَكَلِّمْنِي قَالَ اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَاخْتَارَ صَلَاتَهُ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا جُرَيْجٌ وَهُوَ ابْنِي وَإِنِّي كَلَّمْتُهُ فَأَبَى أَنْ يُكَلِّمَنِي اللَّهُمَّ فَلَا تُمِتْهُ حَتَّى تُرِيَهُ الْمُومِسَاتِ قَالَ وَلَوْ دَعَتْ عَلَيْهِ أَنْ يُفْتَنَ لَفُتِنَ قَالَ وَكَانَ رَاعِي ضَأْنٍ يَأْوِي إِلَى دَيْرِهِ قَالَ فَخَرَجَتْ امْرَأَةٌ مِنْ الْقَرْيَةِ فَوَقَعَ عَلَيْهَا الرَّاعِي فَحَمَلَتْ فَوَلَدَتْ غُلَامًا فَقِيلَ لَهَا مَا هَذَا قَالَتْ مِنْ صَاحِبِ هَذَا الدَّيْرِ قَالَ فَجَاءُوا بِفُئُوسِهِمْ وَمَسَاحِيهِمْ فَنَادَوْهُ فَصَادَفُوهُ يُصَلِّي فَلَمْ يُكَلِّمْهُمْ قَالَ فَأَخَذُوا يَهْدِمُونَ دَيْرَهُ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ نَزَلَ إِلَيْهِمْ فَقَالُوا لَهُ سَلْ هَذِهِ قَالَ فَتَبَسَّمَ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَ الصَّبِيِّ فَقَالَ مَنْ أَبُوكَ قَالَ أَبِي رَاعِي الضَّأْنِ فَلَمَّا سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْهُ

قَالُوا نَبْنِي مَا هَدَمْنَا مِنْ دَيْرِكَ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ قَالَ لَا وَلَكِنْ أَعِيدُوهُ تُرَابًا كَمَا كَانَ ثُمَّ عَلَاهُ

6455-7/1- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Humeyd b. Hilâl, Ebu Râfi''den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Cureyc bir manastırda ibadete çekilmişti. Annesi geldi.

Humeyd dedi ki: Ebu Râfi' bize annesinin kendisini çağırdığı zaman avucunu nasıl kaşının üstüne koyduğunu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nasıl gösterdiğini, Ebu Hureyre'nin de bunu nasıl gösterdiğini bize gösterdi. Annesi: Ey Cureyc! Ben senin annenim. Benimle konuş, dedi. Onun namaz kıldığı zamana rast geldi. Cureyc: Allah'ım annem mi namazım mı, dedi. Sonra namazını tercih etti. Annesi döndü. Sonra ikinci bir defa daha geri geldi ve: Ey Cureyc! Ben senin annenim. Benimle konuş, dedi. Cureyc. Annem mi namazım mı, dedi ve namazını tercih etti. Bunun üzerine annesi: Allah'ım! Bu Cureyc'dir ve o benim oğlumdur. Ben onunla konuştuğum halde o benimle konuşmayı kabul etmedi. Allah'ım! Ona açıkça hayasızlık işleyen kadınları göstermedikçe onun canını alma, dedi.

(Ravi) dedi ki: Eğer fitneye düşürülmesi için ona beddua etseydi gerçekten fitneye düşürülürdü.

(Devamla) dedi ki: Bir koyun çobanı da gelip onun manastırına sığınırdı. Köyden bir kadın dışarı çıktı, çoban onunla birlikte oldu. Kadın hamile kaldı ve bir çocuk doğurdu. Kadına: Bu ne denildi. Kadın: Şu manastırdaki adamdan oldu, dedi. Bu sefer onlar baltaları ile kazmaları ile gelip ona seslendiler. Namaz kıldığına rast geldiler. Bu sebeple onlarla konuşmadı. Onlar manastırını yıkmaya başladılar. Rahip, onların bu yaptıklarını görünce yanlarına indi. Ona: Bu kadına sor, dediler. O da önce gülümsedi, sonra da çocuğun başını sıvazlayarak: Baban kimdir, dedi. Bebek: Babam koyun çobanıdır, dedi. Gelenler çocuktan bunu işitince ona: Senin manastırından yıktığımız kısmı altın ve gümüşle bina edelim, dediler. O hayır ama daha önce olduğu gibi yine topraktan bina edin, dedi. Sonra da manastırına çıktı.[631]

Şerh

Bu babta Cureyc (radıyallâhu anh)'ın kıssası, onun annesinin kendisini çağırmasına namazı tercih etmesi üzerine annesinin ona beddua etmesi, yüce Allah'ın da onun bu bedduasını kabul etmesine dair kıssası yer almaktadır.

631 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14661

İlim adamları der ki: Bu, Cureyc'in yapması gereken doğru davranışın annesinin çağırmasına icabet etmesi olduğuna delildir. Çünkü o nafile bir namaz kılmakta idi. Nafile namazı devam ettirmek ise bir tatavvu'dur. Vacip değildir. Annenin çağrısını kabul edip ona iyilik yapmak ise vaciptir, ona karşı gelmek haramdır. Namazını çabucak bitirip ona cevap vermesi, sonra tekrar namazına dönmesi de mümkündü. Ama o annesinin kendisini manastırdan ayrılmaya tekrar dünyaya, dünya ile alakalı işlere, dünyadan alınacak nasib ve paya geri dönmesi için kendisini çağıracağından ve yapmayı niyet edip ahitleştiği kararlılığını zayıflatmasından korkmuş olabilir.

"Onu açıkça hayasızlık işleyen kadınları ona göstermedikçe öldürme." Mûnisât: Açıkça hayasızlık işleyen kadınlar, birinci mim ötreli, ikincisi kesrelidir. Zina eden, fuhuş işleyen ve bunu açık açık yapan kadınlar demektir. Tekili "mûnise"dir. Bu aynı zamanda "meyâmîs" diye de çoğulu yapılan bir kelimedir.

"Bir koyun çobanı onun manastırına sığınırdı." Deyr: Manastır; şehirden uzak hristiyan rahiplerin her şeyden ellerini çekip ibadet etmek üzere kaldıkları mabettir. Diğer rivayette sözü geçecek olan "savmaa" ile aynı anlamdadır. Savmaa ise kendilerine ulaşılması ve yanlarına girilmesi imkanı pek bulunmayan ve her şeyden uzaklaşıp sığındıkları minare gibi yüksekçe bir binanın adıdır.

"Baltaları ile geldiler." Füûs hemzeli ve medli olarak baltalar demek olup hemzeli "fe's"in çoğuludur. Mesâhi: Kazmalar mishâtın çoğuludur. Bu da çapaya benzer bir alettir. Ancak demirden yapılır. Bu açıklamayı Cevheri yapmıştır.

٦٤٥٦-٨/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْب حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَصَاحِبُ جُرَيْجٍ وَكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلًا عَابِدًا فَاتَّخَذَ صَوْمَعَةً فَكَانَ فِيهَا فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ يَا جُرَيْجُ فَقَالَ يَا رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَانْصَرَفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنْ الْغَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ يَا جُرَيْجُ فَقَالَ يَا رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَانْصَرَفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنْ الْغَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ يَا جُرَيْجُ فَقَالَ أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَقَالَتْ اللَّهُمَّ لَا تُمِتْهُ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى وُجُوهِ الْمُومِسَاتِ فَتَذَاكَرَ بَنُو إِسْرَائِيلَ جُرَيْجًا وَعِبَادَتَهُ وَكَانَتْ امْرَأَةٌ بَغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بِحُسْنِهَا فَقَالَتْ إِنْ شِئْتُمْ لَأَفْتِنَنَّهُ لَكُمْ قَالَ فَتَعَرَّضَتْ لَهُ فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا فَأَتَتْ رَاعِيًا كَانَ يَأْوِي إِلَى صَوْمَعَتِهِ

فَأَمْكَنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَقَعَ عَلَيْهَا فَحَمَلَتْ فَلَمَّا وَلَدَتْ قَالَتْ هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَوْهُ فَاسْتَنْزَلُوهُ وَهَدَمُوا صَوْمَعَتَهُ وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ فَقَالَ مَا شَأْنُكُمْ قَالُوا زَنَيْتَ بِهَذِهِ الْبَغِيِّ فَوَلَدَتْ مِنْكَ فَقَالَ أَيْنَ الصَّبِيُّ فَجَاءُوا بِهِ فَقَالَ دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّيَ فَصَلَّى فَلَمَّا انْصَرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعَنَ فِي بَطْنِهِ وَقَالَ يَا غُلَامُ مَنْ أَبُوكَ قَالَ فُلَانٌ الرَّاعِي قَالَ فَأَقْبَلُوا عَلَى جُرَيْجٍ يُقَبِّلُونَهُ وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ وَقَالُوا نَبْنِي لَكَ صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ لَا أَعِيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ فَفَعَلُوا وَبَيْنَا صَبِيٌّ يَرْضَعُ مِنْ أُمِّهِ فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دَابَّةٍ فَارِهَةٍ وَشَارَةٍ حَسَنَةٍ فَقَالَتْ أُمُّهُ اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذَا فَتَرَكَ الثَّدْيَ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ثَدْيِهِ فَجَعَلَ يَرْتَضِعُ قَالَ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ فِي فَمِهِ فَجَعَلَ يَمُصُّهَا قَالَ وَمَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ زَنَيْتِ سَرَقْتِ وَهِيَ تَقُولُ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ فَقَالَتْ أُمُّهُ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَتَرَكَ الرَّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا فَهُنَاكَ تَرَاجَعَا الْحَدِيثَ فَقَالَتْ حَلْقَى مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ وَمَرُّوا بِهَذِهِ الْأَمَةِ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ زَنَيْتِ سَرَقْتِ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتَ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا قَالَ إِنَّ ذَاكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّارًا فَقُلْتُ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ وَإِنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لَهَا زَنَيْتِ وَلَمْ تَزْنِ وَسَرَقْتِ وَلَمْ تَسْرِقْ فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا

6456-8/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim haber verdi, bize Muhammed b. Sîrin, Ebu Hureyre'den tahdis etti. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Beşikte üç kişiden başka konuşan olmamıştır. (Birileri) Meryem oğlu İsa (aleyhisselâm)'dır, diğeri Cureyc'in sahibi (bebek)dir, Cureyc âbid bir adamdı. Bir manastır edindi. Kendisi o manastırda kalıyordu. Namaz kılıyorken annesi ona geldi ve: Ey Cureyc!, dedi. Cureyc: Rabbim biri annem biri namazım, dedi ve namazına devam etti. Annesi de geri döndü. Ertesi gün yine namaz kılmakta iken annesi geldi. Ey Cureyc!, dedi. Cureyc: Rabbim biri annem biri namazım deyip namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti. Ertesi gün yine namaz kılmakta iken annesi ona geldi ve: Ey Cureyc, dedi. O: Rabbim biri annem biri namazım deyip yine namazına devam etti. Bu sefer annesi: Allah'ım açıkça hayasızlık işleyen kadınların yüzüne bakmadıkça onu öldürme, dedi.*

İsrailoğulları Cureyc'i ve onun ibadetini kendi aralarında konuştular. Güzelliği örnek gösterilen fahişe bir kadın da vardı. Bu kadın: İsterseniz onu sizin için fitneye düşürebilirim, dedi. Kadın kendisini ona gösterdiği halde o kadına iltifat etmedi. Onun manastırında kalan bir çobanın yanına gitti ve çobana kendisi ile beraber olma imkanını verdi. Çoban da kadın ile zina etti. Kadın gebe kaldı. Çocuğunu doğurunca bu Cureyc'dendir, dedi. Onun yanına gittiler, aşağı inmesini istediler. Manastırını yıktılar ve onu dövmeye başladılar. Kendisi: Bu haliniz ne, dedi. Onlar: Bu fahişe kadınla zina ettin, senden de bir çocuk doğurdu, dediler. Cureyc: Çocuk nerede, dedi. Çocuğu getirdiler. Cureyc: Beni bırakın da namaz kılayım, dedi ve namaz kıldı. Namazını bitirdikten sonra bebeğin yanına gitti, parmağı ile karnını dürttü ve: Ey çocuk baban kimdir, dedi. O: Filan çobandır, dedi. Bu sefer Cureyc'e dönüp onu öpmeye, ellerini ona sürmeye başladılar ve: Senin manastırını senin için altından inşaa edelim, dediler. O: Hayır, önceden olduğu gibi çamurdan yeniden yapın, dedi. Onlar da bunu yaptılar.

Bir gün bir bebek annesinden süt emmekte iken dinç/güçlü ve güzel görünüşlü bir ata binmiş bir adam geçti. Bebeğin annesi: Allah'ım, oğlumu bunun gibi yap, dedi. Çocuk memeyi bırakarak o adama bakmaya başladı ve: Allah'ım beni onun gibi yapma, dedi. Sonra memesine dönüp yine süt emmeye koyuldu."

"(Ebu Hureyre) dedi ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şehadet parmağını ağzına koyup onu emmeye başlayarak çocuğun süt emmesini taklit ettiğini görüyor gibiyim. (Devamla) dedi ki: *"Derken yanlarından bir kızı döve döve götürürlerken geçtiler. Bu arada: Zina ettin, hırsızlık yaptın diyorlardı. Kendisi ise: Allah bana yeter, o ne güzel vekildir diyordu. Bebeğin annesi: Allah'ım oğlumu bu kız gibi kılma, dedi. Bu sefer bebek süt emmeyi bıraktı ve o kıza bakarak: Allah'ım beni onun gibi yap, dedi. İşte o vakit karşılıklı konuşmaya başladılar. Anne: Hay boğazı ağrıyası, güzel kılıklı bir adam geçti. Allah'ım oğlumu onun gibi kıl, dedim. Sen: Allah'ım beni onun gibi kılma, dedin. Sonra bu cariyeyi döverek ve zina ettin, hırsızlık yaptın diyerek geçirdiler. Ben: Allah'ım oğlumu onun gibi yapma, dedim. Sen: Allah'ım beni onun gibi yap, dedin.*

Bebek: O adam zorba birisi idi. Bundan dolayı ben de Allah'ım beni onun gibi yapma, dedim. Şu cariyeye de zina etmediği halde zina ettin, hırsızlık etmediği halde hırsızlık ettin diyorlar. Bundan dolayı ben de: Allah'ım beni onun gibi yap, dedim."[632]

632 Buhari, 3436, 2482; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14458

Şerh

"Beşikte üç kişiden başkası konuşmamıştır." Böyle deyip onları zikretti. Bunlar arasında ise sihirbaz ve rahip ile ilgili hadiste kadın ile birlikteki küçük çocuk Müslim'in Sahihi'nin son taraflarında zikredilmiş ashab-ı uhdud kıssası sözkonusu edilmemiştir. Bunun cevabı şöyledir: Orada sözü geçen çocuk beşikte değildi. Beşikteki bir çocuktan -yaşça küçük olsa dahi- daha büyüktü.

"Güzelliği örnek gösterilen bir fahişe" yani eşsiz güzellikte olması dolayısı ile örnek gösterilen demektir.

"Ey çocuk, baban kimdir, dedi. O: Filan çobandır, dedi." Zina eden kimseye zinadan doğma çocuğu nesebi itibari ile katılmaz denilebilir. Buna iki şekilde cevap verilir: Birinci cevap: Muhtemeldir ki onların şeriatlerinde nesebine katılabiliyordu.

İkinci cevap: Bundan kasıt sen kimin suyundansın diye öğrenmektir. Bu durumda mecaz yolu ile ona baba denilmiş olur.

"Dinç/güçlü ve güzel görünümlü bir at üzerinde bir adam geçti." Fe harfi ile "fârihe" güçlü, gayretli, çalışkan demektir. Şâre ise görünüş ve kılık kıyafet demektir.

"İşte orada karşılıklı konuşmaya başladılar. Annesi; boğazı ağrıyasıca, dedi." Karşılıklı konuşmalarının anlamı şudur: Anne süt emen yavrusuna dönüp onunla konuşmaya başladı. Bundan önce ise onu konuşabilecek durumda görmüyordu. Kendisi defalarca konuşunca onun kendisi ile konuşulabilecek birisi olduğunu anladı, ona sordu ve ona cevap verdi. "Halka: Boğazı ağrıyasıca" ile ilgili açıklamalar daha önce Hacc Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Hırsızlık yapmadığı halde hırsızlık yaptığını söyledikleri kız hakkında *"Allah'ım beni onun gibi kıl"* demesi ise Allah'ım bu kız masiyetlerden kurtulmuş birisi olduğu gibi beni de masiyetlerden kurtulmuş kıl anlamındadır. Yoksa işlemediği, uzak bulunduğu bir bâtıla nisbet edilip onu yaptığının söylenmesi bakımından onun gibi kılınması kastedilmemiştir.

Cureyc'in bu hadisinden pek çok hüküm anlaşılır:

1. Anne babaya karşı iyi davranmanın büyüklüğü ve anne hakkının müekked ve vurgulu oluşu

2. Annenin duası makbuldür.

3. Farklı işler birbirleri ile çatışacak olursa en önemlilerinden başlanır.

4. Şanı yüce Allah, gerçek dostlarının zorlu ve şiddetli hallerle sınanmaları durumunda çoğunlukla onlara bir çıkış yolu gösterir. Nitekim yüce Allah:

"Allah'tan kim korkarsa onun için bir çıkış yolu var eder" (Talak, 2) buyurmaktadır. Bazen hallerinde bir fazlalık ve onları daha da arındırmak için kimi zamanlarda onların üzerindeki zorluklar fazlası ile görülür. Bu da onlar için bir lütufdur.

5. Önemli hususlar için dua edileceği zaman namaz kılmak maksadı ile abdest almak müstehaptır.

6. Abdest bizden öncekilerin şeriatinde biliniyordu. Bu hadisin Buhari'deki rivayetinde "abdest aldı ve namaz kıldı" ifadesi Sâbittir. Kadı Iyaz bazı ilim adamlarından abdestin bu ümmete has olduğunu ileri sürmüş olduğunu nakletmektedir.

7. Evliyaların kerametleri isbat edilmektedir. Bu da mutezileye hilafen ehl-i sünnetin kabul ettiği bir husustur.

8. Evliyaların kerametleri bazen kendilerinin seçimi ve isteği ile ortaya çıkabilir. Mezhebimize mensub kelamcılar nezdinde sahih olan görüş budur. Onlardan onların tercih ve istekleri ile keramet meydana gelmez diyenler de vardır.

9. Kerametler bütün türleri ile olağanüstü bir surette ortaya çıkabilir. Ama bazıları bunu kabul etmeyerek kerametin duanın kabul edilmesi ve buna benzer hususlar ile ilgili özel olduğunu kabul etmişlerdir. Ama böyle diyenlerin bu kanaati yanlıştır. Vakıayı da inkar etmektir. Aksine doğru olan kerametin maddi şeyleri değiştirmek ve bulunmayan bir şeyi hazır etmek ve benzeri suretlerle de olabilir.

٣/٣- بَاب رَغِمَ أَنْفُ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ أَوْ أَحَدَهُمَا عِنْدَ الْكِبَرِ فَلَمْ يَدْخُلْ الْجَنَّةَ

3/3- YAŞLILIKLARI SIRASINDA ANNE BABASINA YA DA ONDAN BİRİSİNE YETİŞMEKLE BİRLİKTE CENNETE GİREMEYENİN BURNU YERE SÜRTÜNSÜN BABI

٦٤٥٧-٩/١- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ رَغِمَ أَنْفُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُ قِيلَ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا فَلَمْ يَدْخُلْ الْجَنَّةَ

6457-9/1- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Ebu Avane, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Burnu yere sürtünsün sonra yine burnu yere sürtünsün sonra yine burnu yere sürtünsün"* buyurdu. Kimin

ey Allah'ın Rasûlü! denildi. O: *"Yaşlılıkları halinde anne ve babasını onlardan birine ya da ikisine yetiştiği halde yine de cennete girmeyen kimsenin"* buyurdu.[633]

٦٤٥٨-١٠/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَغِمَ أَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ ثُمَّ رَغِمَ أَنْفُهُ قِيلَ مَنْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا ثُمَّ لَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ

6458-10/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Burnu yere sürtünsün sonra yine burnu yere sürtünsün sonra yine burnu yere sürtünsün"* buyurdu. Kimin ey Allah'ın Rasûlü! denilince: *"Yaşlılıkları halinde anne babasına, onlardan birine ya da her ikisine yetişmekle birlikte sonra da cennete giremeyenin"* buyurdu.[634]

٦٤٥٩-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَغِمَ أَنْفُهُ ثَلَاثًا ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ

6459-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Süleyman b. Bilal'den tahdis etti, bana Suheyl babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa: *"Burnu yere sürtünsün"* buyurdu, dedi sonra hadisi aynı şekilde zikretti.[635]

Şerh

(6457-6459 numaralı hadisler)

(6457) *"Yaşlılıkları sırasında anne ve babasına ikisinden birine ya da her ikisine yetişip de cennete girmeyenin burnu yere sürtünsün."* Dil bilginleri der ki: Bu zelil olsun anlamındadır. Hoşlanmasın ve rüsvay olsun anlamında olduğu da söylenmiştir. Tabir gayn harfi fethalı (ragame) ve kesreli (ragime) diye telaffuz edilir. Mastarı ise re harfi ötreli (ruğm) fethalı (ragm) ve kesreli (rigm) diye kullanılır. Asıl anlamı ise kum karışımı toprak olan rugama burnu değsin demektir. Burnu rahatsız edip, burna isabet eden her bir şeye rugum denileceği de söylenmiştir.

633 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12795
634 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16617
635 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12680

Hadiste anne babaya iyi davranmak teşvik edilmekte, sevabının büyüklüğüne dikkat çekilmektedir. Yani onların yaşlılıkları ve zayıf düştükleri bir zamanda onlara hizmet etmek yahut nafakalarını karşılamak ya da başka bir yolla onlara iyi davranmak cennete girmeye sebeptir. Bu hususta kusur gösteren kişi ise cennete girme fırsatını kaybeder ve Allah onun burnunu sürter.

٤/٤ - بَاب فَضْلِ صِلَةِ أَصْدِقَاءِ الْأَبِ وَالْأُمِّ وَنَحْوِهِمَا

4/4- BABA VE ANNENİN VE BENZERİ YAKINLARIN ARKADAŞLARI İLE İLİŞKİYİ SÜRDÜRMENİN FAZİLETİ BABI

٦٤٦٠-١١/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي الْوَلِيدِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَعْرَابِ لَقِيَهُ بِطَرِيقِ مَكَّةَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ وَحَمَلَهُ عَلَى حِمَارٍ كَانَ يَرْكَبُهُ وَأَعْطَاهُ عِمَامَةً كَانَتْ عَلَى رَأْسِهِ فَقَالَ ابْنُ دِينَارٍ فَقُلْنَا لَهُ أَصْلَحَكَ اللهُ إِنَّهُمْ الْأَعْرَابُ وَإِنَّهُمْ يَرْضَوْنَ بِالْيَسِيرِ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ إِنَّ أَبَا هَذَا كَانَ وُدًّا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ أَبَرَّ الْبِرِّ صِلَةُ الْوَلَدِ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ

6460-11/1- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Sehr tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Said b. Ebu Eyyub, Velid b. Ebu Velid'den haber verdi, o Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre bedevilerden bir adam onunla Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah ona selam verdi ve kendisinin bindiği bir eşeğe onu bindirdi. Başında bulunan bir sarığı da ona verdi.

İbn Dinar dedi ki: Bunun üzerine biz ona: Allah ıslah etsin. Bunlar bedevidir ve bunlar aza da kanaat ederler, dedik. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: Bunun babası Ömer b. Hattâb'ın sevdiği birisi idi ve ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şüphesiz iyiliğin en iyisi çocuğun babasının sevdiği kimseler ile güzel ilişkiyi sürdürmesidir"* buyururken dinledim.[636]

٦٤٦١-١٢/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ عَنْ ابْنِ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَبَرُّ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ

636 Tirmizi, 1903; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7259

6461-12/2- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Hayve b. Şureyh, İbnu'l-Hâd'dan haber verdi, o Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İyiliğin en iyisi kişinin babasının sevdiği kimseleri gözetmesidir"* buyurdu.[637]

٦٤٦٢-١٣/٣- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَاللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمَارٌ يَتَرَوَّحُ عَلَيْهِ إِذَا مَلَّ رُكُوبَ الرَّاحِلَةِ وَعِمَامَةٌ يَشُدُّ بِهَا رَأْسَهُ فَبَيْنَا هُوَ يَوْمًا عَلَى ذَلِكَ الْحِمَارِ إِذْ مَرَّ بِهِ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ أَلَسْتَ ابْنَ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ قَالَ بَلَى فَأَعْطَاهُ الْحِمَارَ وَقَالَ ارْكَبْ هَذَا وَالْعِمَامَةَ قَالَ اشْدُدْ بِهَا رَأْسَكَ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ أَعْطَيْتَ هَذَا الْأَعْرَابِيَّ حِمَارًا كُنْتَ تَرَوَّحُ عَلَيْهِ وَعِمَامَةً كُنْتَ تَشُدُّ بِهَا رَأْسَكَ فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ مِنْ أَبَرِّ الْبِرِّ صِلَةَ الرَّجُلِ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ يُوَلِّيَ وَإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقًا لِعُمَرَ

6462-13/3- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam ve Leys b. Sa'd birlikte Yezid b. Abdullah b. Usâme b. el-Hâd'dan tahdis etti, o Abdullah b. Dinar'dan, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre Mekke'nin dışına çıktığı zaman deveye binmekten usandığı taktirde üzerinde dinlendiği bir eşeği ve kendisi ile başını sardığı bir sarığı vardı. Bir gün o eşeğin üzerinde iken yanından bir bedevi geçti. Ona: Sen filan oğlu filanın oğlu değil misin, dedi. O, evet oyum deyince ona eşeği verdi ve: Buna bin, dedi. Sarığı da verip: Bunu da başına bağla, dedi.

Arkadaşlarından biri ona: Allah sana mağfiret buyursun. Sen bu bedeviye üzerinde dinlendiğin bir eşeği ve başına bağladığın bir sarığı verdin, dediler. İbn Ömer şu cevabı verdi: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şüphesiz iyiliğin en iyi olanlarından birisi de kişinin babasının -geçip gitmesinden sonra- sevdiği kimsenin akrabalarını görüp gözetmesidir"* buyururken dinledim. Bir de gerçekten bunun babası Ömer'in arkadaşı idi (diye ekledi).[638]

637 Ebu Davud, 5143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7262
638 Ebu Davud, 5143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7262

Şerh

(6460-6462 numaralı hadisler)

(6460) "Bunun babası Ömer'in sevdiği birisi idi." Kadı Iyaz dedi ki: Biz bu kelimeyi (sevdiği birisi anlamındaki "vüdda" kelimesini) vav harfi ötreli ve kesreli (vidda diye) rivayet etmiş bulunuyoruz. Sevdiği arkadaşlarından birisi idi demektir.

"Şüphesiz iyiliğin en iyisi..." bir rivayette de (6462) "Muhakkak iyiliğin en iyi olanlarından birisi de..." buyurulmaktadır. Burada ise "vud" kelimesinin vav harfi ötrelidir.

Bu hadisten babanın arkadaşları ile ilişkiyi sürdürmenin, onlara iyilik ve ikramda bulunmanın fazileti dile getirilmektedir. Bu davranış da babaya iyilik yapmak ve ona ikramda bulunmak özelliğini taşır. Çünkü bu, baba sebebi ile yapılan bir davranıştır. Annenin dedelerin, hocaların, kocanın, zevcenin arkadaşları da bunun kapsamına girer. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hatice (radıyallâhu anhâ)'nın arkadaşlarına ikramda bulunması ile ilgili hadisler de daha önce geçmiş idi. "Deveye binmekten usandığı (yorulduğu) zaman üzerinde dinlendiği bir eşeği vardı." Yani deveye binmekten yorulup usandığı taktirde üzerine binip dinlenmek maksadı ile beraberinde bir de eşek götürürdü. Allah en iyi bilendir.

٥/٥- بَاب تَفْسِيرِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ

5/5- BİRR (İYİLİK) VE İSM (GÜNAH)'İN AÇIKLAMASI BABI

٦٤٦٣-١٤/١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّوَّاسِ بْنِ سِمْعَانَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ فَقَالَ الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

6463-14/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun tahdis etti, bize İbn Mehdi, Muaviye b. Salih'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Cubeyr b. Nufeyr'den, o babasından, o en-Nevvâs Sem'ân el-Ensari'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e birri ve ismi sordum. O: *"Birr güzel ahlaktır, ism ise kalbinde gidip gelen (tereddüde sebep olan) ve insanların bilmesinden hoşlanmadığın şeydir"* buyurdu.[639]

639 Tirmizi, 2389; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11712

٦٤٦٤-١٥/٢- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ يَعْنِي ابْنَ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ نَوَّاسِ بْنِ سِمْعَانَ قَالَ أَقَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ سَنَةً مَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْهِجْرَةِ إِلَّا الْمَسْأَلَةُ كَانَ أَحَدُنَا إِذَا هَاجَرَ لَمْ يَسْأَلْ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قَالَ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

6464-15/2- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Muaviye -yani b. Salih- Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr'den tahdis etti, o babasından, o Nevvâs b. Sem'ân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Medine'de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir sene kaldım. Beni hicretten alıkoyan tek husus sadece soru sormaktı. (Çünkü) bizden bir kimse hicret ettimi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e herhangi bir şey hakkında soru sormazdı. Ben de kendisine birri ve ismi sordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birr güzel ahlaktır, ism ise nefsinde gidip gelen ve insanların bilmesinden hoşlanmadığın şeydir"* buyurdu.[640]

Şerh

(6463-6464 numaralı hadisler)

(6463) "Nevvâs b. Sem'ân el-Ensari" Müslim'in Sahihi'nin nüshalarında bu şekilde "el-Ensari" nisbeti ile geçmektedir. Ebu Ali el-Ceyânî dedi ki: Bu bir yanılmadır. Doğrusu ise "el-Kilabi" olmasıdır. Çünkü Nevvâs, Kilâbî nisbetli meşhur bir sahabidir. el-Mâzerî ve Kadı Iyaz da şöyle demişlerdir: Meşhur olan onun Kilabi olduğudur. Ensar'ın halifi (antlaşmalıları) olması ihtimali de vardır. Mâzerî ve Kadı Iyaz dedi ki: Nesebi de şöyledir: Nevvâs b. Sem'ân b. Halid b. Amr b. Kurt b. Abdullah b. Ebu Bekr b. Ebu Kilab. el-Alâi, Yahya b. Main'den naklen nesebini böylece vermiştir.

Sem'ân ismi ise sin harfi fethalı ve kesreli (Sim'an diye) de söylenir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birr güzel ahlaktır, ism ise..."* İlim adamları der ki: Birr sıla (akrabalık bağlarını gözetmek) lütuf, iyilik yapmak, güzel arkadaşlık ve geçim anlamlarına kullanıldığı gibi itaat anlamına da gelir. İşte bu hususlar güzel ahlakın kapsamlı belli başlı çeşitleridir. *"Kalbinde gidip gelen"* ise kalbinde hareket eden, tereddüde sebep olan kalbin rahatlıkla kabul edemediği kendisinden dolayı kalpte günah olma şüphe ve korkusu uyanan şeyler demektir.

640 6463 numaralı hadisin kaynakları

(6464) "Beni hicret etmekten alıkoyan tek husus soru sormaktı..." Kadı Iyaz ve başkaları dedi ki: Bunun anlamı şudur. O Medine'de Medine'yi yurt edinmek maksadıyla kendi yurdundan oraya taşınmaksızın bir ziyaretçi olarak ikamet etmişti. Onu hicret etmekten -ki hicret kişinin kendi vatanından taşınıp Medine'yi yurt edinmesidir- alıkoyan tek husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e din ile ilgili hususlara dair soru sormak arzusu idi. Çünkü buna muhacirler dışında Medine'ye zaman zaman gidip gelenler için müsamaha edilmişti. Muhacirler de bedevi ve başkalarından olsun Medine'ye zaman zaman gelen yabancıların soru sormalarına seviniyorlardı. Çünkü onların soru sormalarına tahammül gösterilir ve mazur görülürlerdi. Muhacirler de verilen cevaptan yararlanırlardı. Nitekim Enes de Müslim'in İman Kitabı'nda zikrettiği hadiste şunları söylemiştir: "Çöl halkından aklı başında bir adamın gelip O'na soru sorması hoşumuza giderdi", demiştir. Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب صِلَةِ الرَّحِمِ وَتَحْرِيمِ قَطِيعَتِهَا

6/6- AKRABALIK BAĞINI GÖZETMEK (SILA-İ RAHİM) VE ONU KOPARMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٦٥-١٦/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ جَمِيلِ بْنِ طَرِيفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُعَاوِيَةَ وَهُوَ ابْنُ أَبِي مُزَرِّدٍ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ حَدَّثَنِي عَمِّي أَبُو الْحُبَابِ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ فَقَالَتْ هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ مِنَ الْقَطِيعَةِ قَالَ نَعَمْ أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ قَالَتْ بَلَى قَالَ فَذَاكِ لَكِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

6465-16/1 -Bize Kuteybe b .Said b .Cemil b .Tarîf b .Abdullah es-Sakafî ve Muhammed b .Abbâd tahdis edip dedi ki :Bize Hatim- ki o b .İsmail'dir- Muaviye'den- ki o da Haşim oğullarının azadlısı b .Ebu Müzerrid'dir -tahdis etti .Bana amcam Ebu'l-Hubab Said b .Yesar ,Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti :Rasûlullah) sallallâhu aleyhi ve sellem (şöyle buyurdu :*"Gerçek şu ki yüce Allah mahlukatı yarattı. Onları yaratmayı bitirince rahim ayağa kalkarak*

bu koparılmaktan sığınanın duruşudur, dedi. Yüce Allah: Evet senin bağını gözeten kimsenin benim de bağını gözetmeme, seni koparanı da koparmama razı değil misin buyurdu. Rahim: Razıyım, dedi. Yüce Allah: Bunu sana verdim buyurdu."

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Dilerseniz 'sizden beklenen ayrılıp gittiğinizde yeryüzünde fesat çıkarmak ve akrabalık bağlarınızı paramparça etmek değil midir ki. İşte böyleleri Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar Kur'ân'ı iyiden iyiye düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var' (Muhammed, 22-24) buyruklarını okuyun."*[641]

٦٤٦٦-١٧/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُزَرِّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللهُ وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللهُ

6466-17/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Züheyr b. Harb -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Veki', Muaviye b. Ebu Muzerrid'den tahdis etti, o Yezid b. Rûman'dan, o Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rahim arşa asılı olup, beni bitiştireni (bağımı gözeteni) Allah da bitiştirsin, beni kopartanı da Allah da kopartsın der"* buyurdu.[642]

٦٤٦٧-١٨/٣- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي قَاطِعَ رَحِمٍ

6467-18/3- Bana Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"(Akrabalık bağını) kopartan kimse cennete girmez"* buyurdu.

İbn Ebu Ömer dedi ki: Süfyan dedi ki: Yani rahim (akrabalık)ı kopartanı kastediyor.[643]

641 Buhari, 4830, 4831, 4832, 5987; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13382
642 Buhari, 5989; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17351
643 Buhari, 5984; Ebu Davud, 1696; Tirmizi, 1909; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3190

Şerh

(6465-6467 numaralı hadisler)

(6465) *"Rahim kalkarak..."* diğer rivayette (6466) *"Rahim arşa asılıdır..."*

Kadı Iyaz dedi ki: Bağlanan ve koparılan kendisine karşı iyi davranılan rahim ancak manevi bir husustur. Maddi bir şey değildir. Bu bir akrabalık ve bir nesebten ibarettir. Bu akrabalık ve neseb bir anne rahminde toplanır ve böylelikle bu akrabalıklar birbirine bağlanır. İşte bu bağa "rahim" denilmiştir. Yani rahmin ayağa kalkması ve konuşması beklenemez. Bu durumda onun burada ayağa kalktığından ve (arşa) asılmasından söz edilmesi bir örneklendirmedir ve Arapların bu hususta kullanmayı adet edindikleri üzere güzel bir istiaredir. Maksat bu akrabalık bağının durumunun büyüklüğüne, bu bağı gözetip koparmayanların faziletine, kötü davranmaları sureti ile bu bağı kopartanların da günahlarının büyüklüğüne dikkat çekmektir. Bundan dolayı ukuk (akrabalık bağına riayet etmemek)a koparmak denilmiştir. Çünkü bu mastar olarak yarmak anlamındadır. Sanki o böyle yaparak bitişik olan bu bağı koparmış gibi olur.

Kadı Iyaz devamla dedi ki: Bununla birlikte yüce Allah'ın emri ile meleklerden bir meleğin kalkıp arşa tutunmuş olup, onun dili ile bunları söylemiş olmasının kastedilme ihtimali de vardır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

"Aiz: sığınan, istiazede bulunan" demektir. Bu da bir şeye sığınarak korunan, ona iltica eden ve onu yardıma çağıran kimse anlamındadır.

İlim adamları der ki: Sıla (akrabalık bağının gözetilmesi)nin gerçek mahiyeti şefkat ve merhamet göstermektir. Buna göre şanı yüce Allah'ın sıla yapması (bağı koruyup gözetmesi) O'nun onlara lütufta bulunması, rahmetini ihsan etmesi, lütuf ve nimetleri ile onlara merhamet buyurması demektir. Yahut da onların en üst melekûtundakilerle bağlı olmaları, kendisini bilip ona itaat etmeleri için kalplerine genişlik vermesidir.

Kadı Iyaz dedi ki: Sıla-i rahimin genel olarak vacip, koparılmasının ise büyük bir masiyet olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Bu babtaki hadisler buna tanıklık eder. Ama sıla, biri diğerinden daha yukarıda derece derecedir. Bunun asgari mertebesi ise darılmamaktır. Akrabalık bağının korunması selamlaşmak ile dahi olsa söz ile olur. Bu da güç ve ihtiyacın farklılık arzetmesine göre değişiklik gösterir. Kimisi vaciptir, kimisi müstehaptır. Kısmen bu bağı gözetip en ileri derecede gözetmeyen kimseye bu bağı koparan diye adlandırılmaz. Diğer taraftan gücünün yettiği kadarını ve yapması gerektiği kadarını yapmayan bir kimseye de akrabalık bağını gözeten (sıla-i rahim yapan) diye adlandırılmaz.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: İlim adamları gözetilmesi gereken akrabalık bağının sınırları hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bunun mahrem olan her bir akrabalık olduğu söylenmiştir. Öyle ki bunlardan biri erkek diğeri dişi olursa bunların birbirleri ile nikahlanması haram olur. Bu açıklamaya göre amca çocukları da dayı çocukları da bunun kapsamına girmez. Bu görüşü kabul eden kimse görüşüne kadının halası ya da teyzesi ile birlikte aynı nikah altında bulundurulmasının haram kılınmış olmasını ve benzeri hususları diğer taraftan da amca kızları ve dayı kızları hakkında bunun caiz olduğunu delil gösterir.

Bu hükmün miras hususunda zevil erham denilen her bir akraba hakkında genel olduğu ve mahrem olan ile olmayan arasında fark olmadığı da söylenmiştir. Buna da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra sana daha yakın olan sonra sana daha yakın olan"* buyruğu delildir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Bu ikinci görüş doğru olandır. Buna delil olan hususlardan birisi de Mısır ahalisi hakkında onların bir zimmet ve bir akrabalıklarının olduğunu ifade eden hadis-i şerif ile *"iyiliğin en iyisi kişinin babasının sevdiği kimselerin yakınlarını gözetmesidir"* hadisidir. Halbuki bunlarla mahremiyet sözkonusu değildir. Allah en iyi bilendir.

(6467) *"Akrabalık bağını kopartan cennete girmez."* Bu hadis de daha önce İman Kitabı'nda benzerleri hakkında sözkonusu edilmiş iki şekilde te'vil edilir. Bu iki yorumdan birisine göre bu sebepsiz ve herhangi bir şüphe sözkonusu olmadan haram olduğunu bilmekle birlikte akrabalık bağını koparmayı helal kabul eden kişi hakkında yorumlanır. Böyle bir kimse kafirdir, ateşte ebediyyen kalır, ebediyyen cennete girmeyecektir.

İkinci yorumun anlamı da şudur: Böyle bir kimse cennete ilk girecek olan es-sabikun ile birlikte ilk seferinde girmeyecek. Aksine şanı yüce Allah'ın murad edeceği kadarı ile geciktirilmekle cezalandırılacaktır.

٦٤٦٨-١٩/٤- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ

6468-19/4- Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma ed-Dubaî tahdis etti, bize Cuveyriye, Malik'den tahdis etti, o Zührî'den rivayet ettiğine göre Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im kendisine şunu haber verdi: Babasının kendisine haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Akrabalık bağını koparan bir kimse cennete girmeyecektir"* buyurdu.[644]

644 6467 numaralı hadisin kaynakları

٦٤٦٩-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

6469-.../5- Bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd, Abdurrezzak'tan tahdis etti, o Ma'mer'den, o Zührî'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ... dinledim, dedi.[645]

٦٤٧٠-٢٠/٦- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

6470-20/6- Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Üzerine rızkının genişletilmesinden yahut ecelinin geciktirilmesinden memnun olan kimse akrabalık bağını gözetsin"* buyururken dinledim.[646]

٦٤٧١-٢١/٧- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

6471-21/7- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys de tahdis etti, bana babam, dedemden tahdis etti: Bana Ukayl b. Halid tahdis edip dedi ki: İbn Şihâb dedi ki: Bana Enes b. Malik'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kendisi için rızkının genişletilmesini, ecelinin geciktirilmesini seven bir kimse akrabalık bağını gözetsin"* buyurdu.[647]

٦٤٧٢-٢٢/٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِيئُونَ إِلَيَّ وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ فَقَالَ لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمْ الْمَلَّ وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنْ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ

645 6467 numaralı hadisin kaynakları
646 Buhari, 2067; Ebu Davud, 1693; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1555
647 Buhari, 5986; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1516

6472-22/8- Bana Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: el-Alâ b. Abdurrahman'ı babasından tahdis ederken dinledim: O Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim akrabalarım var. Ben onları gözettiğim halde onlar benimle bağlarını koparıyorlar. Onlara iyilik yaptığım halde bana kötülük yapıyorlar. Onların cahilliklerini bağışladığım halde bana karşı cahillik ediyorlar, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer sen, dediğin gibi isen onlara kızgın kül yediriyor gibisin ve sen bu halin üzere devam ettiğin üzere Allah'tan da onlara karşı sana yardımcı olacak bir melek hep seninle beraber olacaktır"* buyurdu.[648]

Şerh

(6470-6472 numaralı hadisler)

(6471) *"Kendisi için rızkında genişlik verilmesi, ecelinin de geciktirilmesini seven bir kimse akrabalık bağını gözetsin."* Burada eserden kasıt eceldir. Çünkü o bıraktığı eseri/izi itibari ile hayata tabidir. Rızkın yayılmasından kasıt ise genişletilmesi ve bollaşmasıdır. Ona bereketin ihsan edilmesi olduğu da söylenmiştir.

Ecelin geciktirilmesine gelince, bu hususta meşhur bir soru vardır. O da ecellerin ve rızıkların artıp eksilmeleri sözkonusu olmayacak şekilde mukadder olduklarıdır. *"Onların ecelleri geldiğinde ne bir an geri bırakılır ne bir an öne alınırlar."* (A'raf, 34) İlim adamları buna çeşitli şekilde cevap vermişlerdir:

Bu cevapların sahih olanı şudur: Bu artış ömürde bereket, itaatlere muvaffakiyet, vakitlerini ahirette kendisine yarayacak şekilde ve kaybolmaktan onu koruyacak şekilde ve başka yollarla onu mamur etmesi demektir.

İkinci cevap: Bu meleklere görülene, levh-i mahfuzda ve buna benzer durumlarda görülene nisbetledir. Onlar levh'de kişinin ömrünün -akrabalık bağını gözetmesi hali dışında- altmış yıl olduğunu görürler. Eğer akrabalık bağını gözetirse ona (mesela) kırk yıl daha eklenir. Şanı yüce Allah ise onun bu türden neler yapacağını zaten bilendir. İşte bu da yüce Allah'ın: *"Allah dilediğini siler, dilediğini Sâbit bırakır."* (Rad, 39) buyruğunun bir anlamı da budur. Buna göre yüce Allah'ın ilmine, onun ezeli kaderine nisbetle fazlalık ve artış sözkonusu değildir. Aksine bu imkansız bir şeydir. Ama yaratılmışlar tarafından görünene nisbetle artış tasavvur olunur. İşte hadisten kasıt budur.

Üçüncüsü ise: Maksat kendisinden sonra ondan güzel bir şekilde söz edilmesidir. Böylece sanki ölmemiş gibi olur. Bunu da Kadı Iyaz nakletmiştir. Ama bu zayıf ya da bâtıl bir açıklamadır. Allah en iyi bilendir.

648 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14029

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarının bağını gözettiği halde kendisi ile olan bağlarını koparttıklarını söyleyen kişiye: *"Eğer, dediğin gibi isen..."* buyruğunda geçen: elmel mim harfi fethalı olarak sıcak kül demektir. Zahir: yardımcı ve onların eziyetlerini geri püskürten anlamındadır.

"Ben onlara karşı hâlim davranıyorum. Onlar ise bana karşı cahilce davranıyorlar." Yani bana kötülük ediyorlar. Burada cahillik çirkin söz demektir. Hadisin anlamına gelince: *"Sen onlara kızgın kül yediriyor gibisin."* Bu ise onların karşı karşıya kalacağı acı ve eziyetin sıcak kül yiyen kimsenin çektiği acılara benzetilmesidir. Böyle bir durumda iyilik yapan aleyhine de bir durum sözkonusu olmaz. Aksine onlar onun akrabalık bağını kestikleri için ve ona eziyete sebebiyet olduklarından ötürü pek büyük günah kazanırlar. Anlamın şu olduğu da söylenmiştir: Sen onlara iyilik yapmakla onları mahcup ediyor ve kendi nazarlarında kendilerini küçültüyorsun. Çünkü sen onlara çokça iyilik yaparken onlar da çirkin işler yapmaktadırlar. Bu da kendilerinin kendilerini rüsvay ve değersiz görmelerine sebep olur. Böylelikle onlar sıcak kül yiyen kimseye benzerler.

Bir diğer açıklamaya göre onların senin kendilerine yaptığın ihsanları/iyilikleri yemeleri kızgın kül gibi onların bağırsaklarını kavurup yakar. Allah en iyi bilendir.

٧/٧- بَاب تَحْرِيمِ التَّحَاسُدِ وَالتَّبَاغُضِ وَالتَّدَابُرِ

7/7- KISKANMANIN, NEFRETLEŞMENİN, BİRBİRİNE SIRT ÇEVİRMENİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٧٣-٢٣/١- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ

6473-23/1- Bana Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum. O Enes b. Malik'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirinize nefret etmeyin, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun. Müslümanın, kardeşinden üç günden fazla dargın durması helal değildir"* buyurdu.[649]

649 Buhari, 6076; Ebu Davud, 4910; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1530

٦٤٧٤-.../٢- حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيُّ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ح وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

6474-.../2- Bize Hâcib b. el-Velid tahdis etti, bize Muhammed b. Harb tahdis etti, bize Muhammed b. el-Velid ez-Zübeydî, Zührî'den tahdis etti, bana Enes b. Malik'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bunu bana harmele b. Yahya da tahdis etti, bana İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in hadisini aynen rivayet etti.[650]

٦٤٧٥-.../٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَلَا تَقَاطَعُوا

6475-.../3- Bize Zuheyr b. Harb, İbn Ebu Ömer ve Amr en-Nâkid birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti, o Zührî'den bu isnad ile rivayet etti, ayrıca İbn Uyeyne: *"Birbirinizle ilişkilerinizi koparmayın"* buyruğunu ekledi.[651]

٦٤٧٦-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا رِوَايَةُ يَزِيدَ عَنْهُ فَكَرِوَايَةِ سُفْيَانَ عَنْ الزُّهْرِيِّ يَذْكُرُ الْخِصَالَ الْأَرْبَعَةَ جَمِيعًا وَأَمَّا حَدِيثُ عَبْدِ الرَّزَّاقِ وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَقَاطَعُوا وَلَا تَدَابَرُوا

6476-.../4- Bize Ebu Kâmil tahdis etti, bize Yezid -yani b. Züreyh- tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi'' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, ikisi Abdurrezzak'dan rivayet etti, hep birlikte Ma'mer'den, o Zührî'den bu isnad ile rivayet etti.

Yezid'in ondan (Ma'mer'den) rivayeti Süfyan'ın Zührî'den rivayeti gibi olup, o da dört hasleti birlikte zikretmektedir. Abdurrezzak'ın hadisi rivayeti ise: *"Birbirinizi kıskanmayın, birbirinizle alakayı koparmayın, birbirinize sırt çevirmeyin"* şeklindedir.[652]

650 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1534, 1569
651 Tirmizi, 1935; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1488
652 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1544

٦٤٧٧-٢٤/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَقَاطَعُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا حَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ نَصْرٍ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ كَمَا أَمَرَكُمُ اللَّهُ

6477-24/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirinizi kıskanmayın, birbirinizden nefret etmeyin, birbirinizle alakayı koparmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun"* buyurdu.

Bunu bana Ali b. Nasr el-Cahdamî tahdis etti, bize Veh b. Cerir tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile aynısını rivayet etti ve *"Allah'ın size emrettiği gibi"* ibaresini ekledi.[653]

Şerh

(6473-6477 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birbirinizden nefret etmeyin, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize sırt çevirmeyin, Allah'ın kulları kardeş olun"* buyruğunda geçen tedabür (sırt çevirmek) düşmanlık etmek demektir. Alakayı koparmak olduğu da söylenmiştir. Çünkü onların her biri diğerine arkasını çevirmiş olur. Haset (kıskanmak) ise başkası üzerindeki nimetin sona ermesini temenni etmektir. Haset haramdır.

"Allah'ın kardeş kulları olun" buyruğu da şu demektir: Yani kardeşlerin sevgi, yumuşaklık, şefkat, esneklik, hayırda birbirleri ile yardımlaşmak ve buna benzer hususlarda temiz kalple ve durum ne olursa olsun samimi olarak öğüt vermekle davrandıkları gibi siz de birbirinizle öyle muamele edin, öyle geçinin.

Kimi ilim adamı şöyle demektedir: Karşılıklı buğzetmek (nefret)in yasaklanışında karşılıklı olarak nefret edip buğzetmeyi gerektiren saptırıcı heva (yanlış kanaat ve inanç)ların da yasaklandığına işaret vardır.

(6477) "Bunu bana Ali b. Nasr el-Cahdamî tahdis etti, bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti," bu senet bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde "Ali b. Nasr" diye kaydedilmiştir. el-Ceyânî, Kadı Iyaz ve bunların dışındaki hafızlar da böyle naklettikleri gibi bütün nüshalardan da bu şekilde nakledilmiştir. Bazılarında ise tam aksine "Nasr b. Ali" şeklinde-

653 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1284

dir. Bu yanlıştır, demişlerdir. Doğrusu ise Ali b. Nasr olmasıdır. Kendisi Ebu'l Hasan Ali b. Nasr b. Ali b. Nasr el-Cahdamî'dir. Babası Nasr b. Ali ile birlikte Basra'da 205 yılında vefat etmiştir. Baba Rabiulahir ayında, oğlu da aynı yılın Şaban ayında vefat etmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Hadis hafızları zikrettiğimiz husus üzerinde ve doğrunun "Ali b. Nasr" olduğu, aksinin doğru olmadığı üzerinde ittifak etmişlerdi. Bununla birlikte Müslim her ikisinden de rivayet nakletmiştir. Ancak Nasr b. Ali'nin Vehb b. Cerir'den hadis dinlemesinin sözkonusu olmamış olma hali müstesnadır. Fakat Müslim'in izlediği yol bu değildir. Çünkü o ravilerin çağdaş olmaları ve birbirleri ile kavuşmalarının mümkün olması ile yetinir. Dolayısı ile "Nasr b. Ali"nin bulunduğu nüshaların rivayetlerini reddetmeleri tartışılır. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Hadis hafızlarının söyledikleri doğru olandır. Eleştirdikleri hususu onlar daha iyi bilirler. Oğlunun Vehb'den hadis dinlemiş olması babanın da ondan dinlemiş olmasını gerektirmez ve burada iki durumu telif etmek mümkündür denilmez. Çünkü Müslim'in kitabı tek bir şekilde gelmiştir. Çoğunluğun naklettiği itimad edilendir. Özellikle de hafızlar bu şeklin doğru olduğunu söylemiş bulunmaktadır.

٨/٨- بَاب تَحْرِيمِ الْهَجْرِ فَوْقَ ثَلَاثٍ بِلَا عُذْرٍ شَرْعِيٍّ

8/8- ŞER'İ BİR MAZERET OLMAKSIZIN ÜÇ GÜNDEN FAZLA DARGINLIĞIN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٧٨-٢٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ

6478-25/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e İbn Şihâb'dan okudum, o Ata b. Yezid el-Leysi'den, o Ebu Eyyub el-Ensari'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman bir kimsenin üç günden fazla kardeşine dargın durması helal değildir. (Böyleleri) karşılaşırlar da biri bir tarafa yüzünü çevirir, öbürü öbür tarafa. Onların en hayırlıları ise önce selam verendir"* buyurdu.[654]

654 Buhari, 6077, 6237; Ebu Davud, 4911; Tirmizi, 1932; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3479

٦٤٧٩-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنِ الزُّبَيْدِيِّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ مَالِكٍ وَمِثْلِ حَدِيثِهِ إِلَّا قَوْلَهُ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا فَإِنَّهُمْ جَمِيعًا قَالُوا فِي حَدِيثِهِمْ غَيْرَ مَالِكٍ فَيَصُدُّ هَذَا وَيَصُدُّ هَذَا

6479-.../2- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bize Hâcib b. el-Velid de tahdis etti, bize Muhammed b. Harb, ez-Zübeydi'den tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî, Muhammed b. Râfi'' ve Abd b. Humeyd de Abdurrezzak'tan tahdis etti, o Ma'mer'den rivayet etti, hepsi Zührî'den Malik'in isnadı ile ve tıpkı onun hadisi gibi rivayet ettiler. Ancak: *"Bu yüzünü bu tarafa öbürü yüzünü öbür tarafa çevirir"* sözü müstesna. Çünkü onların hepsi de -Malik dışında- hadisi rivayetlerinde: *"Bu da (bu tarafa) yan döner, bu da yan döner"*, demişlerdir.[655]

٦٤٨٠-٣/٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ وَهُوَ ابْنُ عُثْمَانَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

6480-26/3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Muhammed b. Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak -ki o b. Osman- Nafi'den haber verdi, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müminin üç günden fazla kardeşinden dargın durması helal değildir"* buyurdu.[656]

٦٤٨١-٤/٢٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ ثَلَاثٍ

6481-27/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet et-

655 6478 numaralı hadisin kaynakları
656 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7714

tiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üç (günden) sonra dargınlık olmaz"* buyurdu.[657]

Şerh

(6478-6481 numaralı hadisler)

(6478) *"Müslümana kardeşinden üç günden fazla dargın durması helal değildir."* İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerif ile müslümanlar arasında üç günden fazla dargınlığın haram, üç günden az dargınlığın ise mübah olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Haramlık hükmü hadisin nassından, ikincisi ise mefhumundan anlaşılmaktadır. Yine ilim adamları derler ki: Üç gün içerisinde dargınlığın af edilmesinin sebebi Âdemoğlunun mayasında kızgınlığın ve kötü huyluluğun ve buna benzer hallerin bulunması dolayısıyladır. Böylelikle bu arızi halin geçip gitmesi için üç gün süre içerisinde dargınlık af edilmiştir.

Bir diğer görüşe göre bu hadis, üç gün içerisinde dargınlığın mübah olmasını gerektirmez. Bu değerlendirme ise mefhum ve hitabın delili delil alınmaz diyenlerin görüşüne göredir.

"Birbirleri ile karşılaşırlar, bu bu tarafa öbürü öbür tarafa döner" diğer rivayette (6479) *"Bu da bu tarafa yanını döner, öbürü de öbür tarafa yanını döner"* denilmektedir. Yasuddu fiili yüz çevirir demektir. Yani o ona yanını döner demektir. Sad harfi ötreli olarak "sud" da yan ve taraf demektir.

"Her ikisinin hayırlısı önce selam verendir." Yani o, dargın iki kişinin faziletlisidir. Bu hadiste Şafii, Malik ve onlara muvafakat eden selam dargınlığı keser ve dargınlık sebebi ile günahı kaldırıp izale eden diyenlerin görüşlerinin lehine delil bulunmaktadır. Ahmed ve Maliki mezhebine mensub İbnul Kâsım ise şöyle demiştir: Eğer ona eziyet vermeyi sürdürüyorsa selam onun dargınlığının sonunu getirmiş olmaz. Mezhep âlimlerimiz dedi ki: Hazır bulunmadığı taktirde onunla yazışsa yahut mektuplaşsa dargınlığın günahı kalkar mı? Bu hususta iki görüş vardır. Birisine göre kalkmaz çünkü onunla konuşmamıştır. Bu iki görüşün daha sahih olanına göre ise birbirlerinden (manen) uzaklaşmaları ortadan kalktığından ötürü günah da kalkar denilmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Müslümana helal değildir" ibaresini kafirler şeriatin fer'i hükümlerine muhatap değildir diyenler delil gösterebilirler. Ama daha sahih olan onların fer'i hükümler ile muhatap olduklarıdır. Burada "müslüman" kaydının sözkonusu edilmesi şeriatın hitabını kabul edip onunla yararlanan kimselerin ancak müslümanlar olmalarından dolayıdır.

657 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14062

٩/٩- بَاب تَحْرِيمِ الظَّنِّ وَالتَّجَسُّسِ وَالتَّنَافُسِ وَالتَّنَاجُشِ وَنَحْوِهَا

9/9- ZANNIN, TECESSÜSÜN, TENÂFÜSÜN, TENÂCÜŞÜN (PAZARLIĞI KIZIŞTIRMANIN) VE BENZERLERİNİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٨٢-١/٢٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَافَسُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

6482-28/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Ebu Zinad'dan rivayetini okudum. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zandan sakının. Çünkü muhakkak zan sözün en yalan olanıdır. Başkalarının konuşmalarına kulak kabartmayın, başkalarının kusurlarını araştırmayın, bencil olmayın, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arka çevirmeyin. Allah'ın kulları kardeş olun"* buyurdu.[658]

٦٤٨٣-٢/٢٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَهَجَّرُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

6483-29/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirinize darılmayın, birbirinize arka çevirmeyin, başkalarının konuşmalarına kulak kabartmayın, biriniz diğerinin satışı üzerine satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun"* buyurdu.[659]

٦٤٨٤-٣/٣٠- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

658 Buhari, 6066; Ebu Davud, 4917; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13806

659 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14063

6484-30/3- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirinizi kıskanmayın, birbirinize buğzetmeyin, başkalarının kusurlarını araştırmayın, başkalarının konuşmalarına kulak kabartmayın, pazarlığı kızıştırmayın. Ey Allah'ın kulları kardeş olun"* buyurdu.[660]

٦٤٨٥-.../٤- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَلِيُّ بْنُ نَصْرٍ الْجَهْضَمِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَا تَقَاطَعُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَكُونُوا إِخْوَانًا كَمَا أَمَرَكُمْ اللَّهُ

6485-.../4- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Ali b. Nasr el-Cahdamî tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize Şu'be, A'meş'den bu isnad ile şunu tahdis etti: *"Birbirinizle alakayı koparmayın, birbirinize arka çevirmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinizi kıskanmayın. Ey Allah'ın kulları. Allah'ın size emrettiği gibi kardeşler olun."*[661]

٦٤٨٦-٣١/٥- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَنَافَسُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

6486-31/5- Bana Ahmed b. Said ed-Dârimî de tahdis etti, bize Habbân tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Suheyl babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arka çevirmeyin. Bencil olmayın, Allah'ın kulları kardeşler olun."*[662]

Şerh

(6482-6486 numaralı hadisler)

(6482) *"Zandan sakının, çünkü zan sözün en yalanıdır."* Kasıt kötü zannın nehyedilmesi, yasaklanmasıdır. Hattâbi dedi ki: Bu hatırdan geçip giden şeyler dışında zannı gerçekleştirmek ve onu doğru olarak ortaya çıkarmaktır. Çünkü hatırdan geçip gidenlere karşı koymak mümkün değildir.

Hattâbi'nin maksadı şudur: Haram kılınan zan sahibinin sürdürdüğü ve kalbinde yerleşip karar kılan zandır. Kalpten gelip geçen ve yer etmeyen zan değildir. Bundan dolayı yükümlülük sözkonusu değildir. Nitekim daha önce

660 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12348
661 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12403
662 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12759

hadiste "şanı yüce Allah'ın konuşmadıkları ya da kasten işlemedikleri sürece içinden geçirdiklerinden ötürü ümmeti af ettiği" belirtilmiştir. Daha önce bunun da kalpte yer etmeyen, hatırdan gelip geçen düşünceler hakkında yorumlandığı da geçmiş bulunmaktadır.

Kadı Iyaz Süfyan'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Kişiyi günahkar kılan zannedip sözlü olarak söylediği ve konuştuğudur. Eğer bunu sözlü olarak söylemezse bundan dolayı günah kazanmaz. (Kadı Iyaz) devamla dedi ki: Kimisi de şöyle demiştir: Burada herhangi bir asli delile, bir kıyasa ya da bir istidlale dayanmaksızın soyut zan ile şer'i hususlarda hüküm vermenin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Ama bu zayıf ve batıldır. Doğrusu birincisidir.

"Başkalarının konuşmalarına kulak kabartmayın, başkalarının kusurlarını araştırmayın." Buradaki fiillerin birincisi (başkalarının konuşmalarına kulak kabartmak anlamını verdiğimiz" tehassüs ha iledir. İkincisi ise (kusurları araştırmak anlamını verdiğimiz tecessüs) cim iledir. Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Tehassüs konuşan bir topluluğun konuşmalarını dinlemek, onlara kulak kabartmaktır. Tecessüs ise kusurları araştırmaktır. Tecessüsün işlerin iç yüzünü araştırmak ve kurcalamak anlamında olduğu da söylenmiştir. Çoğunlukla bu kötülük hakkında kullanılır. Casus ise kötü sırları bilen kimsedir. Namus ise hayır sırları bilen kimsedir. Bir diğer açıklamaya göre tecessüs bir hususu başkası için araştırmak, tehassüs ise kendim için araştırmak demektir. Bu açıklamayı Sa'leb yapmıştır. Her ikisinin aynı anlamda olduğu ve gözlerden uzak haber ve halleri bilmek istemek anlamında olduğu söylenmiştir.

"Bencil olmayın, birbirinizi kıskanmayın." Kıskanmanın (hased) başkasının elindeki nimetin zeval bulmasını temenni etmek olduğunu daha önce söylemiştik. Münafese ve tenafüs (bencil olmak) ise bir şeyi arzu etmek ve onun yalnızca kendisine ait olmasını istemek demektir. Bir başkasının arzu ettiğini diğerinin de arzu etmesini anlatmak için nâfese fiili kullanılır, mastarı da münafesedir.

Hadisin dünyaya rağbet, dünyalık ve dünyadan pay ve nasiblere rağbet göstermekte birbiri ile yarışmak anlamında olduğu da söylenmiştir. (6483) *"Birbirinizden darılmayın"* (anlamındaki "la teheccehü" nüshaların bir çoğunda bu şekilde kaydedilmiştir. Bazılarında ise tehâceru diye geçmektedir. Her ikisi de aynı anlamdadır. Maksat birbirinden uzaklaşmayı (hecri) ve konuşmayı kesmeyi yasaklamaktır. Buradaki lafzın "la tehcürü" yani hucr konuşmayın anlamında olması da mümkündür denilmiştir. Hucr ise çirkin konuşmalar, çirkin sözler demektir.

Kardeşinin satışı üzerine satış yapmanın ve necşin yasaklanmasına gelince, her ikisine dair açıklama daha önce Buyu (Alış Veriş Kitabı'nda) geçti.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada tenacüş (birbirinin alışverişi üzerine alış veriş yapmak) ile birbirlerini yermeleri, kötülemelerinin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Ama sahih olan bunun alışverişte sözü geçen tenacüş olduğudur. Bu ise satın alma isteği olmamakla birlikte aksine başkasını onu satın alırken kandırmak maksatıyla malın fiyatını artırması demektir.

١٠/١٠- بَاب تَحْرِيمِ ظُلْمِ الْمُسْلِمِ وَخَذْلِهِ وَاحْتِقَارِهِ وَدَمِهِ وَعِرْضِهِ وَمَالِهِ

10/10- MÜSLÜMANA ZULMETMENİN, ONU YARDIMSIZ BIRAKMANIN, ONU KÜÇÜMSEMENİN, KANININ, IRZININ VE MALININ HARAM KILINDIĞI BABI

٦٤٨٧-١/٣٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ يَعْنِي ابْنَ قَيْسٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ مَوْلَى عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ التَّقْوَى هَاهُنَا وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنْ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ

6487-32/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Davud -yani b. Kays- Âmir b. Kureyz'in azadlısı Ebu Said'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Birbirinizi kıskanmayın, alıcısı olmadığınız malın fiyatını artırarak pazarlığı kızıştırmayın, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize arkanızı çevirmeyin, biriniz diğerinizin alışverişi üzerine alışveriş yapmasın. Ey Allah'ın kulları kardeşler olun. Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, onu küçümsemez -üç defa göğsüne işaret ederek- takva buradadır. Bir kimseye müslüman kardeşini küçük görmesi kötülük olarak ona yeter. Müslümanın her şeyi müslümana haramdır. Kanı, malı ve ırzı."*[663]

٦٤٨٨-٢/٣٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ أُسَامَةَ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ دَاوُدَ وَزَادَ وَنَقَصَ وَمِمَّا زَادَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَادِكُمْ وَلَا إِلَى صُوَرِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَشَارَ بِأَصَابِعِهِ إِلَى صَدْرِهِ

663 İbn Mace, 4213, 3933; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14941

6488-33/2- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Sehr tahdis etti, bize İbn Vehb, Usâme'den -ki o b. Zeyd'dir- tahdis ettiğine göre o Abdullah b. Âmir b. Kureyz'in azadlısı Ebu Said'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip Davud'un hadisine yakın olarak hadisi zikretti, fazla bazı lafızlar zikrettiği gibi bazılarını da eksik söyledi. Bu hadiste fazla olarak söylediklerinin bir kısmı şunlardır: *"Muhakkak Allah sizin cesetlerinize de suretlerinize de bakmaz. -Parmağı ile göğsüne işaret ederek- ama kalplerinize bakar"* buyurdu.[664]

٦٤٨٩-٣٤/٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

6489-34/3- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Kesir b. Hişam tahdis etti, bize Cafer b. Burkan, Yezid b. el-Asam'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhakkak Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Ama kalplerinize ve amellerinize bakar."*[665]

Şerh

(6487-6489 numaralı hadisler)

(6487) *"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, onu küçük görmez."* Müslümanın müslümanın kardeşi olması ile ilgili şerh az önce geçti.

"Onu yardımsız bırakmaz" ile ilgili olarak ilim adamları şunu söylemişlerdir: "Hazl" yardımı ve destek vermeyi terk etmek demektir. Yani bir zâlimin zulmünü önlemekte ve benzer hususlarda ondan yardım isteyecek olursa imkanı varsa ve onun şer'i bir mazereti yoksa ona yardımcı olması gerekir.

"La yahkiruhu: onu küçümsemez" yani onu küçük görmez, ona gereksiz tepki göstermez, onu az ve yetersiz görmez.

Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bunu "layuhfiruhu" diye ye harfi ötreli, hı ve fe harfleri ile rivayet etmişlerdir ki onun ahdini bozmaz, onun emanını nakz etmez demektir. Kadı Iyaz'ın, dediğine göre ise doğrusu ve bilinen şekil birincisidir. Müslim'in kitabından başka kaynaklardaki de herhangi bir ihtilaf olmaksızın bu şekildedir. Ayrıca "la yahterikuhu" diye de rivayet edilmiştir. Bu da (aynı anlamda olduğundan) ikinci rivayeti reddetmektedir.

664 6487 numaralı hadisin kaynakları
665 İbn Mace, 4143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14823

"Üç defa göğsüne işaret ederek: takva buradadır" bir diğer rivayette (6488) *"Allah sizin cesetlerinize bakmaz... ama kalplerinize bakar"* buyurulmaktadır. Birinci rivayetin anlamı şudur: Zahiren görülen ameller ile takva hasıl olmaz. Takva ancak kalpte yer eden yüce Allah'ın azameti, O'ndan korkmak ve O'nun murakebesi (gözetimi altında olduğu şuurunda olmak)dır. Allah'ın oraya bakması ise onun cezalandırması, karşılık vermesi ve hesaba çekmesi demektir. Yani bu ancak kalplerde olana göre gerçekleşir. Dışarıdan görülen suretlere göre değil. Allah'ın bakması ve görmesi ise her bir şeyi çepeçevre kuşatandır. Hadisin maksadına gelince, bütün bu hususlarda muteber olan kalpte bulunandır. Bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Haberiniz olsun şüphesiz cesette bir lokmacık et parçası vardır..."* hadisine yakındır. el-Mâzerî dedi ki: Bazı kimseler bu hadisi aklın başta değil kalpte olduğuna delil göstermişlerdir. Mesele *"şunu bilin ki cesette bir lokmacık et parçası vardır"* hadisinin şerhinde geniş bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

(6489) "Cafer b. Burkan"ın babasının isminde (Burkan) be harfi ötreli re harfi sakindir.

١١/١١- بَاب النَّهْيِ عَنْ الشَّحْنَاءِ وَالتَّهَاجُرِ

11/11- DÜŞMANLIĞIN VE BİRBİRİNİ TERK ETMENİN NEHYEDİLDİĞİ BABI

٦٤٩٠-٣٥/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ تُفْتَحُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ لَا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا إِلَّا رَجُلًا كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيُقَالُ أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا أَنْظِرُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا

6490-35/1- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den kendisine Suheyl'den diye okunan rivayetler arasında tahdis etti. O (Suheyl) babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Pazartesi günü ile perşembe günü cennetin kapıları açılır. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan her bir kula mağfiret olunur. Ancak kendisi ile kardeşi arasında düşmanlık bulunan bir kimse müstesnadır. Bunun için: Bu ikisine birbirleri ile barışıncaya kadar mühlet verin, bu ikisine birbirleri ile barışıncaya kadar mühlet verin, bu ikisine birbirleri ile barışıncaya kadar mühlet verin buyurulur"* buyurdu.[666]

666 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12744

٦٤٩١-.../٢- حَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الدَّرَاوَرْدِيِّ كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ بِإِسْنَادِ مَالِكٍ نَحْوَ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ الدَّرَاوَرْدِيِّ إِلَّا الْمُتَهَاجِرَيْنِ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَبْدَةَ وَقَالَ قُتَيْبَةُ إِلَّا الْمُهْتَجِرَيْنِ

6491-.../2- Bunu bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe b. Said ve Ahmed b. Abde ed-Dabbî de Abdulaziz ed-Deraverdi'den tahdis etti. (Cerir ile) ikisi Suheyl'den, o babasından Malik'in isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak ed-Deraverdi'nin -İbn Abde rivayeti ile- hadisinde: "İllel muteharîceyn: Birbirini hecr etmiş iki kişi", demiştir. Kuteybe ise "illel muhtecireyn: birbirini hecr eden iki kişi", demiştir.[667]

٦٤٩٢-٣٦/٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ مَرَّةً قَالَ تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ فِي كُلِّ يَوْمِ خَمِيسٍ وَاثْنَيْنِ فَيَغْفِرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ لِكُلِّ امْرِئٍ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا امْرَأً كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيُقَالُ ارْكُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا ارْكُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَصْطَلِحَا

6492-36/3- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Müslim b. Ebu Meryem'den tahdis etti, o Ebu Salih'den rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre'nin hadisi bir defa ref ederek (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nisbet ederek) şöyle dediğini dinlemiştir: *"Her perşembe ve pazartesi günü ameller arz olunur. Aziz ve celil Allah o günde Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan her bir kişiye mağfiret buyurur. Ancak kendisi ile kardeşi arasında düşmanlık bulunan bir kişi müstesnadır. Onun için: Bu iki kişiyi birbirleri ile barışıncaya kadar geciktirin, bu ikisini birbirleri ile barışıncaya kadar geciktirin denilir."*[668]

٦٤٩٣-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحْنَاءُ فَيُقَالُ اتْرُكُوا أَوْ ارْكُوا هَذَيْنِ حَتَّى يَفِيئَا

667 Zuheyr b. Harb'in Cerir'den hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12618; Kuteybe b. Said ve Ahmed b. Abde ed-Dabbi'nin hadisini, Tirmizi, 2023; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12702'de rivayet etmiştir.

668 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12881

6493-.../3- Bize Ebu't-Tâhir ve Amr b. Sevvad tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bize Malik b. Enes, Müslim b. Ebu Meryem'den haber verdi, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İnsanların amelleri her hafta pazartesi ve perşembe günleri olmak üzere iki defa arz edilir. Mümin her bir kula mağfiret olunur. Kendisi ile kardeşi arasında düşmanlık bulunan bir kul müstesna. Bu sefer: Bu iki kişiyi geri dönünceye kadar bırakın -yahut erteleyin- denilir."*[669]

Şerh

(6490-6493 numaralı hadisler)

(6490) *"Pazartesi ve perşembe günleri cennetin kapıları açılır."* Kadı Iyaz dedi ki: el-Bâci dedi ki: Cennetin açılması çokça af ve mağfirette bulunulması, makam ve mevkilerin yükseltilmesi, pek çok sevabın verilmesi demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun zahirinden anlaşıldığı mana üzere olması ve cennet kapılarının açılmasının buna alamet olması da ihtimal dahilindedir.

(6492) *"Bu iki kişiyi birbirleri ile barışıncaya kadar geciktirin/erteleyin."* Buradaki "urku: geciktirin" sakin re ötreli kaf iledir. Başındaki hemze vasıl hemzesidir. Onları geciktirin demektir. Nitekim geciktirmeyi anlatmak üzere rekâ, yerkuş, rakven denilir. et-Tahrir sahibi dedi ki: Bunu fethalı hemze ile kat hemzesi olarak rivayet etmek de caizdir. Bu da işi geciktirmeyi anlatmak için kullanılan "erkeytu" fiilinden gelir. Başkası ise bunun hemzenin hem kat hem de vasıl hemzesi olarak rivayet edilmiş olduğunu zikretmiştir.

"Şahnâ: Düşmanlık" demektir. Sanki ona olan buğzu dolayısı ile kalbini düşmanlıkla doldurmuş gibi olduğundan bu lafız kullanılır.

"Bu ikisine mühlet verin" deki "enziru" fiilinde hemze kat hemzesidir. (6493) *"Dönünceye kadar onları erteleyin."* Yani barışa ve sevgiye dönünceye kadar onları geciktirin.

١٢/١٢- بَاب فِي فَضْلِ الْحُبِّ فِي اللَّهِ

12/12- ALLAH İÇİN SEVMENİN FAZİLETİ HAKKINDA BİR BAB

٦٤٩٤-١/٣٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

669 Tirmizi, 747; İbn Mace, 1740; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12746

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي

6494-37/1- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den ona Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer'den diye okunan rivayetlerden tahdis etti. O Ebu'l-Hubab Said b. Yesar'dan o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah kıyamet gününde: Benim celâlim ile birbirini sevenler nerede? Bugün ben onları benim gölgemden başka hiçbir gölgenin olmadığı bu günde onları gölgelendireceğim buyuracaktır."*[670]

٦٤٩٥-٣٨/٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا زَارَ أَخًا لَهُ فِي قَرْيَةٍ أُخْرَى فَأَرْصَدَ اللهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجَتِهِ مَلَكًا فَلَمَّا أَتَى عَلَيْهِ قَالَ أَيْنَ تُرِيدُ قَالَ أُرِيدُ أَخًا لِي فِي هَذِهِ الْقَرْيَةِ قَالَ هَلْ لَكَ عَلَيْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا قَالَ لَا غَيْرَ أَنِّي أَحْبَبْتُهُ فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ فَإِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكَ بِأَنَّ اللهَ قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ قَالَ الشَّيْخُ أَبُو أَحْمَدَ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُويَةَ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6495-38/2- Bana Abdula'lâ b. Hamman tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten tahdis etti, o Ebu Râfi''den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti: *"Bir adam bir başka kasabadaki bir kardeşini ziyaret etti. Allah onun gittiği yol üzerinde onun için bir melek bekletti. Adam meleğin yanına gelince melek: nereye gitmek istiyorsun diye sordu. Adam: Bu kasabada bir kardeşime gitmek istiyorum, dedi. Melek: Senin onun üzerinde yoluna koymak istediğin bir nimet var mı, dedi. Adam: Hayır, ancak ben onu aziz ve celil Allah için sevdim, dedi. Melek: O halde sana şunu söyleyeyim ki sen Allah için o kardeşini sevdiğin gibi Allah'ın da seni sevdiğini bildirmek üzere Allah'ın sana gönderdiği elçisiyim, dedi."*[671]

Şerh

(6494-6495 numaralı hadisler)

(6494) *"Şüphesiz Allah kıyamet gününde: ... gölgelendireceğim"* hadiste bir kimsenin Allah şöyle buyuruyor demesinin caiz olduğuna delil vardır.

---

670 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13388
671 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14653

Bütün ilim adamlarının kabul ettikleri doğru kanaat de budur. Ancak İman Kitabı'nda seleften bazı kimselerin bunu mekruh gördüğüne dair yaptığımız açıklamalar ile Allah şöyle buyuruyor denilmeyip Allah şöyle buyurdu denilebileceği kanaati bundan müstesnadır. Yine orada Kur'ân-ı Kerim'de bunun caiz olduğunu belirten buyruğunun yer aldığını da kaydetmiştik. Bu da yüce Allah'ın: *"Allah hakkı söyler"* (Ahzab, 4) buyruğudur. Ayrıca sahih pek çok hadis de vardır.

"Benim celâlim ile birbirini sevenler" dünya için değil de benim azametim ve itaatim için birbirini sevenler demektir.

"Gölgemden başka gölgenin olmadığı bir gün" mecazi anlamda dünyada olduğu gibi gölgesi olan bir kimse olmayacaktır. Müslim'den başka kaynaklarda ise *"arşımın gölgesi"* tabiri yer almaktadır. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun zahirinden anlaşıldığına göre sıcaktan, güneşten, hesap için durulan yer (mevkif)in aşırı sıcağından ve yaratılmışların nefeslerinden korunacağı gölge demektir. Kadı Iyaz bu çoğunluğun görüşüdür, demiştir. İsa b. Dinar dedi ki: Bu hoşlanılmayan hallerden onu koruması, ona ikramda bulunması, onu himayesine ve örtüsünün altına alması demektir. Nitekim sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir şeklindeki tabirleri de bu anlamdadır. Burada gölgenin rahat ve nimetleri anlatan bir tabir olma ihtimali de vardır. Nitekim: O oldukça gölgelikli bir hayat sürmektedir denilirken hoş bir hayat sürüyor demektir.

(6495) *"Allah onun gittiği yol üzerinde bir melek bekletti."* Burada arsada: onu gözetlemek üzere oturttu demektir. Mim ve re harfleri fethalı olarak "nedrece" ise yol demektir. Ona bu adın veriliş sebebi insanların oradan geçip gitmeleri, yürümeleridir.

"Onun üzerinde yoluna koymak istediğin bir nimetin var mı" yani ıslah edip düzeltmek istediğin ve bundan dolayı kendisine gitmek durumunda olduğun bir nimetin var mı demektir.

"Kardeşini onun (Allah'ın) uğrunda sevdiğin gibi Allah'ın da seni sevdiğini..." İlim adamları der ki: Allah'ın kulunu sevmesi, ona rahmetini ihsan buyurması, ondan razı olması, onun için hayır murad etmesi ve ona seven kimsenin yaptığı gibi hayırlı şeyler yapması demektir. Kullar için ise sevgi (muhabbet) kalbin eğilim duymasıdır. Şanı yüce Allah ise bundan münezzehtir.

Bu hadiste yüce Allah için sevmenin fazileti, bunu yüce Allah'ın kulu sevmesine sebep olduğu hükmü anlaşıldığı gibi salihleri ve arkadaşları ziyaret etmenin fazileti ve insanoğlunun bazı hallerde melekleri görebileceği de anlaşılmaktadır.

١٣/١٣- بَاب فَضْلِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ

13/13- HASTA ZİYARETİNİN FAZİLETİ BABI

٦٤٩٦-١/٣٩- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِيَانِ ابْنَ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَائِدُ الْمَرِيضِ فِي مَخْرَفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ

6496-39/1- Bize Said b. Mansur ve Ebu Rabî' ez-Zehrânî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -İbn Zeyd'i kastediyorlar- Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe'den, o Ebu Esma'dan, o Sevban'dan rivayet etti. -Ebu Rabî' dedi ki: Hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'ye ref etti- Said'in hadisinde de şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hasta ziyaret eden bir kimse dönünceye kadar cennetin hurma bahçesi içerisindedir"* buyurdu.[672]

٦٤٩٧-٢/٤٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ

6497-40/2- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti, bize Huşeym, Halid'den haber verdi, o Ebu Kilâbe'den, o Ebu Esma'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azadlısı Sevban'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir hastayı ziyaret eden bir kimse dönünceye kadar cennetin hurmalıkları arasındadır"* buyurdu.[673]

٦٤٩٨-٣/٤١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحَبِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا عَادَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ

6498-41/3- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti, bize Yezid b. Züreyh tahdis etti, bize Halid, Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Ebu Esma er-Rahbi'den, o Sevban'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz müslüman bir kimse, (hasta) müslüman kardeşini ziyaret ederse dönünceye kadar cennetin hurmalıkları arasında bulunmaya devam eder"* buyurdu.[674]

---

672 Tirmizi, 967, 698; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2105
673 6496 numaralı hadisin kaynakları
674 6496 numaralı hadisin kaynakları

٦٤٩٩-٤٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ الْأَحْوَلُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ أَبُو قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحَبِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا خُرْفَةُ الْجَنَّةِ قَالَ جَنَاهَا

6499-42/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte Yezid'den -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Âsım el-Ahvel, Abdullah b. Zeyd -ki o Ebu Kilâbe'dir-den haber verdi, o Ebu'l-Eş'as es-San'ani'den o Ebu Esma er-Rehabi'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azadlısı Sevban'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir hasta ziyaret eden bir kimse, hep cennet hurmalıkları arasında kalmaya devam eder."* Ey Allah'ın Rasûlü! Cennet hurmalıkları ne demektir diye soruldu. O: *"Onun devşirilen meyvesidir"* buyurdu.[675]

٦٥٠٠-.../٥- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6500-.../5- Bana Suveyd b. Said tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye, Âsım el-Ahvel'den bu isnad ile tahdis etti.[676]

٦٥٠١-٤٣/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَا إِنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ وَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي

675 6496 numaralı hadisin kaynakları

676 6496 numaralı hadisin kaynakları

6501-43/6- Bana Muhammed b. Hatim b. Meymun tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den tahdis etti, o Ebu Râfi''den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz yüce Allah kıyamet gününde şöyle buyuracak: Ey Âdemoğlu! Ben hastalandım beni ziyaret etmedin. Âdemoğlu: Rabbim sen alemlerin Rabbi olduğun halde seni nasıl ziyaret edebilirdim diyecek. Yüce Allah: Filan kulumun hastalandığını bilmemiş miydin? Onu ziyaret etmedin. Şayet onu ziyaret etmiş olsaydın beni onun yanında mutlaka bulacağını bilmiyor muydun? Ey Âdemoğlu ben senden bana yemek vermeni istedim, sen bana yemek vermedin buyuracak. Âdemoğlu: Rabbim sen alemlerin Rabbi iken sana nasıl yemek verebilirdim diyecek. Yüce Allah: Filan kulumun senden kendisine yemek vermeni istediği halde senin de ona yemek vermediğini bilmedin mi? Hem eğer ona yemek vermiş olsaydın bunu benim yanımda kesinlikle bulacağını bilmedin mi? Ey Âdemoğlu senden bana su vermeni istedim, sen bana içecek su vermedin buyuracak. Âdemoğlu: Rabbim sen alemlerin Rabbi iken sana nasıl su içirebilirim diyecek. Yüce Allah: Filan kulum senden içmek için su istedi. Sen ona içecek su vermedin. Eğer ona içecek su vermiş olsaydın bunu kesinlikle benim nezdimde bulacaktın buyuracak."*[677]

Şerh

(6496-6501 numaralı hadisler)

(6496) *"Hastayı ziyaret eden bir kimse cennetin hurma bahçesi içindedir."* İkinci rivayette (6497) *"Cennet hurmalıkları"* denilmektedir. Buradaki hurfe: hurmalıkda hı harfi ötrelidir.

(6499) "Ey Allah'ın Rasûlü! Cennetin hurmalığı nedir diye soruldu. O: Devşirilen meyvesidir buyurdu." Hadis-i şerifler, bu yaptığı iş onu cennete ve cennet mahsullerini devşirip toplamaya götürür demektir.

İlim adamları hasta ziyaretinin faziletini ittifakla kabul etmişlerdir. Buna dair açıklama ilgili babında açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

Bu hadisin senetlerinde "Ebu Kilâbe'den o Ebu Esma'dan" denilmektedir. Diğer rivayette (6499) ise "Ebu Kilâbe'den o Eş'as'dan o Ebu Esma'dan" denilmektedir. Tirmizi, dedi ki Buhari'ye bu hadisin isnadı hakkında sordum o şöyle dedi: Ebu Kilâbe'nin bütün hadisleri Ebu Esma'dandır. Aralarında bu hadis dışında Ebu'l-Eş'as yoktur.

(6501) *"Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin... Eğer onu ziyaret etmiş olsaydın beni onun yanında bulmuş olacağını bilmiyor muydun?"* İlim adamları der ki: Yüce Allah hastalığı kendi zatına izafe etmekle birlikte mak-

677 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14657

sat kulun kendisidir. Bu da onu şereflendirmek ve onun anlamasını (örnekle) kolaylaştırmak içindir. İlim adamlarının, dediklerine göre *"beni onun yanında bulacaktın"* buyruğu da benim sevabımı ve ikramımı bulacaktın demektir. Buna da yüce Allah'ın hadisin sonlarında: *"Ona yemek yedirmiş olsaydın bunu (karşılığını) nezdimde bulacaktın. Ona su içirmiş olsaydın onu benim nezdimde bulacaktın"* buyurması buna delildir ki sevabını bulacaktın anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

١٤/١٤- بَاب ثَوَابِ الْمُؤْمِنِ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ حُزْنٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا

14/14- MÜMİNİN BAŞINA GELEN HASTALIK, ÜZÜNTÜ, YAHUT -ONA BATAN DİKEN DAHİL- BENZERİ MUSİBETLER DOLAYISI İLE ELDE EDECEĞİ SEVAP BABI

٦٥٠٢-٤٤/١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي رِوَايَةِ عُثْمَانَ مَكَانَ الْوَجَعِ وَجَعًا

6502-44/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir haber verdi derken Osman tahdis etti, dedi. O A'meş'den, o Ebu Vail'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti. Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Ben, hastalığı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha çok ağırlaşan bir adam görmedim -Osman'ın rivayetinde (hastalık anlamındaki) elveca' yerine "vecean" şeklindedir-.[678]

٦٥٠٣-.../٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ أَخْبَرَنِي أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَامِ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ مِثْلَ حَدِيثِهِ

6503-.../2- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bana babam haber verdi. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize İbn

678 Buhari, 5646; İbn Mace, 1622; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17609

Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer haber verdi. Hepsi Şu'be'den o A'meş'den rivayet etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nafi de tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Musab b. el-Mikdam tahdis etti, ikisi Süfyan'dan o A'meş'den Cerir'in isnadı ile hadisini aynen rivayet etti.[679]

Şerh

(6502-6503 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hastalığı daha çok ağırlaşan bir adam görmedim." İlim adamları der ki: Veca' (ağrı) burada hastalık demektir. Esasen Araplar her hastalığa da veca' derler.

٦٥٠٤-٤٥/٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحٰقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ يُوعَكُ فَمَسِسْتُهُ بِيَدِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ قَالَ فَقُلْتُ ذٰلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَجَلْ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى مِنْ مَرَضٍ فَمَا سِوَاهُ إِلَّا حَطَّ اللّٰهُ بِهِ سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ فَمَسِسْتُهُ بِيَدِي

6504-45/3- Bize Osman b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O A'meş'den, o İbrahim et-Teymî'den, o el-Hâris b. Suveyd'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) humma nöbetinde iken huzuruna girdim. Elimle O'na dokundum da: Ey Allah'ın Rasûlü! Senin bu humma nöbetin oldukça ağırdır, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet, gerçekten ben sizden iki adamın humma nöbeti gibi hummaya yakalanıyorum"* buyurdu. Bu sefer ben: Peki bu senin iki ecrinin olduğundan dolayı mı, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir müslümana hastalık ve ondan başka bir sebepten dolayı bir rahatsızlık isabet edecek olursa, mutlaka Allah da ondan dolayı ağacın yapraklarını döktüğü gibi günahlarını döker"* buyurdu.

Zuheyr'in hadisi rivayetinde: "Ona elimle dokundum" ibaresi yoktur.[680]

679 6502 numaralı hadisin kaynakları

680 Buhari, 5647, 5648, 5660, 5661, 5667; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9191

Şerh

“Gerçekten sen çok ağır bir humma nöbeti geçiriyorsun” ibaresindeki va’k: humma nöbeti, ayn harfi sakin olarak telaffuz edilir. Bunun humma (yüksek ateş) olduğu söylendiği gibi onun acısı ve ızdırabı demek olduğu da söylenmiştir. Fiili “veake-yeiku” diye gelir. Bu şekilde rahatsızlık çekmekte olan kimseye de “mev’uk: hummalı, humma ağrısı çeken” denilir.

٦٥٠٥-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَيَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي غَنِيَّةَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ نَحْوَ حَدِيثِهِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ نَعَمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ

6505-.../4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi’ de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus ve Yahya b. Abdulmelik b. Ebu Ganiyye haber verdi, hepsi A’meş’den Cerir’in isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti. Ebu Muaviye hadisinde şu fazlalık da vardır: O: *“Evet nefsim elinde olana yemin ederim ki yeryüzünde... ne kadar müslüman varsa...”* buyurdu.[681]

٦٥٠٦-٤٦/٥- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ قَالَ دَخَلَ شَبَابٌ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ بِمِنًى وَهُمْ يَضْحَكُونَ فَقَالَتْ مَا يُضْحِكُكُمْ قَالُوا فُلَانٌ خَرَّ عَلَى طُنُبِ فُسْطَاطٍ فَكَادَتْ عُنُقُهُ أَوْ عَيْنُهُ أَنْ تَذْهَبَ فَقَالَتْ لَا تَضْحَكُوا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُشَاكُ شَوْكَةً فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَمُحِيَتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ

6506-46/5- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim birlikte Cerir’den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Cerir, Mansur’dan tahdis etti, o İbrahim’den, o Esved’den şöyle dediğini rivayet etti: Mina’da bulunduğu sırada Kureyş’ten bazı gençler gülerek Aişe (radıyallâhu anhâ)’nın huzuruna girdi. Onlara: Gülmenize sebep ne, dedi. Onlar: Filan kişi çadırın bağlandığı ipin üzerine düştü de az kalsın boynu ya da gözü gidecekti, dediler. Aişe (radıyallâhu anhâ) gülmeyin,

681 6503 numaralı hadisin kaynakları

dedi. Çünkü ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kendisine bir diken batan ve daha fazlası ile karşılaşan her bir müslümana mutlaka ondan dolayı bir derece yazılır ve yine ondan dolayı ondan bir günah silinir."*[682]

٦٥٠٧-٤٧/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُمَا وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ شَوْكَةٍ فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً أَوْ حَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً

6507-47/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -lafız ikisine ait olmak üzere- de tahdis etti. (H.) Bize İshak el-Hanzalî de tahdis etti, İshak bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O İbrahim'den, o Esved'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mümine bir diken ve daha fazlası dokunacak olursa, mutlaka Allah onu ondan dolayı bir derece yükseltir yahut onun karşılığında ondan bir günahı kaldırır"* buyurdu.[683]

Şerh

(6506-6507 numaralı hadisler)

(6506) "Aişe (radıyallâhu anhâ) bir çadırın ipine takıldığı için gülen gençlere: Gülmeyin, dedi." Bu hadisle bunun gibi bir durumdan dolayı gülmek nehyedilmektedir. Ancak önlemesi imkansız olmayacak şekilde (iradesi dışında) bunu yapmış olması hali müstesnadır. Bunun kasten yapılması yerilmiş bir haldir. Çünkü böyle bir durumda müslümanın başına gelen bir sıkıntıya sevinmek ve kalbini kırmak sözkonusudur.

Nun harfi ötreli "tulum: çadır ipi" sakin olarak da (tulm) diye de söylenir. Çadır ve benzerlerinin bağlandığı ipe denilir. Sin'den sonra tı yerine te harfi ile "fisteat" diye söylendiği gibi sin harfi şeddeli olarak hazfedilmesi sureti ile "fussaat" da denilir. Bütün bu şekillerde fe harfi hem ötreli hem kesreli olarak söylenir. Böylelikle bu kelimede altı söyleyiş sözkonusudur.

"Bir müslümana bir diken batar ya da daha fazlası isabet ederse..." Bir rivayette de (6507) *"Muhakkak Allah onun sebebi ile onu bir derece yükseltir yahut ona karşılık onun bir günahı kaldırılır"* denilmektedir. Bazı nüshalarda ise "yahut anlamındaki ev yerine ve atıf edatı ile" ve onun karşılığında ondan

682 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15994

683 Tirmizi, 965; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15953

kaldırılır denilmektedir. Bir rivayette ise (6512) *"mutlaka Allah ona onun karşılığında bir hasene yazar yahut onun karşılığında onun bir günahı kaldırılır"* buyurulmaktadır.

Bu hadislerde müslümanlara pek büyük bir müjde vardır. Çünkü bu gibi hususlardan herhangi birisi ile karşılaşmadan herhangi bir müminin bir anı hemen hemen geçmez.

Hadisten, hastalıklar, rahatsızlıklar, dünya musibet ve kederleri sebebi ile -meşakkat ve sıkıntıları az dahi olsa- günahlara kefaret oldukları anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda bu hadislerden bu gibi hususlardan ötürü derecelerin yükselip hasenelerin arttığı da anlaşılmaktadır. İlim adamlarının büyük çoğunluğunun kabul ettikleri doğru kanaat budur.

Kadı Iyaz bazı ilim adamlarından bu gibi rahatsızlıkların/musibetlerin yalnızca günahlara keffaret olduğu, bir derece yükseltmediği ve bir hasenenin yazılmasına sebep olmadığını söylediklerini nakletmektedir. Bunun benzeri bir kanaatin İbn Mesud'dan da rivayet edilmiş olduğunu, hastalık sebebi ile ecir yazılmaz ama ondan ötürü yalnızca günahlar keffaret olunur, dediğini nakletmektedir. Ancak o bu hususta günahlara keffaret olduğu hükmünün yer aldığı hadislere dayanmış, Müslim'in dereceleri yükseltip hasenatın yazıldığını açıkça ifade eden mahiyette zikrettiği hadisler ona ulaşmamıştır.

İlim adamları der ki: Nebilerin belalarının daha ağır olmasının, onlardan sonra gelenlerin de kendi mertebelerine göre böyle olmasının hikmeti mükemmel sabır, doğru bir şekilde mükafatlarını Allah'tan beklemek, bunun yüce Allah'tan bir nimet olduğunu bilmeleri ve böylelikle onlar için hayrın da tamamlanması, ecirlerinin kat kat artırılması, sabır ve rızalarının da açıkça görülmesi içindir.

٦٥٠٨-٤٨/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُصِيبُ الْمُؤْمِنَ شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا قَصَّ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطِيئَتِهِ

6508-48/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Hişam babasından o Aişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir mümine bir diken ve daha yukarısı isabet ederse, mutlaka Allah da onun karşılığında günahından ona denk olanı kaldırır"* buyurdu.[684]

684 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17192

٦٥٠٩-.../٨- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

6509-.../8- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize Hişam bu isnad ile rivayet etti.[685]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir mümine... ona denk olanı kaldırır."* Nüshaların bir çoğunda bu şekilde "kassa: denk olanı kaldırır (kısasdan gelen fiil)" şeklindedir. Bazılarında ise "nekasa: eksiltir" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. Anlam itibari ile de birbirine yakındır.

٦٥١٠-٤٩/٩- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَيُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مُصِيبَةٍ يُصَابُ بِهَا الْمُسْلِمُ إِلَّا كُفِّرَ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا

6510-49/9- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Malik b. Enes ve Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den, o Aişe'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müminin karşı karşıya kaldığı her bir musibet sebebi ile mutlaka Allah onu günahlarına keffaret kılar. Ona batan dikene varıncaya kadar"* buyurdu.[686]

٦٥١١-٥٠/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ مُصِيبَةٍ حَتَّى الشَّوْكَةِ إِلَّا قُصَّ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ أَوْ كُفِّرَ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ لَا يَدْرِي يَزِيدُ أَيَّتُهُمَا قَالَ عُرْوَةُ

6511-50/10- Bize Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Malik b. Enes Yezid b. Husayfe'den haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mümin bir kimseye -dikene varıncaya kadar- herhangi bir musibet gelip çatacak olursa, mutlaka onun karşılığında günahlarından ona denk olanı kaldırılır yahut da onun karşılığında günahları keffaret olunur."*

Yezid kendisine Urve'nin bu ikisinden hangisini söylediğini bilmiyor.[687]

---

685 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17604

686 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16607, 16714

687 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17362

٦٥١٢-٥١/١١- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ حَدَّثَنَا ابْنُ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا مِنْ شَيْءٍ يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ حَتَّى الشَّوْكَةِ تُصِيبُهُ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً أَوْ حُطَّتْ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ

6512-51/11- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Mümine -kendisine isabet eden dikene varıncaya kadar- herhangi bir şey isabet edecek olursa, mutlaka Allah da onun karşılığında ona bir hasene yazar. Yahut ona karşılık onun bir günahı kaldırılır."*[688]

٦٥١٣-٥٢/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ مِنْ وَصَبٍ وَلَا نَصَبٍ وَلَا سَقَمٍ وَلَا حَزَنٍ حَتَّى الْهَمِّ يُهَمُّهُ إِلَّا كُفِّرَ بِهِ مِنْ سَيِّئَاتِهِ

6513-52/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... Ata b. Yesar, Ebu Said ve Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre her ikisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediklerini ifade etmişlerdir: *"Bir mümine gelip çatan herhangi bir ağrı sızı, herhangi bir yorgunluk, herhangi bir hastalık ve bir keder -onu üzen bir üzüntüye varıncaya kadar- isabet ederse, mutlaka onun sebebi ile günahlarının bir kısmı af olunur."*[689]

٦٥١٤-.../١٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ مُحَيْصِنٍ شَيْخٍ مِنْ قُرَيْشٍ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ بَلَغَتْ مِنْ الْمُسْلِمِينَ مَبْلَغًا شَدِيدًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَارِبُوا وَسَدِّدُوا فَفِي كُلِّ مَا يُصَابُ بِهِ الْمُسْلِمُ كَفَّارَةٌ حَتَّى النَّكْبَةِ يُنْكَبُهَا أَوْ الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا قَالَ مُسْلِم هُوَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَيْصِنٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ

6514-.../13- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -ikisi- İbn Uyeyne'den -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süfyan Kureyş'den bir üstad olan İbn Muhaysın'dan tahdis etti. O Muhammed b.

688 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17953

689 Buhari, 5641, 5642; Tirmizi, 966; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4165

Kays b. Mahreme'yi Ebu Hureyre'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinlemiştir: *"Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görür."* (Nisa, 123) buyruğu nazil olunca müslümanlara oldukça ağır geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Orta yolu tutun, doğrudan şaşmayın. Çünkü müslümanın karşılaştığı her bir musibet sebebi ile -maruz kaldığı tökezlemeye yahut ona batan dikene varıncaya kadar- bir keffaret vardır"* buyurdu.

Müslim dedi ki: O Mekke ahalisinden Ömer b. Abdurrahman b. Muhaysın'dır.[690]

Şerh

(6513-6514 numaralı hadisler)

(6513) *"Mümine bir hastalık bir yorgunluk... isabet ederse... keffaret olunur."* Hadisteki "vesab: bir türlü geçmeyen ağrı demektir. Yüce Allah'ın: *"Onlar için vasıb bir azab vardır."* (Saffat, 9) buyruğunda da bu anlamdadır. Yani onların yakasını bırakmayan Sâbit bir azapları olacaktır.

Nasab ise yorgunluk demektir. Fiili nasiba yansabu nasban diye gelir. Başkaları hakkında da nasabahu ve emsabahu: onu yordu diye iki ayrı söyleyiş olarak kullanılır. Yine iki ayrı söyleyiş olarak sukm ve sakam (hastalık) ile hüzn ve hazen de de iki ayrı söyleyiş vardır.

"Yuhemmuhu: Onu üzen" ile ilgili olarak Kadı Iyaz ye harfi ötreli he harfi fethalı olarak edilgen fiildir. Başkası ise bunu ye harfi fethalı he harfi ötreli "yehummuhu: onu üzen, kederlendiren" diye zaptetmiştir. Her ikisi de doğrudur.

"Kureyş'ten bir üstad olan İbn Muhaysın..." Müslim dedi ki: O Ömer b. Abdurrahman b. Muhaysın'dır." Bizim diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda böyledir. Buna göre Müslim o Ömer b. Abdurrahman'dır, demiştir. Bazılarında ise "o Abdurrahman'dır" şeklindedir. Kadı Iyaz da bazı ravilerden böylece nakletmiş ise de bu yanlıştır, doğru olanı birincisidir. "Muhaysın" isminin sonu nun harfi iledir. Ama mağriblilerin bazı nüshalarında nun harfi hazfedilerek yazılmış ise de bu bir tashiftir.

(6514) *"Orta yolu tutun"* yani orta yollu hareket edin, aşırıya da gitmeyin, geri de kalmayın. Aksine orta halli mutedil olun.

"Doğrudan şaşmayın" yöneldiğiniz ve kastettiğiniz hep doğru olan olsun. "Sedâd" doğru olan demektir.

"Maruz kaldığı tökezlemeye varıncaya kadar" ayağı ile tökezlemesi gibi. Bazen bundan dolayı bir parmağı yaralanabilir. Burada (tökezleme anlamı verilen) nekb: bir şeyi dökmek ve alt-üst demektir.

690 Tirmizi, 3038; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14598

٦٥١٥-٥٣/١٤- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ الصَّوَّافُ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَى أُمِّ السَّائِبِ أَوْ أُمِّ الْمُسَيَّبِ فَقَالَ مَا لَكِ يَا أُمَّ السَّائِبِ أَوْ يَا أُمَّ الْمُسَيَّبِ تُزَفْزِفِينَ قَالَتْ الْحُمَّى لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيهَا فَقَالَ لَا تَسُبِّي الْحُمَّى فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ

6515-53/14- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti, bize Yezid b. Zureyh tahdis etti, bize Haccac es-Savvaf tahdis etti, bana Ebu Zubeyr tahdis etti, bize Câbir b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Saib -yahut Um el-Müseyyeb'in- yanına girdi ve: *"Neyin var ey Um es-Saib -yahut Um el-Müseyyeb- bu kadar titriyorsun"* buyurdu. O: Hummadan (dolayı). Allah onu mübarek etmesin, dedi. Bunun üzerine O: *"Hummaya sövme. Çünkü o körüğün demirin kirini giderdiği gibi Âdemoğullarının günahlarını giderir"* buyurdu.[691]

٦٥١٦-٥٤/١٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَبِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَا حَدَّثَنَا عِمْرَانُ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى قَالَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي قَالَ إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ وَلَكِ الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَكِ قَالَتْ أَصْبِرُ قَالَتْ فَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا

6516-54/15- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti... Ata b. Ebu Rebah tahdis edip dedi ki: İbn Abbas bana: Sana cennet ehlinden bir kadını göstermeyeyim mi, dedi. Ben, göster deyince o: İşte bu siyah kadındır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve: Ben saraya tutuluyorum ve üstüm başım da açılıyor. Bundan dolayı benim için Allah'a dua et, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dilersen sabredersin ve senin için cennet vardır, dilersen de sana afiyet vermesi için Allah'a dua ederim"* buyurdu. Kadın: Sabredeyim, dedi ve: Ama gerçek şu ki üstüm başım açılıyor. Onun için Allah'a üstümün başımın açılmaması için dua et, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona dua etti.[692]

691 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2681

692 Buhari, 5652, 5652 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5952

Şerh

(6515-6516 numaralı hadisler)

(6515) *"Ey Um es-Saib! Neden bu kadar titriyorsun?"* Zefzefe: titredi fiili iki ze ve iki fe ile olup hadisteki bu fiilin başındaki te harfi ötrelidir. Kadı Iyaz hem ötreli hem fethalı söylenir. Bu lafzın zapt edilmesinde sahih ve meşhur olan budur, demiş ayrıca Kadı Iyaz bunun Müslim'in bütün ravilerinin rivayeti olduğunu ileri sürmüştür. Ama diyarımızdaki bazı nüshalarda Râ ve Fe harfleri ile (turefrifîne şeklinde) kaydedilmiş, Müslim'den başka bazı raviler ise bunu re ve kaf ile (turakrikîne diye) rivayet etmişlerdir. Bu da şiddetli bir şekilde hareket ediyorsun yani titriyorsun demektir.

(6516) Saraya yakalanan kadın ile ilgili hadiste, saraya tutulmaktan ötürü kişiye en mükemmel sevabın verildiğine delil vardır.

١٥/١٥- بَاب تَحْرِيمِ الظُّلْمِ

15/5- ZULMÜN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٥١٧-٥٥/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامَ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيَّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا رَوَى عَنْ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَّهُ قَالَ يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمْكُمْ يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضَرِّي فَتَضُرُّونِي وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَتْقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ ثُمَّ

أُوَفِّيكُمْ إِيَّاهَا فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدْ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ قَالَ سَعِيدٌ كَانَ أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ جَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ

6517-55/1- Bize Abdullah b. Abdurrahman b. Behram ed-Dârimî tahdis etti. Bize Mervan -yani b. Muhammed ed-Dimaşki- tahdis etti, bize Said b. Abdulaziz, Rebia b. Yezid'den tahdis etti, o Ebu İdris el-Havlânî'den, o Ebu Zer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şanı yüce ve mübarek Allah'tan diye rivayeti olarak şöyle buyurdu: "*(Cenabı Allah) buyurdu ki: Ey kullarım! Şüphesiz ben zulmü kendime haram ettiğim gibi aranızda da onu haram kıldım. Bu sebeple birbirinize zulmetmeyin. Kullarım, kendisine hidayet verdiğim kimse dışında hepiniz dalalettesiniz. Bu sebeple benden hidayet dileyin ben de sizi doğru yola ileteyim. Kullarım, kendisine yedirdiğim dışında hepiniz açsınız. O halde benden size yedirmemi isteyin ben de size yedireyim. Kullarım, kendisini giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız. Bu sebeple benden sizi giydirmemi isteyin. Ben de sizi giydireyim. Kullarım, sizler gece gündüz hata ediyorsunuz. Ben de bütün günahları bağışlarım. O halde benden mağfiret dileyin, size mağfiret edeyim. Kullarım, sizler bana zarar vermeye ulaşamazsınız ki bana zarar verebilesiniz. Bana fayda verecek hale varamazsınız ki bana faydalı olasınız. Kullarım, ilkinizle sonuncunuzla insanınızla cininizle aranızdan en büyük takvaya sahip bir adamın kalbine sahip bulunsanız dahi bu benim mülküme bir şey katmaz. Kullarım, ilkinizden sonuncunuza kadar insanınızdan cinninize kadar en günahkar bir adamın kalbine sahip olsanız bu dahi benim mülkümden hiçbir şey eksiltmez. Kullarım, ilkinizden sonuncusuna insanınızdan cinninize kadar hep bir düzlükte ayakta dikilseler ve her bir insana da istediklerini versem bu da benim yanımdakilerden ancak bir iğnenin denize sokulduğu zaman eksilttiği kadarını eksiltir. Kullarım, bunlar ancak sizin amellerinizdir. Onları da sizin için sayıyorum. Sonra onları eksiksiz size vereceğim. Bu sebeple bir hayır bulan Allah'a hamd etsin, bundan başkasını bulan ise kendisinden başkasını kınamasın.*"

Said dedi ki: Ebu İdris el-Havlânî bu hadisi rivayet ettiği zaman dizleri üzerine çökerdi.[693]

٦٥١٧م-.../٢- حَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ مَرْوَانَ أَتَمُّهُمَا حَدِيثًا قَالَ أَبُو إِسْحَقَ حَدَّثَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ ابْنَا بِشْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُسْهِرٍ فَذَكَرُوا الْحَدِيثَ بِطُولِهِ

693 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11936

6517m-.../2- Bunu bana Ebu Bekir b. İshak tahdis etti, bize Ebu Mushir tahdis etti, bize Said b. Abdulaziz bu isnad ile tahdis etti, ancak ikisi arasında hadisi daha tamam olan Mervan'ın rivayetidir.

Ebu İshak dedi ki: Bu hadisi bize Bişr'in oğulları Hasan ve Hüseyin ile Muhammed b. Yahya da tahdis edip: Bize Ebu Mushir tahdis etti, deyip hadisi uzun uzadıya zikrettiler.[694]

٦٥١٨-.../٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِنِّي حَرَّمْتُ عَلَى نَفْسِي الظُّلْمَ وَعَلَى عِبَادِي فَلَا تَظَالَمُوا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ وَحَدِيثُ أَبِي إِدْرِيسَ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ أَتَمُّ مِنْ هَذَا

6518-.../3- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ ikisi Abdüssamed b. Abdulvaris'den tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Ebu Esma'dan, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aziz ve celil Rabbinden rivayet ettikleri arasından şöyle buyurdu: *"Muhakkak ben zulmü kendime de kullarıma da haram ettim. Bu sebeple birbirinize zulmetmeyin"* diye hadisi buna yakın olarak rivayet etti. Zikretmiş olduğumuz Ebu İdris'in hadisi ise bundan daha tamdır.[695]

Şerh

(6517-6518 numaralı hadisler)

Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz ben zulmü kendime haram ettim"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demiştir: Yani ben ondan arındım ve ondan pek yüceyim. Şanı yüce Allah hakkında zulüm imkansızdır. Çünkü şanı yüce Allah'ın üzerinde kendisine itaati gereken bir kimse yokken bir sınırı aşması nasıl mümkün olabilir? Alemin tamamı O'nun mülkünde ve egemenliği altında iken başkasının onun mülkünde tasarrufu nasıl düşünülebilir?

Sözlük anlamı ile "tahrim: haram kılmak" men etmek, yasaklamak demektir. Şanı yüce Allah'ın zulümden münezzeh olmasına "haram kılmak" demesi, bir şeyin aslen olmaması hususunda yasak ve engel olunan şeye benzemesinden dolayıdır.

"Ve onu aranızda haram kıldım. Bu sebeple birbirinize zulmetmeyin"

694 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11936

695 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11999

yani kiminiz kiminize zulmetmesin. Bu da yüce Allah'ın: *"Kullarım onu aranızda haram kıldım"* buyruğunu daha da pekiştirmekte ve haram kılınmasının oldukça ağır olduğunu ifade etmektedir.

"Kendisine hidayet verdiklerim müstesna hepiniz dalalettesiniz." el-Mâzerî dedi ki: Bunun zahiri yüce Allah'ın hidayet verdiği kimseler dışında onların dalalet üzere yaratılmış oldukları anlamına gelir. Halbuki meşhur hadiste *"her doğan fıtrat üzere doğar"* buyurulmaktadır. (el-Mâzerî devamla) dedi ki: Birincisinden maksat onların Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilmesinden önceki hallerinin nitelendirilmesi ve eğer kendileri tabiatlarında bulunan arzularını rahatlarını tercih edip, düşünüp tefekkür etmeyi ihmal etmekle başbaşa bırakılmaları halinde mutlaka sapacakları anlamında olabilir. Bu ikincisi daha güçlüdür. Ayrıca bunda bizim mezhep âlimlerimizin ve diğer ehl-i sünnet mensuplarının şu kanaatlerine de delil vardır: Hidayet bulan Allah'ın hidayete erdirdiği kimsedir. Allah'ın hidayeti ile ve yüce Allah'ın bunu irade etmesi ile hidayet bulmuştur. Şanı yüce Allah ise kullarının bir kısmının hidayet bulmasını murad etmiştir. İşte hidayete erişenler bunlardır. Diğerlerinin ise hidayet bulmasını murad etmemiştir. Eğer hidayet bulmalarını murad etmiş olsaydı mutlaka hidayet bulurlardı. Bu ise Mutezilenin şanı yüce Allah aslında herkesin hidayet bulmasını murad etmiştir şeklindeki bozuk görüşlerine aykırıdır. Yüce Allah ise meydana gelmeyecek bir şeyi dilemekten yahut dilemediği bir şeyin meydana gelmesinden yücedir, münezzehtir.

"Bu ancak iğnenin denize sokulması halinde..." Mim harfi kesreli, ye harfi fethalı "mihyat" iğne demektir. İlim adamları der ki: Bu, konunun anlaşılması için yakınlaştırıcı bir örnektir. Kesinlikle bir şey eksiltmez anlamındadır. Nitekim bir başka hadisde: *"Hiçbir harcama onu eksiltmez"* buyurmaktadır. Çünkü Allah'ın nezdinde olan hakkında eksilme sözkonusu olmaz. Eksiklik mahdud ve fani şeyler için sözkonusudur. Yüce Allah'ın bağışı ise O'nun rahmetinden ve keremindendir. Bunlar ise eksilmeleri kesinlikle sözkonusu olmayan kadim iki sıfatıdır. İğnenin denize daldırılmasının örnek verilmesi azlık için verilebilecek en ileri örnek olmasından dolayıdır. Maksat onların müşaahede ettikleri ile konuyu daha iyi anlamalarını sağlamaktır. Çünkü deniz gözle görülen şeylerin en muazzam ve büyüklerindendir. İğne de mevcutların en küçüklerindendir. Üstelik pürüzsüz ve düz olduğu için ona herhangi bir şekilde suyun yapışması da sözkonusu değildir. Allah en iyi bilendir.

"Kullarım şüphesiz siz gece gündüz hata işlersiniz." Meşhur rivayet te harfi ötreli olarak tuhtiune: hata işlersiniz" şeklidir. Bu te ve tı harfleri fethalı olarak "tehtâune" diye de rivayet edilmiştir. Nitekim bir kimse günah kazanacağı bir işi yapacak olursa "hatie yehtau: hata etti, günah işledi, eder, işler"

denilir. Bu şekilde hata edene de "hâtı" denilir. Yüce Allah'ın: *"Günahlarımız için mağfiret dile. Çünkü muhakkak biz hata işleyenler olduk."* (Yusuf, 97) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır. Günah işleyen hakkında da "ehtaa" denilir. Buna göre her iki şekil de doğrudur.

٦٥١٩-٥٦/٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ يَعْنِي ابْنَ قَيْسٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مِقْسَمٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ

6519-56/4- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Davud -yani b. Kays- Ubeydullah b. Miksem'den tahdis etti, o Câbir b. Abdullah'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zulümden sakının çünkü şüphesiz zulüm kıyamet gününde zulumâttır. Cimrilikden de kaçının. Çünkü muhakkak cimrilik sizden öncekileri helak etmiştir. Onları birbirlerinin kanlarını dökmeye itti ve onlar da kendilerine haram kılınmış şeyleri helal kıldılar."*[696]

٥٦٢٠-٥٧/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْمَاجِشُونُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6520-57/5- Bana Muhammed b. Hatim tahdis etti, bize Şebbabe tahdis etti, bize Abdulaziz el-Mâcişun, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz zulüm kıyamet gününde zulumâttır"* buyurdu.[697]

Şerh

(6519-6520 numaralı hadisler)

"Zulümden sakının çünkü zulüm kıyamet gününde zulumâttır." Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadis zahirine göre anlaşılır denilmiştir. Buna göre zulüm, zulüm yapan için zulumât (karanlıklar) halini alır ve kıyamet gününde -müminlerin nurları kendi önlerinde ve sağlarında giderken- onlar gidecek yollarını bulamazlar. Burada zulumâtın zorluklar ve sıkıntılar anlamında olma ihtimali de vardır. Nitekim yüce Allah'ın: *"De ki karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır"* (En'am, 63) buyruğunda geçen zulumât kara ve denizdeki zorlu

696 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2390
697 Buhari, 2447; Tirmizi, 2030; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7209

ve sıkıntılı haller demektir. Bunun ibretli ve ağır cezaların ifade edildiği bir tabir olma ihtimali de vardır.

"Cimrilikden de sakının. Çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etti." Kadı Iyaz dedi ki: Burada sözü geçen helak olmanın dünya hayatında onların *"birbirlerinin kanlarını dökmeleri"* diye haber verdiği husus olma ihtimali de vardır, ahiretteki helak olma ihtimali de vardır. Bu ikincisi daha güçlüdür. Bir diğer ihtimale göre yüce Allah onları dünyada da ahirette de helak eder. Bir topluluk da şöyle demektedir. Şuh (cimrilik) buhl (eli sıkılık)den daha ileridir ve buhul'den yasağı daha ileridir. Bir diğer açıklamaya göre buhl hırs ile birlikte olur. Bir diğer görüşe göre ise buhl bireysel hususlarda olur, şuh ise geneldir. Başka bir açıklamaya göre buhul bireysel hususlarda sözkonusu iken şuh mal ve iyilik yapmak hususunda olur. Bir diğer görüşe göre ise şuh yanında bulunmayan şeylere karşı hırs göstermek, buhl ise yanında bulunan şeylerde cimrilik yapmaktır.

٦٥٢١-٦/٥٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6521-58/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o Zührî'den, o Sâlim'den, o babasından rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu teslim etmez. Kardeşinin ihtiyacını görenin Allah da ihtiyacını karşılar. Bir müslümanın bir sıkıntısını giderenin Allah da onun üzerinden ona karşılık kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını açar. Bir müslümanın (kusurunu) setreden kimsenin de kıyamet gününde Allah (kusurunu) setreder (gizler)"* buyurdu.[698]

Şerh

"Kardeşinin ihtiyacını görenin Allah da ihtiyacını görür." O ihtiyacını görmek için ona yardım eder ve bu hususta ona lütuflarda bulunur.

"Bir müslümanın bir sıkıntısını açıp giderenin... setreder." Bu hadis, müslümana yardımcı olmanın, onun sıkıntılarını açıp gidermenin, yanılmalarını setretmenin fazileti hakkındadır. Sıkıntıları açıp gidermenin kapsamı içerisine bu sıkıntıyı malı ile, makam ve mevkiinin etkisi ile ya da yardımcı olması ile

698 Buhari, 2442, 6951 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4893; Tirmizi, 1426; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6877

açıp gidermek de dahildir. Göründüğü kadarı ile bunun kapsamına ortaya attığı görüşü ile danışması ile delaleti ile ortadan kalkmasını sağlayan kişi de buna dahildir.

Burada teşvik edilen setr (hata ve kusurları gizlemek)den maksat ise başkalarına eziyet vermek ve fesat çıkarmak özelliği ile tanınmayan belli bir konumda bulunan kimselerin ve benzerlerinin hatalarını gizlemektir. Bu özellikle tanınan kimselere gelince, onların hatalarına gizlenip saklanmaması müstehaptır. Aksine böylelerinin durumu -eğer bundan bir fesat ve kötülük çıkacağından korkulmuyorsa- veliyyül emre (ilgili yönetici ve kamu yetkilisine) götürülür. Çünkü böyle birisinin kusurlarını gizlemek, başkalarına eziyet vermek, fesat çıkarmak, haramları çiğnemek hususunda onu teşvik eder, başkalarına karşı benzer işleri yapması için de yüreklendirir.

Bütün bunlar meydana gelmiş olup, bitmiş bir masiyetin örtülmesi hakkındadır. Ama kişiyi o masiyeti işlemekte iken ve hâlâ işlemeyi sürdürmekte iken görürse, onun bu yaptığına karşı çıkıp tepki göstermekte acele etmek ve buna güç yetiren kimseler için de onu işlemekten alıkoymak icab eder. Bunu geciktirmek helal olmaz. Şayet bunu yapamayacak durumda ise o taktirde eğer bundan dolayı bir kötülük ortaya çıkmayacaksa meseleyi yetkiliye götürür.

Hadis ravilerinin ve şahitlerin sadakalar, vakıflar, yetimler ve buna benzerlerin üzerinde emin olan (mütevelli ve işlerini yönetmekle görevli olan) kimselerin cerh edilmelerine (kusurlarının söylenmesine) gelince, ihtiyaç halinde onların cerh edilmeleri icab eder. Eğer bu gibi kimselerden ehliyetlerine zarar veren bir hal görecek olursa onların bu hatalarını gizlemek helal olmaz. Bu ise haram kılınmış gıybet kabilinden değildir. Aksine bu yerine getirilmesi gereken (vacip) nasihat kısmındandır. Bu husus üzerinde icma vardır.

İlim adamları kusurun setredilip gizlenmesinin sözkonusu olduğu birinci kısım hakkında bu şekilde bir gizlemek mendubdur. Eğer bu kusuru sultana ya da bu hususta yetkili kimseye götürecek olursa icma ile günahkar olmaz. Ama onun bu yaptığı evla (daha uygun) olana aykırıdır. Bazı şekillerde mekruh da olabilir. Allah en iyi bilendir.

٦٥٢٢-٥٩/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا

وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

6522-59/7- Bize Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müflis kimdir bilir misiniz"* diye sordu. Ashab: Bizim aramızda müflis dirhemi de eşyası da olmayan kimsedir, dedi. Bunun üzerine: *"Benim ümmetimden müflis şudur: Kıyamet gününde namazla, oruçla, zekatla gelir. Aynı zamanda şuna sövmüş, buna iftira etmiş, bunun malını yemiş, ötekinin kanını dökmüş, berikini dövmüş olarak gelir. Bundan dolayı onun hasenatından buna onun hasetanından berikine verilir. Eğer üzerindeki haklar bitmeden onun hasenatı tükenecek olursa, bu sefer öbürlerinin günahlarından alınarak bunun üzerine bırakılır, sonra da ateşe atılır"* buyurdu.[699]

Şerh

"Benim ümmetimden müflis kimse..." yani müflisin gerçek anlamı ve mahiyeti budur. Malı olmayan ve malı az olana gelince, insanlar müflis deseler bile gerçekte müflisin hakikati bu değildir. Çünkü bu hal geçicidir, onun ölümü ile sona erer. Bazen bu halinden sonra kendisi hayatta iken bolluğa kavuşmak sureti ile de bu hali bitebilir. Ama gerçek manada müflis ancak hadiste sözü edilen bu kişidir. Tam anlamı ile helak olacak kişi ve kesin olarak yokluğa mahkum olacak kişi budur. Hasenatından alacaklıları için alınır. (Onlara verilir). Hasenatı bitip tükendiği taktirde onların günahlarından alınıp üzerine konulur. Sonra da cehenneme atılır. Böylelikle hüsranı, helakı ve iflası tam ve eksiksiz bir dereceye ulaşır.

el-Mâzerî dedi ki: Kimi bid'atçilerin iddia ettiğine göre bu hadis: *"Hiçbir (günah) yüklenici bir kimse başkasının (günah) yükünü yüklenmez"* (Fatır, 18) buyruğu ile çatışma halinde olduğunu ileri sürmüştür. Halbuki bu itiraz böyle bir kimsenin bir yanlışı, açık bir bilgisizliğidir. Çünkü o kişi ancak kendi yaptıkları günah yükleri ve zulümleri sebebi ile cezalandırılır. Çünkü onun alacaklılarının üzerinde hakları doğmuştur. Onların hakları da onun hasenatından onlara ödenmiş olacaktır. Hasenatı tükendiği halde hâlâ üzerinde bir miktar hak kalmış ise şanı yüce Allah'ın yarattıkları hakkındaki hikmeti, kulları hakkındaki adaletinin gereğine uygun olarak onların da karşılıkları verilerek o haksızlıkların miktarınca onun hAsımlarının günahlarından alınarak onun üzerine konulur ve bunun karşılığında da cehennemde cezalandırılır.

699 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14009

Buna göre gerçekte bu ceza ancak onun zulmü sebebiyledir. O herhangi bir suç ve bir zulüm işlemeden cezalandırılmaz. Bütün bunlar ehl-i sünnetin benimsediği kanaattir, Allah en iyi bilendir.

٦٥٢٣-٦٠/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ

6523-60/8- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail Ya'nun b. Cafer- el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz haklar kıyamet gününde sahiplerine öyle bir ödenecek ki boynuzsuz koyun lehine boynuzlu koyuna kısas uygulanacaktır."*[700]

Şerh

"Kıyamet gününde haklar mutlaka sahiplerine ödenecektir..." Bu hadis, kıyamet gününde hayvanların haşredilecekleri ve tıpkı mükellef olan Âdemoğulları'nın tekrar yaratıldıkları ve tıpkı çocukların, delilerin ve herhangi bir şekilde davetin kendilerine ulaşmadığı kimselerin yeniden diriltildikleri gibi diriltilip haşredilecekleri hususunda açık bir ifadedir. Esasen Kur'ân ve Sünnetin delilleri de bu hususta birbirini pekiştirmektedir. Nitekim yüce Allah: *"Ve vahşi hayvanlar haşredileceği zaman"* (Tekvir, 5) buyurmaktadır. Şeriatın lafzı vârid olup, onun zahiri üzere anlaşılmasının önünde aklî ya da şer'i bir engel de yoksa onu zahirine göre yorumlamak ve anlamak gerekir.

İlim adamları der ki: Kıyamet gününde amellerin karşılıklarının verilmesi, ceza ve sevap haşrın ve yeniden yaratmanın şartı değildir. Boynuzsuz koyun lehine boynuzluya kısas uygulanması ise mükellefiyetin gereği olan kısas türünden değildir. Çünkü hayvanlar hakkında mükellefiyet sözkonusu değildir. Aksine bu karşılık kısasıdır.

Hadiste geçen "celha" med ile boynuzu bulunmayan, boynuzsuz demektir. Allah en iyi bilendir.

٦٥٢٤-٦١/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا بُرَيْدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ثُمَّ قَرَأَ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ

700 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14001

6524-61/9 -Bize Muhammed b .Abdullah b .Numeyr tahdis etti ...Ebu Musa dedi ki :Rasûlullah) sallallâhu aleyhi ve sellem :(*"Muhakkak aziz ve celil Allah zâlime mühlet verir. Ama onu yakaladımı da bırakmaz"* buyurdu sonra da: *"Rabbin zulüm yapan ülkeleri yakaladığında işte böyle yakalar. Şüphesiz O'nun yakalayışı pek acıklı pek şiddetlidir"* (Hud, 102) buyruğunu okudu.[701]

Şerh

"Şüphesiz aziz ve celil Allah zâlime mühlet verir..." Hadisteki "yumli: mühlet verir, erteler, ona uzun süre verir" demektir. Bu da müddet ve zaman anlamındaki "mulveh"den gelir. *"Onu bırakmaz"* yani onu bırakmaz, onun elinden kurtulamaz. Dil bilginleri der ki: Eflete: Serbest bıraktı, infelete kendisini kurtardı anlamındadır.

١٦/١٦- بَاب نَصْرِ الْأَخِ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

16/16- ZÂLİM YA DA MAZLUM KARDEŞE YARDIM ETMEK BABI

٦٥٢٥-٦٢/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ اقْتَتَلَ غُلَامَانِ غُلَامٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَغُلَامٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَنَادَى الْمُهَاجِرُ أَوِ الْمُهَاجِرُونَ يَا لَلْمُهَاجِرِينَ وَنَادَى الْأَنْصَارِيُّ يَا لَلْأَنْصَارِ فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَا هَذَا دَعْوَى أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللهِ إِلَّا أَنَّ غُلَامَيْنِ اقْتَتَلَا فَكَسَعَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ قَالَ فَلَا بَأْسَ وَلْيَنْصُرِ الرَّجُلُ أَخَاهُ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا إِنْ كَانَ ظَالِمًا فَلْيَنْهَهُ فَإِنَّهُ لَهُ نَصْرٌ وَإِنْ كَانَ مَظْلُومًا فَلْيَنْصُرْهُ

6525-62/1- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr Câbir'den şöyle dediğini tahdis etti: Biri muhacirlerden diğeri ensardan iki çocuk kavga etti. Muhacir olan kişi yahut muhacirler: Muhacirlerin imdadına koşun diye seslendi. Ensardan olan kişi yahut ensar: Ensarın yardımına koşun diye seslendi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de dışarı çıkıp: *"Bu ne? Cahiliye mensuplarının davası mı?"* buyurdu. Ashab: Hayır ey Allah'ın Rasûlü! Ancak iki çocuk birbiri ile kavga etti de biri diğerinin kıçına vurdu, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunun bir zararı yok. Kişi zâlim yahut mazlum olsun kardeşine yardım etsin. Zâlim ise o işi yapmamasını söylesin. Şüphesiz ki bu ona bir yardımdır. Eğer mazlum ise ona yardım etsin"* buyurdu.[702]

---

701 Buhari, 4686; Tirmizi, 3110; İbn Mace, 4018; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9037

702 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2731

٦٥٢٦-٦٣/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ يَا لَلْأَنْصَارِ وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ يَا لَلْمُهَاجِرِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ فَسَمِعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ فَقَالَ قَدْ فَعَلُوهَا وَاللَّهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ قَالَ عُمَرُ دَعْنِي أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ فَقَالَ دَعْهُ لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ

6526-63/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, Ahmed b. Abde ed-Dabbî ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti, İbn Abde bize Süfyan b. Uyeyne haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Süfyan b. Uyeyne) dedi ki: Amr, Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Bir gazada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Muhacirlerden bir adam Ensar'dan bir adamın kıçına vurdu. Ensar'dan olan kişi ensara yardıma koşun, dedi. Muhacirlerden olan kişi de: Muhacirlere yardıma koşun, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu cahiliye davası ne oluyor"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Muhacirlerden bir adam Ensar'dan bir adamın kıçına vurdu, dediler. Bunun üzerine: *"Onu bırakın. Çünkü o kokuşmuştur"* buyurdu. Abdullah b. Ubeyy bunu işitince: Bunu yaptılar ha! Allah'a yemin olsun ki eğer Medine'ye dönersek mutlaka daha aziz olan oradan daha zelil olanı çıkartacaktır, dedi.

Ömer: Beni bırak da bu münafığın boynunu vurayım deyince Allah Rasûlü: *"Ona ilişme. İnsanlar Muhammed ashabını öldürüyor diye konuşmamalı"* buyurdu.[703]

٦٥٢٧-٦٤/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ الْقَوَدَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ قَالَ ابْنُ مَنْصُورٍ فِي رِوَايَتِهِ عَمْرٌو قَالَ سَمِعْتُ جَابِرًا

703 Buhari, 4905, 4907; Tirmizi, 3315; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2525

6527-64/3 -Bize İshak b .İbrahim ,İshak b .Mansur ve Muhammed b. Râfi 'tahdis etti ,İbn Râfi 'bize Abdurrezzak tahdis etti ,derken diğer ikisi haber verdi ,dedi .Bize Ma'mer ,Eyyub'dan haber verdi ,o Amr b .Dinar'dan, o Câbir b .Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti :Muhacirlerden bir adam Ensardan bir adamın kıçına vurdu .O da Nebi) sallallâhu aleyhi ve sellem'(e varıp O'ndan kısas uygulamasını istedi .Nebi) sallallâhu aleyhi ve sellem :(*"Bırakın onu. Çünkü o kokuşmuştur"* buyurdu. İbn Mansur rivayetinde: Amr, ben Câbir'i dinledim, dedi, demiştir.[704]

Şerh

(6525-6527 numaralı hadisler)

(6525) "İki çocuk kavga etti" yani biri birine vurdu.

"Muhacir kişi: Muhacirlerin imdadına koşun diye seslendi, ensar da ensara yardıma koşun diye seslendi." Bu nüshaların bir çoğunda her iki yerde lam (sonraki isimden) ayrı olarak (يال) diye yazılmıştır. Bazılarında ise lam sonraki isimle bitişik olarak (يا للمهاجرين) ile (يا للأنصار) şeklindedir. Bazılarında ise (يا آل المهجرين) şeklinde hemze ve sonra ayrı bir lam iledir. Ama bütün bunlarda lam fethalıdır. Bu da istiğase denilen yardıma çağırmak halinde kullanılan lamdır. Ama sahih yazılış lam'ın (sonraki isme) bitişik yazılmasıdır. Bu da muhacirleri çağırıyorum, onları yardıma/imdada çağırıyorum demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buna *"cahiliye davası"* adını vermesi O'nun böyle bir hali hoş görmediğinden dolayıdır. Çünkü bu cahiliye dönemi insanlarının dünya işleri ve dünya ile alakalı hususlarda kabilelerin birbirleri ile dayanıştığı hususlardan idi. Cahiliye döneminde insanlar haklarını asabeleri ile (yakın akrabaları ile) ve kabileleri ile alıyordu. İslam bunu iptal etmek üzere ve davaları şer'i hükümlere göre halledip ayırmak üzere geldi. Buna göre bir kimse bir diğerine haksızlık yapacak olursa hakim ikisi arasında hükmeder ve haksızlığın gereği ne ise İslam kurallarından kesin olarak bilinen hususlara göre gereğini yerine getirmeye mecbur eder.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu olayın sonunda *"bir zararı yok"* buyurması da şu demektir: Bu işten benim korktuğum sakıncalı durum meydana gelmedi. Çünkü o fitne ve fesadı gerektiren büyük bir işin meydana geldiğinden korkmuştu. Yoksa burada cahiliye davasını güderek yardıma çağırmanın mekruh (hoş olmayan) olarak görülmesini kaldırmaya dönmüş değildir.

"Onlardan biri diğerinin kıçına vurdu." Kesea, el, ayak, kılıç ya da başka bir şeyle birisinin arkasına, kalçasına vurmak demektir.

704 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6506

(6526) *"Onu bırakın çünkü o kokuşmuştur"* çirkindir, tiksinti vericidir, rahatsız edicidir demektir.

"Bırak onu, insanlar Muhammed ashabını öldürüyor diye konuşmamalı" bu buyruktan şunlar anlaşılmaktadır:

1. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar hâlim olduğu

2. Tercih edilen bazı hususların terk edilip daha büyük bir kötülük doğurması korkusu ile bazı kötülüklere sabır ve tahammül gösterdiği. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların kalplerini kazanmaya çalışıyor, bedevilerin, münafıkların ve başkalarının katılıklarına müslümanların gücü artıncaya kadar ve İslam daveti tamamlanıp iman kalpleri ısındırılacak olanların kalplerinde iyice yer edip başkalarının da müslüman olma rağbeti gelişsin diye sabır ve tahammül gösteriyordu. Ayrıca onlara bu maksatla çok miktarda mallar veriyor, bu husus dolayısı ile ve İslam'ı izhar edip açığa vurdukları için münafıkları öldürmüyordu. Ayrıca o zahire göre hüküm vermeyi emir buyurmuştur. Gizliliklerin hesabını sormak ise Allah'a aittir. Diğer taraftan münafıklar O'nun ashabı arasında sayılıyordu. Onunla birlikte cihad ediyorlardı. Ya hamiyetleri gereği bunu yapıyorlardı ya dünyalık istedikleri yahut da aşiretlerinden onunla birlikte bulunanlara bağlılıkları (asabiyet) dolayısı ile cihad ediyorlardı.

Kadı Iyaz dedi ki: Acaba onların yaptıklarını görmezlikten gelip onlarla savaşmamak hükmü devam ediyor mu yoksa İslam'ın güçlenmesi ile ve yüce Allah'ın: *"Kafirlerle ve münafıklarla cihad et"* (Tevbe, 73) buyruğunun inmesi ile birlikte bu hüküm neshedilmiş midir ve bu ayet kendisinden önceki (bu hususa dair) hükmü nesh edici midir hususunda ihtilaf etmişlerdir. Burada onlar münafıklıklarını açığa vurmadıkları sürece affedilirler, açığa vurdukları taktirde öldürülürlerdi şeklinde üçüncü bir görüş daha ileri sürülmüştür.

١٧/١٧- بَاب تَرَاحُمِ الْمُؤْمِنِينَ وَتَعَاطُفِهِمْ وَتَعَاضُدِهِمْ

17/17- MÜMİNLERİN KARŞILIKLI MERHAMETLERİ, ŞEFKATLERİ VE YARDIMLAŞMALARI BABI

٦٥٢٨-٦٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ وَابْنُ إِدْرِيسَ وَأَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا

6528-65/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Amir el-Eş'arî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris ve Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Alâ Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbnul Mübarek, İbn İdris ve Ebu Usâme tahdis etti, hepsi Bureyd'den, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mümin mümine bir bina gibidir. Biri diğerini güçlendirir"* buyurdu.[705]

٦٥٢٩-٦٦/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

6529-66/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya, Şa'bi'den tahdis etti, o Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirlerini sevmeleri, birbirlerine merhametleri ve şefkatleri hususunda müminlerin misâli bir cesedin misâli gibidir. Onun bir organı hastalanacak olursa cesedin diğer kısımları uykusuz kalmakla ve ateşi yükselmekle ona katılır"* buyurdu.[706]

٦٥٣٠-.../٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ

6530-.../3- Bize İshak el-Hanzalî tahdis etti, bize Cerir, Mutarrif'den haber verdi, o Şa'bi'den, o Numan b. Beşir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etti.[707]

٦٥٣١-٦٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ إِنْ اشْتَكَى رَأْسُهُ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالْحُمَّى وَالسَّهَرِ

6531-67/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşecc tahdis edip dedi ki: Bize Veki', A'meş'den tahdis etti, o Şa'bi'den, o Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminler bir adam gibidir. Başı rahatsızlanacak olursa cesedin diğer kısımları ateş yükselmesi ile ve uykusuz kalmak sureti ile ona katılır."*[708]

705 Buhari, 481, 2446, 6026; Tirmizi, 1928; Nesai, 2559; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9040
706 Buhari, 6011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11627
707 6529 numaralı hadisin kaynakları
708 6529 numaralı hadisin kaynakları

٦٥٣٢-.../٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ خَيْثَمَةَ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُسْلِمُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ إِنْ اشْتَكَى عَيْنُهُ اشْتَكَى كُلُّهُ وَإِنْ اشْتَكَى رَأْسُهُ اشْتَكَى كُلُّهُ

6532-.../5- Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Humeyd b. Abdurrahman, A'meş'den tahdis etti, o Hayseme'den, o Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müminler bir adam gibidirler. Gözü hastalanacak olursa vücudunun tamamı hastalanır, başı hastalanacak olursa vücudunun tamamı hastalanır."*[709]

٦٥٣٣-.../٦- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ

6533-.../6- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Humeyd b. Abdurrahman, A'meş'den tahdis etti, o Şa'bi'den, o Numan b. Beşir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etti.[710]

Şerh

(6528-6533 numaralı hadisler)

(6538) *"Müminin mümine karşı durumu birbirini güçlendiren bir yapı gibidir."* Diğer hadiste (6529) *"birbirlerini sevmelerinde ve merhametlerinde... müminlerin misâli"* buyurulmaktadır. Bu hadis-i şerifler, müslümanların birbirleri üzerindeki haklarının ne kadar büyük olduğu hususunda gayet açıktır. Ayrıca bu hadisler karşılıklı merhamete, iyi ve güzel davranmaya, günah ve mekruh olmayan hususlarda birbirleri ile dayanışmaya da açıkça teşvik etmektedir.

Yine bu hadislerde anlatılmak istenen mananın daha kolay anlaşılabilmesi için benzetme yapıp örnekler vermenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

"Cesedin diğer kısımları ona katılır." Yani bir kısmı diğer bir bölümünü bu acıya katılmaya çağırır. Duvarların arka arkaya yıkılması yahut da yıkılmaya yüz tutması halini anlatmak üzere: "Tedaat el hîtan" tabiri de buradan gelmektedir.

709 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11618

710 6529 numaralı hadisin kaynakları

١٨/١٨- بَاب النَّهْيِ عَنْ السِّبَابِ

18/18- SÖVMENİN YASAKLANDIĞI BABI

٦٥٣٤-١/٦٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْمُسْتَبَّانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَادِئِ مَا لَمْ يَعْتَدِ الْمَظْلُومُ

6534-68/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe [b. Said][711] ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- el-Alâ'dan tahdis etti. O babasından o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Karşılıklı birbirine söven iki kişinin söyledikleri -zulme uğramış kişi haddi aşmadığı sürece- ilk başlatanın üzerinedir"* buyurdu.[712]

Şerh

"Birbirine söven iki kişi... üzerinedir." Yani her ikisinin sövmesinin günahı özel olarak bu sövmeyi başlatan kişinin üzerinedir. İkincisinin kendisini savunma (intikam) sınırını aşarak ilk başlayana kendisine söylediğinden daha fazlasını söylemesi hali müstesnadır.

Bu hadisten intikam almanın caiz olduğu hükmü çıkmaktadır. Caiz olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Hatta kitap ve sünnetin delilleri bu hususta birbirini desteklemektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Kim de zulme uğradıktan sonra intikamını alırsa işte onların aleyhine bir yol yoktur"* (Şura, 41); *"ve onlar ki kendilerine zulüm isabet ettiğinde yardımlaşarak zulme karşılık verirler"* (Şura, 39) buyurmaktadır. Bununla birlikte sabredip affetmek daha faziletlidir. Yüce Allah: *"Bununla beraber kim de sabreder ve bağışlarsa muhakkak bu üzerinde kararlılıkla durmaya değer işlerdendir."* (Şura, 43)

Ayrıca bundan sonra zikredilen: *"Affetmek sebebi ile Allah bir kulun izzetinden (gücünden) başka bir şeyini artırmaz"* hadisi de bunu gerektirmektedir.

Bilelim ki haksız yere müslümana sövmek haramdır. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Müslümana sövmek fasıklıktır"* buyurmaktadır. Kendisine sövülen kimsenin ise (karşılık vererek) intikam alması ancak ona sövdüğü ile aynı şekilde sövmek sureti ile olur. Elverir ki bu onun geçmişleri üzerine bir yalan, bir iftira ya da bir sövgü olmasın.

711 Yazma nüshadan eklenmiştir.
712 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14002

Mübah şekillerden birisi kişinin ey zâlim, ey ahmak, ey katı ve buna benzer sözlerle intikam almasıdır. Çünkü bu gibi niteliklerden hemen hemen hiçkimse kurtulamaz. İlim adamlarının, dediklerine göre kendisine sövülen kişi karşılık verecek olursa yapılan haksızlığın karşılığını almış olur. Birincisi de hakkından kurtulur, üzerine başlamanın günahı yahut da yüce Allah'ın hakkı olan günah kalır. Denildiğine göre ondan intikam alınması (karşılık verilmesi) ile bütün günahı kalkar ve manen başlayan kişinin aleyhine kınama ve yergi sözkonusu olmakla birlikte günah kazanması sözkonusu olmaz.

١٩/١٩- بَاب اسْتِحْبَابِ الْعَفْوِ وَالتَّوَاضُعِ

19/19- AF ETMENİN VE TEVAZU GÖSTERMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٥٣٥-١/٦٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ

6535-69/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Sadaka maldan hiçbir şey eksiltmez. Affetmek sebebi ile Allah bir kulun izzetinden başka bir şeyini artırmaz. Bir kimse Allah için tevazu gösterirse mutlaka Allah onu yüceltir"* buyurduğunu rivayet etti.[713]

Şerh

"Sadaka malı eksiltmez." İlim adamları bu hususta iki açıklamayı sözkonusu etmişlerdir. Birincisine göre Allah o mala bereket ihsan eder ve o maldan zarar verecek şeyleri önler. Böylelikle şeklen meydana gelen eksiklik gizli bereket ile telafi olur. Bu da maddi olarak ve adeten görülen bir husustur. İkinci açıklamaya göre sadaka şeklen malı eksiltse dahi ona bağlı olarak verilecek sevap onun eksilmesini telafi eder ve onu pek çok kat artırır.

"Affetmek sebebi ile Allah bir kulun izzetinden başka bir şeyini artırmaz." Bu da iki şekilde açıklanmıştır. Birincisine göre bu zahiri üzeredir. Buna göre affedip bağışlamakla tanınan bir kişi efendilik makamına yükselir ve kalplerdeki yeri büyür, onun izzeti ve ona ikram artar. İkinci açıklama ise bundan maksat onun ahirette alacağı ecir ve oradaki aziz olmasıdır.

713 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14003

"Bir kimse Allah için tevazu gösterirse mutlaka Allah onu yüceltir." Bu da iki şekilde açıklanmıştır. Birincisine göre Allah onu dünyada yüceltir ve tevazu göstermesi sebebi ile kalplerde ona sağlam bir yer yapar. Allah insanlar nezdinde onu yükseltir, makamını yüceltir.

İkinci açıklamaya göre maksat onun ahiretteki sevabı, dünyadaki tevazuu sebebi ile onu orada yüceltmesidir.

İlim adamları der ki: Bu üç husus hakkındaki şekiller âdeten var olan ve bilinen hususlardır. Bunların hepsi hakkında sözkonusu olan bu iki açıklamanın dünyada da ahirette de kastedilenler olma ihtimali de vardır.

٢٠/٢٠- بَاب تَحْرِيمِ الْغِيبَةِ

20/20- GIYBETİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٥٣٦-١/٧٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ

6536-70/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail, Ala'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gıybet nedir bilir misiniz"* buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dediler. O: *"Kardeşinden hoşuna gitmeyecek şekilde söz etmendir"* buyurdu. Peki eğer benim söylediğim kardeşimde olan bir şeyse ne buyurursun diye sorulunca O: *"Eğer senin, dediğin onda varsa onun gıybetini yapmış olursun. Eğer onda yoksa ona iftirada bulunmuş olursun"* buyurdu.[714]

Şerh

"Gıybet kardeşinden hoşuna gitmeyecek şekilde söz etmendir..." Behete fiili bir kimse hakkında bühtanda bulunmak (iftira etmek) demektir. Bühtan ise bâtıl, gerçek olmayan demektir. Gıybet ise bir kimseyi gıyabında hoşuna gitmeyecek şekilde sözkonusu etmektir. Bühtanın asıl anlamı yüzüne karşı bâtıl (doğru olmayan) bir şeyin söylenmesi demektir. Her ikisi de haramdır. Ama şer'i bir maksat dolayısı ile gıybet mübah olur. Bunun altı sebebi vardır:

1. Zulme uğradığını dile getirmek. Zulme uğramış olan bir kimsenin devlet idarecisinin, hakimin ve bunların dışında kamu yetkisi bulunan ya-

714 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13985

hut kendisine zulmedenden adil bir şekilde hakkını alabilecek durumda olan kimseye uğradığı haksızlığı dile getirmesi, filan kişi bana zulmetti ya da bana bunu yaptı demesi caizdir.

2. Münkeri değiştirmek, günahkar, asi kimseyi doğru yola çevirmek için yardım istemek maksadı ile gücü yettiğini ümit ettiği kişiye filan kimse bu işi yapıyor, onu bu işten vazgeçir ve benzeri şeyler söylemesi mübahtır.

3. Fetva istemek maksadıyla müftiye filan kişi yahut babam yahut kardeşim yahut kocam bana böyle bir haksızlık yaparak zulmetti, o bunu yapabilir mi, onun bu zülmünden kurtulmanın yolu bana yaptığı zulmü önlemenin yolu nedir ve benzeri sözler söyleyerek fetva istemek. Bu da ihtiyaç dolayısı ile caizdir. Ama en güzeli kişinin bir adam yahut bir koca yahut bir baba ve bir çocuk gibi (müphem) ifadeler ile şöyle şöyle yaptı demesidir. Bununla birlikte Hind ile ilgili hadis ve Ebu Süfyan çok cimri bir adamdır demesi dolayısı ile kişinin tayin edilmesi de caizdir.

4. Müslümanları kötülükten sakındırmak. Bu gibi kötülükler pek çeşitlidir. Bunlardan birisi cerh edilmiş ravileri, şahitleri ve musannıfları (eser telif etmiş olanları) cerh etmek. Bu icma ile caizdir. Hatta şeriatı korumak için vaciptir. Bir diğeri danışmak maksadı ile bir kimse ile alaka kurulmasının sorulması halinde onun kusurunu haber vermektir. Bir başka husus şudur: Kusurlu bir şeyi ya da hırsız yahut zinakar yahut içki içen ve buna benzer kusurları olan bir köleyi satın alanı görmek halinde eğer bunu bilmiyorsa müşteriye bunu söylemek mübahtır. Ancak bunu eziyet etmek, fesat çıkarmak maksadıyla değil de nasihatta bulunmak maksadıyla söylemelidir.

Fıkıh (İslami ilimler) tahsil eden bir kişiyi fasık ya da bid'atçi birisinin yanına çokça gidip ondan bilgi öğrenmek istediğini görüp ona zarar vereceğinden korkulacak olursa bunu bilen kimseye nasihat kastı ile onun durumunu açıklayarak ona nasihatta bulunmak görevi vardır.

Bir diğer husus, bir kimsenin bir kamu görevinin bulunması ile birlikte ehliyetli olmadığından ya da fasıklığından ötürü gereğince onu yerine getiremiyor ise onun üstünde emir yetkisi olan kişiye onun bu halini söyler. Böylelikle onun üstü bu bilgiyi onun haline delil görür, ona aldanmaz ve doğru yolda uygulama yapmaya mecbur etmesini sağlamaya çalışır.

5. Açıktan açığa fasıklık ya da bid'at işleyen bir kimse olması. İçki içmek, insanların mallarını haksızca almak, haksız vergiler toplamak ve bâtıl işleri üstlenmek gibi. Bundan açıktan işlediği kötülükleri sözkonusu ederek bahsetmek caizdir. Başka bir sebebe bağlı olmadıkça da başka halini zikretmek caiz değildir.

6. Bir kimsenin a'meş (gözleri kamaşan ve bulanık gören), a'rec (topal), ezrak (mavi/mor), kısa, âmâ, bir azası kesik ve buna benzer bir lakabı ile tanınan birisi ise bununla o kişiyi tanımlamak caizdir. Ama onun eksikliğini ifade etmek maksadıyla böyle anmak haram olur. Bununla birlikte başka bir yolla onu tanımlamak mümkünse o daha uygundur. Allah en iyi bilendir.

٢١/٢١- بَاب بِشَارَةِ مَنْ سَتَرَ اللهُ تَعَالَى عَيْبَهُ فِي الدُّنْيَا بِأَنْ يَسْتُرَ عَلَيْهِ فِي الْآخِرَةِ

21/21- YÜCE ALLAH'IN KUSURUNU DÜNYADA ÖRTTÜĞÜ KİMSEYE AHİRETTE DE ONU GİZLEYECEĞİNE DAİR MÜJDE BABI

٦٥٣٧-١/٧١- حَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَسْتُرُ اللهُ عَلَى عَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6537-71/1- Bana Umeyye b. Bistam el-Ayşi tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zurey- tahdis etti, bize Ravh, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah dünyada bir kulun (kusurunu) gizlerse Allah mutlaka onu kıyamet gününde de gizler"* buyurduğunu rivayet etti.[715]

٦٥٣٨-٢/٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6538-72/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Vuheyle tahdis etti, bize Suheyl babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Dünyada bir kul bir diğer kulu (ayıbını) örterse mutlaka Allah da kıyamet gününde onu (ayıbını) örter"* buyurduğunu rivayet etti.[716]

Şerh

(6537-6538 numaralı hadisler)

(6537) *"Allah bir kulu dünyada (kusurunu) örterse mutlaka Allah kıyamet gününde de onu örter."* Kadı Iyaz dedi ki: Bunun iki anlama gelme ihtimali

715 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12648

716 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12758

vardır. Birincisine göre onun masiyetlerini ve kusurlarını mahşerde duran kimseler arasında yaymayıp, saklayıp gizler anlamıdır. İkincisi ise bunlardan dolayı onu hesaba çekmez ve onları sözkonusu etmez. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Birinci açıklama başka hadiste geçen Allah'ın kuluna günahlarını ikrar ettirip söylettirmesinden sonra: *"Dünyada iken senin bu günahlarını gizledim. Bugün de sana bunları sana mağfiret edip bağışlıyorum"* buyrukları dolayısı ile daha açık/güçlüdür.

Bundan sonra zikredilen: "Bir kul bir diğer kulu (ayıbını) örterse..." hadisinin şerhi de az önce geçti.

٢٢/٢٢- بَاب مُدَارَاةِ مَنْ يُتَّقَى فُحْشُهُ

22/22- KÖTÜ VE ÇİRKİN İŞ YAPACAĞINDAN KORKULAN KİMSEYİ GEÇİŞTİRME BABI

٦٥٣٩-١/٧٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَهُوَ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَجُلًا اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ ائْذَنُوا لَهُ فَلَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ أَوْ بِئْسَ رَجُلُ الْعَشِيرَةِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ أَلَانَ لَهُ الْقَوْلَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ قُلْتَ لَهُ الَّذِي قُلْتَ ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْقَوْلَ قَالَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَدَعَهُ أَوْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ

6539-73/1- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr -hepsi- İbn Uyeyne'den tahdis etti. -Lafız kendisine ait olmak üzere- Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan -ki o b. Uyeyne'dir- İbnul Münkedir'den tahdis etti, o Urve b. ez-Zübeyir'i şöyle derken dinledi: Bana Aişe'nin tahdis ettiğine göre bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ona izin verin, o aşiretin ne kötü oğludur yahut aşiretin ne kötü adamıdır"* buyurdu. Bu adam huzuruna girince onunla yumuşak bir şekilde konuştu. Aişe dedi ki: Bu sebeple ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen onun için o sözlerini söyledin sonra da onunla yumuşak bir üslupla konuştun, dedim. O: *"Ey Aişe! Şüphesiz kıyamet gününde Allah nezdinde konumu en şerli olan insan, insanların kötü ve çirkin iş yapacağından korkarak bıraktıkları ya da terkettikleri kimsedir"* buyurdu.[717]

717 Buhari, 6054, 3132; Ebu Davud, 4791; Tirmizi, 1996; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16754

٦٥٤٠-.../٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ مَعْنَاهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ بِئْسَ أَخُو الْقَوْمِ وَابْنُ الْعَشِيرَةِ

6540-.../2- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd'in ikisi Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer, İbnul Münkedir'den bu isnad ile aynı manada rivayet etti ancak o: *"Kavmin ne kötü kardeşi, aşiretin (ne kötü) oğlu, dedi."*[718]

Şerh

(6539-6540 numaralı hadisler)

"Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istedi..."

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadiste sözü geçen adam Uyeyne b. Hısn idi. O zaman müslüman olduğunu dışardan göstermiş ise de müslüman olmamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların onu tanımaları ve durumunu bilmeyen kimsenin ona aldanmaması için durumuna açıklık getirmek istemiştir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken de O'ndan sonra da imanının zayıf oluşuna delil olan hal ve davranışları görüldü. Mürtedlerle birlikte o da irtidad etti ve Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın huzuruna esir olarak gönderildi.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu: *"Aşiretin kötü kardeşi"* diye nitelendirmesi nübüvvetin alametlerindendir. Çünkü O'nun nitelendirdiği gibi olduğu ortaya çıkmıştır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onunla yumuşak bir üslupla konuşması ise onu ve benzerlerini İslam'a ısındırmak için idi.

Bu hadisten anlaşıldığına göre kötü ve çirkin iş yapacağından korkulan bir kimse idare edilir, geçiştirilir. Ayrıca açıkça fasıklık işleyen fasık kimsenin ve insanların kendisinden sakındırılmasına gerek duyulanların gıybetinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Bunu az önce gıybet babında açıkladık. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu övmediği gibi ne yüzüne karşı ne de arkasından onu övdüğünden sözedilmiştir. Bütün yaptığı yumuşak söz söylemekle birlikte bir miktar dünyalık ile onu ısındırmaktan ibarettir.

"Aşiretin ne kötü oğlu yahut ne kötü adamı" ibaresine gelince, aşiretten kasıt kabilesidir. Yani bu kabileden olan bu adam ne kötü birisidir.

718 6539 numaralı hadisin kaynakları

٢٣/٢٣- بَاب فَضْلِ الرِّفْقِ

23/23- YUMUŞAK DAVRANMANIN FAZİLETİ BABI

٦٥٤١-١/٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ يُحْرَمْ الرِّفْقَ يُحْرَمْ الْخَيْرَ

6541-74/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Cerir, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Yumuşak davranmaktan mahrum edilen bir kimse hayırdan mahrum olur"* buyurdu.[719]

٦٥٤٢-٢/٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لَهُمَا قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ الْعَبْسِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَرِيرًا يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ يُحْرَمْ الرِّفْقَ يُحْرَمْ الْخَيْرَ

6542-75/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Said el-Eşecc ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis edip, dediler ki: Bize Veki' tahdi etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Hafs -yani b. Giyaz- tahdis etti, hepsi A'meş'den rivayet etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim -lafız ikisine ait olmak üzere- de tahdis etti, Zuheyr bize Cerir, A'meş'ten tahdis etti, derken, İshak haber verdi, dedi, o Temim b. Seleme'den, o Abdurrahman b. Hilâl el-Absi'den şöyle dediğini rivayet etti: Cerir'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Yumuşak davranmaktan mahrum edilen hayırdan mahrum kalır"* buyururken dinledim.[720]

٦٥٤٣-٣/٧٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي إِسْمَعِيلَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ سَمِعْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ حُرِمَ الرِّفْقَ حُرِمَ الْخَيْرَ أَوْ مَنْ يُحْرَمْ الرِّفْقَ يُحْرَمْ الْخَيْرَ

719 Ebu Davud, 4809; İbn Mace, 3687; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3619

720 6541 numaralı hadisin kaynakları

6543-76/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Cerir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yumuşak davranmaktan mahrum edilen hayırdan mahrum olur. Yahut yumuşak davranmaktan mahrum edilen hayırdan mahrum edilir"* buyurdu.[721]

٦٥٤٤-٧٧/٤- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي حَيْوَةُ حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ عَنْ عَمْرَةَ يَعْنِي بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ

6544-77/4- Bize Harmele b. Yahya et-Tucibi tahdis etti... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Aişe! Muhakkak Allah rıfk ile muamele eder ve rıfkı sever. Rıfka karşılık da şiddete de vermediği şeyleri onun dışındaki şeylere de vermediği şeyleri verir"* buyurdu.[722]

٦٥٤٥-٧٨/٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمِقْدَامِ وَهُوَ ابْنُ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ

6545-78/5- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî tahdis etti... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz rıfk (yumuşaklık) bir şeyde bulunursa mutlaka onu güzelleştirir. Bir şeyden çekilip alınırsa mutlaka onu çirkinleştirir."*[723]

٦٥٤٦-٧٩/٦- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ الْمِقْدَامَ بْنَ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ رَكِبَتْ عَائِشَةُ بَعِيرًا فَكَانَتْ فِيهِ صُعُوبَةٌ فَجَعَلَتْ تُرَدِّدُهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْكِ بِالرِّفْقِ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِهِ

6546-79/6- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti: el-Mikdam b. Şureyh b. Hanii bu isnad ile (hadisi rivayet ederken) dinledim.

721 6541 numaralı hadisin kaynakları

722 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17952

723 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16149

Hadiste şunları da ekledi: Aişe (radıyallâhu anhâ) bir deveye bindi. Deve bir parça serkeşti. Aişe onu ileri geri hareket ettirmeye çalıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yumuşak davranmaya bak"* buyurdu. Sonra aynısını zikretti.[724]

Şerh

(6541-6546 numaralı hadisler)

(6541) *"Rıfkdan mahrum edilen hayırdan mahrum olur"* bir rivayette (6544) *"şüphesiz Allah rıfk ile muamele eder, rıfkı sever..."* Başka bir rivayette (6545) *"rıfk (yumuşaklık) bir şeyde bulunursa mutlaka onu güzelleştirir..."* bir rivayette de (6446) *"yumuşaklıkla muamele etmeye bak"* buyurulmaktadır.

Unf şiddet ayn harfi ötreli, fethalı (anf) ve kesreli (inf) diye söylenir. Bu üç söyleyişi Kadı Iyaz ve başkaları nakletmiştir. Ama ötreli söyleyiş daha fasih ve daha meşhurdur. Rıfkın (yumuşak muamelenin) zıddıdır.

Bu hadislerde rıfkın fazileti ve onu huy edinmenin teşvik edildiği şiddetin de zem edildiği anlaşılmaktadır. Rıfk her türlü hayrın sebebidir. *"Rıfk (yumuşaklık) dolayısı ile verilir"*in anlamına gelince, yani (yüce Allah) başka şeyler için vermediği kadar sevabı ondan dolayı verir. Kadı Iyaz dedi ki: Bunun anlamı başka yollarla ulaşılamayan amaç ve maksatlara onunla ulaşılır ve kolaylaştırılır demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhakkak Allah Râfi'kdir (rıfk ile muamele eder)"* buyruğu ile de şanı yüce Allah'ın "Râfi'k" ile nitelendirilip ona bu ismin verilebileceği hususunda açık bir ifade taşımaktadır. el-Mâzerî dedi ki: Şanı yüce Allah ancak kendisinin kendi zatına verdiği isimler ile yahut da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona verdiği isimlerle ya da ümmetin üzerinde icma ettiği isimlerle adlandırılır. Kullanılabileceği hususunda izin varid olmamış olmakla birlikte yüce Allah'ın onunla nitelendirilmesine dair bir yasağın da bulunmadığı isimler hakkında görüş ayrılığı vardır. Kimisi şeriatın gelmesinden önceki hal üzere kalır, dolayısı ile böyle bir isim ya da sıfatın kullanılması helal ve haramlıkla nitelendirilemez derken kimileri de bunu kabul etmemiştir. Müteahhir usül âlimlerinin ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ahâd bir haber ile Sâbit olmuş isimleri Allah'a ad vermek hususunda görüş ayrılıkları vardır. Eş'arîlerin mahir kimi ilim adamına göre caizdir. Çünkü onlara göre vahid haber gereğince ameli gerektirir. Böyle bir adlandırma da amel ile ilgili meseleler türündendir. Ama şanı yüce Allah'ın şer'i bir kıyas yolu ile isimlerinin tesbit edilmesini kabul etmemektedir. Fıkhi meselelerde bu kıyaslarla amel edilse dahi. Eş'arîlerin müteahhirlerinden kimisi de bu kabul edilmez, demiştir. Bunun caiz olduğunu söyleyenler ashab-ı kiramın

724 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16149

izledikleri yoldan onların böyle bir durumda bu gibi hususları kabul ettikleri anlamını çıkarır. Bunu kabul etmeyip böyle bir şeyi reddeden kimselere göre ise bu hususta icma Sâbit olmadığından yasaklık hali devam eder.

el-Mâzerî dedi ki: Buna göre refik adının kullanılması eğer bu ahâd hadislerden başkası ile Sâbit olmamış ise kullanılmasının caiz olup olmadığı hususunda sözünü ettiğimiz görüş ayrılığı cereyan eder. Bununla birlikte "refik"in bir fiil sıfat olması ihtimali vardır. Bu da şanı yüce Allah'ın kulları için yarattığı rıfk demek olur. el-Mâzerî'nin açıklamaları burada sona ermektedir.

Sahih olan ise yüce Allah'a refik ve onun dışında vahid haber ile Sâbit olmuş diğer isimlerin verilmesinin caiz olduğudur. Biz bu hususu İman Kitabı'nda *"Muhakkak Allah güzeldir, güzeli sever"* hadisini açıklarken "kibirlenmenin haramlığı babı"nda kaydetmiş ve bunun İmamül Harameyn'in tercih ettiği görüş olduğunu da zikretmiş idik.

٢٤/٢٤- بَاب النَّهْيِ عَنْ لَعْنِ الدَّوَابِّ وَغَيْرِهَا

24/24- HAYVANLARA VE BAŞKALARINA LANET OKUMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٦٥٤٧-١/٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ وَامْرَأَةٌ مِنْ الْأَنْصَارِ عَلَى نَاقَةٍ فَضَجِرَتْ فَلَعَنَتْهَا فَسَمِعَ ذَلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ خُذُوا مَا عَلَيْهَا وَدَعُوهَا فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ قَالَ عِمْرَانُ فَكَأَنِّي أَرَاهَا الْآنَ تَمْشِي فِي النَّاسِ مَا يَعْرِضُ لَهَا أَحَدٌ

6547-80/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uleyye'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Eyyub, Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Ebu'l Mühelleb'den, o İmran b. Husayn'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seferlerinden birisinde iken ensardan bir kadın da bir dişi deve üzerinde bulunuyorken usanıp deveye lanet okudu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu işitti ve: *"Devenin üzerinde ne varsa alın ve onu salıverin. Çünkü o lanetlenmiştir"* buyurdu.

İmran dedi ki: Ben onu şimdi dahi insanlar arasında yürürken görür gibiyim. Kimse ona dönüp bakmıyordu bile.[725]

725 Ebu Davud, 2561; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10883

٦٥٤٨-٨١/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بِإِسْنَادِ إِسْمَعِيلَ نَحْوَ حَدِيثِهِ إِلَّا أَنَّ فِي حَدِيثِ حَمَّادٍ قَالَ عِمْرَانُ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهَا نَاقَةً وَرْقَاءَ وَفِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ فَقَالَ خُذُوا مَا عَلَيْهَا وَأَعْرُوهَا فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ

6548-81/2- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Rabî' tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Sakafî tahdis etti, (Hammâd ile birlikte) ikisi Eyyub'dan İsmail'in isnadı ile onun hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak Hammâd'ın hadisinde şöyle denilmektedir: İmran dedi ki: Ben onu görür gibiyim. Boz bir dişi deve idi. Sakafî'nin hadisinde de (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)) *"Üzerinde bulunanları alın, onu çıplak bırakın. Çünkü o lanetlenmiştir"* buyurdu.[726]

٦٥٤٩-٨٢/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ بَيْنَمَا جَارِيَةٌ عَلَى نَاقَةٍ عَلَيْهَا بَعْضُ مَتَاعِ الْقَوْمِ إِذْ بَصُرَتْ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَتَضَايَقَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَقَالَتْ حَلْ اللَّهُمَّ الْعَنْهَا قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تُصَاحِبْنَا نَاقَةٌ عَلَيْهَا لَعْنَةٌ

6549-82/3- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî, Fudayl b. Husayn tahdis etti... Ebu Berze el-Eslemî dedi ki: Bir cariye bir dişi deveye binmişti. Deve üzerinde cemaatin bazı eşyaları vardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'i görüverdi. Dağ yolunun dar bir yerinde bulunuyorlardı. Cariye: Deh, Allah'ım bunu lanetle, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üzerinde lanet okunan bir dişi deve bizimle beraber olmasın"* buyurdu.[727]

٦٥٥٠-٨٣/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ ح وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ الْمُعْتَمِرِ لَا أَيْمُ اللَّهِ لَا تُصَاحِبْنَا رَاحِلَةٌ عَلَيْهَا لَعْنَةٌ مِنَ اللَّهِ أَوْ كَمَا قَالَ

6550-83/4- Bize Muhammed b. Abdula'lâ tahdis etti, bize Mu'temir tahdis etti. (H.) Bana Ubeydullah b. Said de tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said tahdis etti,- hepsi Süleyman et-Teymî'den bu isnad ile rivayet etti. el-Mutemir ha-

726 6547 numaralı hadisin kaynakları
727 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11604

disinde şu fazlalık vardır. *"Hayır, Allah'a yemin ederim üzerinde Allah'tan bir lanet bulunan bir dişi deve bizimle birlikte olmaz."* Yahut buyurduğu gibi.[728]

Şerh

(6547-6550 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kadının lanet okuduğu dişi deve hakkında: *"Üzerinde olanları alın, onu salın. Çünkü o lanetlenmiştir"* buyurması bir diğer rivayete göre de: *"Üzerinde lanet okunmuş bir dişi deve bizimle olmasın"* buyurması, bu laneti okuyan kadına da başkasına da bu işten vazgeçmeleri içindir. Çünkü daha önce böyle lanet okumayı yasakladığı gibi o kadından önce de başkasını böyle yapmaktan yasaklamıştır. Bundan dolayı kadın o deveyi serbest bırakmakla cezalandırılmış oldu. Maksat ise kendisinin de yolda o deve ile birlikte olmayı yasaklamasıdır. O devenin satılması, boğazlanması ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber olunmadığı hallerde ona binilmesi ve bundan başka bu durumdan önce caiz olan diğer tasarruflar eski hali üzere caiz kalmaya devam etmiştir. Çünkü şeriat ancak onunla birlikte yolculuk yapmanın nehyedilmesi hakkında gelmiştir. Bunun dışında diğer hususlar olduğu gibi kalmış oldu.

(6548) *"Boz renkli bir dişi deve"* yani beyazı siyaha karışmış dişi deve demektir. Dişisine "verka" erkeğine de "evrak" denilir. Rengi kül rengi gibi olana bu ismin verildiği de söylenmiştir.

(6549) "Kadın: deh, dedi." Hal: deh develere söylenen ve onları harekete geçirmek için kullanılan bir kelimedir. Lam harfleri sakin olarak hal hal de denilir. Kadı Iyaz dedi ki: Aynı şekilde tenvinli ve tenvinsiz olarak lam harfi kesreli halin halin ve hali hali de denilir.

(6548) *"Üzerinde olanları alın, onu çıplak bırakın."* Burada maksat onun üzerindeki eşyaları, semerini ve diğer araçları alın demektir.

٦٥٥١-٨٤/٥- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَّانًا

6551-84/5- Bize Harun b. Said el-Eylî tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sıddîk bir kimsenin çok lanet okuyan birisi olmaması gerekir"* buyurdu.[729]

728 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11604

729 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14023

٦٥٥٢-.../٦- حَدَّثَنِيهِ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6552-.../6- Bunu bana Ebu Kureyb tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Muhammed b. Cafer'den tahdis etti, o el-Alâ b. Abdurrahman'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[730]

٦٥٥٣-٨٥/٧- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ بَعَثَ إِلَى أُمِّ الدَّرْدَاءِ بِأَنْجَادٍ مِنْ عِنْدِهِ فَلَمَّا أَنْ كَانَ ذَاتَ لَيْلَةٍ قَامَ عَبْدُ الْمَلِكِ مِنْ اللَّيْلِ فَدَعَا خَادِمَهُ فَكَأَنَّهُ أَبْطَأَ عَلَيْهِ فَلَعَنَهُ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَتْ لَهُ أُمُّ الدَّرْدَاءِ سَمِعْتُكَ اللَّيْلَةَ لَعَنْتَ خَادِمَكَ حِينَ دَعَوْتَهُ فَقَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6553-85/7- Bana Suveyd b. Said tahdis etti, bana Hafs b. Meysere Zeyd b. Eslem'den tahdis ettiğine göre Abdulmelik b. Mervan, Um ed-Derda'ya kendinden bazı mefruşatı göndermişti. Bir gece Abdulmelik geceleyin kalktı, hizmetçisini çağırdı. Hizmetçi yanına gelmekte gecikir gibi oldu. Bundan dolayı ona lanet okudu. Sabah olunca Um ed-Derda ona: Ben senin bu gece hizmetçini çağırdığın zaman ona lanet okuduğunu işittim, dedi ve şunları söyledi: Ebu Derda'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Lanet okuyanlar kıyamet gününde ne şefaat edenler ne şahitlik edenler olurlar"* buyurdu.[731]

٦٥٥٤-.../٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَعَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كِلَاهُمَا عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ حَفْصِ بْنِ مَيْسَرَةَ

6554-.../8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Gassan el-Mismaî ve Âsım b. en-Nadr et-Teymî tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi (Mu'temir ile) ikisi Ma'mer'den, o Zeyd b. Eslem'den bu isnad ile Hafs b. Meysere'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[732]

730 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14090
731 Ebu Davud, 4907; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10980
732 6553 numaralı hadisin kaynakları

٦٥٥٥-٨٦/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ وَأَبِي حَازِمٍ عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّعَّانِينَ لَا يَكُونُونَ شُهَدَاءَ وَلَا شُفَعَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6555-86/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Um ed-Derda'nın Ebu Derda'dan rivayete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, demiştir: *"Şüphesiz lanet okuyanlar kıyamet gününde ne şahitlik edenler olurlar, ne şefaat edenler."*[733]

٦٥٥٦-٨٧/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِيَانِ الْفَزَارِيَّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ قَالَ إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ لَعَّانًا وَإِنَّمَا بُعِثْتُ رَحْمَةً

6556-87/10- Bize Muhammed b. Abbâd ve İbn Ebu Ömer tahdis edip dedi ki: ... Ebu Hureyre dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Müşriklere beddua et denildi. O: *"Şüphesiz ben lanet okuyan olarak gönderilmedim. Ben ancak rahmet olmak üzere gönderildim"* buyurdu.[734]

Şerh

(6551-6556 numaralı hadisler)

(6551) *"Sıddîk bir kimsenin lanet okuyan birisi olmaması gerekir."* (6555) *"Lanet okuyanlar kıyamet gününde ne şahitlik edenler ne şefaat edenler olurlar."* Bu hadiste lanet okumak yasaklanmakta ve bunu huy edinen bir kimsede de bu güzel sıfatların bulunmayacağı belirtilmektedir. Çünkü beddua olarak lanet okunduğu zaman yüce Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmak kastedilir. Böyle bir beddua ise şanı yüce Allah'ın kendi aralarında merhametli olmak, iyilik ve takva üzere yardımlaşmakla nitelendirdiği ve kendilerini birbirini güçlendiren bina gibi tek bir vücud gibi ortada olmalarını istediği müminlerin ahlakından olamaz. Ayrıca mümin bir kimse kendisi için sevdiğini kardeşi için de sever. Dolayısı ile müslüman kardeşine lanet okuyan -ki o da yüce Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmaktır- son derece aradaki ilişkiyi koparmış ve ona arkasını dönüp gitmiş olur. Bu ise bir müslümanın kafir kimse için arzu ettiği ve onun için beddua ettiği en ileri noktadır. Bundan dolayı sahih hadisde: *"Mümini lanetlemek onu öldürmek gibidir"* buyurulmuştur. Çünkü katil, öldürdüğü kimsenin dünya menfaatlerinden yararlanma imka-

733 6553 numaralı hadisin kaynakları

734 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13452

nını ortadan kaldırır. Lanet okuyan kimse de onun ahiret nimetleri ile yüce Allah'ın rahmeti ile alakasının kopmasını ister.

Mümine lanet okumak günah bakımından onu öldürmek ile aynı anlamdadır diye de açıklanmıştır. Bu daha açık ve güçlüdür.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6553) *"ne şefaat edenler ne şahitlik edenler olurlar"* buyruğu da şu demektir: Kıyamet gününde cehenneme girmeleri gereken kardeşleri hakkında müminlerin şefaat edecekleri zamanda bunlar kıyamet gününde şefaat edemeyecekler. *"Şahitlik edenler"* hakkında ise üç farklı görüş vardır. Bunların en sahih ve meşhur olanları da şudur: Bunlar kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı rasullerinin kendilerine risaletleri tebliğ ettiklerine dair şahitlik etmeyecekler, ikincisine göre dünyada şahitlik eden kimseler olamazlar. Yani fasıklıkları sebebi ile şahitlikleri kabul edilmez. Üçüncüsü ise Allah yolunda öldürülmek olan şehit düşmek onlara nasib olmaz.

(6551) *"Sıddîk bir kimsenin lanet okuyan olmaması gerekir."* Ve (6553) *"Lanet okuyanlar şefaatçi olamazlar"* buyruğunda lanet okuyanlar anlamındaki lafız çokluk bildiren bir kip ile kullanılmıştır. Çokluk bildirmeyen lâin ve lâinun: lanet eden, lanet edenler buyurmamıştır. Çünkü bu hadisteki yergi bir defa ve bunun gibi az miktarda lanet eden kimse hakkında değil çokça lanet okuyan kimseyi yermek hakkındadır. Ayrıca mübah olan yerde lanet okuyan kişi hakkında da değildir. Bu ise şeriatın sözkonusu ettiği haller ile ilgilidir. Allah'ın zâlimleri lanetlemesi, yahudi ve hristiyanları lanetlemesi (hadisde) saç ekleyen, dövme yapan (yaptıran), içki içen, faiz yiyen, yediren, yazan, şahitliğini yapan, suret yapan, babasından başkasına kendisini nisbet eden, gerçek efendilerinden başkalarının mevlası (azadlısı) olduğunu söyleyen, arazinin alametlerini değiştiren kimseler ile bunların dışında sahih hadislerde meşhur olanlara lanet okumak gibi.

(6553) "Um ed-Derda'ya kendinden bazı mefruşat gönderdi." Buradaki "encâd: mefruşat" lafzında hemze fethalı sonra nun sonra cim iledir. Tekili neced diye gelir. Bu da mefruşat, yaygı, halı, perde gibi evi süsleyen ev eşyasına denilir. Cevheri bunun tekilinin "necd" diye cim harfi sakin olarak kullanıldığını söylemiş, çoğulu ise nücûd diye gelir, demiştir. Bunu da Ebu Ubeyd'den nakletmiştir. Buna göre bunlar iki ayrı söyleyiştir. İbn Mahân'ın rivayetinde "hı harfi ile "bihâdin: bir hizmetçi" kaydedilmekte ise de meşhur olan birincisidir.

٢٥/٢٥- بَاب مَنْ لَعَنَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَوْ سَبَّهُ أَوْ دَعَا عَلَيْهِ وَلَيْسَ هُوَ أَهْلًا لِذَلِكَ كَانَ لَهُ زَكَاةً وَأَجْرًا وَرَحْمَةً

25/25- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN LANETLEDİĞİ YAHUT SÖVDÜĞÜ YAHUT BEDDUA ETTİĞİ HALDE BUNA LAYIK OLMAYAN KİMSE İÇİN BU BİR ZEKAT (ARINMA) BİR ECİR VE BİR RAHMET OLUR BABI

٦٥٥٧-٨٨/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلَانِ فَكَلَّمَاهُ بِشَيْءٍ لَا أَدْرِي مَا هُوَ فَأَغْضَبَاهُ فَلَعَنَهُمَا وَسَبَّهُمَا فَلَمَّا خَرَجَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ أَصَابَ مِنْ الْخَيْرِ شَيْئًا مَا أَصَابَهُ هَذَانِ قَالَ وَمَا ذَاكِ قَالَتْ قُلْتُ لَعَنْتَهُمَا وَسَبَبْتَهُمَا قَالَ أَوَ مَا عَلِمْتِ مَا شَارَطْتُ عَلَيْهِ رَبِّي قُلْتُ اللَّهُمَّ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ فَأَيُّ الْمُسْلِمِينَ لَعَنْتُهُ أَوْ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْهُ لَهُ زَكَاةً وَأَجْرًا

6557-88/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Dua'dan, o Mesruk'dan, o Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: İki adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi. Bir hususta O'nunla konuştular. Ne olduğunu bilmiyorum. Onu kızdırdılar. Bu sebeple onlara lanet etti, onlara ağır sözler söyledi. Çıkıp gittiklerinde ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu iki kişinin elde ettiği hayır gibi kim hayır namına bir şey elde etmiş olabilir, dedim. O: *"O nedir"* buyurdu. Ben: Onlara lanet ettin, ağır sözler söyledin, dedim. Şöyle buyurdu: Benim Rabbime ne şart koştuğumu biliyor musun. Ben: Allah'ım ben ancak bir beşerim. Hangi müslümana lanet ettim yahut ağır söz söyledimse onu o kimse için bir zekât *(arınma)* ve bir ecir kıl, dedim."[735]

٦٥٥٨-.../٢- حَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَاه عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرٍ وَقَالَ فِي حَدِيثِ عِيسَى فَخَلَوَا بِهِ فَسَبَّهُمَا وَلَعَنَهُمَا وَأَخْرَجَهُمَا

6558-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bunu bize Ali b. Hucr es-Sa'dî,

735 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17648

İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem de birlikte İsa b. Yunus'dan tahdis etti, (Ebu Muaviye ile) ikisi A'meş'den bu isnad ile Cerir'in hadisine yakın olarak rivayet ettiler. İsa'nın hadisinde: Onunla yalnız kaldılar, O'da onlara ağır söz söyledi, lanet etti ve onları dışarı çıkardı, dedi.[736]

٦٥٥٩-٨٩/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ سَبَبْتُهُ أَوْ لَعَنْتُهُ أَوْ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ زَكَاةً وَرَحْمَةً

6559-89/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım ben ancak bir beşerim. Müslümanlardan hangi adama ağır söz söyledim yahut ona lanet ettim yahut sopa vurdumsa onu onun için bir zekat (arınma) ve bir rahmet kıl"* buyurdu.[737]

٦٥٦٠-.../٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ زَكَاةً وَأَجْرًا

6560-.../4- Bize İbn Numeyr de tahdis etti... Câbir, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti ancak onun rivayetinde *"bir zekat (temizlenme, arınma) ve bir ecir (kıl)"* ibaresi yer almaktadır.[738]

٦٥٦١-.../٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ مِثْلَ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عِيسَى جَعَلَ وَأَجْرًا فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ وَجَعَلَ وَرَحْمَةً فِي حَدِيثِ جَابِرٍ

6561-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi (Ebu Muaviye ile) ikisi A'meş'den, Abdullah b. Numeyr'in isnadı ile onun hadisini aynı şekilde rivayet etti, ancak İsa'nın hadisinde "ve bir ecir" lafzını Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadiste zikretti, Câbir'in hadisi rivayetinde de "ve bir rahmet" lafzını zikretti.[739]

736 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17648; Ali b. Hucr es-es-Sadi ve İshak b. İbrahim'in hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12452

737 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12422

738 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2316

739 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2316

٦٥٦٢-٩٠/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَّخِذُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ آذَيْتُهُ شَتَمْتُهُ لَعَنْتُهُ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ صَلَاةً وَزَكَاةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهَا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6562-90/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım ben senin nezdinde bir ahit aldım. Bana olan o ahdini asla bozmazsın. Şüphesiz ben ancak bir beşerim. Hangi mümine eziyet ettim, ağır söz söyledim, lanet ettim, sopa vurdumsa onu onun için bir namaz, bir zekat, onunla kıyamet gününde kendisini zatına yakınlaştıracağın yakınlaştırıcı bir amel kıl"* buyurdu.[740]

٦٥٦٣-.../٧- حَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ أَوْ جَلَدُّهُ قَالَ أَبُو الزِّنَادِ وَهِيَ لُغَةُ أَبِي هُرَيْرَةَ وَإِنَّمَا هِيَ جَلَدْتُهُ

6563-.../7- Bunu bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, bize Ebu Zinad bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti ancak o: *"Yahut ona sopa vurdumsa (celedtühü)"*, demiştir.

Ebu Zinad dedi ki: Bu ise Ebu Hureyre'nin söyleyişidir. Halbuki bu lafız ancak "celedtühü: ona sopa vurdum" şeklindedir.[741]

٦٥٦٤-.../٨- حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ

6564-.../8- Bana Süleyman b. Ma'bed tahdis etti, bize Süleyman b. Harb tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Abdurrahman el-A'rec'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etti.[742]

٦٥٦٥-٩١/٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ سَالِمٍ مَوْلَى النَّصْرِيِّينَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

740 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13905
741 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13717
742 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13628

يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّمَا مُحَمَّدٌ بَشَرٌ يَغْضَبُ كَمَا يَغْضَبُ الْبَشَرُ وَإِنِّي قَدْ اتَّخَذْتُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ آذَيْتُهُ أَوْ سَبَبْتُهُ أَوْ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ كَفَّارَةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهَا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6565-91/9- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o Nasrilerin azadlısı Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah'ım Muhammed ancak bir beşerdir. Beşerin kızdığı gibi O'da kızar. Ben senin nezdinde bir ahit edindim. Bana ahdinden asla dönmezsin. Hangi mümine eziyet ettim yahut ona ağır söz söyledim, yahut ona sopa vurdumsa onu onun için bir keffaret ve kıyamet gününde onunla kendisini kendine yakınlaştıracağın yakınlaştırıcı bir amel kıl."*[743]

٦٥٦٦-٩٢/١٠- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ فَأَيُّمَا عَبْدٍ مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6566-92/10- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Allah'ım hangi mümin kula ağır söz söyledimse sen onu kendisi için kıyamet gününde sana yakınlaştıracak bir amel kıl."*[744]

٦٥٦٧-٩٣/١١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي اتَّخَذْتُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ أَوْ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ كَفَّارَةً لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

6567-93/11- Bana Zuheyr b. Harb ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Zuheyr dedi ki: Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu amcasından tahdis etti, bana Said b. el-Müseyyeb, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah'ım ben senin nezdinde bir ahit aldım, bana olan ahdinden asla caymazsın. Hangi mümine sövdüm yahut sopa vurdumsa bunu kıyamet gününde onun için bir keffaret kıl."*[745]

743 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12927
744 Buhari, 6361; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13333
745 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13249

٦٥٦٨-١٢/٩٤ - حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنِّي اشْتَرَطْتُ عَلَى رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَيُّ عَبْدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ سَبَبْتُهُ أَوْ شَتَمْتُهُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ لَهُ زَكَاةً وَأَجْرًا

6568-94/2- Bana Harun b. Abdullah ve Haccac b. eş-Şair tahdis edip dedi ki: bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ben ancak bir beşerim ve ben aziz ve celil Rabbime şu şartı koştum: Müslümanlardan hangi kula ağır söz söyledim yahut ona sövdümse bu onun için bir zekat ve bir ecir olsun."*[746]

٦٥٦٩-.../١٣ - حَدَّثَنِيهِ ابْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ ح وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6569-.../13- Bunu bana İbn Ebu Halef tahdis etti, bize Ravh tahdis etti. (H.) bunu bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Ebu Âsım tahdis etti, (Ravh ile) birlikte İbn Cureyc'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[747]

٦٥٧٠-١٤/٩٥ - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَتْ عِنْدَ أُمِّ سُلَيْمٍ يَتِيمَةٌ وَهِيَ أُمُّ أَنَسٍ فَرَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الْيَتِيمَةَ فَقَالَ آنْتِ هِيَهْ لَقَدْ كَبِرْتِ لَا كَبِرَ سِنُّكِ فَرَجَعَتِ الْيَتِيمَةُ إِلَى أُمِّ سُلَيْمٍ تَبْكِي فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ مَا لَكِ يَا بُنَيَّةُ قَالَتِ الْجَارِيَةُ دَعَا عَلَيَّ نَبِيُّ اللهِ ﷺ أَنْ لَا يَكْبَرَ سِنِّي فَالْآنَ لَا يَكْبَرُ سِنِّي أَبَدًا أَوْ قَالَتْ قَرْنِي فَخَرَجَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ مُسْتَعْجِلَةً تَلُوثُ خِمَارَهَا حَتَّى لَقِيَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا لَكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللهِ أَدَعَوْتَ عَلَى يَتِيمَتِي قَالَ وَمَا ذَاكِ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ قَالَتْ زَعَمَتْ أَنَّكَ دَعَوْتَ أَنْ لَا يَكْبَرَ سِنُّهَا وَلَا يَكْبَرَ قَرْنُهَا قَالَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ شَرْطِي عَلَى رَبِّي أَنِّي اشْتَرَطْتُ عَلَى رَبِّي فَقُلْتُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَرْضَى كَمَا يَرْضَى الْبَشَرُ وَأَغْضَبُ كَمَا يَغْضَبُ الْبَشَرُ فَأَيُّمَا أَحَدٍ دَعَوْتُ عَلَيْهِ مِنْ

746 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2859
747 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2859

أُمَّتِي بِدَعْوَةٍ لَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ أَنْ يَجْعَلَهَا لَهُ طَهُورًا وَزَكَاةً وَقُرْبَةً يُقَرِّبُهُ بِهَا مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقَالَ أَبُو مَعْنٍ يُتَيِّمَةٌ بِالتَّصْغِيرِ فِي الْمَوَاضِعِ الثَّلَاثَةِ مِنَ الْحَدِيثِ

6570-95/14- Bana Zuheyr b. Harb ve Ebu Ma'n er-Rekaşi -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bize İshak b. Ebu Talha tahdis etti, bana Enes b. Malik tahdis edip dedi ki: Um Süleym'in -ki o Enes'in annesidir- yanında yetim bir kız vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yetim kızı görünce: *"Sen o musun, gerçekten büyüdün. Yaşın büyümesin"* buyurdu. Yetim kızcağız ağlayarak Um Süleym'in yanına döndü. Um Süleym: Neyin var kızcağız, dedi. Küçük kız: Allah'ın Nebi'si yaşımın büyümemesi için bana beddua etti. Şimdi yaşım ebediyyen büyümeyecek yahut ömrüm uzamayacak, dedi. Um Süleym alelacele örtüsüne bürünerek dışarı çıktı. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Neyin var ey Um Süleym"* buyurdu. Um Süleym: Ey Allah'ın Nebi'si! Sen benim yetim kızıma beddua mı ettin, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O ne demek ey Um Süleym"* buyurdu. Um Süleym: O senin kendisine yaşının büyümemesi ve ömrünün uzamaması için beddua ettiğini iddia ediyor, dedi. (Enes) dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü, sonra şöyle dedi: *"Ey Um Süleym! Sen benim Rabbime koştuğum şartımı bilmiyor musun? Rabbime şart koşarak şöyle dedim: Ben ancak bir beşerim. Beşerin razı olduğu gibi razı olur, beşerin kızdığı gibi kızarım. Her kime ümmetimden layıkı olmadığı bir bedduada bulunursam o bedduayı onun için bir arınma, bir zekat, onunla kıyamet gününde o kişiyi kendisine yakınlaştıracağı yakınlaştırıcı bir amel kıl, dedim."*

Ebu Ma'n "yetim kız" lafzının hadiste geçtiği her üç yerde de küçültme ismi olarak "yuteyyimetün: yetim kızcağız", dedi.[748]

٦٥٧١-٩٦/١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الْقَصَّابِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كُنْتُ أَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَوَارَيْتُ خَلْفَ بَابٍ قَالَ فَجَاءَ فَحَطَأَنِي حَطْأَةً وَقَالَ اذْهَبْ وَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ قَالَ فَجِئْتُ فَقُلْتُ هُوَ يَأْكُلُ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِيَ اذْهَبْ فَادْعُ لِي مُعَاوِيَةَ قَالَ فَجِئْتُ فَقُلْتُ هُوَ يَأْكُلُ فَقَالَ لَا أَشْبَعَ اللَّهُ بَطْنَهُ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى قُلْتُ لِأُمَيَّةَ مَا حَطَأَنِي قَالَ قَفَدَنِي قَفْدَةً

748 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 192

6571-96/15- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis etti, ikisi dedi ki: Bize Umeyye b. Halid tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Hamza el-Kassâb'dan tahdis etti, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Çocuklarla birlikte oynuyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince bir kapının arkasında saklandım ama O gelip avucunu açmış olduğu halde bana bir defa vurdu ve: *"Git ve bana Muaviye'yi çağır"*, dedi. Ben de geldim ve: O yemek yiyor, dedim. Sonra bana: *"Git bana Muaviye'yi çağır"* buyurdu. Ben de geldim ve o yemek yiyor, dedim. Bu sefer: *"Hay Allah onun karnını doyurmasın"* buyurdu.

İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Ben Umeyye'ye: "hataani" ne demektir, dedim. o: Elinin içi ile bana vurdu demektir, dedi.[749]

٦٥٧٢-٩٧/١٦- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا أَبُو حَمْزَةَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ كُنْتُ أَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاخْتَبَأْتُ مِنْهُ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

6572-97/16- Bana İshak b. Mansur tahdis etti, bize Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Şu'be tahdis etti, bize Ebu Hamza haber verdi, İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Çocuklarla birlikte oynuyordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince O'ndan saklandım deyip hadisi aynı şekilde zikretti.[750]

Şerh

(6557-6572 numaralı hadisler)

(6557) *"Allah'ım ben ancak bir beşerim. Hangi müslümana lanet ettimse..."* Bir rivayette (6559) *"yahut ona sopa vurdumsa, onu onun için bir zekat ve bir rahmet kıl"* başka bir rivayette (6562) *"hangi mümine eziyet ettimse, ona ağır söz söyledim, lanet okudum, celde vurdumsa..."* başka bir rivayette (6565) *"Muhammed ancak bir beşerdir, beşerin kızdığı gibi kızar..."* bir diğer rivayette (6570) *"ben Rabbime şunu şart koştum ve, dedim ki: Ben ancak bir beşerim..."*

Bu hadis-i şerifler, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine ne kadar şefkatli olduğunu ümmetinin maslahatına olan hususlara ne kadar itina gösterdiğini, onlar için ne kadar ihtiyatlı olup onlara faydalı olan her bir hususu ne kadar arzu ettiğini açıkça göstermektedir. Son olarak zikredilen bu rivayet

749 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6324
750 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6324

de diğer mutlak rivayetlerdeki maksada açıklık getirip Beyân etmektedir. Bu da O'nun beddua ettiği kimsenin eğer bedduaya ağır söze lanetlenmeye ve benzeri hususlara layık değil ise ve müslüman ise bunun onun için bir rahmet, bir keffaret, bir zekat ve buna benzer bir yakınlaştırıcı amel olmasını istemesidir. Çünkü kendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kafirlere ve münafıklara da beddua etmişti. Bu onlar için bir rahmet olmamıştır.

Eğer kendisine beddua etmesine yahut ağır sözler söylemesine ya da lanet okumasına ve benzeri şeyler söylemesine layık olmayan birisine nasıl beddua eder diye sorulursa, buna verilecek cevap ilim adamlarının, dedikleri şekilde iki türde özetlenebilir:

1. Burada maksat görünüş itibari ile böyle bir sözün kendisine söylenmesini gerektirmekle birlikte Allah nezdinde ve iç yüzünün hakikatinde buna layık olmamasıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun dışarıdan görünen durumuna göre şer'i bir belirti ile bunu hakettiğini görür fakat bâtınen ise buna layık değildir. Ama kendisi zahire göre hükmetmekle emrolunmuştur. Gizli hallerden dolayı hesaba çekmek ise Allah'a aittir.

2. Onun ağır söz söylemesi, beddua etmesi ve benzer sözleri maksat olarak gözetilmemiştir. Aksine bu Arapların herhangi bir niyet olmadan sözlerine eklemeyi adet edindikleri türden sözlerdir. Sağ elin toprak olsun, kesilesin, boğazın ağrısın sözleri gibidir. Yine bu hadiste de: *"yaşın büyümesin"* Muaviye ile ilgili hadiste de: *"Allah onun karnını doyurmasın"* ve buna benzer sözler de hiçbirisinde bedduanın gerçek manasını kastetmezler. Fakat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu türden söylediklerinin herhangi birisinin kabul edileceğinden korktuğu için şanı yüce Rabbinden dilekte bulundu ve bunları bir rahmet, bir keffaret, bir yakınlık, bir temizlenme ve bir ecir kılmasını diledi. Ayrıca bu gibi sözler O'ndan nâdiren ve çok istisnai zamanlarda görünürdü. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çirkin konuşmaz, çirkin konuşmaya kendisini zorlamaz, lanet okumaz ve kendi nefsi adına intikam almazdı. Zaten bu husus: "Devslilere beddua et" demeleri üzerine *"Allah'ım Devslilere hidayet ver"*, dediğine dair hadiste görüldüğü gibi ayrıca O: *"Allah'ım kavmime mağfiret buyur, çünkü onlar bilmiyorlar"* diye dua etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Beşerin kızdığı gibi ben de kızarım"* buyurmasına gelince; şöyle denilebilir: Buyruğun zahirinden ağır söz ve benzeri sözleri söylemesinin kızgınlık sebebi ile olduğu anlaşılmaktadır. Bunun cevabı da el-Mâzerî'nin şu sözleri ile dile getirdiği şekildedir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) beddua, ağır söz söylemek ve sopa vurmak ile birisi

yaptığı iş olan iki husus arasından birini seçmekte serbest bırakılması hallerini kastetmiş olması ihtimali vardır. Seçmekte serbest olduğu diğer iş ise bir başka emir ile onu vazgeçirmek ve alıkoymaktır. Ama yüce Allah için kızması muhayyer bırakıldığı iki işten birisini seçmeye itmiştir. Bu da o kişiye ağır söz söylemesi, lanet okuması, dövmesi ve benzeri hususlardır. Bu da şeriatin hükmünün dışında olan bir şey değildir. Allah en iyi bilendir.

Burada *"onu o kimse için bir namaz (salat) kıl"* yani diğer rivayette olduğu gibi bir rahmet kıl. Çünkü yüce Allah'tan salat rahmettir.

(6563) "Celedduhû: ona sopa vurdu isem" söyleyişi, Ebu Hureyre'nin söyleyişidir. Bunun doğru şekli "celedtuhû"dur. Bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söyleyişinin böyle olduğu anlamındadır. Bu aynı zamanda genel olarak Arapların meşhur olan söyleyişidir. Ebu Hureyre'nin söyleyişi ise te ile dal harflerini idgam-ı misleyn olmak üzere şeddeli okuması şeklindedir. Bu da caizdir.

(6565) "Nasrilerin azadlısı Sâlim" buna dair açıklama daha önce defalarca geçti.

(6570) "Bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bize İshak b. Ebu Talha tahdis etti," bütün nüshalarda bu şekildedir ve bu doğrudur. Çünkü o İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dır. Onu dedesine nisbet ederek zikretmiştir.

"Um Süleym'in yanında yetim bir kız vardı. -ki o (Um Süleym) Enes'in annesidir- Buradaki "ki o Enes'in annesidir" derken kastettiği Um Süleym'in Enes'in annesi olduğudur.

"Yetim kıza: Sen o musun" derken "hiyeh: ye harfi fethalı son he sakindir. Bu da sekt (susuş) hesi diye bilinir.

"Yaşım büyümeyecek yahut karnım (yaşıtlarım), dedi." Karn fethalı kaf iledir. Bu da onun yaşıtları, akranları demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu onun ömrü uzun olmayacak anlamındadır. Çünkü bir kimsenin ömrü uzarsa yaşıtının ömrü de uzar. Ancak onun bu açıklaması tartışılır bir açıklamadır. Çünkü yaşıt, iki kişiden birisinin ömrünün uzun olması diğerinin ömrünün uzun olmasını gerektirmez. Bazen iki kişinin yaşı aynı olmakla birlikte biri diğerinden önce ölebilir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yetim kıza: *"Yaşın büyümesin"* sözü ile ona gerçek manada beddua etmek istememiştir. Aksine bu daha önce bu hususta bu türden kullanılan lafızlar kabilinden olmak üzere kullanılmıştır.

"Başörtüsünü başına doladı." Başının üzerine koyup doladı, çevirdi demektir.

(6571) Ebu Hamza el-Kassâb'dan, o İbn Abbas'dan" Burada anılan "Ebu Hamza"nın adı İmran b. Ebu Ata el-Esedi el-Vasıti el-Kassâb yani kamış satıcısıdır., dediklerine göre onun İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bu hadisin dışında bir rivayeti yoktur. Onun ayrıca İbn Abbas'dan, İbn Abbas'ın sözü olarak: Müslüman bir kimsenin yahudi ile ortaklık yapmasını hoş görmezdi diye rivayeti de vardır. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bütün "Ebu Cemre, İbn Abbas'dan" şeklindeki rivayetlerde cim ve re iledir. Ebu Cemre ise Nasr b. İmran ed-Dabbî'dir. Ancak burada anılan el-Kassâb'ın Müslim'de sadece bu hadisi yer almaktadır. Buharide ondan söz edilmez.

"İbn Abbas dedi ki: Çocuklarla oynuyordum... git bana Muaviye'yi çağır." Ravi "hataenî: eli ile bana vurdu" kelimesini "kafedenî" diye açıklamıştır.

Hataenî kelimesi ha sonra tı sonra da hemze iledir. "Kafedenî" ise kaf sonra fe sonra del iledir. "Hat'etun: bir defa vurmak" ha fethalı, tı sakin ve ondan sonra hemze iledir. Bu da omuzlar arasına açık el ile vurmak demektir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu İbn Abbas'a latife olmak ve onu ısındırmak, alıştırmak için yapmıştır. Muaviye'ye gelmesi gecikince *"hay doymasın"* diye beddua etmesi ile ilgili olarak da az önce geçtiği gibi iki şekilde cevap vermek sözkonusudur. Birincisine göre bu beddua kastı olmaksızın böylece söylenivermiştir. İkincisine göre bu gecikmesi sebebi ile onun için bir cezadır.

Müslim -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadisten Muaviye'nin bedduayı hak etmediği anlamını çıkardığı için bu hadisi bu baba koymuş ve başkası ise bunu Muaviye'nin menkıbeleri arasına koymuştur. Çünkü gerçekte bu onun için bir duaya dönüşür.

Bu hadiste, çocukların haram olmayan şeylerle oynamasına izin vermenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca,

1. Küçük çocuğun bir kimseyi çağırmak ve buna benzer hediyeyi taşıyıp götürmek, bir ihtiyacı istemek ve benzeri hususlar için gönderilmesi halinde çocuğa itimat edilip güvenilebileceğini göstermektedir.

2. Nazının geçtiği başkasının çocuğunu böyle bir iş için göndermek caizdir. Bu çocuğun menfaati olan bir hususta (aleyhine) bir tasarruftur denilmez. Çünkü bu pek büyük bir iş değildir. Şeriat de ihtiyaç duyulduğu için ve örfde de müslümanların uygulamasında da görülegeldiği için buna müsamaha gösterilir. Allah en iyi bilendir.

٢٦/٢٦- بَاب ذَمِّ ذِي الْوَجْهَيْنِ وَتَحْرِيمِ فِعْلِهِ

26/26- İKİ YÜZLÜ KİMSENİN YERİLMESİ VE ONUN (BU GİBİ) İŞİNİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٥٧٣-١/٩٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ

6573-98/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Ebu Zinad'dan rivayetini okudum, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bunlara bir yüzle öbürlerine başka bir yüzle giden iki yüzlü kimse hiç şüphesiz insanların en kötülerinden birisidir."*[751]

٦٥٧٤-٢/٩٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ ذُو الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ

6574-99/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi, o İrak b. Malik'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Bunlara bir yüzle öbürlerine de bir başka yüzle giden iki yüzlü kimse şüphesiz insanların en şerlisidir."*[752]

٦٥٧٥-٣/١٠٠- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَجِدُونَ مِنْ شَرِّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ

751 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13854

752 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14155

6575-100/3- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bana İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb'in Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Umare'den tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bunlara bir yüzle ötekilerine bir yüzle giden iki yüzlü kimseyi insanların en şerlilerinden birisi olarak bulursunuz."*[753]

Şerh

(6573-6575 numaralı hadisler)

(6573) *"Şüphesiz bunlara bir yüzle öbürlerine bir yüzle giden iki yüzlü kimse insanların en şerlilerindendir."* Hadisin şerhi daha önce geçmişti. Maksat ise her bir gruba gidip onlara kendilerinden olduğunu, diğerlerine ise muhalif ve onlara buğzeden birisi olduğunu gösteren kimsedir. Ama her bir kesime aralarını düzeltmek ve benzeri bir maksatla gidecek olursa bu yaptığı iş beğenilen ve övülen bir iş olur.

٢٧/٢٧- بَاب تَحْرِيمِ الْكَذِبِ وَبَيَانِ الْمُبَاحِ مِنْهُ

27/27- YALAN SÖYLEMENİN HARAM KILINDIĞI VE YALANIN MÜBAH OLAN TÜRÜNÜ BEYÂN BABI

٦٥٧٦-١/١٠١- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ أُمَّهُ أُمَّ كُلْثُومٍ بِنْتَ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ وَكَانَتْ مِنْ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُوَلِ اللَّاتِي بَايَعْنَ النَّبِيَّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ وَيَقُولُ خَيْرًا وَيَنْمِي خَيْرًا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَلَمْ أَسْمَعْ يُرَخَّصُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ كَذِبٌ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ الْحَرْبُ وَالْإِصْلَاحُ بَيْنَ النَّاسِ وَحَدِيثُ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ وَحَدِيثُ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا

6576-101/1- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Humeyd b. Abdurrah-

753 Harmele b. Yahya'nın Vehb'den rivayet ettiği hadisi Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13667; Zuheyr b. Harb'ın Cerir'den, onun Umare'den hadisinin kaynakları daha önce 6402 numaralı hadisin kaynaklarında gösterildi.

man b. Avf'ın haber verdiğine göre annesi Ukbe b. Ebu Muayt'ın kızı Um Kulsum -ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at etmiş ilk muhacir kadınlardan idi- kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini haber verdi: *"Yalancı, insanların arasını düzelten ve hayır söyleyip hayır ulaştıran kimse değildir."*

İbn Şihâb dedi ki: İnsanların söylediklerinden hiçbir şeyde yalana ruhsat verildiğini şu üç husus dışında işitmedim: Savaş, insanların arasını düzeltmek ve erkeğin hanımına söylediği ile hanımın kocasına söylediği.[754]

٦٥٧٧-.../٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ صَالِحٍ وَقَالَتْ وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ بِمِثْلِ مَا جَعَلَهُ يُونُسُ مِنْ قَوْلِ ابْنِ شِهَابٍ

6577-.../2- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, bize Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb bu isnad ile aynısını tahdis etti, ancak Salih'in hadisinde ve (Um Kulsum) dedi ki: Ben insanların söylediklerinden herhangi bir şeye şu üç husus dışında ruhsat verdiğini işitmedim deyip Yunus'un İbn Şihâb'ın sözü olarak naklettiğinin aynısını zikretti.[755]

٦٥٧٨-.../٣- وَحَدَّثَنَاهُ عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ وَنَمَى خَيْرًا وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

6578-.../3- Bunu bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Ma'mer, Zührî'den bu isnad ile "ve hayır ulaştırdı" sözüne kadar rivayet etti, ondan sonrasını zikretmedi.[756]

Şerh

(6576-6578 numaralı hadisler)

(6576) *"Yalancı, insanların arasını düzelten... değildir."* Bu hadis, bundan önceki babta zikrettiklerimize açıklama getirmektedir. Yani insanların arasını düzelten kişi yerilen ve kabul edilmeyen yalancı kişi değildir. Aksine böyle birisi iyilik yapan bir kimsedir.

754 Buhari, 2692; Ebu Davud, 4920, 4921; Tirmizi, 1938; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18353
755 6576 numaralı hadisin kaynakları
756 6576 numaralı hadisin kaynakları

İbn Şihâb dedi ki: İnsanların söyledikleri şeyler arasında..." Kadı Iyaz dedi ki: Belirtilen bu şekillerde yalan söylemenin caiz olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Ancak bu gibi hususlarda söylenmesi mübah olan yalandan ne kastedildiği hususunda görüş ayrılığı vardır. Bazıları bu mutlak olarak kabul edilir deyip bu yerlerde maslahat için olmadık şeyleri söylemeyi caiz görmüşler. Yerilen yalanın zarar ihtiva eden yalan olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kanaat sahipleri İbrahim (aleyhisselâm)'ın: *"Hayır bunu onların büyükleri yaptı"* (Enbiya, 63); *"Ben hastalanacağım"* (Saffat, 89) sözleri ile (Sara hakkında) o benim kardeşimdir demesi, Yusuf (aleyhisselâm)'ın münadisinin: *"Ey kafiledekiler! Siz hırsızlık yaptınız"* (Yusuf, 70) buyruklarını delil göstermişlerdir. Ayrıca derler ki: Bir zâlim bir adamı arasa, aradığı o kişi yanında saklı bulunsa o adamın nerede olduğunu bilmediği hususunda yalan söylemesinin vacip olduğu hakkında hiçbir görüş ayrılığı yoktur diye delillerini pekiştirmeye çalışmışlardır.

Aralarında Taberi'nin de bulunduğu başkaları ise şöyle demektedir: Hiçbir şey hakkında yalan söylemek caiz değildir. Bu hadiste mübah olduğu ile alakalı gelen rivayetde kastedilen tevriyeli ifadeler ve üstü kapalı tarizler kullanmaktır. Açıktan açığa yalan söylemek değildir. Mesela hanımına ihsanda bulunacağına, ona şöyle bir giyecek alacağına dair söz verirken içinden eğer Allah bunu takdir ederse diye niyet etmesi buna örnektir. Bu görüşün hülasası şudur: Muhatabın gönlünü hoş edecek bir anlam çıkartacağı ihtimalli sözler söylemektir. Eğer iki kişinin arasını düzeltmeye çalışırsa o taktirde bunlardan ötekine güzel bir söz aktarır. Öbürlerinden de diğerlerine aynı mahiyetteki sözleri aktarır. Savaşta da bu şekilde tevriye yapar. Mesela düşmana: Sizin en büyük kumandanınız öldü derken geçmiş zamanlardaki bir komutanlarını içinden niyet eder. Yahut yarın bize medet (yardım ve destek) gelecek deyip yemek ve buna benzer şeyleri niyet eder. İşte bunlar mübah tarizli (üstü kapalı) ifadelerdendir. Bütün bunlar caizdir. Bu kanaat sahipleri İbrahim ve Yusuf kıssalarında geçenler ile bu türden gelen bilgileri yine tarizli ifadeler olarak yorumlamışlardır. Allah en iyi bilendir.

Erkeğin zevcesine, kadının da kocasına yalan söylemesine gelince, bununla kastedilen sevgi göstermek ve bağlayıcı olmayan vaadlerde bulunmak ve buna benzer sözler söylemektir. Kendisi üzerindeki bir hakkı yahut kadının kendi üzerindeki bir hakkı men etmek yahut haketmedikleri şeyleri almak için aldatıcı ifadeler söylemek ise müslümanların icmaı ile haramdır. Allah en iyi bilendir.

٢٨/٢٨- بَاب تَحْرِيمِ النَّمِيمَةِ

28/28- NEMİME (KOVUCULUK)'UN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٥٧٩-١٠٢/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ إِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ قَالَ أَلَا أُنَبِّئُكُمْ مَا الْعَضْهُ هِيَ النَّمِيمَةُ الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ وَإِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ يَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ صِدِّيقًا وَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ كَذَّابًا

6579-102/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, Ebu İshak'ı, Ebu'l-Ahvas'dan tahdis ederken dinledim. O Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şüphesiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Size adhın ne olduğunu haber vereyim mi? O insanlar arasında söz götürüp getirmek olan nemime (kovuculuk)dur."* Ve şüphesiz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz adam doğru söylemeye devam eder ve nihayet sıddîk: çok doğru diye yazılır. Yalan söyleyip durur ve nihayet Kezzâb: çok yalancı diye yazılır."*[757]

Şerh

Nemime (kovuculuk), insanların söylediklerini aralarını bozmak niyeti ile biribirine nakletmek, aktarmaktır.

"Size adhın ne olduğunu söyleyeyim mi..." Buradaki "adh" lafzını raviler iki şekilde rivayet etmişlerdir. Biri ayn harfi kesreli dat harfi fethalı "idah" şeklinde, diğeri ise ayn harfi fethalı dat sakin "adh" şeklinde. Bu ikinci şekil bizim diyarımızdaki rivayetlerde de hadis kitaplarında ve garibul hadis kitaplarında da daha meşhur olan söyleyiştir. Birincisi ise lugat kitaplarında daha meşhurdur.

Kadı Iyaz da bunun üstadların çoğunluğunun rivayeti olduğunu nakletmektedir. -Allahualem- hadisin takdiri de şudur: Size oldukça çirkin pek ağır haram kılınmış adhın ne olduğunu haber vereyim mi şeklindedir.

757 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9514

٢٩/٢٩- بَاب قُبْحِ الْكَذِبِ وَحُسْنِ الصِّدْقِ وَفَضْلِهِ

29/29- YALAN SÖYLEMENİN ÇİRKİNLİĞİ, DOĞRULUĞUN GÜZELLİĞİ VE FAZİLETİ BABI

٦٥٨٠-١٠٣/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ صِدِّيقًا وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ كَذَّابًا

6580-103/1- Bize Zuheyr b. Harb, Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir Mansur'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Mansur) Ebu Vail'den, o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz doğruluk birre (iyiliğe) götürür. Muhakkak iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleyip durur ve nihayet sıddîk olarak yazılır. Muhakkak yalan söylemek de günah işlemeye götürür. Ve elbette günah işlemek de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip durur ve nihayet yalancı olarak yazılır."*[758]

٦٥٨١-١٠٤/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ الصِّدْقَ بِرٌّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ صِدِّيقًا وَإِنَّ الْكَذِبَ فُجُورٌ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ كَذَّابًا قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي رِوَايَتِهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

6581-104/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Hennâd b. es-Serrî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Mansur'dan tahdis etti, o Ebu Vail'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz doğruluk birr (iyilik)dir ve muhakkak birr cennete götürür. Kişi doğruyu araştırıp söyler ve sonunda Allah nezdinde sıddîk (çok doğru) diye yazılır. Elbette yalan da fücur (günahkarlık)dır. Ve muhakkak fücur cehenneme götürür. Elbette kul araştıra araştıra yalan söyleyip durur ve nihayet yalancı olarak yazılır."* İbn Ebu Şeybe rivayetinde "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den", *dedi.*[759]

758 Buhari, 6094; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9301

759 6580 numaralı hadisin kaynakları

٦٥٨٢-١٠٥/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ قَالَا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ صِدِّيقًا وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ كَذَّابًا

6582-105/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Doğru söylemeye dikkat edin çünkü doğruluk birre (iyiliğe) götürür ve elbette birr de cennete götürür. Kişi doğruyu söyleyip doğruluğu araştırmaya devam edip durur ve nihayet Allah nezdinde sıddîk (çok doğru) diye yazılır. Yalandan da sakının. Çünkü yalan günaha (fücura) götürür. Ve şüphesiz fücur da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip yalanı araştırıp durur ve nihayet Allah nezdinde kezzâb (çok yalancı) diye yazılır."*[760]

٦٥٨٣-.../٤- حَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ عِيسَى وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ حَتَّى يَكْتُبَهُ اللهُ

6583-.../4- Bize Mincâb b. Hâris et-Temimî tahdis etti, bize İbn Mushir haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, ikisi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti ama İsa'nın hadisinde *"doğruyu araştıra araştıra ve yalanı araştıra araştıra"* kısmı yoktur, İbn Mushir'in hadisinde ise *"nihayet Allah onu yazar"*, demiştir.[761]

Şerh

(6580-6583 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6580) *"şüphesiz doğruluk birre (iyiliğe) götürür..."* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demişlerdir: Yani doğru söylemek yerilen her türlü olumsuzluktan arınmış salih amele iletir.

760 Ebu Davud, 4889; Tirmizi, 1981; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9261
761 6582 numaralı hadisin kaynakları

Birr de bütün hayır türlerini ifade eden kapsamlı bir isimdir. Birrin cennet olduğu da söylenmiştir. Hem salih ameli hem cenneti birlikte ifade etmesi de mümkündür.

Yalan söylemek ise fücura (günah işlemeye) götürür. Fücur ise doğru yoldan sapıp uzaklaşmak demektir. Masiyetlere dalmak olduğu da söylenmiştir.

"Kişi doğru söyleyip durur ve nihayet Allah nezdinde sıddîk (çok doğru) diye yazılır..." Bir rivayette (6581) *"doğruluğu araştıra araştıra... yalanı araştıra araştıra"* diğer rivayette de (6582) *"doğru söylemeye bakınız. Çünkü doğru söylemek birre götürür... yalan söylemekten uzak durunuz..."* buyurulmaktadır. İlim adamları der ki: Bu buyruklar doğruyu araştırmayı teşvik etmektedir. Onu araştırmak (teharri) onu kastedip ona gereken itinayı göstermektir. Aynı zamanda bu hadisler yalan söylemekten de ve bu hususta gevşek davranmaktan da sakındırmaktadır. Çünkü kişi bu hususta gevşek davranırsa çokça yalan söyler ve yalancılıkla tanınır. Yüce Allah da doğruluğu doğru söylemeyi alışkanlık haline getirirse bu husustaki ileri derecede titiz olduğundan dolayı Allah da onu sıddîk (çok doğru) diye yazar. Yalanı alışkanlık haline getirirse de "Kezzâb: çok yalancı" diye yazar. Burada yazmaktan kasıt ise onun hakkında bu hükmün verilmesi demektir. Böylelikle de sıddiklerin makamı ile ve onların sevabını almakla nitelendirilmeyi yahut da yalancıların nitelikleri ile nitelendirilip onların cezaları ile cezalandırılmayı hak eder. Maksat ise yaratılmışlara bunu izhar edip göstermektir. Bu da ya her iki nitelik ile ilgili payına düşen ile mele-i ala arasında meşhur olmak için böyle yazılması ile olur. Yahut da bu husus, insanların kalplerine ve dillerine -böyle bir kimseye kabul görmek ve nefret edilmek halleri indirildiği gibi- indirilir. Yoksa yüce Allah'ın kaderi ve ezeli yazgısı bütün bunları zaten ezelden beri kaydetmiş, takdir etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki diyarımızdaki bütün Buhari ve Müslim nüshalarında ve başkalarında hadisin metni arasında zikrettiğimizden fazlası yoktur. Kadı Iyaz da bütün nüshalardan böylece naklettiği gibi Humeydi de bunu böylece nakletmiştir. Ama Ebu Mesud ed-Dimeşki Müslim'in kitabından İbn Müsennâ ve İbn Beşşâr'ın rivayet ettikleri hadiste şu ziyadeyi de nakletmektedir: *"Şüphesiz en kötü taşıyıcı yalan taşıyıcılardır ve muhakkak yalanın ciddisi de şakası da doğru değildir. Kişi küçük çocuğuna bir söz verip de sonra o sözünde durmamazlık etmesin."* Ayrıca İbn Mesud Müslim'in bu fazlalığı kitabında rivayet etmiş olduğunu zikretmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde Ebu Bekir el-Burkani de bunu bu hadiste zikretmiştir. el-Humeydi ise: Bu fazlalık bizde Müslim'in kitabında bulunmamaktadır, demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: "Burada "ravâya" kelimesi "raviyye"in çoğuludur. Bu da insanın bir işi yapmadan önce hazırlık yapması anlamındadır. Bunun bir şeyin taşıyıcısı ve onu aktaran anlamında "raviye"in çoğulu olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٠/٣٠- بَاب فَضْلِ مَنْ يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَبِأَيِّ شَيْءٍ يَذْهَبُ الْغَضَبُ

30/30- KIZGINLIK HALİNDE NEFSİNE HAKİM OLAN KİMSENİN FAZİLETİ VE KIZGINLIĞI NE İLE GİDERECEĞİ BABI

٦٥٨٤-١٠٦/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا تَعُدُّونَ الرَّقُوبَ فِيكُمْ قَالَ قُلْنَا الَّذِي لَا يُولَدُ لَهُ قَالَ لَيْسَ ذَاكَ بِالرَّقُوبِ وَلَكِنَّهُ الرَّجُلُ الَّذِي لَمْ يُقَدِّمْ مِنْ وَلَدِهِ شَيْئًا قَالَ فَمَا تَعُدُّونَ الصُّرَعَةَ فِيكُمْ قَالَ قُلْنَا الَّذِي لَا يَصْرَعُهُ الرِّجَالُ قَالَ لَيْسَ بِذَلِكَ وَلَكِنَّهُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

6584-106/1- Bize Kuteybe b. Said ve Osman b. Ebu Şeybe -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki, bize Cerir A'meş'den tahdis etti, o İbrahim et-Teymî'den, o Hâris b. Suveyd'den, o Abdullah b. Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aranızda rakub kime dersiniz?"* diye sordu. (Abdullah) dedi ki: Biz: Çocuğu olmayana, dedik. O: *"Rakub o değildir. Aksine o çocuklarından hiçbirini kendisinden önce (ahirete) göndermeyendir"* buyurdu. Sonra: *"Aranızda pehlivan diye kime dersiniz"* diye sordu. Biz: Yiğitlerin sırtını yere yıkamadığı kimseye, dedik. O: *"Hayır o değildir. Ama pehlivan kızgınlık halinde kendisine hakim olandır"* buyurdu.[762]

٦٥٨٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ مَعْنَاهُ

6585-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, ikisi A'meş'den bu isnad ile aynı manada rivayet etti.[763]

762 Ebu Davud, 4779 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9193

763 6584 numaralı hadisin kaynakları

٦٥٨٦-١٠٧/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَا كِلَاهُمَا قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

6586-107/3- Bize Yahya b. Yahya ve Abdula'lâ b. Hammâd'ın her ikisi tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Başkasını yere yıkan güçlü adam değildir. Asıl güçlü kişi kızgınlık halinde kendisine hakim olandır"* buyurdu.[764]

٦٥٨٧-١٠٨/٤- حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ الزُّبَيْدِيِّ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ قَالُوا فَالشَّدِيدُ أَيُّمَ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ

6587-108/4- Bize Hâcib b. el-Velid tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Başkasının sırtını yere yıkan güçlü adam değildir"* buyururken dinledim. Ashab: O halde güçlü adam kimdir ey Allah'ın Rasûlü!, dediler. O: *"Kızgınlık halinde nefsine hakim olandır"* buyurdu.[765]

٦٥٨٨-.../٥- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6588-.../5- Bunu bize Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de birlikte Abdurrezzak'tan tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman b. Behram da tahdis etti, bize Ebu'l-Yemân haber verdi, bize Şuayb haber verdi (Ma'mer ile) ikisi Zührî'den o Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dan o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[766]

---

764 Buhari, 6114; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13238

765 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12285

766 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12285

Şerh

(6584-6588 numaralı hadisler)

(6584) *"Aranızda rakub kime dersiniz... kızgınlık halinde nefsine hakim olandır."*

Hadiste geçen "rakub" re harfi fethalı kaf harfi şeddesizdir. Suraa ise sad harfi ötreli re harfi fethalıdır. Arapçada suraa insanları çokça yere yıkan, sırtlarını yere getiren (pehlivan güreşci) demektir. Arap dilinde rakubun asıl anlamı da çocuğu yaşamayana denilir. Hadisin anlamına gelince, sizler rakubun çocuklarının ölümü ile musibete uğramış kederli kişi olduğuna inanıyorsunuz. Oysa şer'an bu böyle değildir. Aksine rakub kendisi hayatta iken herhangi bir çocuğu ölmediği için ecrini bekleme imkanı olmayan, bu musibetinin sevabı da buna sabretmenin sevabı da kendisine yazılmayan, böylelikle çocuğu kendisi için önden gönderdiği bir mükafat sebebi olmayan kimseye denilir. Aynı şekilde sizler övülmeye değer güçlü ve üstün pehlivan güreşci kimsenin başkalarının sırtını yere yıkamadığı aksine kendisinin önüne geleni yere yıktığı güçlü kimse olduğuna inanıyorsunuz. Oysa bu şer'an böyle değildir. Aksine güçlü kişi kızgınlık halinde kendisine/nefsine sahip olan, ona hükmedebilendir. İşte çok az kimsenin ahlakı ile ahlaklanabildiği faziletinde ona ortak olduğu övülmeye değer gerçek fazilet sahibi -diğerinden farklı olarak- budur.

Hadis-i şerifte çocukların vefatı ve bunlara sabrın fazileti dile getirilmektedir. Aynı zamanda evlenmenin daha faziletli olduğunu söyleyenlerin kanaatinin lehine de bir delaleti taşımaktadır. Bu da Ebu Hanife'nin ve bizim mezhebimize mensub bazı ilim adamlarının kabul ettiği bir görüştür. Mesele Nikah Bahsi'nde geçmiş bulunmaktadır. Hadiste ayrıca kızgınlık halinde kişinin intikam almaktan, düşmanca tartışmalardan, çekişmelerden kendisini tutup öfkesini yenmenin izlenecek yol olduğu da gösterilmektedir.

٦٥٨٩-١٠٩/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا تَحْمَرُّ عَيْنَاهُ وَتَنْتَفِخُ أَوْدَاجُهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْرِفُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِي يَجِدُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَقَالَ الرَّجُلُ وَهَلْ تَرَى بِي مِنْ جُنُونٍ قَالَ ابْنُ الْعَلَاءِ فَقَالَ وَهَلْ تَرَى وَلَمْ يَذْكُرْ الرَّجُلَ

6589-109/6- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. el-Alâ tahdis etti, Yahya, bize Ebu Muaviye A'meş'den haber verdi derken Ebu'l-Ala tahdis etti, dedi. A'meş, Adiyy b. Sâbit'den o Süleyman b. Surad'dan şöyle dediğini rivayet etti: İki adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda karşılıklı ağır sözler söylediler. Onlardan birisinin gözleri kızarmaya, şah damarları şişmeye başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben öyle bir söz biliyorum ki onu söylese hissettiği bu hali kaybolup gider. Euzubillahimineşşeytanirracim"* buyurdu. Bunun üzerine o adam: Yoksa sen bende bir delilik mi görüyorsun, dedi.

İbnu'l-Ala dedi ki: Bunun üzerine yoksa... görüyor musun, dedi ve buradaki "o adam (anlamındaki er-racül) lafzını zikretmedi."[767]

٦٥٩٠-١١٠/٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ سَمِعْتُ الأَعْمَشَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ ثَابِتٍ يَقُولُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَدٍ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلاَنِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا يَغْضَبُ وَيَحْمَرُّ وَجْهُهُ فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ إِنِّي لأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَقَامَ إِلَى الرَّجُلِ رَجُلٌ مِمَّنْ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَتَدْرِي مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ آنِفًا قَالَ إِنِّي لأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنْهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ أَمَجْنُونًا تَرَانِي

6590-110/7- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, A'meş'i şöyle derken dinledim, Adiyy b. Sâbit'i şöyle derken dinledim: Bize Süleyman b. Surad tahdis edip dedi ki: İki adam, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda birbirine sövdü. Onlardan birisi kızmaya, yüzü kızarmaya başladı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bakıp: *"Gerçekten ben öyle bir söz biliyorum ki onu söylese bu hali ondan gider: Euzubillahimineşşeytanirracim"* buyurdu. O adamın yanına Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğunu işitenlerden bir adam kalktı ve: Az önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne, dedi biliyor musun, dedi. O: *"Ben öyle bir söz biliyorum ki onu söylese ondan bu hali gider: Euzubillahimineşşeytanirracim"* buyurdu, dedi. Kızgın adam ona: Sen beni deli mi görüyorsun, dedi.[768]

٦٥٩١-.../٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الأَعْمَشِ بِهَذَا الإِسْنَادِ

767 Buhari, 3282, 6048, 6115; Ebu Davud, 4781; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4566

768 6589 numaralı hadisin kaynakları

6591-.../8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Hafs b. Giyaz, A'meş'den bu isnad ile tahdis etti.[769]

Şerh

(6589-6591 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in oldukça kızan adam hakkında: *"Ben öyle bir söz biliyorum ki onu söylese..."* buyruğundan şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Yüce Allah'ın rızası dışındaki bir sebep ile kızmak şeytanın dürtmesindendir.

2. Bu sebeple kızan bir kimsenin istiaze çekerek Euzubillahimineşşeytanirracim demesi gerekir.

3. Bunu söylemek gazabın gitmesi için bir sebeptir.

Oldukça kızan bu adamın: "Benim deli mi olduğumu görüyorsun" demesine gelince, bu yüce Allah'ın dinini iyice bilmeyen, onun yüce şeriatinin nurları ile güzelleşip bezenmeyen ve istiaze çekmenin yalnızca deli kimseye has olduğu gibi yanlış bir kanaate kapılan, kızgınlığın şeytanın dürtülerinden olduğunu bilmeyen bir kişinin söyleyeceği bir sözdür. İşte böyle bir kızgınlık hali sebebi ile insan itidalinin sınırlarının dışına çıkar. Bâtıl sözler söyler. Yerilen davranışlarda bulunur. Kini ve nefreti (gerektirecek işler yapmayı) ve daha başka kızgınlığın sonucu meydana gelebilen türlü çirkinlikleri işlemeyi niyet eder. Bu sebeple Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bana tavsiyede bulun diyen kimseye *"kızma"*, demiş bu sorusunu tekrar edince yine *"kızma"* buyurmuş ve ona tavsiyesinde isteğini defalarca tekrarlamakla birlikte "kızma"dan fazla bir şey ona söylememiştir. Bu ise kızgınlığın ve kızgınlıktan meydana gelen işlerin kötülüklerinin ne kadar büyük olduğu hususunda açık bir delildir. Belki de "bende bir delilik olduğunu mu görüyorsun" diyen kişi münafıklardan yahut da katı (bilgisiz) bedevilerden birisi idi. Allah en iyi bilendir.

٣١/٣١- بَاب خَلْقِ الْإِنْسَانِ خَلْقًا لَا يَتَمَالَكُ

31/31- İNSANIN KENDİSİNİ TUTAMAYACAK BİR ŞEKİLDE YARATILMIŞ OLDUĞU BABI

٦٥٩٢-١/١١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَمَّا صَوَّرَ اللَّهُ آدَمَ فِي

769 6589 numaralı hadisin kaynakları

الْجَنَّةِ تَرَكَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَتْرُكَهُ فَجَعَلَ إِبْلِيسُ يُطِيفُ بِهِ يَنْظُرُ مَا هُوَ فَلَمَّا رَآهُ أَجْوَفَ عَرَفَ أَنَّهُ خُلِقَ خَلْقًا لَا يَتَمَالَكُ

6592-111/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti, o Sâbit'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah cennette Âdem'i şekillendirdi ve Allah onu bırakmayı dilediği kadar (o halde) bıraktı. İblis onun etrafını dolaşarak ne olduğunu görmeye koyuldu. İçinin boş olduğunu görünce onun kendisini tutamayacak bir şekilde yaratılmış olduğunu bildi."*[770]

٦٥٩٣-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

6593-.../2- Bize Ebu Bekr b. Nafi tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[771]

Şerh

"Yuiîfu bihi: etrafında dolaşıyor" ile ilgili olarak dil bilginleri der ki: "Tâfe bişşey'i, yâtufu, tavfen ve tavafen: bir şeyin etrafında dolaştı, dolaşır, dolaşmak ile etâfe, yutîfu (aynı anlamda) fiili bir şeyin etrafını dönüp dolaşma halini anlatmak için kullanılır.

"Onun içinin boş olduğunu görünce kendisini tutamayacak bir şekilde yaratılmış olduğunu bildi." Ecver: İçi boş cevf (karnı) olan demektir. Bunun içi boş olan anlamında olduğu da söylenmiştir. *"Kendisini tutamayacak"* kendisine hakim olamayacak, nefsini şehvet ve arzularından alıkoyamayacak demektir. Kendisine gelen vesveseyi önleyemeyen anlamında olduğu, kızgınlık halinde kendisine hakim olamayan anlamında olduğu da söylenmiştir.

Kasıt ise Âdemoğlunun türüdür.

٣٢/٣٢- بَاب النَّهْيِ عَنْ ضَرْبِ الْوَجْهِ

32/32- YÜZE VURMANIN NEHYEDİLDİĞİ BABI

٦٥٩٤-١/١١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبْ الْوَجْهَ

770 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 366
771 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 366

6594-112/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizami- Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz kardeşi ile dövüştüğü zaman yüz(e vurmak)den kaçınsın"* buyurdu.[772]

٦٥٩٥-.../٢- حَدَّثَنَاه عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ

6595-.../2- Bunu bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinad'dan bu isnad ile tahdis etti ve: *"Sizden bir kimse vurduğu zaman"* buyurdu.[773]

٦٥٩٦-١١٣/٣- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَتَّقِ الْوَجْهَ

6596-113/3- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti, bize Ebu Avane Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Sizden bir kimse kardeşi ile dövüştüğü zaman yüz(e vurmaktan) sakınsın"* buyurduğunu rivayet etti.[774]

٦٥٩٧-١١٤/٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلَا يَلْطِمَنَّ الْوَجْهَ

6597-114/4- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden bir kimse kardeşi ile dövüşecek olursa sakın yüze tokat vurmasın"* buyurdu.[775]

٦٥٩٨-١١٥/٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنِ الْمُثَنَّى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ حَاتِمٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ

---

772 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13892
773 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13703
774 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12796
775 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14858

6598-115/5- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Müsennâ tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Müsennâ b. Said'den tahdis etti, o Katâde'den o Ebu Eyyub'dan o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: İbn Hatim'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisinde de şöyle buyurdu denilmektedir: *"Biriniz kardeşi ile kavga ettiği zaman yüzden sakınsın. Çünkü şüphesiz Allah Âdemi onun sureti ile yaratmıştır."*[776]

٦٥٩٩-١١٦/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ مَالِكٍ الْمَرَاغِيِّ وَهُوَ أَبُو أَيُّوبَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبْ الْوَجْهَ

6599-116/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bana Abdüssamed tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katâde, Yahya b. Malik el-Meğari'den -ki o Ebu Eyyub'dur- tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz kardeşi ile dövüşürse yüzden sakınsın"* buyurduğunu rivayet etti.[777]

Şerh

(6594-6599 numaralı hadisler)

(6594) *"Biriniz kardeşi ile dövüşürse yüzden uzak dursun."* Bir diğer rivayette (6595) *"Biriniz vurursa"* diğer rivayette (6597) *"Yüze (tokat) vurmasın"* bir rivayette de (6598) *"Sizden biriniz kardeşi ile dövüşürse yüz(e vurmak) dan sakınsın. Çünkü Allah Âdemi onun sureti üzere yaratmıştır"* buyurulmaktadır.

İlim adamları der ki: Bu hadisler yüze vurmanın nehy (yasak) edildiğini açıkça ifade etmektedir. Çünkü yüz narindir, bütün güzellikleri kendisinde toplamıştır, yüzdeki organlar da son derece değerli ve narindir. İdrak (duyu) organlarımızın pek çoğu ondadır. Bu sebeple yüze vurmak bazı hallerde bunları âtıl bırakabilir, bazen özelliklerini azaltır, eksiltir, bazen de yüzün şeklini çirkinleştirebilir. Yüzdeki bir çirkinlik ise çok fahiştir (kötü görünür). Çünkü açıkça ortadadır onu örtmeye imkan yoktur. Yüze vurulduğu zaman da çoğunlukla böyle bir zarar gelmeden olmuyor. Bu yasağın kapsamına kişinin zevcesine, çocuğuna, kölesine te'dib maksadı ile vurması hali de dahildir. Böyle yapacak olursa yüzden sakınmalı, uzak durmalıdır.

776 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14858

777 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14858

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhakkak Allah Âdemi onun sureti üzere yaratmıştır"* buyruğu sıfat hadislerindendir. Daha önce İman Kitabı'nda bu gibi hadislerin hükmü ile ilgili açıklama açık seçik ve geniş bir şekilde kaydedilmiştir. Orada da belirtildiği üzere kimi ilimi adamı bu gibi hadisleri te'vil etmeyip bizler bunların hak olduğuna ve zahir anlamlarının kastedilmediğine, bunların kendilerine uygun ve yakışır bir anlamlarının olduğuna iman ederiz derler. Bu ise selefin çoğunluğunun izlediği yol (mezhebi)dir. Bu yol daha ihtiyatlı ve daha esenliklidir.

İkinci yol ise bu sıfatlar şanı yüce Allah'ın tenzihine ve hiçbir şeyin O'na benzemediği hakikatine yakışacak bir şekilde te'vil edilir.

el-Mâzerî dedi ki: Bu hadis bu lafız ile Sâbittir. Bazıları da bunu: *"Muhakkak Allah Âdem'i Rahmanın sureti üzere yaratmıştır"* diye rivayet etmişlerse de bu hadis ehline göre Sâbit değildir. Sanki bunu nakleden kendisinin aldığı anlam ile rivayet etmiş ve bunu yaparken de hata etmiş gibidir.

el-Mâzerî dedi ki: İbn Kuteybe de bu hadis hakkında hata etmiş ve bunu zahiri üzere kabul ederek yüce Allah'ın da suretler gibi bir sureti vardır, demiştir. Ama onun bu sözünün oldukça tutarsız olduğu açıkça ortadadır. Çünkü suret terkibi ifade eder. Terkib edilen her bir şey ise sonradan yaratılmış demektir. Şanı yüce Allah ise sonradan yaratılmış (muhdes) değildir. O halde mürekkeb de değildir, musavver (suret verilmiş) de değildir. Hem böyle demek mücessimenin o bir cisimdir ama cisimler gibi değildir sözüne benzer. Onlar da bu sözlerini ehl-i sünnetin şanı yüce yaratıcı bir şeydir ama diğer şeylere benzemez, dediklerini görünce söylemişler ve bu kullanımı kendileri de sürdürerek cisimdir ama cisimler gibi değildir, demişlerdir. Aradaki farka gelince, şey lafzı hadis olmayı (sonradan var olmayı) ifade etmez ve bunu gerektiren bir mana da taşımaz. Ama cisim ve suret lafızları telif ve terkibi (değişik bölümlerin bir araya getirilip yerleştirilmesini) ihtiva eder. Bu da hudusun (sonradan yaratılmanın) delilidir. Hem İbn Kuteybe'nin: Surettir ama suretlere benzemez" demesine de hayret edilir. Üstelik hadisin zahiri onun görüşüne göre Âdem'in onun sureti üzere halk edilmiş olmasını gerektirir. Onun bu görüşüne göre her iki suret de aynıdır. Eğer o suretlere benzemeyen bir suret ise sözü çelişkili olur. Yine ona şöyle denilir: Eğer sen o suretlere benzemeyen bir surettir sözün ile onun çeşitli şeylerden telif ve terkib edilmediğini kastediyorsan o taktirde gerçek manada bir suret değildir. Lafız da zahiri anlamı üzere değildir. Bu durumda sen de bu hadisin te'vil edilmeye ihtiyacının bulunduğuna muvafakat etmiş olursun.

İlim adamları da bunun te'vili hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir kesim şöyle demektedir: "Onun sureti" lafzındaki zamir (hadisde) dövüldüğünden

söz edilen kardeşe aittir. Müslim'in rivayetinin zahiri de bunu gerektirmektedir. Bir diğer kesim ise zamir Âdem'e aittir, demiş ama bu bir parça zayıf bir görüştür. Bir diğer kesim zamir yüce Allah'a aittir, demiştir. Bu durumda bu bir teşrif ve ihtisas (şereflendirme ve özel bir konuma yükseltme) izafeti olur ve yüce Allah'ın: *"Allah'ın dişi devesi"* (Şems, 13) buyruğu gibi Kâbe hakkında "Allah'ın evi" denilmesi ve benzeri tabirler gibi olur. Allah en iyi bilendir.

(6599) "Bize Katâde Yahya b. Malik el-Meğari'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet etti" el-Meğari nisbeti mim harfi fethalı olup Ezdlilerden bir kol olan "merağa"ya mensuptur. Onun bu nisbeti Acem topraklarında bulunan ve bilinen bir şehir olan Meğaraya değildir. Bizim nisbetinin zaptına dair sözünü ettiğimiz ve onun Ezdlilerin bir koluna müntesib olduğuna dair açıklamamız sahih ve meşhur olandır. Cumhur da başka türlüsünü zikretmemiştir. Ama İbn Cerir et-Taberi onun Uman taraflarında bir yere mensub olduğunu zikretmekte, Hafız Abdulgani el-Makdisi ise onun mim harfi ötreli "el-Muğâri" olduğunu zikretmiş bulunmaktadır. Belki de bu müstensihin bir tashifidir. Çünkü meşhur olan mim harfinin fethalı söylenişidir. Nitekim Ebu Ali el-Gassani el-Ceyânî ve Meşarık'da Kadı Iyaz, Ensab'da Sem'ânî ve pek çok kimsenin açıkça ifade ettikleri budur. Rivayette ve hadis kitaplarında bilinen de budur. Sem'ânî dedi ki: Bu nisbetin mim harfinin kesreli okunacağı (Mirağî diye) de söylenmiş olmakla birlikte meşhur olan fethalı (Merağî) söyleyişidir. Allah en iyi bilendir.

٣٣/٣٣- بَاب الْوَعِيدُ الشَّدِيدُ لِمَنْ عَذَّبَ النَّاسَ بِغَيْرِ حَقٍّ

33/33- İNSANLARA HAKSIZ YERE AZAP (İŞKENCE) YAPAN KİMSELERE AĞIR TEHDİDİN YAPILDIĞI BABI

٦٦٠٠-١١٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ مَرَّ بِالشَّامِ عَلَى أُنَاسٍ وَقَدْ أُقِيمُوا فِي الشَّمْسِ وَصُبَّ عَلَى رُءُوسِهِمْ الزَّيْتُ فَقَالَ مَا هَذَا قِيلَ يُعَذَّبُونَ فِي الْخَرَاجِ فَقَالَ أَمَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ فِي الدُّنْيَا

6600-117/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hafs b. Giyaz, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Hişam b. Hakim b. Hizam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şam'da bazı kimselerin yanından geçerken güneşte ayakta bekletildiklerini ve başlarının üzerine yağ döküldüğünü gördüm. Bu ne deyince bunlara haraç dolayısı ile azap (işkence) ediliyor denildi. Bu-

nun üzerine o: Ama ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şüphesiz Allah dünyada (başkalarına) azap eden kimseleri azaplandıracaktır"* buyururken dinledim, dedi.[778]

٦٦٠١-١١٨/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَرَّ هِشَامُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ عَلَى أُنَاسٍ مِنَ الْأَنْبَاطِ بِالشَّامِ قَدْ أُقِيمُوا فِي الشَّمْسِ فَقَالَ مَا شَأْنُهُمْ قَالُوا حُبِسُوا فِي الْجِزْيَةِ فَقَالَ هِشَامٌ أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا

6601-118/2- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Ebu Usâme Hişam'dan tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Hişam b. Hakim b. Hizam, Şam Nabtîlerinden bir takım kimselerin güneşte ayakta bekletilmekte olduklarını görünce bunların durumu ne, dedi. Oradakiler: Cizye sebebi ile tutukludurlar, dediler. Bunun üzerine Hişam: Şahitlik ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi: *"Muhakkak Allah dünyada insanlara azap eden kimseler azap eder."*[779]

٦٦٠٢-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ قَالَ وَأَمِيرُهُمْ يَوْمَئِذٍ عُمَيْرُ بْنُ سَعْدٍ عَلَى فِلَسْطِينَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَحَدَّثَهُ فَأَمَرَ بِهِمْ فَخُلُّوا

6602-.../3- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Veki' ve Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi, hepsi Hişam'dan bu isnad ile rivayet etti. Cerir'in hadisi rivayetinde fazladan şunları da söyledi: O gün için emirleri Filistin varisi Umeyr b. Sa'd idi. Onun yanına girdi, onunla konuştu. Bunun üzerine onun emri ile serbest bırakıldılar.[780]

٦٦٠٣-١١٩/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ هِشَامَ بْنَ حَكِيمٍ وَجَدَ رَجُلًا وَهُوَ عَلَى حِمْصَ يُشَمِّسُ نَاسًا مِنَ النَّبَطِ فِي أَدَاءِ الْجِزْيَةِ فَقَالَ مَا هَذَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا

778 Ebu Davud, 3045; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11730
779 6600 numaralı hadisin kaynakları
780 6600 numaralı hadisin kaynakları

6603-119/4- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve b. ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre Hişam b. Hakim, Hıms'da iken bir adamın cizye ödemesi hususunda nabatilerden bir takım kimseleri güneşte beklettiğini görünce bu ne, dedi. Şüphesiz ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Muhakkak Allah dünyada insanlara azap edenlere azap eder"*[781]

Şerh

(6600-6603 numaralı hadisler)

"Şüphesiz Allah insanlara azap edenleri azaplandırır." Bu ifade haksız yere yapılan azap (işkence) hakkında yorumlanır. Dolayısıyla kısas, hadler, ta'zir ve buna benzer haklı olarak yapılan azap bunun kapsamına girmez.

(6601) "Nabatilerden bazı kimseler" Nabti Acem çiftçilerine denilir.

(6602) "O gün emirleri... Umeyr b. Sa'd idi." Nüshaların çoğunluğunda bu şekilde küçülte ismi olarak Umeyr b. Sa'd'dır. Sa'd da ayn'dan sonra ye bulunmaksızın ayn harfi sakindir. Bazılarında ise Umeyr b. Said diye kaydedilmiş olup ayn harfi sakin ve ye ziyadesi ile zikredilmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Çoğu üstadımızın nezdinde nüshaların bir çoğunda ve rivayetlerin çoğunda bulunan şekil budur. Doğrusu da budur. Umeyr b. Sa'd b. Umeyr el-Ensari el-Evsi olup Amr b. Avf oğullarındandır. Ömer b. el-Hattâb (radıyallâhu anh) Hıms valisi olarak görevlendirmişti. Ondan "benzeri bulunmayan kişi" diye söz edilirdi.

Ebu Zeyd el-Ensari ise Kur'ân'ı toplamışlardan birisi idi. Allah en iyi bilendir.

"Filistin valisi emirleri" Filastin diye fe harfi kesreli lam harfi fethalı söylenir. Beytül Makdis ve çevresi bölgesine denilir.

"Verdiği emir üzerine serbest bırakıldılar." Buradaki "fehullu: serbest bırakıldılar" lafzını hı harfi ile de ha harfi ile de zaptetmişlerdir. (Ha harfi ile bağları çözüldü demektir). Ama noktalı hı ile zapt daha meşhur ve daha güzeldir.

781 6600 numaralı hadisin kaynakları

٣٤/٣٤- بَاب أَمْرِ مَنْ مَرَّ بِسِلَاحٍ فِي مَسْجِدٍ أَوْ سُوقٍ أَوْ غَيْرِهِمَا مِنْ الْمَوَاضِعِ الْجَامِعَةِ لِلنَّاسِ أَنْ يُمْسِكَ بِنِصَالِهَا

34/34- MESCİD, PAZAR YA DA DAHA BAŞKA İNSANLARIN TOPLU BULUNDUĞU YERLERDEN SİLAH İLE GEÇEN KİMSEYE SİLAHLARI DEMİR UÇLARINDAN TUTMASININ EMREDİLDİĞİ BABI

٦٦٠٤-١٢٠/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ مَرَّ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ بِسِهَامٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا

6604-120/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan haber verdi derken Ebu Bekr tahdis etti, dedi. O Amr'dan rivayet ettiğine göre Câbir'i şöyle derken dinlemiştir: Bir adam mescidden bir kaç okla birlikte geçti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Onları demirlerinden tut"* buyurdu.[782]

٦٦٠٥-١٢١/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَجُلًا مَرَّ بِأَسْهُمٍ فِي الْمَسْجِدِ قَدْ أَبْدَى نُصُولَهَا فَأُمِرَ أَنْ يَأْخُذَ بِنُصُولِهَا كَيْ لَا يَخْدِشَ مُسْلِمًا

6605-121/2- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Rabî' tahdis etti, Ebu Rabî' bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, derken Yahya -lafız da kendisine ait olmak üzere- haber verdi, dedi. (Amr) Câbir b. Abdullah'dan rivayet ettiğine göre bir adam bir kaç okla birlikte mescitten geçti. Okun demir uçlarını açıkta bırakmıştı. Bundan dolayı kendisine bir müslümanı yaralamaması için demirlerinden tutması emrolundu.[783]

٦٦٠٦-١٢٢/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ أَمَرَ رَجُلًا كَانَ يَتَصَدَّقُ بِالنَّبْلِ فِي الْمَسْجِدِ أَنْ لَا يَمُرَّ بِهَا إِلَّا وَهُوَ آخِذٌ بِنُصُولِهَا وَقَالَ ابْنُ رُمْحٍ كَانَ يَصَّدَّقُ بِالنَّبْلِ

---

782 Buhari, 451, 7073; Nesai, 717; İbn Mace, 3777; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2527

783 Buhari, 7074; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2513

6606-122/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescitte ok tasadduk eden bir adama demir uçlarını tutmaksızın onlarla (mescidden) geçmemesini emrettiğini rivayet etti. İbn Rumh da ok tasadduk eden tabirinde (yetasaddaku yerine) yassaddaku, demiştir.[784]

٦٦٠٧-١٢٣/٤- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي مَجْلِسٍ أَوْ سُوقٍ وَبِيَدِهِ نَبْلٌ فَلْيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا ثُمَّ لِيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا ثُمَّ لِيَأْخُذْ بِنِصَالِهَا قَالَ فَقَالَ أَبُو مُوسَى وَاللهِ مَا مُتْنَا حَتَّى سَدَّدْنَاهَا بَعْضُنَا فِي وُجُوهِ بَعْضٍ

6607-123/4- Bize Heddâb b. Halid tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz bir meclisten yahut bir pazardan elinde ok bulunduğu halde demirlerini tutsun. Tekrar söylüyorum demirlerini tutsun, tekrar söylüyorum demirlerini tutsun."*

(Ebu Burde) dedi ki: Ebu Musa dedi ki: Allah'a yemin olsun ki biz onları birbirimizin yüzüne doğrultmadan ölmedik.[785]

٦٦٠٨-١٢٤/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِعَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فِي مَسْجِدِنَا أَوْ فِي سُوقِنَا وَمَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ عَلَى نِصَالِهَا بِكَفِّهِ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ أَوْ قَالَ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصَالِهَا

6608-124/5- Bize Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî ve Muhammed b. el-Alâ -lafız Abdullah'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Usâme, Bureyd'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Biriniz bizim mescidimizden ya da pazarımızdan beraberinde ok bulunduğu halde geçecek olursa, avucu ile onların demirlerini müslümanlardan herhangi bir kimseye onlardan bir şey dokunmasın diye tutsun."*

Ya da: *"Demirlerini avucunun içine alsın"* buyurdu.[786]

784 Ebu Davud, 2586; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2919

785 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9080

786 Buhari, 452 -buna yakın-, 7075; Ebu Davud, 2586 -buna yakın-; İbn Mace, 3778; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3039

Şerh

(6604-6608 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6608) oklarla mescidden geçen kişi için *"onların demir kısımlarını müslümanlardan kimseye isabet etmemeleri için tutmasını söylemesi"* hadisinde bu edebe riayet öngörülmektedir. Bu da mescid, pazar ya da daha başka yerlerde insanların arasından geçmek istediği taktirde onların demir kısımlarını tutması ile olur. "Nusul" ile "nisal" naslın cem'idir. Nasl da okun demir kısmıdır.

Hadisten, zararından korkulan her bir şeyden uzak durmak hükmü anlaşılmaktadır.

Ebu Musa'nın (6607) "onları birbirimizin yüzüne doğrultmadan ölmedik" sözündeki "seddede" fiili sin ile "sedad"dan gelmektedir ki bu da kastetmek ve istikamet üzere doğru gitmek demektir.

٣٥/٣٥- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْإِشَارَةِ بِالسِّلَاحِ إِلَى مُسْلِمٍ

35/35- MÜSLÜMAN BİRİSİNE SİLAHLA İŞARET ETMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٦٦٠٩-١٢٥/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخِيهِ بِحَدِيدَةٍ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَلْعَنُهُ حَتَّى يَدَعَهُ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لِأَبِيهِ وَأُمِّهِ

6609-125/1- Bana Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Sîrîn'den rivayet etti: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Ebu'l-Kâsım (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir demir ile kardeşine işaret eden bir kimseye şüphesiz melekler lanet okur. İsterse bu onun anne baba bir kardeşi olsun"* buyurdu.[787]

٦٦١٠-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6610-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yezid b. Harun, İbn Avn'dan tahdis etti, o Muhammed'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[788]

787 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14436
788 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14472

٦٦١١-١٢٦/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ بِالسِّلَاحِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ

6611-126/3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de yer aldığı hadisler zikretti: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden kimse silahla kardeşine işaret etmemelidir. Çünkü sizden kimse şeytanın onu elinden -belki de- alacağını bilemez. Bu sebeple ateşten bir çukur içine düşer."*[789]

Şerh

(6609-6611 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6609) *"kardeşine bir demir (silah) ile işaret eden kimseye anne baba bir kardeşi dahi olsa melekler ona lanet okur."* Hadis, müslümanın canının değerini (ona zarar vermenin haram olduğunu) onu korkutmayı, ürkütmeyi, ona eziyet verecek herhangi bir şekilde ona karşı çıkmayı ileri derecede bir nehyi vurgulamaktadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Anne baba bir kardeşi olsa dahi"* buyruğu bu yasağın zan altında olsun olmasın hiçbir fark gözetilmeden herkes hakkında genel olduğunu açıklamak için kullanılan mübalağalı bir ifadedir. İster şaka yollu ve oyun için olsun ister başka maksatla olsun yine farketmez. Çünkü müslümanı korkutmak her durumda haramdır. Ayrıca diğer rivayette açıkça ifade edildiği gibi elinde olmayarak silah zararlı bir hale gelebilir. Meleklerin lanet okuması da bunun haram olduğuna delildir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hatta ... dahi olsa melekler ona lanet eder"* buyruğu genel olarak bütün nüshalarda bu şekildedir. Bunda hazfedilmiş bir ifade vardır ki takdiri: Onu bırakıncaya kadar şeklindedir. Bazı nüshalarda da bu şekilde kaydedilmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (6611) *"Sizden kimse silah ile kardeşine işaret etmemeli..."* Bu bütün nüshalarda bu şekilde "yuşîru" fiilinde şinden sonra ye harfi iledir ve bu sahihtir. Haber kipi ile nehy (yasak ifade) eder. Yüce Allah'ın: *"Bir anneye çocuğundan dolayı zarar verilmemelidir."*

789 Buhari, 7072; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14710

(Bakara, 233) buyruğu gibidir. Daha önce defalarca belirttiğimiz gibi bu ifade nehy lafzından daha beliğdir.

"Şeytanın onu elinden -belki de- alacağını" ibaresinde "yenziu: alacağı" fiilini ayn ile zaptettik. Kadı Iyaz da Müslim'in bütün rivayetlerinden böylece nakletmiştir. Diyarımızdaki nüshalarda da böyledir. Yani elinde olanı (silahı) atmasını sağlar, darbesini ve atışını gerçekleştirir. Müslim'den başkalarında ise bu lafız gayn ile rivayet edilmiştir ki bu da kışkırtmak anlamındadır. Yani onu vurmaya/atmaya gerçekleştirmeye iter ve böyle yapmasını ona süslü gösterir.

٣٦/٣٦- بَاب فَضْلِ إِزَالَةِ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ

36/36- YOLDAN EZİYET VEREN ŞEYLERİ KALDIRMANIN FAZİLETİ BABI

٦٦١٢-١٢٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخَّرَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ

6612-127/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Ebu Bekr'in azadlısı Sumeyd'den rivayetini okudum. O Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir adam bir yolda yürüyorken yolun üzerinde dikenli bir dal buldu. Onu yoldan uzaklaştırdı. Allah da onun bu yaptığını mükafatlandırdı. Ona mağfiret buyurdu."*[790]

٦٦١٣-١٢٨/٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَّ رَجُلٌ بِغُصْنِ شَجَرَةٍ عَلَى ظَهْرِ طَرِيقٍ فَقَالَ وَاللَّهِ لَأُنَحِّيَنَّ هَذَا عَنِ الْمُسْلِمِينَ لَا يُؤْذِيهِمْ فَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ

6613-128/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir adam geçerken yolun ortasında bir ağaç dalı gördü ve: Allah'a yemin ederim ki bunu müslümanlardan uzaklaştırıp bir kenara koyacağım. Onlara eziyet vermesin, dedi ve bu sebeple cennete konuldu."*[791]

---

790 Daha önce geçen 4917 numaralı hadisin kaynakları

791 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12619

٦٦١٤-١٢٩/٣- حَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ فِي شَجَرَةٍ قَطَعَهَا مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيقِ كَانَتْ تُؤْذِي النَّاسَ

6614-129/3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Ben bir adamın insanlara rahatsızlık veren yolun ortasından kestiği bir ağaç sebebi ile cennette gidip geldiğini gördüm."*[792]

٦٦١٥-١٣٠/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ شَجَرَةً كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسْلِمِينَ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَطَعَهَا فَدَخَلَ الْجَنَّةَ

6615-130/4- Bana Muhammed b. Hatim tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir ağaç müslümanları rahatsız ediyordu. Bir adam gelip onu kesti ve cennete girdi."*[793]

٦٦١٦-١٣١/٥- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ صَمْعَةَ حَدَّثَنِي أَبُو الْوَازِعِ حَدَّثَنِي أَبُو بَرْزَةَ قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللهِ عَلِّمْنِي شَيْئًا أَنْتَفِعُ بِهِ قَالَ اعْزِلْ الْأَذَى عَنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ

6616-131/5- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yahya b. Said, Eban b. Sam'a dan tahdis etti, bana Ebu'l-Va'zi tahdis etti, bana Ebu Berze tahdis edip dedi ki: Ey Allah'ın Nebisi! Bana kendisinden yararlanacağım bir şey öğret, dedim. O: *"Müslümanların yolundan eziyet veren şeyleri uzaklaştır"* buyurdu.[794]

٦٦١٧-١٣٢/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ عَنْ أَبِي الْوَازِعِ الرَّاسِبِيِّ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ أَنَّ أَبَا بَرْزَةَ قَالَ قُلْتُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي لَا أَدْرِي لَعَسَى أَنْ تَمْضِيَ وَأَبْقَى بَعْدَكَ فَزَوِّدْنِي شَيْئًا يَنْفَعُنِي اللهُ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ افْعَلْ كَذَا افْعَلْ كَذَا أَبُو بَكْرٍ نَسِيَهُ وَأَمِرَّ الْأَذَى عَنْ الطَّرِيقِ

792 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12408
793 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14656
794 İbn Mace, 3681; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11594

6617-132/6- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Ebu Bekr b. Şuayb b. el-Habhab, Ebu'l-Vazi' er-Rasibi'den haber verdi, o Ebu Berze el-Eslemî'den rivayet etti. Buna göre Ebu Berze dedi ki: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten bilemiyorum. Belki de sen gider ben senden sonra kalabilirim. Bu sebeple Allah'ın beni kendisi ile yararlandıracağı bir şeyle azıklandır, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"şunu şunu yap -neler olduklarını Ebu Bekir unuttu- ve yoldan rahatsızlık veren şeyleri izale et"* buyurdu.[795]

Şerh

(6612-6617 numaralı hadisler)

Bu babta zikredilen hadisler yolda rahatsızlık veren şeyleri izale edip kaldırmanın fazileti hususunda gayet açıktır. Bu rahatsızlık veren şey ister bir ağaç, ister dikenli bir dal, ister tökezlemeye sebep olan bir taş, ister bir pislik, ister bir leş ya da bundan başka bir şey olsun. Çünkü yoldan rahatsızlık veren şeyleri gidermek daha önce sahih hadiste de geçtiği gibi imanın şubelerindendir.

Bu hadisler, müslümanlara faydalı olan ve onlardan bir zararı gideren her bir şeyin faziletli olduğuna dikkat çekilmektedir.

(6614) *"Ben yolun üzerinden kopardığı bir ağaç sebebi ile cennette gidip gelen bir adam gördüm."* Yani böyle bir ağacı kestiği için cennette, cennetin lezzetli nimetlerinden yararlandığını gördüm.

(6616) "Eban b. Sam'a dedi ki: Bana Ebu'l-Va'zi tahdis etti." Eban ile alakalı olarak kitabın Mukaddimesinde bu ismin munsarıf olmasının da gayrı munsarıf olmasının da caiz olduğunu ama munsarıfı olmasının daha güzel ve çoğunluğun görüşünün de bu olduğunu belirtmiş idik. "Sam'a" ise fethalı bir sad ve sakin bir mimden sonra ayn harfi iledir.

Denildiğine göre burada adı geçen Eban meşhur zahid köle Utbe'nin babasıdır.

Ayn harfi ile Ebu'l-Vazi'in adı ise Câbir b. Ömer er-Rasibi'dir. Bu da Rasiboğullarına nisbettir. Bunlar da Basra'ya yerleşmiş bilinen bir kabiledir.

(6617) *"Ve rahatsızlık veren şeyi yoldan izale et"* nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Kadı Iyaz da bunu genel olarak bütün ravilerden re harfi şeddeli olarak "emirre" diye nakletmiş bulunmaktadır. Onu izale et demektir. Bazılarında ise şeddesiz ze ile "emiz" şeklindedir. Bu da önceki ile aynı anlamdadır.

795 6616 numaralı hadisin kaynakları

٣٧/٣٧- بَاب تَحْرِيمِ تَعْذِيبِ الْهِرَّةِ وَنَحْوِهَا مِنْ الْحَيَوَانِ الَّذِي لَا يُؤْذِي

37/37- EZİYET VERMEYEN KEDİ VE BENZERİ HAYVANLARA İŞKENCE YAPMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٦١٨-١٣٣/١- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ بْنِ عُبَيْدٍ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ يَعْنِي ابْنَ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا إِذْ هِيَ حَبَسَتْهَا وَلَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ

6618-133/1- Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma b. Ubeyd ed-Dubai tahdis etti, bize Cuveyriye -yani b. Esma- Nafi'den tahdis etti, o Abdullah'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kadına bir kedi dolayısıyla azap edildi. Kadın o kediyi ölünceye kadar hapsetti. O kediden dolayı cehenneme girdi. Kediyi hapsettiği zaman ona ne yiyecek verdi ne de kendisi gitsin haşeratından yesin diye onu serbest bıraktı."*[796]

٦٦١٩-.../٢- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ جَمِيعًا عَنْ مَعْنِ بْنِ عِيسَى عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ جُوَيْرِيَةَ

6619-.../2- Bana Harun b. Abdullah ve Abdullah b. Cafer b. Yahya b. Halid birlikte Ma'n b. İsa'dan tahdis etti, o Malik b. Enes'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Cuveyriye'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[797]

٦٦٢٠-١٣٤/٣- وَحَدَّثَنِيهِ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ أَوْثَقَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَسْقِهَا وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ

6620-134/3- Bunu bana Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kadın bağladığı bir kedi sebebi ile azaba uğratıldı. Ne kendisi ona yiyecek ve içecek verdi ne de yerin haşeratından yemesi için onu bıraktı"* buyurdu.[798]

---

796 5813 numaralı hadisin kaynakları

797 Daha önce geçen 5815 numaralı hadisin kaynakları

798 Daha önce geçen 5814 numaralı hadisin kaynakları

٦٦٢١-.../٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6621-.../4- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[799]

٦٦٢٢-١٣٥/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَخَلَتْ امْرَأَةٌ النَّارَ مِنْ جَرَّاءِ هِرَّةٍ لَهَا أَوْ هِرٍّ رَبَطَتْهَا فَلَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا هِيَ أَرْسَلَتْهَا تُرَمْرِمُ مِنْ خَشَاشِ الأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ هَزْلاً

6622-135/5- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir diyerek aralarında şu hadisin de yer aldığı çeşitli hadisler zikretti: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kadın bağlamış olduğu kendisine ait bir kedi -yahut bir kedi-den ötürü cehenneme girdi. O kediye ne kendisi yemek verdi ne de yer haşeratından kendisi yesin diye onu bıraktı. Sonunda zayıflıktan öldü."*[800]

Şerh

(6618-6622 numaralı hadisler)

Bu babta (kediyi hapseden) kadın ile ilgili hadis yer almaktadır. Hadisin şerhi daha önce yılanların öldürülmesi kitabında geçti.[801]

Orada "haşaşul ard"ın yer haşeratı demek olduğu kaydedilmişti. Bu lafzın değişik şekillerdeki telaffuz ve rivayeti de orada açıklanmıştı.

"Bir kedi dolayısı ile kadına azab edilmesi" ise onun sebebi ile azaba uğratılması demektir.

(6622) "Mincerrai hirretin"de bir kedi sebebi ile bir kediden dolayı demektir.

---

799 Daha önce geçen 5814 numaralı hadisin kaynakları

800 Daha önce kaynakları 5819 numaralı hadiste gösterildi.

801 Tercümemize esas aldığımız baskıda bilindiği gibi kitap ve bab numaraları aynı zamanda Tuhfetu'l-Eşrâf 'a göre de numaralandırılmış ve kaydedilmiş bulunmaktadır. Kitabu'l-Hayvan başlığı Tuhfetu'l-Eşrâf 'dan hareketle kaydedilmiş olup kitap numarası 29'dur. İlk babı da yılanları ve diğer haşeratı öldürme babıdır. Hadisin asıl sıra numarası ise kaynakda gösterilmiş bulunmaktadır. (Çeviren)

"Turamrimu" (yer haşeratından) yemesi" çoğu nüshalarda bu şekilde te harfi ötreli ve ikinci re kesrelidir. Bazılarında ise turmimu şeklinde ötreli te birinci mim kesreli ve tek bir re ile kaydedilmiştir. Bazılarında ise te ve mim harfleri fethalı olarak "termemu" diye kaydedilmiştir ki bunları (haşeratı) dudakları ile alması (yemesi) demektir.

٣٨/٣٨- بَاب تَحْرِيمِ الْكِبْرِ

38/38- KİBİRİN HARAM KILINDIĞI BABI

٦٦٢٣-١/١٣٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْأَغَرِّ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعِزُّ إِزَارُهُ وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَاؤُهُ فَمَنْ يُنَازِعُنِي عَذَّبْتُهُ

6623-136/1- Bize Ahmed b. Yusuf el-Ezdî tahdis etti, bize Ömer b. Hafs b. Giyaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize A'meş tahdis etti, bize Ebu İshak, Ebu Müslim el-Ağar'dan tahdis etti. Buna göre o (Ebu Müslim) kendisine (Ebu İshak'a) Ebu Said el-Hudrî ve Ebu Hureyre'den şöyle dediklerini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İz(zet) onun izarı kibriya da ridasıdır. Kim benimle çekişirse onu azaplandırırım."*[802]

Şerh

"İz(zet) onun izarı, kibriya da ridasıdır. Kim benimle çekişirse onu azaplandırırım." Hadisi bütün nüshalarda bu şekildedir. *"Onun izarı ve ridası"* deki zamir yüce Allah'a aittir. Çünkü O'na ait olduğu bilinen bir husustur. Hadiste takdiri şöyle olan hazfedilmiş ifadeler vardır:

Yüce Allah buyurdu ki: *"Kim bu hususta benimle çekişirse onu azaplandırırım."* Burada benimle çekişmenin anlamı ise böyle bir şeyi huy edinirse bu hususta benimle ortaklık davasına kalkışmak anlamına gelir. Bu ise büyüklenmeye karşı ağır bir tehdit ve haram olduğunu açıkça belirten bir ifadedir.

Buna "izar ve rida" adının verilmesi ise mecazdır ve güzel bir istiaredir. Nitekim araplar: Filanın şiarı zühd disarı takvadır derken şiar ya da disar olan elbiseyi kastetmezler. Aksine bu onun niteliği, vasfı budur demek isterler.

el-Mâzerî dedi ki: Burada bu istiarenin anlamı şudur: İzar (insanlar için belden aşağısını örten elbiseye denir) rida (belden yukarısını örten elbiseye

802 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3968

denir) insana yapışık dururlar ve hep insanla birlikte bulunurlar. Ayrıca bunlar insan için de bir güzellik sebebidir. Bunların misal gösterilmesinin sebebi ise izzet ve kibriyanın yüce Allah'ın daha çok hakkı ve O'nun ayrılmaz vasfı oluşlarından dolayıdır. Onun celal ve azameti de bunları gerektirir. Arapların meşhur deyimlerinden birisi de: Filan kişinin ridası geniştir, filan kişinin ridası çok boldur tabirleridir. Bununla çokça verir, bağışlar demek isterler.

٣٩/٣٩- بَاب النَّهْيِ عَنْ تَقْنِيطِ الْإِنْسَانِ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ تَعَالَى

39/39- İNSANA YÜCE ALLAH'IN RAHMETİNDEN ÜMİT KESTİRMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٦٦٢٤-١٣٧/١- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مُعْتَمِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ عَنْ جُنْدَبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ وَاللَّهِ لَا يَغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ أَوْ كَمَا قَالَ

6624-137/1- Bize Suveyd b. Said, Mu'temir b. Süleyman'dan tahdis etti, o babasından rivayet etti: Bize Ebu İmran el-Cevni, Cündeb'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şunu anlattı: *"Bir adam, Allah'a yemin olsun ki Allah filana mağfiret etmeyecek, dedi. Halbuki şüphesiz yüce Allah da: Filan kişiye mağfiret etmeyeceğime dair benim adıma yemin eden kimdir? Gerçek şu ki ben mağfiret buyurdum ve senin amelini boşa çıkardım buyurdu."* Yahut buyurduğu gibi.[803]

Şerh

"Bir adam: Allah'a yemin ederim ki... buyurdu." Hadisteki "yeteella: yemin ediyor" demektir. Çünkü "elye" yemin demektir.

Bu hadis, şanı yüce Allah'ın dilemesi halinde günahları tevbesiz olarak bağışlayacağı hususunda ehli sünnetin kanaatinin lehine bir delildir. Mutezile de bu hadisi büyük masiyetler sebebi ile amellerin boşa çıkartılacağına delil göstermişlerdir. Ehl-i sünnetin kanaatine göre ise ameller ancak küfür sebebi ile boşa çıkartılır. Bu sözü geçen kişinin amelinin boşa çıkartılması ise kötülükleri karşılığında hasenatın düşürülmesi şeklinde yorumlanır. Mecazı olarak buna ihbat (amelin boşa çıkarılması) denilmiştir. Bununla birlikte küfrü gerektiren başka bir husus yapmış olması ihtimali de vardır. Bizden öncekilerin şeriatinde durumun böyle olup, hükümlerinin bu şekilde olması ihtimali de vardır.

803 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6624

٤٠/٤٠- بَاب فَضْلِ الضُّعَفَاءِ وَالْخَامِلِينَ

40/40- ZAYIFLARLA DÜŞKÜNLERİN FAZİLETİ BABI

٦٦٢٥-١/١٣٨- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ رُبَّ أَشْعَثَ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ

6625-138/1- Bize Suveyd b. Said tahdis etti, bana Hafs b. Meysere el-Alâ b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Saçı başına karışmış, kapılardan itilip uzaklaştırılan nice kimse vardır ki Allah adına yemin etse Allah onun yeminini gerçekleştirir."*[804]

"Saçı başı karışık kapılardan itilip uzaklaştırılan nice kimse vardır ki..." Eş'as saçı keçeleşmiş, toza bulanmış, yağlanmamış ve taranmamış kimse demektir.

"Kapılardan itilip uzaklaştırılan" ise insanlar nezdinde değeri olmayan, onu küçümseyerek kapılarından itip kovdukları kimse demektir. İşte böyle bir kimse Allah adına yemin etse onun yeminini gerçekleştirir. Yani bir şeyin meydana gelmesi için yemin etse Allah ona ikram olmak üzere onun duasını kabul etmek ve yeminini bozmakla karşı karşıya kalmaktan onu korumak üzere gerçekleştirir. Bu ise insanlar nezdinde değersiz ve küçük görülse dahi yüce Allah nezdindeki konumundan, azametinden dolayıdır. Burada kasem (yemin)in dua anlamında, yemininin gerçekleştirilmesi ise duasının kabul edilmesi anlamında olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٤١/٤١- بَاب النَّهْيِ عَنْ قَوْلِ هَلَكَ النَّاسُ

41/41- İNSANLAR HELAK OLDU DEMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٦٦٢٦-١/١٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي

804 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6624

هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ هَلَكَ النَّاسُ فَهُوَ أَهْلَكُهُمْ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ لَا أَدْرِي أَهْلَكَهُمْ بِالنَّصْبِ أَوْ أَهْلَكُهُمْ بِالرَّفْعِ

6626-139/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Suheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Suheyl b. Ebu Salih'den rivayetini okudum, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adam, insanlar helak oldu derse en helak olanları odur"* buyurdu.

Ebu İshak dedi ki: Ben burada "en helak olanları" (anlamındaki) lafzın nasb ile ehlekehum şeklinde mi olduğunu yoksa ref ile ehlekuhum şeklinde mi olduğunu bilmiyorum.[805]

٦٦٢٧-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ جَمِيعًا عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

6627-.../2- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Yezid b. Zureyh, Ravh b. el-Kâsım'dan haber verdi. (H.) Bana Ahmed b. Osman b. Hakim de tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Süleyman b. Bilal'den (Ravh ile) birlikte Suheyl'den bu isnad ile aynısını tahdis etti.[806]

Şerh

"Adam, insanlar helak oldu derse en helak olanları odur." Burada *"en helak olanları"* anlamındaki lafız meşhur iki şekilde rivayet edilmiştir. Birisi kaf harfi ötreli (ehlekuhum) diğeri ise fethalı (ehlekehum) şeklidir. Ref ile rivayet daha meşhurdur. Bunu da bizim Hilyetül Evliya'da Süfyan es-Sevri'nin tercemesinde nakletmiş olduğumuz rivayetteki ifade de desteklemektedir. Orada: *"O onların en helak olanlarındandır"* şeklindedir. Humeydi ise el-Cem Beyne Sahihayn adlı eserinde ref ile rivayet daha meşhurdur, demiştir. Bu da "helakları en çetin (olan odur)" demek olur. Fethalı rivayet ise o onları helak edilmişler görür. Yoksa onlar gerçekte helak olmuş değillerdir demektir.

İlim adamları ittifakla kabul ettiklerine göre buradaki yergi insanları küçümsemek, onları tahkir etmek, kendisini onlardan üstün tutup durumların çirkinliğini dile getirmek için söyleyen kimse hakkındadır. Çünkü böyle bir

805 Ebu Davud, 4983; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12623, 12741
806 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12243, 12676

kişi Allah'ın yaratmaktaki sırrını bilmez. İlim adamları der ki: Bunu hem kendi nefsinde hem diğer insanlarda din hususundaki eksiklikleri görmesine üzülerek söyleyen için ise bir sakınca yoktur. Mesela ben, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin birlikte namaz kılmalarından başka bir özelliklerini tanımaz oldum demesi buna örnektir. İmam Malik bunu böylece açıklamış başkaları da bu hususta onu takip etmişlerdir.

Hattâbi de şöyle demektedir: Bunun anlamı şudur: Kişi insanları ayıplayıp durur, onların kötülüklerini sözkonusu eder ve insanlar bozuldu, helak oldu ve buna benzer sözler söyleyip durur. Böyle bir işi yaparsa en helak olanları odur. Yani onları ayıplamak ve onlar aleyhinde konuşmak sebebi ile kazandığı günahlardan ötürü durumu onlardan daha da kötü olur. Bazen onun bu tutumu kendi kendisini beğenmeye (ucbe) ve kendisini onlardan hayırlı görmeye kadar iter. Allah en iyi bilendir.

٤٢/٤٢- بَاب الْوَصِيَّةِ بِالْجَارِ وَالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ

42/42- KOMŞUYU VE ONA İYİLİK ETMEYİ TAVSİYE BABI

٦٦٢٨-١٤٠/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَنَّ عَمْرَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَيُوَرِّثَنَّهُ

6628-140/1- Bize Kuteybe b. Said, Malik b. Enes'den tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe ve Muhammed b. Rumh Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde ve Yezid b. Harun tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sakafî-tahdis etti: Yahya b. Said'i dinledim: Bana Ebu Bekr -ki o b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dır- haber verdiğine göre Amre kendisine şunu tahdis etti: O Aişe'yi şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Cebrail bana komşuyu öyle ısrarla tavsiye etti ki onu mutlaka mirasçı kılacak sandım"* buyururken dinledim.[807]

---

807 Buhari, 6014; Ebu Davud, 5151; Tirmizi, 1942; İbn Mace, 3673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17947

٦٦٢٩-.../٢- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6629-.../2- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti... Aişe Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[808]

٦٦٣٠-١٤١/٣- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ

6630-141/3- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Cebrail bana komşuyu tavsiye edip durdu. Hatta onu mirascı kılacak sandım."*[809]

٦٦٣١-١٤٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ قَالَ أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً فَأَكْثِرْ مَاءَهَا وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ

6631-142/4- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî ve İshak b. İbrahim -lafız İshak'a ait olmak üzere- tahdis etti. Ebu Kâmil bize Abdulaziz b. Abdüssamed el-Ammî tahdis etti, derken, İshak haber verdi, dedi. (Abdulaziz, dedi ki) Bize Ebu İmran el-Cevni Abdullah b. es-Sâmit'den tahdis etti, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ebu Zer! Sulu bir yemek pişirdiğin vakit suyunu çok koy ve komşularını gözet"* buyurdu.[810]

٦٦٣٢-١٤٣/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ إِنَّ خَلِيلِي ﷺ أَوْصَانِي إِذَا طَبَخْتَ مَرَقًا فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرَانِكَ فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمَعْرُوفٍ

6632-143/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn İdris tahdis etti, bize Şu'be haber verdi. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn

808 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17028

809 Buhari, 6015; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7421

810 Tirmizi, 1833 -uzunca-; İbn Mace, 3362; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11951

İdris tahdis etti, bize Şu'be Ebu İmran el-Cevni'den haber verdi, o Abdullah es-Sâmit'den, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Benim can dostum bana şunu tavsiye etti: *"Sulu bir yemek pişirdiğin zaman suyunu çok kat. Sonra komşularından bir ev halkına bak ve onlara da ondan maruf bir şekilde ikram et."*[811]

Şerh

(6628-6632 numaralı hadisler)

Bu hadis-i şeriflerde komşu tavsiye edilmekte, hakkının büyüklüğü ve komşuya iyilik yapmanın fazileti Beyân edilmektedir.

Hadis-i şerifte "maruf bir şekilde onlara ikram et" yani o yemekten onlara bir miktar ver demektir.

٤٣/٤٣- بَاب اسْتِحْبَابِ طَلَاقَةِ الْوَجْهِ عِنْدَ اللِّقَاءِ

43/43- KARŞILAŞMA SIRASINDA GÜLERYÜZ GÖSTERMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٦٣٣-١٤٤/١- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ يَعْنِي الْخَزَّازَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ

6633-144/1- Bana Ebu'l-Gassan el-Mismaî tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti, bize Ebu Âmir -yani el-Hazzaz- Ebu İmran el-Cevni'den tahdis etti, o Abdullah b. es-Sâmit'den, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"İyilik namına hiçbir şeyi asla küçük görme. İsterse kardeşin ile güler yüzle karşılaşmak olsun"* buyurdu.[812]

Şerh

"İsterse kardeşini güler bir yüzle karşılamak olsun" buradaki "talk: güler yüz" üç şekilde rivayet edilmiştir. Lam harfi sakin, kesreli (talik) ve ya ziyadesi ile (talîk) rivayetleridir. Bu da güleçyüz, güleryüz demektir.

Hadis-i şerif, iyiliğin faziletine dikkat etmekte, mümkün olanı yapmaya teşvik etmektedir. Karşılaşırken güleryüz göstermek gibi az bir şey olsa dahi.

811 6631 numaralı hadisin kaynakları

812 Tirmizi, 1833 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11952

٤٤/٤٤ - بَاب اسْتِحْبَابِ الشَّفَاعَةِ فِيمَا لَيْسَ بِحَرَامٍ

44/44- HARAM OLMAYAN HUSUSLARDA ŞEFAATİN (İLTİMASIN) MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٦٣٤-١٤٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَاهُ طَالِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلَسَائِهِ فَقَالَ اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا أَحَبَّ

6634-145/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve Hafs b. Giyaz, Bureyd b. Abdullah'dan rivayet etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir ihtiyacının karşılanmasını isteyen bir kimse geldiği zaman meclisinde oturanlara döner ve şöyle buyururdu: *"Şefaat edin ecir kazanın. Allah da nebisinin dili ile sevdiği hükmü versin."*[813]

Şerh

Bu hadisten, mübah olan şeylere ihtiyaç duyan kimselere şefaat (iltimas) etmenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu şefaat ister bir sultana bir valiye ve benzerlerine olsun, ister herhangi bir kimseye yapılsın. Şefaat ister sultana bir zulmün önlenmesi yahut bir ta'zir cezasının düşürülmesi yahut ihtiyacı olan bir kimseye bir maaşın bağlanmasının sağlanması ve benzeri hususlarda olsun farketmez. Hadler hakkında şefaat ise haramdır. Aynı şekilde bir bâtılın tamamlanması veya bir hakkın iptali ve buna benzer hususlar için şefaat ise haramdır.

٤٥/٤٥ - بَاب اسْتِحْبَابِ مُجَالَسَةِ الصَّالِحِينَ وَمُجَانَبَةِ قُرَنَاءِ السُّوءِ

45/45- SALİHLERLE OTURUP KALKMANIN VE KÖTÜ ARKADAŞLARDAN UZAK DURMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٦٦٣٥-١٤٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى

813 Buhari, 1432, 6027, 7476, 5131; Tirmizi, 2672; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6036

عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالْجَلِيسِ السَّوْءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً

6635-146/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Bureyd b. Abdullah'dan tahdis etti, o dedesinden, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize bu Usâme, Bureyd'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İyi meclis arkadaşı ile kötü meclis arkadaşının misâli ancak misk taşıyan ile körük üfleyenin durumuna benzer. Misk taşıyan kişi ya sana (misk) ikram eder, ya sen ondan (bir miktar) satın alırsın, ya da ondan güzel bir koku alırsın. Körük üfleyene gelince ya elbiselerini yakar yahut da kötü bir koku alırsın."*[814]

Şerh

Bu hadis-i şerif ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iyi meclis arkadaşını misk taşıyana, kötü meclis arkadaşını da körük üfleyene benzetmektedir. Hadisten, salih (iyi) kimselerle hayır ehli ve mert insanlarla üstün ahlak sahibi vera, ilim ve edep sahibi kimselerle oturup kalkmanın faziletine dikkat çekildiği gibi kötülük işleyen bid'at ehli olan insanların gıybetini yapan yahut çokça günah işleyen oldukça tembel işsiz güçsüz ve buna benzer yerilen insan türleri ile oturup kalkmak da yasaklanmaktadır.

"Yuhzike: sana ikram eder, sana verir" demektir.

Buradan da miskin temiz ve (onu kullanmanın) müstehap olduğu misk satmanın caiz olduğu hükümleri anlaşılmaktadır. İlim adamları bütün bu hususlar üzerinde icma ettikleri gibi bu hususta içtihadına itibar olunan herhangi bir kimse muhalefet etmemiştir. Şia'dan necis olduğu nakledilmiş olsa bile icma hususunda onların muhalefetlerine itibar edilmez. Miskin tahir (temiz) olduğunun delillerinden birisi de icma ve bu hadis-i şeriftir. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ya ondan satın alırsın"* buyruğudur. Necis olan bir şeyin satışı da sahih olmaz. Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) miski bedeninde ve başında kullanır, onunla namaz kılardı. Ayrıca miskin (güzel kokuların en güzeli) olduğunu haber vermiştir. Müslümanlar hâlâ onu kullanmaya devam etmekte ve onu alıp satmanın caiz olduğu hususundaki mutabakatlarını sürdürmektedir.

---

814 Buhari, 2101, 5534; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9059

Kadı Iyaz dedi ki: İki Ömer'in (Ömer b. Hattâb ve Ömer b. Abdulaziz) onu mekruh gördüklerine dair nakledilen rivayete gelince; Onlardan necis olduğuna dair bir ifade bulunmamaktadır. Ondan hoşlanmadıkları (mekruh gördükleri) rivayet de sahih değildir. Aksine Ömer b. Hattâb'ın miski müslüman kadınları arasında paylaştırdığı sahih olarak nakledilmiştir. İbn Ömer'in de onun bunu kullandığı bilinmektedir. Allah en iyi bilendir.

٤٦/٤٦- بَاب فَضْلِ الْإِحْسَانِ إِلَى الْبَنَاتِ

46/46- KIZ ÇOCUKLARINA İYİ DAVRANMANIN FAZİLETİ BABI

٦٦٣٦-١٤٧/١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ وَاللَّفْظُ لَهُمَا قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ وَمَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا فَسَأَلَتْنِي فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَأَخَذَتْهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا شَيْئًا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ وَابْنَتَاهَا فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَحَدَّثْتُهُ حَدِيثَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنْ النَّارِ

6636-147/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz tahdis etti, bize Seleme b. Süleyman tahdis etti, bize Abdullah haber verdi, bize Ma'mer, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Abdullah b. Ebu Bekr b. Hazm, Urve'den haber verdi, o Aişe'den rivayet etti. (H.) Bana Abdullah b. Abdurrahman b. Behram ve Ebu Bekr b. İshak -lafız her ikisine ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu'l-Yeman haber verdi, bize Şuayb, Zührî'den haber verdi, bana Abdullah b. Ebu Bekr'in tahdis ettiğine göre Urve b. ez-Zubeyr kendisine şunu haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Yanıma beraberinde iki kız çocuğu bulunan bir kadın geldi. Benden bir şeyler dilendi. Yanımda tek bir hurma tanesinden başka bir şey bulamadı. Ben de o tek hurmayı ona verdim. O hurma tanesini alıp kızları arasında paylaştırdı. Kendisi ondan hiçbir şey yemedi. Sonra da kalkıp iki kızı ile birlikte çıktı. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girdi. Ben de O'na o kadının

olayını anlatınca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bazı kız çocukları ile sınanır da onlara iyilikte bulunursa onun için cehennem ateşine karşı bir örtü olurlar"* buyurdu.[815]

٦٦٣٧-١٤٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بَكْرٌ يَعْنِي ابْنَ مُضَرَ عَنِ ابْنِ الْهَادِ أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي زِيَادٍ مَوْلَى ابْنِ عَيَّاشٍ حَدَّثَهُ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ جَاءَتْنِي مِسْكِينَةٌ تَحْمِلُ ابْنَتَيْنِ لَهَا فَأَطْعَمْتُهَا ثَلَاثَ تَمَرَاتٍ فَأَعْطَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرَفَعَتْ إِلَى فِيهَا تَمْرَةً لِتَأْكُلَهَا فَاسْتَطْعَمَتْهَا ابْنَتَاهَا فَشَقَّتِ التَّمْرَةَ الَّتِي كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تَأْكُلَهَا بَيْنَهُمَا فَأَعْجَبَنِي شَأْنُهَا فَذَكَرْتُ الَّذِي صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ أَوْ أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ

6637-148/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Bekr -yani b. Mudar- İbnul Had'dan tahdis ettiğine göre İbn Ayyaş'ın azadlısı Ziyad b. Ebu Ziyad kendisine İrak b. Malik'den tahdis etti: Onu Ömer b. Abdulaziz'den tahdis ederken dinledim. O Aişe'den şöyle derken rivayet etti: Yoksul bir kadın iki kızını taşıyarak bana geldi. Ben ona yesin diye üç tane hurma verdim. O kızların her birine birer hurma verdi. Kendisi de yemek üzere bir hurmayı ağzına götürdü. Bu sefer kızları onu kendilerine yedirmesini isteyince kendisinin yemek istediği o tek hurmayı aralarında bölüştürdü. Onun bu yaptığı beni hayrete düşürdü. Yaptığını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince şöyle buyurdu: *"Şüphesiz o hurma tanesi sebebi ile Allah ona cenneti vacip kıldı ya da ondan dolayı onu cehennem ateşinden azad etti."*[816]

٦٦٣٨-١٤٩/٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ وَضَمَّ أَصَابِعَهُ

6638-149/3- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Ebu Ahmed ez-Zubeyri tahdis etti, bize Muhammed b. Abdulaziz, Ubeydullah b. Ebu Bekr b. Enes'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Büluğa erinceye kadar her kim iki kız çocuğuna bakarsa kıyamet gününde ben ve o -parmaklarını bir araya getirerek- gelir"* buyurdu.[817]

815 Buhari, 1418, 5995; Tirmizi, 1915; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16335

816 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16330

817 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10084

Şerh

(6636-6638 numaralı hadisler)

Bu hadislerde kız çocuklarına iyi davranmanın, onların nafakasını karşılamanın, onlara ve diğer işlerine ve ihtiyaçlarına sabır ve tahammül göstermenin fazileti dile getirilmektedir.

(6636) "İbn Behram" be harfi kesreli de (Bihram) diye de söylenir.

"Kim bazı kız çocukları ile sınanırsa" kız çocuk sahibi olmaya sına (ibtila) adını vermesi insanların adeten kız çocuklarından hoşlanmayışlarından dolayıdır. Nitekim yüce Allah: *"Onların birine kız çocuğu müjdesi verilince kendisi pek öfkeli olarak yüzü simsiyah kesilir"* (Nahl, 58) buyurmaktadır.

(6637) "İbn Ayyaş'ın azadlısı Ziyad b. Ebu Ziyad kendisine İrak'den tahdis etti." Ayyaş, Ziyad b. Ebu Ziyad'dır. Ebu Ziyad'ın adı ise Misere el-Medeni el-Mahzûmî'dir. Abdullah b. Ayyaş b. Ebu Rabî'a b. Muğire'nin azadlısıdır.

(6638) *"Kim büluğa erinceye kadar iki kız çocuğuna bakarsa..."* Burada âle: onların ihtiyaçlarını karşıladı, onların terbiye ve eğitimlerine ve benzeri işlerine gözkulak oldu, yerine getirdi demektir. Yakınlık anlamındaki "avl"den gelmektedir. *"Aile halkından başla"* hadisinde de bu kökten gelen kelime kullanılmıştır. Hadis: Kıyamet gününde ben ve o şu iki parmak gibi birbirimize yakın olduğumuz halde gelir demektir.

٤٧/٤٧- بَاب فَضْلِ مَنْ يَمُوتُ لَهُ وَلَدٌ فَيَحْتَسِبَهُ

47/47- BİR ÇOCUĞU ÖLÜP DE BUNUN ECRİNİ BEKLEYEN KİMSENİN FAZİLETİ BABI

٦٦٣٩-١٥٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنْ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنْ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ

6639-150/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivayet etti: *"Müslümanlardan herhangi bir kimsenin üç çocuğu ölürse -yemin gereği olan miktar dışında- kesinlikle ona ateş dokunmayacaktır."*[818]

---

818 Buhari, 6656; Tirmizi, 1060; Nesai, 1874; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13234

٦٦٤٠-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ مَالِكٍ وَبِمَعْنَى حَدِيثِهِ إِلَّا أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ فَيَلِجَ النَّارَ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ

6640-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd ve İbn Râfi', Abdurrezzak'dan tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi (Süfyan ile) ikisi Zührî'den Malik'in isnadı ile ve onun hadisi ile aynı manada rivayet etti. Yalnız Süfyan'ın hadisinde: *"-yemin gereği olan miktar dışında- ateşe girmeyecektir"*, demiştir.[819]

٦٦٤١-١٥١/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِنِسْوَةٍ مِنْ الْأَنْصَارِ لَا يَمُوتُ لِإِحْدَاكُنَّ ثَلَاثَةٌ مِنْ الْوَلَدِ فَتَحْتَسِبَهُ إِلَّا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ أَوْ اثْنَيْنِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَوْ اثْنَيْنِ

6641-151/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bazı kadınlara şöyle buyurdu: *"Sizden birinizin üç çocuğu ölür de onun mükafatını (Allah'tan) umarsa mutlaka cennete girer"* buyurdu. Onlardan bir kadın: Peki ya iki çocuk ey Allah'ın Rasûlü!, dedi. O: *"İki çocuk dahi olsa"* buyurdu.[820]

٦٦٤٢-١٥٢/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ الرِّجَالُ بِحَدِيثِكَ فَاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ يَوْمًا نَأْتِيكَ فِيهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ قَالَ اجْتَمِعْنَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا فَاجْتَمَعْنَ فَأَتَاهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْكُنَّ مِنْ امْرَأَةٍ تُقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْهَا مِنْ وَلَدِهَا ثَلَاثَةً إِلَّا كَانُوا لَهَا حِجَابًا مِنْ النَّارِ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ

819 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 1251'de; İbn Mace, 1603; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13133'de rivayet etmişlerdir. Abd b. Humeyd'in rivayetini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13301

820 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12715

6642-152/4- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî Fudayl b. Husayn tahdis etti, bize Ebu Avane, Abdurrahman b. el-Asbahani'den tahdis etti, o Ebu Salih Zekvan'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadın, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Erkekler senin hadisini öğrenip gitti. Kendin bize bir gün ayır da o günde sana gelelim bize Allah'ın sana öğrettiklerinden öğretirsin, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şu şu günü toplanın"* buyurdu. Kadınlar toplanınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yanlarına gitti, onlara Allah'ın kendisine öğrettiklerinden öğretti sonra şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi bir kadın kendinden önce üç çocuk önden gönderirse, mutlaka onlar onun için cehenneme karşı perde olurlar."* Bir kadın: Ya iki çocuk, ya iki çocuk, ya iki çocuk, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"İki çocuk dahi olsa, iki çocuk dahi olsa, iki çocuk dahi olsa"* buyurdu.[821]

٦٦٤٣-١٥٣/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِ مَعْنَاهُ وَزَادَا جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ثَلَاثَةً لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ

6643-153/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Abdurrahman el-Asbahani'den bu isnad ile aynı manada rivayet etti ve her ikisi birlikte şunu eklediler: Şu'be'den, o Abdurrahman el-Asbahani'den dedi ki: Ebu Hâzim'i Ebu Hureyre'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: *"Büluğ çağına ermemiş üç çocuk."*[822]

Şerh

(6639-6643 numaralı hadisler)

(6639) *"Müslümanlardan bir kimsenin üç çocuğu ölür de... -yemin gereği olan miktar dışında- ..."* İlim adamları der ki: *"yemin gereği olan miktar"* yeminin kendisi ile çözüldüğü şeye denilir. Bu da hadiste müfesser olarak gelmiş olup maksadın yüce Allah'ın: *"Şüphe yok ki aranızda oraya uğramayacak hiç kimse yoktur"* (Meryem, 71) buyruğu olduğu belirtilmiştir. Nitekim Ebu Ubeyd de ilim adamlarının cumhuru da böyle, demiştir. Bu ayet-i keri-

821 Buhari, 101, 102, 1249, 7310; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4028

822 6642 numaralı hadisin kaynakları

mede kasem (yemin) ise mukadderdir. Yani Allah'a yemin olsun ki aranızda oraya uğramayacak hiç kimse yoktur demektir.

Bir diğer görüşe göre maksat yüce Allah'ın: *"Rabbin hakkı için onları ve şeytanları elbette haşredeceğiz..."* (Meryem, 68) buyruğudur.

İbn Kuteybe dedi ki: Bu da cehenneme uğrama süresinin oldukça az olacağını anlatmaktadır. (İbn Kuteybe devamla) dedi ki: tahillatül kasem (yemin gereği olan miktar) bu gibi yerlerde arap dilinde kullanılır. Denildiğine göre bunun takdiri şöyledir: Yemin gereği olan miktar kadar dahi oraya uğramayacaktır. Yani cehennem ona asla değmeyecek, yemin gereği olan azıcık bir miktar dahi ona isabet etmeyecektir. Şanı yüce Allah'ın: *"Şüphe yok ki aranızda oraya uğramayacak hiç kimse yoktur"* buyruğundan maksat ise sıratın üzerinden geçiştir. Sırat ise cehennem üzerinde kurulmuş bir köprüdür. Bunun cehennemin yakınında durmak olduğu da söylenmiştir.

(6641) "Üç çocuk" sonra da iki çocuk hakkında soru sorulunca *"iki çocuk dahi olsa"* buyurması da kadının O'na bu soruyu sorması esnasında yahut ondan önce bu hususun O'na vahyedildiği şeklinde açıklanır. Müslim'den başka kitaplarda ise *"bir çocuk dahi olsa"* denilmektedir.

(6643) *"Bulûğ çağına varmamış"* yani günahın yazıldığı mükelleflik yaşına varmamış demektir.

٦٦٤٤-٦/١٥٤- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي السَّلِيلِ عَنْ أَبِي حَسَّانَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي هُرَيْرَةَ إِنَّهُ قَدْ مَاتَ لِيَ ابْنَانِ فَمَا أَنْتَ مُحَدِّثِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِحَدِيثٍ تُطَيِّبُ بِهِ أَنْفُسَنَا عَنْ مَوْتَانَا قَالَ قَالَ نَعَمْ صِغَارُهُمْ دَعَامِيصُ الْجَنَّةِ يَتَلَقَّى أَحَدُهُمْ أَبَاهُ أَوْ قَالَ أَبَوَيْهِ فَيَأْخُذُ بِثَوْبِهِ أَوْ قَالَ بِيَدِهِ كَمَا آخُذُ أَنَا بِصَنِفَةِ ثَوْبِكَ هَذَا فَلَا يَتَنَاهَى أَوْ قَالَ فَلَا يَنْتَهِي حَتَّى يُدْخِلَهُ اللَّهُ وَأَبَاهُ الْجَنَّةَ وَفِي رِوَايَةِ سُوَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو السَّلِيلِ وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ عَنِ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فَهَلْ سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا تُطَيِّبُ بِهِ أَنْفُسَنَا عَنْ مَوْتَانَا قَالَ نَعَمْ

6644-154/6- Bize Suveyd b. Said ve Muhammed b. Abdula'lâ -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir babasından tahdis etti, o Ebu Selil'den, o Ebu Hassan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre'ye: Benim iki oğlum öldü. Bana ölülerimizden dolayı kendisi ile nefsimizin hoşlanacağı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bana nasıl bir hadis nakledeceksin, dedim. Ebu Hureyre: Nakledeyim, dedi (ve şunları söy-

ledi): Allah Rasûlü buyurdu ki: *"Onların küçükleri cennetin sudan çıkmayan kurtçukları (gibi)dir. Onlardan biri babasını -yahut ana babasını- karşılar, onu elbisesinden -yahut elinden, dedi- benim senin bu elbisenin ucunu tuttuğum gibi tutar ve Allah hem kendisini hem babasını cennete koyuncaya kadar bırakmaz."*

Suveyd'in rivayetinde şöyle dedi: Bize Ebu Selil tahdis etti, bunu bana Ubeydullah b. Said de tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said- et-Teymî'den bu isnad ile tahdis etti ve şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ölenlerimiz hakkında nefsimizi memnun edecek bir şey dinledin mi, dedi. O: Evet, dedi.[823]

٦٦٤٥-١٥٥/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنُونَ ابْنَ غِيَاثٍ ح وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّهِ طَلْقِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَتَتْ امْرَأَةٌ النَّبِيَّ ﷺ بِصَبِيٍّ لَهَا فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللهِ ادْعُ اللهَ لَهُ فَلَقَدْ دَفَنْتُ ثَلَاثَةً قَالَ دَفَنْتِ ثَلَاثَةً قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَقَدْ احْتَظَرْتِ بِحِظَارٍ شَدِيدٍ مِنْ النَّارِ قَالَ عُمَرُ مِنْ بَيْنِهِمْ عَنْ جَدِّهِ وَقَالَ الْبَاقُونَ عَنْ طَلْقٍ وَلَمْ يَذْكُرُوا الْجَدَّ

6645-155/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Said el-Eşecc -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Hafs -yani b. Giyaz- tahdis etti. (H.) Bize Ömer b. Hafs b. Giyaz tahdis etti, bize babam dedesi Talk b. Muaviye'den tahdis etti, o Ebu Züra b. Amr b. Cerir'den o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadın küçük bir çocuğu ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve Ey Allah'ın Nebisi! Bunun için Allah'a dua et. Çünkü ben üç çocuk gömdüm, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üç çocuk mu gömdün"* buyurdu. Kadın: Evet deyince. O: *"Sen ateşe karşı pek güçlü ve sağlam bir engelle korunmuş oldun"* buyurdu.

Aralarından Ömer: "Dedesinden", dedi. Diğerleri ise "Talk'dan" deyip " dedesini" zikretmediler.[824]

٦٦٤٦-١٥٦/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ طَلْقِ بْنِ مُعَاوِيَةَ النَّخَعِيِّ أَبِي غِيَاثٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ

823 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14875

824 Nesai, 1876; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14891

أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِابْنٍ لَهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُ يَشْتَكِي وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْهِ قَدْ دَفَنْتُ ثَلَاثَةً قَالَ لَقَدْ احْتَظَرْتِ بِحِظَارٍ شَدِيدٍ مِنْ النَّارِ قَالَ زُهَيْرٌ عَنْ طَلْقٍ وَلَمْ يَذْكُرْ الْكُنْيَةَ

6646-156/8- Bize Kuteybe b. Said ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Cerir Talk b. Muaviye en-Nehai Ebi Giyaz'dan tahdis etti, o Ebu Züra b. Amr b. Cerir'den o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadın bir oğlu ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu hastalandı ve ben onun için korkuyorum. Üç çocuk gömdüm, dedi. Allah Rasûlü: *"Ateşe karşı güçlü ve sağlam bir engelle korunmuş oldun"* buyurdu.

Zuheyr "Talk'dan" deyip künyeyi zikretmedi.[825]

Şerh

(6644-6646 numaralı hadisler)

(6644) *"Küçükleri cennetin sudan çıkmayan kurtçukları (gibi)dir."* Burada "deamis: kurtçuklar" dal ayn ve sad harfleri iledir. Tekili "duumus" diye gelir. Cennetlerin küçükleri anlamındadır. Duumusun asıl anlamı ise suda oluşan ve sudan hiç ayrılmayan küçük bir kurtçuktur. Yani bu küçük çocuk da cennetten ayrılmamak üzere oradadır.

"Elbisenin ucu" deki "sanife: uç" sad harfi fethalı, nun harfi kesreli söylenir. Aynı zamanda (nundan sonra ye ile) sanîfe de denilir.

"Allah onu da babasını da cennete koyuncaya kadar bırakmaz." Onu terketmez demektir.

(6645) *"Ateşe karşı güçlü ve sağlam bir engelle korunmuş oldun."* Yani son derece sağlam bir engel ile kendini korudun. Çünkü "hazr" men etmek, engellemek demektir. Ha harfi kesreli "hızaar" ve fethalı "hazaar" ise bahçe ve benzeri yerler etrafında çubuklardan ve başka uygun şeylerden duvar gibi çevrilen şeye (çite) denilir.

Bu hadislerde müslümanların çocuklarının cennette olduklarına delil bulunmaktadır. Bir topluluk bu hususta müslümanların icmaının bulunduğunu nakletmiştir. el-Mâzerî dedi ki: nebilerin -Allah'ın salat ve selamı onlara- cennette olduklarına dair kesin bir icma vardır. Onların dışında bulunan diğer müminlerin çocuklarına gelince, ilim adamlarının büyük çoğunluğu kesin olarak cennette olduklarını söylemişlerdir. Hatta bir topluluk onların kesinlikle cennetliklerden oldukları hususunda icma bulunduğunu nakletmişlerdir. Buna delil de yüce Allah'ın: *"İman edip soyları iman ile kendilerine uyanların biz evlatlarını da kendilerine katarız"* (Tur, 21) buyruğudur.

825 6645 numaralı hadisin kaynakları

Bazı kelamcılar bu hususta bir şey söylememiş ve mükellefler gibi onlar hakkında da kesin bir ifade kullanılamayacağına işaret etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٤٨/٤٨- بَاب إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا حَبَّبَهُ إِلَى عِبَادِهِ

48/48- ALLAH BİR KULU SEVERSE ONU KULLARINA SEVDİRİR BABI

٦٦٤٧-١٥٧/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَقَالَ إِنِّي أُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبَّهُ قَالَ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ فَيَقُولُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ قَالَ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ وَإِذَا أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَيَقُولُ إِنِّي أُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضْهُ قَالَ فَيُبْغِضُهُ جِبْرِيلُ ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا فَأَبْغِضُوهُ قَالَ فَيُبْغِضُونَهُ ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ

6647-157/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'i çağırır ve: Ben filan kişiyi seviyorum sen de onu sev buyurur. Bunun üzerine Cebrail onu sever. Sonra semada nida ederek şöyle der: Muhakkak Allah filan kişiyi seviyor siz de onu sevin. Bu sefer sema ehli de onu sever. Sonra yeryüzünde ona kabul indirilir. Bir kula buğzettiği zaman da Cebrail'i çağırır ve: Şüphesiz ben filana buğzediyorum sen de ona buğzet der. Bunun üzerine Cebrail ona buğz eder. Sonra semadakiler arasında: Şüphesiz Allah filan kişiye buğzediyor, siz de ona buğzedin der. Onlar da ona buğzederler. Sonra da yeryüzünde onun için buğzedilmek indirilir."*[826]

٦٦٤٨-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ ح وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَهُوَ ابْنُ أَنَسٍ كُلُّهُمْ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ لَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ الْبُغْضِ

826 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12620

6648-.../2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kâri- tahdis etti. Kuteybe de dedi ki: Bize Abdulaziz -yani ed-Deraverdi- tahdis etti. (H.) Bunu bize Said b. Amr el-Eş'asî de tahdis etti, bize Abser el-Alâ el-Müseyyeb'den haber verdi. (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Malik -ki o b. Enes'dir- tahdis etti, hepsi Suheyl'den bu isnad ile rivayet etti, yalnız el-Alâ b. el-Müseyyeb'in hadisinde "buğzetmek" den söz edilmemiştir.[827]

٦٦٤٩-١٥٨/٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونُ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ قَالَ كُنَّا بِعَرَفَةَ فَمَرَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ عَلَى الْمَوْسِمِ فَقَامَ النَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَقُلْتُ لِأَبِي يَا أَبَتِ إِنِّي أَرَى اللهَ يُحِبُّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ وَمَا ذَاكَ قُلْتُ لِمَا لَهُ مِنَ الْحُبِّ فِي قُلُوبِ النَّاسِ فَقَالَ بِأَبِيكَ أَنْتَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ عَنْ سُهَيْلٍ

6649-158/3- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Abdulaziz b. Abdullah b. Ebu Seleme el-Macişun, Suheyl b. Ebu Salih'den şöyle dediğini haber verdi: Arafat'da idik. Ömer b. Abdulaziz hacc emiri olarak (yanımızdan) geçti. İnsanlar kalkıp ona bakmaya koyuldular. Babama: Babacığım ben Allah'ın Ömer b. Abdulaziz'i sevdiğini görüyorum, dedi. O: Bunu neden söylüyorsun, dedi. Ben: İnsanların kalbinde ona beslenen sevgi dolayısıyla (söylüyorum). Babam şöyle dedi: Baban hakkı için söylüyorum ki Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ederken dinledim deyip sonra da Cerir'in Suheyl'den naklettiği hadisin aynısını zikretti.[828]

Şerh

(6647-6649 numaralı hadisler)

Hadiste yüce Allah'ın bir kulu sevmesi halinde Cibril'e verdiği emir üzerine onun da onu sevdiği belirtilmektedir. Nefret (buğz) hakkında da aynı şey zikredilmektedir.

İlim adamları der ki: Yüce Allah'ın kulunu sevmesi kulu hakkında hayır murad etmesi, onu hidayete iletmesi, ona nimetlerini ihsan buyurması, rahmetini nasib etmesidir. Ona buğz etmesi ise onun ikaba uğramasını ya da

827 Kuteybe'nin Yakub'dan hadisini Tirmizi, 3161; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12705; Diğerlerinin rivayetini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12736, 12743, 12772

828 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12697

bedbaht olmasını ve buna benzer durumu onun için istemesidir. Cebrail'in ve meleklerin sevmesinin de iki anlama gelme ihtimali vardır:

1. O kul için mağfiret dilemeleri, onu övmeleri ve dua etmeleridir.

2. Onların o kulu sevmeleri yaratılmışlarda bilinen zahiri anlamı iledir. O da kalbin sevdiği kimseye meyletmesi, ona kavuşmayı özlemesi arzu etmesidir. Meleklerin kulu sevmelerinin sebebi ise yüce Allah'a itaatkar olması ve Allah'ın onu sevmesidir.

Yeryüzünde onun için kabulün bırakılmasının anlamına gelince, bundan da kasıt insanların kalplerinde ona karşı besledikleri sevgi, ondan razı ve hoşnut olmalarıdır. Böylelikle kalpler ona meyleder, ondan hoşnut olur. Bir rivayette de *"onun için sevgi bırakılır"* buyurulmaktadır.

"Alelmevsim: hacc emiri" demektir.

٤٩/٤٩- بَاب الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ

49/49- RUHLARIN BİR ARAYA GELEN TOPLULUKLAR OLDUĞU BABI

٦٦٥٠-١/١٥٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

6650-159/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Muhammed- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ruhlar bir araya gelen topluluklardır. Onlardan tanışanlar kaynaşırlar. Tanışmayanlar ayrılığa düşerler"* buyurdu.[829]

٦٦٥١-٢/١٦٠- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بِحَدِيثٍ يَرْفَعُهُ قَالَ النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

6651-160/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Kesir b. Hişam tahdis etti, bize Cafer b. Burkan tahdis etti, bize Yezid b. el-Asam, Ebu Hureyre'den

829 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12716

(Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)) isnad ile) merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurduğunu zikretti: *"İnsanlar gümüş ve altın madenleri gibi madenlerdir. Onların cahiliye dönemindeki hayırlı olanları fakih olmaları şartı ile İslamda da hayırlılarıdır. Ruhlar ise bir araya gelen topluluklardır. Onlardan tanışanlar kaynaşırlar, tanışmayanlar ayrılığa düşerler."*[830]

Şerh

(6650-6651 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ruhlar bir araya gelen topluluklardır..."* hadisi ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Hadisin anlamı ruhlar bir araya gelmiş topluluklar yahut da birbirinden farklı türlü türlüdürler. Ruhların tanışmaları ise yüce Allah'ın ruhları üzerinde yaratmış olduğu bir özellik sebebi iledir. Denildiğine göre bu şanı yüce Allah'ın birbirlerine uygun düşen niteliklerinin olması ve tabiatları itibari ile birbirleri ile uyumlu olmasıdır. Bir diğer açıklamaya göre çünkü ruhlar bir arada toplu olarak yaratılmış, sonra kendilerine ait cesetlere dağıtılmışlardır. Kendi karakterine muvafık niteliklerle karşılaşırsa o cesede alışır, ondan uzak düşerse ona muhalefet eder, uzaklaşır, aykırılaşır.

Hattâbi ve başkaları dedi ki: Ruhların birbirleri ile kaynaşmaları şanı yüce Allah'ın onları ta baştan beri yarattığı saadet ve bedbahtlıktan ileri gelir. Ruhlar karşıt iki kısım idiler. Dünyada cesetler birbirleri ile karşılaştıklarında hilkatlerine uygun olarak kaynaşır ya da ihtilafa düşerler. Böylelikle hayırlı kimseler iyi kimselere, şerli kimseler de şerli kimselere meyleder. Allah en iyi bilendir.

٥٠/٥٠- بَاب الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

50/50- KİŞİ SEVDİĞİ KİMSELERLE BERABERDİR BABI

٦٦٥٢-١٦١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا أَعْدَدْتَ لَهَا قَالَ حُبَّ اللهِ وَرَسُولِهِ قَالَ أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

6652-161/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti... Enes b. Malik'den rivayete göre bir bedevi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Kıyamet ne zaman kopacak, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona:

830 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14824

"Onun için ne hazırladın" buyurdu. Bedevi Allah'ın ve Rasûlü'nün sevgisini, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen sevdiklerinle beraber (olacak) sın"* buyurdu.[831]

٦٦٥٣-١٦٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ وَمَا أَعْدَدْتَ لَهَا فَلَمْ يَذْكُرْ كَبِيرًا قَالَ وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَالَ فَأَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

6653-162/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve İbn Ebu Ömer -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Kıyamet ne zaman, dedi. O: *"Onun için ne hazırladın ki"* buyurdu. Adam: Pek bir şeyden söz etmedi ama fakat Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum deyince Allah Rasûlü: *"Sen sevdiklerinle berabersin"* buyurdu.[832]

٦٦٥٤-.../٣- حَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرٍ أَحْمَدُ عَلَيْهِ نَفْسِي

6654-.../3- Bunu bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti, Abd bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, bana Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre bedevilerden bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve aynısını rivayet etti. Yalnız (bedevinin şunları söylediğini) zikretti: Ben onun için öyle kendisi dolayısı ile kendimi öveceğim çok bir şey hazırlamış değilim.[833]

٦٦٥٥-١٦٣/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ وَمَا أَعْدَدْتَ لِلسَّاعَةِ قَالَ حُبَّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ

831 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 210

832 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1489

833 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf,1545

أَحْبَبْتَ قَالَ أَنَسٌ فَمَا فَرِحْنَا بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَرَحًا أَشَدَّ مِنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ فَإِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ قَالَ أَنَسٌ فَأَنَا أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ مَعَهُمْ وَإِنْ لَمْ أَعْمَلْ بِأَعْمَالِهِمْ

6655-163/4- Bana Ebu Rabî' el-Atekî tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! kıyamet ne zaman kopacak, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kıyamet için ne hazırladın"* buyurdu. Adam: Allah'ın ve Rasûlü'nün sevgisini, dedi. O: *"Sen sevdiklerinle beraber (olacak)sın"* buyurdu.

Enes dedi ki: Müslümanlıktan sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz sen sevdiklerinle berabersin"* buyruğundan daha çok hiçbir şeye sevinmedik.

Enes dedi ki: İşte ben Allah'ı ve Rasûlü, Ebu Bekir'i ve Ömer'i seviyorum bu sebeple -her ne kadar onların amelleri gibi amelim olmasa dahi- onlarla birlikte olacağımı ümit ederim.[834]

٦٦٥٦-.../٥- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ أَنَسٍ فَأَنَا أُحِبُّ وَمَا بَعْدَهُ

6656-.../5- Bunu bize Muhammed b. Ubeyd el-Guberi de tahdis etti, bize Cafer b. Süleyman tahdis etti, bize Sâbit el-Bünânî, Enes b. Malik'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti ve Enes'in: *"Ben... seviyorum"* sözünü ve sonrasını zikretmedi.[835]

٦٦٥٧-١٦٤/٦- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَارِجَيْنِ مِنَ الْمَسْجِدِ فَلَقِينَا رَجُلًا عِنْدَ سُدَّةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَعْدَدْتَ لَهَا قَالَ فَكَأَنَّ الرَّجُلَ اسْتَكَانَ ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَعْدَدْتُ لَهَا كَبِيرَ صَلَاةٍ وَلَا صِيَامٍ وَلَا صَدَقَةٍ وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَالَ فَأَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

834 Buhari, 3688; Tuhfetu'l-Eşrâf, 299

835 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 272

6657-164/6- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti, İshak bize Cerir Mansur'dan haber verdi derken Osman tahdis etti, o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'dan rivayet etti: Bize Enes b. Malik tahdis edip dedi ki: Ben ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitten çıkıyorken mescidin kapısı yanındaki gölgelikte bir adamla karşılaştık. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Kıyamet ne zaman, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onun için ne hazırladın"* buyurdu (enes) dedi ki: Adam boyun büker gibi oldu sonra: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben onun için büyük (çokça) namaz, oruç, sadaka hazırlamadım. Ama Allah'ı ve Rasûlünü seviyorum, dedi. Allah Rasûlü: *"Sen sevdiklerinle beraber (olacak)sın"* buyurdu.[836]

٦٦٥٨-.../٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْيَشْكُرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ

6658-.../7- Bana Muhammed b. Yahya b. Abdulaziz el-Yeşkurî tahdis etti, bize Abdullah b. Osman b. Cebele tahdis etti, bana babam Şu'be'den haber verdi, o Amr b. Nurve'den o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'den o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etti.[837]

٦٦٥٩-.../٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَنَسًا ح وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ

6659-.../8- Bize Kuteybe tahdis etti, bize Ebu Avane Katâde'den tahdis etti, o Enes'den rivayet etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, Enes'i dinledim: (H.) Bize Ebu Gassan el-Mismaî ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dedi ki: Bize Muaz -yani b. Hişam- tahdis etti, bana babam Katâde'den tahdis etti, o Enes'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti.[838]

---

836 Buhari, 6171, 7153; Tuhfetu'l-Eşrâf, 844

837 6657 numaralı hadisin kaynakları

838 İbnul Müsenna'nın hadisini Buhari, 6157 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1268; Kuteybe ile Ebu Gassan'ın rivayetlerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1380, 1441

٦٦٦٠-١٦٥/٩- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

6660-165/9- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Osman tahdis etti, dedi. (A'meş) Ebu Vail'den o Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Henüz kendilerine yetişemediği bir kavmi seven bir adam hakkındaki kanaatin nedir, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kişi sevdiği ile beraberdir"* buyurdu.[839]

٦٦٦١-.../١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِيهِ بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَّابِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ قَرْمٍ جَمِيعًا عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

6661-.../10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bunu bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- haber verdi, ikisi Şu'be'den rivayet etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ebu'l-Cevvab tahdis etti, bize Süleyman b. Karm tahdis etti, hepsi Süleyman'dan o Ebu Vail'den o Abdullah'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[840]

٦٦٦٢-.../١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ

6662-.../11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Ebu Muaviye ve Muhammed b. Ubeyd A'meş'den tahdis etti, o Şakik'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Nebi (sallallâhu aleyhi

839 Buhari, 6168, 6169; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9262
840 6660 numaralı hadisin kaynakları

ve sellem)'e geldi deyip hadisi Cerir'in A'meş'den rivayet ettiği hadis ile aynı şekilde zikretti.[841]

Şerh

(6652-6662 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıyamete dair kendisine soru soran kimseye: *"Onun için ne hazırladın"* sorması üzerine adam: Allah'ın ve Rasûlü'nün sevgisi demesi üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"kişi sevdiği kimse(ler ile) beraberdir"* buyurması ile ilgili diğer rivayetlerde de: *"Kişi sevdikleri ile beraberdir"* geçmektedir.

Bu hadislerden Allah'ı, Rasûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) salih zatları, yaşayan ve ölmüş hayır ehli kimseleri sevmenin fazileti anlaşılmaktadır. Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmenin faziletinin bir neticesi de her ikisinin emirlerine uymak, yasaklarından uzaklaşmak, şer'i adaba riayet etmektir. Salih zatlara sevgi beslemekten yararlanmak için onların amelinin aynısını yapmak şart değildir. Çünkü onların amelini yapabilse onlardan olur, onlar gibi olur. Zaten bundan sonraki hadiste bu husus açıkça ifade edilmiş ve: *"Henüz kendilerine erişememekle birlikte bir kavmi seven kimse"*, demiştir.

Arap dil bilginleri der ki: "Lemma: henüz" sürekliliği olan maziyi nefyeder. Bu, geçmişte böyle bir şeyin olmadığına ve hali hazırda da bunun böyle devam ettiğine delildir. Bu yönü ile "lem" den farklıdır. O yalnızca (olumsuz) maziye delildir. Diğer taraftan onlarla birlikte olmak da makamının ve mükafatının da her bakımdan tıpkı onlar gibi olması gerekmez.

(6654) "Onun için fazla bir şey hazırlamadım" buradaki "kesir: çok" lafzını bu hadislerde geçtiği her yerde peltek se ve be ile zaptetmişlerdir. Bunlar doğrudur.

(6657) "Onun için çokça namaz, oruç ve sadaka hazırlamadım." Kastettiği şey farzların dışında bir şey hazırlamadım demektir. Yani ben onun için nafile olarak çokça namaz, oruç ve sadaka hazırlamış değilim.

"Mescidin kapısı yanındaki gölgelik" bu mescidin kapısı yanında üsta saçakla kapatılmış gölgelik demektir.

(6661) Bize Süleyman b. Karm tahdis etti." Karm isminde kaf harfi fethalı re harfi sakindir. Zayıf bir ravidir. Ama Müslim onun rivayetini delil olarak zikretmemiştir. Aksine onu mütabaat olarak zikretmiştir. Daha önce ise mütabaat türü rivayetlerinde bazı zayıf ravileri zikrettiğini kaydetmiş idik. Allah en iyi bilendir.

841 Buhari, 6170; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9002

٥١/٥١- بَاب إِذَا أُثْنِيَ عَلَى الصَّالِحِ فَهِيَ بُشْرَى وَلَا تَضُرُّهُ

51/51- SALİH BİR KİMSEDEN ÖVGÜ İLE SÖZ EDİLMESİ ONUN İÇİN BİR MÜJDEDİR, ONA ZARAR VERMEZ BABI

٦٦٦٣-١٦٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ الْعَمَلَ مِنْ الْخَيْرِ وَيَحْمَدُهُ النَّاسُ عَلَيْهِ قَالَ تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ

6663-166/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Hammâd b. Zeyd, Ebu İmran el-Cevni'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Ebu İmran) Abdullah b. es-Samid'ten, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Hayır türünden amel işleyip de bundan dolayı insanların da kendisini övdüğü adam hakkındaki kanaatiniznedir diye soruldu. Allah Rasûlü: *"O müminin dünyadaki müjdesidir"* buyurdu.[842]

٦٦٦٤-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يَعْمَلُ الْعَمَلَ مِنْ الْخَيْرِ وَيَحْمَدُهُ النَّاسُ عَلَيْهِ قَالَ تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ

6664-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim, Veki'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Abdüssamed tahdis etti. (H.) bize İshak da tahdis etti, bize en-Nadr haber verdi, hepsi Şu'be'den rivayet etti, o Ebu İmran el-Cevni'den, Hammâd b. Zeyd'in isnadı ile hadisini aynı şekilde rivayet ettiler. Ancak -Abdüssamed'den başka- hepsinin şu'be'den hadisi rivayetlerinde: Ve ondan dolayı insanların

842 İbn Mace, 4225; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11954

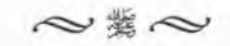
kendisini sevdiği" denilmekte iken Abdüssamed'in hadisinde -Hammâd'ın, dediği gibi- ve insanların kendisini övdüğü", demiştir.[843]

Şerh

(6663-6664 numaralı hadisler)

"Hayır bir amel işleyip de... dünyadaki müjdesidir" bir rivayette de *"ve ondan dolayı insanların kendisini sevdiği"* denilmektedir.

İlim adamları der ki: Hadisin anlamı şudur. Bu ona acilen (dünyada iken) verilen hayır müjdesidir. Ve bu yüce Allah'ın ondan razı olduğunu, onu sevdiğinin bir delilidir. Çünkü daha önce hadiste geçtiği gibi onu yaratılmışlara sevdirir, sonra da yerde onun için kabul bırakılır. Bütün bunlar insanların kendisini övmeleri için herhangi bir beklenti içerisinde olmaması halinde sözkonusudur. Yoksa böyle bir beklenti yerilmiş bir şeydir.

843 6663 numaralı hadisin kaynakları

İÇİNDEKİLER

42/32- RÜYA KİTABI

43/33 FAZİLETLER KİTABI

45/34- BİRR (İYİLİK), AKRABALIK BAĞINI GÖZETMEK VE ÂDÂB KİTABI